

Infert etiam Alciatus in d. *presumpt.* 23. in fine, quod iniuria
7 † quæ sit à fratre fratri, dicitur grauior illa, quæ ab extraneo in-
ferretur. Id quod scripsit & Marsil. in *fin.* 173. Nam frater inferens ini-
uriam fratri, magis ledit dilectionem & charitatem, & attingan
in *lib. 5. in presumpt.* 15. ad fin.

Infert quoque ex prædictis Alciatus in d. *presumpt.* 23. in fine.
8 Inter fratres † facile oriri discordiam. Nam illa magna familiari-
tas facile contemptum parit. Quæ etiam de re dicimus in d. *presump-
tione* 175. in fin.

PRAESVMP. T. LIV.

Testes ad æternam rei memoriam, quando exami-
nari possunt, & quando in fraudem exami-
nati ab actore præsuman-
tur.

SVMARIA.

- 1 Testium productio aut examinatio ex parte actoris non est licita ante
litem contestatam. Quibus id tamen casum licet, in. 2.
- 3 Testium examinationem faciens ad æternam rei memoriam, intra
annum aliiorem proponere debet.
- 4 Testium examinationem ad æternam rei memoriam, præcedere debet
quædam summaria cognitio, nec leui de causa fas facilius concede-
nda est.

EST regulari iure ante litem contestatam permiffa non
est testium productio, examinatioq; ex parte actoris, ad æ-
ternam rei memoriam, & quoniam frequenter, ut litem conte-
stata. Latè Rolandus in *conf.* 23. num. 15. lib. 3. attamen certi sunt casus,
quibus id permiffum est, nempe quando testes sunt senes, vel
valetudinarij, vel peregrini, vel pæfæcti sunt, diuque abesse cogun-
tur. 4. quoniam frequenter, ut litem non contestatam. Quæ de re scripsi in *nomina*
in *lib. 2. de arbit. iudic.* c. 6. §. 2. Nunc dicimus, inter alia quæ re-
quiruntur, ut examinatio hæc testium productio, et debet
3 intra annum proponere actionem, ob quam curauit testes il-
los examinari: alioqui aduersus eum erit præsumptio exami-
nationem in fraudem, ad perpetuam rei memoriam factam
fuisse. Sicuti faciunt et in d. c. quoniam frequenter, et ibi glo.
in verbo, *in iudicio*, quod & affirmat Bald. in *fin.* Alciat. in *tra-*
cta. de *presumptionibus* in *presumpt.* in *secunda* parte. num. 13. & Andreas
Gaillius in libro primo *Præclarorum Observat.* obseruat. 96. num. 6.
qui præsumptionem hanc iuris & de iure esse scripserunt. Ad-
uersus tamen hanc præsumptionem, admittitur contraria proba-
tio indirecta, nempe probando lapsum adhuc non esse annum, ab
eo tempore examinatum citra: sicuti præstat in loco adnotat
Alciatus. Et præterea intelligitur currere tempus, si est in faculta-
te actoris agere, sicuti non possit, ut quia actio esset conditiona-
lis, vel in diem, quæ adhuc non cesserunt. Ita Bartol. in *au-*
then. *sed & si qui.* c. de *senect.* & interloc. omnium iudicum. & mani-
feste Myningerum singularium observationum centuria quarta, obser-
uat. 72. Illud etiam hæc in re oblerandum est, quod ut concedatur
facultas hac actori examinandi testes ad æternam rei memoriam, 4
† præcedere debet quædam summaria cognitio de valetudine,
senectute vel absentia: & non leui de causa concedi debet facultas
hæc, quemadmodum scribitur nunes in d. c. quoniam frequenter, ut litem
non contestatam. & Ioan. Ariæ ab Otalera *Hypomn.* in summa nobilitatis
Hispanice. cap. quintus, c. 1. num. 3. Imò etiam requiritur iudicis
interlocutoria, quæ declaretur testes esse valetudinarios vel senio
confectos, vel abesse diu oportere. Bartolus & reliqui in lege *Aqui-*
lia. §. si delectum. ff. de *legem Aquilia.* Roland. in *conf.* 23. num. 21. lib. 3.
Quæ tamen interlocutoria & declaratio satis pronuntiata cen-
setur, quando iudex committit ipsorum testium examen, nam factu
illo significatur iudicis voluntas & animus. Ita in specie re-
spondit Crauet. in *conf.* 319. num. 2. versus *ca. etiam*, non eundo. post
Socium seniores in *conf.* 444. col. 1. versus. non obstat. lib. 2.
Esti ab his dissentiat Roland. in *conf.* 23. in *fin.* lib. 5. affirmans
communem opinionem esse contra Socium & Crauetam.
Quod verum non esse crediderim cum Socius & Crauetæ con-
cedant, requiri interlocutoriam sed dicunt, iudicem committen-
do ipsum examen, satis dici interlocutorium fuisse. Est enim tacita
interlocutoria, quæ fuit, sicuti scribitur *Doct.* in l. 1. procedente. C.
de *dilat.* & dicimus infra in *presumpt.* 16.

PRAESVMP. T. LV.

In testibus interdum præsumi vitia, quibus eorum
fides debilitatur.

SVMARIA.

- 1 Delinquere nemo præsumitur.
- 2 Testes qui sponte se offerunt ad dicenda testimonia, in fide se suspensos
faciunt.
- 3 Testes animo se nimis deponentes sunt suspecti.
- 4 Testes à dicendo testimonio se subtrahentes, gratia, odio, vel timore
facere præsumuntur.
Et quid operetur hac præsumptio, in. 5.
- 6 Testes deponentes sermone præuocato suspecti sunt.
- 7 Testes super negata loco & tempore non coartati deponentes, sus-
pecti sunt.
- 8 Testium fides suspecta redditur, quando post dictum testimonium con-
gruunt atque gloriolam.

EST enim præsumptio iure & ratione probata est, neminem
† præsumi delinquere, l. meritis. ff. pro socio. tum maxime tes-
tes, qui iurati in iudiciis testimonium ferunt. Attamen non
nunquam euenire solet, ut vitia præsumantur, quibus suspecta eo-
rum fides redditur. Est primum quidem est vitium, quando testes
ipsi sua ipsa sponte se obtulerunt ad dicendum testimonia, sus-
picio namque hinc exoritur, quia fides eorum labefcit. Ita scribitur
Bartol. in *liberorum*, C. de *testib.* Bald. in l. 4. C. ced. Capella Tolosa. in
q. 38. 4. Raim. in *conf.* 46. num. 1. lib. 1. Marsil. in *conf.* 2. num. 41. in *conf.* 12. num.
8. in *conf.* 18. num. 31. & in *conf.* 20. num. 38. & in *fin.* 140. & Nenz. in
conf. 25. num. 17.

Secundum est vitium † quando animosè nimis ferunt testi-
monia. Nam tunc suspecti sunt, sicuti respondetur Barb. in *conf.* 32.
col. 2. lib. 1. Socin. sen. in *conf.* 249. col. 4. lib. 2. Crauet. in *conf.* 249. num. 4. &
Gram. in *conf.* 12. num. 1. in *rimin.*

Tertium est vitium, quando † e contra testes à ferendo testi-
monio se subtrahunt. Nam tunc præsumitur vitia, vel odio, vel
timore se subtrahant, & ideo suspecti sunt. Ita gloss. & ibi In-
noc. & reliqui in l. 1. de *testib.* c. 1. Specul. in *tit. de testib.* §. qualiter,
versus. sed quomodo probatur. Lucas de Penna in l. 3. in *1. præsumpt.* C.
de *apoch. publ.* lib. 10. Felin. in d. c. 1. num. 9. Quæ quidem intelligit non
habere locum in causa criminali, in qua non præsumitur contra
reum, nisi appareat, quod gratia, vel odio, vel timore se subtra-
hat. Et suspicio seu præsumptio hæc operatur † ut tanquam do-
ctos puniatur, poena extraordinaria iudici arbitraria, criminis
stillonatus, quemadmodum post alios scribitur in commentariis de *arbi-*
trarij iudicium, lib. 2. in c. 4. §. 1. vel etiam puniri potest ad in-
teresse parti, ad cuius detrimentum se subtraxit à testificando. Si
verò pretio fuisset corruptus poena falsi puniretur. Ita Felin. in c.
de *testib.*, num. 4. de *testib.*

Quartum est vitium, quando † testes per eundem præmedi-
tatum sermone testificantur. Hoc etiam vitio suspecti sunt,
l. 3. §. idem. ff. de *testib.* & scribitur specul. in *tit. de testib.* §. 1. versus. item
quod idem dixerit. Lucas de Penna in l. 3. in *2. præsumpt.* C. de *apoch.*
publicis lib. 10.

Quintum est vitium, ex quo oritur suspicio contra testes, ne
eis fides adhibeatur, † quando deposuerunt super negatiua non
coartata loco vel tempore. Ita Bald. in c. 1. §. 1. quæ per tripartita in *fin.*
si de *senio* & controuersis inter dominum & agnat. Alexand. in *conf.* 108.
num. 4. lib. 2. & Andr. Gaill. in *lib. 1. Præclarorum Observat.* in obseruat. 64.
num. 4.

Sextum est vitium, quo suspecta redditur fides testium,
† quando scilicet post iam dictum testimonium mutant fide cor-
rigunt atque relationem ipsam. Quam quidem præsumptionem fide
suspicionem diligenter explicauit Alciatus in *tra.* de *presumpt.*
regul. 2. *presumptio* 29. & nos eo fusius in libro 2. de *arbitr.* in *ind.*
c. 1. c. 108. Et ad rem aliquam scriptum reliquit Antonius Ga-
briel in *lib. 7. conclusum*, in *tit. de criminali*, in *conf.* 108. de sus-
picionem, c. 1. ipiam falsitate, quæ coniunctur ex testium va-
rietate & contrarietate, disputabimus infra libro quinto in *presump-*
tione 44.

PRAESVMTIO LVII.

Testium interrogatio, examinationeque alteri mandata, quid aliud commissum praesumatur.

SVMARIA.

1. Receptione testium commissi, non praesumitur commissi eorum examinationis.
2. Mandatum iurisdictionis est stricta interpretatio.
3. Examinatione testium commissi, praesumitur commissi etiam receptio.
4. Examinatione testium commissi, verum commissi sui eorum reprobatio, & quod non probatur, non.
5. Laboribus & impendij parandis.
6. Alii debet interpretari, ut utrique partium consultum sit, & satisfactum.

CONTINGIT saepissime testes esse alio in loco, quàm in iudicio, vel cause, iudicem eos ob impedimentum aliquod non posse inire rogare, ex propter onus hoc alteri mandatur, ut sit ibi omnes in iudicio de fide infirmus. Et in §. quoniam, in Authen. de test. b. Quia de re ducte & copiose differit proxime, docet Andreas Gall. in libro primo practiarum Observationum, obser. 96. Dubitari itaque solet, quid commissum praesumatur? Hic cum tria sint consideranda, testium receptio, examinatio, & eorum reprobatio, sic tres casus constituti sunt.

1. Primus est, quando commissi mandataque sunt testium receptio. Hoc sane casu non praesumitur commissi ipsorum testium examinatio. Ita Aretius, in l. licet causam, num. 2. & ibidem Dec. in septimo notab. de probat. alio textu addit. Et confert ratio, quod cum maior diligentia & industria requiritur in examinatione, quàm in leni illo actu receptionis, non praesumitur quod examinatio ipsa fuerit commissi. Et accedit quod mandatum iurisdictionis f. strictae est interpretatio, ut diximus supra, & diligenter eius fides observanda sunt, l. diligenter ff. mand. mandata ergo receptione, non censetur mandata examinatio.
2. Secundus est casus, quando mandata commissi fuit testium examinatio. Hoc sane casu praesumitur etiam commissi ipsa testium receptio. Ita Deus in d. licet causam, in septimo notab. in fine de probat. Et huius traditionis ratio est, quia sine receptione testes examinari non possunt. Prius enim debent recipi, deinde examinari. Est ergo receptio necessarium antecedens examinationis: & propterea censetur mandatum, l. 2. ff. de iurisd. omnium iudic.
3. Tertius est casus, quando commissi mandataque fuit testium examinatio, non praesumatur etiam commissi ipsorum testium reprobatio, seu examinatio testium reprobatorum? Et commissum praesumi? affirmavit post Hostensem Bellamira in c. licet causam, num. 8. de probat. qui dixit hanc opinionem ut aequiore esse amplectendam. Et qui quidem ea ratione & argumento vti sunt ex athen. & conseqenter. C. quomodo & quando iudex, c. prudentia, de mutuis petiti. & l. terminato, C. de fructib. & litium expen. Item. Ceterum responderi potest illi locum habere in iudicibus ordinarij vel delegatis, coram quibus reus conuentus iure permittente potest auctorem recommittere, sicuti copiose declaravi in lib. 1. de Arbitr. ad q. 22. num. 2. & 3.

4. Secundo moti sunt, quod sine oppositionibus & contradictionibus cognoscitur non potest, an adhibenda sit fides ipsis testibus, vel non. Et ideo videtur mandata & commissi etiam reprobatio, seu oppositio & examinatio testium reprobatorum; tantquam quoddam necessarium antecedens, argu. l. ad rem, & l. legatum ff. de procur. Verum repandens, non esse iudicium eius cui mandata est testium examinatio, ut cognoscat an fides sit adhibenda testibus, vel non: sed id pertinet ad mandantem, coram quo adversarius deducere poterit oppositiones, & impetrare, ut eodem in loco examinatur testium, & examinentur, & reprobatorij si ibi exant. Tertio additur sunt quod laboribus f. & impensis parcendum est, l. propter, in princ. C. de iudic. & c. finem litib. de dolo & continua. Atqui si ab eodem delegato examinantur testes reprobatorij, eunt ibi litigantes expensas & labores, denud examinandi testes coram mandante. Ergo praesumitur mandatum. Respondetur, facile esse adversario, qui contra testes

opponit, impetrare ab ipso delegante commissionem ipsi delegato, ut testes reprobatores recipiat, & examinet. Quirto afferri potest ratio haec, quod actus f. debet interpretari, ut utrique partium consultum atque satisfactum sit, l. ad optum, §. 1. ff. de ratum pta. l. scripti post alios in lib. 2. de Arbitr. iudic. casu 99. num. 13. Porro si dicimus quoque commissum testium probationem, & sit satisfactum ei qui vult reprobare, cum habeat coram quo ius suum deducat. Erit etiam consultum eius adversario: cum & ipse confidat de ipso delegato, ex quo ab eo voluit testes suos examinari. Responderi facile potest, quod & si utrique partium dici posset satisfactum, non tamen satisfactum erit ipsi iudici deleganti, qui non dicitur approbasse ipsum delegatum, quod testium reprobationem: cum maior industria & diligentia eo in casu requiratur, quàm in ipsa examinatione, ut mox dicemus.

Contrariam itaque opinionem, f. quod imò mandata testium examinatione, non praesumatur madata eorum reprobatio, scripserunt Innocentius & Baldus in c. licet causam, num. 2. de probat. Spec. in tit. de testib. §. qualiter, num. 21. Angel. in l. 2. in prim. ff. de iurisd. omn. iudic. & ibidem Castr. num. 2. in fin. & ibid. Riminald. feno. num. 2. l. 1. num. 9. Socin. num. 4. Idem censuerunt Felin. in d. c. licet causam, num. 14. in fin. Dec. in septimo notab. & Bero. num. 17. & communem testatur Alsinus in praxi iudiciorum §. 22. c. 1. Ea ratione vsus est Bero. & probavit Alsin. quod maior industria & diligentia requiritur in testium reprobatione quàm in examinatione. Verum crediderim minus veram esse rationem hanc, cum non ipse delegatus examinando alios testes super reprobatione primorum, reprobaret testes iam examinatos, imò nec de eorum fide aliquid quæreretur, sed solum examinare & nudum factum examinationis impendere diceretur: Et propterea non maior requiritur industria in examinandis his reprobatores quàm illis primis. Probabilior itaque huius traditionis ratio ea mihi videtur, quod mandatum delegationis causa, strictam titum admittit interpretationem, c. 1. vbi gloss. de offic. delegat. in §. 2. & scribit omnes in l. 1. in princ. ff. de offic. eum. & in d. l. 2. ff. de iurisd. omn. iudic. Quocirca nil plus mandatum censetur quam sonant manifesti mandati verba, nisi id veniret in necessarium antecedens vel consequens d. l. 2. Porro cum hoc in casu commissi fuerit simpliciter examinatio primorum testium, & nullum verbum factum sit de examinatione testium reprobatoriorum, nec illi finit esse necessario aliquo consequenti, dicendum est, commissum non comprehendere examinationem illam secundam.

PRAESVMTIO LVIII.

Sigillum quando praesumptionem, vel plenam fidem faciat, tam publicis quàm privatis in negotiis, diligens & accurata explanatio.

SVMARIA.

1. Sigillum aliud publicum, aliud privatum.
2. Signi publici duplex forma.
3. Sigillum ut cuius magistratus sit cognoscatur, literas inscriptas habere debet.
4. Sphyræ imaginem Caesar Augustus in auro gerebat.
5. Sigillum characteris nostrum domini, vel eius imaginem habere sufficit.
6. Rei certa & demonstrata signa adicitur demonstratio.
7. Sigillum praesumitur appositum valente domino sigillo, vel sigilli custode.
8. Sigillum alterius non convenit dignitati magistratus, & illo adhibito quædam arguitur suspicio.
9. Sigillum si cui scriptura impressum sit non appareat, verbum debet exprimi.
10. Sigillum in litis, & quibus de causis solet apponi.
11. Signi oppositionis causa non expressa, probabiliter dubitatur de sigilli lantiu consensu.
12. Scripta in charta sigillata antequam scriberetur, non censetur Principi confirmasse.
13. Subscriptio post sigilli impressionem non est necessaria, quando versatur in pertinentiis ad publicum ipsum sigillantis officium.
14. Sigillum Episcopi absque alia subscriptione notarij vel testium probat.

17. Subscriptio vel testis, vel testium, requiritur in his, quae ad sigillanti officium non pertinent.
18. Sigillum publicum excedere terminos sua auctoritatis, non amplius publicum sed priuatum appellari debet.
19. Sigilli auctoritas restringitur ad causam & officium, ad quod fuit ordinatum.
20. Eius cursor, non debet restituere arcem ei qui venit cum sigillo domini.
21. Filius, amicus, mercator si status obligetur, intelligitur ex contractu causa mercatorum intro.
22. Mercatorum libri si dem adhibendum, intelligitur in pertinētibus ad mercatorem.
23. Subscriptio cancellarij vel testium, requiritur in negotio quidem publico, sed sigillo illi actui non conuenienti adhibito.
24. Subscriptio non est opus, si stylus & consuetudo aliter obseruet, vel causa sit levis, num. 24.
25. Sigillo soli etiam sine scriptura ex consuetudine fidem adhiberi.
26. Sigillum priuati si adiectum actui priuato, alii robur tribuit.
27. Sigillum publicum recte riteq; impressum, quum habeat vim, num. 27. et 29.
28. Sigillum priuatum plenum, facit fidem, quum a scriptura & consensu de re propria ipsum sigillanti. Et quod si adhibetur sigillum alienum, num. 31.
29. Scriptura aut vel literae alieno suo sigillo an quia videatur approbasse, num. 32. et 35.
30. Sigillum idem quod subscriptio operatur.
31. Sigillum alienae scripturae appositum, non requirit aliam subscriptionem. Et quumvis ipsa scriptura loqueretur in tertia persona, num. 32.
32. Sigillando non censetur qui approbare eam quia in specie ab ipso suo reprobat.
33. Sigillum alienum scripturae, eam praesumitur approbare, si a parte vel testium scriptura sit approbata.
34. Sigillum scripturae auctoris appositum in nil operatur.
35. Sigillum scripturae quam non vidit, nec legi, non praesumitur approbare.
36. Idem si per eandem sit appositum sigillum, num. 37.
37. Idem si versetur magnam praesumit, tunc enim subscriptio quoq; requiritur, num. 38.
38. Sigillum non conueniens dignitati sigillanti, aut si in eo litera non appareant, non praesumitur sigillanti scripturae approbasse.

CVM in iudicijs & foro frequens sit usus sigillorum, quibus acta ipsa publica consignari solent: Ea propter hanc causam occasione, etiam de sigillis priuatorum agam, quod et libentius faciam, quo intelligo tractationem illam ad rem nostram magis pertinere. Et quamquam de sigilli fide multa scripserim in conuena de arbitrii lib. 2. cap. 113. Nihilominus pleniori (quod auit) calamo hic pertractabo ea quae huc spectant. Duo itaque disputationis capita distinguo, iuxta duo sigillorum genera. Dicimus enim vnum t esse sigillum publicum, aliud vero priuatum.

Primum itaque huius disputationis nostrae caput est de sigillo publico, quo princeps, magistratus, iudices, actuarij, & his similes vntur. Et huius sigilli duplex aliquando t est forma. Nam a quanti loco sigilli, annulo signatorio vntur, cuius tanta est vis, quanta & ipsius sigilli, vel priuati Innoc. c. 2. num. 3. vers. item nota quod non citale, de fide instrumenti & ibid. Baldus calom. 3. vers. dicit Innoc. Abbas colum. penult. vers. & quod dicitur est. Felix colum. vltim. vers. dicitur etiam praedicti, inula in. ad testim. §. signum. & ibidem Arim. in primo notat. de testam. 100. c. d. vlti. in p. possunt. in princip. Iussunt. de testam. et de testam. Gabrielus in sua conclusionibus, lib. 1. r. de praesumpt. c. d. n. 23. Quo autem facile cognoscatur cuius principis vel magistratus sit sigillum, inculpta esse debent literae, quibus significetur cuius illud sit, vtpote Rudolphus Romanorum Imperator. Vel Aloysius Moxenigo Dei gratia Venetiarum Dux (hic quidem princeps hoc anno 1777. tercio Non. Iunij, dum hac scriberem, desijt esse in humanis.) Ita scribit Innocent. in d. c. 2. num. 2. §. de fide instrumenti. & ibidem Abbas num. 14. vers. quod ad primam. Moderni Parisiensis consuetud. Parisiens. tit. 1. §. 5. num. 22. quos secuti sunt in conuent. ar. de arbitrijs vltimam, casu 113. num. 1. & 2.

Ceterum aliquando sigilla haec habent inculptas aliquas singulares imagines & signa, quibus aliter nemo vitur: & ob id quidem sufficit absque eo, quod alia litera sint impreta, sicuti vi-

uentur in Sylla, qui Iugurtha dei illi imaginem annulo signatorio inculptam habebat. Et Augustus Caesare qui Sphegus imaginem simili t in annulo gestabat. Praeterea hic multos qui certis his signis vsi sunt: & quorum meminit Alex. ab Alexand. lib. 2. d. c. genium, cap. 19. Hodie summi Pontifices expressae eorum in sigillis habent imagines Beatissimorum Apollinarum Petri & Pauli. Alia vero est obseruatio Caesarum, in sigillis inculptas habent sui imagines, sedentes in folio vna cum diademate & sceptris: & circumscriptum habent ipsum nomen, vtpote, Rudolphus Romanorum Imperator. Ita scribit Ioan. Ertius in tracta. de episcopo, lib. 3. parte 1. num. 43. & Ioan. de Graffo in tracta. de testim. num. 8. & Resistor Cassaldus in tracta. de imperatore, quod. 27. num. 5. Nullatenus est differentia inter vnam & alteram sigilli formam, cum eandem fidem faciat sigillum sine ea literarum seu nominis circumscriptio, si modo certum est, hoc esse illius sigillantis sigillum: ac illud quod habet inculptum nomen. Ita tradunt Archidia. Ioan. Andr. & Geminian. in c. 2. colum. 2. de procurat. in 6. cum dixerunt, sufficere, quod sigillum habeat characteris nominis domini sigilli, vel eius imaginem. Et multo clarior idem censuit Innocent. in d. c. 2. colum. 2. de fide instrumenti cuius verba haec sunt. [Nec exigitur quod ibi sint literae, dummodo alias certum sit de sigillo.] Idem censuit Crauet in tracta. de acti. tempor. in quanta particula prima pars princip. num. 46. in fin. Cuius traditionis ea est ratio, quod t rei certae & demonstratae frustra adiciatur demonstratio, l. 1. §. de re delegat. Cum autem sigillum adhibetur quare ita imprimitur scriptura, necesse minime est, quod exprimat a quo adhibuitur fuerit hoc sigillum, quandoquidem praesumitur t appositum volente domino ipsius sigilli, vel volente sigilli custode. Solent enim principes habere cancellarios magnos, quibus sigillorum curam custodiamque committunt. Habent & magistratus sigillorum suorum custodes. Cum ergo alicui scriptura, rescripto, vel actui, imprimitur sigillum, praesumitur impressum primo volente & mandante ipso Principe, vel magistratu. Et secundo volente eo, qui sigilli cultus est. Ita in specie publici sigilli scripserunt Innocent. in d. c. 2. num. 2. de fide instrumenti & ibid. Abbas num. 15. & Crauet. in tracta. de antiqu. rei. p. m. 1. part. prima partu prim. num. 43. Quod quidem intelligunt t Doctores, quando sigillum est ipsius magistratus proprium: fecit si alterius. Nam tunc requiritur expressa attestatio a quo, & quare fuerit adhibuitur. Et est ratio, quia cum sigillum alterius t non conueniat dignitati magistratus, si illud adhibetur, quaedam fupponitur arguitur. Ita sentit Abbas in d. c. 2. num. 13. in fin. & num. 16. de fide instrumenti. Illud praeterea obseruandum est, quod t qui imprimitur sigilli ipsi scripturae, si aliunde non constat, vtpote ex ipsa subiecta materia, vel alia ex causa, quare adhibuitur fuerit sigillum exprimi debet aliquibus verbis, sicuti affirmant Innocent. in d. c. 2. num. 3. de fide instrumenti. & Moderni Parisiens. in consuetud. Parisiens. l. 6. §. 5. num. 13. Nam vti inquit Innoc. sigillum t multis de causis apponi solet scripturis. Aliquando in lignum cōtēntis, l. si fidentior §. vlti. ff. de pign. ad c. sine exceptione, 12. q. 2. & c. 1. de precar. Aliquando in lignum testimonij. Caus §. de pign. Aliquando in lignum auctoritatis, c. vltim. de c. sacrum, 12. q. 2. Aliquando in lignum confirmationis, c. inter dilecti, 1. de fide instrumenti. Sunt & alia causae, quae nunc omittuntur. Cum ergo multipliciter apponi soleat, ne in aequiuoco laborari contingat, exprimenda est causa, ob quam sigillum hoc adhibetur, argum. vlti. de libello obla. & c. vltim. de transacti. Et praeterea accedit, quod non citat t appositionis sigilli exprimator, dubitari probabiliter posset, sigillamentum ipsum ignoralie causam appositionis, & conuenienter non consentiens cum signatoris nullus sit consensus, vt in specie nostra annotat Crauet. in d. c. 2. de c. de re aliena num. aliena. & Purpur. in adu. o. nendi, num. 177. §. de iur. iur. qui subiungit post Angelum si sit stipulatus. 4. Chrysozomus, de verbo oblig. Principem non censeri t confirmasse scripta in papyro t se priuatum scriberetur sigillata, inquit tamen Purpurat. praesumptionem esse, quod viderit & legitur, ideo opus probandi quod ignorauerit, ad negantem pertinet. Ceterum (vt praedixi,) necessaria minime est expressio haec, quando constat, quae de causa impressum sit illud sigillum, vt quia ex ipsius scripturae natura, subiectae materia, vel ex stylo constat, cur sigillari solent scripturae illi similes. Ita docuit Innocent. in d. c. 2. num. 3. vers. vlti. §. si sit littera, de fide instrumenti. Dubitari etiam hic solet, an possit sigilli impressionem adhibenda sit subscriptio manu ipsius sigillantis, vel testium? Et omnis disputatione, distinguendi sunt duo casus secundum Decium in c. p. t. c. c. c. c. de probatio. ex sententia Innoc. in d. c. 2.

Et huius sententia est et ratio, quia sigillum est varium; & alioque res dubia redderetur, iuxta illud *§. penult. ff. de testam.* & quia scriptura sigillari ita debet, vt discerni possit a quo fuerit sigillata; quod non satis apparet, si vtiens alieno sigillo, id non exprimeret.

32 Tercius est casus, quādo quis proprio sigillo sigillat alterius scripturam, an eam approbasse ita dicatur, vt et ipse ex ea obligatus censetur? Hæc de re sunt variæ Doctorem opiniones. Vna fuit eorum, qui dixerunt inferri præsumptionem approbationis actus adscripti ei in scriptura. Ita *glo. in l. si procuratorem adstentem, in verbo, intelligendum §. de procurat.* cum dixit, literas sigillo munitas videri ab eo sigillate approbatas. Verbum illud videtur, præ præsumptionem significat, vt declarat *supra lib. 1. Et glossam d. l. si procuratorem, secutus est diu in specie Cast. num. 5. Et etiam glo. in l. 2. C. de reb. eccl'ie, non alien. Et videm Cyrum, Baldum, Albericum, Ioann. Fabri & Salicetum. Idem docuit Bartol. in l. que dotis, in fine §. folus, matrimonio, quem secuti sunt Alexan. num. 38. & Iason num. 94. Ita etiam Baldus in l. in fraudem, in prin. & in l. Tribunus §. i. verfi. & nota §. de testamen. mil. & in c. 2. num. 14. de fide instrum. qui dixit, esse signum consensu, & Decius in prin. Riminald. senior in l. pacta nouissima, in fine. C. de pactis. Iacobus, in Sando Georgio in l. fieri ferunt §. si certum petatur, Angel. in prin. in prem. in l. ista, column. i. verfi. textu nota. Decius in c. 3. loco, in prin. de probatio. Anserinus ad Capellam Tolosanum, quæst. 22. Marfilium in rubri. C. de probatio. num. 221. Tyracellum in tracta. de retractu consanguin. §. i. glo. num. 159. Ea adferri solet ratio, quia sigillum idem operatur quod subscriptio, vt expressum respondit Romanus in conf. 302. in fine. & aperte idem docuit Archidiaconus in c. si canonici, column. 1. in verbo, sigillare, de offic. ordin. in 6. & Cratuum in tracta. de antiq. temp. in qua particula prima pars principalem, numer. 49. vbi declarat, vbi subscriptio est de forma. Atqui subscriptio præsumptionem facit, vt seruauit omnes in l. si stipulatus, §. Chrysochorus, de verbor. oblig. & dicimus vbi subscriptio lib. præsumpt. Ergo & sigillatio præsumptionem inducit.*

34 Altera fuit opinio eorum, qui dixerunt, si sigillum semel penam probationem facere. Ita Albericus in d. l. si per procuratorem, column. 3. verfi. sed licet prima t. §. de procurat. Salicetum in l. si quæ per calumniam, column. 1. verfi. quæro generaliter. C. de Episcop. & clericis. Felinus in c. post testum, column. 3. verfi. paulatim secundum, de probatio. & Securus senior in consil. 258. column. penult. verfi. parum facit, lib. 2.

35 Tertia fuit opinio, quod si imò sigillum plenam probationem facit. Ita sentit Purpuratus in Ladonendi, num. 177. de iur. iurand. qui dixit, quod vbi adest sigillum, non requiritur alia probatio per testes, aut comparationem literarum: sed tota vis est in probanda veritate sigilli, & Purpuratus secuti sunt Crauet. in tracta. de antiq. temp. in quinta particula prima, apert. prin. num. 44. & Antoninus Gabriel. in suis consil. lib. 1. titu. de præsumpt. consil. 4. num. 2. & 3. qui quidem scribit, dum illas supra commemoratas opiniones procedere quoad præiudicium tertii, contra quem solum inducitur vel præsumptio, vel semiplena probatio, secus quoad præiudicium eius, cuius est sigillum, contra quem plene probatur. Ego certe non video, quomodo si sigillum plenam probationem faciat. Nam aut constat testibus, sigillantem sua causa & nomine, sigillum adhibuisse. Et tunc plena probatio quidem oritur, sed illa à testimonio testium magis, quam à sigillo prouenit. Aut testes non extant, atque ita tota vis pendet ab ipso sigillo, sicuti in specie illa loquuntur glossæ & sequaces, & tunc solam præsumptionem facit: cum vere pluri operari possit sigillum, quod dicitur esse quid inanimatum, vt dicemus statim, quāvis ipsa subscriptio, quæ solam præsumptionem, (vt diximus) facit.

37 Extenditur primò recepta illa opinio, quod scilicet sigillum faciat præsumptionem, vt procedat etiam in sola ipsa sigillatione, absque aliqua subscriptione: Nam non requiritur aliqua sigillantis, vel testium subscriptio, quod ipse sigillans sigillauerit, vel sigillituri curauerit. Ita Baldus in l. 2. C. de reb. alien. non alienan. Felinus & Decius in c. tertio loco, in prin. de probatio.

Cæterum dissentire videntur Bartol. in prin. Digestorum, column. 3. verfi. item quæ sit illa solam sigillum. & in l. ad testum §. si quis ex testibus ff. de testam. qui subscriptioem necessariam esse sentit. Distinguit Alexand. in l. que dicitur num. 38 ff. solut. matrim. A. Aut est actus, qui pro sui forma & solemnitate requirit subscriptionem: sicuti est testamentum in scriptis, & tunc præter sigillum adhi-

beri debet subscriptio. Ita loquitur d. §. si quis ex testibus. Aut subscriptio pro forma non requiritur, & tunc sigillum non requirit subscriptionem. Et distinctionem hanc secutus est Antoninus Gabriel. in sua conclusum lib. 1. titu. de præsumpt. consil. 4. num. 5. & 4.

Extenditur secundò, vt procedat etiam si ipsa scriptura loqueretur in tercia persona. Nam adhuc sigillans cum dicitur approbare. Ita Imos. in c. 2. num. 2. verfi. item non est illud de fide instrum. & videm Hostien. column. 3. verfi. nec vni facio. Bal. col. 3. verfi. dicit Imos. & Ansh. in col. 1. verfi. nec est vni. Ita ita recepit & probat Anton. Gabriel. in d. consil. 4. num. 22.

Declaratur primò, vt non procedat hæc præsumptio quoad ea que in specie reprobata fuerunt ab ipso sigillante. Nam ea sigillando non censetur approbare. Ita Baldus in l. Tribunus §. i. verfi. nota in isto ff. de testam. in l. quæ secutus est Anton. Gabriel. in d. consil. 4. num. 42.

Declaratur secundò, vt procedat hæc præsumptio, quando litteræ ipsæ, quibus appositum fuit sigillum, approbate fuerint à parte, vel testibus, secus si approbatæ non fuissent. Ita Bartol. in l. si procuratorem, column. 1. verfi. aut non habent sigillum, de procurat. Involam in Clem. 1. column. 12. verfi. verbi dicit a. de procurat. Ange. Arret. in prem. in l. ista, column. pen. verfi. quod autem dicit, & Anto. Gabriel. in d. consil. 4. num. 43.

Declaratur tertio vt non procedat, si quando sigillum efficit sine scriptura. Nam appositum chartæ vacuæ nil operatur. Ita scribunt Bald. & alij plures, quos commemorat lib. 2. de Arbitray iudicium, & c. 1. in fine. Et quibus accedunt alij multi relati ab Anton. Gabr. in d. consil. 4. num. 44. & 45. atque supra ad primum huius dispositionis caput.

Declaratur quarto, vt non procedat hæc præsumptio, quando sigillans si ille sigillauit scripturam, quam non vidit neclegit. Ita Baldus in sua Margarita in verbo sigillare, quem secutus est Gabr. in d. consil. 4. num. 45. in fine. Et huius addo Ioan. Baptista à Sancto Severino, in tracta. de transact. quæst. 12. in l. 14. in fin. & Io. Bertramus, in tracta. de Episcopo, lib. 3. parte 1. num. 21. Et loca iam citato Gabriel. num. 46. 47. & 48. subiungit aliquot declarationes. Et hinc peruenit, quæ de subscriptione dicimus in subscriptis lib. vbi explicabimus etiam quomodo subscriptio valeat scriptura non visa, & videm declarabimus, an præsumatur visa & lecta.

Declaratur quinto vt non procedat quando sigillum fuit per fraudem appositum. Nam tunc nil operatur. Ita Hostien. in c. 2. column. 2. verfi. sed quid de his de fide instrum. & ibidem Ioan. And. column. 3. Butr. column. penult. verfi. vnde ad textum & column. vlt. verfi. si autem non principaliter. Ioan. Baptista à Sancto Severino, in tracta. de transact. quæst. 12. num. 15. qui tamen addit, hoc relinquit iudicis arbitrio, an approbare omnino voluisset, etiam si ficti fuisset, vel non. Anton. Gabriel. in d. consil. 4. num. 10. qui num. 51. subiicit post Baldum idem esse, quando sigillum per errorem fuit appositum.

Declaratur sexto, vt non procedat hæc præsumptio, quando maximum versaretur præiudicium. Nam tunc solum sigillum non sufficit, sed requiritur etiam subscriptio. Ita sentit Salicetum in l. si quæ per calumniam, column. 1. verfi. quæro generaliter. C. de Episcop. & clericis. & aperte Alexan. in l. que dicitur num. 37 ff. solut. matrim. donec declarat l. ad testum §. si quis ex testibus ff. de testam. quem in specie secutus est Anto. Gabr. in d. consil. 4. num. 4. & num. 52. & ibidem num. 53. aliam adiungit declarationem, quæm huc non relucet, quod si vis hæc regulam non conueniret, sicuti & alia multa ab eodem Anto. Gabr. in consil. traduntur, quæ cum ad præsumptio hæc dispositionis aliena sunt, de industria præterire ea volumus.

Declaratur septimò, vt non habeat locum hæc præsumptio, si quando sigillum suspicatum est, vtputa si eius sculptura non conuenit dignitati eius, qui sigillasse dicitur, si litteræ sigilli legi non possunt, vel si ita factum est sigillum, vt intelligi non possit cuius sigillo sigillatum sit. Ita declarat in d. lib. 2. de Arbitray iudicium, casu 113. num. 12. vbi scribit, hoc tamen relinquit arbitrio iudicis. Non repetit hic iam scripta.

PRAESVMPATIO LVIII.

Sigillum scripturae impressum, praesumi voluntate domini ipsius sigilli appositum, brevis, sed clara enarratio.

SVMARIA.

- 1 Sigillum volente domino appositum fuisse praesumitur. Alia refertur opinio.
- 2 Mercatoria libro inscripta, ipsius voluntate scripta praesumuntur.
- 3 Praedia aut bona alienum in libro sigilli descripta, ipsius voluntate descripta praesumuntur.
- 4 Reversum praesumitur, cuius sigillum est impressum.
- 5 Instrumentum debiti cancellatum penes creditorem existens praesumitur eius voluntate cancellatum.
- 7 Sigillum suum negans dominus, de mendacio convictus, praesumitur sua voluntate appositum. Idem, etiam locum habet in ipsius hereditibus, num. 8.
- 8 Sigillum appositum scripturae continenti, aliquid in fauorem eius, qui domesticus est domini sigilli potius subactum, à domestico praesumitur. Et quomodo dilatur hac praesumptio, no. 10, & 11.

DISTINGUIMUS superiore casu, an & quando sigillum praesumptionem facit, & quia aliqui attigimus, an sigillum praesumatur impressum scripturae: de voluntate domini ipsius sigilli, visum est hic paulo vltius rem hanc explicare. Dicimus itaque praesumptionem non esse, quod volente sigilli domino sigillum appositum fuerit. Ita Barboza in l. 1. de iur. iur. in secundo articulo de probato. & ibidem Decem. num. 2. Abbas in l. 2. de iur. iur. penult. vers. ad secundam questionem, de fide instrum. Cræter, in tract. de antiq. temp. in §. 1. part. 1. prius part. prim. num. 46. & Anton. Gabriel, in suis conclusionibus, lib. 1. tit. de presump. conclus. 9. num. 12. Quia quidem sententia probatur ex d. c. tertio loco. Est simile quod dicimus scripta in libro mercatoris, praesumi scripta de eius voluntate. Ita Baldus in rubric. C. de fide instrum. vers. sed hic quæro. Alexander. in quest. 47. num. 9. lib. 2. & Decius in d. c. 3. loco, num. 2. Quia de re extat egregius locus apud Ciceronem in oratione pro Q. M. C. C. Comedo, quem hic non commemoro, quod sum traditionem hanc verbius explicaturus loco infra libro subséquente. Ita dicimus, quod si praedia ceteraque bona aliquius descripta sunt in libro actuum & catastri, praesumitur quod eo volente fuerint descripta. Ita Barboza in l. iura, C. de omni agro deserto, lib. 10. ex illis textu, & ext. cens. ff. de probato. & dicemus infra.

- 4 Est etiam simile, quod dicimus si rem praesumi esse illius, cuius impressum est sigillum. Ita Baldus in l. 1. de iur. iur. C. de donat. ante rupt. Boer. quest. 105. num. 9. & Bencuentus Stracca in tra. de iur. iur. parte 2. num. 67. De qua quidem praesumptione dicemus in subséquente libro. Est quoque simile quod dicimus, si instrumentum si debiti reperitur cancellatum penes ipsum creditorem, praesumitur voluntate sua cancellatum. Ita Castren. & Reboqui in l. Libero ff. de app. & copari dixerimus subséquente in libro praesumptio.

- 5 Ceterum in specie praesumptionis, de qua hic agimus, dissentientia permixta, qui dixerunt, imò si sigillum scripturae appositum, non praesumi appositum de voluntate domini ipsius sigilli. Ita sane Alberus in l. si per procuratorem ff. de procurat. & ibidem Casp. lib. 1. vers. in textu. Geminus in l. e. quibus, col. 3. vers. ad secundam questionem, & ibidem Francus col. 2. vers. si verba littera, de procurat. Moderni Parisien. in commentarijs ad consuetud. Parisien. tit. 1. §. 5. num. 1. & Didacus Covarr. libro praedictorum quest. 4. p. 2. Oportum quidem argumenta citari facile possum. Et primo citant d. c. 1. loco, cui responderetur, contrarium potius probare. Adferretur secundo text. in l. 1. §. ille, vers. de ne furandi. C. de latina libertate tollen. quem dixit singulariter Roman. in §. 637. Verum ista textus procedit (vt infra dicemus) in doctum, quem lex praesumit filialis. Tertio consideratur doctum ratio, quia alieno sigilli sigilli aliquid potest, fidenti testamentum, l. ad testum. §. ab ipso ff. de testam. & §. postum in testam. de testam. sed responderetur, posse quidem sigillari, sed non inde sequitur, quod faciat sine voluntate domini sigilli.

- 7 Hinc praesumptio fortis procedit, quando si negasset dominus ipse sigilli, sigillum esse suum, & postea de mendacio fuisset

convictus. Nam tunc sine controversia praesumendum est, quod sua voluntate adhibuit illud fuisse. Ita Moderni Parisien. in d. §. 5. num. 1. in fine. argum. aucten. contra qui propriam. C. de non numer. pecun.

Extenditur hac ipsa traditio, vt procedat etiam in herede vel successore, aduersus quos etiam negauerint, praesumitur sigillum fuisse adhibuit voluntate defuncti. Ita Moderni Parisien. in d. §. 5. num. 15. Ea est ratio, quia cum haeres vel succesor non sint informati de voluntate ipsius domini sigilli, mixta l. si qui arbitrat. ff. de verb. oblig. & l. vlt. C. de contrah. empt. & tradit. l. 1. si qui arbitrat. ff. de verb. oblig. C. vnde vi. cum inquam iheres vel succesor, non sint informati, non possunt asserere, ita esse, vel non esse. Et propterea standum omnino est iuris praesumptioni, quod scilicet voluntate ipsius domini appositum fuerit sigillum.

Declaratur hac praesumptio, vt locum non habeat, quando scriptura, & quae sigillata est, continet aliquid in fauorem eius, qui est domesticus, domini sigilli, vt ubi domesticus asserat, se esse procuratorem domini sigilli, id probans ex sigillo ipso. Nam hoc in casu praesumptio non est, quod sigillum sit appositum voluntate ipsius domini, sed potius praesumitur subactum ab hoc domestico. Ita Ioan. Andr. & Hostien. in c. 2. de solut. Anchar. in c. 2. col. 1. vers. in dubio autem, de fide instrum. Roman. in consil. 466. col. vltim. & singul. 337. Nunquid Marfil. in l. 1. §. qui in rationibus, col. 1. ff. de falsis, quos ita in hanc sententiam citat arg. secutus est Anton. Gabr. in l. com. l. 4. num. 14. & num. 39. & 40. Et motus in argum. d. l. 1. §. ille, vers. sed nec furandi. C. de latin. libert. tollen. Ceterum, cum aduersus hanc declarationem obtare videantur tradita à Felino in d. c. 1. vers. supra in fin. 14. praesumptio. Hanc autem declarationem intelligit Antonius Gabriel, in d. consil. 4. num. 14. & num. 40. quando probaretur, sigillum ita conclusum fuisse diligenter custodiri, vt verisimile non sit, quod fuerit furto subactum. Et huius sententiae quod commemorat Imolan. & Felin. Intelligi etiam potest hac declaratio, nisi is, qui sigillo vii vult, & tunc probata vita. Nam in cessat furis suspicio, sicuti simili in casu singul. supra in 14. praesumptio in 4. casu.

PRAESVMPATIO LIX.

Scripta in lapidibus, parietibus, & monumentis, quando praesumptionem, vel plenam probationem facere dicantur.

SVMARIA.

- 1 Scriptura posita in loco publico, & manifeste, in huius magni sunt etiam prauidicij plenam facit fidem. Et huius scripturae probat etiam suum patronatum, num. 2. casu, facere notorium, num. 2.
- 2 Scriptura posita in loco publico esse recens se & noua, plene probat, si de multis prauidicij agatur. Et quid si agatur de prauidicij modico, num. 5.
- 3 Scriptura publico loco posita, non facit fidem contra eum, qui scriptura non confertis, si praesentia de illius magno prauidicij agatur.
- 4 Et quid si non constet de voluntate eius, varia sunt opinionum, num. 7.

FREQUENS est in iudicijs disputatio de scriptis in lapidibus, parietibus, & monumentis, an probationem, vel praesumptionem faciant? Qua in re soleo distinguere aliquot casus.

Primus est, quando si scriptura est antiqua, & posita est in loco publico & manifeste, tunc etiam in his, quae magni sunt prauidicij plenam & perfectam probationem facit. Ita glossa in d. c. 1. de iur. iur. Speculat. in tit. de probat. §. videndum, vers. respondit, non per librum. Baldus in consil. 310. An patronatus, lib. 5. qui respondit, ius patronatus antiquum & si scripturis plene probari. Item asseruntur Imolan. in consil. 6. Calaneo in consil. 90. num. 8. Decius in consil. 135. col. 1. Lambertinus in tract. de interpretat. libro 2. parte 2. in nouo articulo decimo questionis principalis. Ripa in c. cum ecclesia Saturna, num. 97. de causis possid. & proprietate. Hieronymus Gabriel. in consil. 106. num. 9. lib. 2. Purpuratus in l. 1. num. 133. ff. si certum petat. Marfil. in rubrica, C. de probat. num. 191. Alba in consil. 64. num. 27. Cræter, in tract. de antiq. temp. in prima parte principalis, particula noua, quae incipit, ostendit datur, &c. num. 11. & 14. qui dixit, fer-

Conclusio in causa quando reuocata praesumitur.

SUMMARI.

1. Conclusiones in causis factis reuocare, iudicium cum causa praesumitur esse iudicium, etiam parte contradicente, non tenet, num. 2.
2. Conclusiones etiam in paribus factam, infra etiam subsistentem causam, index reuocare non potest.
3. Conclusio in causa, quando tacite a iudice reuocata praesumatur.

PRAESUMPTIO LXII.

Iudicij vim, quam calorem nostri appellant, plurimum posse ad inducendum praesumptionem, aliquot exemplis expositum atque declaratum.

SUMMARI.

1. Iudicij calore, nulla alia non admissa consistuntur.
2. Expressa apud iudices, potius vim probationis.
3. Facta in iudicio maiorem vim habent, quam ea extra iudicium.
4. Fidei iussor nominatus in iudicio a tutoribus, si praesentes non contradicunt, tenentur atq. si stipulatio interposita fuisse. Et verum illa stipulatio praesens potest fieri, si d. num. 3.
5. Ad facta in iudicio praesumptionem faciunt, etiam contradicentium.
6. Verba enuntiata prolati propter aliam in iudicio, faciunt praesumptionem ad tertij fauorem.

IUDICIUM vis & calor tantus aliquando est, vt multa constituta sint, quae alias non admittuntur, l. 1. §. vlt. ff. de interrog. act. cum dixit Callistratus expressa apud iudices, probationis vim obtinent. Et in l. pacta nouissima, C. de pact. vbi Dec. nu. 6. annotat, factam in iudicio maiorem vim habere, quā facta extra iudicium. Quocirca docuit Bell. in l. ea quidem, nu. 6. C. de accus. interduo ex actu coram iudice factis, inferre praesumptionem non solum iuris, sed et iuris de iure: fisci in casu, cum ostendimus, §. vlt. ff. de fidei iuss. vbi fidei iussores a tutoribus nominati, si praesentes fuerunt, & non contradixerunt, & nomina sua referri in acta publica passi sunt, tenentur atque si iure legitimo stipulatio interposita fuisset. Hanc stipulationem a lege t praesumptam existimauit Bald. idque ob iudicij, apud quod fidei iussores passi sunt, esse obligari. Ceterum dissentient alij, qui crediderunt, stipulationem illam non esse praesumptam sed factam. Quia in opinione fuerunt gloss. in d. l. cum ostendimus, §. vlt. Bart. in l. 1. in princ. num. 2. ff. de verb. oblig. Et ibidem eodem, & nouē Albertus Bolognesius eruditissimus iurifconsultus, in rob. de verb. oblig. c. 19. nu. 14. testatur communem, & si ipse post Alciacum & Mandellum scripserit, nec factam, nec praesumptam esse stipulationem, sed ex aequitate quadam dari actionem, ac si stipulatio interposita fuisset. Ego verò crediderim veriorē esse receptam Doctorum interpretationem, nempe fictionem illam esse. Habuit enim pro certo Callistratus, nullam fuisse interpositam stipulationem, sed dixit, perinde teneat ac si iure legitimo stipulatio interposita fuisset. Illae dictiones perinde ac si, significant fictionem, & similitudinem, Bart. in l. iurileg. l. 1. §. ad leg. l. del. penult. & Socin. sen. in cons. 240. num. 2. & Decius in cons. 497. num. 1. Rectius itaque adferri potest exemplum, quando dicimus, quod et res inter alios acta non probat, nec praesumptionem facit quod ad tertium: attamen cum sunt facta facta in iudicio, illa praesumptionem faciunt. Ita gloss. & Doct. in l. si duo patres, ff. de iur. iur. Ripa in l. 2. num. 36. C. de red. & Crat. in tra. de antiqu. temp. int. part. prima part. principalis num. 29. Et scribit Ripa praesumptionem illam operari plenam probationem. Id quod sentit & Tyracell. tra. 1. res inter alios acta, in l. 1. §. 19. Ita pariter verba enuntiata t propter aliam prolata praesumptionem ad tertij fauorem non faciunt nisi in iudicio prolata sint: sicut respondit Abbas in cons. 52. in 3. dubio, lib. 2. quem secutus est Cratetus praecitato in loco, num. 25. & dicens infra lib. sequenti, vbi agemus de praesumptione quae ex verbis enuntiatis exoritur.

(C. 1)

CONTINGIT per se ipse indices reuocare conclusiones in causis factis. Id quod t permixtum eis est, quando iusta adest causa sic reuocandi. Ita scribit Abbas in c. quoniam contra, num. 25. de probat. Aegidius Bellamera in conclus. 33. §. 56. & 57. Alex. in l. aduocatus, num. 20. ff. de iur. iur. & in l. quod ius, col. permitt. ff. de re iud. Decius in c. quoniam contra, num. 38. vers. in glossa, in verbo, productiones, & ibidem Bero num. 20. C. Crauet. in cons. 14. a. num. 20. & Ioan. Baptista Asinius in praedi. de ordine iudiciorum, §. 23. c. 6. limit. 21. & ij quidem affirmantur, expresse reuocari posse conclusionē in causa t etiam parte contradicente, dummodo iusta reuocationis causa extet, si verò iusta reuocandi causa cessat, parte contradicente non est permixta reuocatio, sicuti praecitati Doct. scribunt. Et hoc etiam intelligitur, quando conclusio facta fuit ab ipso iudice, iocis si a paribus. Nam t illam reuocare non potest iudex etiam iusta subsistente causa, cum conclusio non sit actus suus, sed partium, aduersus quarum conventionem nil facere potest iudex ipse. Ita Asinius in dicta limit. 21. in fine, autem ut ait Bald. in l. 2. colum. 3. ff. de re iudicat. & s. vlt. in constitutione Regni, in pragmat. de processibus et dimittendis per magist. alio. Et eisdem opinionem addo Ripa in d. l. quod ius, num. 40. a. ius. ibidem et Petrus Resbussius num. 46. qui alia plura ad rem scribunt.

Tacite autem reuocata praesumitur & censetur conclusio in causa, t quando iuxta telles, instrumenta, aliaque probationes admittit. Cum enim (vt diximus) post conclusionem in causa recipiunt probationes, necesse est dicere, illis admisis, in necessarium antecedens reuocatum praesumi & dici ipsam conclusionē, argum. l. iud. ff. de acquir. heredit. Ita in specie Abbas in cap. quoniam contra, c. 1. §. de probat. Butrius & Imola in cap. audito, d. procurat. Alexand. in cons. 8. a. §. 1. d. 4. & in cons. 72. num. 7. lib. 3. Ripa in d. l. quod ius, num. 49. & ibid. Petrus Resbussius num. 42. de re iud. & Asinius in d. limit. 21. idem ego ipse scripsi in lib. 1. de arbitrat. iudicium, quae lib. 35. num. 15. Et ij quidem intelligunt, quando iudex qui probationes recepit, sicut quodam fuisse conclusionem ipsam in causa t sicut praesumitur si iussit si causa coram eo fuit petra facta, sed si coram ius antecessore.

PRAESUMPTIO LXIV.

Exceptio opposita, quando praesumatur a iudice reiecta, per processum ad vltiora.

SUMMARI.

1. Exceptio non opposita, index procedens in causa, non dicitur illam reiecit.
2. Exceptio declinatoria opposita, index etiam re cognita ad vltiora procedens, non praesumitur illam reiecit. Et quibus id casum non habet locum, nu. 3. & 5.
3. Exceptio opposita, qua retingit iurisdictionem ob iust. in suspensum causam, ad vltiora index procedens, non praesumitur eam reiecit.
4. Exceptio simpliciter proposita si statuto index ad vltiora procedere prohibeatur, non censetur reiecta exceptio etiam ad vltiora procedenda.
5. Index non praesumitur elegisse viam, qua sementia datur nulla.
6. Exceptio qua processum & acta redderetur nulla, si fuerit opposita, index ad vltiora procedens, non praesumitur reiecit.
7. Exceptio dilatoria qua non est principalis proposita, index procedens vltiora reiecit praesumitur.
8. Index ad quem ab interlocutoria fuerit appellatum, ad vltiora procedendo, appellationem admissa praesumitur.

12. *Exceptio contra resiles opposita, index viterum procedens, eam te-
re se profuturum.*
13. *Exceptio non aliorum de spolio agentis. si per dominum articulos recipi
non debet, quando reitell se profuturum index.*
14. *Citatio pars debet ad alium quoad viterum proceditur.*
15. *Index procedente ad viterum, pars granata appellare, & quibus
casibus possit.*
16. *Adm taceri non sunt ita late interpretandi, ut expressi.*

Pos t iurius productiones tam ab alore quam a reo factas, solent deduci, & opponi exceptiones ad elidenda confutanda iura illa. Quare dubitari per se potest contingit, an iudex procedendo in causa ad vltiora, nulla illarum exceptionum ratione habita, rite efficiat illas ita presumatur, ne processus reddatur nullus? Distinguedi hic sunt aliquot casus, tamen Felin. in cap. suberta, colum. 3. c. 4. & 5. de sentent. & re iudicata, constituit regulam, quam odo declarationibus explicauit.

Primus itaque est causus, quando exceptio non fuit opposita, atque iudex nesciuit cum competere. Hoc fane causus iudex procedendo in causis, non dicitur exceptionem illam reiecitse. *Na. l. nos. c. i. fol. 1. infra de sentent. excomm. B. d. m. i. qui accipit. Angel. 3. C. de edict. et l. i. licet. in secundo notum. B. d. m. i. qui accipit. in cons. 20. n. in causa actio. Roman. in cons. 4. n. 3. fol. m. qui accipit. subtr. 2. n. 7. reff. quod limitat de sentent. et iud. Anton. Gabriel. in l. 2. consilij. Roman. in tit. de except. in consilij. l. non. 13. vbi iudex. et alior scribit. Et ratio, quia iudex, cui non constat de aliqua exceptione, non dicitur eam rejicere, cum ignorantis nullus sit consensus. His declaratur statum Papae in duobus primis, *sub rubrica de ordine causae civilis*: dum vult exceptiones dilatorias conferri reiectas in sententia diffinitiva, quorum non fuit facta mentio, et intelligi, quando exceptio fuit opposita, & a iudice cognita. Id quod & iudex inuenire videtur. Extrat & simile statum Brixiæ 16. *sub rubrica de ord. iudiciorum.**

Secundum est casus, quando fuit i pposita exceptio defectus iurisdictionis, siquē dēgnatoria, vti quia allegatus fuit incompetens, & ipse Iudex re etiam cognita, processit ad vltiora. Hoc etiam casu non censetur reiecta illa exceptio: cum requiratur expressa pronuntiatio, & interlocutoria. Itaque in d. dispensa, descript. in l. Inno. Bal. Rer. Gemmian. Imola. Raman. & Abbas, quare dicitur & sequitur Felin. d. i. subota. num. 6. vers. Imita. quæst. Et l. hic actus l. i. §. m. l. 2. num. 4. §. ff. si quis in ius vocatus non ierit, & in conf. in fine, & in conf. 107. num. 17. Socin. fin. in conf. 99. num. 20. vers. præterea Papa, lib. 1. Ruit. in conf. 114. num. 19. & in conf. 164. num. 12. & vultus in tr. de nullitate in tit. Quibus modis fententia nulla reparetur, num. 8. in fine. Ant. ius Gabriel. in lib. 2. c. cunctationum, in tit. de exceptiōibus, cunctus l. 3. num. 3. qui declarat, quales esse debeat hæc expressa pronuntiatio. Huius traditionis ratio & fundamentum est, quia cum non consistit adhuc, an sit iudex, debet expressim pronuntiare: aliqui processus erit nullus. Distinguit tamen apud Buttrium in cap. pastoris, colum. 1. de except. & in cap. si duobus, col. 6. de appellat. Angel. in §. i. in civitate Lucana, colum. 3. Anchara in conf. 265. in primo dubio, fit quæ, d. dispensat. Angel. m. 2. ff. si quis in ius vocatus non ierit. Corne. in conf. 83. num. 10. & Arboret. in cap. Caterium, num. 16. de re script. Arret. in conf. 107. colum. 2. Ruit. in conf. 107. num. 18. lib. 5. & alij in praxi de ordine iudiciorum, §. 8. cap. 6. Sed à præcedenti versus recepta, recedendum non est.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat in exceptione, quæ t respicit defectum iurisdictionis prorogatiuæ, seu quæ innuit ipsam iurisdictionem. Nam tunc non requiritur expressa pronuntiatio: & propterea per processum ad vltiora, censetur reiecta. Ita Baldus in l. 2. colum. 2. vers. quod queritur, si prater termino. C. de ordinand. quem secutus est Felin. in d.c. suborta, num. 6. vers. primum casus.

Declaratur secundum non procedat, quando iurisdictione
erant tantummodo edilibus exceptione. Nam tunc sufficit tunc
pronuntiatio, ita *Rut. Gemina. & Angel. quo referi & sequitur Fe-
lin. in d. s. fabrita, nu. 6. verum. secundum casum.* Ita etiam intelligo
Ruinum in *conf. si. nu. 36. verum. ubi dicit quod lib. 3. cum dicit, quod
tunc sunt iudices, qui possunt de eadem causa cognoscere, & iam
corpus sunt iudicium coram vino, & deinde mouetur coram al-
io, qui opponitur exceptio libelli corpe, & iudex procedit ad
vltiora, dicit recessu exceptionem illam, ex quo hic iudex
habetur, quod iure iurisdictionem erit edilibus.*

Declaratur tertiò, vt non procedat, quando † iudex pronun-
ciauit procedendum esse ad vltiora, oppositis non obstantibus,
Mensch. Praesumpt.

licet de competentia expresse non dixerit. Nam sufficit tacita hæc pronuntiatio. Ita *Enir. l. mol. & Angel. quos refert & probat Felin. in d. c. spoli a. non. 6. vers. tertius casus est.*

Declaratur quartò non habere locum † in illis ciuitatibus, in quibus statutum vult intelligi reiectas etiam exceptiones declinatorias, si earum mentio facta non est in diffinitiu: sicut cautum est statuto illo Brixie: 16. *De ordine iudiciorum*, statutum verò, Papiæ, dum solum loquitur de dilatorijs, comprobatur commune, vt declinatorie non censentur reiectæ.

7
Tertius est casus, quando opposita fuit i exceptio, qua admit-
& extinguit iurisdictionem, hoc iustum fulcipiens causam: si
quando opponitur exceptio inimicitia, exorte inter iudicem, &
ipsum opponentem, qui protestatus est quod non procedat iura-
causa. Hoc sane casus processu iudicis ad veriorum non praesumi-
tur reicisse exceptionem illam: cum non sufficiat talia reicio
sed requiritur expressa pronuntiatio. Ita Bal. in l. non diffinimus
5. §. cum quidam filius dicitur arbitri, & Felin. in d. cap. subota, 2. q. 1.
5. vers. iudicis. 3. de iuten. & in ad. Paris. in cons. 68. lib. 3. ibi. & iura
referri. Hoc in casu exilium non habere locum praedictum
statutum 16. Brixiae, cum haec non sit proposita declinatoria.

Quartus est casus, quando lex vel statutum specialiter et ex-
presse disponit, quod proposita simpliciter exceptio, iudex non
precedat in causa. Hoc facere causa, opposita exceptio si iudex
procedat vltiora, non censetur reiecta illa exceptio: si illa
sit impeditiva processus, & redderetur tumor nullus. Ita Felin. in d.
c. suborta. num. 9. vers. *limita seipsum de sent. et re iud.* Qui huius sen-
tentie recentem fides Baldum in l. colum. 2. c. si quisque, *prædictum potestatem*,
Alex. in ap. notariis, ff. ad Trebell. & Butrium m. super literis,
colum. 22. vers. *ad aduersu. tu dices, de re script.* Qui quidem Butrius
scriptum reliquit, quod si statuto causam est, vt in ciuitate Perulij
instrumentum pro quâ soluta non erit gabella, executionem pa-
ratam habere non debeat, & si contingerit aliter fieri, quod pro-
cessus sit ipso iure nullus, si contingerit executionem alicuius
instrumenti, contra quod opponatur exceptio gabellæ non solu-
tæ: & iudex non obstante ipsa exceptione, processerit ad exe-
cutionem, non dicitur reiecta illa exceptio gabellæ non solutæ
quia ipse processus principalis non valet, nec quum est actus ac-
cessorium. Et Butrium secutus est Alex. in c. 8. colum. vlt. ubi, qui
respondit, quod si statuto causum est, prelati debere cautionem, &
si non præstauerit, processus effectus ipso iure nullum, si obiciatur
exceptio non præstite satisfactiois, & iudex processit ad vltiora,
non presumitur reiecitse executionem illam, quia aliqui pro-
cessus effectus nullus. Et Alexandrum secuti sunt Felin. in d. c. suborta, nu.
9. vers. & ex hoc dicto, & Iafin. in d. 2. tom. 4. ff. si in iure vocat. au-
serit. & in conf. 103. tom. 2. lib. 1. & Decium in conf. 275. colum. 4. vers. fo-
lans seipsum respondere. Alicuius in respon. ap. num. 3. Et confert (in-
quit) prædicto in loca Felinus. quod præsupponendo tacitam prom-
uocationem, causauerit propter iurisdictionis ordinis eiusdem causæ
ad se ipsam, & sic nullum fore processum. Exemplum affert Felin.
us, quando statutum dicitur, quod exceptiones intelliguntur re-
feruatæ in fine litis, tempore ferenda diffinitiua, si opponeretur
aliqua exceptio, & procedente iudice ad vltiora, si opponens
ad eo processum appellaret, non teneret appellatio: quia non præ-
sumitur iudex procedendo ad vltiora, reiecitse executionem
illam, imò censetur referuatæ in fine litis, secundum statuti
dispositionem. Non enim presumitur iudex elegisse viam, quâ
sententia reddatur nulla, argum. l. 3. ff. de testam. mil. Que fane tra-
ditio egregia est, ad statutum primis. Ipse in ciuibilibus, in vers.
statutum, dum statuit, exceptiones omnes referuari debere in fi-
nem litis, sicuri etiam sancium est statuto Brizarij 16.

Quintus est casus, quando s' opponitur exceptio præiudicialis, qua per processum ad vltima acta ipsa & processus annullarentur ipso iure. Hoc etiam casu non censetur reiecta illa exceptio procedendo ad vltiora. Ita voluit dicere Felin. in c. suborta, num. j. dicit etiam Doctores in c. exhibit a, de iudicijs, vbi pponitur noui. b. explicat, reiectet etiam Angelum & Insulam in l. si quis annu. ff. de testib.

Sextus & vltimus casus est, quando opus sit iudex exceptio dilatoria, que praedicialis non est, & iudex procedat ad vltiora. Hoc casus praefertur iuxta illa exceptio. Ita Cardina. Zabarella in c. parte 1. d. de appell. ex illo textu, quom singularem positionem, & ob id inferit ipse Cardinalis, quod si proposita fuerint positiones, & iudex iussit responderi, & non iussit respondere, & iudex pronunciauit diffinitum, censetur declarare tanquam contra celsum. Et hae traditionem probant Felin. ad d. de subor. *www.4.vetislibris.org* Est simile (sibi iungit inter Felinus ibidem

Verſe ſimilitudine quod docuit idem Cardinalis in cap. vi de iur. ad fin. ne appell. quod ſi ab interlocutoria fui appellatus, & iudex t ad quoniam procedit ad vltiora, cenſetur admiſſe appellacionem, & conſequenter pronuntiaſe male iudicatum. Ita quoque (adiungit Felipus) Criſtipit Aret. in cap. parte Ade. colum. vlt. de reſtitu. quod ſi iudex oppoſita exceptione ꝓ contra reſteſproceſſus ad vltiora, cenſetur reſciſſe exceptionem illam. Et ſimile etiam docuit idem Aret. in laural. art. 6. ubi ſi communis. col. 2. verſ. & quia de acq. non poſſit. ſi reus opponit domini exceptionem contra agentem ex ſpilio, & actor replicat vel opponit, articulos ſuper dominio admiſſi non debere, & iudex procedat ad vltiora, admiſſendo articulos, cenſetur reſciſſe actoris replicationem. ſimile etiam reſpondit Signorolus in conf. 2. a. 2. num. 19. verſ. item non obſtat. quod ſi contra acculationem oppoſita fui aliqua exceptio ineptitudinis accuſate, & ꝓ in ea deſcriptus non fuerit locus perpetrati delicti, ſi iudex ad vltiora procedat, cenſetur reſciſſe exceptionem illam.

Ceterum hic caſus intelligitur, ꝓ quando ipſe iudex cognouit de exceptione illa, vltioque non cenſetur reſciſſe exceptio. Ita tradunt Bart. in l. nam & poſtea, §. ſi minor. ff. de iur. in l. qui Rom. §. de iud. ſtrict. quæſt. 5. num. 22. de verbor. ſignif. & in la. procedente, num. 3. verſ. quandoque iudex. C. de dilato. ang. in cou. 107. in ciuitate Lucana, Caſtr. in luit. in prim. §. ſi certi pet. & in la. nam & poſtea, §. ſi ſilamener, ff. de iur. iur. an. & in conf. 333. ſiſa appellacione, num. 5. l. de i. Roman. in conf. 2. a. 1. & in conf. 220. num. 6. & in conf. 241. num. 7. Et hoc reſpondeo ac ſequitur Felin. in d. c. ſubort. a. num. 4. verſ. limita tamen predicta, de ſent. & re iud. & predicta accuſat Aret. in conf. 107. colum. 1. verſ. & hoc eſt ſententia Bart. in conf. 4. 5. colum. pen. in fin. lib. 2. Ruin. in cauſa 12. num. 79. lib. 5. de iur. iur. ex parte M. in 4. m. ad de appell. Merſil. in l. ſi quis ne quaſt. num. 90. de quaſt. & Boer. in quaſt. 43. num. 3. & Avon. Gabriel. in d. iur. de except. conſul. 1. num. 15. vbi num. 16. declarat, quando iudex dicitur cognouiſſe de exceptione illa, & alia ſimilia ad rem noſtram ſcribit, quia hic reſpondeo ſuper ſedens. Diſſentiant tamen ad predictis Bald. in l. p. l. i. in cauſa 107. C. de paſſu. Ruin. in cap. 2. de iurament. colum. 1. in l. in cap. ſuper iur. de reſcrip. Francus, Aretius in cap. ex parte 2. lib. 2. de appell. Ruin. pari ſibi conſtans in conf. 107. num. 10. lib. 3. Illa tamen prima opinio magis recepta, intelligi atque temperari poteſt, vt ſatis dicatur cognitum, quando inter partes fuit diſputatum. Ita Angel. in d. conf. 107. in ciuitate Lucana. Caſtr. in l. nam & poſtea §. ſi ſilamener ff. de iur. iur. and. & Ruin. in d. conf. 107. num. 18. lib. 3. qui ſcripſerunt, ſatis dici diſputatum, quando oppoſita exceptione ei replicatum fuit.

Requiritur etiam hoc in caſu, quod ꝓ pars fuerit citata ad eum actum, quo dicitur proceſſum ad vltiora, & ex quo in conſequentiam dicitur reſciſſe exceptio. Ita Aret. in cap. 21. colum. vlt. de reſtitu. Felin. in d. c. ſubort. a. num. 8. de ſent. & re iud. & in cap. in nomine domini. colum. penult. de reſtitu. & Alciat. in reſponſ. 409. num. 3. His declarantur predicta ſtatuta Brixiæ & Papiæ.

Predicti autem in caſibus, in quibus iudex etiam ſimpliciter procedendo ad vltiora, grauat partem, illa appellare ꝓ poterit perinde ac ſi expreſſim pronuntiaſſet fuiſſet. Id quod intelligitur illis in caſibus, in quibus interlocutoria vim habet diſſoluitiue quomodoque in præcitati Doctores ſentiunt, & maniſeſtus Caſtrenſ. in conſil. 335. ſiſa appellacione impetrat. a. num. 4. lib. 3. Quo loco num. 5. & 6. egregie admodum conſtituit diſſerentiam inter expreſſam declarationem ſeu interlocutoriam & tacitam, ꝓ proceſſum ad vltiora. Cum enim (inquit Caſtrenſis) iudex expreſſe declarat, & interlocutori reſciſſendo exceptionem, vel petitionem, cenſetur excludi omnis alia exceptio, & petitio futura reſpectu eiſdem rei. Exempla gratia, ſi actor vel reus deducit aliquos articulos, vel poſitiones, & petat eas admittere, aduerſarius verò negat admittere debere, & iudex expreſſe interlocuitur, non debere admittere: Debet ſi deducens appellare: Cum non detur ei facultas iterum petendi debere admittere: cum ſic a quavis futura petitione admiſſionis illorum capitulorum exclusus. Diuerſum eſt, quando facta petitione admiſſionis capitulorum iudex proceſſit ad vltiora, atque in tacite eſt interlocutus. Nam tunc ſi quicquid propoſuit, ſi ab eo ꝓceſſit ad vltiora nõ appellauit, intra debitum tempus, exclusus quidem eſt a remedio appellacionis reſpectu huius primæ petitionis admiſſionis capitulorum: Attamen poterit hic deducens denuo petere articulos illos admittere & ſi iterum iudex procedat ad vltiora, poterit illi deducens appellare. Quandoquidem (inquit Caſtrenſis) exclusus a prima illa petitione ꝓ proceſſum ad vltiora, non dicitur exclusus a ſecunda petitione admiſſionis illorum articuloꝝ. Et ratio ſecun-

dum Caſtrenſem, quia actus ꝓ taciti non ſunt in latè interpretandi, vt expreſſi, led eatenus, quatenus ſe extendunt actus, ex quibus reſultant. I. 6. Inſeruiſſe ff. de iur. alij, prin. d. voluerit. a. ff. de excuſa. tuto. & ſcribit Bart. in Authen. quærit. in fin. C. de ſacrosancti. eccleſiæ, cum ergo proceſſus ad vltiora, & ſic tacita illa interlocutoria reſpicat ad ſolam illam petitionem primam: ſequitur dicendum, non extendi ad ſecundam. Et huius traditionis auctores citat Caſtr. Hoſtica. & Speculatoꝝ. Et hoc ſecutus eſt Tinaq. in traſſ. de legib. comu. lib. in glo. 3. num. 50.

PRAESUMPTIO LXV.

Concluſio in cauſa an facta præſumatur, quando ad partium inſtantiam facta eſt citatio peremptoria.

SUMMARIA.

- 1 Concluſio in cauſa tribus ſe modis.
- 2 Concludere tacite in cauſa quomodo partes præſumantur.

CONCLUSIONEM in cauſa ꝓ tribus modis fieri, expoſui in conuenienti. de arbitrio iudicis. lib. 3. queſt. 35. num. 4. Juriſ diſpoſitione, iudicis mandato, & partium conuentione. Et etiam in loco ſcripti, hanc partium conuentionem, & voluntatem aliquando expreſſam, ſicuti quando expreſſim renunciant probationibus, & ſententiam ferri poſulant. tacitè cum petunt cauſam committi conſilio ſapientis. Hic addendum putauit etiam tunc præſumi, taciteque cenſeri concluſum in cauſa, quando partes ipſæ citari ſe inuicem curant peremptoriè, & legitime, ad ſerendam ſententiam, cum citatio facta inſtando iudicem ad ſerendam ſententiam, preſupponat ipſum eſſe de cauſa inſtructum: & iudex ſateri id dicitur: quia aliqui, niſi inſtructus eſſet, ferre ſententiam non poſſet: dicitur ergo probationibus renunciant, & conſequenter in cauſa concluſum. Ita in ſpecie docuit Bero. in quemam contra. num. 215. de probatio. quem ſecutus eſt Aſinius in præci de ordine iudiciorum. §. 23. cap. 3. Qui quidem intelligit, & rectè, quando utraque pars inſteit peremptorie citari, & ſententiam ferri, ſecus ſi vna earum tantum id poſtulat.

PRAESUMPTIO LXVI.

Concluſio in cauſa an præſumatur facta intra debitum tempus.

SUMMARIA.

- 1 Concluſio in cauſa intra debitum tempus facta præſumitur, & quaſi eum ratio. num. 2.
- 2 Appellacionem in dubio deſertam eſſe non præſumitur.

DEBITARI etiam aliquando conſuevit, an concluſio in cauſa præſumatur intra debitum tempus? Et præſumit? Reſpondit Parisius in conſil. 115. num. 1. lib. 1. quem ſecutus eſt Aſinius in præci de ordine iudiciorum. §. 23. cap. 4. Ea ratione moti ſunt, quia ſi præſumendo conſultum eſt virique parti, & ius nullius perit, ſicuti in ſimili docuit Caſtrenſ. in l. 1. num. 4. ff. ſi quis cauſam cum dicit, quod in dubio ꝓ eſt præſumendum atque pronuntian- dum, appellacionem non eſſe deſertam: quia ſi pronuntian- dum præſumendo nemo laeditur. Qua de re dicemus infra in præſumpt. vltima hoc libro.

PRAESUMPTIO LXVII.

Quæ ac quanta ſit præſumptio, ꝓ reſtitutione iudicis, in geſtis ab eo, tractatio lulucenta.

SUMMARIA.

- 1 Index bonum præſumitur & reſta, qua manit & officio ſuo incumbit, agere ante ſententiam latam.
- 2 Lex ſemper ꝓuide ſit præſumptio.
- 3 Verba iudicis etiam impꝓriando, ad ius ipſum referri debent.

- 1 Praesumptio pro iudice generaliter est in his, quae ad officium suum per-
tinent.
2 Indicanda numeri praefici solent & debent viri docti, eruditi, & spe-
cialiter approbati.
3 Index quatuor amicum praefert ritē & rectē ē indicatum, praesump-
tio est rectē inquirere officio suo.
4 Idē, etiam in quocumque loco habet, vbi personam partū videtur su-
stinere, num. 7.
5 Idem etiam in indice delegato, num. 8.
6 Praesumptio quae est pro iudice, non habet locum regulariter, quando
non habet aliquam potestatem, nisi certo in casu, ea, quam po-
testas necesse est.
7 Actum qui non nisi cum causa facere potest, est non creditur, nisi expre-
ssus sit.
8 Episcopo ordinari clerico alia diecesis creditur, si de ordinari
licentia id factum apparat.
9 Iudici afferenti in seculum ob causam detentis instrumentum supplē-
tium, non creditur.
10 Iudice faciente & ad officium eius non pertinent, nulla pro eo est praesump-
tio.
11 Idem est in municipio, num. 14.
12 Mercatorum librum ultra causam suam negotiorum non creditur.
13 Index faciens aliquid extra officium suum, habetur pro privato, atq[ue]
tunc expellitur.
14 Index aliquid insolentius faciens, nullam pro se habet praesumptionem.
15 Iudici praescriptum habet inquisitio aperta citantis, impune perimitur.
16 Praesumptio nullius est pro iudice ignaro & literis carente.
17 Iudice idem sententiam ipsi praesumitur, qui erudit sit, & rectē ex-
pertientiam habent.
18 Iudice non bene informato de negotio, cessat quia pro ipso est praesumptio
sententiae latae, semper pro iudice est praesumptio.
19 Idē, etiam in sententia excommuni- cationis, num. 230.
20 Sententia etiam retractata pro iudice etiam est praesumptio.
21 Vel si lata iussit, est causa partium vera et partim falsa, num. 25.
22 Appellationis tunc impendit per sententiam est praesumptio.
23 Anterioris iudicaria praesumi facit, pro sententia indicis aliquam in-
dignitatem & improbi.
24 Nisi ex alia causa de iustitia appareat, num. 28.
25 Metum pro effectū iudicis an patet est in se carere, dicatur.
26 Praesumptio quae est pro iudice & eius sententia, tollitur fortiori & pe-
tentiori praesumptione.
27 Ea q[ue] sunt temporaria brevis, num. 31.
28 Vel si ex abrupto error inauda in pro effectū, num. 32.
29 Vel si iusticia continet expressum errorem, num. 33.
30 Vel de manifestis apparet iustitia, num. 34.
31 Vel si facit aliquid adversus iuramentum suorum constitutiones, num. 31.
32 Appellatione a sententia interposita, pro sententia non praesumitur. Con-
traria assertur opinio, num. 37.
33 Appellatione interposita, quoad aliqua praesumitur pro sententia, quoad
aliqua vero non.
34 Et quae sit eia, num. 39. 40. 41. 42. 43. & num. 44. secundum doctrinam
Aliciani.
35 Appellatione interposita in dubio semper pro sententia praesumitur, & quae
sit ratio.
36 Quo autem casu non procedat, num. 46.
37 Sententia in indicatum transiit, magna pro ipsa est praesumptio, &
quidem iuris & de iure.
38 Res indicata a lege pro veritate habetur.
39 Sententia de causa muliere manifestis apparet, nec in indicatu
transit, aut pro se habet praesumptionem.
40 Sententia quibus modi nulla apparet, num. 31. cum seq[ue]nti.

DICENDVM nunc est de presumptionibus, quæ versantur circa gesta iuris, qui principis locum obtinent, nempe de gestis ius dicentis. Porro quia solet à nostris dupliciter considerari hæc presumptio, hoc est, vna quæ versatur circa rectitudinem facti, quam iustitiam appellamus Altera quæ versatur circa eam solemnitatem gestorum, hoc est, quod rite processum fit. ea propter separatim de vtraque agemus. Et hoc in loco explicabimus ea quæ circa rectitudinem præsumi solent: & deinde deinde tractabimus subsequenter in presumptione. Hæc nostratratu alioquin distinctis, a quæ propositis casibus explicanda est, quæ multo tempore considerari solent. Et primum est ante latâ sententiam. Secundum post latam sententiam, ante tamen interpositam annellationem. Tertium post interpositâ appellatione.

[illegible]

Extenditur in iudicio, ut procedat, etiam si ipse iudex certo quodam modo fulnere iudicandi personam patitur, sicut quando de delicto inquit. Et tunc enim inquirendum accusatoris personam fulnere videtur, nihilominus pro eo presumitur. Itaque regis dicit Bald. in l. vincta. in fi. C. de qui in sua et alia. vel in suis dicat.

Extenditur secundo ut procedat, et in iudice delegato. Bar. in l. 2. m. 26. si quis in iure vocat. non errat. Bald. in c. cum in iure privatus. de offi. dele. Socin. in tra. si filius reg. 362. in verbo, sententia. Guido Papae q. 222. Dec. cons. 218. et 319.

Declaratur quibusvis, vel locum non habeat hoc præsumptio il-
lis in casibus, in quibus iudice regulariter non habet aliquam po-
testatem, nisi ex eo in casu, vel nisi certa ex causa. Nam tunc non
præsumitur hæc causam iudice, nisi probetur. Ita in specie
declarat Alciat in l. si p[ro]p[ri]um §. num. 1. et in sententia Bart. in l. si
fidei §. de p[ro]curator. Semper in consil. Bart. & Mader. in l. nemo po-
test in l. notat. de leg. 1. Item affirmatur Tafelini in p[ri]mum num. 8. & de
off. eius cui manda. §. si iurisd. De iure, qui in ecclesiasticis num. 28. de con-
fissat. et alij quæ statim commemorat Exemplum adferri posse vi-
detur ex sententia Alciati in iudice, qui causis meri & mixti im-
perij delegare non potest, nisi ex iudis, & legitimis causis, vel ab-
sentia. d. l. in p[ri]m. §. de offi. eius, vel infirmatitas, & s[er]vo debilitate,
de off. deleg. si iudex delegat has causas meri, & mixti imperij,
et aliter se ob legitimum impedimentum delegare, pro eo non
præsumitur, vel si fides adhibetur. Ita Exristentia Taf. ind. l. 1. in
p[ri]m. num. 8. §. de offi. eius, & ibidem Iscob. Niger num. 122. Dec.
in d. qui in ecclesiasticis num. 28. de confissat. Cuius consil. Romana, in
3. notat. de appell. Qui quidem ex ratione moti sunt, quando qua-
vis quis non potest facere actum libere, sed solum cum causa, et non
creditur, quod causa adferatur, vel s[er]vo §. de Castren. p[re]st. Et ibi-
dem Bart. annotat, quod si quis non potest donare, nisi ex causa
benefactorum, non creditur beneficiatus extare. Et similia
tradunt Taf. in p[re]lud. §. fenderum, num. 89. & Decius in §. si donatio-
ne, num. 1. et de collat.

Ceterum hoc exemplum habet maximam dubitationem, cum a Iafone, Decio, & Nigro dissentiant ceteri omnes, ut communem esse aliter aduerfum eos, idem Decius in l. i. in p. in v. 69. de offi. iur. qui & ipse eam probat: & alios prope innumeros concelli in commentis *de arb. ar. iudic. c. 2. q. 1. 26. m. m. 15.* Quibus non obstat illa regula l. si forte. ff. de Calten. pecul. quia pratermissa Decij & aliorum responsione facile respondetur, illam non procedere in his qui sunt modici iudicij, talemque

ria est nulla: & de ius nullitate manifestè apparet. Dicitur autem nullitas in casibus appere, vt explicat per alios Dec. in d. c. quoniam contra. n. 37. Et fummam casus illos hic recensebo.

90 Primus est, quando error 1 contra scriptum ex ore fessu legitur in ipsa sententia. Ita Dec. pradiu in loco, qui declarat. Et prater Disticti ab eo commemorat idem scriptum Alex. in conf. 73. num. 4. lib. 5. & Moderni apoll. ibid.

91 Secundus est casus, quando in notoria constat de iniustitia sententiae. Nam & tunc dicitur nulla. Ita dicit interpretis nostri manifestam iniustitiam nullitati equiparari. Ita sane ferbit Dec. in d. quoniam contra. n. 36. & in c. not. num. 12. de iud.

92 Tertius est casus, quando apparet de errore iudicis, per relationem ad acta, vt si dicat esse probatum per Cistum, & Sepromium testes, qui tamè nihil eo de negotio attulerunt. Nam tunc error ille manifestè efficit, ne sententia dicatur transiisse in iudicium. Ita ex aliorum sententia tradunt Dec. in d. c. quoniam contra. n. 37. de probat. Afflic. de c. 47. num. 3. & copiose Vantius in tracta de nullitatibus, in tit. de nullitate ex defectu processu, num. 129. Et ij quidem intelligunt procedere hunc casum, quando iudex per modum causae se resultat ad acta fessu verò si generaliter, & enunciatiue, vt si diceret, vifus est &c. Ita etiam quando in ipsa sententia fuit expressa causa & ratio, vel mala vel inepta, vt post alias tradunt Dec. in conf. 73. num. 6. vbi quia potest responderi, & Crau. de aequo tempore in quarta parte principali, in seunda paritula, quae incipit. Absolutio differentiae, num. 62.

93 Quartus est casus, quando 1 condemnatus fuit de facto admiffus ad probandum de iniquitate sententiae. Ita post multos docuit Deci. in d. c. quoniam contra. num. 38. de probat. Qui quidem intelligit, in tracta de nullitatibus aduersario non contradicente. Et praterea quando admiffus fuit a competenti iudice. Et rursus intelligit, nisi iudex eam admiffionem reuocet, quon quidè reuocationem facere possit ille existimauit, ob id quod admiffio illa interlocutoria est, quae reuocari iudice potest. Quod insit. vbi omnes. ff. de re iudice.

94 Quintus est casus, quando is qui obtinuit sententiam remque iudicatum, fuerit illam iniquam, & iniustè latam. Nam tunc cessat omnis praesumptio, quae ex iudicio oritur. Ita Dec. in d. cap. quoniam contra. num. 39. de probat. & idem in c. not. de iud. Et illi accedunt Socin. in l. 1. in fin. ff. de except. rei iud. Iason in l. si duo patres, §. de iud. tollam, num. 3. ff. de iur. iud. in l. si ferus plarium. §. 1. num. 6. de leg. 1. & in l. cum te. num. 3. C. de transact. Quocirca retractari potest hoc iudicium: Imò poterit is victor compelli censura ecclesiastica, vt damnatum illum libere, perpetuamque imponat sententiam. Ita egregie Innoc. in c. vltim. de maior. & obed. & Bald. in l. si qui instituitur. §. sed si per conditione in si ff. de hered. insti. & in Auth. ad hac sol. perul. C. de iudice. Et hic casus procedit etiam in confessione facta. Ita in specie Arezi. in d. c. quoniam contra. num. 15. de probat. ex sententia Bar. in l. absente in si. ff. de par. & Bald. in l. non ignorat. col. 3. C. qui accusa. non poss. cū dicunt, aduersus praesumptionem iuris, & de iure, admitti probationem ex confessione facta, quae de re scriptis superius lib. 4. 62. Hic autem casus intelligitur, quando is qui obtinuit iudicatum, fuerit ad sui peiudicium, & detrimentum, latam fuisse iniustam sententiam: fecis si ad sui commodum, & alterius damnum id fuisset confessus: vepat si haeres dicti legatarij, se inique obtinuisse sententiam, ob fauores, amicitias, vel iudicis corruptionem, & hoc vt tueretur onus legatorum. Nam tunc non adhibetur fides huius confessioni. Ita in l. si ferus plarium. §. si hereditas au. de l. 1. vbi Bald. in specie annotauit, & fecit sunt Soc. in l. si te. num. 10. ff. de except. rei iud. & Iason in l. si pater ista, §. si quis foris in fin. & in l. qui Roma. §. duo fratres. num. 50. ff. de verb. oblig.

PRÆSUMPT. LXVIII.

Quando & quomodo pro solennitate actuum, & processu iudicis praesumatur, accuratè applicatur.

SUMMARIA.

- 1 Sententia nondum lata non praesumitur pro iudice, quoad acta & processum.
- 2 Processus requirit scripturam, quod tamen in leuioribus locum non habet. n. 2.
- 3 Sententia lata paribus praesentibus & non appellantiis, post tempus

appellandi lapsum, pro iudice & praesumitur.

Aliud si terminum appellandi adhuc pendeat. num. 5.

6 Sententia contra vere contumacem lata, cum iudicio processu, & acta in sententia, pro praesumptio est pro sententia & processu ipso.

Et quid si contra fidei contumacem lata sit. n. 7.

Vel lata sit de reuocata contra praesentem, vel vero contumacem, non tamen fuerint enumerata acta processu apud. n. 8.

9 Iudici attestanti de alio creditur.

11 Ad notum respectu quae pertinet ad iustitiam causae, pro sententia praesumitur, siue referat ipsa acta in specie, siue non.

12 Solennitatum respectu vt pro sententia praesumatur, requiritur solennitatum enumeratio, & qualis illa enunciatio esse debet. num. 13.

14 Verba sententiae vel decreti, et si concipiuntur in personam notarij, nominis tamen iudicis sententia enunciata.

15 Verba notarij in instrumentis contra actus sententiarum verba parum.

16 Acta iudicis & processus specifice in sententia enunciata, si non contra verum contumacem, sed tertium absentem agatur, nulla est pro sententia praesumptio.

Idem, etiam in sententia antiqua. num. 17.

17 Verba enumerata in antiquo non probant contra tertium, maxime in gravi praesentia.

19 Tenqui quod dicitur antiquum in sententia iudicis est retractari.

20 Sententia in qua enunciatur, quae nec in iudicio nec partium fuit arbitrarij, vitium pro se habet praesumptionem reuocandi.

21 Sententiam vbi fuit causa cognitiue lata apparet, omni pro ea cessat praesumptio.

22 Sententia exhibita in forma non probante, non habet pro se praesumptionem.

23 Sententiam vel non latam, vel de ea non apparet, paria sunt.

24 Iure carere dicitur, qui id quod allegat non probat.

25 Sententia existente interlocutoria, pro acta & processu non praesumitur.

Explicauimus superiorem praesumptionem, quomodo, & quando praesumatur pro sententia iudicis quoad rectitudinem, & iustitiam. Nunc differendum est, quando praesumatur pro eodem quoad acta, & processum, atque ita quoad solennitatem, & ordinem iudicarium. Quia re distinguuntur fuit aliquot casus.

Primus est, quando adhuc 1 nulla lata est sententia. Nam tunc non praesumitur pro ipso iudice quoad acta, & processum. Ita probat. quoniam contra de probat. & ibid. Abb. numero 26. & apud Alcia. in tracta de praesumptio. reg. 3. praesump. 3. numero 7. Ea est ratio, quia processus requirit scripturam, vt dicitur in d. cap. quoniam contra. Quae sine scriptura est quid facti: & ideo non praesumitur, in l. vltim. §. facti ff. de cap. & possim. reuerti. & in specie scripti Innoc. in cap. vltim. de eo, qui sunt ordin. suscip. Et dicimus n. 2.

Declaratur hic casus, vt non habeat locum in causis leuioribus, 3 ex quo sui solennitate scripturam non requirit, ex quo de leui praedicio, & damno agitur. Nam tunc pro ipso processu praesumitur. Ita Bart. in Auth. nisi breuiter, num. 4. C. de senten. ex breui, recta. Cū dixit, credi simpliciter informationi iudicis & idem affirmarunt Alex. in l. secundum, num. 12. de verb. oblig. Felin. in c. quoniam contra. num. 18. de probat. & in c. conf. 12. num. 1. lib. 1. Soc. Sen. in c. conf. 46. n. 4. lib. 4. Ruin. in c. conf. 46. n. 3. lib. 1. Alcia. in d. tracta de praesumptio. reg. 3. praesumpt. 3. num. 7. & Anton. Gabr. in c. conf. lib. 2. tit. de senten. & claus. 4. in fine. Hanc autem Bart. & sequatur in c. conf. lib. 2. tit. de senten. & declarat Bart. in c. quint. au. num. 12. de iur. iud. & cum eo Crau. in c. conf. 263. num. 4. procedere quoad ordinaria iudicia, & processum non autem quoad probatoria. Idem respondit Arezi. in c. conf. 164. num. 5. vbi vnde etiam alibi.

Secundus est casus quando iam 4 lata fuit sententia, paribus praesentibus, & non appellantiis, & in ea enunciata sunt ipsa acta, & lapsus est tempus appellandi. Hoc casu praesumitur pro iudice. Ita Abb. & Imol. in d. cap. quoniam contra. de probat. lib. 2. num. 13. esse non. 20. quos secutus est Alcia. in d. praesumptio. 3. numer. 7. vbi videt. eodem modo. Et hic accedunt Bartol. in l. acta num. 3. ff. de re iud. in l. vltim. ff. quando appell. fit. & in l. 1. num. 6. C. de reat. quo in loco egregie admonet, caute illum agere qui in actis scribi facit, praesente & non contradicente aduersario ita actum fuisse, & in Auth. ff. qui in aliquo. num. 10. C. de eden. Bald. in c. conf. 217. Cratin. lib. 4. Abb. in c. conf. 22. colum. 1. lib. 1. & in c. conf. 6. numer. 3. lib. 2. Butr. in c. conf. 32. qui com-

[illegible]

Tertius tel casus, quando iam lata fuit sententia, partibus pre-
sentibus, & non appellantiibus, tamen adhuc pōtēt terminari
ad appellandum. Et in ipsa sententia sunt enuntiata ista. Hoc in
casu non praesumitur pro processu, & actis. Ita Rad. in cons. 217, et
casiu lib. 4. Cōfere cons. 16 pōderetur, casu 2. lib. 2. Alii in ca-
pitiū contrā sum. 2. de probat. et ibid. Item, column. 2. vers. si lata est sen-
tentia, & vnde pōtēt special. in tel. de prelat. cons. 6, ut autem vers. et
notā. Item, in cons. 27, et col. 7. Item, in cons. 62, sum. 2. lib. 2. An-
gela. In suis cons. lib. 2. tit. de fidei. Reim. in cons. 62, sum. 2. lib. 2. An-
gel. de antiq. tempo. m. parte pri. sum. 4. Deci. tamen in d. c. quoniam con-
tra sum. 33. et praedicti d. fidei.

6 Quartus est casus, quando i fententia fuit lata contra contumacem vera contumacia: & acia processus, et enuntiatia sunt in ipsa fententia. Hoc in casu praefumitur pro ipsa fententia, & processu. Ita Abbas in d. quoniam contra. num. 26. de prob. & ibidem Iustin. cum. 26. §. non fentit qui Alcat. in d. praesumpt. §. numer. 7. & Alex. in d. cum. in tracta. de antiq. temp. in fententia parte principalis. numero 2. & Ant. Gar. in praedicta c. consue. 4. numero 20. qui enūdat episcopi commentum Ratoni in d. iust. §. in noui. Gemina. in consil. 3. colu. 3. Romani. consil. 457. in fine. Sor. in consil. 62. colu. 2. & Coenens in consil. 348. col. 3. lib. 1. & in consil. 372. num. 7. lib. 4. Barb. in consil. 108. d. 6. lib. 1. Alex. in consil. 220. l. 2. & in consil. 23. num. 17. lib. 6. Hoc etiam casu nec fari non fuit proliquo praedicti statuti Bononiae: cum ipsi iplum commune fuit proderit.

Quintus est casus, quando sententia fuit lata contra fidem
communiem, enuntiatis autem in sententia. Alciat. ubi de *trans. de presum.*
regul. 3. praesumptio. q. num. 7. Kripiet, hoc etiam in casu praesumi pro
procurentur et alia huius opinionis commemorat Abb. & Imol. in
d. cap. *quoniam auctor de proba. & ibidem* apertius idem docuit Fe-
lin. c. i. *versus quarta conclusio.* Et his accedunt alii permulti re-
lati ab Anto. Gabr. in *practica sua conclusio. lib. 2. tit. de sententiis. con-*
clusio. c. num. 2. et 3. qui inter ceteros recenset Ruin. in *emph. 497. in*
fi. & Ruinum in conf. 37. n. a. lib. 3. qui testatur hanc esse commu-
nem opinionem.

Ceterum ab hac opinione dissentit Crauer. *In trañta de amiq. temp. in secunda parte princip. num. 3.* Hac ratione is mouetur, quod fœtus contumax potest appellare, *l. vltim. ff. de iur. iur. regl. l. iij. propter amorem. §. fin. autem iur. C. de iudicijs. l. i. et l. ca. q. quomodo. & quando iudex.* appellare inquam potest infra decem dies, a die a fœtente lata sententia, *notu. auct. hodie. C. de appell. & c. conuentionis. de appell. m. & respondit ad temp. qñt. alios. Neuen. in consilij. 60. numero 2.* Si ergo fœtus contumax potest appellare, sequitur dicendum: quod non dicitur approbare latam sententiam: & proinde pro fœtis sententia quoad acta, & processum non præsumitur. Dicit forte potest communem illam opinionem locum habere ante interpolatam appellationem ab ipso fœcto contumace.

8 Sextus est casus, quando in sententia lata contra praesentes, vel contra veros contumaces, non fuerint enuntiata acta processus, & sententia fuit de recci lata. Hoc in casu fuit etiam opinio-
nes. Nam Innoc. in c. cum inter presentes, de off. dele. affirmat praesumi
pro ipsius actis & processu. Et Innocentium secuti sunt Capol-
la in consil. 26. in sententia dubia. & in consil. 63. taliter. 4. vasio. ultra
etiam per alia. Corneo. in consil. 233. col. 4. lib. 1. Cum dixi, cre-
ditur sententia licet acta non producantur, maxime si acta defici-

[illegible]

Septimius est casus, quando in sententia iam antiqua lae contra praesentes, vel contrarios cõmunes, nõ sunt enunciata acta processus. Hoc in casu praesumitur pro ipsius actis, & processu, quod fãllicet cõfecta fuerint. Ita Casus. in d. cens. 202. c. 3. Capella in consil. 28. in secundo dicitur. Et in consil. 63. solutio. 4. versio. vltra praedicta in consilio. Felin. in cap. quoniam contra eam solam. 19. versio in quinquies vñi contra casum, de probat. qui dicitur Felin. ibi dixit de re eto antiquo, vñ pro eo praesumitur, etiam quoad acta in eo non enunciata. Qua de re dicemus infra, ubi agemus de praesumptione circa decretum. Et opinio nem habet apertius probantur Aretin. in circula 36. colam. vltim. versio. venio ad secundum. Iaf. in l. 6. de condemnationum. numer. 6. ff. de re indic. & Deci. in consil. 375. numero 2.

Ceterum ab hac opinione dissentient multi, & nempe ipsenest
Castrin. conf. 76. in f. de glo. quatuor. c. lib. 2. qui manifestè respo-
dit, non praxium pro sententia. etiam in antiquis, quando acta, nisi
de eis fiat mentio in sententia. Idem respondunt in specie Baldus
in consil. 204. longum titulum, column. 2. versifil. Et huius verba, scilicet,
lib. 3. Alexan. in consil. 123. column. 2. numm. alibi. 2. & respondit Aret.
in consil. 68. column. 3. versif. preterea posite. etc. quod iudici l' attestati-
onem de eis creditur. Et idem affirmat Alciat. in tra. de praesup. p.
reg. 3. de causis. q. numero 9. versif. per scripturam etiam, qui quidem lu-
sus opinionis multos commemorat. Etili simile quoddam de solemnita-
tibus laudi lauti ab arbitris, respondeit Castrin. in consilio 39. de cla-
ratione eius de quo queritur lib. 1. cum dixit, non praxium pro in-
strumento laudi, si in eo non sunt enunciatia acta ipsa. Et hoc de re
dicemus etiam infra in praef. p. 76. cum agamus de praesumptione
laudi. Ita quoque respondeit Oldrad. in o. f. 362. in quaestione alium.
2. versif. sed prædicta alibi videtur instrumentum visionis, in quo
affertur, unione factam fuisse cum omnium iurati solemnitate,
non probare solemnitate præcessisse, nisi in specie solemnitates
omnes exprimitur. Ita Iubingii Oldra ex sententia Compiti.
nō sufficeret, quod dicitur fuisse appellatum, nisi dicitur intra decem
dies. Id quod decidit & Rota in consil. 209. quoad revocationem, in
num. quamvis recitat in Castrin. in consil. 209. p. 1. Ita etiam dicimus
praxium pro decreto laudis, quando solemnitates fuerint in eo
enunciatae, sicuti dicemus in subsequente praesup. in primi casus decla-
ratione. Has opiniones differenter, conciliat Castrin. inter alia
de antiqua et n. per. in 2. part. princip. numm. 8. Aut loquimur de
praesumptione sententie respectu actorum, aut respectu solemnita-
tum. Si respectu actorū, tunc pertinet ad iustitiam causae, puta,
circa testes, instrumenta, & alias probationes: hoc aut praxium
pro ipsa sententia, fuisse referat ipsa acta in specie, siue non. In
probationibus loquitur Bald. in d. e. in praesentia, column. xlviii. de
renatus, & Alex. in consil. 105. imprim. lib. 3. Nam etiam Crau. facillius
praesumptum pro sententia quod acta subtilitatis, quam quod solemni-
tates: cui credendum non fir, iudicium iudiciale sine probatio-
nibus, & ex ipso capite. Id quod affirmitur Bald. in consil. 492. in
casu veniente inter filios, c. 2. versif. donec res sit respondere lib. 3. Soc. Sen.
in consil. 15. col. 1. versif. sed ego etiam respondendo clarius lib. 2. Decii.
in super. col. 2. col. 1. numm. 6. versif. quorum & ultimus casus & in c. confir-
mat. lib. 1. de appell. & scribitur superius praesup.

Secundo *caſu*, quando ſollicit loquimur de ſolemnitatibus
ſiſtentibus, requirunt ipſum ſolemnitatem enunciatio. Erhoc
in *caſu* procedit poſterior ſibi opinio Caſtrentis. Verum ambigitur
hoc in *caſu*, qualiſiſte debet enunciatio habere Eſpecificam
an ſingulariter eſſe debere ſcripſerunt Alber. in *l. ſi vendam, colu-
a. 4. verſe. notum*, de verb. oblig. Arctin. and *col. 68. col. 3. verſe. pr-
eterea poſtea*. In *l. 1. d. ſi vendam, col. 3. verſe. Item ſiſte deſignam*.
Alciat. in *d. præſumptio 9. verſe. præſumptum etiam*. & Anto. Gabr.
in *ſum. conſult. libr. 2. tit. de ſentent. in col. 4. num. 47. Diſſentiente*
tamen ab hac traditione alij permittunt, qui exilimantur ſufficere,
quod expreſſio etiam enunciatio facta ſit in genere. Ita ſine conſenſu
Caſtr. in *l. 1. §. 6. ſi ſcriptor, ff. de tranſact. cum dicitur, ſiſſeſſe, modo*
in decreto in *l. 1. §. 1.*

Cum non femel superioribus in presumptionibus metio facta sit sententia lata contra praesentes, & contra absentes, ut pro ea vel praesumitur, vel non praesumitur, hoc in loco visum est explicare illam fatis celebrem iuris quaestione, an in dubio sententia praesumatur lata contra praesentem, vel contra absentem? Hic in vna cum Abbate in c. tenor, nu. 10. de re iud. distinguendi atque consuetudini sunt aliquot casus.

1 Primus est, quando agitur de sententia illa, quae ferri solet contra absentes contumaces, sicuti est excommunicationis sententia, hoc casu praesumitur lata contra absentem. Ita omnium primus respondit Freder. de Seno in c. 179. quoniam fecit iuris Abbas in d. c. tenor, celum penult. versam autem praesumitur de re iud. Butr. in c. quoniam contra, nu. 16. de probat. & Ant. Gabr. in libr. 2. conclusum, tit. de sententiis, consil. 4. n. 27. Ea est ratio, quia praesumitur factum quod fieri solet, l. quod si noluit, §. qui agitur ff. de adl. edito & sua loco differimus.

2 Secundus est casus, quando agitur de sententia, quae ferri solet contra praesentem, & in scriptura sententia scripta recepta; ab actuario, vel Notario mentio sit praesentis ipsius partis. Hoc in casu praesumitur lata contra ipsam praesentem. Ita Abb. in d. c. tenor, col. pen. vers. Et omnium conclusio de re iud. & Ant. Gabr. in d. c. consil. 4. n. 30. & scripti Abbas in scriptis, Iason. Andr. in addita. ad Specular. Et huius traditionis ratio est potest, quia hic concurrat fides Notarii, cui in his solet adhiberi fides, ut suo loco dicemus.

3 Tertius est casus, quando solus ipse iudex asseruit, sententiam fuisse latam parte praesente, & agitur de re leui modicoque praedictio. Hoc casu praesumitur lata contra praesentem, cum fides in his leuibz adhibetur assertioni iudicis. Ita Abb. in d. c. tenor, col. penult. vers. Et omnium conclusio ex traditione Butr. in Auth. nisi de re iud. c. de sent. & interloc. omn. iudic. & M. l. habemus nulli. C. de sacros. eccl.

4 Quartus est casus, quando iudex, & etiam Notarius mentionem fecerunt solum, quod citatio per prelatoria emissia fuit. Hoc in casu non praesumitur lata sententia parte praesente: quia illa assertio citationis peremptoria, est de praeterito: nec infert necessarium, quod ita vocatus venerit ad iudicium. Abb. in d. c. tenor, nu. 10. in fine, vers. aut inde asseritur. Et idem affirmat Imol. in c. quoniam contra, nu. 29. prope medi. de probat. post Io. Andre. & Compustell. quos conuenerunt.

5 Quintus est casus, quando verum sumus in dubio, ut ell, quando simpliciter appareat latum esse sententiam contra aliquem. Hoc in casu sunt opinioniones. Vna fuit opinio eorum, qui scripserunt, sententiam praesumi latam parte praesente. Ita Imol. in c. quoniam contra, nu. 30. de probat. qui huius opinionem receperunt Innoc. in cap. cum in iure perierit, de offic. deleg. Altera vero fuit opinio eorum, qui dixerunt, sententiam non praesumi latam parte praesente, sed ea absente. Ita Abb. in c. tenor, nu. 10. in fine de re iud. quid dicit, §. v. ea respondisse, ut verum respondit in consil. 92. eodem. M. l. Butr. in c. quoniam contra, nu. 18. vers. in dubio autem, de probat. & in consil. 2. n. 6. & tenendo istam opinionem idem sensu Bellamora de off. 39. Hae posterior opinio est magis recepta, & salutar ratione illa, quod facta non praesumitur. I. in bello, §. facta ff. de c. & postum. reuoc.

6 Declaratur praedicta traditio, ut locum non habeat in sententia antiqua, nam ob temporis diuturnitatem praesumitur lata parte praesente. Ita Abbas, & reliqui praeter citari, & consenserunt, quod diximus supra in praesumpt. 8. in 2. declarata. Et quod dicemus infra in praesumpt. 16. in penult. declarat. Vbi dicemus, praesumi sententiam antiquam latam contra citatum, & accedit Fel. in c. tenor, col. 2. vers. facta, & de re iud. cum dixit, ob temporis diuturnitatem praesumi sententiam latam parte praesente, & Fel. secus sum infra libr. 6. praesumpt. 16. in fin.

PRAESVMP. LXX.

Sententiam latam contra absentem, praesumi ob eius contumaciam, quia malam fouet causam, latam: quod aliquot declarationibus explicatur.

SUMMARI.

1 Sententia contra absentem lata praesumitur ob contumaciam, non autem malam quod causam foueat, lata.

2 Condemnatio quae esse ob contumaciam, non ob malam causam, ma-

gna est effectus.

3 Et quia illi effectus nu. 3. ff. ad nu. 10.

4 Sententia lata in contumaciam, non praesumitur alteri, etiam in casibus, quibus alias praesumitur.

5 Contumax est ob malam causam non praesumitur succubuisse, habet tamen aliquam contra se mala causam praesumptionem.

6 Dilatationibus qui iudicium subire fugere querit, contra se habet praesumptionem.

7 Ratiocini in contumaciam pro aliquo crimine, admissio ad nouas defensiones, pro qualitate personae, in quibus potest etiam aliquid aliquid indicij.

8 Sententia contra contumaciam lata, si de probationibus coelestibus, ob reuertentem lata praesumitur.

9 Probationibus aliquid dicitur constare, quando illae clarescunt & manifestae.

10 Sententia lata contra absentem ex iniuria causa, praesumitur lata ob malam causam.

11 Condemnatio ob malam causam praesumitur praesens in tota causa, & communis tempore sententiae.

12 Sententiam contra absentem latam ob contumaciam praesumi, non habet locum, quando non de veritate sententiae, sed solum de eius actu agitur.

DISSERAMVS nunc, in sententia illa, quae contra absentem lata est, praesumatur lata ob contumaciam, vel ob malam causam? Recepta est Doctorum opinio, praesumi latam in tot ob contumaciam, non autem ob malam causam, l. ea Bar. in l. Papinianus, §. meminit, nu. 3. ff. de iustici. reglam. & in l. fidei, §. 2. eund. Bartol. in l. 2. numero 4. C. quibus res uidet nocent. Rota in consil. 329. nu. 10. Alexand. in l. sapientia, mem. 7. ff. de re iud. & in consil. 3. col. 1. lib. 3. Fel. in c. l. iterum, nu. 16. de consensu. in cap. cum Bartholdus, nu. 20. & in c. p. sicut, mem. 14. de sentent. & re iud. & in c. p. m. i. i. col. 2. de heret. Bertr. in consil. 115. col. 1. & col. vltima. 2. Masl. in sing. 4. & in sing. 604. & in l. v. i. v. nu. 13. C. de capti. & p. p. Alcia. in tractatu de praesump. reg. 3. praesumptio. 22. Rub. in prelo. 1. non solum. §. morte. nu. 469. ff. de iuri. iur. nuntiat. Tria autem in tractatu quod cessante causa, cesset effectus, part. 1. mem. 63. & in tractatu de nobilitate, cap. 37. numero 2. Anton. Gabriel. in suis consue. lib. 2. tit. de sentent. consil. 3. mem. 1. & Roland. in consil. 31. num. 13. lib. 2. & ij quidem adducti sunt ex d. l. Papinian. §. meminit, §. de re iud. & repudiatis in fin. ff. de inoffic. testam. & ex l. fidei, §. de iustici. & equanquam Fel. in d. c. cum Bartholdus, nu. 21. referat Cast. in consil. 322. differtur, at tamen non video, quo in loco id scripserit Castrentis, qui & alioqui male fensisset: sicuti & ipse Felinus aduertit.

Hae praesumptio est certe magis effectus, & vilisior: cum multum referat, quod quis sit t condemnatus ob contumaciam, non autem ob malam causam.

Et primus est effectus, qui scribit Bartol. in l. cum filius, in princip. num. 3. & 4. ff. de verb. oblig. si causum est statuto, quod parceret pro filio de homicidio condemnato, non erit locus praesumptio statuto, filio in contumaciam damnato: etiam si contumax ex alio statuto habebatur pro conuicto, & confesso. Idem affirmat ipse Bartol. in dispositione tertio statuto Personis, quem secuti sunt Butr. consil. 3. Roman. in consil. 15. 4. num. 5. Corne. in consil. 8. nu. 6. lib. 1. & in consil. 143. numero 7. Iul. 2. Fel. in d. c. cum Bartholdus, nu. 20. de re iud. Iul. in d. l. cum filius, mem. de verb. oblig. vbi conuenienter opinionem asseruit. Iacob. de Nigris in l. i. in princip. nu. 69. ff. de verb. oblig. Alcia. in d. praesumpt. 22. nu. 2. & Caphal. in consil. 2. 41. nu. 1. lib. 2. Roland. consil. 29. nu. 27. lib. 3. & ibidem nu. 28. asserit simile de furtis, & domino, & de communitate, quod teneatur emendare dampnum datum in suo territorio.

Secundus est effectus, t quod et si Notarius semel conuictus de falso, non potest in posterum recipere instrumenta, ut tradunt omnes in l. Barbarius, ff. de offic. praeator. vbi Iul. nihilominus ob solam contumaciam damnatus, non prius hac facultate, l. ea Bartol. in d. l. fidei, §. de iustici. & post Bald. & Alexan. tradit Masl. in singul. 60. & idem scriptis Fel. in c. cum Bartholdus, nu. 20. de re iud. & alios refert Roland. in d. consil. 31. nu. 13. lib. 2. & in c. p. sicut, 29. nu. 2. lib. 3.

Tertius est effectus, quod licet certis in casibus pae commiserit ministeri ad ad haredes, at tamen non transit illa, quando illi deus fuit ob contumaciam damnatus: Bar. in l. §. ff. de bon. eorum, qui mortem sibi conseruerunt, qui declarat, specialiter esse in crimine laesae iustitiae, & haereticis, ut pae damnati etiam ob solam contumaciam.

180
 contumacia tranſit ad hæredes: tamen in crimine laſivæ malicia
 obſtat. Hæro. Gigas in ſtrat. de crim. laſanæſi. libr. 3. tit. 1.
 queſt. 13.

6 Quintus eſt effectus, ſi ſciantum eſt ſtatuto, quòd ſi Noerius
 conſcripſerit inſtrumentum in aliqua ſua parte falſum, totū fal-
 ſum præſumatur, & cæceſſetur non habebit locum ſtatutum, No-
 tario ob ſolam contumaciam damnato. Ita Bal. in l. vi. m. 7. C. de
 fide inſtrum. Riminal. ſen. in l. fi ex falſis, m. 12. C. de retract. Alciac.
 de præſum. 22. num. 3.

7 Quintus eſt effectus, ſi quòd ſi aliquis bannitus commiſit de-
 lectum in irrogationem ſuam, que cum extra territorium inqua-
 tur: attamen condemnatus ſeu bannitus ob contumaciam tan-
 tum, non erit aliquo in loco inſanis. Ita Alberic. in l. ex ea. ff. de
 poſſul. Bartol. in l. i. ſub ſuſſum, numero 3. ff. de ſignificat. inſam.
 Alexan. in conſil. 114. num. 7. libr. 2. Felmo in d. c. cum Barthol. d. num. 20.
 verſic. ſic etiam Paulus, de re iudic. Alciac. in dicta præſumpt. 22. nu-
 mer. 4.

8 Sextus effectus eſt, quòd ſi ſtatuto ſancitur, damnum emen-
 dari debere, intelligitur, ſi prius verè conſiſſe de damno dato, non
 autem ſi ſiſſet per contumaciam. Ita Bal. in l. ſi quando. C. unde vi. &
 Alciac. in dicta præſumptione 22. num. 5.

9 Septimus eſt effectus, quòd ſi ſententia lata eſt ſecundum po-
 ſitiones conſuſas ſicet per contumaciam, poteſt hic contumax
 probare contrarium: ſecus ſi lata eſt conſeſſione vera. Ita Litr. in
 c. ult. de conſue. in l. in d. editor. §. in ſiſſe. ff. de appel. latè. Arc. in conſ.
 147. in d. Alciac. in d. præſumpt. 22. num. 6.

10 Octavus eſt effectus, ſi quòd ſententia lata ob contumaciam,
 non parit præiudicium in alia cauſa, etiam inter eandem perſonas
 L. 2. §. Diom. & l. nua qui delatore. ff. de inſeſſe. Quòd non eſſet,
 ſi lata fuſſet ſententia ob malam cauſam. Ita Bald. in l. 2. C. de eden.
 & ibid. de. num. 49. Roman. in conſ. 329. num. 10. Corne. in conſ. 211.
 fin. libr. 3. Alex. in conſ. 84. colum. 2. lib. 2. Et hinc etiam ſit, ut ſententia
 lata in contumaciam, non præiudicat alteri etiam in caſibus,
 in quibus alijs præiudicaret, ſi quæ repudiaret, in ſiſſe. de inſeſſe. ſent.
 & in l. i. de off. de iud. in §. ult. in l. i. de noxal. actio. Bart. in l. cum
 ſiſſe. ff. de verb. oblig. Bald. in l. 1. q. 6. C. ne ſi pro patr. Marſil. in ſing. 4.
 Didac. in lib. præſ. queſt. 6. 13. num. 5. verſic. hæc ratio. & Roſem. in ſing.
 29. num. 23. lib. 3. Et procedit etiam in ſententia Principis. Ita Felmo
 in d. c. cum Barthol. d. num. 20. in ſiſſe.

Declaratur primò hæc præſumptio, ut licet non præſumatur
 hic contumax fuculiſſe ob malam cauſam: attamen contra fe
 habet aliquam præſumptionem male cauſæ. Ita declarat Alciac.
 in d. xg. 3. præſumpt. 22. in ſiſſe. adductus primo argumento ſumpto
 ex c. nullus, de præſumpt. ubi præſumitur contra eum, qui dila-
 tionibus querit ſubſtergere iudicium. Quod de diſſeremus inſi.
 in præſumpt. 73. Secundò comprobatur Alciac. egregia traditione Bal.
 in l. 1. m. 13. inſi. C. de bar. inſi. cum dixit, quòd ſi aliquis eſt banni-
 tus in l. contumacia pro aliquo crimine, deinde admittitur ad
 novas defenſiones, ſubſerit tamen contra eum aliqua ſuſpicio,
 qua ſine alijs indiis torqueri poterit, æg. l. milites. C. de queſt. 10.
 & l. 2. ff. de reg. iur. Quæ ſane traditio egregia eſt ad declarationem
 ſtatutorum, que concedunt condemnatis in contumacia, ut poſ-
 ſint intra aliquod tempus admitti ad novas defenſiones. Nam ſi
 ſic admittiſſi torqueri poterunt abq; alijs indiis pro quæſitate ta-
 men perſonæ & delicti, ut dicunt præſentia in l. de bal. Quocirca
 mihi valde probatur præſiſſa illa, quam ſapientis. Senatus Medi-
 olan. obſervat, quamque recenſet Ful. Clar. in præſiſſe. §. §. 4. 4.
 verſic. quæra, quando res, &c. quòd contumax admittiſſus ad novas
 defenſiones, debet probare ſuum innocentiam, vel ſaltem elide-
 re indiia, que contra eum ſunt in proceſſu, alioquin ſententia cõ-
 demnationis executioni mittitur, vel ſaltem torquetur, vel extra
 ordinem punitur.

Declaratur ſecundò, ut non habeat locum hæc præſumptio,
 ſi quando conſtare de probationibus. Nam tunc ob rei veritate,
 non autem ob contumaciam lata præſumitur. Ita Bald. in l. 2. nu.
 4. C. quibus iudic. nec. & in l. 2. C. de con. iudic. tutel. Alb. in c.
 pen. num. 7. de re iud. Alexan. in l. ſep. numero 79. de re iud. Felmo.
 cum Barthol. d. num. 2. §. ff. de iudic. 22. in conſil. 114. m. 12. Tyrag. in ſtrat.
 quòd eſſentia cauſa, offer. eſſe. q. 2. m. 66. & Ant. Gabr. in l. 2.
 conſil. in d. ſentent. conſil. 3. nu. 2. Ceterum tunc de probationibus
 conſiderandis, quando illæ ſunt omnino clare & manifeſte,
 Ita & egregie declarat Roſem. in conſ. 329. num. 10. verſic. nec reſiſſatur.

Declaratur tertio, ut non procedat, quando abſentia eſſet inju-
 ſta. Nam tunc ſententia præſumitur lata contra eum ob malam
 cauſam. Ita Bal. in l. 2. col. pen. C. quibus res iud. nec. Abb. in c. pen. num.

11

12

13

14

15

16

17

DE PRÆSUMPT.

12. de re iud. Alex. in add. ad Bart. in l. Papius m. 6. menſiſſe. ff. de inſeſſe.
 teſta. & ibid. Alex. in l. 1. q. 1. m. 9. ff. de re iud. Felmo. cum Barthol.
 numer. 22. verſic. ſunt. 3. & ult. de re iudic. & Ant. Gabr. in d. conſil. 3. nu-
 mer. 3.

Declaratur quarto, ut non habeat locum, quando condemnatus
 fuſſet præſentis in tota cauſa, ſed abſentis, ita cum contumax tan-
 tummodo tempore ſententia. Nam tunc non præſumitur con-
 demnatus ob contumaciam, ſed ob malam cauſam. Ita Bart. in l. ſi
 ſuperatus. ff. de p. Bal. in d. l. 2. col. 2. C. quibus res iud. nec. Abb. in c. pen.
 col. 3. de re iud. & in conſil. 5. lib. 2. Felmo in d. c. cum Barthol. d. nu. 3. de re
 iud. Gabr. in d. conſil. 3. nu. 4.

Declaratur quinto, ut locum non habeat hæc præſumptio, ſi
 quando non ageretur de veritate, ſeu iuſtitia ipſius ſententia, ſed
 ſolum de eius actu. Exempli gratia, ſi ſtatutum dicit, quod pater
 teneatur pro filio condemnari, & ideo fuſſit, quòd filius fuerit
 condemnatus in contumacia, & ideo fuſſit, quòd filius fuerit
 condemnatus in contumacia. Ita Bart. in l. cum ſiſſe. m. 3. ff.
 de verb. oblig. & in diſp. 3. inop. ſtatuto Perſone. Bald. in l. 2. q. 6. C. uſul.
 pro patr. & alios recenſet Felmo in d. c. cum Barthol. d. nu. 22. de re iud.
 lat. in d. l. cum ſiſſe. m. 3. q. 1. qui hæc eſt communis opinionem
 teſtantur. Et cum quoque ſecus eſt ex recentioribus Ant. Gabr.
 in d. conſil. 3. inſi. Diſſentunt alij in d. l. cum ſiſſe. m. ubi etiam Alciac.
 nu. 12. ad Bartol. recellit.

PRÆSUMPT. LXXI.

Opinio verior que præſumatur, ut etiam in ſerenda
 ſententia ſequatur index.

SYMMARIA.

1 opinio ea in iudicij ſerenda eſt, quæ verior, melior, præſumitur.
 2 Opinio verior ea præſumitur, quæ a maioribus Doctorem parte recipitur,
 & approbatur.

3 Latæ autem condemnari in expenſis, cui communi Doctorem opinio
 repugnat.

4 Opinionem Doctorem communem, vni conſuetudinis obſistere.

5 Ignorari dicitur, quæ aduſus communem opinionem indicat.

6 Numerus eligentium ubi maior eſt, maior præſumitur zelus.

7 Inventus facilius, quòd a multis queritur.

8 Senatus & conſiſſus, conſiſſus, ſecundum votum maiori partis conſilia-
 riorum determinare debere.

9 Opinio Doctorem alicuius collegij, præſertur opinioni aliorum ſingula-
 riorum.

10 Quòd tamen quomodo accipiendum, num. 10.

11 Patamini collegij nua de iure reſpondendi.

12 Papienſis collegij de iure reſpondendi inſtitutum.

13 Opinio quæ ſenatus, Rotæ, conſiſſus, & parlamento placuit magis præſu-
 mi præſumptionem.

14 Rotæ Romana deſiſſionibus tantum deferendum eſſe, quantum ipſa
 ratio vigeat.

15 Deus ſolus, vel cui Deus ſingulari gratia conceſſit, errare non po-
 teſt.

16 Opinio quæ ſenatus, aut Rotæ, conſiſſus, parlamento, placuit, nulla
 etiam lege ſit determinans, magnam pro ſe habet præſumptionem.
 Item licet auctoritas Pontificis repugnet, vel alterius ſummi Doctoris,
 num. 17.

17 Vel contraria opinio videatur verior, in 18.

18 Aut contraria opinio aliquando fuſſet indicatum, num. 19.

19 Vel extare ſiſſatum, certam alicuius opinionem ſequendum, num. 20.
 Idem adòd procedit, ut index in ſynodis condemnari poſſit, num. 21.

22 Opinio aduſus communem conſuetudinem & ſiſſi approbata præſu-
 mitur opinioni ſenatus, conſiſſus, Rotæ, aut parlamenti.

23 Opinio contra communem ſollicita melioribus, & validioribus ratio-
 nibus præſertur.

24 Opinio æqua & benigna, præſertur opinioni communi rigoroſa. Idem
 eſt, ſi communem opinionem conſiſſenter, in ea ſcientia vel arte ſunt
 impeniti, num. 26.

25 Opiniones communem inſiſſa aliqua cauſa ſuadente poſſunt poſ-
 ſe.

26 Sententia aduſus communem opinionem lata, iniqua ſolum, ſi au-
 tem nulla reddatur.

27 Opinio in ſiſſa communem acceptanda eſt, ſi communis ſiſſi extra ter-
 minos

minori qualitate qua agitatur.

- minis quibusque contra agitur.
- 30 Opinio aduersus communem et rimenda est, si causa contra quam est communis, valde effectus sit ad illam.
- Id tamen recte intelligendum. n. 51.
- 32 Opinio que iustamento fauet, amplectenda.
- 33 Opinio que peccatum exiuit, atque sequenda.
- 34 Opinio libertatis fauens, ac piequenda.
- Item quia fauet, r. 35.
- Aut est contra fidem, n. 36.
- 37 Opinio que communis non fit, non cogit, index quam maluerit, sequi potest.
- 38 Opinibus duobus index sequi debet eam, quam in sui conscientia iudicat veriorum.
- 39 Opinio communis qua discutatur, & n. 40.
- 40 Debetur grauior et maior auctoritas sequens de esse, & tunc denique quidem quando scripta eorum in fonte legi queunt, nomen 42.
- 41 Opinio eius, qui dubius in locis eam fecerit, est, ad configurandam communem, praferenda est, quia vniu loci tantum.
- Sic & praferat scriptis, n. 44.
- Vel quam vitio loco afferuit, & probauit, n. 45.
- 46 Opinio posterior diligentius considerat a praefertur.
- 47 Opiniones vbi duae sunt, ea sequenda est, quae aliam conciliat, & reducit ad concordiam.
- 48 Opinio Doctorum an seruanda a posterioribus est, quem de iure et respondendo, quam docendo, legendis, approbavit, aut quam secutus est in aliquibus commentariis, qm.
- 49 Opinuum in consiliis inter Theologos & interpretes iuris Pontificis, plus defendendum est Communi.
- 50 Opinibus ad id dubium, vt veritas nequeat discerni, index iure suus, potest rem contrarium aliam aequaliter inter contentendes diuidere.
- 51 Index excusator, vti etiam opinio communi, sequitur eam quam alio modo praetor suus approbavit, si vixit et ad decum.

CVM aliqua de re & contentione sunt opiniones, illa in iudiciis & foro sequenda est, quæ verior, meliorq; præsumitur.

Ceterum ambigi solet, quæ præsumatur melior, & verior opinio. Nos ex ordine aliqua non contemnenda exponemus.

- Primum dicitur opinio, in alio praeferi veriorum, quae
2
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
85

plures in paucorum, quia cognitioni causae inuigilatur, sententiam illos, quod aiunt, manibus iurunt. Cum igitur fieri solet in hoc alioque celeberrimo Collegio Doctorem Patavinum, in quo viginti ad hinc annos (tam diu enim bene fauente diuina bonitate, hoc in gymasio hactenus docui) sum cooptatus. Cum enim madata eius causa, de iure responderatur, vel sententia feratur, Collegium ipsum solet, ductis suffragiis, eligere quatuor Doctores, quos causae reatorum appellamus, duos externos professores collegant, & duos cives, qui vna cum ipso Collegii Priore acta videant, & de partium iuribus cognoscant. Si in eadem iij quinq; conueniunt opinione vel maior eorū pars, hoc est, quatuor ex eis, vt de iure responderi, vel si sententia ferri possit, iuxta Patavinum iuxta aliorum vota conscribitur responsum, vel sententiam, & iterum Collegio cōvocato, omnibus adfuitibus partibus legitur responsum, vel sententia. Et si quis habet, quod aduersus ea dicat, benignè auditur, si minus, ductum suffragia, vt, quod maiori parte placeat, feratur. Quod vetus illarum probare nunquam potui, cum vt plurimum nemo sit, qui ta quāq; illis reatoribus dissentiat. Quare non collegii, sed quinquae reatorum responsum, vel sententia appellari iure potest. Vrina quod de Rote Florentina Auditoribus conquireretur. *Idem. conf. a. 2. et. vlt. di. cum non possit. Quod commune est negligitur. 2. C. quand. & hinc. a. p. l. i. i.* Consequi ego ipse cōmendare institui amplissimi Collegii Papiae, quae mihi est patria. In eo enim duobus, in tribus electis reatoribus, non prius de iure redditur responsum, vel feritur sententia, quam singuli partes propolis suis i reatoribus causa dubitationibus priuato diligenter adhibito studio, quod sententiam coram ipso Collegio, exposuerint, deinde vbi maior pars conueniit, responsum redditur, vel sententia feritur.

Etiam intelligitur, magnam esse presumptionem, te pro opinione, quae Senarii, Rota Confilio & Palameto (ve Gallapellanti) placuit, cui prae numerum in eis federe locum Iurifisulta, doctrina, eruditione, & integritate praestantissimi. Et dicuntur confutire communem opinionem: *W scrupentur Inol. Et Barbat. an. s. filium, de iur. congl. quod referat. Vant. in tract. de mol. Inri. de molis. fere. ex defect. In iurif. delega. mu. 20.* tametsi euenire aliquando soleat, vt errore decepti labantur, quemadmodum Doctores a Neuzia in d. l. s. *in gl. sup. l. 62.* commemorati restantur. Et ob id Kripser Geni. in *congl. sup. l. 2. in fin.* Decisionibus Rote Romanae tanti esse defendendum, quantum ratio ipsa vrget. Ceterum excusandi sunt, rati ob negotiorum multitudinem, tam quod & ipsi homines finit, vnus enim solus D. v. s. vel cui Deus ipse sua singulari aere conculat, errare non potest.

Extenditur primo, procedere etiam tñ nulla extaret lex sic determinans. Ita Neuiza *in d. l. 3. ff. de nupt. n. 29.* Et accedit Gome. *in §. penales, n. 21. inf. in inf. de actio. cum dicit, opinionem magni Doctoris esse recipiendam, etiam si lege non probatur, modo nil in contrarium vreat.*

Extenditur secundū, etiam si repugnaret auctoritas Pontificis
tāquam Doctoris & interpretis, vel alterius summi Doctoris.
Ita Novus. a. in d. lib. 5. nu. 25. qui late differit.

Extenditur tertiò, etiamsi [†] contraria opinio videatur verior:
ut copiosè tradit Nemza in d. ló. §. nu. 61.

Extenditur quartò, etiamsi aduersus ipsam communem opinionem fuisset aliquando indicatum: *ut a Newz. in d. lib. 5. m. 62.*

Extenditur quintò, etiam si iuxta extaret statutum, hinc extaret aliquid in Regno Hispaniarum, & Mediolani, referente Neuiz. *in d. lib. 5. nu. 63. vers. amplia sexto.* quòd in iudicijs sequenda sit Bartol. opinio. Nam statutum hoc debet intelligi ceteris paribus: nõ autem quando opinio aduersus Bart. effect communis.

Extenditur sexto, etiam vti index condemnari possit in syn-
dicatu. Ita *Neu. in d. lib. 3. nu. 63.* Quod intelligo cum Alciat. *in d.*
pr. afum. pt. 31. nu. 2. v. scilicet in intellige. quando illa communis opinio
obseruari solet in foro atq; ita detegitur dolus ipsius iudicis.

Declaratur primo, non habere locum, quando opinio dicitur
 us communem esse confutandae et illo approbata. Ita *reputat*
Nemz. in vi. §. fine. item. vi. 64. Idem respondentur Soc. Sen. in vi.
120. m. 2. lib. 4. Part. conf. 27. non. li. et in conf. 92. 64. 6. 1. 2.
et in conf. 62. 2. lib. 4. R. p. m. q. Roma. §. duo fratres. non. 32. de verbor.
obl. et Martin. Nanus in m. annali. Conf. 1. 27. non. 33. Stephan. de Pro-
curat. li. de interpre. in vi. part. non. 11. Id. quod et ratione appro-
batur, quia tunc opinio communis non dicitur vi recepta, et pro-
peret non esse obsequenda: sicuti dicimus, futurum vi non rece-
ptum, non ligare subditos. Dec. in conf. 63. non. 12. et dicimus in fi. li.
pr. sumpt. 3.

- 23 Declaratur secundò, non procedere, quando aduersus communem effit opinio alicuius Sancti, munita auctoritate noui, vel veteris Testamenti. Nam illa præferitur opinioni communi. Ita p^o aliorum episcoporum probat. *Neuiz. in d. l. 5. m. 66. & Nauar. in d. l. 27. n. 288.*
- 24 Declaratur tertio, non procedere, quando opinio i contra communem fulciretur melioribus, & validioribus rationibus. Ita auctoritate maiorum scripta. *Neuiz. in d. l. 7. m. 67. & illa accedunt Barbat. in Clemen. re Roman. de elect. Dec. in conf. 481. infim. & in conf. 480. sic quod. Iaf. in Authen. manifestum. num. 22. quod recuset Ioan. Andr. & Abb. sic scriptum. Idem quoque affirmatur Stephan. de Federic. in rati. de improp. iura. in vltim. parte. num. 107. qui declarat, quod dicitur melior & efficacior ratio. Curt. Iun. in conf. 260. in f. Paris. in conf. 92. num. 62. lib. 3. Berous in r. m. 269. de consuet. Marti. Nauar. in d. cap. 27. num. 286. Roland. in conf. vltim. in fin. libro 2. & Ioan. Baptista Añinius in praxi de ordine iudic. in §. 32. §. vlt. infim.*
- 25 Declaratur quartò, non habere locum, quando i communis opinio effit rigorosior illa verò contra communem aqua & benigna. Ita *Neuiz. in d. l. 5. §. fine. m. 66. & Franc. Martini in §. 692. par. 1. Socin. Iun. in conf. 89. num. 7. libr. 4. Paris. in conf. 9. num. 24. & in conf. 66. num. 17. libr. 3. & in conf. 62. num. 2. libr. 4. & Nauar. in d. l. 27. num. 287.*
- 26 Declaratur quintò, non habere locum, quando illi, i qui communem opinionem constituerunt, non essent in scientia, vel arte peritis sic declarat *Neuiz. in d. l. 3. m. 69.* cum peritis in arte, non autem imperitis credendum fit.
- Ceterum declaratio hac ad rem falsi pertinere non videtur, cum imperitorum iudicium nullum sit. Nò enim i vt effit in probatorio carcus indicat de colore.
- 27 Declaratur sextò, non habere locum, quando iusta i aliqua causa fualet, vt recedatur à communi ipsa opinione: nam tunc recedit potest. Ita declarat *Neuiz. in d. libro 5. num. 70.* qui tamen post Felsum in §. 1. colum. 13. de consuet. & Deci. in r. consilium. 4. de appellat. scriptum reliquit, iudicem ex causa iudicantem contra communem opinionem exprimere debere causam ipsam in ea sententia, sic dicimus, quòd quando iudex recedit à legis dispositione aliqua ex causa, debet causam ipsam exprimere, sicut scriptum Tyracquel. in rati. de p^omi legum. & in r. exprime. num. 5. & post Bald. in l. quid ergo, §. p^omi legum. & in r. qui n^o est. §. alio. & p^omi legum.
- Verum declaratio hac remota videtur à dispositione nostra, quæ est, an verior, & melior præsumatur communis opinio, quàm singularis.
- Declaratur septimò, non procedere quoad nullitatem sententia. Nò enim nulli, sed i solummodo iniqua redditur sententia prolata aduersus communem opinionem sic declarat *Neuiz. in d. l. 1. n. 27.* Que declaratio pariter ad rem falsi pertinere nò videtur.
- 29 Declaratur octauò, non habere locum, quòd i communis opinio effit extra terminos questionis, quæ agitur. Ita *Neuiz. in d. l. 5. m. 7. sed & hac declaratio extra terminos dici potest.*
- 30 Declaratur nonò, vt procedat, quando causa, i contra quam fiat communis opinio, effit valde fauorabilis & privilegiata, & causa matrimonialis, viduarum, pupillorum, & testamentorum. Nam tunc opinio aduersus communem retinenda effit, secundum *Neuiz. in d. l. 5. m. 73.* qui tamen intelligit post Deci. in d. de consil. & alios quos recenset, procedere, quando ipsa opinio communis effit dubitabilis si clara, quia tunc ita fauendum non effit causæ fauorabili, vt alijs fiat in iustitia. In dubio quidem recipienda effit opinio fauens matrimonio. Barbat. in r. §. 3. colum. 1. & in r. §. 2. lib. 2. sic & illa fauens doti. Iaf. in conf. 98. in f. lib. 2. sic etiam illa probanda effit opinio, i quæ fualet testamento, vt illud sustineat. Iaf. in conf. 113. in f. lib. 3. & in conf. 112. num. 1. libr. 4. & *Neuiz. in conf. 26. num. 7. quæ de re copiose dicitur in f. lib. 4. p^osumpt. 25. & d. l. ita p^oter sequi debemus in dubio opinionem istam, quæ i peccatu euitetur. Paris. in conf. 92. num. 63. lib. 3.*
- 34 Illa sequenda effit opinio i libertati fauens, iugumque, de regu. iur. Nauar. in d. l. 27. num. 287. qui alia refert, & præferit, quod in dubio effit probanda illa opinio, i quæ re fualet, quæ de re dicitur in f. p^osumpt. 26. & quæ i effit contra fectum, vt dicitur in f. §. 1. p^osumpt.
- 37 Declaratur decimò, vt non habeat locum, quando manifestè non constar, quæ sit communis opinio, quippe quòd sunt multi qui vnam & alteram tenent, & qui attestantur hanc & illam esse communem. Ita *Neuiz. in d. l. 5. m. 74.* qui post Iaf. & alios refert, esse casum pro amicis, hoc effit, iudicem posse fecti eam opinionem, quam maluerint reprehendi poterit iudex.
- 38 Ceterum, effit dubia admodum opinionum, attamen iudex fe-

qui debet eam, quam in sui conscientia veriorē effe existimat. Ita Bald. in conf. 13. qualiter lib. 3. & alij, quos recenset *Neuiz. in d. l. 6. §. fin. m. 74.* & illis accedunt Anchar. in conf. 121. Marti. Socin. Sen. in conf. 150. col. antepen. lib. 1. Deci. in conf. 176. num. 6. Socii. Iun. in r. §. 131. num. 2. libr. 3. & in conf. 33. num. 1. libr. 2. *Neuiz. in conf. 34. num. 53. & Crauet. in conf. 134. num. 40.* qui scripserunt, excusari iudicem sequentem ex dubijs opinionibus, illum quam in sui conscientiam credit veriorē. Idem respondentur Curti. Iun. in conf. 6. num. 24. Boer. in §. 133. num. 27. & Cap. in conf. 245. m. 51. lib. 2.

Cum verò dubitatio cōtingit, quæ dicitur communis opinio, dicendum est illam esse, quæ habet plures auctores, aut firmiter asseguendo & disputadonem autem quæ habet plures, qui nulla dispositione habita, sed per se, et orē simpliciter & (vt aiunt) per tranſiſſam, quodammodo opinionem illam sequitur, si enim qui aliquid dicit incidenter, & vt sit ad colore sui propositi, præfertim in responsis reddendis, non dicuntur vere approbare opinionem illam. Ita Alcia. in rati. de p^osumpt. 182. §. p^osum. in l. 2. vers. item intellige & l. 4. p^osum. in l. 17. & egegit Marti. Nauar. in manuali c. conf. 1. 29. num. 289. scriptum communiorē se existimare opinionem, quæ sexti aut septem auctores classici, re ex profecto tractantes aliterent, quod probatam à quinquaginta, sola serē auctoritate priorū dñcis. Et cum vtar i Doctores alios sic sequentes esse tanquā aues, quæ dicuntur, volant & ipse omnes, vt dicere consuevit Dec. in conf. 99. col. vlt. & in conf. 160. in fin. Illud etiam scriptum reliquerunt Iaf. in l. 2. num. 20. ff. de iur. & m. l. v. cap. iur. l. 2. ff. de leg. 3. Ciezad. in conf. 39. num. 17. Marti. Nauar. in d. l. 27. num. 289. infim. Alcia. in d. p^osumpt. in l. 2. spectantes ad Doctores grauires, i & maioris auctoritatis, quales sunt illi, quorum scripta in auditorijs, & foro magis accepta sunt, & præfertim antiquiores copiose vniunt auti. *Neuiz. in d. l. 5. §. fin. m. 75. Berous in l. 1. num. 268. in fin. de annis.* Non enim tanta habenda est ratio recentiorum Iuriscōsultorum, qui vel docendo, vel de iure respondendo (quod malum) non legibus, & rationibus, sed aliord auctoritatibus, imperitè iure putant fastidiatum.

Ceterum aduertendum erit, tunc demum defendendū esse antiquis ipsis Doctores, i quado coram scripta in fonte legi possunt si vero legi nequeunt, commemorandi non sunt ad constituendum communem opinionem fualet illis aduocet. Dec. in conf. 259. num. 4. Vers. præterea. Et rurſus ad constituendum communem opinionem i erit præponenda opinio eius, qui duobus in locis eam fecutus est, illi opinioni, quam vno tantum in loco approbatur. Iaf. in rati. §. 2. col. vltim. libr. 3. Socin. Iun. in conf. 128. numero 211. libr. 1. & Roland. in conf. 67. num. 33. lib. 1. & fectam illa opinio Doctores prævalere & retinenda effit, pro qua plus scripſit. Gomez. in §. 1. num. 29. in f. §. fin. de actio. *Neuiz. in conf. 20. num. 2.* & Socin. Iun. in conf. 124. lib. 1. & p^oterea illa opinio retinenda effit, i quam Doctor vltimo loco affirmat & probatur. Iaf. in f. si demum cum eod. §. vlt. ff. de iur. & m. iud. Curt. Sen. in conf. 72. num. 41. & in conf. 73. num. 40. lib. 1. Præsumitur enim posterior opinio diligentius considerata. Rom. in conf. 327. col. 2. & *Neuiz. in d. l. 5. m. 72. p^osumpt. finem.*

Illud obseruandum est, quòd vbi dubie sunt opinionēs illa sequenda est, quæ i alias conciliat ad concordiamque reducit. *Neuiz. in d. l. 5. m. 72. Gomez. in §. 2. rati. fin. m. 1. in f. de iur. & m. iud. Curt. Iun. in conf. 10. n. 1. in fin. & Paris. in conf. 47. num. 17. lib. 3.*

Et quoque considerandum quibus in scriptis Doctor opinione illam affirmauerit. Nam sunt qui existimant, opinionē i illam Doctores effe retinendam probandamque, quam is, de iure respondendo probatur. Ita sane Gomez. in §. 1. quadam. m. 6. in f. §. fin. de actio. Socin. Iun. in conf. 23. num. 10. libr. 1. Boer. in §. 133. num. 24. & Alcia. in rati. 263. in fin. Aliqui tamen verius effe dixerunt, sequendam esse opinionem, i quam Doctor probatur docendo legedoque. Sic fuit Paris. in rati. 100. numero 20. libr. 1. Rati. in conf. 127. num. 8. Soci. Iun. in conf. 36. num. 37. libr. 1. Crauet. in rati. de actio. tempo. in rati. p^oterea prima pars principal. nam. 28. Zafius in rati. §. §. iugum iugum iugum iugum. m. 1. num. 2. Sunt & alij, qui credunt probandam magis esse opinionem, quam Doctor in commentarijs, quo tractatus appellare solemus, affirmat. Ita tenent *Neuiz. in d. l. 5. §. fin. m. 74. num. 26. post Claudium Seyssium in l. si demum eod. §. vlt. ff. de iur. & m. iud.*

Illud etiam obseruandum est quòd in consuetu opinio, i quæ aliquando effe solent inter sacros Theologos, & iuris Pontifici interpretes aliqua de dubitatione, quæ ab eorum interpretatione pendet, vt puta de contractibus matrimonij, vel vitia, deferendum esse magis Canonis, vt scripserunt post Anchar. in rati. Alexan. in conf. 1. colum. 13. vers. etſi aliqui, libr. 4. *Neuiz. in d. l. 5. §. fin.*

ff. de nupt. num. 69. Paris. in consil. 67. num. 31. lib. 4.

Est quoque annotandi, quod quando opiniones sunt adeo dubiae, ut discerni nequeat veritas, iure suo poterit iudex rem controuersam diuidere aequaliter inter concedentes, sicuti obseruauit Imperator in & b. Tiberij ff. de hered. instit. Quae de re scriptis commentarij de reuocanda possessione in 3. et in d. num. 755. vbi multum auctoritate comprobatur.

Illud quoque omittendum non esse dixi, iudicem excusari, si omisit recepta communis Doctorum opinione, secutus est illam quam aliquando eius preceptor veram esse affirmauit. Ita Abbas in c. 1. abbas. ff. de vide notabile dictum. de postula. Prælat. Felin. in c. 1. colum. vltim. versu. quæritur nota quod index de consuet. Socin. Sen. in consil. 4. a. colum. 3. libr. 1. Petrus famit. in sig. 62. incipit. scholares. Petrus Rebuffus in tract. de primis. lib. 1. in p. 74. & Thomas Feratius in cautela 31. qui post Ludouicum Bolognium in Austen. habitus. C. ne filius pro patre. Intelligit quando preceptor ille erat vir doctus & sollemnis. Est demum obseruandum, quod quando Princeps committit alicui causam faciendam, habito alicuius iuriconsulti consilio, si delegatus debet habere & sequi consilium illud, si modo constat consulti principem ipsum delegantem voluisse sequendum esse ipsum consilium. Ita post Comen. in consil. 55. Duo habentes. respondit Alciat. in consil. 377. omnes multo. numero 2. secundum impressionem antiquam Lugdunen. Porro Principis delegantis mens multis coniecturis colligitur ut apud ipsum Alciatum.

PRAESVMP. LXXII.

Index in dubio aduersus fiscum an & quando præsumptionem fumere, & iudicare debeat diligens & accurata explanatio.

SYMMARIA.

- 1 Præsumptio in dubio contra fiscum capitur.
- 2 Fiscus & si non regulariter, multis tamen in casibus est privilegiatus.
- 3 Fiscus in casibus non privilegiatis, iure communi vitur, & priuato æquiparatur.
- 4 Dos regulariter privilegiata est, & in eo differt a fisco.
- 5 Fisco agente de lucro captando, aduersus priuatum de damno certantem, indicatur in dubio contra fiscum.
- 6 Titulus de iure fisci, quod trahit.
- 7 Pronunciandum in dubio contra eum, qui agit de lucro captando, & ad commodum eius qui de damno vitando.
- 8 Fisco agente ex causa onerosa contra priuatum de causa lucratua, pro fisco præsumptio est, & pro eo iudicandum.
- 9 Donatio perfecta dici non potest, ex quo in controuersa positum est, an donare qui potuerit vel non.
- 10 Fisco & priuato in pari causa lucratua exstiterim, vter præferatur, dua sunt opiniones. num. 11.
- 11 Fisco cum priuato in pari causa onerosa certanti, verum præferatur, tres sunt opiniones. num. 16. & 17.
- 12 Contententibus priuatis, si pater sit potestatis pro eo pronuntiandum est.
- 13 Sententijs duobus contrarijs. Latæ, vna pro fisco, altera pro priuato reo conuenit, quoniam præferatur, & c. num. 15.
- 14 Fisco contentente cum muliere causa dotali, in dubio pro dote pronuntiandum. Aliæ feruntur opinio. num. 24.
- 15 Priuatus habens causam onerosam, præferatur fisco habenti lucratuam.
- 16 Dotis causa semper est onerosa.
- 17 Privilegiatus duobus concurrentibus, si qui privilegium potentius habet, præferatur.
- 18 Dos habet potentius fisco privilegium, & qua de causa num. 23.
- 19 Principi immo quale fieri.
- 20 Amore & causa tunc exercitio roboretur, & c. in p. lib. 1. salu.
- 21 Dotem & fiscum aliquando & in quibus æquiparati.

CLEBRE est responsum Modelini in l. nō puto. ff. de iur. fisci. cuius verba hæc sunt [non puto delinquere eum qui in dubijs questionibus contra fiscum facile responderit.] Ita legitur in Pandectis Florentinis, tunc eruditissimo Antonio Augustino in lib. 1. emend. n. 1. cap. 3. reiecta lectione Alberici, qui sic legendum opinabatur [Non puto facile delinquere eum & cetera.]

Menoch. Præsumpt.

Quo finē in responso Dynus, Bartolus, & Albericus annotarunt in dubio cap. præsumptionem contra fiscum, & idem affirmarunt Mattheus in mat. 72 & alij consilij ab Alciato in tractat. de præsumptionibus, regu. 3. consil. 1. & a Didaco Couarr. in lib. 1. varia. ff. de lib. 1. 16. num. 2. Ceterum quod difficilis & perplexa hæc disputatio explicetur, distinguendaque constituenda sunt duo præcepta capita: quorum primum est, quando extat contentio inter fiscum & priuatum: secundum quod est disputatio inter fiscum & alterum privilegium, ut puta mulierem ob dotis causam, vel ecclesiam, vel aliam his similem: singulari hæc capita, distinguendo aliquot casus, explicabimus.

Prius tamen sciendum est, fiscum non esse regulariter privilegium, sed certis, multis tamen in casibus quodammodo permixtus casus commemorant Franciscus Lucanus Parmensis in tract. de primis. fisci Martin. Laudensis in tract. de fisco, & Afflicti. in rub. de fratrib. de nono beneficii. in u. 15. in alijs vero casibus in quibus non apparet clarè privilegium, virtutis iure communis & propterea priuato æquiparatur, l. quid placuit. ff. de iure fisci. & l. 1. de conduct. & p. in p. ad. ff. de lib. 1. & scribit glossa in l. 1. n. 7. veniunt. ff. in priuatum. ff. de p. de heret. manifeste Dec. in consil. 151. num. 3. & apertus Socin. Iun. in l. 1. n. 1. n. 1. ff. solut. matrim. qui ob id differentiam constituit, & recte quidem, inter fiscum & eodem. nam dosque regulariter privilegium: fiscus vero in casibus lege expressis.

Hic licet præmissis, de primo distinctionis capite differamus.

Primum itaque est caput, quando est contentio inter fiscum & priuatum: quo sanè in capite distinguendi sunt aliquot casus.

Primus est, quando fiscus aduersus priuatum contendens agit de lucro captando, priuatus verò de dāno euitando, ut puta quando agitur de exigenda pena (causam hanc esse lucratuam probauit Deci. in l. in eo quod vel u. num. 4. ff. de regu. iur.) a priuato, qui delictum perpetrasse dicitur, ut quod eius patrimonium dicatur fisco delatum. hoc in casu in dubio præsumitur, atque iudicari debet contra fiscum. Ita omnium primum dicit Belusius in l. 1. in p. C. de cond. tollen. & ff. de lib. 1. tribuit. in l. 1. n. 11. ff. solu. matrim. & sciunt sunt ibidem Socin. Sen. num. 8. & l. 1. n. 37. Idem l. 1. in p. si qui agens. in p. in l. 1. de alio. & in consil. 39. num. 3. libr. 1. Felin. in c. p. s. l. 1. n. 1. de re scriptis. Decius in l. in ambig. de regu. iur. & in c. 3. de proba. in p. in rub. C. de proba. num. 392. Ripa in l. 1. n. 1. n. 1. ff. solu. matrim. 12. versu. considerat etiam Socin. Iun. num. 2. & Bologniet. numer. 17. ff. solu. matrim. Alciat. in respon. 522. in fine. N. 1. in l. 1. ff. solu. matrim. 12. versu. item in dubio contra fiscum, egregie l. 1. de simanum in commentarijs Catholicarum institucionum in titu. 9. num. 53. Didaco in lib. 1. vtr. resolut. cap. 16. num. 1. & Hieronymus. Gabriel in consil. 173. in fine. lib. 2. & ij quidem moti sunt eo responso d. l. non puto. quod loqui de causa lucratua, prout interpretatur. est enim collocatum sub illo titulo de iure fisci, in quo agitur de bonis delinquentij fisco delatis, ob id sic in dubio debet interpretari iuxta. Imperator ff. de in diem addit. sed meæ quidē sententiæ, cuius est consideratio; cum & in eo titulo agatur de iure fisci in alijs causis quādam in his, de bonis delatis fisci in l. 3. §. Diui fratres. vsque ad finem in l. i. curator in l. bonorum in l. Titius in l. res que in l. i. qui in l. eū qui in l. in fraude §. penult. & in l. vlt. in quibus agitur de cōtractibus venditionum, locationum & similibus inter fiscum & priuatos. Et accedit, quod ipsemet Modelinus in l. in summa. eod. titu. de iure fisci, ita respondit, [in summa sciendum est omnium fiscalium penarum petitionem creditoribus postponi.] loquitur Modelinus, quando versatur in dubio, aliqui hi clara res esset, iniuria fieret fisco. & idē habuit Modelinus pro absoluto in casu si lucratui seu dictis penalis, fisco postponi creditoribus quare in d. l. non puto. si de his locutus esset, non dixisset cum nō errare, qui in dubio pronuntiatur contra fiscum de absolute dixisset, esse contra eum pronuntiandum absolute, & accedit, quod alius est sensus d. l. non puto. quem considerat Socinus Sen. in d. l. 1. & c. qui mihi probatur, ut infra dicemus. & interpretationem illam Belusij & Comenij manifeste improbat Alexander in d. l. 1. n. 3. ff. solu. matrim. & ibidem Ruin. num. 9. & c. num. 10. in fine, & Parisius num. 12. versu. & licet Tacobus, & Alciatus in d. præsumptio. 1. rectius casus ille probatur in d. l. in summa. in l. 1. quod placuit, eod. titu.

Dixerat Modelinus, omnium fiscalium penarum petitionem creditoribus postponi. Primum sciendum subsumit in d. l. quod placuit, quod placuit fisco non esse penam petendam, nisi creditoris suum recuperauerint: pertinet, ut privilegium in pena contra creditores non exercatur, non vtius commune priuati fisci amittat. Dixit Papin. fiscum non amittere ius priuatorum, hoc

Q 3

ali, quod

est, quod si clare apparet, creditores ius suum acquiſiſſe, poſtea-
quam conſtituti ſunt eſſe delata, atq; ita quodammodo fiſco qua-
ſiſſe, ſiſcus eiſ anteponitur, quia & quilibet creditor priuatus an-
teponitur, cum verò dubium eſt, ſecundum Modellinum, quiſ
prior, vel poſterior ſit, ſiſcus vel creditor, ſiſcus poſtpoſitus
creditoribus, comprobatur ſententiam hanc reſponſum Alexadri
Seueri in *ſynca. C. de priuatiſ ſiſci lib. 10. §. rem ſiſci* (inquit Alexan-
der) perſpectum, penae exactio poſtpoſitur.]

7 Et accedit ratio, quod in dubio ? pronuntiandum eſt contra eū
qui agit de lucro captando, & ad commodum eius, qui agit de dño
euitando. *Inno debet alteri. §. ante obſcuri. ff. de regul. iur.* quo loci
Deci ſcripſit reſponſum, priuilegium autem qui tractat de lucro poſt-
poni alteri, qui tractat de damno. *l. vlt. ff. ex quib; cauſis maior. &
ſcribit Baldus & alij ad Decio allegati. & ad rem conſert text. l. vlt. §.
ſin autem creditores. C. de iure delibet. quo ſcripſit Nauizans. in
lib. 6. ſylva nuptia. numero. 47. verſic. item in dubio ſiſcus maior. facien-
dum eſſe in re dubia ei qui agit de damno euitando. Hoc in caſu
intelligendum eſt, quod ſcripſit reliquit Plinius in *Panegy-
rico ad Trianum*. Cuius verba haec ſunt, quae praecipue gloria
eſt, ſepe vincitur ſiſcus cuius mala caula nōquam eſt, nili ſub bo-
no principe.] & accedit illud Iulij Capitolini in *ſynca M. Antonini*:
cum dixit Imperatorem illum in cauſis compendij nunquā ſiſco
fauiſſe.*

Secundus eſt caſus, quando ſiſcus aduerſus priuatum conten-
dens, agit de cauſa oneroſa: priuatus vero eōctra de cauſa lucra-
tiua hoc in caſu pro ſiſco praefumitur, atq; ita pro eo iudicandū eſt
in dubio. *ſiſt. gloſſ. Officiarius, Lancel. de Penae, Ioann. de Platea, & Ia-
cobus Rebuffius in l. 1. C. de iure ſiſci, lib. 10. Angel. in §. illud quoq; in
Auth. de reſcrip. & ſenſu. C. de iure. C. de probat. Roman. in
ſingul. 139. Agens hypothecaria. Salicetus in l. ſi debitor ſiſt. de pign.
Alexand. in addit. ad Bartol. in d. l. 1. C. de iure ſiſci, lib. 10. Antonius Cor-
ſetus in ſingul. in verbo, actio hypothecaria. Afflicti in rubric. de ſiſci-
bus de nouo beneficio inſueſti. numero. 47. Socinus Senior Baſilgaricus, &
ſenſus in l. 1. §. ſiſci, matrimonij. & ibidem Pariſius, numero 13.
Alciatus in l. 6. & Socin. Iun. numero 21. & Didacus in l. 1. varia.
reſoluit. cap. 16. num. 2. verſic. imo ſi ſiſcus, & ij quidem ſi ſunt interpre-
tati d. l. 1. C. de iure ſiſci lib. 10. Cuius verba haec ſunt, ſi priuatus
ſiſci rationibus patet veſter obligatur, perfectam praedictorum
donationem feciſſe fuerit probatus, quod citra fraudem credito-
rum geſtum eſt, non reſcinditur. Hic conſtat, donatarios probare
debere prius perfectam fuiſſe donationem, quānam donator ſiſco
obligaretur.*

Cum tamen onus probandi obligationis prioritatem ſpectare
debeuiſſet ad ſiſcum actorem, ſicut facit priuatus, qui agendo ex
cauſa oneroſa contra priuatum rem ipſam poſſidentem ex cauſa
lucratiua, probare debet, ante donationem ipſi reo factam, ſibi
iūs hypothecae ad rem illam competere. *l. in rubric. C. de donat. ante
nupt. Et propterea cum alter ſtatutum ſit in ſiſco, in d. l. 1. dicen-
dum eſt, id contingiſſe, quia tribuitur aliquis fauor ſiſco, vt ſi ha-
bet cauſam oneroſam, praefertur priuato habenti cauſam lucra-
tiuam.*

Ceterum Bart. in d. l. 1. & in l. quod mandauit. §. quod dicitur. in ſyn. de
pign. ſcripſit in cauſa d. leg. prima, id contingere fauore ſiſci, vt et-
iam ille, qui poſſidet teneatur, probare rem fuiſſe ſibi prius ob-
ligatam. Et Bart. ſecuti ſunt Bald. in l. ſi debitor. C. de priuatiſ. ſiſci. Ang. in
l. matrem. C. de prob. Bald. Nouellus in traſſa. de dote in §. parte, in primo
priuilegio. Neguſtanus in traſſa. de pignori in 2. parte. 2. memb. num. 43. Et hac
notabilis eſt declaratio, ſi vera eſt, ad l. circa ff. de probat. vbi pro
poſſeſſore praefumitur, & ob id, qui alter dicit debet probare.
Hoc inquam non habet locum fauor ſiſci.

Verum interpretatio haec mihi non placet: cum ſiſco illo in lo-
co non coſideretur vt ſiſcus priuilegiatus, ſed vt creditor. Nā ipſe
Alexand. ſubiungit, quod citra fraude creditorum geſtum eſt, non
reſcinditur. Accedit, quod alia lege cautum nō reperitur, ſiſcum
eſſe in hoc priuilegiatum, ob id quod caſus d. legis prima, ſit du-
biuſ non eſt in dubio tribuendum priuilegium ſiſco ſiſci in huius
diſpoſitione initio diximus. Veris itaq; exitum quod docuit Ruinus
in d. l. 1. num. 4. verſic. vel tenendo quod ſiſci ſoluto matrim. in cauſa d.
leg. 1. C. de iure ſiſci, eſſe credendum, quod ſiſci intentio erat fun-
data, quippe quod probatum fuerat, donatorem obligariſſe bona
omnia ſiſco, & quod eo tempore obligationis hac bona donata,
erant in illius debitoris ſci, donatoris bonis. Quare donatarius,
qui contendebat ſibi prius donata fuiſſe ipſa bona, quā obligaretur
ſiſco, probare id debebat, ſi illa nullā ſpeciale eſt in d. l. 1. con-
ſtitutum fauor ſiſci. Cum idem ſit & in priuatis, quemadmodū

explicat Ruinus, & idem probat ibidem Pariſius num. 13. Rectius ita
cauſa iſte probatur ea ratione, quā vñ fuiſſus ſuprà, quod in du-
bio praefumi & pronuntiari debet pro eo, qui tractat de damno
euitando, contra eum qui agit de lucro conſequendo. Nec ad rem
pertinet conſideratio Pariſij in d. l. 1. num. 13. ſoluto matrimonio, con-
dixit quod in cauſa d. l. 1. C. de iure ſiſci. agebatur de damno ex parte
donatariuſ quod ex eo erat perfecta donatio: Nam verius eſt,
non poſſe dici perfectam 1. donationem, ex quo eſt poſitum in cō-
trouerſia, an donare poterit, vel nō, cū prius diceretur obligariſſe
bona ipſa ſiſco. Et hic quidem cauſa procedit multo magis, quan-
do intentio ſiſci eſt fundata, & nil apparet probatum ex parte pri-
uati, iuxta ſenſum praedictam Ruini ad d. l. 1. num. 13. C. de iure ſiſci.
Nam pro ipſo ſiſco tunc pronuntiandum eſt, etiam ſi aduerſarius
ſit in poſſeſſione, ſicut in ſpecie annotatur Alexander, Pontanus, So-
cinus, Ripa in d. l. 1. §. ſoluto matrimonio, quos ſiſci reuocet, & ſecutus eſt Didac.
in d. lib. 2. varia. reſol. c. 16. num. 2. in fi.

Tertius eſt caſus, quidam tam ſiſci quā priuati cauſa eſt lucra-
tiua, ex ipſi gratia, ſi vterq; pretendit ſibi prius donatū, vel haere-
ditem inſtitutum. Afferri etiam poſſet exemplum vt ſi per cotra-
ctum, legem, vel ſententiam pena aliqua pecuniaria alicui indicta
partim ſiſco, & partim priuato, deſertur, ſi contingeret damnatum
nō eſſe ſoluendo, nec ex eius bonis poſſe ſolui totā ipſam pecuniam,
ſed dimidia tantum: Hoc ſane caſu dubitatur, an ſit praetendus
ſiſcus vel priuatus? Recepta eſt ſententia pro ſiſco nō praefumi,
atque ita pro eo non eſt in dubio pronuntiandum. Ita Gueſſimus Ca-
neus, Ioab. Botrigaricus, Baldus, Angelus & Alexander in l. reſcriptum.
ſi de pact. Neguſtanus in traſſa. de pignori, in 2. parte principali, in quaſto
memb. num. 115. & Didacus in d. lib. 1. varia. reſoluit. c. 15. num. 8. qui reſpon-
ſum communem. Et ij quidem adducti ſunt text. l. quod placuit. ff. de
iure ſiſci, qui tamen non probat, ſi ſenſum, quem ſupra reſoluit, cō-
ſiderabimus. Aſſertur etiā l. 1. C. penitis ſiſciſciſ creditores pre-
ferri. lib. 10. Verūm nil ad rem pertinet, cō loquatur eo caſu, quo
ſiſcus agit ex cauſa lucratiua, priuatus vero ex oneroſa. Nam ibi
creditor propriis ſiſci dicitur, qui titulo oneroſo quid debetur, vt
ſcribit Doct. in l. 1. ff. ſi cert. petat. Rectius probari poſſet textu l. nō
puto. ff. de iure ſiſci. de quo diximus ſuprà, & in ſequenti caſu diſ-
ſeremus. Cotrariam opinionem probauit Patenſis conſiliū,
quod Galli Parlamentum appellant, vt reſert Ioannes Gallus in
Aſſenſu Pariſienſis in quaſt. 139. qui commemorat tertium exemplū
ſupra relatū, & inquit, pro ſiſco fuiſſe pronuntiandum. Et quā-
quam Didacus praedicat in loco ſcripſit, pro Areſto illo Pari-
ſienſi eſſe d. leg. non tuto. ſecundum ſenſum Comenſis, & l. eius
qui delatorem. ff. eod. tit. attamen mea quidem opinione, textus
d. l. non tuto. repugnat, vt demonſtrabimus infra. & d. l. eius qui
delatorem. nil ad rem pertinet. Conſerre melius videntur. l. apud
Iulianum. ff. de iure ſiſci, vbi priuatus dicebat hereditatem, ſi-
ſcus verò vt ſuam vindicabat. Reſpondit Pomponius Iulianum
ſecutus, cauſam ſiſci prius eſſe tractandam. Reddit rationem
ne publica cauſa praediudicetur. Verūm reſponderi poſſet, tribu-
tum eſſe priuilegium ſiſco ſolum reſpectu ordinis iudicarij,
non reſpectu meritorum cauſae, hoc eſt quis ſit potior in haere-
ditate.

Quartus eſt caſus, quando ſiſcus & priuatus ſunt in pari cauſa
oneroſa. Hoc in caſus tres interpretum opiniones.

Prima ſuit eorum qui ſcripſerunt, pro ſiſco praefumi, iudica-
riq; debere. Ita Bald. in l. debitor. C. de priuatiſ. ſiſci. Roma. in Authen-
ſimiliter numero 30. C. ad l. Talidam. Socin. Sen. in l. 1. numero 6. ſiſci
ſoluto matrimonio. & ibidem ſaf. numero. 4. ſiſci & Baldus Nouellus in traſſa. de
dote. in parte nona, in primo priuilegio. Neguſtanus in traſſa. de pignori, in ſe-
cunda parte, in ſecundo membro, num. 117. qui communem teſtatur: ſic &
Didacus in d. c. 16. num. 2. verſic. ſed & ſiſciſci. Et ij quidem adducti ſunt
pro primo textu l. ſiſci qui. ff. de iure ſiſci. vbi in rebus quaſitis ad
debitor poſt hypothecam priuato quaſitis, ſiſcus, qui in tempore
poſterior eſt, praefertur: tamen in quaſitis ante hypothecam, pri-
uatus qui poſior eſſeſiſco etiam expreſſim habet, praefertur, nō
ſolum ſi priuatus habeat expreſſim priorem: ſed & tacitam: ſicut
conſiderant Dynus & Bartol. in d. l. 1. §. qui. & cum nemem eſſe ſenſum,
teſtatur Baldus Nouellus in traſſa. de dote. parte. 10. numero 2. Verū
reſpondetur ſecundum Pariſium in d. l. 1. num. 13. verſic. nec ob-
ſtāt d. l. ſiſci. qui. ff. ſoluto matrim. ibi ita priuilegium ſiſciſci expreſ-
ſim conceſſum, vt praecedens generalis obligatio & hypotheca,
omniū bonorum praefentium & futurorum facta priuato, im-
pediat obligationem factam deinde ſiſco, in poſtea quaſitis. Iſti ergo
in eo fuerit priuilegiatus ſiſcus, non tamen in reliquis dici debet
priuilegiatus. Et ſi recte perpendatur, idē ſenſu Ruin. in d. l. 1. num. 1.
verſic.

verum non obstat nisi ff. sol. matr. Secundo adducitur argumentum quod hic fidei et priuati sunt pares in causa: cum vtriusque sit onerosa. Atqui quando pares sunt probationes, fidei actoris et priuati rei conuenit, pro ipso fisco pronuntiandum est, etiam si actor sit, secundum specul. in tit. de test. & prescriptum, num. 7. Ioan. Andr. in c. in iura, de rebus Alex. in l. i. num. 2. ff. sol. matr. Decimus in c. in ambigua, num. 2. ff. de leg. iur. & in cap. 3. num. 7. de prob. & Franciscum Lucanum in tract. de iur. in prin. 82. Ergo etiam pro ipso fisco habente causam pariter onerosam accipere priuatum, prefundendum & iudicandum est. Ceterum respondendi potest: negando minorem illam propositionem, quia quando sumus in dubio, ita cum non appareret de privilegio fisci, is a pari procedit cum priuato (vt diximus supra). At ubi inter priuatos est contentio, & pares sunt probationes, pro reo est pronuntiandum. L. Antonius, ff. de iur. & oblig. & denuo infra. Idem ergo est dicendum & in fisco, quidquid dixerint Speculator & sequaces, qui moti sunt ex illa. non puto, & similibus, quae non probant. Tertiò refertur argumentum, quod quidam late sunt de sententia contraria, vna pro fisco actore, altera pro priuato reo conueno. Illa pro fisco pronuntiata praefertur debet. Ita specul. & Ioan. Andr. ubi supra, & Iasonius in d. l. i. num. 37. ff. sol. matr. Ergo & in casu nostro, ubi par est causa fisci et priuati, pro fisco est praefundendum. Verum respondendi potest, a Specul. Ioan. Andr. & Iafone dissentire Comenienfem, Herculanum, Iasonem ipsum & Zalium in l. i. inter pares, ff. de iur. iud. Cum dixerint sententiam pro priuato reo conueno latam, aduersus fiscum praefertur.

Secunda fuit opinio praecedenti omnino contraria, t quod scilicet in dubio pronuntiandum sit contra fiscum. Ita Bart. in d. l. no puto, ff. de iure fisci. cum dixit, quod fisco duo extant instrumenta cōtractus, pro fisco & pro priuato eadem die consecrata, instrumentum priuati praefertur prius cōsecratum. Et Bartolum fecuti sunt Matthaeus in notab. 71. Alex. in l. i. ff. sol. matr.

Et ij quidem adducit textus ex d. l. non puto, qui (vt nunc dicemus) alium habet sensum.

Tertia fuit opinio quod fidei in iudicis arbitrio & facultate praefertur & pronuntiare vel pro fisco, vel pro priuato, vt ei visum erit. Hac in opinione fuit Soc. Sen. in d. l. i. ff. soluto matrimo. dum interpretatur d. l. non puto, censum sensum dicit ibidem Socin. l. i. num. 2. esse verum illud (non puto) quicquid Modestinus delinquere eum, qui in dubijs questionibus contra fiscum facile responderit. Dubitatio ratio est apud Modestinum, quod dicendum videbatur, in dubijs quae fionibus, est respondendum pro fisco: sicuti & pro dote, in dubijs in ambigua, ff. de reg. iur. cum fisci iura multa habeat privilegia, vbi ipsa dō, vt in c. tit. ff. de iure fisci, & in re. C. de priuileg. fisci, & d. i. num. 3. Decedit contrariū Modestinus, quod scilicet, non errat iudex, qui in dubijs facile respondit contra fiscum. Ratio ipsa decisionis est: quia vbi fiscus non reperitur expresse privilegiatus, non differt a priuato fuit d. i. num. 3. Quemadmodum ergo est in iudicis arbitrio & potestate possum, pronuntiare in causis priuatorū vel pro reo, vel pro actore, ita etiam permissū est in causa fisci contra priuatum. Et hic quidē sensus semper mihi placuit, quidquid dubitent & obijciunt Rul. in d. l. i. num. 4. versio. non placet etiam & Par. in c. 2. prope medium, ff. sol. matr.

Secundū est huius disputationis caput, quando cōtēntio est inter fisci & mulieris, causa dotis. Hoc in casu recepta est Dd. sententia, in pari causa, in dubio esse pronuntiandum pro dote. Ita Bald. in l. dōti. C. de iure dotium. & in l. ad exactionē. C. de dōti promiss. l. i. in l. i. num. 37. ff. sol. matr. & ibidē Soc. Sen. Ripa num. 10. Paris. num. 14. Soci. l. i. num. 76. Negandum in tract. de pignori in secundo memb. tertie part. prim. num. 159. Alciat. in tract. de praesumptio. reg. 3. praesum. ad al. ff. versio. sed mihi placet & Dd. in lib. l. i. v. m. ff. de leg. 1. lib. num. 6.

Primò affertur argumentum ductum a fortiori ex his, quae diximus super, quod priuatus habens causam onerosam, praefertur fisco, qui dicitur habere causam lucrativam. Ergo multo magis praefertur causa dotis, quae semper est onerosa. Verum responderetur, argumentationem solum concludere, quando causa fisci est lucrativa: non autem quando est onerosa. Non enim semper lucrativa est iusticiā diximus super.

Secundū vrgere magis videtur, quod quando duo privilegii concurrunt, is qui habet privilegium potentius, praefertur. l. verum in fine, ff. de iur. iud. Bart. & Rul. qui in Auth. quae actiones. C. de iur. iud. c. c. l.

Atqui dos habet privilegium potentius ipso fisco. Ergo causa dotis praefertur debet ipse fisco nisi illa minor propositio probetur ex l. pignus, ff. qui posito in pig. hab. iuncta l. aliusdus. C. eod. in ea Menoch. Praesumpti.

enim l. si pignus respondit vltra, tacitam hypothecam priorera priuati, praefertur posteriori hypothecae tacitae fisci. Et ad idem adducitur l. vnica. C. rem alieni gere. Et tamen in d. l. aliusdus constitutum est, tacitam hypothecam, fauore dotis praefertur priori hypothecae tacitae priuati. Ceterum responderi potest, veram non esse minorem illam propositionem cum text. d. l. pignus, non loquatur de hypothecae tacita, sed de expresse, quam specialem appellat Vlpianus, sicuti expresse interpretantur glossa & Doctores ibidem. Nil etiam ad rem confert d. l. vnica. C. rem alieni gere. quā Socinus l. i. num. 37. ff. sol. matr. allegauit. Respondetur secundo, quod si concedimus veram esse minorem illam propositionem, dicendum est id cōtingere in privilegio expresse concessio dōti, ob id argui non potest, idem esse, quous alio in casu dubio. Tertiò itaq; ac melius facit, quod dos est regulariter privilegiata d. l. i. ff. sol. matr. fisco verò non, sed certis tantum in casu, vt diximus super. Quemadmodum ergo pro dote praefertur contra priuatum, d. l. i. & ibi Doctores. Ita quoque pro eodem priuato contra fiscum, qui cum non reperitur in hoc privilegio, personam priuati sustinet sicuti diximus supra.

Contrariam tamen opinionem, quod scilicet in dubio praefertendum ac pronuntiandum non sit pro dote contra fiscum: sed quod a pari procedat, affirmarunt Bal. Nouellus in tract. de dote, in nona parte, privilegia primo. Herculanus in l. i. num. 5. ff. soluto matrimonio. & ibidem Ruy. num. 11. idem videtur sentire. Idem scribit Tyraque in tract. de iure pignori, quafi. 17. num. 15. Primò moti sunt text. l. 2. C. de priuileg. fisci. Verum respondetur, nil ad rem pertinere, cum ibi fisco iam obligata essent bona mariti, qui deinde cōtraxit matrimonium, & pro dote mulieri se obligauit. Praefertur enim fisco qui prior est in tempore sicuti est contra praefertur dotis causa, si pro ea prius obligata fuerunt bona. Illius responsi verba haec sunt. Quamuis ex causa dotis, vt quoniam dōti ubi sit condemnatus, tamen si priusquam res eius ibi obligaretur, cum fisco contraxit, ius fisci causam tuam praestet. Quod si post bonorum eius obligationem rationibus melis cepit esse obligatus in eius bona cessat privilegium fisci. Hanc licet adeo clara est, vt vana sit alia interpretatio Socin. l. i. num. 37. ff. sol. matr. num. dum nescio quid de illius responsi correctione, comminiscitur. Secundo adducitur text. l. satis. C. in quibus causis pignus, vel hypothecae contrahitur. Ceterum respondent Alciat. in tract. de praesumptio. reg. 3. praesum. ad finem, & Dd. c. in l. i. v. m. ff. de leg. 1. cap. 6. num. 6. in fine, d. l. satis. loqui de casu primipilarii, qui tributum speciale hoc privilegium, vt dos etiam vxoris ipsius primipili, obnoxia sit in subditis fisco pro debitis contractis ab ipso primipilo. Eius enim causa primipilari fauore, multa sunt constituta. l. i. & vlt. C. de primipilo. lib. 12. Eratione quidem, siquid primipili t munus erat partiri & diuidere annonam legionum, qui preerat, vt de l. i. c. in l. 3. C. de cohortal. lib. 12. Causa sane annonae causa summe fauorabilis est, cum sit i totius exercitus robur, nec non & Reipublici salus, quemadmodum ad rem explicat recitat in loco Dd. i. Et propter ea causa haec dicitur adeo privilegiata, vt comparatue ad causam dotis ita dicitur publica, haec verò dotis priuata. l. 3. C. de primipilo. lib. 12. & ibidem Cuiacius. Quae autem dignitas & munus esset primipilum, declarat Dd. causae post Alciatum, Cotareum & Antonium Augustinum, quos commemorat. Tertiò vrgere videtur, quod fisco & dos pariter conueniunt in privilegijs. Ita gl. in l. 2. C. de primipilo. fisci. & probat text. 6. his confitequens, in Auth. de equalitate dotis iuncta l. quod quis, ff. de priuileg. credito. In eo 6. his confitequens, sanctum est, quod dos praefertur ei qui mutauit in refectionem, ff. de in d. l. quod quis, ff. de priuileg. fisci & fiscum in aliquibus equiparari, quando causa cōtra tertium tractatur, sed non quando inter eos, cum dos sit regulariter privilegiata, fisco verò certis in casibus tantum.

PR AESVMPT. LXXIII.

Sententia ad cuius instantiam prolata praefertur.

SYM MARIA.

1 Sententia lata pro actore, qui petiit in libello pro se eam ferri ad eius instantiam praefertur lata, & quae sit ratio, num. 2.

2 Sententia lata pro reo, qui pro se pronuntiauit per se, ad eius instantiam lata praefertur.

3 Reus in exceptionibus dicitur actor.

4 Sententia lata pro reo praefertur, vna cum actore, ad instantiam rei lata praefertur, nisi ad reum non dūctum fuerit.

Q. 3

CVM

Cum dubitatur, ad cuius instantiam prefumatur prolata sententia, distinguendi atque considerandi sunt aliquot casus.

- 1 Primus est quando lata est pro auctore, qui iam petit in libello, pro se ferri sententiam. Hoc casu praesumitur l ad eius instantiam deinde pronunciata. Ita *Castr. in l. unica. num. 4. C. vi. quod est summa aduoca. Et ibid. Alex. num. 11.* Ea est ratio, quia sufficit ipsius actoris petitio facta in ipso libello, quae conficitur continua & repetita tempore ferendae sententiae.
- 2 Secundus est casus, quando sententia fuit lata pro reo qui in suis exceptionibus, petit per se promittitur. Hoc sane casu praesumitur lata sententia ad ipsius rei instantiam. Ita *Alexand. in d. l. unica. n. 12.* Est ratio, quia sufficit, reum petit per se, pro suis exceptionibus, cum & reus ipse in exceptionibus dicitur actor. *l. 2. ff. de except.*
- 3 Tertius est casus, quando l reo nihil fuit dictum, sed sententia fuit pronunciata pro reo, praesentibus ipsis actor & reo. Hoc etiam casu praesumitur prolata ad ipsius rei instantiam. Ita *Castr. in d. l. unica. num. 4. & Alex. num. 11.* Qui quidem Alexander recensuit traditionem Bar. in *l. furio. in fin. ff. de re iud.* quod in locis scriptis, quod si apparet sententiam fuisse prolatam pro reo praesumitur, quod fuerit praesens & citatus, atque ita quod eo instante pronuntiatus fuerit.

PRAESVMP. LXXIV.

Sententia prolata praesente domino qui per procuratorem litigauit, quando praesumatur citatus ad audiendum proferri sententiam ipsam.

SUMMARIA.

- 1 Dominus citatus ad audiendam sententiam sit tempore sententiae praesens sit, praesumitur ad illam audiendam comparuisse.
- 2 Responso subsecuta praesumitur facta secundum praecedentem interrogationem.
- 3 Actus praesumitur factus in executionem mandati praecedentis.
- 4 Dominus quidem non citatus, praesens tamen tempore sententiae, & a iudice certioratus, praesumitur ad audiendam sententiam praesens esse.
- 5 Idem si nec citatus confiteri, nec certioratus, eo tamen tempore praesens sit, no. 5.
- 6 Praesens & tacens praesumitur confiteri in his quae subsunt villis, sicut in his quae ad sui de rimentum spectant. num. 8.
- 7 Dominus nec citatus nec certioratus, si tempore sententiae praesens sit, lata contra eum sententia, non praesumitur ad eam audiendam citatus.
- 8 Notarius attestans dominum tempore sententiae fuisse praesentem, praesumptionem facit eum fuisse citatum.
- 9 Idem si ex remota regione Dominus venerit. num. 10.
- 10 Quod etiam in sententia antiqua obtinet. no. 11.

DVBITARI aliquando solet, quando sententia pro lata praesente domino, qui per procuratorem litigauit, praesumatur is citatus ad ipsam sententiam? Hac in re distinguendi sunt multi casus.

- 1 Primus est, quando constat ipsum dominum fuisse citatum ad audiendum sententiam, & tempore ferendae sententiae reperitur praesens. Hoc casu praesumitur eam de causa praesens, ut iudice audiat. Ita Bar. in *l. furio. num. 6. ff. de re iud. & ibidem Alex. num. 9.* qui eo simili probant, quod subsecuta responso, praesumitur facta secundum praecedentem interrogationem. & praeerea, de iudiciis stipula. Et praeerea secundum eos confert tex. l. haeres palam. §. in testamentis. ff. de testam. ubi testis rogatus, ut sit praesens testamenti, si deinde reperitur praesens, praesumitur quod ea de causa praesens sit. Et accedit quod factus praesumitur factus in executionem praecedentis mandati, & causae. *l. quod am. ff. de re iud. & resp. in d. l. unica. num. 23. num. 11. ff. secundum pro. & in cons. 24. n. 6.*
- 2 Ita ergo praesentia huius domini praesumi debet ex causa, ob quam fuit citatus atque ita ad audiendum sententiam.
- 4 Secundus est casus, quando dominus non fuit citatus ad audiendum sententiam, sed tamen citi praesens esset, fuit iudice certioratus, quod volebat pronuntiare, & quod ibi permaneret ad hunc effectum audiendi sententiam. Hoc casu praesumitur, quod ea de causa fuerit ibi praesens. Ita Bar. in *l. furio. num. 6. ff. de re iud. & ibidem Alex. num. 9.*

& ibidem Alex. num. 9. *verbi aut non fuit. ff. de re iud. Qui mori sunt eo simili. d. l. haeres palam. §. in testamentis.* ubi testis praesentis testamentum certiorari atque de illi actui, praesumitur, quod ea de causa ibi permanerit. Quia de re dicemus infra suo loco.

Tertius est casus, quando non constat dominum fuisse citatum, vel certioratum, sed tamen fuit praesens, & sententia fuit pro eo prolata. Hoc casu praesumitur, quod eam ob causam fuerit praesens. Ita Bar. in *l. furio. in fin. ff. de re iud. & ibidem Alex. num. 9. verbi autem.* Ea est ratio, quia praesens & tacens, praesumitur consentire in his quae sibi sunt vitia. *l. qui patitur. ff. mand. & ibidem infra suo loco.*

Quartus est casus, quando non constat dominum fuisse citatum, vel certioratum, sed tamen fuit praesens, & sententia fuit contra eum lata. Hoc casu non praesumitur, quod fuerit citatus ad audiendum ipsam sententiam. Ita Bar. in *l. furio. in fin. & ibidem Alex. num. 9. verbi secus contra. & ibidem fuit Dec. in cons. 42. num. 1. d. de re iud. declarati, de qua statim.* Huius traditionis ea est ratio, quia praesens & tacens, non praesumitur ad sui detrimentum consentire. *l. iminus. §. filiusfam. ff. de procurat.*

Declaratur primò hic casus, ut non procedat quòd notarius in sententia attestatur ipsum dominum fuisse praesentem. Hoc sane casu praesumitur, quod fuerit citatus. Ita Bald. in *l. C. de iur. ex breui recita. Dec. in d. cons. 42. num. 1. Verum Alex. in d. furio. num. 10.* intelligit esse verum, quando praesente ipso domino notarius id scripsit.

Declaratur secundò non habere locum, quòd dominus scilicet, si iudici debuit tvenit ex remota regione. Nam tunc praesumitur citatus. Ita declarat Dec. in *d. cons. 42. num. 1. & hoc omnino, adductis auctoritatibus Butri in c. de iud. & d. l. cum super. in p. s. 8. in fine.*

Declaratur tertio, ut locum non habeat, quando sententia esset antiqua. Nam tunc praesumitur, quod dominus fuerit citatus ad audiendum ipsam sententiam. Ita declarat Dec. in *d. cons. 42. num. 1. & verbi & de hoc.*

PRAESVMP. LXXV.

Decretum in alienationibus bonorum ecclesiae & minorum, in emancipatione, adoptione, ac his similibus iurisdictionis voluntariae, ritè ac rectè interpositum, an & quando praesumatur.

SUMMARIA.

- 1 Decreta aliqua magni, alia leui momenti sunt.
- 2 Decretum super alienatione bonorum numeru vel ecclesiae, magni est momenti.
- 3 Aliud est in emancipatione, manumissione. Et c. num. 3.
- 4 Sententia aut decretum, vti non pro se habeat maiorem praesumptionem, & no. 3.
- 5 Decretum pro se praesumptionem habet, & si nulla facta sit mentio, quod causa cognita fuerit adhibita, quod non est in sententia.
- 6 Decretum inter volentes & consentientes interponitur.
- 7 Decretum interponitur iudex potest esse extra iudicium informare.
- 8 Iudici personam considerant, magis pro eo in foro dicentis quam voluntaria praesumitur.
- 9 Iudicium de iurisdictione decretum interponendum leuius est quam in sententia ferenda.
- 10 Personam iudicis in decreto suspicari magis quam in sententia, legumlatores habere. Id autem verum sit, vide. in 18.
- 11 Solemnitates actus, qui diligenter in causa cognita requiruntur, si in decreto fuerint enunciatæ, praesumptio est pro ipso decreto.
- 12 Et quid ea praesumptio operetur. num. 14.
- 13 Iudicem falsis allegationibus, circumuenientem esse minor offensus, id probare debet.
- 14 Decretum obreptum esse, affirmari probare debet.
- 15 Lex de magistratu multum confidit.
- 16 Iudici assentiens, si decretum in decreto requisitis interuenisse, donec contrarius decretus creditur.
- 17 Sententia lata à qua non appellatur partes, si alia enim lata fuerint, pro illa praesumitur.
- 18 Etiam in his quae voluntariae sunt iurisdictionis facillius committitur.

at Solenni.

30. Solemnitates extrinsecas interuenisse non presumuntur.
32. Solemnitates actus qui diligenter causa cognitionem requirit, si in genere fuerint enunciate pro quo decreto presumptio non est. Idem est si enunciate non sint, & lapsus sit longum tempus. m. 23. Aliud si lapsus sit longum tempus, velat annorum 30. m. 24. Quod tamen quando non id ipsum preceat. m. 25. & m. 26.
37. Presumptio cedit veritati, & contrariis probationibus eliditur.
37. Decretum leuem requiritur causa cognitionem, si solemnitates enunciate sint, habet pro se presumptionem. Id quod extenditur ad duos modos. m. 30. & 31.
39. Solemnitates in actibus non enunciate, pro decreto non presumuntur.
39. Presumptio magis virgens, excludit eam que pro decreto est presumptio.
- Et que sit huius ratio. m. 33.
34. Decretum iudicium non imponit remedium l. 2. C. de rescind. vend. laesione probata.
34. Decreto praecipitur interpositum, non presumitur solemnitates adhibitas.
34. Sententia praecipitur lata, nec quo ad solemnitates, nec quo ad iustitiam pro se presumptionem habet.
37. Decreto interposito a iudice non prestat & perficit de negotio & docto, vritur coniectura a solemnitates in eo adhibitas non esse.
37. Decretum surreptum vel obreptum a iudice, scilicet a iure in causa expressa, aut suppressa vera, non presumitur habuisse solemnitates requisitas.
39. Index impeditur tunc cum solemnitates decreti requisita, adhiberi debuerint, non presumitur eas obfuisse.
40. Error manifestus aut vitium visibile, presumptionem facit, solemnitates in decreto requisitas non fuisse adhibitas.
41. Decretum interpositum longè post vel ante ipsum actum, non presumitur solemnitates requisitas habuisse.
42. Decretum a iudice & docto & ignoro interpositum, non presumitur habere solemnitates requisitas.
43. Solemnitas iuris civilis, non vincit, sed seculum perita cognita presumitur.
44. Intra scire quomodo quilibet presumitur.
45. Iudices idcirco cur perferant perueniunt consilium.
46. Decreto a iudice contra interpositum solo autem notorio asserente solemnitates adhibitas esse, sine de gravibus, sine leuibus causis agatur, pro decreto non presumitur.
47. Tutori aut curatori dicenti ob alium populi bona vel minorum vendita, non creditur.
47. Decretum magis ponderari interpositum, si solemnitates observatae appareant iustitia & relictissimi habet presumptionem.
- Idem, etiam si leues sint solemnitates, aut tamen causa cognita. m. 49. Et quantum alias index sit improbus aut infirmus causa. m. 50.
51. Causa cognitionem ubi non adhibita apparet, pro relictitudine & iustitia decreti non presumitur.
- Et que sint eius coniecturae. m. 52.
53. Decretum in alienationibus bonorum Ecclesiae vel minorum, ad eorum utilitatem solum presumitur.
54. Decreto interposito contractus censetur factus palam, & bona fidei omnino, si auctor & doctus cessat presumptio. m. 55.
56. Decretum datur tanquam minor tutor vel curator, talio presumitur.
57. Viriis presumuntur cui tanquam tutor pro curator em de re iur.

DE praesumptionibus, quae versantur circa acta contentiose iurisdictionis, nec non de iudicis sententiam, plura habemus expolimus. Nunc locus iste postulat, ut aliqua differamus de praesumptione, quae versatur circa ea, quae sunt iurisdictionis voluntariae, hoc est, circa decreta, quae solent interponi in alienationibus bonorum ecclesiae, minorum, in adoptionibus, emancipationibus, aliisque his similibus. Quia in re sciendum prius est, aliqua esse decreta, quae magni iuris momenti aliqua vero leuius: cum in aliquibus magnum, in aliquibus leue de iure possumus sit. Decretum, quod interponitur super alienatione bonorum minoris, vel ecclesiae, magni est momenti: sicuti scripsit Aletius, in tract. de praesumpt. reg. 3. praesumpt. 10. m. 4. Decretum vero quod interponitur super emancipatione, in manu fione & similibus, leuius est momenti. Ita sentit idem Aletius in d. praesumpt. 10. m. 4. versum legimus. Cum dixit adhiberi leuem diligentiam. Et hoc facit, quod docuit Baldus in si praesumpt. m. 4. C. quomodo & quo iudex d. non scripsit, quod ubi non requiritur magna causa cognitionis, praesumitur pro decreto, ex l. actor, ff. rem ratam hab. sentit Baldus. aliqua esse decreta, quae leuem causae cognitionem admittunt. Est etiam scien-

dum, contentio nem esse non modicam inter Doctores nostrorum, an magis praesumatur pro sententia, quam pro decreto iudicis & magistratus. Multi in eo fuerunt opinione, magis praesumi pro decreto, ita omnium primus sentit Baldus in non in aliter m. 3. vers. & nota tamem ff. de adopt. cum scripsit, quod ubi decretum reperitur interpositum, quod est necellarium ad confirmationem actus, semper praesumitur, quod ordo iuris & causae cognitio praecellerit in decretis fori non contentiosis. Idem sentit Baldus in l. ex his sol. 2. versum am. C. de rescript. m. 4. & apertius docuit si memet Baldus in l. qui h. ff. de Prator. il. in fin. ff. de transact. dum explicando traditionem Innocentii c. 1. innotuit, de eo qui perit. v. d. ff. de p. dixit, quod in iudiciis, in quibus proceditur per disputationibus, in quibus de partium consensu agitur. Et Innocentius etiam visus est intelligere Aretium in l. scilicet m. col. 3. versum verum limitatur de verb. oblig. Idem sentit ipse Baldus in c. in praesentia. col. 2. versum in decreto aut de re n. c. l. Baldus secuti sunt Imola in consil. m. 9. Corneus in consil. 91. c. l. 1. versum & quando superior lib. 3. Specus in consil. m. 3. lib. 1. Alex. in consil. 23. m. 5. lib. 1. & in consil. 50. m. 5. lib. 5. cum scripsit, praesumi pro decreto, etiam si nulla facta sit mentio, quod causae cognitio fuerit adhibita, cum tamen in iudicis sententia regulariter haec expressio, & Alexan. secutus est Ludo. Bolog. in ordi. facien. Cum dixit magis credi assertionibus Decurionum in extrajudicialibus, quam in iudicialibus. l. Bart. in specie secutus est Ruin. in consil. m. 1. & in consil. 95. m. 1. lib. 3. & idem sentit Oldradus in consil. m. 4. in consil. m. 1. s. Huius sententiae duplex ratio adducitur.

Prima, quia decretum interponitur inter volentes & contentientes, scilicet in sententia, qua inter contententes & dissendentes profertur. Quae sane non multum irretit, sicuti etiam amaduerit Crauetta, quem mox commemorabo. Si quidem nil refert, quod in causa disceptione contententium, cum tamen in prolatione sententiae non dissenferint, dum ab ea non appellatur. Ille igitur partium consensus, qui in decreto a praedictis Doctores consideratur, ita pariter considerari potest in sententia. Adfertur secunda ratio, quia in interpositione decreti ponitur index, qui informat extra iudicium: Id quod non contingit in ipsa sententia, quae acta omnia iudicialia requirit. Hae ratio non estiam satis firma est, quia et si index in proferenda sententia, debuit ex actis informari: at tamen cum acta ipsa extant, & non nisi a iudice paribus ad sententiam deuenit, credendum est, optime cognouit, & quid a se agendum erat.

Alteraque fuit opinio eorum, qui existimantur, magis praesumi pro iudicis sententia, quam pro decreto. Quam quicquid opinionem aperte firmat Crauetta, in tract. de iur. temp. in secunda a parte princip. m. 17. qui huius sententiam cum memorat Angelum in l. quas nom. 6. vlt. ff. de publ. iur. em. actio. & ibidem Baldus in si tibi parum confatis idem sentit. & Alexan. in consil. 5. col. 1. versum & proceda lib. 5. qui tamen Alexan. hoc si recte perpendatur, non scripsit, sentit enim tam pro vno, quam pro altero praesumi. Id quod sentit & Butrius in c. quoniam contr. m. 18. versum in quantum dicit de probat. Angeli tamen Crauetta sententiam vixit ut probare & Aletius in d. praesumpt. 10. m. 2. versum secundo videtur, illa ratio, quia si visus est ad confutandum opinionem eorum, qui scripserunt pro iudicis decreto, quod ad acta fore solemniter praesumi. Idem vero sentit Socinus. l. in consil. 18. m. 17. lib. 2. Et horum opinio mihi magis placet. Nam (ut recte animaduertit Crauetta) si ipsam iudicis personam respiciamus & consideramus, magis praesumi pro eo debet in foro contentioso, quam in foro voluntario: atque ita magis pro sententia, quam contentioso, quam in foro voluntario: atque ita magis pro sententia, quam contentioso, est iurisdictionis, quam decreti, quod est voluntariae. Cum in contentiosa timeat, & timere iure debeat, de se gestorum reuocationem, quod non ita contingit in iurisdictione voluntaria, atque ita in decreto: cum partes omnes consenserint. Et propterea leuius est diligentia quam adhibent iudices in interponendis decretis, quam in ferendis sententiis. Cum in interpositione decreti, nil plus querat iudices, quam placere partibus, & earum concordiam sequi, si consuerint, si de re iud. quod non contingit in sententia. Et propterea maturius in iudicialibus solet procedi, quam quidem rationem sentit & Soc. l. in d. consil. 18. m. 17. lib. 2.

Huius rationi accedit & illa, quam considerat Aletius in d. praesumpt. 10. m. 2. versum secundo videtur, cum scripsit, legislatores in his decretis magis habere suspicam personam iudicis, quam in sententiis. Non enim permiscerunt legumatores ipsi, ut hie-

res his iudiciis alteri mandare & delegare hanc facultatem interponendi decretum. *I. nec quidquam. §. ubi decretum ff. de offi. pro consul. & lega. l. 1. c. de offi. iud.* Cum tamen regulariter in sententiis concessum illis sit vires suas cui committere, *l. placet. c. de pda. iudi. & firmiter omnes in l. ff. de offi. iud. cum mand. est iuris.* Si verò personas partium respiciamus & consideramus, eadem videtur ratio *(nunciat Crauetta praecitato in l. de praesumendi, praesupponit ipsarum partium praesentia & tacuitate, ex quibus inducitur sententia approbatio.*

Huius paucis expolitis actis declaratis, differamus nunc de praesumptione, quae veratur circa ipsum decretum. Quia in dispositione duo capita constitutur sunt, quorum vnum est, quando agitur de praesumptione, quae veratur circa solemnitates quae requiruntur antequam decretum ipsum à magistratu interponatur, iuxta ea, quae *scripsi in commentariis de arbitri et iudicium, lib. 2. casu 171.* Secundum caput huius dispositionis est, quando agitur de praesumptione, quae veratur circa rectitudinem atque iustitiam ipsius decreti, an scilicet iuste fuerit interpositum, vel non.

Primum itaque est huius disputationis caput in quo (vt diximus) agitur de praesumptione solemnitatum, quae adhibentur in actibus, priusquam decretum interponatur, an scilicet praesumatur interuenisse. Quo sane in capitale quod casus ita sunt distinguendi.

11. Primum est casus, quando agitur de solemnitatibus illius actus qui requirit magnam & diligentem causae cognitionem, sicuti in alienationibus bonorum ecclesiarum vel minoris. Et in ipso decreto solemnitates sunt enunciate. Hoc in casu recepta magis interpretum sententia est, praesumi pro ipso decreto, quod scilicet interuenierint obsequia quae fuerint haec solemnitates. Ita scripsit Spec. *in tit. de emptio & vendit. §. nunc videndum. num. 3. vers. & breuiter.* qui de decreto interposito in alienationibus bonorum minoris, quod (vt diximus) magnam causae cognitionem requirit, dixit pro eo decreto praesumi, quod ad ipsas solemnitates; nempe quod ob eas alienum facta fuerit alienatio, quod tutoris, vel curatoris accesserit auctoritas & licentia, quod adhibita fuerit subhallatio, & reliqua necessaria. Et Speculatorem fecit sunt Bald. in l. cum ij. §. si prator & de transact. & in l. quacuq. §. vi. ff. de publi. in rem actio. idem in l. in 3. notat §. de rebu. eorum. in l. vit. c. de praedij. minor. & in l. quacuq. col. 2. vers. item praesumitur. c. de bonis quibuslibet. & Bald. in l. quod. 475. Quidam t. Abbas. col. 2. vers. & nota lib. 1. & in conf. 66. Et ad tale est col. 1. vers. quod ad ultimam. & col. 2. vers. secundum quod queritur lib. 3. Signorini in conf. 251. num. 4. Freder. de Sen. in conf. 249. infuso. Idem verò sentit Aret. in l. sciendum. num. 12. vers. tercio limita. de verbor. obligat. & in conf. 66. num. 2. vers. nec est vera, qui intelligens Speculatorem loqui magis in decreto solemnitates non sunt enunciate, inquit illi male loqui. Sentit itaque quod ubi sunt enunciate, quod pro decreto praesumatur. Eandem opinionem aperius probantur Inola in l. si quis cum aliter infuso ff. de ver. oblig. & in conf. 98. col. 1. vers. sed certe. Alex. in aliter. num. 12. de verbor. oblig. in conf. 50. num. 9. & in conf. 80. num. 3. & in conf. 92. num. 4. lib. 5. Corn. in conf. 91. col. 2. vers. nec praedicti. & in conf. 349. num. 7. vers. tamen non videtur. lib. 1. & in conf. 109. num. 5. lib. 3. Guido Papae in conf. 23. num. 6. Capell. in cautel. 219. Tutoris. Maria. Socin. sen. conf. 15. num. 32. lib. 1. & Socin. Iun. id est, Bartholomaeus in conf. 158. num. 17. lib. 2. Iason in l. sciendum. num. 21. vers. septimo limita. de verbor. obligat. in l. pacta nouissima. num. 6. c. de pacti. in mul. c. qui admittit. num. 7. & in c. i. num. 1. vers. confirmo per optimam. quae secundum dare possunt. & idem in conf. 119. col. 1. vers. confirmo lib. 1. Curtius sen. in conf. 43. col. 4. Ludouic. Bologninus in conf. 59. col. 2. Decius in l. de alienat. iur. num. 9. c. de transact. & in c. quoniam contra. num. 42. de probat. idem in conf. 209. num. 2. c. in conf. 222. num. 9. Brunnus in tract. de forma. pagin. 84. col. 4. vers. in decreto notat. Fabianus de morte sancti Sabini questio. 1. principalis. de solemnitate alienat. bonorum minoris. num. 101. Marfil. in singul. 344. Lex multum. Pantaleon Cremen. in l. 2. num. 105. c. de refid. vend. Purpur. in l. pacta nouissima. num. 65. c. de pacti. Parisius in conf. 33. num. 2. & in conf. 95. num. 27. lib. 1. & idem in conf. 12. num. 17. lib. 2. Stephanus Bernerius inter confilia vltimorum velatum atque in conf. 105. num. 24. Tomperius. Trigonus in sing. 22. Damhauder. in practica civilis. tit. de subseq. compet. exeg. l. 2. num. 25. Crauet. in tract. de antiquis tempor. in 2. parte principalis. num. 19. & in num. 20. idem in tract. pro Genero. num. 10. Antonius Gabriel lib. 2. conuolucum. in tit. de sententia. conuolucio. num. 1. Natta in conf. 109. num. 17. Rolandus in conf. 90. num. 13. & in num. 42. & in conf. 99. num. 21. lib. 1. & in conf. 2. num. 42. lib. 3. Riminaldis iunior in consil. 6. num. 73. & in conf. 42. num. 76. lib. 1. Thobias Nonius in conf. 37.

num. 3. & in conf. 88. num. 17. Hiero. Gabr. in conf. 23. num. 6. & in conf. 39. num. 24. & Otholus Simoncel. in tract. de decretis. lib. 3. tit. 7. num. 41. qui omnes penè iam relatos commemorat. Et horum quidem maxime recepta opinio, iure & ratione fulcitur. Iure quidem ex text. l. eti. Praef. c. de praedij. minor. cum ait, i. minorem assentientem iudicem fuisse allegationibus circumuentum, probare id debere. fuit ergo praesumptio pro ipso acti gesto, atque ita pro ipso decreto, quae sane praesumptio operatur, vt transactura probandi onus in aduerfariis. *I. gener aliter. §. si petimus ff. de decimis. lib. 3. & diximus supra loca. Idem probat. text. in l. in principij. ff. de reb. eorum.* Cum ait, cum qui aliter f. decretum fuisse obreptu f. de reb. eorum. probare id debere. Ea est ratio, quia pro ipso decreto flet praesumptio. Ratione autem munitur haec ipsa sententia, quia magistratus est munus, ne suum interponat decretum, nisi fuerint obsequia adhibita quae solemnitates & causa ipsa cognita, vt diximus supra. Ergo praesumendum, quod id obsequiuerit magistratus, cum lex f. de eo multum confidat. l. 2. c. de offi. civil. iud. cum similibus superiore praesumptione allegatis. Et credendum non est, quod magistratus iste voluerit legem fallere, & contrahentes eludere atque decipere.

Ex his constat minus recte sentisse eos, qui opinati sunt, pro decreto non praesumi quod solemnitates enunciatas. Cuius quidem opinionis multi commemorantur ab Alciato, & alij recentioribus, quos statim referam. Et inter multos allegatur Bartolus in l. ad 3. num. 12. ff. rem vti am hab. qui tamen non loquitur de decreto magistratus, sed de solo acti vniuersitatis, cuius lege nulla fides auctoritatis quae tribuitur, sicuti Bartolus f. declarat. *Artem. conf. 69. num. 2. in §.* Hanc tamen opinionem probauit Bald. lib. 1. parum constans, in conf. 376. Quasi col. 1. vers. in contrarium. lib. 1. & in conf. 184. Ad id est in l. sciendum. lib. 2. Ita & Angelus in l. quacuq. §. vltim. col. 2. vers. est verum quod gloss. ff. de publi. in rem acti. & in l. 1. c. de fide instrum. & iure hosti officiali. lib. 10. & vid. Iason de Platea. num. 2. Castren. in conf. 31. super eod. col. 1. vers. in contrarium facit. lib. 2. quem tamen infra declarabo. Et clarius hanc opinionem probatur Romanus in l. sciendum. num. 66. de verbor. obligat. Iaf. in l. nec quidem. §. vbi decretum. num. 75. ff. de offi. pro consul. & legati. Decius in conf. 376. col. 1. Marfil. in sing. 299. Multi sunt & in qui cadem. num. 19. vers. est ego vltra ff. ad leg. Corn. de fidei. qui tamen visus est fenire, quod praesumptio fit pro ipso decreto, quando in decreto ipsi solemnitatibus facta est expressa mentio, & praeterea loquitur Marfilus, quando notarius ipse solus afferit solemnitates tunc fuisse obseruatas, sicuti etiam loquitur Castren. ab eo allegatus, & infra referam. Parisius in conf. 98. num. 17. lib. 1. Alciato in tract. de praesumptionibus. regul. 3. praesumptio. 10. num. 2. & 3. Zucchardus in rubric. c. qui admittit. num. 39. Rebuffus in commentariis super concordat. a. rubric. de conclusione Lateranensis Concilij. vers. 3. inferius. haec opinio (vt diximus) vera non est, nec tenenda. Nam iura & rationes, & quae pro ea adducuntur, nil videntur.

Primo enim citari solet textus Minorum, vbi venditio bonorum minoris fieri non potest, nisi interueniente decreto & ad iud acta causis probatis. Requirit ergo Legislator ille probationem, atque soli praesumptioni non acquiescit. Et loquitur text. ille per ablatiuum absolutum. Non ergo sufficit praesumptio iuxta ea, quae scripsi supra, lib. 1. quafius. Verum nil penitus vrgit hoc responsum, quandoquidem loquitur de probatione illas, quae facere debet iudex, vel illius curator cum impetare vult licentiam à iudice & magistratu, vt alienare possint. Nam ipsi fidem non adhibent. Non verò loquitur, quando index ipso iure decreto attestatur, requisitas lege solemnitates à se obseruatas fuisse, qui sane assertioni fides adhibetur, donec contrarium demonstretur.

Secundò adducitur text. in l. c. de praedij. decur. lib. 10. vbi licet interueniat decretum, attamen obfistutio illa requirit, quod sub fide actorum de necessitate distrahentes appareat.

Ceterum respondetur, vt iam diximus, nempe & d. l. 1. loqui de ea probatione, quae fieri debet iudici, à quo requiritur alienandi facultas & licentia. Non enim in index requiritur fidem adhibere debet, nisi id probet diuerfim in causis nostris, vt iam explanauimus.

Tertio adducitur ratio haec ab Alciato loco supra allegato [in his decretis (dicebat Alciato) lex magis habet suspicam personam iudicis, quam in sententia, id quod probatur: quia haec decreti interposito delegari non potest. Iudex requiritur: quia haec decreti ergo praesumptio & legat. c. l. 2. c. de offi. iud.] Quod regulare non est in sententiis. *I. placet c. de pda. iudi.* Si ergo non praesumitur pro sententiis quod acta, vt dictum fuit superiore praesumptione. Ergo minus

minus debet praesumi pro decreto. Verum altero de duobus modis respondere potest.

- 18 Et primo, legem non habere suspectam personam iudicis, cui facultatem dedit interpretandi decretum, sed potius multum tribuit eius fidei, cum indutram elegerit & propter ea exilimavit nil ab eo aduersus constitutiones lactum iri. Et hac de causa est, ut non permittit vires suas alteri mandare.

- 19 Respondetur & secundo, verum non esse, quod debebat Alciatus, non praesumi pro sententia quod acta. nam quando in sententia iam lata, a qua partes non appellarunt, cunctata fuerunt acta, praesumitur pro ipsa sententia. ita ex omnium penes traditionibus scripti, superiore praesumptione in secundo casu, qui sane casus huius nostri adaptatur: cum & nos loquamur de solemnitatibus, id est, actis enunciatis in decreto a iudice partibus consentientibus interpositis, super alienationibus, *vt supra declaravi nro.*

- Quarto motus est Alciatus ea ratione, quod cum interpositio decreti, sit voluntarie iurisdictionis, facilius potest frus interuenire & committi, quam in sententiis, in quibus flamm pars laesa contradicit. Haec argumeta, quae facile diluuntur, quia citi facilius in his, quae sunt i voluntaria iurisdictionis committi potest frus: non tamen posteaquam decretum ipsum interpositum praetor iudex, praesumendum est quod frus aliquid fuerit commissum. & qui commissa aliter probare eam debet, vt est notissimum.

- Quinto & vltimo loco adferri argumendum, quod haec solemnitates sunt extrinsecas, quae actui sui natura non insunt, *vt declarat autem noster, sciendum de verbis obligat.* Et autem certum, si solemnitates extrinsecas non praesumi interuenisse in actu. *l. quacumque, §. si ff. de publicis in rem actis.* non ergo praesumitur, quod haec solemnitates interuenerint. Verum facilius respondetur, quod solemnitates extrinsecas non praesumitur, quando nullum extrat signum, & praesumptio, quod adhibita fuerit. Alii autem extrat signum, & praesumptio ex asserione magistratus, qui asseruit, fed decretum illud interposuisse, oblatuarius prius solemnitatibus.

- Secundus est casus, quando agitur de solemnitatibus illius actus, qui requirit magnam & diligentem causae cognitionem, & in ipso decreto enunciatae sunt haec solemnitates in genere, non autem in specie. hoc in casu non praesumitur pro ipso decreto, quod haec solemnitates interuenerint cum non sufficiat generalis enunciatio, sed requiritur specialis, *vt tradidit Bald. in cap. in praesentia, colum. 2. vlt. ff. de iudic. de reme. & in conf. 12. ad intellige. nam. col. 1. lib. 2. Calcean. in conf. 38. super eod. col. 1. & in conf. 3. contra superius consultat, col. 2. vlt. praeterea debet Bald. lib. 2. tom. Fabri, in §. vlt. in inf. de iudic. §. cum in conf. 29. col. 5. vlt. secundum argumentum lib. 1. Fein. in c. quomodo contra col. 2. vlt. similia, seu declarata, de proba. & ibid. Decius num. 42. vlt. & ibid. Parisius in conf. 12. num. 38. lib. 2. & in conf. 85. num. 39. lib. 3. & Alciat. in tract. de praesumpt. reg. 3. praesumpt. 10. num. 5. qui declarat, non procedere in actu qui requirit leues solemnitates, vt suo loco dicemus. Dissentient tamen praedicta opinio magis communi Castren. Alex. Ias. & alij commemorati ab Octauio Simoncello, in tract. de decret. lib. 4. tit. 7. non est recedendum ab ea communi & vera opinione.*

- 30 Tertius est casus, quando agitur de decreto, quod requirit magnam & diligentem causae cognitionem, & dubitatur, an solemnitates praesumatur adhibita in eo actu in quo non fuit enunciata ipsa solemnitas: sed elapsum est longum tempus, hoc etiam in casu non praesumi pro hoc ipso decreto scriptis Alciatus in tract. de praesumpt. reg. 3. praesumpt. 10. num. 4. vlt. quod iam noster praedecedit, post Bald. in l. 2. num. 3. C. de leg. hered. Roma. in l. sciendum num. 66. de verb. oblig. Alexan. in l. qui aliter ff. de acqu. hered. eundem in conf. 37. lib. 4. & Corneum in l. 2. C. de bono poss. secundum tab. & eundem in c. in conf. 39. lib. 3. tit. 2. His accedit Salicet. in l. finem. c. 2. §. qui ignorat. mmo. ff. de iur. iur. in l. de forma in l. de proba. & praesumpt. forma & alium. §. vlt. sacra alia. Anton. Gomez. in l. de contrahib. c. 11. num. 37. & noue Octauia. Simoncello. in tract. de decret. lib. 3. tit. 7. num. 37.

- Quartus est casus, quando agitur de decreto, quod requirit diligentem magnamque causae cognitionem; & dubitatur, an in eo adhibita fuerint solemnitates, quae enunciatae non fuerint in actu, fed elapsum est longissimum tempus, vt puta triginta annorum, fed praesumitur pro ipsa adhibita fuisse omnes solemnitates affirmantur Holtien. & Ioan. Andr. in c. Aliter. cum de testib. & ibid. Abb. idem Abbas in c. signis aut de consil. in l. in l. peruenit. de empt. & vend. Roma. in l. qui in alia ff. de acqu. hered. Anchar. in conf. 126. & consilij, qui respondent, solemnitates in causae cognitionem praesumi adhibitas in alienatione bonorum ecclesiae, ob cursum

- 14 Hoc in casu praesumi adhibitas fuisse omnes solemnitates affirmantur Holtien. & Ioan. Andr. in c. Aliter. cum de testib. & ibid. Abb. idem Abbas in c. signis aut de consil. in l. in l. peruenit. de empt. & vend. Roma. in l. qui in alia ff. de acqu. hered. Anchar. in conf. 126. & consilij, qui respondent, solemnitates in causae cognitionem praesumi adhibitas in alienatione bonorum ecclesiae, ob cursum

triginta annorum, Aretium in conf. 36. num. 7. Alexan. in l. sciendum, num. 19. de verb. oblig. et, qui asserit communem esse sententiam. Item in conf. 79. in fine in l. dubio, lib. 1. & clare in conf. 218. colum. 3. vlt. praeterea lib. 6. Calcean. in conf. 1. colum. 5. Boetium in conf. 33. colum. 4. Corneum in conf. 309. in fine lib. 3. Socin. sen. in conf. 15. num. 1. lib. 1. Decius in conf. 35. colum. pen. in l. 1. colum. 4. Cuius admitti. Affid. des. 168. col. 1. vlt. & apertius Alciat. de praesumpt. reg. 6. praesumptio. 10. num. 5. vlt. si praescripti & Crauet. in tract. de antiquat. tempor. in prima particulari prima pars principali. num. 37. & Octauio Simoncello. in l. de tract. de decret. lib. 3. tit. 7. num. 34. Quibus constat haec esse receptissimam sententiam, ita ut ea dissentiat Crotius in dicta l. sciendum, numero 9.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat, quando vna partium negauit solemnitates hanc hoc in decreto interuenisse, vt respondit Alex. in conf. 9. lib. 3. quem sequitur Affid. in des. 345. num. 5. Anton. Gomez. de contrahib. cap. 11. num. 37. vlt. item adde. & Simoncello. in l. de tract. de decret. lib. 3. tit. 7. num. 37.

Declaratur secundo, vt non procedat hic casus, quando clare appareret ex ipso actu non interuenisse haec solemnitates, vt puta, quando in ipso actu seu instrumento enunciantur solemnitates, quae apparent minus legitimae. Nam tunc non obstante cursu longissimi temporis, non praesumitur pro ipso decreto. Ita in specie responderunt Alexan. in conf. 1. col. pen. 1. Socin. iun. in conf. 56. num. 22. lib. 2. Natta in conf. 162. num. 29. lib. 1. & Burfat. in conf. 23. num. 16. lib. 1. quos fide congliebat & secutus est Simoncello. in l. 1. tit. 7. num. 36. quod loci reulit & Crauet. in tract. de antiquat. tempor. parte tertia principalis, in initio num. 27. qui multorum auctoritate scripsit, quod praesumptio solemnitates extrinsecas ex cursu longissimi temporis cessat, quando ex ipso actus inspectione apparet, solemnitates ipsam non interuenisse. Quae de re copiosius differemus infra lib. 3. §. praesumptio. 132. Cum expellamus praesumptiones quae versantur circa solemnitates extrinsecas. Et huc etiam pertinet, quod dicemus infra sequenti casu in fine coniectura ex sententia Bald. in l. 2. quae vlt. in §. si ex noxa. causa 4. cum dixi, ob vitium visibile in actu, cessare omnem praesumptionem solemnitates. Et huius sententiae ea est ratio, quia praesumptio cedit veritati, & contrariis probationibus eliditur, vt scripsimus supra lib. 1.

Quintus est casus, quando agitur de decreto, i quod leuem causae cognitionem requirit: & ambigitur an in eo praesumatur adhibita solemnitates, quae enunciatae fuerint in ipso actu. Hoc in casu pro ipso decreto praesumi in specie affirmat Alciatus in tract. de praesumptio. reg. 3. praesumptio. 10. num. 4. vlt. aut loquimur in decreto, ex sententia Aretin. in conf. 36. num. 7. Ias. in l. qui in aliena. num. 12. de ac. p. hered. & in l. sciendum num. 20. de verb. oblig. Verum Christoph. Castelleione. ibi num. 21. dissentit.

Et hoc si sequitur, quod quando solemnitates non sunt enunciate in actu, quod non praesumatur pro decreto. Ita Alciat. praetato in l. 1. Et idem scriptum per multis congliebat Avr. G. lib. 2. conclusionum. in tit. de sentent. concl. 5. num. 37.

Extenditur primò hic casus, vt locum si habeat etiam quando ageretur ad alium effectum, quam ad sustinendum validitatem ipsius decreti: vt puta si ex decreto datus est curator alicui minori, deinde principaliter disputaretur de etate illius Nam adhuc praesumptio est pro decreto. Ita Crauet. in tract. de antiquat. tempor. parte 2. princip. num. 32 & 33. reuocata opinione Alex. in conf. 21. colum. 2. lib. 2.

Extenditur secundo hic casus, vt procedat etiam quando solemnitates sunt enunciate in genere, in ipso decreto. Ita Alciat. in l. de praesumptio. 10. num. 5. qui declarat Castren. in l. cum §. si prior ff. de transact. & Alexan. in conf. 80. num. 6. vlt. praesumptio. lib. 1. Et Alciatus secutus est Anton. Gabriel. lib. 3. conclus. tit. de sententij. conclus. 5. num. 42 & 43.

Declaratur primò praedicti omnes casus, in quibus pro decreto praesumitur, vt locum non habeat, quando magis vrgens praesumptio repugnaret, quae quidem excludere hanc praesumptionem decreti. Ita Bald. in c. sent. in fine. de re iudi. in l. si quis cum aliter colum. vlt. vlt. item aduerte ff. de verb. oblig. Aretium in conf. 10. vlt. & intellige sane. Alexan. in l. praeterea verum. colum. pen. vlt. & bene facit lib. 2. Calcean. in conf. 25. num. 68. vlt. & licet. Paris. in conf. 94. colum. 3. vlt. & licet enim. & in conf. 100. colum. 2. lib. 1. in conf. 12. num. 39. lib. 2. & in conf. 85. num. 40. lib. 3. Anton. Gabriel. in d. conclusa. 5. num. 35. Simoncello. in d. tractatu de decreto d. titul. 7. num. 51.

33 Ea est ratio, quia tñt fatis vrgens fit hac decreti praesumptio: attamen admitter probationem in contrarium, non solum per probationes apertas, sed etiam per alias praesumptiones, vt scripti spe- ciantur tñt de imptione & venditione. 8. vñm videndum, vt scilicet spe- cialiter in l. C. de fide iugum, & iure hysti fidei lib. 10. & tradunt praesum- ptionem interpreti. Ita etiam 3 fortiori dicimus, quod etiam magna fit pre- sumptio pro sententia iudicis lata inter contententes: attamen illa admittit probationes in contrarium, sumptas etiam ex alijs praesumptionibus. vrgentioribus tamen: sicut diximus superiore praesumptione. Huius declarationis exemplum adfert potest, quan- do appareret de enormi iustitia lexione. Nam tunc praesumptio in- iuriae valde vrgens, quod ille iudex vel magistratus nō adhibe- rit diligentiam, & solemnita requilita in interpolatione decreti. Ita Castronj in conf. 164. col. m. 2. vt scilicet obijciat quod decretum lib. 1. Cornen i. in conf. 124. col. m. vlt. versum. & in conf. 214. col. m. penul. vt scilicet obijciat. & in conf. 252. col. m. 4. versum de veniendo, lib. 3. Raim- moni. c. n. 103. num. 14. lib. 1. & in conf. 40. col. m. penult. vt scilicet etiam lib. 4. Porporatus in l. p. illa non f. m. col. m. penult. numer. 73. C. de p. illa. Parisius in conf. 35. num. 49. lib. 3. Antonius Gabriel in d. ca. conclusio- nis 5. num. 36. & Simoncellus in l. 12. 7. num. 32. qui consilium opationis commemorat & Rolan. à Valle in conf. 99. num. 25. lib. 1.

Idem etiam est, quando de enormi laesione tantummodo ap- paret: sicut multis probat Panchioli non Cremon. l. 2. n. m. 106. C. de refid. vendit. quod loci ex multorum auctoritate scripti decretum i iudicio non impedire remedium d. l. 2. C. de refid. vend. ex quo loco probari potest, aduersus praesumptionem decreti.

34 Altera est itaque secunda coniectura, qua exemplificari potest hac declaratio, quando scilicet appareret decretum fuisse praeci- pientem interpositum. Nam tunc non praesumitur, quod in de- creto fuerint adhibita solemnitates. Ita respondit Ancharanus in conf. 72. vñm d. l. genter alibi. Cū a dixit, non praesumi pro eo de- creto, quod datus est eodem tempore curator minoris, interposita auctoritas alienationi bonorum, & in conf. 83. vñm d. l. genter. Il- lum secutus est Alexan. in conf. 207. num. 7. l. 2. in conf. 363. inf. e. l. b. 3. & in conf. 43. num. 3. lib. 6. Castronj in conf. 38. super eo. num. 2. lib. 2. cum dixit, requirit tempore intervalum. Idem respondit Cornen in conf. 103. vñm d. l. genter alibi. Cū a dixit, non praesumi pro eo de- creto. Cornen in conf. 98. num. 2. lib. 1. vt nec praesumit. Iafon in l. nec quidquam 8. vñm d. l. genter alibi. Cū a dixit, non praesumi pro eo de- creto. Cornen in conf. 124. l. 1. in conf. 99. num. 25. lib. 1. C. de refid. vendit. quod loci ex multorum auctoritate scripti decretum i iudicio non impedire remedium d. l. 2. C. de refid. vend. ex quo loco probari potest, aduersus praesumptionem decreti.

35 Tertia est coniectura, q quando iam apparer iudicem non fuisse plenē & perfectē edoctum de negotio. Nam et si tunc de- cretum fuerit interpositum post longum temporis intervallum: attamen ex quo constat iudicem non fuisse instructum, oritur coniectura, quo solemnitates adhibita non fuerint in ipso de- creto. Ita probat l. C. de p. illa non f. m. col. m. penult. lib. 1. & in specie Bald. in l. non enim aliter. num. 3. ff. de adop. & in conf. 375. lib. 3. Cū dixit, ob id non videtur falsam infirmationem donationis coram iudice, quando id dictum non fuit, quod donabatur. Et Baldus sicuti fuit Alexan. in d. reg. l. 3. super eo. num. 6. vñm d. l. genter alibi. Cū dixit, non praesumi pro solemnitate, nec pro iustitia sententiae praeci- pientis. Non hic repetam rationes ibi commemoratas, quae & huc pertinent.

36 Tertia est coniectura, q quando iam apparer iudicem non fuisse plenē & perfectē edoctum de negotio. Nam et si tunc de- cretum fuerit interpositum post longum temporis intervallum: attamen ex quo constat iudicem non fuisse instructum, oritur coniectura, quo solemnitates adhibita non fuerint in ipso de- creto. Ita probat l. C. de p. illa non f. m. col. m. penult. lib. 1. & in specie Bald. in l. non enim aliter. num. 3. ff. de adop. & in conf. 375. lib. 3. Cū dixit, ob id non videtur falsam infirmationem donationis coram iudice, quando id dictum non fuit, quod donabatur. Et Baldus sicuti fuit Alexan. in d. reg. l. 3. super eo. num. 6. vñm d. l. genter alibi. Cū dixit, non praesumi pro solemnitate, nec pro iustitia sententiae praeci- pientis. Non hic repetam rationes ibi commemoratas, quae & huc pertinent.

37 Tertia est coniectura, q quando iam apparer iudicem non fuisse plenē & perfectē edoctum de negotio. Nam et si tunc de- cretum fuerit interpositum post longum temporis intervallum: attamen ex quo constat iudicem non fuisse instructum, oritur coniectura, quo solemnitates adhibita non fuerint in ipso de- creto. Ita probat l. C. de p. illa non f. m. col. m. penult. lib. 1. & in specie Bald. in l. non enim aliter. num. 3. ff. de adop. & in conf. 375. lib. 3. Cū dixit, ob id non videtur falsam infirmationem donationis coram iudice, quando id dictum non fuit, quod donabatur. Et Baldus sicuti fuit Alexan. in d. reg. l. 3. super eo. num. 6. vñm d. l. genter alibi. Cū dixit, non praesumi pro solemnitate, nec pro iustitia sententiae praeci- pientis. Non hic repetam rationes ibi commemoratas, quae & huc pertinent.

liber. Castronj in conf. 201. vñm d. l. genter alibi. Cū dixit, non praesumi pro eo de- creto. Cornen in conf. 98. num. 2. lib. 1. C. de refid. vendit. quod loci ex multorum auctoritate scripti decretum i iudicio non impedire remedium d. l. 2. C. de refid. vend. ex quo loco probari potest, aduersus praesumptionem decreti.

Quinta est coniectura, quando appareret iudicem eo tempo- re quo adhiberi debeuerunt solemnitates, fuisse impeditum. Nam tunc insurgit praesumptio, & coniectura, quod observata adhibi- taque non fuerint hac solemnitates. Ita respondit Alexan. in conf. 69. vñm d. l. genter alibi. Cū dixit, non praesumi pro eo de- creto. Cornen in conf. 98. num. 2. lib. 1. C. de refid. vendit. quod loci ex multorum auctoritate scripti decretum i iudicio non impedire remedium d. l. 2. C. de refid. vend. ex quo loco probari potest, aduersus praesumptionem decreti.

38 Sexta est coniectura, quando constaret de manifesti errore atque ita vitio visibili Nam tunc praesumptio est, quod solemnita- tes adhibita non fuerint in interpolatione decreti. Ita Bald. in l. 2. quoniam vñm d. l. genter alibi. Cū dixit, non praesumi pro eo de- creto. Cornen in conf. 98. num. 2. lib. 1. C. de refid. vendit. quod loci ex multorum auctoritate scripti decretum i iudicio non impedire remedium d. l. 2. C. de refid. vend. ex quo loco probari potest, aduersus praesumptionem decreti.

Verē enim Cornes male respondit, sicuti scripsit Crauet. in tract. de antiqu. temp. l. 2. parte num. 54 & 55. quod loci num. 56. ita pariter rejiciat responsum i mola in conf. 98. col. m. 3.

Septima est coniectura, quando t decretum fuisset interpositum longe post, vel ante ipsum actum. Nam tunc non praesumi- tur pro iplo decreto, quod scilicet interuenerint requiritae solemnitates. Ita tradit Anton. Gabriel in l. 2. concul. num. tit. de sententia. corolalia 5. num. 41. ex sententia Alexan. in l. sciendum. col. m. 7. versum tamen propter de verb. oblig.

39 Octaua est coniectura, quando t iudex ille, qui decretum inter- posuit, erat idiota & ignarus. Nam tunc verissime non est, quod ipse obseruari fecerit solemnitates, quae requiruntur, vel interponatur decretum. Ita tradit Bartol. & Bald. in l. iuratus. ff. de iudic. iura. Bald. in ap. comparati. col. m. vñm d. l. genter alibi. Cū dixit, non praesumi pro eo de- creto. Cornen in conf. 98. num. 2. lib. 1. C. de refid. vendit. quod loci ex multorum auctoritate scripti decretum i iudicio non impedire remedium d. l. 2. C. de refid. vend. ex quo loco probari potest, aduersus praesumptionem decreti.

40 Nec obstat quod praesumendum sit, hos iudices scire iura, iuxta l. leges factae sunt ff. de legib. & consequenter ea seruare. Nam re- sponderetur primo ex mente Aretini in d. l. sciendum. de verb. oblig. Cum dixit, quod solemnitates contractuum, quae vnita est com- muni vñm gentium, praesumitur tota vniqueque: nō tamen idem est in simpliciter solemnitate i iuris ciuilibus: quia illa non praesumi- tur cognita vniqueque, sed solum peritis, & a cum olim de privileg. & doctis a Bartoli in l. 2. §. dicitur. ff. de iure sig. l. praeerea & secundo respondet Alexianus in d. l. 2. §. dicitur. ff. de iure sig. l. praeerea & secundo idem quilibet praesumitur scire iura, quia tenetur ea scire per se, vel per alium, post adducendo vel consulendo peritiores, & iuris Doctores, vt scribit Bald. Salicet. Iafon & Decimus in l. iura iugur- nia. C. qui admetti. & d. genter in l. 2. lib. 6. praesumptio. Nostro autem in casu non est verissime, quod iudices idiotae adire ve- lint peritos, & Doctores, pro facto alieno, quo requiritur im- pedia. arg. d. cum de iudic. in d. l. de probat. & l. vlt. C. de alim. pop. p. illa.

41 Nec obstat quod praesumendum sit, hos iudices scire iura, iuxta l. leges factae sunt ff. de legib. & consequenter ea seruare. Nam re- sponderetur primo ex mente Aretini in d. l. sciendum. de verb. oblig. Cum dixit, quod solemnitates contractuum, quae vnita est com- muni vñm gentium, praesumitur tota vniqueque: nō tamen idem est in simpliciter solemnitate i iuris ciuilibus: quia illa non praesumi- tur cognita vniqueque, sed solum peritis, & a cum olim de privileg. & doctis a Bartoli in l. 2. §. dicitur. ff. de iure sig. l. praeerea & secundo respondet Alexianus in d. l. 2. §. dicitur. ff. de iure sig. l. praeerea & secundo idem quilibet praesumitur scire iura, quia tenetur ea scire per se, vel per alium, post adducendo vel consulendo peritiores, & iuris Doctores, vt scribit Bald. Salicet. Iafon & Decimus in l. iura iugur- nia. C. qui admetti. & d. genter in l. 2. lib. 6. praesumptio. Nostro autem in casu non est verissime, quod iudices idiotae adire ve- lint peritos, & Doctores, pro facto alieno, quo requiritur im- pedia. arg. d. cum de iudic. in d. l. de probat. & l. vlt. C. de alim. pop. p. illa.

42 Nec obstat quod praesumendum sit, hos iudices scire iura, iuxta l. leges factae sunt ff. de legib. & consequenter ea seruare. Nam re- sponderetur primo ex mente Aretini in d. l. sciendum. de verb. oblig. Cum dixit, quod solemnitates contractuum, quae vnita est com- muni vñm gentium, praesumitur tota vniqueque: nō tamen idem est in simpliciter solemnitate i iuris ciuilibus: quia illa non praesumi- tur cognita vniqueque, sed solum peritis, & a cum olim de privileg. & doctis a Bartoli in l. 2. §. dicitur. ff. de iure sig. l. praeerea & secundo respondet Alexianus in d. l. 2. §. dicitur. ff. de iure sig. l. praeerea & secundo idem quilibet praesumitur scire iura, quia tenetur ea scire per se, vel per alium, post adducendo vel consulendo peritiores, & iuris Doctores, vt scribit Bald. Salicet. Iafon & Decimus in l. iura iugur- nia. C. qui admetti. & d. genter in l. 2. lib. 6. praesumptio. Nostro autem in casu non est verissime, quod iudices idiotae adire ve- lint peritos, & Doctores, pro facto alieno, quo requiritur im- pedia. arg. d. cum de iudic. in d. l. de probat. & l. vlt. C. de alim. pop. p. illa.

alienationibus bonorum ecclesie, vel minoris præiudicii facta
ad eorum utilitatem. Ita Bald. in c. in princip. vers. Et ego dico, de ijs
qui feudum dare possunt. et in c. si cur. ad mod. Alex. in cons. 90. ubi
d. 4. vers. fortioribus lib. 1. Cornes in cons. 3. c. di. vers. que etiam
preiudicium lib. 2. l. 1. in l. pacta non sunt. m. c. de pactis. Doc. in c. opo-
niam centum. cum. 2. de probat. Anton. Gabriel. lib. 3. consilium. in tit. de
sententijs consilij. 5. num. 2. et Ottavio Simonell. in tract. de decretis
lib. 3. tit. 7. num. 4. Huius alio Tyrappel. de retrah. commens. ad fin. nu.
152. qui alios recitat. et Vantium in tract. de nullis. tit. 4. quo. 2. &
quis. modum. 10.

Secundus est effectus huius decreti, quod i contractus ille censetur effectus palam & bona fide. Ita tradunt Bart. in l. frater in fratre. num. 50. ver. 3. quero. ff. de condit. indeb. l. uel in l. 1. §. frater quifumum. col. 3. ff. ad Treb. Alex. in l. translatio. C. de translat. l. 1. in l. pacta non sumus. num. 9. ver. 4. facit C. de pact. Riminald. in conf. 3. num. 183. libr. 3. & O. mo. Simonsellus in tract. de decretis lib. 3. tit. 7. num. 166. Et his accedunt Curtius inuon in conf. 67. num. 3. in fin. & Alciat. in tract. de praesumptio. in regu. 3. praesumpt. 21. & probat text. l. vlt. vii. gloss. ff. quod met. caus. 5.

Tertius est decreti effectus, qui à precedenti fluit, vt inde ces-

Terlius est de rebus effectus qui praecedunt futuris, inde certe
etiam de omnibus praesumptio dicitur, metus vel fraudis. Ita Tribuni. Berte-
re in d. 1. *omnes* affare. num. 17. ff. de condit. et. indub. edict. in l. 1. c. de preb. et
denario lib. 16. Bald. in Libentium. 2. C. ad Trebell. et in l. 1. m. 10. de
confirma. viril. vel. nupt. adde in e. cum confil. d. 2. v. f. et praes. ante
de empt. et vend. C. in confil. 174. contra preterea confil. lib. 1. Alex.
de Nemo in confil. 2. Paris. in confil. 39. num. 1. l. 1. c. Curium. num.
in confil. 69. num. 2. in fin. et in confil. 3. Natta in confil. 36. num. 26.
lib. 3. Rolandus in confil. 90. num. 1. lib. 1. Cephala in confil. 207. num. 16.
lib. 2. Azul. Ferri in confil. 43. Riminaldus. in confil. 4. num. 3. et 4.
lib. 1. Martinus in confil. 97. m. 1. l. 1. Dandhermus inter alios in popu-
larem. in tit. de tutorem. et curatorem inuente. c. 3. num. 4. et in fol. hab.
compend. exeq. cap. 2. Simoni. c. in tract. de decretis lib. 3. tit. 7.
num. 4. Lancelot. Concord. in porta omnia in iudicio lib. 1. c. de impe-
tatore. c. 6. de praesentia et tempore Imperatoris. v. f. 3. num. 9.

Quartus est huius decreti effectus, ut is cui tanquam t. minori

Quartus est iustus decreti effectus, ut vis et tanquam p[ro] minori
decretis iure curator, vel tutor, tanquam pupillo, talis prelatum tu-
rit. Ita Bald. in l. i. de iur. iusto §. propter litem, in quarto notat. ff. de iur.
tutela. l. cum te minores quodam c. veritas in dem. etor. C. de probat. & in
conf. 66. col. 1. vers. quoad voluntatem lib. 3. Purpuratus in d. l. patrum in si-
mula. man. 79. & alios recenset Simonell. in d. tract. de tutor. lib. 3. cu.
num. 43. & copiosis differens infra & de iuris supra a presumptione
et ibi.

Quintus est huius decreti effectus quod si furiosus praesumatur, cui tanquam furiosus suo decreto praetor curatorem dedit, ita respondendum Alex. in confil. 33. colum. a. vers. et. et praeterea decretum, lib. 2. Cornus in confil. 69. num. 33. lib. 1. Anton. Gabriel, lib. 2. conclusum. tit. de sententijs. conclusionem. 5. num. 3. et verum dicemus infra lib. 6. praesumpt. 44. ubi explicabimus signa & praesumptiones, quibus quis furiosus credatur.

07/04/2017

PRAESUMPTIO LXXVI.
Arbitrorum sententiae seu lauda quando ritè &
rectè lata praesumantur.

S Y M M A R I A

tem. & num. 23.

[illegible]

11. Landum arbustivum rectum & infusum proficitur. erug. 2. ratio. nu. 1.2

14 Arbitratur solam partem concordiam spectat, & potest dare alteri de iure alterum.

1000-0001/2003/0000-0000\$05.00/0

- Arbitratores promittunt secundum aequitatem.
- Aliquis non humanum appellatur.
- Præsumptio est malitia in arbitrio non creditur adesse.
- Eandem iustitiam præsumitur, etiam si per eam iudicatur, dubio pendente vel si in iure specialis fundatio non sit, no. 10.
- Reductione ad arbitrium boni viri petita, pro laudo non præsumitur. no. 21. & 22.
- Arbitrium laudi petiti arguendo dolum arbitri totum primus de dolo contra ipsum agere debet, contra, nam reductionem laudi probare.
- Laudo in re doli pendente, non potest exigi.
- Arbitrator cum ob temporis breuitatem de rei veritate cognoscere non potuit, cessat reductio et iustitia præsumptio.
- Arbitro excedente fines compromissi, laudi cessat præsumptio.
- Laudo in quod solemniter et ordinem non habet pro præsumptione, idque præsertim temporis breuitate accedente, no. 29.
- Nisi comendatus adest, arbitratoris de causa cognovisse, no. 30.
- Arbitratoris probi et honesti quod de causa iustitiam fuerint, creditur, et præsertim si in laudo optimæ ac diligentiæ narent iustitiam partium, no. 32.
- Laudi præsumptio non fit præsertim non contradiant, præsumitur de causa cognita et omnes solemnitates interuenisse.
- Laudo petendum est, si in compromisso partes nulli arbitrio renuntiaverunt.
- Laudo antiquo ob temporis diuturnitatem causa cognitio adhibita præsumitur.
- Antecedens videtur velle qui caput consequens.

Cum in iudicio in iustitiam redacta sint arbitrariorum, et ob id post præsumptiones, quæ versantur circa sententias iudicum, & eorum decreta dicendum est de præsumptionibus circa laudam, quæ arbitrorum sententias appellantur. Quæ quidem in re duos casus distinguit atque constituit.

Primus est, quod agitur de iustitia et rectitudine laudi. Hoc casus pro eo præsumitur, ita lo. And. in add. ad spec. in tit. de arbit. §. sequitur. Dyn. in conf. 19. no. 13. Bald. in l. item promissionem §. recipi. et §. item quod si de arbitrio in vnde si verum §. pro socio. & in l. vit. col. penult. vers. i. quarto. C. de contrah. emptio. & idem in conf. 8. Prædictum quæstionem in fine. lib. 3. Butr. in c. in presentia. col. penult. vers. hec omnia procedunt de re iudicata in c. quoniam cum contra. no. 13. vers. non quid autem, de probat. & in c. quantalibet. no. 20. vers. sed est dubium de iurisdictione in conf. 2. col. 1. vers. item, quia pro socio. et in conf. 32. no. 2. Abb. in c. quoniam contra. col. 12. vers. circa præfata queritur, de probat. & in conf. 64. col. 2. vers. butr. tamen non obliuiscimur, lib. 4. Cag. in conf. 63. Præpositum in facto quod. col. 2. vers. sed in contrarium. lib. 2. Cord. Zabarrell. in conf. 139. col. 6. in secundo dubio, vers. pro parte autem fratrum. Calder. in conf. 3. col. 1. vers. & in hoc tenet tit. de arbitrio. & in conf. 10. in tit. de re iudicata. Romanus in l. sciendum, no. 61. vers. & in bu inferitur, de verb. oblig. Imol. in c. non efficitur in 2. not. de proben. Aret. in conf. 50. col. pen. vers. circa tertium. Præpositum de appell. col. 23. vers. tamen præsumptionem. Salic. in l. si societatem. §. arbitrorum. col. vii. vers. quarto 20. §. pro socio. Alex. in l. sciendum, no. 22. de verb. oblig. in conf. 119. no. 13. lib. 4. & in conf. 43. col. 1. lib. 6. Corne. in conf. 221. col. 4. vers. quod videtur ex alio lib. 2. laf. in conf. 82. ad fin. vers. item aduertendum. lib. 1. Soc. sen. in Auth. si quis in aliquo. no. 4. C. de eden. & in conf. 82. no. 2. lib. 1. Felin. in c. quoniam contra. col. 20. vers. circa nec de proba. Dec. in conf. 371. no. 1. Parisius in conf. 43. no. 68. & conf. 49. no. 8. lib. 1. & in conf. 24. no. 13. lib. 2. Antonius Gabriel in sua consuetudine. lib. 2. tit. de sentent. conl. no. 14. & Cranes in tract. de iur. gen. p. 1. parte 7. §. artic. quæ incipit. Quid in libro officiali. no. 13. qui post Calder. lib. supra, inquit, multo magis procedere, quando i arbitri sunt summæ honestatis homines. Quæ sane receptissima sententia satis manifestè probatur in l. 1. de legat. 2. ubi lex præsumit arbitrium pro viris. partiumque competenter & sine mora iudicaturum. Idem clarè probat text. l. vnde in Nerul. l. sequen. ff. pro socio. lib. 1. [arbitri] iudicium parum efficit, ut manifesta eius iniquitas appareat. §. Nisi ergo manifesta sit iniquitas, pro laudo ipso præsumitur exemplum asseritur in l. subsequenti, quæ incipit. Quid enim, ut si arbiter declarauit, vnum ex sociis consequi lucrum pro vna millesima: alterum verò socium pro duabus millesimis, non ex hoc statim efficit iudicandum iniquum: Cum iusta subesse poterit causa, quæ movet arbitrum ad ita declarandum, & laudam: mihi: nempe maior illi diuitia & maior opera vnius, quam alterius socij, iuxta l. si societas cum vno et l. si non fuerit. ff. pro socio. Eandem sententiam probat text. in c. nisi essent, de proben. de quo statim dicemus. Et accedendo quilibet præsumitur bonus, & quod nullum in laudat.

cap. vii. m. de præsumpt. & delictum non præsumitur l. merito. ff. pro socio. & si socius dicimus. Est ergo præsumendum quod arbitri iustitiam dicuntur. Et rursum facit, quod arbitria redacta sunt in iustitiam iudiciorum, l. i. ff. de arbitrio. In iudicijs autem præsumitur pro rectitudine sententia iudicis, ut diximus supra. Præsumi ergo debet iustitiam seu laudo arbitri. Et deinde confert, quod ille, qui peti reductionem iudicij ad arbitrium boni viri, probare debet laudi iniquitatem, ut statim dicemus. Ergo præsumitur et pro ipso laudo alioqui, qui necesse non haberet probare iniquitatem illam. Nec obstat quod scribit Alciatus in tit. ad. de præsum. pt. reg. 3. præsumptio. 12. no. 7. id contingere propter pactum compromittentium. Nam reuertitur ad vbi is, qui iuravit i stare laudo, intelligitur, modo iuste laudetur. Quocirca ille qui asserit non fuisse obseruatum pactum, sicque ille, qui dicit minus rectè fuisse iudicatum, probare id debet.

His intelligimus, malè sensisse Butrium in conf. 24. no. 6. prope medum. Alex. in conf. 119. in fin. lib. 2. & Alciat. in tract. de præsumpt. reg. 3. præsumptio. 12. no. 2. Cum negatur præsumi pro iustitia rectitudinemque laudi. Primò ea ratione motus est Alciatus, quod et iudices ordinarij sint peritiores ipsi arbitri, qui aliquando idiotæ & ignari eliguntur, non est plus præsumendum pro ipsi, quàm pro iudicibus. arg. l. vit. vers. sed ne qua in offus. C. vii. & quod quoniam in iure, resit postula. Pro iudice autem non præsumitur, quando eff appellatum. Ergo nec pro laudo, petita reductione ad arbitrij boni viri. Verum respondetur, minorem illam argumenti propositionem, non ita absolute esse intelligendam, quod scilicet petita reductione ad arbitrium boni viri, non præsumatur pro laudo. Sed intelligitur solum quoad aliquos effectus, ut infra dicemus. Quo autem ad effectum detegendi ipsius laudi in iustitiam, pro ipso laudo præsumitur, & ideo is, qui reductionem petiit, iniquitatem probare debet.

Secundò argumentatur Alciat. quod quando prohibetur alienatio, prohibetur etiam compromissum. c. non tempore, de arbitrio. vbi Butr. & Abb. Et tamen si præsumetur pro arbitrio, videtur permittendum compromissum, non concessa alienatione in casu licito. Vnde ait Alciat. videmus, quod si quis procurator generalis, non potest donare & in iustitiam dicuntur bene & res dominij nec potest compromittere, & per tuas de arbitrio. Bar. in l. mandatum §. de procurat. & Alex. in l. transmissum. C. de transact. Et tamen (inquit Alciat.) apparet, quod si præsumitur pro iustitia laudi, videtur istud permittendum, nec annullaretur laudam ab initio. Sed ex post hoc tantum probatur in iustitia; quod falsum est. Hæc Alciati argumentatio mihi non inhiabit, non enim video quomodo bene concludat. Nam supponendi sunt termini habiles, cū aliqua de re disputamus. i. de state & qual. Et ergo præsupponendum, quod compromissum fieri poterit, & quod etiam poterit ferri laudam. Et solum eff. contentio, an laudum illud fuerit iuste vel iniuste prolaturum. Et præsumendum eff., fuisse iuste latum.

Tertiò adducit Alciat. text. l. proferre §. statim. ff. de arbitrio, vbi statim laudo arbitri, non quod pro eo præsumatur, sed metu pæne. Respondetur, laudam arbitri statim, donec petita sit reductio ad viri boni arbitrium, quæ petitione facta, si qui eam petiit, probare debet laudi iniquitatem; quam non detecta, pro ipsius laudi iustitia præsumitur.

Quartò citat Alciatus in contrarium d. c. nisi essent, de prob. vbi pro laudo ipso præsumitur, ob personarum qualitatem: quia arbitri, vel arbitratores illi erant prouidi & honesti, & eorum ordinatio fuerat ab vtraque partem recepta & approbata. Vnde inquit text. (inquit Alc.) quod his qualitatibus non concurrentibus laudo non præsumitur. Respondetur quod et i arbitri & arbitratores eliguntur parti cōsensu, cōsi per se esse cōsentur approbata, & propterea nil est de causa contra laudam ab eis prolaturam ab eis prolaturum obijci potest. arg. l. si qui testis. C. de test. Quod intelligitur, nisi aliqua solite contraria conclusio, & licet exarbat in casu d. c. nisi essent, quæ incipit. Quid enim, ut si arbiter declarauit, vnum ex sociis consequi lucrum pro vna millesima: alterum verò socium pro duabus millesimis, non ex hoc statim efficit iudicandum iniquum: Cum iusta subesse poterit causa, quæ movet arbitrum ad ita declarandum, & laudam: mihi: nempe maior illi diuitia & maior opera vnius, quam alterius socij, iuxta l. si societas cum vno et l. si non fuerit. ff. pro socio. Eandem sententiam probat text. in c. nisi essent, de proben. de quo statim dicemus. Et accedendo quilibet præsumitur bonus, & quod nullum in laudat.

Extenditur primò recepta hæc opinio, ut locum i habent etiam in laudo arbitratoris. Ita in specie agitur Antonius Calder. in conf. 3. col. 1. vers. &.

verf. & in hoc tenore xtal. de arbitrio. Abb. in conf. 64. col. 2. verf. fed
 bu non obftat ibi lib. 1. Propof. in rubr. de appella. colum. 23. verf. tamen
 praefumptum. Et item in e. quomam contra. colum. 20. verf. fexta
 conclufio de probat. & ibid. Decim. num. 41. refertur commentum. Et ho-
 rum traditio fulticit eisdem argumentis & iuribus, quibus & praede-
 centis regula de arbitrio. Et maxime probat. text. in d. c. nifi ef-
 fent. de proben. Praeterea multo magis locum habet exillimo hac
 praefumptio laudi arbitratoris, quia illam laudi arbitri. Qua-
 doquidem i eligi folent arbitratores fumme probi, veritatis
 & iustitiae amatores. Et ideo qd ex bono & aequo iudicare con-
 fueverunt, vt fcripsi in conf. 202. num. 19. l. b. 3.

Non obliant nunc argumenta Alciati, qui in d. praefumpt. 12. num.
 2. contrariam opinionem poft Butr. in conf. 24. num. 6. prop. me-
 dium, probauit. Ea ratione motus eft Alciatus, quia i laudi natu-
 ra non ell, vt ferat fecundum iustitiam, fed fecundum quod arbitra-
 tor creuit verifimiliter partem debere acquiefcere. Cum arbitra-
 tor i folam ipfam partem concordiam fpectare folet, & potell
 dare alteri aliquid de iure alterius, vt doct. in not. ad l. de iur. ff.
 de arbit. & in l. fciatatem. §. arbitrum. num. 14. ff. pro socio.
 Vnde cum de naturalis actus iur. vt proprie non ferat laudē
 de iure, fequitur dicendum non debere praefumi, argumen. l. i. vna ff.
 locati. & l. i. ff. de iur. ff. de iur. Verum repondeatur, quod et
 arbitratores poftint praenunciare, vt ibi vilium erit, non in fpecto
 ipfo iure fcripto, & fecundum eius rigorem, attamen pronun-
 ciant i fecundum aequitatem, & aequo ita fecundum huma-
 nitatem iustitiam. Aequitas enim ius humanum appellatur, vt
 fcribitur De iure in placuit. C. de iudic. Vnum hoc ell, quod in arbitra-
 tore non creditur adesse i dolus, nec malitia, fraus aliqua. Et
 propterea praefumitur, vt locū illud fecundum veritatem pronun-
 ciet. Non etiam reppugnat text. c. nifi effent. de proben. ab Alci-
 aduclutus, quia ex dictis fuprà iam locum habet praefumptio vt pro-
 cedat etiam pendente i dubio fuper nullitate laudis. Nam adhuc
 pro eius iustitia praefumitur. Ita Butr. in conf. 32. num. 2. & Anton.
 Gabr. in fua concluf. lib. 2. tit. 2. de fent. concluf. §. m. 17.

Extenditur tertio, vt procedat etiam i iure fpeciali
 fundatum effe laudum. Nam adhuc praefumitur fecundum
 illud ius prolatum. Ita fcripfit Lucas de Pen. in l. 3. in 77. praefumpt.
 C. de apoc. pub. lib. 10. cum dixit, praefumi enim in cubus arbitrium
 aliquid fuit collatum ita arbitrari, ne fuum illud arbitrium repug-
 naret fpeciali iuris difpofitioni, ex l. ff. i. ff. i. qui cautio. l. i. ff. de v-
 fur. & l. quoniam q. de ritu nupt.

Declaratur primò, vt non procedat hac praefumptio, i pū com-
 titat eductio ad arbitrium boni viri. Nam ea pendente non
 praefumitur pro laudo. Ita Butr. in fua praefumpt. col. penult. verf. hac
 opinio procedit, de iura in e. quomam contra. colum. 13. verf. fed num-
 quid de probat. & in e. clem. ad folem. colum. vltim. verf. ex hoc de iudi-
 ca. de ref. f. fol. Abb. in e. quomam contra. colum. 13. verf. circa p. d. i.
 Roma in l. fciendum. num. 61. de verb. obli. & ibid. Alex. c. 1. 5. verf. fed
 aduerte quia. Dyn. & item Alex. in conf. 119. in fub. 2. & in conf. 43.
 num. 7. lib. 6. In fua conf. 88. colum. vlt. verf. ita aduerte, lib. 1. Carr. Sen.
 in conf. 32. in fin. & Partif. in conf. 45. num. 67. lib. 1.

Ceterum ab hac traditione i differunt Felin. in d. c. quomam
 contra. num. 37. verf. fecundo aduerte. & ibid. Decim. num. 41. §. fci-
 cundum iustitiam, de probat. poft Calderi. & Zabarel. quos com-
 memorat. Exillimo habet opiniones poft colligari, vt dicamus, quod
 quoad aliquos effectus adhuc praefumptio fit pro ipfo laudo, pen-
 dente reductione hae. Et primus ell effectus, quod is, i qui petijt
 reductionē hanc, probare debet ipfum laudum iniquitatem. Ita Dyn. in
 conf. 19. num. 15. l. And. & Bal. in adda. ad l. p. m. de arbit. §. fequitur.
 idem Bald. in l. nec quidquam. §. vbi de iur. num. 7. de i. q. pro. conf.
 & legat. & in l. de iur. ff. de iur. l. 1. in e. praefumpta. de renouat.
 Alex. in conf. 43. num. 4. b. b. b. ita verò in cafu loquimur Felin. & Deci-
 mus in e. quomam contra. Et hic aduertendum ell, quod is, qui petijt
 reductionem ad arbitrium boni viri, arguendo dolum arbitratoris,
 prius agere debet i de dolo contra ipfum arbitratores, atque ita
 dolum ipfum probare, deinde petere laudum refidendum. Ita egre-
 gie poft multos fcripfit Carr. in l. i. de falu. num. 3. C. de tran. iud. &
 in conf. 179. in fin. in quibuslibet fub. de compromiffi. Quid vero ad reliqua,
 Papient. 35. in quibuslibet fub. de compromiffi. Quid vero ad reliqua,
 non praefumitur pro ipfo laudo. Non enim pendente ipfa redu-
 ctione, exequi i illud potell. Bald. in l. tale patitur. §. quod occurrit aut,
 col. vlt. ff. de p. d. Abb. in e. Quomam adu. num. 41. de iur. iur. Socin. fen. in
 conf. 27. col. p. m. lib. 4. Fran. in e. dilecto. num. 39. de appell. & Butr. in e.
 24. num. 24. & 25. Et ad rem maxime vult am Alex. in conf. 119. num. 17.
 Menoch. Praefumpt.

lib. 2. & in conf. 43. num. 9. lib. 6. Et fimili diffinitione vsum fuprà
 in praefump. 31. dum explicauit certos calibus, praefumi pro fententia:
 etiam interposita appellatione.

Declaratur fecundò, vt locum non habeat hac praefumptio,
 quando ob temporis breuitatem non poterit arbitrer de rei veritate
 cognoscere. Nam tunc cellat praefumptio rectitudinis, & ius-
 titiae. Ita Bald. in l. pralatu. col. vlt. verf. fignat bis Butriga. C. de fent.
 & interloc. ann. iudic. Abb. in e. Quomam adu. colum. vlt. verf. ad p. d. i.
 de iudic. de iur. iur. Felin. in e. c. de fent. B. Maria. colum. 8. verf. de iudic. iudic.
 de confit. Decim. in l. 2. num. 36. C. de edic. & in e. cum venia. vltim.
 colum. 5. verf. & ibi in de laudo de excep. & Anton. Gabr. in fua concluf.
 lib. 2. tit. 2. de fent. concluf. §. m. 19. Quid tamen declaratio cellat in
 calibus, quos infra explicabimus.

Declaratur tertio, vt locū non habeat hac praefumptio, quan-
 do i arbitrer excefrit fines compromiffi. Ita Angel. in conf. 298. vlt.
 narratione, quem fecutus ell Alciatus in tra. de praefumpt. reg. §. praefump.
 12. num. 8.

Secundus ell cafus huius difpofitionis, cum agitur i de folemnitatis
 & ordine ipfius laudi. Hoc in cafu regula ell in contrarium,
 nempe pro laudo non praefumitur. Ita Propofit. Rub. de app. lib.
 num. 70. verf. tamen praefumptum. etiam differant, & male Comen-
 tius in conf. 32. colum. vlt. verf. quoniam enim Blanc. in tra. de compromiffi
 in quafi. §. p. m. de fent. & ead. f. in fin. qui poft alios & hoc fcri-
 pfit, nō praefumi compromiffum entitatum in laudo praefectile.
 Et hac quidem praefumptio multo magis cellat, i quid ob tem-
 poris breuitatem de causa cognofci non potuit. Ita Bald. in l. prala-
 tu. col. vlt. verf. quare bis Butriga. C. de fent. & interloc. ann. iudic. & ali.
 quos fuperiore cafu fecunda declarat. etiam comen. iudic.

Declaratur primò hic cafus, vt locum non habeat, quando nō
 aliqua extat i cōiectura, quia fuadet arbitros, vel arbitratores fa-
 tis de causa cognouiffe, ficut contingit, quando causa iam in ftructa
 coram primis arbitris, eorum loco fecundū fuffecerunt, qui deinde
 de reafumptis actis iam factis coram fuis antecessoribus, laudum
 tulerunt, & praefertim fice in loco afferuerunt, fpecie de causa
 in ftructo fuffice. Ita repondit Socin. fen. in conf. 121. col. 2. verf. fed
 praefumptio non obftantibus lib. 3. qui etiam dixit, fepures vidiffe arbitra-
 tores difcutere iura partium, & quando videbant poffe eos
 componere, curabat huius compromiffum, & immediate pronun-
 ciabant laudum. Vnde inquit Socin. iudicare non poterat laudum
 fice caufe cognitione prolatum. Idem Socin. fen. in conf. 66. col. 2.
 verf. fecundo, quia arbitri lib. 4. Et hoc maxime procedit, quando
 arbitri, vel arbitratores funt viri fumme probitatis & honeftatis.
 Nam horum i afferentio, quod fuerunt in ftructi & edocli de cau-
 fa, fides adhibetur. Ita Socin. praefumptio in conf. 121. colum. 3. lib. 3. Idem
 cenfuit Cardin. Zabarel. in conf. 139. falluntale ell. colum. 4. verf. fe-
 cundo, quia & conf. §. col. 2. Imò dixit Socin. quod licet ob tempo-
 ris breuitatem praefumatur pronuntiatur causa non cognita: ar-
 tamen hoc cellat in laudo prolato i virtus honeftatis, & prouidit. Et
 tantò magis, cum habuerunt facultatem procedendi fine fcriptis,
 iuxta traditionem hanc in Auth. m. breuiare, in fin. C. de fent. & in-
 terloc. ann. iudic. & Comen. in conf. 162. col. 2. Idem quando causa ell
 fice motu mentis. Ita Blanc. in tra. de compromiffi §. §. p. m. de fent. &
 eorum effectum. num. 29. verf. et de iur. p. m. Potell etiam confiderari
 altera cōiectura, vt ell, quando ipfi arbitri, vel arbitratores fuo
 in laudo i optime ad diffinitiffime narrat iura ipfium partium, &
 fingulatim controuerfiam capitis determinant. Nam hic in-
 furgit praefumptio, quod in ftructi fuerint, & de causa cognoue-
 rint. Ita repondit idem Socin. in conf. 121. col. 4. verf. praeterea ipfae
 partes lib. 3.

Declaratur fecundò, vt locum non habeat, quando partes ipse
 fuerunt praefentes i pronuntiationi laudi, & non contradice-
 runt. Nam tunc praefumitur cognitum de causa, & omnes folemnitates
 iustitiae exhibitas, quia alioquin contradixiffent. Ita Baldus
 in l. pralatu. in fin. C. de iur. iur. & interloc. ann. iudic. & Roman. in l. fci-
 dum. num. 70. de verb. obli. & ibidem Arret. in e. Claud. Seyfel.
 Felin. in e. quomam contra. num. 37. de probat. Socin. fen. in conf. 61. col. 1.
 verftamen ex duobus lib. 4. & Rubin. in conf. 123. colum. vlt. verf. non ob-
 ftat p. m. de fent. lib. 1. & copiose Blanc. in l. adu. de compromiffi in quafi.
 §. p. m. de fent. §. et eorum effectum. colum. penult. verf. fice
 cafu, qui affirmat, quod i in laudo fice mentio compromiffi,
 de quo non apparet, tamen praefumitur interceffiffe ob praesen-
 tiam partes.

Declaratur tertio, vt locum non habeat, quando i iam ipse
 partes in compromiffio renouancium multatibus. Nam tunc lan-
 do pendendi ell: nec allegari potell praefumptio ipfa laudi. Ita Bar.
 in l.

h. l. vbi pactum. C. de transact. Angel. in conf. 200. A. & B. contraxerunt. Alex. in conf. 22. m. 3. l. 2. & apertius Alcia. in trakt. de praesumpt. reg. 3. p. 1. in conf. 12. in fin. qui dixit, & recte, hoc prouenire ex ipso compromisso, in quo promissum est, liti laudo, non ex praesumpt.

- 35 Declaratur quarto, vt locum non habeat in laudo l' antiquo. Nam ob temporis antiquitatem praesumitur, adhibita causae cognitio, & rite prolata. Ita in specie affirmantur Felin. m. c. sicut, mem. 91. de re iudi. Grat. in conf. 133. num. 3. l. 2. & l. 2. Ant. Blanc. in trakt. de compromisso. p. 1. principal. de sent. & ear. effect. num. 100. versum, contraxerunt, quod iudic. recte opinione Soc. Sen. 24. Aurib. si quis in aliquo. col. 1. C. de edend. qui post lo. de monte Sperello, aliter scripsit. Et ij quidem scripserunt, quod propter temporis antiquitatem praesumitur compromissum, de quo nō apparet, nisi ex simpliciter relatione facta in laudo. Subiungit etiam Blanc. vbi supra in versu tertio casu. quod etiam praesumitur compromissum in laudo de recenti prolato, absente parte aduersus eum, qui porrexit petitionem, & peti coram illo arbitro aduersarius suum condemnari. Nam ex hoc videtur eligisse illum in arbitrum: cum aliis cōdemnare non posset. Qui tamen vult consequens, videretur velle etiam antecedere, ad rem mobilem, & l. 1. legatus ff. de procur. Preterea, facta petitione, eaque per arbitrum admissa, dicitur ille arbitri acceptum compromissum: quod magis patet ex laudo deinde subscrito. Ita Anch. in conf. 262.

PRAESVMTIO LXXVII.

Vtrum tanquam arbitri, vel tanquam arbitrator de causa compromissa cognouit, laudumque tulit, in quem fuit compromissum, explicatur.

S V M M A R I A.

- 1 Compromissio facta in aliquem tanquam arbitrum, & arbitratores, praesumit tanquam arbitratores eum cognouisse. & qua fit ratio, num. 2.
- 2 Alij vero tanquam arbitrum eum cognouisse, m. 3.
- 3 Alij denique tanquam arbitrum, & arbitratores, m. 5.
- 4 Diuersa est opinio Alcia. m. 6.
- 5 Arbitri sententia potentior est, & citius sortitur effectum, quam arbitratorum.
- 6 Arbitri de iure procedere tenentur.
- 7 Arbitrator potest auferre de iure alterius.
- 8 Compromissum in aduersarium, censetur compromissum tanquam in arbitratores.
- 9 Laudum ab arbitrator latum non praesumitur, cum tanquam ab eo latum valere non possit aut sufficere.
- 10 Arbitri sententiam condemnatoriam non expressa quantitate ferre non potest, nec ex post facto sententiam emendare.
- 11 Arbitratorum sub conditione resoluta non ferri possunt.

- P**OSTEA QUAM discre cepimus de praesumptionibus, quae versantur circa arbitrum, & arbitratores laudis, libet hic appingere hanc disputationem. Dubitari equidem solet, vtrum tanquam arbitri, vel tanquam arbitrator de causa compromissa cognouit, laudumque tulit, in quem fuit compromissum: vt si compromissum sit in aliquem tanquam in arbitrum, & arbitratores: & si pronouit in hac verba: [Nos arbitri, & arbitrator:] an pronouit in arbitrum, vel tanquam arbitrator? Hac in re sunt opiniones: Vna fuit eorum, qui scripserint praesumit cognouisse, & iudicasse tanquam arbitratores. Ita Bald. in l. 1. sermo plurimum. §. vlt. de legat. 1. & l. 1. in codicillis. C. de testat. Ang. in sua d. spuatatione ad adiuvem, in fin. secunda conclus. qui dixit, ita in foro seruari. Aretin. m. l. memo potest, m. 12. de legat. 1. Alexand. in conf. 130. num. 6. l. 2. & communem esse opinionem aliecit Felin. in c. cum ex officio, m. 12. in fin. & num. 32. de praescript. Eandem probant Ruin. in conf. 10. m. 7. l. 2. & Calla. in l. 1. Centurio, num. 136. ff. de vulg. & pupill. substitut. Et ij quidem ea solida ratione moti sunt, quod hoc acquiescit, vt peti possit reductio ad arbitrium boni viri: Id quod fauorabile est, vt ex illius omnis iniquitas. Altera fuit opinio, quod t tanquam arbitri pronouit iniquitas. Biparium constans Bald. in l. 1. de testat. mult. & Alex. in l. 1. sermo plurimum. §. vlt. de legat. 1. Hac ratione vii sunt, quod sententia arbitri t est potentior. Et rursus arbitri sententia citius sortitur effectum, l. cum ante. C. de recept. arbitri. ergo pro ea praesumit debet.

Verum facile responderi potest secundum Felin. in d. c. cum ex officio, num. 32. dum declarat d. l. 3. ff. de testat. mil. Tertia fuit opinio Abb. in c. cum ex officio, de preben. praesumit t cognouisse, & iudicasse tanquam arbitrum, & tanquam arbitratores, ex quo vtriusque personam sustinere potuit. Non est vera haec opinio, quia potest quidem sustinere vtramque personam ab initio, sed debet eligere ex qua procedere velit.

Quarta fuit opinio t Alciati in trakt. de praesumpt. reg. 3. praesumpt. 35. num. 10. ita distinguens: Aut pars, quae reclamant, auferat se laesum, & grauatur: & tunc fit conceditur (ita credo crederi voluisse Alcia.) reductio ad arbitrium boni viri, dicendum est illum iudicasse tanquam arbitratores, ex quo t arbitri tenetur procedere de iure: arbitrator vero potest auferre aliquid de iure alterius, l. si de iure ff. de arbitri. sed permittit alid reductio ad arbitrium boni viri. Hoc in casu (ait Alcia.) procedit prima opinio, quae probatur secundum eum, in c. nisi elient, de preben. Aut apparebit (subiungit Alcia.) non fuisse grauatam, & tunc censetur iudicasse vt arbitrum. Hoc casu (ait Alcia.) procedit secunda opinio. Atque ita ex post facto cognoscitur, quia potest vltus ille sit. Haec conciliatio est valde dubia: Nam supponamus, quod statim laudo lato isto, vnus compromittentium dicit se laesum, & petat reductionem ad viri boni arbitrium: Alter vero cōtendat locum non fore huic reductioni non potest, quomodo cognouit, & iudicauerit. Retinenda itaque est prima illa opinio magis recepta. Quae quidem maximè procedit, quomodo colligitur ex qualitate personae, in quam fit compromissum, illum electum fuisse, tanquam arbitratores, vt est in casu, de quo scripsit Bal. m. 4. §. inter pares, de lege Corrad. quem secutus est Alcia. in d. praesumpt. 35. in fin. dixit Bal. quod t si quis compromissum in aduersarium suum, censetur compromissum in eum tanquam in arbitratores: cum non praesumatur velle litigare, dum se ponit in manibus aduersarii. Nam videtur cum elegisset tanquam amicum, non autem in tanquam litis disceptatorem, arg. d. c. de iur. §. pen. ff. de iur. Eit etiam vltus alia ratione Bal. de qua mox dicam.

Declaratur hac ratio, vt locum non habeat, quando t laudum sustinere ac valere nō posset tanquam latum ab arbitrator. Nam tunc praesumitur illum cognouisse, & iudicasse tanquam arbitrum. Ita e contra, quando non valeret tanquam latum ab arbitrio: sumitur interpretatio, quod is cognouit, & iudicauerit tanquam arbitrator. Ita Bald. in l. 3. ff. de testat. mil. Felin. in c. cum ex officio, num. 12. de re script. m. 1. praesumpt. a. num. 1. de testat. & in c. cum ex officio, m. 32. de praescript. Alcia. in d. praesumpt. 35. num. 2. Qui subiungit, quod licet arbitri non potest ferre sententiam condemnatoriam, nō expresse quantitate, ad quam condemnauit, nec possit ex post facto emendare sententiam, l. quid tamen §. Pompeius ff. de arbitri. & in specie respondit Buar. in conf. 50. Atamen si talis arbitri hodie condemnare in ea quantitate, quam deinde subsequenti die declarasset, valeret laudum: & si censetur pronouisse tanquam arbitrator, ex quo t arbitratum ferri post sub conditione resolutum, vel suspensum, vel alio modo, sicut & contractus celebrari solent, & possunt, vt tradunt Auerb. in conf. 208. Card. in conf. 31. Soc. in conf. 12. §. 4. num. 8. l. 1. & l. 2. & Decim. in c. praeerea, l. 2. colum. pen. de appellat.

PRAESVMTIO LXXVIII.

Notarius quis, & quando praesumatur, diligenter, & accurate exponitur.

S V M M A R I A.

- 1 Notarius ad naturam iudicis proprie accedit, & index dicitur chartularum.
- 2 Notarius memo praesumitur.
- 3 Notarius in matricula Notariorum descriptus, talis & ipse praesumitur.
- 4 Idem de familiaribus cardinalis, mercatoris, & scholarii, cum pro matricula praesumatur m. 4.
- 5 De qua autem id matricula accipiendum m. 5. & 7.
- 6 Matricula est tanquam instrumentum, refert aliud cui non creditur, nisi constet de relato.
- 7 Notarius creandi facultas soli Principi est reservata.

- 9 Notarius praesumitur, qui scietur, & patente Principe, multo tempore pro Notario gestit.
- 10 Instrumentum aliatum ex remota regione, habens debitum & publicam formam, à Notario confectum praesumitur, & solum facit.
- 11 Instrumentum antiquum excedens centum annorum praesumitur confcriptum à Notario.
- 12 Notarius praesumitur, qui multos annos fuit in quasi possessione, & alia nota notario convenientes conficit: Id autem quando procedat, in l. 3.
- 14 Notarius praesumitur, quia in instrumento ex alio loco aliato, talis esse asseritur.

PROPRIO IUDICIS NATURAM ACCEDIT NOTARIUS, QUEM & CHARITARIUM IUDICEM ALIQUANDO APPELLARE SOLEMUS: QUOD ADMODUM SIC EUM APPELLANT QUIDO. BART. BAL. & RELIQUI IN L. IN PRINC. ff. de iudic. & alij multi, quos congescit TYRAC. IN TRACT. de iure conf. in 3. part. l. iiii. 30. iun. 28. CUM itaque de munere, & officio Notarii aliquid dictum simus, prius explicandum est, an Notarius quis, & quando praesumatur: Et pro regula constituendum est, neminem praesumi Notarium. Ita videtur Speculat. in tit. de instrumentorum non editio, §. Notarius, num. 2. 4. Olda. in consil. 227. col. 2. An. in consil. 217. col. 2. Alex. in consil. 166. col. 2. lib. 2. Socin. Sen. in consil. 23. col. 1. lib. 1. Tafin. Barbarius, num. 51. de offic. prae. Decim. in consil. 36. & in consil. 42. Marfil. in l. si quis ne quaestio, num. 128. ff. de questio. Boer. in q. 36. num. 10. Alciat. in tract. de iur. iur. reg. 3. praesumpt. 13. num. 19. vers. sed quid si. & Crauet. in tract. de antiqua & tempor. in l. part. tertie parvis principum, §. 3. & in consil. 7. & in consil. 122. num. 16. & in consil. 150. num. 2. Non enim hac dici potest qualitas nata cum ipso homine, & ob id non praesumitur: si dicimus neminem praesumi clericum, & ut explicabimus infra lib. 6. in praesumpt. 41.

DECLARATUR PRIMÒ, VT LOCUM NON HABEAT, QUANDO QUIS REPERITUR IN DESCRIPTO IN MATRICULA NOTARIORUM. NAM TUNC PRAESUMITUR & IPSE NOTARIUS. Ita Bal. in l. 2. ff. de offic. prae. in l. 2. num. 11. C. de sentent. & interlocut. om. iud. & idem in l. Scribimus. C. de test. om. iud. & ibidem Cast. & Der. in u. 19. Idem quoque affirmant Specul. in tit. de instrumentorum editione, §. Notarius, num. 2. 4. Angel. in consil. 140. quidam Matthaeus, num. 3. Roman. in l. in ille, ff. de verbo obligat. Tafin. Barbarius, num. 56. qui communem esse opinionem testatur ff. de offic. prae. Felin. in c. 1. num. 19. & ibidem Decius num. 18. ff. de iur. instrumentorum, & Afflicus in decis. 211. num. 3. & Socin. iunior in consil. 138. num. 3. lib. 3. Ita dicimus, Scholasticum praesumimus, qui reperitur in descriptione in matricula Scholarum. Bartol. in l. vltim. C. de rebus credit. Pars. consil. 149. in fine. lib. 4. & Alciat. in respons. 70. Secundum antiquum inscriptionem Legationis, sic respondit Parilius in consil. 136. num. 1. 6. Familiarē & communem Cardinales alicuique esse, vel non esse, ex matricula familiarum praesumi. Ita quoque praesumitur mercator, qui in matricula mercatorum esse descriptus. Socin. iunior in l. 2. consil. 138. num. 12. lib. 3. & Reg. in l. in illa, nu. 32. de verb. obligat. Praesumitur enim pro matricula, l. matricula, in l. 2. de agen. in reb. vbi Bart. & matricula probat aliquem esse ex numero eorum, qui matriculari debent. Bart. in l. per inuenim. C. de adu. diuer. iud. Est simile quod dicimus ex libro testium, & Catali praesumi pro eo, qui est in eo descriptus, l. forma, §. 1. ff. de censu. & l. vltim. C. de prad. in u. vbi Bart. & scribitur lib. 4. vers. in l. de dec. §. de dec. ff. de verb. oblig. & differemus infra lib. 6. praesumpt. 6. 4. Et opinionem hanc secuti sunt Bononienses, qui in lib. 5. statutorum, Rub. de except. §. five. 12. inueniunt, satis probari aliquem esse Notarium, si descriptus appareat in matricula. Idem cautum est statuto Patavino sub Rub. de citationib. §. quid quis sit Tabelio. Ceterum à predicta opinione dissentient Martini Sillimanus, quem refert, & sequitur eius discipulus Io. Andr. in addit. ad Speculat. in tit. de instrument. editio, §. Notarius, num. 22. in verbo, & opinio. Alberic. in comp. vbi. C. de iur. instrumentorum, qui dixit, hanc opinionem esse de iure veriorē. Eandem probant Innoc. & Burr. in c. de iur. instrum. Ita quoque hanc veriorē esse scribit Alciat. in tract. de praesumpt. regul. 3. praesumpt. 17. Conciliat has opiniones Alciat. ex sententia Burr. Alex. & Felin. distinguendo duos casus.

PRIMUS EST, QUANDO MATRICULA FUIT CŌCĒTA AŌTORITATE I EIVS, QUI POTEST CREARE NOTARIUM. Hoc casu locum habet opinio illa prima, quam comunem diximus, quod scilicet descriptus in matricula, praesumatur Notarius. Nam etsi matricula est tanquam instrumentum referens aliud instrumentum, cui non creditur, nisi constet de ipso relato. Auth. si quis in aliquo. C. de elem. attamen quod relato esse facta ab eo, qui potestellam habet confidendi, ei creditur, etsi de relato nō appareat: Declarat Dec. in d. Auth. si quis in Matriculis, Praesumpt.

SECUNDUS EST CASUS, QUANDO MATRICULA FUIT CONFSCRIPTA AB EO, QUI NON HABET AŌTORITATE CREANDI NOTARIOS. Hoc casu matricula non facit praesumptionē pro ipso descripto. Ita procedit secunda opinio. Est enim res hac inter alios etiam. Et idco nō facit praesumptionem, sed suspitionē quandam, vt scribit Alciat. in d. praesumpt. 17. ex aliquorum traditione in l. 2. C. de elem. Hinc infert Alciat. in d. praesumpt. 17. in fin. quod quamvis Notarius in aliqua ciuitate habeat collegium, & Notariorum matriculam, non tamen matricula illa probat aliquem esse Notarium, ex quo collegium illi praeautoritate creandi Notarios: cum ea l. sit facultas soli Principi reſeruata, vt scribunt Innoc. in c. cum P. Tabelio, de iur. instrum. & Bart. in l. nec ei ff. de adoptio. Quod intelligo, nisi ipse Princeps illi collegio facultatem cōtulerit creandi Notarios, quemadmodum scio concessam collegio Notariorum Papie.

DECLARATUR SECUNDÒ, VT NON HABEAT LOCUM, QUANDO ALIQUIS GESSIT SE PRO 1 NOTARIO FATIS MULTO TEMPORE, SCIENS, & PATIENTE PRINCIPIS, QUI NOTARIOS EO IN LOCO CREARE SOLET. Hoc sane in casu praesumitur ille, quod Notarius sit, et ab illo Principe creatus. Ita Burr. in d. c. de iur. instrum. Tafin. qui in aliena, num. 160. ff. de acquir. heredit. & eruditissimus Cardinalis Albani in Locutat. ad Bartol. in l. 1. lib. 1. Barbarius, num. 55. ff. de offic. prae. & consensit qui scripsi supra in septima praesumpt. in tertio casu. Secus verò, quando is Princeps non haberet facultatem creandi Notarios. Ita Ruyss in consil. 15. num. 7. lib. 2. simile est, quod dicimus, tutorem & curatorem praesumi eum, qui diu pro tali se gessit. Socin. Sen. in consil. 33. col. 2. lib. 2. & Crauet. in tract. de acquir. temp. in prima particula tertie parvis principum, nu. 37. qui quidem Crauet. edictum de testamenti executoris scriptis, ex sententia Calcani in consil. 8. col. 1. & idem scripserunt Bald. in l. C. de reb. alien. non alien. & Felin. in consil. 2. num. 22. Idem est in eo, qui pro denovo diu se gessit, vt dicam infra lib. 6. praesumpt. 76.

DECLARATUR TERTIÒ, QUANDO NON PROCEDERE, QUANDO EX REMOTA 1 REGIONE ALLATUM SIT INSTRUMENTUM HABENS DEBITAM FORMAM PUBLICAM, NEC ALIQUOD VITIUM IN EO APPARET, & NEMO CONTRADICIT. NAM & TUNC PRAESUMITUR NOTARIUS, QUI ILLUD CONFECIT: & IDEO ILLI INSTRUMENTO ADHIBETUR FIDES. Ita Abb. in Abb. in d. c. versum, de iur. instrum. & ibid. Dec. num. 10. qui declarat. Ceterum Crauet. in consil. 160. num. 2. scripsit, quod si nemo contradicit, absque alio adminiculo praesumitur ille Notarius.

DECLARATUR QUARTÒ, VT INSTRUMENTUM T ANTICQVUM EXCEDENS 11 CURSUM CENTUM ANNORUM, DICATUR CONFSCRIPTUM A NOTARIO, ISQUE PRAESUMATUR TALISITA AFFIRMANT BALD. IN AŌTEN. quas actiones, colom. vltim. C. de sacro sacrat. eccl. Alex. in consil. 101. col. 3. lib. 7. Socin. Sen. in consil. 189. col. 3. lib. 2. Tafin. Barbarius, num. 60. ff. de offic. prae. Der. in consil. 36. num. 11. & in c. 1. num. 25. versum quid tamen sit, de iur. instrum. Afflicus in decis. 211. in fine. Capella Theleson quod. 327. in fine. Idem scripsi Didacum in libro practiarum quod. 21. num. 6. & versum secundum est casus. Et his collata hanc esse receptam opinionem, etsi idem Crauet. in tract. de adu. de antiquo temp. in l. part. quarta par. principum, nu. 37. nu. 1. scripserit, requiri aliquod aliud adminiculum, praeter ipsam temporis antiquitatem.

DECLARATUR QVINTÒ, VT LOCUM NON HABEAT, QUANDO HIC, QUI AS- 12 SERUIT NOTARIUS, FUIT IN QUASI POSSESSIONE ALIQUOT ANNOS, & MULTOS ACTUS NOTARIO CONVENIENTES, CONFECIT, VT QVIA RECEPIT MULTA INSTRUMENTA. Hoc etiam casu praesumitur Notarius, tamen si quid possessio nō est multum antiqua. Ita Bal. in consil. 18. quae plenius, col. 2. lib. 3. & in l. 2. m. 11. C. de sentent. & interlocut. om. iud. Requiritur tamen hoc in casu, quod plura instrumenta, vel actus publicos receperit eum non sufficienti diu, vel tres. Ita Ang. in consil. 140. col. 1. & Felin. in d. c. 1. num. 18. de iur. instrum. Bart. in q. 36. num. 11. & Afflicus in decis. 211. num. 2. & scripsit lib. 2. de arbitrat. inde. causa 161. nu. 2. & Masard. in consil. 192. num. 17. & 18. & num. 21. & num. 26. & predicti declarant, non procedere, 1 quando effert contentio inter 13 Notarium, & alium super titulo ipso principali Notariis. Nam tunc quid possessio non sufficit ad probandum ipsum titulum. Et hoc in casu fide possunt declarari statuta Bononiensia supra allegatum, §. sed si Notarius. & statuto Patavino Rub. de citationib. §. quid quis sit Tabelio.

DECLARATUR SEXTÒ, VT LOCÙ NON HABEAT, QUANDO IN INSTRUMENTO EX ALIO LOCO ALLATO, EXTANT LITERAE TESTIMONIALES, QUOD IIS QUI RECEPIT ILLUD INSTRUMENTUM, EFFICIT PUBLICUS NOTARIUS. Hoc sane casu praesumitur ita esse, & si fides adhibetur. Ita Tund. in d. c. de iur. instr. & ibid. Felin. nu. 18. Est vti adeo ita comprobati hodie videmus, R. 2. vt

ut dubitandum non sit, tamen si Decii, in d. l. i. nu. 19. scripserit iure non probari. Hanc quoque declarationem probant Boer. in q. 154. nu. 4. & Mafcar. in consil. 1093. nu. 3. & 6. & 7. quia alia ad rem tradit.

PRÆSUMPTIO LXXIX.

Notarius an & quando præsumat iussu, & fideliter suum exercuisse officium.

SUMMARIA.

- 1 Notarius pro rectitudine, & peritia præsumentur esse.
- 2 Notarius cum de omnibus rogatus esse debeat, præsumentur omnia partium velum esse scripsisse.
- 3 Notarium aliquod ex suo capite scripsisse qui assensu, durius probatur officii probationibus.
- 4 Clausulam codicillarem, & alias in testamento, confertur Notarium voluntate testatoris approposuisse.
- 5 Notario assensu in firmamento fideiussorum, si muliere factu, se eam de beneficio S. C. Vellam certior esse credidit. Item assensu partes ita esse, ut contraxisse, ex certa scientia, num. 6. Vel quod dicta in una parte instrumenti sint repetita in alia, num. 7. Idem & de testibus, num. 8. Item assensu alius Notarius, qui secum instrumentum recipere, rogatus fuisse, num. 9. Atque, etiam de suis ipsius proprio rogatu, num. 10.
- 11 Notario etiam idiota existente, semper tamen pro ipso est præsumptio. Quamvis aliter scriptum sit, quam dictum num. 12. si tamen se statim corrigat, num. 14. Nisi alias esse malum, num. 15.
- 15 Notarius scripturam praevalens contraditioni testis in causa civilis, & quando dog, etiam in causa criminali, num. 16.
- 17 Notario de testibus coram se, non autem esset, si se creditur.
- 18 Notario de mandato sibi facto non creditur. Falsus quoad executionem ipsius commissum, num. 19. Vel quando ex hislo curia, adhiberi flet dicti Notarii, num. 20.
- 21 Notario non creditur, quando aliter scriptum reperitur in originali, quam in autentico. Neg. extra iurisdictionem eius, qui Notarium creavit, num. 22.

DIXIMVS superiore præsumptione Notarium iudici diuini Cartularium, & propter ad iudicis naturam proximè adeo accedit, ut quemadmodum pro rectitudine & bonitate iudicis præsumentur, sic etiam aliam supra in præsumpt. 49. sic & pro Notarii rectitudine & peritia præsumentur est, si qui Decius C. de falsis ad audientiam, de præsumpt. & docuit Baldus in l. inperator. l. l. i. vers. sed an poterit esse veritat. hom. Notarium posse corrigere errorem, quia ipse est auctor feratibus, & ideo pro eo præsumentur. Et Baldus securus est Alciat. in trati. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 13. sic & Paris. in consil. 87. nu. 21. lib. 3. respondit, pro Notario magis præsumi, quam pro testibus, & alios ad rem tradit Mafcar. in consil. 1094. nu. 1. & 2. Ita quoque dicimus præsumi Notarium aliquid ex suo capite scripsisse, durius probationibus afficiatur, ut respondit Decius in consil. 105. nu. 4. Alciat. in d. præsumpt. 13. nu. 2. quod fecimus sum in consil. 109. nu. 13. & in lib. 2. de arbitrar. iudic. cap. 105. & idem scripsit Mafcar. in d. consil. 109. nu. 18.

Hinc intelligimus, veram esse sententiam illorum, qui dixerunt, clausulas scriptas in testamento, vt codicillarem, & similes, a Notario conferri approposuisse voluntate ipsius testatoris, sic licet aduerus Bar. in l. i. nu. 10. ff. de iure codic. affirmant tres & viginti Doctores, quos enumerat & secutus sum in d. consil. 57. nu. 131. & ibi nu. 135. & 136. confutata distinctione Alciati, constitutis differentiam inter clausulas contractuum, & Vellam voluntatum. Et quanquam in eodem consil. 57. nu. 136. scripserim, multos, secutos

fuisse Bar. in d. l. i. nu. 10. de iure codic. nempe Barbarum, Socin. Sen. Decium, Bertrandum, Ripam, Curtium Jun. Socium Iuniorum, Rubeum, & Grammaticum, at tamen ibidem in col. ult. scripsi, com muni opinionem esse aduersus Bar. quod de re codicis non alib. 4. in præsumpt. 84. ubi agemus de hac clausula codicillari.

Ita quoque dicimus, præsumi pro Notario, qui assensu in instrumento fideiussoris factu a muliere, fide certiora de beneficio S. C. Vellam. Ita communem esse opinionem tellatur Alciat. in d. præsumpt. 13. nu. 3. quam ego ipse secutus sum in d. consil. 37. nu. 145. Sic pariter præsumentur creditur Notario 1. alio- 6 renti partes ita esse, & contraxisse, ex certa scientia, si autem respon- densus Ias. in consil. 137. nu. 5. lib. 4. Soc. Sen. in consil. 40. col. 4. lib. 1. & in consil. 244. col. 5. lib. 2. Dec. in consil. 408. nu. 4. & idem scripsit Alciat. in d. præsumpt. 13. nu. 4. & accedunt alij, quos secutus sum in consil. 37. nu. 132. Ita pariter præsumentur pro Notario, eique fides adhibetur, quod 1. dicta in una parte instrumenti, sint repetita in alia parte, 7 vt scripsi in lib. 2. de arbitrar. iudic. cap. 104. nu. 5. Sic etiam creditur Notario, cum in instrumento scripserit, 1. testes fuisse specialiter voca- 8 tos & rogatos, vt responderunt Rhen. in consil. 154. nu. 7. lib. 3. & Paris. in consil. 61. nu. 3. lib. 3.

Ita quoque creditur Notario 1. assensu alios Notarios, qui una secum receperunt instrumentum, rogatos fuisse, vt affirmat Boer. in consil. 13. nu. 28. lib. 2. Boer. in q. 35. col. ult. & Rahn. in consil. 44. nu. 42. lib. 1.

Imò creditur etiā ipsi Notario, 1. de suo proprio rogatu, quod scilicet ipse fuerit rogatus recipere & conscribere ipsum instrumentum, vt aliorum auctoritate respondit Paris. in consil. 104. nu. 72. lib. 1. & in consil. 27. nu. 12. & in consil. 28. nu. 52. lib. 2.

Extenditur primò, vt locum habeat etiam, si alius 1. Notarius esset persona idiota. Ita Alciat. in d. præsumpt. 13. nu. 2. ex sententia Rom. in consil. 159. qui meo in codice non scribitur.

Extenditur secundo, vt locum non habeat etiam, si alius 1. Notarius etiamsi reperitur aliter scriptum, quam dictum. Nam ad hoc pro ipso Notario præsumentur, quod scilicet non falso, sed propter errorem scripserit. Ita tradidit Bart. in l. quatuor. §. 1. nu. 3. ff. de hered. instit. & in l. si librum §. de reg. iur. Auth. in consil. 285. nu. 3. Comens. in consil. 13. col. 2. vers. & etiam non obstat illud. Arret. in consil. 47. nu. 3. Alex. in consil. 40. nu. 1. lib. 1. Bar. b. in consil. 29. col. 1. lib. 2. Dec. in d. l. si librum, in fin. in consil. 175. nu. 5. Marfil. in l. 1. nu. 9. C. ad leg. Cornel. de falsis, & in consil. 77. nu. 12. Boer. q. 115. nu. 3. Gomez. in §. item §. qui in fraudem, nu. 25. in fin. in Instit. de actio. & Gramma. in decis. 60. nu. 7. Bosius in trati. causarum criminalium, tit. de falsis, nu. 56. & Mafcar. in consil. 109. nu. 17. & latius in col. 1. 640.

Hæc tamen extensio intelligitur, nisi Notarius 1. iste alius fuisse malus. Nam tunc in eo potius præsumentur dolus, quam error, vt scripsit Bald. in d. l. quatuor. §. 1. ff. de hered. instit. Ita quoque dolus in eo præsumentur, quando omisit adhibere solemnitates, quæ ab eo & alijs, communiter solent adhiberi. Ita tradidit Alciat. in d. præsumpt. 13. nu. 9. Prædicta tamen declarantur, quando Notarius itatim 14. r correxit errorem, atque instrumentum tradidit paribus. Ita Soc. Sen. in consil. 91. nu. 10. lib. 3.

Extenditur tertio, vt procedat etiam, quando testis examina- tus in causa civilis, contradicere Notario, assertendo, se aliter deposuisse, & attestatum fuisse, quam fuerit scriptum. Nam adhuc pro Notario præsumentur, & ideo praevalens est 1. scriptura contradic- 15 tioni testis. Ita Specul. in tit. de testib. §. 1. vers. ff. pone. Abb. inc. cum causam, d. 1. & ibidem Felix in fin. de testibus. Idem Abbas inc. ad audien- tiam, nu. 7. de præsumpt. Alex. in consil. 74. lib. 7. Alciat. in d. præsumpt. 13. in fin. Dular. in lib. 2. variat. resolut. cap. 13. num. 11. & idem ego ipse re- spondi in consil. 23. nu. 20. & alios refert Mafcar. in d. consil. 109. 4. nu. 7. Natta consil. 392. nu. 1. Qui tamen omnes intelligunt, vt dixi- mus, in causis civilibus, & in criminalibus, in quibus contradic- 16 tione testis, fides Notarii vacillare dicitur: nisi una cum Notario 1. adesse scriptoris testimonium, cui mandatum fuisse scribi attestations. Nam tunc etiam in causis criminalibus praevalet Notarii assertio. Ita Alciat. præsatis in loco, qui affirmat, ita obser- uari in iudicijs vidisse, & idem affirmant Iulius Clarus l. 10. §. 6. q. 13. vers. tertium est cap. Burfat. in consil. 34. nu. 23. lib. 1. qui testatur esse communem opinionem. & idem scripsit Mafcar. in d. consil. 109. 4. nu. 8. & 9.

Declaratur primò, vt locum habeat hæc præsumptio, quoad ea, quæ gesta sunt coram ipso Notario: Nā de illis Notario creditur 17 sed secus est de gestis ab ipso Notario. Ita Ias. in l. i. nu. 1. in eadem mente, nu. 4. C. de tran. act. & in consil. 62. nu. 3. lib. 1. Afflict. decis. 245. nu. 7. Marfil. in singul. 262. Paris. in consil. 46. num. 8. & in consil. 5. nu. 6. lib. 3.

16. 3. Boer. in quall. 23. num. 73. Cræuet. in consi. 83. num. 20. Et in consi. 240. num. 2. Exemplum alicuius foret in Notario attestante testatorem fuisse sanæ mentis, quando tellam entum conficit. Ita quoque attestari non potest de gettis ab alijs, vt de d. Affidit vbi sup. Ita quoque non creditur Notario afferenti in instrumento aliquem abesse à ciuitate, vt responsa Crauet. ad. cons. 88. num. 20. alia exempla sciens omitto.

Declaratur secundò, vt non procedat hæc præsumptio quoad commissiõem, & 7 mandati ipsi Notario factam, vtpatâi mandatum ei fuit, quod examinet testes. Non enim de cõmissione potest ipse Notarius esse rogatus. Ita Bal. in l. iudicet, in fm. C. de fide instrum. Barba. in consi. 178. in fm. lib. 3. Dec. in consi. 42. num. 3. qui respondit de commissiõne facta Notario accedendi ad confines, & eos determinandi, & simili in casu idem Deci. in consi. 159. num. 8. Et in c. quoniam contra, nu. 45. de probat. Ruin. in consi. 68. num. 17. in consi. 89. num. 10. Et in consi. 189. num. 6. & 7. lib. 4. & idem respondit Parif. in consi. 61. num. 7. lib. 4.

19. Hæc tamen declaratio locum non habet, quoad 7 executiõnem ipsius commissiõis, pro qua ei adhiberi debet fides. Ita Dec. in d. consi. 42. num. 3. post Bal. in d. iudicet. Et rursum non habet locum hæc declaratio, 7 quando ex illo curia adhiberi soleret fides Notario de commissiõne facta fidei facienti de stylo Rotæ Romanæ attestatur Vercallus in decis. 466. in 2. part.

20. Declaratur tertio, vt locum non habeat hæc præsumptio, 7 quando aliter reperitur scriptum in originali, quàm in authentico. Nam tunc non creditur Notario, quod Authenticum standum sit. Ita respondit in consi. 431. num. 2.

21. Declaratur quarto, vt locum non habeat extra iurisdicciõnem eius, qui Notarium ipsum creauit. Ita post alios Ruin. in consi. 62. col. 3. lib. 3. Boer. in q. 242. & Mascard. in consi. 109. 4. in fm.

PRAESVPTIO LXXX.

Instrumenti exemplationem à Notario solemniter factam præsumi.

SYMMARIA.

1. Instrumenti exemplationem rati, & solemniter factam à Notario, cui non præsumitur, id autem ob temporis antiquitatem non procedere. nu. 2.
Et quod sit illud tempus antiquum, nu. 3.

NON est incongruus hic locus, vt differamus, quando exemplationem instrumenti facta à Notario, præsumitur solemniter facta. Quia in re pro regula consuetudini est, hæc exemplationem 7 non præsumitur 7 solemniter factam: Cùm sit solemniter extrinseca, quæ non præsumitur adhibita in ista, 7 quæ cano. 6. vlt. ff. de publicat. in rem al. 5. & multo c. p. p. h. m. subseq. in libro præsumpt. 63. vbi explicatur quantum præsumitur solemniter exemplationem.

2. Declaratur primò, non habere locum ob temporis antiquitatem, & diuturnitatem. Nam tunc exemplatio præsumitur à Notario solemniter facta, vtpatâi, vocata parte, & alijs, seruati quæ seruari solent. Ita H. si. 1. Aud. Butr. B. 11. Art. Guido Pap. Co. neu. 147. & Deci. quos reuocat & sequitur Crauet. in tract. de antiquit. temporum, in 2. parte princip. ali. in part. quæ in p. viderunt, nu. c. 122. & illi accedunt Cern. in consi. 193. colum. Floranus in l. 2. ff. de fide instrum. Alexand. in cap. 10. colum. 2. lib. 5. & in consi. 101. colum. 1. lib. 7. Sacin. Sen. in consi. 17. lib. 2. Affid. in dec. ff. 29. num. 6. Boer. in quall. 281. num. 15. Parif. in consi. 104. num. 43. lib. 1. Moderni Parifien. in comment. ar. ad Consuetudines Par. siue ff. tit. 1. §. 3. num. 79. & Didac. practicum quæstionum, cap. 21. num. 6. vbi scilicet & propter.

3. Quod autem tempus antiquum hoc in casu dici debeat, explicat Crauet. & Didacus præcitati in locis.

PRAESVPTIO LXXXI.

Notarius quando præsumitur rogatus de cõinstrumento, quod conscriptum ab eo appareat, di. ligenter explicatur.

SYMMARIA.

1. Notarius in dubio de instrumento conscripto, non præsumitur rogatus. Et quia in dubio, nu. 2. & 3.
Menoch. Præsumpt.

4. Facta præsumitur, cum solita sunt fieri, & quomodo, nu. 6.
5. Notarium rogatum de instrumento rogatum præsumitur, male d. sentit aliqui.
7. Notarium rogatum de instrumento præsumitur, vbi aliqui extant eius rei: melius: quæ autem sunt illa consuetudo, nu. 8. & 10. 11. 12. & alijs seq.
Ab hac tamen opinione dissentit Bal. nu. 13.
9. Publicatio instrumenti facta à Notario, in l. iudicet, in fm. C. de fide instrum. 7 abelloni apostolum significat actum à partibus perfectum, & absolutum.
16. Notarium de instrumento rogatum ex consuetudine præsumi, verum est, si penes ipsum reperitur: scilicet, si vel apud alteram ex centabentibus partem, vel personam aliquam præsumatur.

DEBITARI sepe contingit, an & quando Notarius præsumatur rogatus conficere instrumentum, quod conscriptum reperitur: Quia in re statuenda est nobis illa iuris sententia, quæ & crebrior & verior est, in dubio 7 Notarium non præsumi rogatum. Ita equidem scripsit Innocentius in l. 1. nu. 9. de fide instrum. qui ob id docuit, quod si mortuus esse ipse Notarius, vel viuens non recordaretur, se de eo rogatum, non posset illa scriptura in publicam formam redigi. Cum Innocentio senserunt Bar. in l. 1. qui ex angeli ar. 5. fin. c. m. m. 20. de ed. & in l. secundum, nu. 11. ff. de verb. oblig. & ibid. Ange. Imol. & Alex. eo etiam loci hæc esse cõmunem esse alicuius Ita nu. 40. et si ipse 7 in infra referam) dissentiat. Ita accedunt Arg. in consi. 220. num. 1. in consi. 275. num. 2. & in consi. 400. num. 3. Alber. in Rub. C. de fide instrum. in fine. Butr. nu. 1. col. 3. de fide instrum. Alex. in consi. 193. num. 9. lib. 2. & in consi. 4. num. 4. lib. 3. Corn. in consi. 70. num. 4. lib. 4. Thomas Passolun. in l. seu de fide instrum. 2. lib. 2. Hanc esse cõmunem alicuius Deci. in l. 1. nu. 20. de fide instrum. & Boer. q. 35. col. 1. h. Eandem probant Parif. in consi. 104. num. 72. lib. 1. in consi. 27. num. 1. Neuz. in consi. 52. lib. 2. & Roland. in consi. 14. num. 26. & num. 42. lib. 1. Neuz. in consi. 26. num. 1. Rubet. in consi. 14. num. 2. Riminal. in l. 1. si emam p. 1. nu. 55. C. de cellat. Capital. in consi. 88. num. 2. lib. 2. & Mascard. in cens. 107. nu. 1.

Primò ea ratione atque argumento hi mouentur, quod ea, quæ sunt solemniter extrinsece non præsumuntur, 7 quæ in 2. p. vlt. ff. de publ. c. i. in rem al. 5. Ad quod quod Notarius rogatus sit, extrinsece solemniter est. Ergo Notarius rogatus non præsumitur. Nec hinc satis solide argumentationi officit, si dicatur, nil solemniter extrinsecum præsumi, vt multis probat Alber. in Rub. C. de fide instrum. col. vlt. qui ad d. l. quæcunque, §. vlt. respondet procedere saure pupilli. Nam responderet receptam & veram esse sententiam, quod imò extrinseca solemniter non præsumitur: sicut scribitur: feri omnes in l. secundum de verb. oblig. & abunde explicatur supra. Nō etiam repugnat, quod saltem solemniter extrinseca præsumatur ob probatam personæ exercentis actum. Ita docuit Abb. in c. fraternitati, in fin. de testib. & attest. & aliam in c. si missi, num. 3. de probat. cum inquit, clericum ordinatum ab Episcopo optime probaturque vitæ, præsumi solemniter ordinatum: & subiungit, quod ob id nonnunquam (ita enim in codice Abbatis, qui corrupte circumfertur, legèdum est) solemniter extrinseca præsumitur ob probatam personæ. Notarium autem esse personam probatæ vitæ, cum è publico probatus sit, vt alia dixi nu. 1. Hinc Didac. l. pract. quæstio. cap. 19. num. 3. scribit infamem Notarium esse non posse. Boer. q. 222. num. 3. Non inquam, hæc cõsideratio repugnat, quod quidam Abbatis traditiones procedunt & intelliguntur, cū de modo præiudicio agitatur, ita dicitur in l. 1. C. de iudicand. nu. 16. de verbo. oblig. & scripsit supra. Cum ergo nostrum in casu maximum versetur præiudicium, nempe de fide adhibenda scripturæ, dicendum est, hæc rogatus solemniter extrinsecum non præsumi.

Secundò adfertur ratio hæc, 7 rogatus non esse quidvis, sed qd faci, vt re ipsa constat. Atqui ea, quæ faci sunt, non præsumuntur, l. in bello, §. facta ff. de cap. & p. filium reuoc. Ergo Notarius non præsumitur rogatus. Hoc argumento in specie vltus est Ang. in cens. 220. nu. 1. Nec obstat, quod 7 facta præsumuntur, cum solita sunt fieri, l. vlt. ad §. C. de fide instrum. & in præf. scribitur Bal. in Rub. C. de fide instrum. nu. 3. & l. 1. in l. secundum, col. 1. vbi responde melius de verbo. oblig. Nam huic obiectiõni infra facti faciam.

Tertio allegatur text. l. vlt. §. fin autem dubius, in Rub. C. de iur. delib. in illis verbis, [i]ubente eo Tabularium pro se scribere. Itæ eo loci Alber. num. 2. in fin. in specie annotat text. hunc in hanc ipse sententiam.

Verum (vt dicam quod sentio) nil ad rem confert hic locus. Siquide hæc duo sunt separata, quod Notarius debeat esse rogatus, & quod

& quod rogatus prefumatur. Non enim dubium est, quin rogatus esse debeat, *§. nos autem in Auth. de Tabell. Et* ob id dicimus, Notarium nulli penitus ex suo capite scribere et posse, vel debere: *sententia in l. ubi probatur in conf. 37. num. 105. Et videri Afflic. de cas. 241. m. 6. in fin. Et Boer. q. 35. num. 2. Hoc casu loquitur text. d. §. in autem dubium, cum vult, Notarium conscribentem inuentarium, id facere debere rogante herede. Nos autem disputamus, an prefumatur Notarius rogatus præsumptionem enim rogatum esse necessarium, cum disputamus, an prefumatur. Atque ita sententiam glo. in d. §. nos autem. Bar. in d. §. qui ex argenti in §. finitum. 2. l. ed. nu. 29. ff. de eden. l. as. in d. §. sciendum. nu. 40. de verb. obl. dum ante omnia præsumpimus, Notarium debere esse rogatum, deinde disputant, an Notarius prefumatur rogatus scripsisse, quod scriptum reperitur. Hæc itaque recepta & vera iuris sententia, rectius falcitur duobus illis, tam relatis priore loco, argumentis.*

Contrarium ergo opinionem, quod scilicet in dubio Notarius præsumatur rogatus, male firmanrunt Accurs. & Jac. Beluif. in §. nos in Auth. de Tabell. Specul. in tit. de instr. edit. §. 1. m. 4. Et idem sententia in verbo Bar. in l. Domitius. nu. 2. ff. de testam. Bald. in conf. 138. §. inuenitur, in fin. lib. 2. idem Bald. in Auth. rogati. C. de testib. & ibid. Salic. col. 1. vers. tertio fortius scilicet. idem Bald. in Rubr. C. de fid. instrum. num. 5. & in l. 1. num. 18. C. de fid. instrum. & in l. as. afflic. lib. 10. Bellam. de cas. 267. Capel. l. ubi §. 13. arti. in §. sciendum. nu. 15. vers. aduertit. ff. de verb. oblig. & ibid. l. as. num. 40. & Christophor. Castil. num. 26. & Butigella. num. 19. & Dec. in conf. 11. num. 17. vers. & ista conclusio. Anten. de Præto veteri insti. confil. Alex. conf. 73. num. 7. lib. 1. & Paris in conf. 10. m. 73. lib. 1.

Primo mouetur Accursius in d. §. nos autem. argumento ducto in simili, ex text. in §. si ita scriptum. Infit. de insti. stipul. & §. vlt. Insti. de fideiuss.

Secundo ad rationem alij vultur, quod Notarius scribere nil potest tanquam Notarius, nisi à partibus rogatus sit, d. §. nos autem, in Auth. de Tabell. & diximus supra. Et qui Notario fides adhibetur, cum sit persona publicè approbata, vt darum est. Ergo cum Notarius ait se scripsisse, præsumendum est, quod rogatus scripserit, ne alibi male & contra officium aliqui aliud egisse videatur, iuxta ea, quæ scripti in conf. 37. num. 105. & in specie ita considerat Card. Zabarel. in conf. 135. col. 2. ver. item pro ob. Et confirmat l. as. in d. §. sciendum. nu. 45. vers. quod tenendum de verb. oblig. cum scripti, quod fuit Notarius præsumitur rogatus, quando dixit, [publici.] ita et debemus dicere, quod rogatus prefumitur, si dixit, [scripsisse.] ex quo semper vt Notarius id egisse dicitur.

Verum hæc argumentatio egreditur terminos nostra dispositionis: quæ quidem illa est, qñ nulla extat conclusio, quæ dicere possint hunc notarium fuisse rogatum. Atqui dicere, se rogatus scripsisse, significat, se rogatum, quia si rogatus non esset, tanquam primus diceretur scripsisse. Et hoc apertius constat ex ratione, quæ vltus est Iason, contra quem illa probè retorqueri potest. Et in specie nostra ita etiam considerat Decius in c. 1. num. 26. de fide instrum. post Alex. in conf. 45. num. 4. lib. 1.

Tertio adferitur hoc argumentum, Notarius non consuevit scribere nisi rogatus, *maxi. d. §. nos autem.* Atqui solitus scribere, si scribit, ob vim illius consuetudinis prefumitur scribere, l. vel vultur form. ff. de pign. actio. & l. Titius. ff. quod cum eo. & simili in casu de argentario, & similibus, quorum officium est scribere, docuit Barto. in l. 1. num. 5. C. de eden. Ergo prefumitur quod notarius rogatus scripserit. Accedit, quod factum prefumitur id quod fieri consuevit, l. vltim. C. de pign. insti. in specie Bald. considerat in rubr. C. de fide instrum. num. 3. Caterum faciliè responderi potest, quod tunc demum ita prefumitur factum, l. vt cõducit fieri, si sit in vim illius consuetudinis, si enim notarius scribit tanquam notarius, tunc prefumitur rogatus, quia aliter scribere notarius non consuevit hæc non est nostra disceptatio: de eo enim contendimus, qui potuit scribere vt notarius, & vt prius, cum ignoratur quomodo scripserit: nos dicimus non scripsisse vt notarium, cum de rege, qui extrinseca solemnitas est, non appareat. Nec obstat illi text. d. vlti. C. de fideiuss. qui non probat considerationem illam Baldi, scilicet aduerit post alios Riminal. l. un. m. d. l. si emancipati. nu. 56. C. de collat.

Quarto mouetur Baldus in rubr. C. de fide instrum. num. 4. ca. ratione, quod ob artis peritiam Baldus adhibita prefumitur in actum gesto, ex l. 1. C. de testam. At notarius peritus prefumitur, cum vt talis approbatus sit, & in specie respondit in conf. 37. Ergo prefumitur, quod rogatus scripserit. Eadem responsione, quæ vltus sumus supra consilari potest hæc argumentatio: nos scilicet disputare,

quando verè ignoramus, an confecta scriptura fuerit scripta tanquam à notario, vel tanquam à priuato. Et dicimus, non prefumimus scriptam vt à notario, ex quo de rogatu non colitur, nec aliqua extat conclusio, quæ dicere possimus cum ex speciali quadam sui personæ scriptis.

Quinto hoc argumento vsus est Iason in d. §. sciendum. num. 40. in fin. de verb. oblig. argumentari licet in hac materia à telead notarium: cum telis ita rogatus sit vt notarius, cum de subscriptione ab ipso telis faciendi agitur, *Auth. rogati. C. de testib. & ibi Bald. & ceteri.* Atqui quando telis subscribit instrumentum, præsumitur, quod rogatus scripserit, ita docuit Bar. in d. §. sciendum. & ibi ceteri scilicet sunt. idem Bar. in l. Domitius. ff. de testam. Ergo multò magis rogatus prefumitur notarius, qui est persona publica, cuius maior fides adhibetur. Caterum satisfacti huic obiectioni, implem. Iason in d. §. sciendum. num. 40. in fine. cum ait, & rectè Bartolum loqui de teste, qui se subscribit præsentibus partibus scientibusque, vel testatore præsentem sciente, ob id rogatus prefumitur. Nos verò loquimur cum scriptura ita simpliciter à notario scripta reperitur, & ignoratur, an præsentibus scientibusque partibus conscripta fuerit, si enim constaret notarium scripsisse præsentibus contrahentibus, & actum fuisse perfectum, prefumeretur rogatus à contrahentibus ipsis, sicut in telis diximus. Et in specie respondit Dec. in conf. 11. num. 17. vers. quæto quod notarij. His manifestè constat illam magis receptam Innocentij sententiam esse veram: Quocirca si reperitur alia qua scriptura manu notarij conscripta, extra tamen eius protocollo, releuari seuerèdigi in publicam formam non poterit: id quod in specie respondit Ang. in d. conf. 220. & in conf. 275. & alij plures ex supra relatis. præsertim Dec. in d. c. 1. col. 3. de fide instrum. & accedunt Cagnol. in l. si liberarius. nu. 36. de reg. iur. & Marchabrum in conf. 18. nu. 9. & 10.

Receditur à presumptione hac, quando in contrarium extat aliqua conclusio, quæ significet, notarium fuisse rogatum, conclusio hæc plures considerari possunt.

Prima est, cum scriptum reperitur, quod notarius dixit, t. 8
illud instrumentum publicè. Nam tunc prefumitur, quod rogatus illud scripserit, ita docuit Barto. in d. §. sciendum. num. 11. de verb. oblig. & ibidem l. as. num. 39. in fin. opinioem recepit Angelus & Insulani & Baldus in l. 1. C. de fide instrum. & inter hostes l. 1. lib. 10. nec non Butrium & Abbatem in c. 1. de fide instrum. Quibus accedunt Ange. in d. conf. 275. num. 2. & Corn. in conf. 70. num. 4. lib. 4. Dec. in c. 1. num. 20. de fide instrum. Paris in conf. 104. num. 72. lib. 1. Rolan. in conf. 44. num. 48. lib. 1. Alcia. & Ioan. Bologna. in l. sciendum. l. 1. num. 2. 2. 8. de verb. oblig. Riminal. l. un. in l. si emancipati. nu. 57. C. de collat. Roland. in conf. 44. num. 44. lib. 1. & Mascard. in conf. 109. num. 10. En et huius conclusio ratio, quam pendit Barto. in d. §. sciendum. num. 11. vbi et Alcia. num. 24. quia t publicatio in se rogatum includit, & ideo ipse rogatus dicitur esse de solemnitate intrinseca publicationis: cum ergo notarius asserit se publicasse, asserit etiam, se de eo esse rogatum. His constat male respondisse Corneum sibi contrarium in conf. 228. num. 5. lib. 3. & cum eo Paridem in conf. 27. num. 16. lib. 2. Bolognetum in d. §. sciendum. num. 249. cum dixerunt, hanc clausulam nulli operari, quia adhiberi ponit à notario, cum crederet, quod pars consentire deberet, & quod de eo instrumentum deberet esse rogatus: male inquam respondit, quia non solent notarij adhibere hanc clausulam, nisi actu perfectò & adhibito partium consensu. Et ideo in praxi erit ille scilicet & nos probandum, vt reddatur clarior.

Secunda est conclusio, t. cum scriptum ita reperitur, [actum &c.] Nam hæc verba significant notarium fuisse de eo rogatum, ita in specie testatur Card. al. Zabarel. in conf. 133. col. 2. vers. sic ergo, & ceteri. in l. si in q. de test. & cum eo Alex. in conf. 14. num. 6. & in fin. lib. 6. Paris. in conf. 61. num. 7. lib. 3. & Rolan. in conf. 44. num. 43. lib. 1. Corn. in conf. 16. 2. col. 2. vers. confirmatur. Neuz. conf. 24. num. 7. & conf. 26. num. 42. qui & alios recepit. Rub. in conf. 14. num. 8. Marchabrum in conf. 18. num. 5. & 2. Mascard. in d. conf. 109. num. 15. qui alios refert.

Ea est ratio, quod hæc clausula, [actum &c.] significat instrumenti perfectionem, atque publicationem, vt tradit Cast. in conf. 111. vbi & ponderatur, quia supra scripta, col. 1. vers. dicitur in conf. 29. Quia in praxi, col. 2. vers. præfata, lib. 1. Socin. sen. in conf. 102. col. 2. lib. 1. l. as. in l. Gallus. §. idem credendum, in fin. de liber. & poss. l. un. d. conf. 26. num. 42. Quæ sine perfectio non adest, si rogati careret instrumentum. Caterum hanc conclusionem non admittit Ange. in conf. 40. num. 3. Si quidem (ait ille) habent hæc verba sensum hunc, quod eo præsentem, ita à partibus fuit actum & dispositum. Respondit faciliè potest, quod imò eo habent sensum, quod instrumentum fuerit perfectè confectum, atque ita d. receptum, &c. vt dicitur

dicunt relati interpretes, scriptum cum non confecerint notarij in instrumentis a se non receptis, rogatisque, eam adhibere clausulam. Et ita rem considerando, cessat, quod respondit sibi parum clausulam Parilius in conf. 27. nu. 16. lib. 2. post Corne. conf. 226. num. 1. hanc clausulam, [actum, &c.] non significare rogati, quia fieri potest, quod notarius ita scripserit, credens, quod partes inuicem consentirent: Non ergo ex hoc sequitur concludens argumentum quod confecerint: Cessat, inquam, hanc consideratio, quia mos est notariarum, non apponere hanc clausulam, nisi re perfecta & absoluta, vti etiam supra declarauit ad clausulam, [publicauit, &c.] Quae sane clausula vim hanc habet, cum in fine confcripti instrumenti adhibita fuit, non autem quando in illius initio, ita declarat Cast. in d. hanc consultijs, in fin. C. de testam. Alex. & alij supra relati, quos secutus est Roland. in conf. 44. nu. 43. lib. 1. Quinimo etiam si in initio apposita sit, eundem effectum parit, vt ex aliorum sententia respondit Neuz. in conf. 26. nu. 42. Ergo hac in re opinor esse spectandum consuetudinem notariarum illius regionis, an scilicet adhibeant hanc clausulam in principio, vel in fine instrumenti, actu ipso absoluto, & perfecto.

Tertia est coniectura, cum scriptum est, [testibus presentibus] rogatis, &c.] Nam hac verba significant notarium fuisse de eo instrumento rogatum. Ita respondit Neuz. in conf. 24. nu. 7. & conf. 26. num. 43. ex sententia Alex. in conf. 14. num. 32 lib. 6. Rimind. d. in. in d. si emancipati, nu. 18. C. de collat.

Quarta est coniectura, quando ita scriptum reperitur: [Ego Sempromius notarius scripsi.] Huius verba demonstrant, quod rogatus fuit. Ita affirmant Bart. Angel. Imola, & Alex. in d. 1. sciendum, de verb. oblig. quod ibi recenset La. num. 39. ad finem, & Alciatus ibidem num. 42. Quibus addi Cardinal. Zabarella, quem max. referam. Ea est huius sententiae ratio, quia exprimendo nomen officij, videtur ex qualitate suae personae ita fecisse. Idem censent Roland. in conf. 44. nu. 45. lib. 1. & Maillard. in d. consil. 107. nu. 19.

Verum ab hac sententia differunt Bald. in l. 1. num. 22. C. de fide instr. & iure hys fiscal. lib. 10. & La. in d. 1. sciendum, nu. 39. de verb. oblig. Corne. in conf. 191. num. 1. lib. 1. qui ita etiam intelligit Imolam in d. 1. sciendum. vbi etiam Ioan. Bolog. num. 249. opinatur hanc esse veriorern. Ea ratione vult esse Baldus, quia quando instrumentum conficitur, & illud iam notarius scripsit, non fuisse coram partibus, & quod illic confenserint, sicuti scribit gloss. & Bart. in l. 1. sciendum, §. de leg. & multis reuocis in conf. 37. num. 122. Et si ergo ex his verbis, [Ego Sempromius notarius scripsi.] posuit constare eum scripsisse, non tamen dicitur constare, quod coram partibus legerit, & quod illic confenserint. Respondi rei huius considerationi potest ex ratione, quia vix fuit Bart. & leuiores, quod scilicet non possunt dicere notarium scripsisse tanquam notarium, nisi etiam concedamus adhibitas fuisse ab eo omnes solemnitates, quae requiruntur ad confessionem publici instrumenti, & ideo praesumitur lectum aequo publicatum coram ipsis partibus, & illas confensisse. Non etiam vixit illa consideratio Bolog. in d. 1. sciendum, num. 250. cum ait, quod hanc coniectura procedit etiam quando ita scriptum est: [Ego Sempromius notarius, &c.] Nam erit difficile illud verbum, [scripsi,] iattamen ob vim illius clausulae, seu dictionis, [& cetera,] subintelligi, [scripsi.] ita respondit Card. Zab. in conf. 123. col. 2. vbi aliter respondemus. Idem est si notarius ita scripserit, [Ego Sempromius notarius recepi, &c.] Ita respondit Roland. in conf. 44. nu. 44. lib. 1. qui num. 46. & num. 47. idem respondit, quando addit illa clausula, [Et inde, &c.] Idem est cum scriptum ita fuit, [Ego Sempromius notarius scripsi, &c.] Illa dictio, [&c.] arguit, quod fuerit rogatus. Ita Angel. in conf. 27. Boer. quesi. 37. in fin. Rimind. in. in d. si emancipati, num. 18. C. de collat.

Quinta est coniectura, quando notarius adhibuit signum sub tabellionatus. Nā & tunc si simpliciter dixerit se scripsisse, idque non concludatur tamen signi appositio significat actum fuisse perfectum, & instrumentum ita de rogatum. Ita docuit Bald. in l. 1. num. 22. C. de fide instr. & iure hys fiscal. lib. 10. quem secuti sunt La. in d. 1. sciendum, num. 39. & ibi Alciatus, num. 42. de verborum obligat. ad quem respondit Alex. in conf. 44. num. 44. s. motus est ea ratione Bald. quia signum notarij dicitur quidam terminus dispositionis reductus in scriptura, scilicet termini lapidei agrorum sunt. Vnde iste terminus signi tabellionatus significat actum absolutum & perfectum a partibus. L. apertis. C. de fide instr. ergo necesse est quod sit publicatum coram partibus, & ab eis approbatum, quia aliis non posset dici perfectum. Ergo opinor signi tabellionatus appositio-

nem hoc significare: quia verē nō confecerunt notarij illud adhibere, nisi perfectō & a se recepto rogatoque instrumento.

Declarantur atque intelliguntur haec omnes 7 coniecturae procedere, quando instrumentum reperitur apud ipsum notarium secus si apud alterum ex contrahentibus, vel aliam personam priuam, ita declarat Corne. in conf. 191. col. 2. vbi & tamē fortiss. lib. 1.

Sexta est coniectura, quando scriptura hac reperitur in libro Rogationum, habente titulum seu inscriptionem in principio: [liber rogationum mei notarij, &c.] Nam tunc praesumitur, quod idem notarius ita rogatus de ea scriptura, ita affirmant Aretius in l. sciendum, num. 13. vbi tertio addit de verb. oblig. Gram. in decisi. 106. nu. 16. Boer. in d. q. 35. ad vlt. Rimind. in. in d. si emancipati, num. 39. Ea ratione adducti sunt, quia rogatus ille censetur repetitus in dicta scriptura. Id quod copiose declarabimus infra.

Septima est coniectura, quae sumitur ab antiquitate temporis, ob quam etiam praesumitur solennitas extrinseca. Ita inspicie declarat post Alexand. in conf. 48. col. 2. lib. 5. Maillard. in d. consil. 107. nu. 20.

PRAESVMP. LXXXII.

Diuini nominis inuocatio, an repetita praesumatur ab vno instrumento, in alijs subsequentibus.

SYMMARIA.

1. Solemnitates instrumentorum dicuntur substantiales.
2. Solemnitates instrumentorum nonem esse.
3. Inuocatio diuini nominis facta in principio libri, praesumitur in subsequentibus repetita. Idem de anno, & indictione, nu. 4. & 5. Et quid sit de die, nu. 6.

POSTEAquam explicauimus praesumptiones atque coniecturas, quae circa fidem & probitatem notarij versantur, aliquibus subiiciamus, quod ab solennitatibus instrumentorum pertinent. Permultae autem sunt hae solennitates 7 quae nostri subtilia instrumenti appellant. Nam gloss. in generali. C. de arbit. lib. 10. commemorat octo substantia. Rectius & ordinarius, sicuti etiam fere vbique obseruatur, nouem 7 recenset Specul. in tit. de instr. indictione. Primo, inuocationem diuini nominis, secundum, annus, tertio, indictionem, Quarto, diem acies, Quinto, nomen Imperatoris, vel Papae. Sexto, locum. Septimo, testes. Octauo, nomen tabellionis. Non, ipsius tabellionis signum. Et Spec. secuti sunt Bart. (sive quisque sit) in repet. l. si quis ex argentarijs. §. si instrumentum, nu. 6. ff. de eden. Felin. latissime vix. s. nu. 2. de fide instr.

Dubitari itaque per se potest, an diuini nominis inuocatio facta in vno instrumento, repetita praesumatur in subsequentibus? Cum in d. §. si inuocatum, nu. 7. vbi, sed postea scriptum reliquit, quod cum inuocato hac respicit totum ipsum librum instrumenti, nempe prothocolium, facta in principio libri, praesumitur repetita in omnibus alijs instrumentis subsequentibus. Hae enim inuocatio est in tota & in qualibet parte ipsius libri: sicuti de seruute vix dicitur, §. si cum, ff. de seru. mod. idem Bart. Et subiungit ipse Bartol. in d. §. si inuocatum, num. 8. in fin. quod hac solennitas inuocationis diuini nominis sit vniuersalis & praesumpta in actibus cuiuslibet Christiani fidelis, siue apponatur in principio, siue in medio, siue in fine, semper intelligitur in omnibus actibus relata, vel repetita.

Idem de anno 7 qui praesumitur repetitus in subsequentibus instrumentis. Bart. in d. §. si instrumentum, num. 10. qui tamen declarat non procedere, quando ita esset scriptum [anno 1385, die 20. Decembris.] & deinde sequenter alia instrumenta confecta menologio, Febuario, & alijs. Nam tunc constat, annum illius 1385, non praesumi repetitum in subsequentibus instrumentis.

Idem dicendum est de indictione, quae posita in principio prothocolli, praesumitur repetita in instrumentis subsequentibus, respectu vnus anni, ita Bart. in d. §. si inuocatum, num. 13. Ruyus in conf. 159. nu. 10. lib. 4. & Socin. in conf. 127. num. 3. lib. 3. Quando vero indictio est posita in medio, tunc refertur solum ad subsequentia, non autem ad praecedentia. Bart. in d. §. si instrumentum, nu. 14. Quando vero indictio est posita in fine, tunc distinguit Bart. in d. §. si instrumentum, nu. 15. & cum fecutus est Ruin. in conf. 23. lib. 4.

De die an 7 praesumatur repetita in subsequentibus instrumentis, latissime differui in libro 2. de Arbitrarij iudicium, casu 64.

adhibito loco, & loco loci, quò fuit confectus, effe nullum, &
Corneum vult effe fequi Declinatio. num. 8. de fide inftituti. Et for-
tiori in cafu refpondit Bal. conf. 166. Allegationes, imprimò dubio,
lib. 5. etiam in telamento t confcripto ad pias caufas, confcriben-
dum effe locum, & locum loci. Effet etiam adhibendus locus lo-
ci fingularis, vt pura, in pila Pretorij, vbi res redditur. Et hoc qui-
dem quando in loco ipfo fingulari, actus conficiendus effe: aliàs
non. Ita tradit Bartol. Caftrifini, & alij m. d. de populo, §. quò nati-
us effe de operi noni numerat. Caftrifini, in conf. 42. vñ §. examinato,
celum. l. lib. 7. & Capella Tholofan. quæft. 492. vbi Aufrer. m. addit.
His exploratis,

Dubitari nunc contingit, quando ex aliquibus coniecturis præsumatur adscriptus locus, vel loci locus, instrumento, vel de vno in aliud repetitus.

Prima est præsumptio & coniectura, quando instrumentum
5 confectum est f. de aliquo actû, qui non nisi certo in loco confici
consequitur. Nam tunc et in eo instrumentum non fuit expressis
adscriptus locus, artamen præsumptum censetur adscriptus, ex
quo eo in loco actus similis confecti solent, sicuti contingit in ac-
tibus iudicarijs, qui folent confici apud tribunal magistrat-
us. Itaturat Alexand. & Iafm. d. l. de populo. §. qui nuntia. de ope-
ris nuntiat. ali. nom. §. ff. de num. & ex festi. Gualtero Cuius, Ital-
di, Butry, & Iam probari credetur in l. §. prim. §. placuit. ff. de aqua quod-
di. & ff. de offina.

6 Secunda est coniectura, & presumptio, quando conscriptum est instrumentum, in quo loca ipsa fuerunt descripta, & deinde subsequitur aliud instrumentum eadem de consuetum, cui adiecta est clausula, factum vii supra, &c. Nam & tunc presumptum hoc secundum instrumentum fuisse consuetum eodem in loco, in quo & antecedens consuetum fuit. Ita respondit Socin. *Innov. in conf. 102. num. 2. in fin. lib. 3.* Et hoc quidem expressio dicitur facta per relationem ad aliud, nempe ad superius, iuxta traditionem Doctorum *in l. 2. ff. de lib. & posthum. Causens. l. h. hoc consuetum in l. 2. C. de test. quib. & Paris. in conf. 80. num. 49. lib. 2.*

7 Declaratur hæc coniectura, vt non procedat, quando t^o locus
esset pro forma exprimendus. Nam tunc non præsumeretur, nec
sufficeret expressio facta illis verbis, factum vbi suprâ, &c. Quo-
doquidem non sufficit expressio per relationem ad aliud, quan-
do pro forma illa requiritur, vt tradunt Angel. Alexan. & Ias. in
l. ff. de liber. & posthum. Alexan. in l. vbi autem non apparet, §. illud. ff.

8 *verber ablati*, in *conf. 10. num. 9. lib. 1. Decius munit. 179. in pmo*
quod exemplum adferunt in appellatione l. ab intercolutoria, quia
pro forma requirit expreſſionem grauissimi, vt non ſufficiat
expreſſio pro rationem ad aliud. Et comprobatur declaratione
hac egregia traditione Alberici in tract. florum, parti. 1. quod 10.
156. poſt Dynum, quoniam commemorat, cum ſcriptum florum ad
ſiſte Verone cauſum eſt, quod in inſtrumentis apenſi debeatur
proprium nomen diei, puta die lune, vel die Martis menſis Au-
gusti, ſi reperitur inſtrumentum, in quo ſi ſcriptum, die decima
ſexta menſis Auguſti, non erit ſatiſfactum ſtatutum florum. Et
ſi certitudo habebatur pro rationem ad aliud. Et Alberici
ſecutus eſt la. fel. 10. num. 22. ff. de liber. & poſtulum & in conf. 97. col.
ſequit. lib. 1. Et ſedem quod ſingularis expreſſio requiritur

10 Tertia et collectura & prefumpcio, 1 quando instrumentum
fecta fuerit ab eodem notario eadem die, & inter alios par
tes, vel de duobus actibus ab ea persona confectis: sicut conti
neltor, quando tellor conficit testamentum, & eadem die codici
los, que ab eodem notario recepta fuerunt. Hoc casu ap
positus in testamento, sicut in primo instrumento prefumitur re
peritus in codicillis, atque ita Bart. in *l. si quis ex argenteis q. 6. p. 1. in
fin. in l. i. de iur. p. 27. verbi quia cum appareat, q. de edem. & p. 1. in
fin. Bald. in conf. 208. Præsumitur p. 1. in l. 2. in l. 1. cum respondeat, &
ratione concisionis instrumenti locus in vno appositus, in altero
prefumitur atque censetur reperitus. Idem responderunt ipse
met Baldus in conf. 160. ad q. 1. in l. 4. & apertius R. iunior in test.
p. 1. in l. 1. in l. 10. Baldus. Oportet traditiones ego intelligere, quan
do incontinenti duo ipsa instrumenta fuerunt scripta, licet
verè loquatur Bald. in ca. 7. de v. in f. in l. 1. cum ex hac senten
tiam maxime pro: edit, quando ad eam alia collectura, que prefumitur
locum non fuisse mutatam, vtpotè quando tellor erat valde a
groto illa die, qua conficit testamentum & codicillos. Nam
tunc infingit magis verum prefumpcio, quod locum non*

taterit in confectioe codicillorum: & propterea codicilli recipiunt declarationem ab ipso testamento, *ut sit hunc Arch. in c. 1. 2. & 2. num. 2. & nu. 3. in fi. & 1. in fi. si quis in argent. arg. ff. de iur. iur. l. 1. num. 2. in fi.*

Declaratur hac coniectura, vt procedat, quando i incontinenti
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848

Declaratur secundum, ut non procedat, † quādo in secundo instru-
mento est deferendus locus, sed non in primo. Nam tunc non
praesumitur, quod is locus referri debeat ad primum instru-
mentum.

Ita in simili appositione dicit, vt apposta in fecundo influentia non retrotrahatur ad primum, criperiturg glo. & Bart. in l. argentaria. §. si minus. ibidem Bart. in 2. ff. de ed. Alex. in l. patri. & §. qui in d. de vulg. ar. & p. p. folgit. & Ruin. in conf. 2. inf. lib. 4. quos fecutus fuim in commentarij de arbit. iudic. lib. 2. c. 2. c. 6. 4. num. 77. ubi nam. lo. rationem præter alios interpretes considerat. Et cum illo in casu 6. plura criperim, de repetitione dicit ex vno instrumeto in aliud, que adaptari possunt huius presumptionis, hac repetere nolui, ne ex criperis cripta conficiam.

De duabus postremis solennitatibus, nempè appositione testium, & signi tabellarum ac dicere superfedeo.

PRÆSVMPATIO LXXXV.

Officium gerentem, præsumi rectè illud administrare.

S V M M A R I A.

- 7 Officium admittuntur: si quid neglexerit, non sua, sed paria culpas
eidisse praesumitur.
- 8 Officium praesumitur in culpa. ubi priusatum praesumeretur.
- 9 Officij necessitas excusat inquisitorem, ut in eo dolo non praesuma-
tur.
- 10 Officium rem de fure subit actum recipiens, praesumitur bona, & Lun-
dabili mente fecisse.
- 11 Officium ecclesiasticorum, dicta & falsa, lex maxime in meliore par-
tem interpretatur.
- 12 Idem est in officibus fiscali, num. 6.
- 13 Quod attamen tempore & finalitate procedit, num. 7.
- 14 Praesumptio quae est pro officialibus, non habet locum quod ad provin-
dentem circa negotia futura, sed potius efficitur contra.
- 15 Officiales magis defensionem pro eorum culpa, quam pro doli infirmam.
- 16 Rapacitatem & furivum lex praesumit contra numerarios, sive pro-
res, & exequutores, num. 11. & 12.
- 17 Magistram gerentium extra patriam, quae & quam ob causam im-
putantur.
- 18 Officium faciens aliquid contra naturam officij facit cessare eam qua
pro se ipso est assumptum.
- 19 Mortuum in exercitibus lex praesumit culpa custodi obijse.
- 20 Carcerate fugiente ex carceribus, contra custodem praesumitur.
- 21 Officialis videns testem vacillare, illud in actu deservit manda-
tur.
- 22 Officialis imponens poenam insolitam, & contra officij naturam, con-
tra se habet praesumptiones.
- 23 Officialis (non felix aliquis) missus agens praesumitur illud quacumque via
tueri velle.
- 24 Officialium non nisi de perterritivitate ad officium annum redire

21 Officialis effectus dicitur praesumitur dictum ex rebus suis administratio.

22 Officialis tempore syndici aut fugiente, contra ipsum praesumitur.

Hic quoque annexam praesumptionem illam, qua dicimus praesumi pro his, qui aliquod officium administrant. Est enim pro illis praesumptio, adeo, vt si quis neglectum rem perit, praesumptio pro est illi culpa partis, non autem officialis cognitione. l. c. de fidei iur. & de lib. 3. q. 1. q. 2. text. adductus Bartol. in l. 1. c. de fidei iur. & de lib. 3. q. 1. in fine. ff. de damno iniurio. Scripti, quod licet testes iurauerint in termino: si tamen examinati non fuerint, praesumitur culpa partis non fuisse examinatos, non autem iudicis. Et traditionem hanc ad rem nostram commendauit Alciat. in tract. de praesumptionibus. reg. 3. praesumpt. 15. num. 1. Et his accedit Bald. in l. 2. c. qui accusa non possunt. cum dixit, quod si officialis non praesumitur in culpa, vbi prius praesumitur. Item Baldus in conf. 178. Praesumptio statuto in princ. lib. 1. respondit, in i. iniquitate non praesumi dolum, licet re iniquitate fuerint absoluti. Nam officii necessitas eum excusat. Et item Bald. in conf. 49. sciendum est, quod, culum. vltim. vers. de tertia inquisitione. lib. 1. respondit, quod si officialis rem in fure subreptam recipit, praesumitur id ex bona & laudabili mente fecisse. Quid de re differemus etiam infra lib. 5. in praesumpt. 21. in tertio casu. Et demum item Bald. in conf. 431. Quia in accusatione iniquitate, vers. quarta ratio. lib. 1. respondit, quod ratione officij quic excusatur, nisi probetur dolus. Et Baldus secutus est Tyraquel. in tract. de paruo legum, causa 38. num. 2. qui & alios recensit. Et ibidem num. 1. scriptum aliorum auctoritate reliquit, licet puniri officiales, propter ea, quod officio excusantur.

Extenditur primò hac praesumptio, vt multò magis locum habeat in officialibus & ecclesiasticis, quorum dicta facta quæ lex maxime interpretatur in meliorem partem. c. abbat. 1. q. 1. 3. vbi lex praesumit pro Abbate corrigente monachum, nec monacho conceditur appellandi facultas, nisi Abbas excederit correctionis modum. Id quod annotauit ad rem nostram Alciat. in d. praesumpt. 15. num. 1.

Extenditur secundò, vt locum habeat etiam in officialibus fiscali, pro quibus praesumitur, dum pecunias fiscali inferunt, vt dicat tunc causae, vt cauere debuerat, & super hoc in ant. vt nulli ind. quem text. ad rem hanc annotauit Alciat. in d. praesumpt. 15. num. 1. & eo prius Luc. de Perona in l. 3. in praesumpt. 180. C. de episc. pub. lib. 1.

Extenditur tertio, vt procedat hac praesumptio etiam tempore iudicatus. Et si enim officialis, dum vindicatur suspensus est ab officio, vt scribitur Bart. in l. ord. de, q. quæstionibus, ff. ad munici. p. Parisius de syndicato, in tit. de offic. syndici. Roman. in conf. 297. & Grammat. in conf. 10. numer. 2. & 3. in criminalibus. Attamen adhuc praesumptio est pro eo, de his, qui in officio gessit, & ob id probationes contra eum debent esse effiçaces, & validiores. Bald. in l. obferuare. §. proficiat, questione 10. ff. de offic. Proconsul. & legati. Grammat. in conf. 35. numer. 36. & in conf. 34. numer. 5. in criminalibus. Bosius in tractatu causarum criminalium, in tit. de officio corrupt. pecuniarum, num. 14. & alia plura ad rem scripsit Plot. in l. si quando, num. 634. C. vnde vi.

Quod est annotandum ad declarationem statuti Papie. De regimine Potestatis.

8 Declaratur primò, vt locum non habeat hac praesumptio, quò ad prouidendum circa futura negotia. Nam tunc lex non praesumit pro officialibus, sed potius contra. Ita declarat Alciat. in d. praesumpt. 15. num. 2. qui ita interpretatur text. §. nec latet nos. in auth. vt omnes obediunt iud. vbi praesumitur, officialis si magis deferre potentibus, quam potentibus iusticiam. Et in l. ex aula, C. de priuilegiis, qui in sacro pala. & in l. 1. C. de numeris. lib. 12. vbi lex praesumit rapacitatem & furum contra numerosarios, id est, contra eos, qui Principis rationes agunt, & pertractant. Et in l. neminem, C. de fidei iur. lib. 18. praesumitur et furtiopes vexare prouincias. Et in §. ad excludendas, in auth. de execut. in princ. vbi executores praesumuntur fraudulentum. Hinc gl. in l. defensionis, in verbo, ad versus potestatem, C. de iure iur. lib. 10. scripti, officiales plura mala scire & committere, quam committant alij. Hac rone sanctum creditur, interdictum esse gerentibus officia & magistratus extra patriam emergere praxia, munio pecuniam fuscipere, & alia negotia pertractare, principibus, ff. si per. et. Est item secundum Iacob. col. 1. v. f. alia melior, quia lex praesumit et fuscipere de ipso officiali, ne metu inducat subditos ad secum contrahendum, l. si quod per in praesumptionem, C. quod metus au. & arg. l. c. de iure iur. prout.

Declaratur secundò, vt non procedat, quando aliquod est factum contra naturam officij. Nam tunc lex non praesumit pro officiali: sed contra eum. Ita Alciat. in d. praesumpt. 15. num. 3. Et propterea si reperitur aliquis mortuus in carceribus, lex praesumit culpa custodis euenisse, nisi cultus probet, causam illam decessisse, l. vltim. ff. de custod. reorum. Ita pariter si carceratus iussit esse carceribus, praesumitur contra cultum, d. l. vltim. & diffusi in lib. 2. de Arbitr. iudicium, casu 302. Huc pertinet (inquit Alciat. praescripto in l. 1. c. 1. C. de censibus, lib. 1. vbi lex praesumit, quod tabularij ciuitatum, per collisionem superiorum Sarcinas ad inferiores transferant. Confert & doctrina Innocent. in c. quoniam contra, de probat. cum dixit, quòd si officialis videns testem vacillare, debet vacillationem illam scribi facere in actis: alioquin index appellationis potius praesumit eum fide imprudenter non adhibuisse fidem testibus, quam defectu ipsorum testium. Et ad rem quoque pertinet, quod scripsit Crauet. in conf. 203. num. 11. cum respondit, praesumi contra officialem, qui i tempore poenas insolitas, & contra naturam officij.

Declaratur tertio, vt non habeat locum hac praesumptio, quando alia contraria praesumptio esset cetera ipsam officialem. Ita Alciat. in d. reg. & praesumpt. 15. in fin. qui ob id scripti, quòd si officialis aliquid semel iniussit egere, praesumitur quod velit factum iure tueri, quatinus via poterit defendendum Innoc. in c. 2. de arbit. & in c. diuersis, de cler. conu. Idem si aliquid fecit contemplatione potentioris, vel aliquid ad se non pertinet, semper fit praesumptio contra eum, c. bene quidem, in fin. gl. diffin. & respondit, non credi officialibus, nisi de pertinentibus ad eorum officium, & scripsi in lib. 2. de Arbitr. ind. casu 112. num. 12.

Declaratur quarto, vt non habeat locum hac praesumptio, quando i apparet effectus diues. Nam praesumitur dictum ex rebus fiscali administratis. Ita gl. in l. fiscalis, C. de iur. fiscal. lib. 1. & Bart. in conf. 39. col. pen. lib. 4.

Declaratur quinto, vt non procedat hac praesumptio in officiali, qui tempore & syndicus recessit, & aufugit. Nam tunc contra eum praesumitur. Ita Bart. in l. consiliarios, C. de assis. l. 1. c. 1. num. 3. C. vt omnes iudices tam ciuiles, quam mil. & alios plures recesses Plot. in l. si quando, num. 631. C. vnde vi, qui num. 632. subiungit declarationem, quando statim est recessus.

PRAESUMPT. LXXXVI

Officiale effectum praesumi dignum, apertum, atque idoneum.

SUMMARIA

- 1 Electus ad officium, praesumitur aptus, dignus & idoneus. Quia tamen praesumptio admittit probationem in contrarium, vt reperitur in minime idoneus possit remoueri, nu. 8.
- 2 Pontifex, Episcopus, magister, Docteur, peritus in arte, semper electus praesumitur idoneus, nu. 3. & 6.
- 3 Oratores electi praesumuntur idonei, & grati principi, nu. 7.
- 4 Prelatus minime idoneus reperiatur depa debet esse & medicus, numer. 11.
- 5 Id autem non procedit in Pontifice, num. 10.
- 6 Officium quod potius ob dignitatem quam annexum omni datur, non aufertur ab eo qui ob se ipsum vel morbum minime aptum redditus est. Aliud est in officio, quod datur ob exercitium, à quo minime idoneus ob se ipsum vel morbum remouetur, nu. 13.
- 7 Officiales qui in Principis seruitijs insensuerant, consuegi ab eo ne egeant, debent.

NON longè discedit à praecedenti hac praesumptio, qua dicimus praesumi pro electo ad aliquod officium, quòd fit dignus, aptus & idoneus. Quam quidem praesumptionem multis similibus comprobauit Alciat. in tract. de praesumpt. regul. 3. praesumpt. 19.

Et primò dixit praesumi pro sanctitate & integritate Romani Pontificis, i quem apex tantæ dignitatis attollit, c. non vni, dist. 4.

Secundò praesumitur pro Episcopo & Sacerdote, c. abbat. 11. 3. quest. 3.

Tertio praesumitur pro eo, qui ad magistratus fuit electus, vt in Auth. vt defuncti seu iuncta eorum, in princ. & de iur. iur. sup. 4.

Quartò praesumitur pro Doctore, quòd sit sufficiens, l. c. de l. 1. c. 1.

C. de profess. qui in verbo Conf. lib. 12. & in l. 3. de leg. 2. C. de testim. C. de comp.

Quintò sic dicimus præsumi pro eo: qui alicui officio præpositus fuit, quod nec ipse fallat, nec fallatur. *l. 2. C. de povera. & aurilla lib. 10.*

6 Sexto ita dicimus præsumi pro alijs t peritis in arte, & propter illius fides adhibetur, *l. semel. C. de rem. lib. 12. Bartol. in l. 1. in prin. num. 4. ff. de ventre infus. & in l. 1. vlt. ff. ad leg. Cornelianam de fidei. Bald. in c. inter Canonice de elect. l. 1. in l. 1. §. vlt. ff. de verbor. obligat. Rom. in conf. 13. in fin. lib. 3. de vent. in lib. 3. Sylva in l. 1. num. 69. & Socin. in l. 1. in conf. 183. num. 12. lib. 3. & alia scripta in trad. de alij penda pos. ff. de remedio 3. num. 166. Diaz. reg. 673. l. 1. in rep. l. ad mendi. na. 38. 40. Pinel. in l. 2. num. 11. C. de refind. vend. Adde quod sententia peritorum in arte electorum a iudice non transit in iudicatum, sed ex relatione peritorum potest retractari, *vt dixi in d. remedio 3. num. 166. Adde Comerj. in l. 2. num. 299. C. de refind. vend. Ratio, quia eorum relatio est per verbum, credo. Quando verò periti fuerint electi a partibus eorum sententia transit in iudicatum, si debito tempore non fuit appellatum, atque ita non retractatur ex relatione magis peritorum. Ratio, quia partes electores in eos cõ fenserunt. Ita l. 1. in l. 1. in rep. l. ad mendi. num. 43. vers. ex ista ego infero de iure. & Diaz. l. 2. reg. 499. in fin.**

7 Septimò accedit, quod electi oratores t præsumuntur idonei, & grati principi suo, *inter claros q. loquit. in fin. C. de summa Trier. & fide Cathol. & in c. illud. §. quasi. 2. Hinc docet Abb. in c. super eo, in fin. de elect. quod si electio alicuius fuit cassata, præsumitur vitio fortunæ, non autem personæ, cassata.*

8 Cæterum, *vt dixit Alciat. in d. præsumpt. 19. num. 4.* hæc præsumptio admittit probationem in contrarium. Quare si electus ad officium vt idoneus, reperitur debet minus aptus & sufficiens, potest & debet remoueri, *vt gradatim §. reprobari. ff. de muner. & honor. Ita etiam Prælati t minus sufficiens repertus, debet deponi, vt inquit glossa in c. 1. in verbo, iussu fecim. de renou. lib. 6. Quod tamen non procedit in Papa, vt ibi dicitur. Hinc etiam medicus*

11 t infufficiens reprobari, *sed vt reprobari. ff. de excus. tut. vbi Bald. Idem de Doctore legum, l. 2. C. de profess. & med. lib. 11. Bart. in l. cum quid, in fin. ff. de iur. per. Abbas in c. in fin. de magist. & in c. cum venerabili, in fin. de except.*

Et hec quidem traditiones probabilem dubitationem non habent, quando a principio ita fuerunt cogniti, & iudicati infufficientes, & indigni. Verùm dubitatio in eo versatur, quando iam semel ab initio fuerunt idonei, & sufficientes: sed nunc non sunt, fortè ob senectutem, vel ob aliquam infirmitatem, an scilicet hoc casu ab officio remouendi sint Alciat. in d. præsumptio 19. distinguit duos casus.

12 Primus est, quando officium datur t potius ob dignitatem, quàm ob annexum onus, vt officio episcopatus. Hoc casu, qui effectus est ob senectutem vel morbum minus aptus & idoneus non remouetur ab eo officio, sed potius datur ei coadiutor. Ita loquitur e. quantum tristis 7. quest. 1. vbi Ar. bidias cap. 4. cap. 1. de perso. h. 3. & e. graudi de supplicia negligent. prælatorum, in 6. & ibi Corfat. & Francon. num. 5.

13 Secundus est casus, quando t officium datur principaliter ob exercitium, sicuti est officium iudicis, vel advocati. Hoc sanè casu effectus infufficiens & minus idoneus ob senectutem, vel aliam similem causam remoueri potest, *l. si quis iudex. C. de offi. præf. et. Prætor. vbi Alber. & reliqui, cõfess. l. si legum. ff. de iudic. His tamen (inquit Alciatus) qui propter illius causas remouentur, prælati debet integrum honorarium illius anni. Ita Bartol. in l. 1. §. diuini, num. 3. ff. de arg. & extr. ord. alio. dum scripsit, honorarium his dari consuevit, partim ob industriam scientiamque, & partim ob laborem corporis. Et Bartol. secutus est post alios Decius in l. diem functo. num. 17. ff. de offi. ass. vbi num. 18. subdit, idem esse in interprete, cui debetur salarium totius anni, & si non potuit illius de causis impeditus, vel morte præuentus interpretari. Et præterea (subiungit Alciat. in d. præsumpt. 19. in fin.) officiales t qui ita diu peritauerint, vt in illius seruitijs infenerint, consequi ab eo debere, ne in senectute ipsa egeant, l. Lucius ff. de emic. ibi. Vter aut in præmiam assignat. et.*

14

PRAESVMP. LXXXVII.

Condemnatio iudicis sententia, quando præsumatur habuisse iustam litigandi causam.

SVMARIA.

- 1 Sententia iudicis condemnatio, in dubio præsumitur habuisse causam iustam, adeò quod in expensis condemnari debeat, num. 2. Ab hac tamen præsumptione receditur coniectura contraria, num. 3.

DISSEKENDVM est congruo hoc in loco, an malam & iniustam litigandi causam habuisse eum, qui deinde fuit sententia condemnatus, præsumatur?

Et dicendum est, in dubio t præsumi habuisse iniustam, ita gl. 1. in auth. generaliter. C. de Episcop. & cleris. & in c. salomoniani, de pen. Ioan. Andr. in c. 1. §. vltim. de elect. in 6. Cynus in l. 1. C. de aduocat. diuers. iudic. Bald. & Salic. in l. propter audum. §. fin. autem alterutra. C. de indi. ejs. Abbas in c. finem litibus, num. 22. de dolo, & continuat. Didacum libro practicum quæstionum. cap. 27. vers. 6. condemnatio. Natura in conf. 103. num. 3. libro 1. & Aliano in præxi de ordine iudiciorum, §. 32. titulo, de expensis, in prima l. in fin. num. 5. & in l. inuit. 3. in fine, num. 1. Ex quo sequitur, quod condemnari t etiam debet hic victus in expensis quemadmodum præcitat Doctores ferper. m. Receditur tamen ab hac præsumptione alii contrarij coniecturis, & t præsumptionibus, quibus iustam assidue causam litigandi demonstratur: quemadmodum decem causas, atque ita præsumptiones commemorat in libro 2. de arbit. arg. in idem, l. 1. §. 177. & aliquos præsequitur etiam Alinius in d. §. 32. in 2. limitatione principali, cum multis s. b. q. sequentibus.

PRAESVMP. LXXXVIII.

Iudicem appellationis, condemnando appellatorem victum in expensis, præsumi condemnasse etiam in expensis primæ instantiæ.

SVMARIA.

- 1 Appellationes index condemnando in expensis, præsumitur etiam de expensis primæ instantiæ.
- 2 Sententia verba non, quam debent trahi ad eum sensum, quo index in iustam facere videatur.

VENIT aliquando, vt iudex appellationis simpliciter condemnaret appellatorem victum in expensis, nec verbum aliquod faciat de expensis in prima instantia factis, & propterea solet dubitari, an præsumatur condemnasse etiam in expensis primæ instantiæ. Et præsumi t sic condemnasse affirmat Felinus in c. signis avertunt. num. 7. de except. quem secuti sunt Marillius in l. patre, vel marito. num. 21. ff. de quæstio. & Alinius in præxi iudiciorum, §. 32. in scriptura ampliat. one. qui recentem Alexandri responsum, quod non impressum hac tenus legitur. Ea ratione vbi sunt, quod quando verba sententiæ possunt plura, vel pauciora comprehendere, vel diuersos effectus habere, nunquam ad eum sensum debent trahi, quo iudex iniustitiam facere videatur. Atqui hoc casu verba hæc condemnationis sic simpliciter prolata, (victum victori in expensis condemnamus, sunt apta comprehendere etiam expensas primæ instantiæ, & nisi comprehendere iudex appellationis iniustitiam faceret, quia constat condemnationem duobus sententijs remerè & iniuste litigasse. Est ergo dicendum, iudicem voluisse comprehendere etiam expensas illas.

PRAESVMP. LXXXIX.

Victum in expensis non condemnatum, præsumi absolutum.

SVMARIA.

- 1 Victum expresse non condemnando in expensis, præsumitur index absolutum.

QVANDO iudex expresse non condemnat victum in expensis, t eum absolute præsumitur, l. terminato, C. de fructib. & litum expensis, vbi Bald. l. ang. anu in tractatu de expensis, num. 12. l. 1. in l. propter audum, §. si autem alterutra, num. 7. de iudic. Lancel.

Lancelotus Corradus in trakt. de praeatore, in §. 3. de off. praeator. in causis criminalibus, in tu. de sententia definitiva criminali, in 28. ampliatione. & Affum in praxi iudiciorum, §. 32. in limit. 22.

PRAESVMP.T. XC.

Quando magis pro Reo, quam pro Actore, & contra praesumatur, & interpretatio fieri debeat.

SVMARIA.

- 1 Reus sanior abiliore potius quam actor, & pro eis in dubio praesumptio sumatur.
- 2 Actor semper potest & debet venire paratus ad iudicium.
- 3 Dilaciones longiores conceduntur reo ad defendendum, quam actori ad prosequendum actionem motam.
- 4 Rationum in consiliis melius est nocentem absolvi, quam condemnare innocentem.
- 5 Index officium exuberat in absolviendo.
- 6 Index in sententia absolvens & condemnans simul, potius est in ea perplexitate absolvi.
- 7 Sententia in fauorem rei in dubio debet interpretari.
- 8 Testes Actoris si ex sint aliquantulum digniores testibus rei, attamen potius iudicantur.
- 9 Testibus masculis est maior fides tribuenda quam feminis, saltem rationis illa testimonium pro reo dixerit.
- 10 Parata remittendo index condemnato, praesumitur etiam remittere infamiam.
- 11 Reus etiam qui per accidens sit actor, semper in dubio pro se praesumptio nem habet.
- 12 Testes cleveros exstantes pro Actore quam Reo, non tollunt eam qua pro Reo est praesumptio nem.
- 13 Idem tam in criminalibus quam civilibus, num. 13.
- 14 Praesumptio quae pro reo est non est efficax, ut actor temere & per calumniam siten nonnisi ce-
fatur, sit, in expensis condemnandus.
- 15 Actor effo, & Reo confesso, pro Reo est praesumptio.
- 16 Actoris fauor in causis fauorabilibus, an praecedeat fauori rei conuenti.
- 17 Actor magis quam reus in propriis actibus indicij fauor.
- 18 Reus in medio causa non plus quam actor fauorem.
- Nec in causis civilibus maiores dantur ad probandum dilaciones, num. 19.
- 19 Exceptum tamen sunt aliqui casus, num. 20. et. & 22.
- 20 Praesumptio qua pro reo, non procedit in foro animae, si statim est pro eum salute.
- 21 Reo plus quam actori non fauorem, quando dubium est super iurisdictione iudicis, item quando de delicto constat, num. 25.
- 22 Delictum quando constat commissum esse, permittitur est extensio ut reus puniatur.

PRO reo praesumptionem sumi in re t dubia scripsit Alciatus in trakt. de praesumpt. regul. 3. praesumpt. 44. ex l. fauorabiliores ff. de regul. iur. cum dixit Caius, (fauorabiliores rei potius quam actores habentur.) Et Paulus l. inter pares, ff. de re iud. respondit, (inter pares numero iudicis, si dilaciones sententiae proferantur, in liberalibus causis pro libertate, in alijs etiam publicis pro reo statuuntur obtinere.) Id quod epistolat. libro 11. testatur etiam Seneca: (Reus, inquit, sententij paribus absoluitur, & semper quidquid dubium est, humanitas inclinat ad melius.) Et Plutarchi, ac aliorum auctoritatibus comprobauit Petrus Fabri in d. l. fauorabiliores. & Pontifex in c. cum sint, de regul. iur. in 6. ita statuit, cum sint iurapartium.

Huc pertinent, ex literis, & penultim, de probat. & c. inter dilectos, in fin. de fide instrum. Huius praesumptionis rationes commemorat Alciat. ex Aristo. in probem. lib. 29. problem. 13. Quarta prima est, quod actor semper potest & debet venire paratus ad iudicium. Reus vero non potest. Quare cum potuerit reus omnisfice alio ad sui defensionem pertinencia, aequum est ei fauere, & pro se praesumi. Quo sane ratio & iure nostro probatur, nempe l. qui accusare, C. de edend. q. omnem, in Authentic. de litigiosis, & in c. clancula, secunda quaestio. 8. & tradunt Speculat. in tit. de praeparat. medio c. §. 3. & Decius in d. l. qui accusat, c. 2. num. 2. Et huc facit traditio Bartoli in d. l. qui in re iud. num. 3. ff. de regul. iur. cum dixit, quod licet actor succederet in ius alterius: attamen non habet iustam causam, qua si succum bar, excusetur ab expensis. Et Bartolus secuti sunt ibidem Decius numer. 5. & re-

liqui omnes. Et hac ratione factum est, ut longiores concedi solent dilaciones reo ad se defendendum, quam actori ad prosequendum motam actionem, cap. 2. de dilacionib. Et apud antiquos obseruatum legimus, hora tempus praestitutum fuisse accusatori ad accusandum, duarum vero horarum reo ad se defendendum.

Altera est ratio, (inquit Aristoteles) quia talis praesumptio suadet liberationem. Quae quidem ratio optime probatur in l. Arianus, ff. de actio. & obligationib. Quod autem humanior sit, vel eo probat Aristoteles, quod in conflictu iurum est melius est nocentem absolvi, quam innocentem condemnare, l. absente, ff. de panis. Et Cicero in oratione pro Sext. Roscio Amerino, in hac verba scribit Vilius ut absolvi innocentem, quam non centem causam non dicere. Hinc dicere solent, iudicis officium exuberare in absolviendo. Ita Ioan. Andreæ & Butrius in c. veniens, de accusat. & Capolla in conf. 41. licet inuitus, in criminalibus, Decius in l. fauorabiliores, num. 2. de regul. iur. & in conf. 692. in fine. Et respondit idem Decius in conf. 115. columna vltima, quod curia maiorem honorem consequatur absolviendo, quam condemnando.

Tertiam rationem huius praesumptionis attulit Alciatus in d. l. apertum, §. 44. num. 4. vers. sed tu adde: Actor, qui agit aduersus reum, re vera eius delictum, vel culpam, scire noxam arguit: ex quo alius reus non compelleretur suscipere iudicium, l. reo paratus, ff. de procurat. & §. vltim. in iustitia. de perpet. & tempor. actio, cum autem nec delictum, nec culpa, nec mora praesumatur, iuxta l. meritis, ff. pro socio, sequitur dicendum, pro ipso reo stare praesumptionem.

Ex hac praesumptione inferitur, quod ob conflictum praesumptionum, reus absolendus est. Ita Bald. in rubr. de contrahens. inuest. sum. 7. & ibidem Afflict. colum. 13. vers. quatuor casus, Decius in conf. 558. num. 8. & Caphal. in conf. 4. num. 31. iudex in decem absolutus & condemnatus simul, in hac perplexitate potiore est absoluitio nem. Ita Baldus in l. i. num. 18. C. de re iur. Cardinal. in conf. 29. colum. 6. & Crauet. in rubr. pro republ. Saluini, numer. 304.

Hinc etiam dicimus, quod in t dubio sententia debet interpretari ad fauorem rei, ut minus sit condemnatus, quam sit possibile, l. haec enim causa, ff. de iustitia, inter. Alexander in conf. 46. colum. 1. lib. 5. Socin. Sen. in conf. 123. colum. 2. lib. 1. Decius in conf. 43. col. 1. & Crauet. in conf. 47. num. 10. & in conf. 188. nu. 2. & respondit idem Crauet. in conf. 6. num. 41. auctoritate Baldi in conf. 28. in quodam instrumento, lib. 1. verba impropria secundum fictionem, ut reus excusetur, atque ita ne puniatur, & hoc fecit ut amplissimus Cardinalis Albanus in lucubratoribus ad Bart. in l. 1. num. 2. ff. ne quis eum qui in ius vocatus est, vi excuset.

Hinc etiam scripsit Abbas in c. ad nostram, de probat. quod t licet testes actoris sint aliquantulum digniores testibus rei, attamen adhuc iudicandum est pro reo. Idem Abbas in c. forum, de verbor. significat. annotauit, quod & si maior fides t adhibetur testibus masculis, quam feminis: Hoc tamen locum non habet, quando feminae testimonium dixerunt pro reo. Et traditiones has secutus est Marfil. in conf. 2. num. 19. & num. 21. Huc etiam facit, quod t iudex remittit poenam reo condemnato, praesumitur etiam remississe infamiam. l. est fauorior, C. ex quibus causis infamia iurrog. & tradit Lucas de Penma in l. 3. in praesumptio. 132. C. de apoth. public. libro decimo.

Extenditur primò, ut locum t non habeat hac praesumptio etiam in Reo, qui per accidens est Actor, sicut quando reus interat remedium, de quo in l. diffamari, C. de ingenuis & manumissis, ut est, quando is, qui aliqui reus esset, petit imponi perpetuum silentium alicui, qui lactaret se creditorem esse, vel si petere cancellari instrumentum. Nam & adhuc ei fauendum est in dubio. Ita in specie extendit Alciatus in d. reg. 3. praesumpt. 44. num. 4. vers. amplius, ubi praesumptio, ex sententia Butri, Felini & Decii, in c. literis, de probat. Idem Decius in conf. 487. & in conf. 666. l. fauorabiliores, num. 2. vers. & ista regula, de regul. iur. & ibidem Cagnol. num. 4. & Mont. Casar Contat. in repet. d. l. diffamari, in quaestione, num. 3.

Extenditur secundò, ut procedat hac praesumptio etiam, si pro actore t extarent clariore testes. Quocirca si accusator probasset crimine testimonio duorum laicorum clericorum reus vero cotrarium testimonio duorum, fauere rei praualit testimonium laicorum. Ita glossa in c. clerici, dist. 11. Bald. in d. l. ad opera. C. de vi qui accusat. non possunt. Romanus in l. 1. §. vltim. & in l. in illa §. de verbor.

hor. oblig. Decius in d. l. favor abliuor. num. 3. idem in c. ex literis, de prob. & in consi. 364. num. 2. Idem scripsit Alciatus in d. l. prafumpt. 4.4. num. 5. qui aduersus recentiores in d. c. ex literis, intelligit procedere tam in causis civilibus, quam criminalibus, cum eadem methodus ratio utroque in casu. Et multo fortius procedit, quando probationes essent pares. Nam siue cōtrouersia probationes rei praeualeant. Ita post alios plures scripsit Decius in l. qui accusat. num. 16. C. de ed. & in consi. 364. num. 2.

Extenditur tertio hac praesumptio, vt aded efficax sit contra actorem, vt prafumat tēerē & per calumnia litem mouisse, & consequenter, quod in expensis condemnari debeat, iuxta l. eum qui tēerē, ff. de iud. Ita extendit Alciatus in d. l. prafumpt. 4.4. num. 3. versic. ampliat. & tertio. & ibi declarat, quando apparere dicatur habuisse iustam causam litigandi, vt ab expensis absolui mereatur. Et ego omnium copiosius differui in commentariis de Arbitr. iudicium. l. 2. c. 177.

Extenditur quarto, vt locum habeat etiam, t quando filius est actor, priuatus vero reus conuentus. Nam adhuc pro ipso reo praesumendum est. Ita Comen. l. ason & Zafius in l. pares, ff. de re iud. & Didac. in lib. 1. var. resol. cap. 6. num. 4. in fin.

Declaratur primo hac praesumptio, vt locum non habeat, quando t actor ageret pro causa fauorabili, vt puta pro libertate, matrimonio, dote, causa pia, & similibus. Nam tunc fauor illius causae praeualeat fauori rei conuenti. Ita declarat post alios l. ason in l. de die, in princ. col. vltim. versic. secundum principalem. ff. qui satisd. cogn. Deci in d. l. favor abliuor. num. 3. & ibidem Cognol. num. 7. de regul. iuris. & Alciatus in d. l. prafumpt. 4.4. num. 7. & Inter has causas fauorabiles, connumerauit Isac & Dec. causam fidei. Quam traditionem existimo veram non esse, & repugnare responso l. non puto, ff. de iure fisci, quam alibi explanaui.

Declaratur secundo, vt locum non habeat hac praesumptio in preparatoris iudiciorum. Nam in illis magis fauemus actori quam reo. Itaque gloss. m. c. cum sent. de regul. iuris. in 6. & alios antiquos affirmant Bart. in l. de die, in princ. ff. qui satisd. cogn. & alios referunt ibidem l. ason & Dec. in d. l. favor abliuor. num. 2. & ibidem Cognol. num. 8.

Ceterum a recepta hac opinione dissentit lason in d. l. de die, in princ. num. 2. versic. nunc assensu, & Alciatus in d. tract. prafumpt. regul. 3. prafumpt. 4.4. num. 8. respondet Alciatus argumentationibus communis opinionis: lason vero multis rationibus ostendit, hac posteriorem sententiam, quae & mihi magis probatur, veram esse.

Declaratur tertio, vt non procedat in medio t causae. Nam tunc non plus fauemus reo, quam actori, fed equaliter contrahamus. Ita Bart. Angel. & Calren. quos refert lason in d. l. de die, in princ. num. 2. ff. qui satisd. cogn. et col. 1. 3. versic. capio secundum membrum, idem affirmat, consultata vna argumentatione. Idem docuit Decius in l. favor abliuor. num. 5. & ibidem Cognol. num. 8. de regul. iuris. idem Decius in c. ex literis, de prob. Quocirca maiores t dilaciones ad probandum dari solent in causis civilibus reo, quam actori, vltim. vbi Imola & Alexan. col. 1. ff. de serg. l. ason in d. l. de die, in princ. col. 3. versic. secundum fallit. Dissentit tamen adhuc opinio Alciatus in d. l. prafumpt. 4.4. num. 9. ob id, quod hac declaratione nimis congestetur regula d. l. fauorabiliores. Extant tamen aliqui casus, in quibus magis fauemus reo, quā actori, etiam in medio causae, sicut quando dantur dilaciones. Nam dux dari solent actori, tres vero reo, vltim. ff. de serg. vbi Alexan. col. 1. in fin. gloss. in c. cum ad selem, de rescriptis. l. ason in d. l. de die, in princ. col. 1. 3. versic. primo fallit: ita etiam (inquit idem lason) reo permittitur est, t siue adhuc non contestata, examinari facere testes ad gētern rei memoriam, quando testes forte recessit, vel quando in extremis laborant: ne reo fortuitus calibus subrahatur probatio, l. fauulit. C. de iure fisci, lib. 10. Et tamen differunt est ex parte accusatoris, & quoniam frequenter, vbi gl. in verbo, cūlter, vt l. ne contest. & ibidem Bald. col. 3. & lason praecitato in loco, & aliqua ferit in Commentariis de Arbitrariis iudic. libro 2. Et praeterea subiungit lason in d. l. de die, in princ. col. 3. versic. tertio fallit: praedictos testes ad perpetuam rei memoriam examinatos pro reo, publicari etiam posse, quod fortius est, l. in lege Aquilia, si delectum, vbi Bar. ff. ad legem A. iulianam. Diuersum est in actore, d. 1. quoniam frequenter, vbi Bald. col. 4. & Felinus numer. 20. Extrat & alter casus, in quo magis fauemus reo, t quā actori in medio causae, nempe in editione rationum & instrumentorum, quam reus non tenetur facere actori, l. 1. l. qui accusat, & l. vltim. C. de ed. Et tamen actor t. netur ea edere reo, l. non est

Metuend. Praesumpt.

nouum, & l. infum, & dicta l. vltim. C. eodem, de edend. & ibidem Dolleues.

Declaratur quarto, vt non procedat hac praesumptio t in foro animae. Nam tunc sit interpretatio & similiter praesumptio contra reum: ex quo tuior est pro salute animae. Itaque gloss. in c. de seruitutibus. Et in specie fic declarat Decius in c. ex literis, num. 6. de probat. & Alciatus de praesumpt. reg. 3. prafumpt. 4.4. num. 12. qui quidem Alciatus subiungit, non solum procedere in foro animae, sed etiam in foro canonico, quod ad penam suspensionis a diuinis, & presbyteratus, & fignificat, l. 2. & c. ad audientiam, de homicidiis. & respondet Comen. in consi. 134. col. vltim. in princ. Et hac intelligit Decius praecitato in loco procedere, quando sumus in dubio, cum scilicet non constat de delicto, scilicet vero, quando constat. quia tunc etiam in foro conscientiae & canonico, minor pena est indicenda. Ita Decius post Abbatem ibidem. Et ad declarationem hanc pertinent, quae dicimus in infra lib. 3. prafumpt. 3. dum explicabimus regulam l. merito, ff. pro soc.

Declaratur quinto, vt locum non habeat hac praesumptio, quando est t dubium super iurisdictione iudicis, & iudex ante ea fundatum cognoscit. Nam tunc non plus fauemus reo, quam actori. Ita in specie declarat Alex. & lason in d. l. de die, in fin. princ. ff. qui satisd. cogn. & Alciatus in d. l. prafumpt. 4.4. in fin.

Declaratur sexto, vt non habeat locum hac praesumptio, quando constat t de delicto. Nam tunc reo non fauemus, sed potius condemnandus est, quam abfoluendus. Ita Neuzian. lib. 6. sylvia nuptia num. 47. versic. intellige secundum, qui fic declarat traditionem Bart. in l. quemadmodum, num. 11. C. de agric. & cens. lib. 11. cum dixit, legem penalem esse extendendam, cum agatur de fauore publico, vt delicta puniantur. Et apertius idem Bartolus in l. Lucius, ff. executum, num. 2. ff. de his qui vocant. in fin. scripsit, quod t quando constat delictum fuisse perpetratum, permittit est extensio, vt puniatur, ne alioqui delictum maneat impunitum, & Bartolus fecit finem Ruin. consi. 6. num. 5. & num. 11. lib. 5. Decius in consi. 52. nu. 9. Gorad. in consi. 5. num. 6. & Didacus lib. 1. variarum resolut. capite 11. num. 5.

PRAESVMP. XCI.

Iudicium subterfugiens, probationes occultans, quoddam malam fouere causam praesumatur, egregia tractatio.

SVMARIA.

- 1 Iudicium subterfugiens, praesumitur de sua iustitia dissidere. Et aliquando ponitur tanquam calumniator, num. 2.
- 2 Alio non comparatur in termino ad quem citatus veni, ex causis iniustis praesumitur abesse.
- 3 Occultans iura & instrumenta, praesumitur fouere malam causam.
- 4 Testamentum dum occultatum praesumitur falsum.
- 5 Idem de emancipatione, nu. 6.
- 6 Iudicium mouere qui dignis diu, praesumitur fouere malam causam.
- 7 Reus diu differens opponere exceptiones, praesumitur fouere malam causam.
- 8 Idem in differente querelam falsi proponere, nu. 9.
- 9 Advocatum aduersario subrahente, praesumitur fouere malam causam.
- 10 Testibus volens probare, quod potest instrumentum, praesumitur malam causam fouere.
- 11 Testes paucos examinari faciens, multos praesentibus negotio, sufficiens se facit.
- 12 Idem si eos qui de solo audiente auditum, cum alij qui vel viderint, vel audierint, adij. l. nu. 15.
- 13 Praesentem se iudici pro tribunali sedentem, considerare de iure suo, nec contumacem iudicari.
- 14 Vocatum in iudicium, non venientem, iudicem continere praesumitur.
- 15 Praesentem se iudici, innocens praesumitur.

Quia iudicium refugit, t de sua iustitia dissidere praesumitur, inquit Gelasius in c. Christianus in fin. 12. quest. 1. & Bonifacius in c. nullus, de praesumpt. rescriptis in hac verba: Nullus dubitat, quod ita iudicium nocens subterfugit, quemadmodum vt absoluitur, qui est innocens, querit. Constat enim de omnibus,

nibus, quibus subterfugere iudicium dilationibus putat.] Hæc ille. Quod loci Abb. Felin. & reliqui, multa ad rem hanc scripturæ, illud maxime ex Bald. *in. in. presen. col. pen. de presump.* qui dixit, quod ille qui de innocentia confidit, non vadit per mendaciam iurassagratæ fessinat, ut veritas inquiretur, & respondit Roman. *in. consi. 109. num. 2.* quem secutus est Afflic. *in. dec. 12. no. 2.*

Quocirca subterfugens iudicium, aliquando punitur i tanquam
calumniam, q^{ue} sportet autem, verfic. i tamen u. in aurb. quomodo opo-
ret epist. Archid. n. e. cum olim, verfic. qui iudicium, de heret. in 6. & Lu-
cas de Penna in 1. y. verfic. 134 p^{er} sumpt. c. de apoc. public. lib. 10. Cum
facit quod Icriptio Iulio, Andree in c. 1. de epoc. centum, n. 6. huc
dixit, quod si qui non i comparuit in termino, ad quem citari fe-
ruit, rebus, prefumitur abesse ex iniulta causa, atque ita subterfuge-
re iudicium. Ita pariter dicimus, i premissi forent malam cau-
sam, qui occultat iura, & inflrumenta. Barb. in conf. 35. celum. 2. lib.
3. Affidit de dec. 13. not. 22. Paris. in conf. 61. num. 27. & 29. lib. 3. Cra-
net. in conf. 8. num. 1. in conf. 131. num. 7. & in 34. p. 1. in conf. 208. num.
16. & Plotus in 1. q^{ue} quando, num. 369. autem 613. & num. 837. C. vnde vi, qui
huius familia conseruit.

5 Est simile quod dicimus, testamentum diu occultatum, † præsumi falsum, ita respondeit Barbat. in *conf. 88. colum. penult. lib. 4.* & similiteriam censuit Baldus in *1. §. non. i. ff. de legib. emancipationem diu † occultatam præsumi falsam. Et habet locum præsumptio hæc contra mulierem, & rusticum, Roma. conf. 406. colum. 1. & Crasset. in *conf. 98. num. 8.**

Ita quoque praefaturus foretne malam causam, i qui diu dilatur mouere iudicium, quod iam antea mouere debebat aduersus eos, qui ei de re & negotio intructi erant. Exemplum in eo, qui uiuo debitor petere poterat: & tamend adiu diu diluit petere, ut si ille sit uia defunctus, quod fecisse praefaturus, ut petere ab haereditis minime intructus, & quibus cognatio non fuit exceptiones, suo antecessori competentes, vel quando tam diu dilatur agere, quia auerbo perierit defensionem. Ita gloss. in *Clement. cap. 6. & quia. muerbo non obli ante in fin. de uerbor signifi. c. gregre tradit Afflicti. in de iur. num. 21. ver. 9. comēta. 4. & de iur. 3. in fin. Moderni Parisiensis in tra. de uer. num. 17. put. in de iur. 2. 4. num. 2. lib. 2. & Parisius in contr. 83. num. 27. lib. 1. qui respondit, contra cum praedictum, qui cum aliteret le creditorum, diluit petere, donec debitor esset uia functus. Extat celebris locus apud Ciceronem in *oratione pro P. Quintio*, cuius uerba adscribit: [In hunc ite inquam, restem Nasti ciuium annum & eo diutius post mortem C. Quintij fuit in Gallia tecum simul Quintius, docte te petiisse ab eo istam, nescio quam innumerabile pecuniam: doce aliquando mentionem fecisse, dixisse debuisse concedam: Moritur C. Quintius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: haeres enim P. Quintius in Galliam ad te ipsum uenit in agrum communem, eo denique, ubi non modo res erat, sed ratio quoque omnis & omnes literae. Quis tam dissolutus in re familiaris fuisset i quis tam negligens i quis tam tui Sexte dissimilis i qui cum res ab eo qui contraxisset, recedisset, & ad haereditem peruenisset, non haeredit cum primum uidisset, certiorum faceret i appellaret i rationem afferret i si quid in controuersum ueniret, aut intra parietes, aut summo iure experiret i Itane est.] Flac. Ciceroni, qui & alijs multis inuehebatur in Sextum Nauium: sed nauca hac afferre uolui.*

8 Non est dissimile, quod dicimus, † reum ipsum conventum
præsumi fouere malam causam, quando diu distulit opponere
exceptiones. *Ita responderunt Auchar. in conf. 234. colum. 1. Casterenf.
in conf. 281. In causa q̄ta quinq̄ue, colum. 1. & conf. sequent. colum. 3. lib.*

9 et *Cruciat in conf. 58. num. 8. in conf. 59. num. 9. et in conf. 112. numer.*
 10 16. Ita pariter praesumptum contra cum, qui disulit? proponere
 quarellam falli: *vt dicemus infra libro 6. praesumptio. 19. vbi de falsi cri-*
mine differemus. Simile tradit Rebutius in *Commentarijs ad leges*
constitutiones Galica, totius primo in titulo de sentent. execut. art. vi. §.
glof. 2. num. 3. infine. cum dixit, quod differens opponere excep-
 tionem nullitatis in executione sententiae, praesumitur calum-
 niosè disulisse, ex quo antea opponere potuerat. Simile etiam tra-
 dit Ancharan. in *s. 1. num. 7. de leg. & malis. et ibidem Abbas. Sic di-*
 10 *cimus praesumi forene malam causam, qui aduersario i aduoca-*
tum subtrahit, l. prouidentum. §. vltim. C. de postula. et tradit Ioan.
Andreas in addito ad Specul. in v. de praesump. §. species. num. 5. in
verbo in praedictis concord. qui dixit, hanc esse solius hominis pra-
 sumptionem, quod sentit & glof. in d. §. vltim. cum dixit, subtra-
 hentem hunc non puniri ex hac praesumptione. Et eisdem tradunt
 Lucas de Penna in *l. quemadmodum, in 114. ampliatione. C. de arbit.*

et Conf. lib. 11. et Maccardus in confutatione 277. ita quousq. subtrahens probationes addiderit, in prefumitur fouere malum causam. Ita Ioan. de Turrecremata in 4. q. 1. q. 1. m. 1. 3. q. 1. 7. Huc etiam pertinet quod responderunt Curt. Iun. in conf. 74. colum. 3. et Crauer. in conf. 192. m. 7. cum dixerunt, prefumi illum malum causam fouere, qui uult fectibus probare, quod instrumentis probare non potest. Et simile respondit Aretinus in conf. 63. colum. 6. verbe prefates, cum in matrimonio. Et in conf. 82. col. 3. versu. ubi dixit, Aretius, cum dixit, esse fupsumionem contra eum, qui examinari fecit paucos testes, cum tamen multi fuerint prefentes in negotio. Et simile ex hac traditione Aretini fcriptum Crauer. in trad. de antiquo temp. 11. particulam prima partu principalu. nu. 8. cum testis, prefumptionem esse contra eum, qui examinari fecit. Et fentes depontes de auditu auditus cum potuerit examinari facere reffos illos, qui uel fuis oculis uiderunt, uel auribus audierunt. His etiam accedit, quod id prefumitur fouere malum causam, qui omnes ciuitatis aduocatos, et caufarum defenfores occupat. I. prouidentem. Et de poffula. Et ubi annotat Casirens. Et respondit Nieuw. in in conf. 37. in fine.

E converso autem ad iam explicata, dicimus a iure præsumi, quod ille, qui se præferat iudici pro tribunali prefatum, 14
quod de iure iur, nec contumax iudici posuit. *Id. D. iur. ff. de in iur. gremio est.* Et quemadmodum i vocatus ad iudicium, in non iuit, 15
iudicem contemnere præsumitur. Ita e contra, si citò ad iudicem iuit, non contemnere creditur; & ob id ad ius suum causamque restituitur, *per declar. ab Bart. in d. D. iur. num. 7.* Hanc præsumptionem esse iuris, et iure, scripsit Iun. Andree in addit. ad *Specul. tit. de præsump. §. species, num. 5. in verbo, in prædictis concord. an. verbi.* 16
Ita dicimus eum, qui se iudici ius sponse præferat, innoctem à crimine præsumi. Ita *Capella in consil. 3. num. 8. in criminalibus.* *Marsil. in practica criminali, §. diligenter con. 224. M. Antonin. Blancus in practica criminali, in prima parte de defectibus, num. 137. et Jacobus Novellus in practica criminali, in i. parte de officio, §. soluti. ad defensionem, inquit: Huiusmodi examinatus. Et hanc coniecturam confirmat egregie locus M. Ciceronis in *Oratione pro Milone*: cuius verba hæc sunt:*

QUOD SI NONDUM SATIS cernitis, cum res ipsa tam
claris argumentis signisque luceat, per amente argere integra Mi-
lione nullo scelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla co-
fidentia examinatum Romanum reuertile: Recordamini per deos
immortales, quae fuerit celeritas reditus eius, qui ingressus in fo-
rum ardente curia, quae magnitudo animi, qui vultus, quae ora-
tio. Neque verò fere populo solum, fed etiam Senatui tradidit, ne-
que Senatui verò, fed etiam publicis praesidijs & armis: neque
his tantum, verum etiam eius portellati, cui Senatus totum Rem-
publicam, omnem etiam urbem, cuncta populi Romani arma
commiserat: cui nunquam profecto tradidisset, nisi causae fuis-
set confideret, praesertim omnia accedente, magna metuenti, nulla
fuspicienti, non multa credenti. Magna vis est conscientiae, iudi-
cis & magna in vtramque partem, vt neque timeant qui nihil
commiserint: & poenam semper ante oculos putent, qui peccà-
rit. Haez M. Cicero.

PRAESVMPT. XCII.

Pignora à iudice assignata victori ob causam iudicati, præsumi pro toto ipso debito assignata.

S V M M A R I A

- 1 Pignora à iudice victori assignata, pro toto debito assignata prefumuntur, & ratio redditur, non. 2.
2 Pignore conventionali non transit dominium, nisi pro valore & quantitate pignori, factis in pignore iudiciali, ampratorio.
3 Pignora limitata assignata à iudice pro certa quantitate, non prefumuntur pro toto debito assignata.
Idem si creditor protestetur, se pignus nolle, nisi pro suo iusto valore, non. 5.

CVM victori, qui sententiam pro se obtinuit, pignora t assignantur à iudice in causam iudicari pro toto debito assignata præsumuntur, *l. de Dno Pio. §. si pignora. ff. de re iudicat. quo loci annotantur glof. Imola, Alexan. & Iafon, num. 2. c. 5. hanc esse præsumptionem iuris & de iure, quæ non admittit probationem*

nem in contrarium, ut scripsi ex hoc textu *superiore libro, questione 60.* Idem per eam *Inolam, Alexandrum, & salomon* affirmantur *Lucas de P. enca in l. 3. in p. asumpt. 172. C. de apellat. public. lib. 10. Euerardus in c. de legat. in l. 1. a verisimili. non. 18. in fine. & senit Parisius in c. 4. 2. non. 16. lib. 1. Et huius praesumptionis est ratio, quia si in pigmore iudiciali & pratorio, ad iudicationem facta per iudicem, dominium transit in creditorem, & pigmus efficitur suu quasi assumptum pro toto loco credito. Creditor ergo sua ipsa voluntate sibi praediuicauit in residuo. Et hinc apparet manifesta differentia inter pigmus hoc iudiciali, vel pratorio, & pigmus conuenientiale. Nam in pigmore ipso conuenientiali minus idoneo, pro integro credito constitutum est, ne creditor in residuo sibi praediuicet, *l. creditor qui non idoneum, ff. si certum petatur. & l. 1. C. de pignoribus.* Et ratio, quia in hoc pigmore conuenientiali non transit dominium, nisi pro valore & qualitate ipsius pignoris, *l. neque pigmus, ff. de regul. iur. In iudiciali vero & pratorio dominium transit in totum. Ita salom in d. si pigmor, num. 2. Item dicitur in d. l. creditor qui non idoneum, num. 3. ff. si certum petatur. Rationes has visus fit improbare. Et alia scribunt *Zafius in d. 6. si pigmor. A. Alciatus in d. l. si creditor, & libro 6. paraded. cap. 3. Duarenus libro 1. disputatum non. 1. cap. 6. & Robertus Aurelianus libro 1. sentent. iur. cap. 22. quibus demonstrant alium esse sensum d. 6. si pigmor.***

Declaratur primò hac praesumptio, vt locum habeat, quando ipse iudex simpliciter assignauit hoc pigmus creditore in solutis: factis vero quando i limitate dedisset pro certa quantitate. Nam tunc cessat hac praesumptio, *ita in specie declarat Bald. in l. ordo, in 2. notat. C. de execut. rei iud. & post alios l. salom in d. 6. si pigmor, num. 1. Et ratio, quia limitata causa, limitatum parit effectum, l. in agris. ff. de acquir. rerum domini. Et verè hic sumus in claris, in quibus nõ est opus coniecturis.*

Declaratur secundo, vt locum non habeat hac praesumptio, quando ipse creditor contradicere, si tunc ipse protestaretur, se nolle pigmus illud acceptare pro integro loco credito: sed solum pro ipsius pignoris iusto valore. Nam tunc cessat hac praesumptio. *ita glo. in d. 6. si pigmor. in verbo, adducitur, & ibidem Comenlis, Imola, & Alexander, quorum opinionem & tutiorem esse dixit las. ibid. in fin. Et sane durum, & iniquum, vt dicebat Comenlis, quod creditor inuitus & contradicens, cogatur acceptare pro toto loco credito pigmus hoc minoris valoris. Nec vget illa ratio Petri Belsuij, quod cum non fuerit reus emptor, qui emeret pigmus, creditorem cogi illud acceptare cum libi scribendum sit, quod iusto pretio non emerit tanquam tertius, eo tempore quo subhabebatur, *uxta l. 2. C. vii. glo. ff. si in causis ind. Nam respondere creditorem poluisse fraudem aliquam, vel fraudis suspicionem de se praeberet, tacite se submittendo loco tertij emptoris. Et propterea, cum liberum sit emere, C. de iure delib. nihil huic creditore imputari debet, si emere noluit. Hæc itaq; declaratio retinenda est, reiecta opinione glo. in d. l. ordo, ac Bart. & Belsuij in d. 6. si pigmor.**

PRAESVMPPTIO XCIII.

Rem datam a reo debitore condemnato, creditori pro executione sententia, praesumitur loco pignoris, & non in solutum datum.

SUMMARI A.

- 1 Debitor condemnatus ad certam quantitatē, dans rem aliquā creditore, loco pignoris desinit praesumitur.
- Idē, etiam si res esset eiusdem cum debito estimationis, nu. 2. & quādo id locum non habet, nu. 4. & 7.
- 3 Pigmus in dubio praesumitur idoneus & sufficiens.
- 6 Verbum, assigno, significat datum in solutum.

Hic loco satis conuenit, vt paucis differamus, quando debitor ad certam quantitatē condemnatus, rem aliquam dat creditore suo, pro executione sententiae, an praesumatur dedisse in solutum, vel loco pignoris, idoneo satis facere? Et praesumit datum loco pignoris dicitur *Afflicus in d. decis. 373. multis egregijs adductis rationibus, quas non commemoro, quia facile apud eam legi possunt.*

Exienditur vt procedat hac praesumptio, i etiam si res ipsa *Meu. Præsumpt.*

eiusdem esset estimationis, quia ipsum debitum i attamen adhuc data praesumitur loco pignoris. *ita aff. in d. decis. 373. num. 2. Et ratione motus est Afflicus, quia in dubio pigmus praesumitur idoneus & sufficiens, l. 2. vbi glo. in verbo, redigere. C. de pignor. & Alex. in l. creditor ff. si cert. pet. & ibid. Dec. in 1. C. de pignoribus. Et ratio, quia si creditor deditur illi res in solutum, non potest petere, nisi pro valore & qualitate ipsius pignoris, *l. 1. C. de pignoribus.**

Declaratur primò, vt non habeat locum hac praesumptio, quando iam debitor in eo instrumento, quo se debitorē constituit, dedisset facultatem ipse creditori capiendi sua auctoritate rem illam, & retinendi eam in solutum. Et creditor rem illa consecutus est a debitore, diuque possidet. Hoc sane casu praesumitur iusto pretio, & ex titulo praesumit possidere, etiamque habuisse, *uxta l. 1. C. de iure delib. ff. de reuend. l. 1. in specie declarat Vbi in add. ad dictam Afflicus decis. 373. num. 1.*

Declaratur secundo, vt locum non habeat hac praesumptio, quando ex aliquibus verbis i conici possit, debitorē dare voluisse in solutum, non autem in pigmus, sicuti quando dixisset, assigno tibi pro debito meo rem illam. Nam verbum hoc, assigno, significat dationem in solutum: Ita auctoritate multorum scripti in cons. 20. num. 1. lib. 3. Et ibidem in g. Idem dixi quando debitor dixisset, se rem i tradere cum cessione iurium, & transatione domini. Et alia plura in discussu illius responsi scripsi, quae ad rem hac pertinent.

PRAESVMPPTIO XCIII.

Sententia acquiescisse condemnatum, quibus signis & coniecturis apparere possit.

SUMMARI A.

- 1 Cōdemnatus petens vel faciens aliquid quod sententia executionem respicit praesumitur sententia acquiescere.
- 2 Pretium danti vt actor ab accusato desistat, videtur delictum factum.
- 3 Condemnatus acceptans terminum a iudice condemnante assignatum, non praesumitur appellatorem intendere remanere.
- 4 Condemnatus ad alium negatum, non sciens, sententiam tamen approbare non praesumitur.
- 5 Condemnatus non appellans, facit sententiam transire in rem iudicatam.
- 6 Vbi appellauerit quidem, & postea renouauerit appellationem, numerus 6.

CONDEMNATVS praesumitur acquiescisse sententia, quando i aliquid peti, vel facit, quo sententia executionem respiciat, vt puta si petat i iudice terminum ad soluendum, *l. ad solutorem, C. de re iudic. & etiam l. 1. C. de re iudic. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de apellat. public. lib. 10. C. de an. in cons. 22. num. 1. Dec. in sen. in cons. 220. in fin. lib. 2. Dec. in cons. 608. num. 2. C. de an. in cons. 6. in fine. in cons. 261. num. 3. in cons. 276. num. 2. & in cons. 278. solum. 2. Verbi quare dico, alciatus in res. 377. num. 10. & Ty. aq. in trad. de re iudic. conuentioni §. 1. glo. 2. num. 61.*

Et hac quidem praesumptio locum habet multo magis, quando is condemnatus soluit re ipsa totum vel partem eius, ad quod condemnatus fuit, *ita Dec. in d. cons. 608. num. 2. Cum plus sit solvere, quam petere terminum ad soluendum. Et saltem, quo ad approbationem actus & sententiae procedunt a pari, vt in specie expressit Crauet. in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin.**

Exienditur hac praesumptio, vt locum habeat etiam, quando condemnatus petit dilationem per suum procuratorem. *ita Mar. fil. in sing. 116. In f. p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor in d. cons. 76. in fine. Et comprobatur eo simili quo dicitur, quod i accusator, qui pretium dedit, vt ab accusatione definderet accusator, facit delictum delictum, *in spec. i. cons. ff. de iure fisci. & etiam Alex. in l. 1. in p. asumpt. 173. C. de re iudic. in fin. & Felix. quia i. res. Et ratio, quia si debitor**

re: & si condemnatus non soluit, nec tradit. Hoc sane casu non praesumitur ex eo actu negativo approbare sententiam. Ita egregie Innoc. in c. cum olim, si. 3. de rescriptis. Item Innoc. in d. c. 20. num. 11. lib. 2.

Declaratur tertio, ut non procedat in appellante à sententia excommunicationis, & cum obsequante. Nam ille nō dicitur approbasse & ratificasse sententiam. Ita post alios Felin. in d. c. quod ad consultationem, num. 7. vers. datur alia.

Declaratur quarto, ut locum non habeat, quidō per errorem petita fuit dilatio ad soluendum, vel errore similis actus factus fuit. Nam tunc non dicitur approbasse ipsam sententiam. Ita idem Felin. in d. c. quod ad consultationem, num. 7. in fin. vers. lunt.

Declaratur quinto, ut non procedat, quando condemnatus coactē soluit, ut si nec appellare, nec alio remedio impedire potuit executionem sententiae. Nam tunc soluendo nō praesumitur eam approbasse. Ita Inola in consil. 144. num. 1. & consil. 148. col. pen. vers. item non obstat, & in consil. 146. num. 9. in fin. & Velfogus inter eosdem Inola consil. in consil. 147. num. 14. Marfil. sing. 89.

¶ Et si alius signum approbationis sententiae, t quando condemnatus non appellavit. Nam tunc dicitur sententia in iudicium transiisse, si, in qui, c. de appell. c. quod ad consultationem, de sent. & re iudic. vbi late Doct. & Crauer. in consil. 79. num. 3. & Mansueti Lucas de Penna in l. 3. in praesumpt. 16. C. de apell. pbi. lib. 10. Idem est, quando condemnatus non appellavit intra terminum, l. qui aliter, c. de procur. & tradit Lucas de Penna in d. l. 3. in praesumpt. 114. Qui traditio non hanc intelligit procedere etiam eo casu, quo hic appellavit intra terminum sed deinde intra 30. dies non comparuit, ut petere instaret sibi dari apostolos, seu literas dimissorias, iuxta c. ad ev. de apell. in 6. & scribitur Innoc. & Archid. in c. cordi, de apell. in 6.

¶ Est & aliud signum approbationis sententiae, t quando condemnatus appellavit: sed deinde ipsi appellationi renuntiavit. Nam tunc censetur fateri se fuisse condemnatum, atq; ita sententiae acquiescere dicitur. Ita Bald. in c. 3. §. iudices, in fin. de pace iuram. firmen. quem secutus est Tyrachus in tract. de legib. communib. in gloss. 5. num. 69.

PRAESVMT. XCV.

Appellatio, an & quando praesumatur intra debitum tempus interposita.

SVMARIA.

- 1 Condemnatus sententia iudicis, intra decem dies appellare debet.
- 2 Appellatio intra decem dies interposita praesumitur, Bald. tamen cum alijs dissentiente, num. 3.
- 4 Appellandi tempus intra decem dies, censeri de substantia ipsius appellationis.
- 5 Dicitur, & quando sit continuatio, vel augmentatio.
- 6 Dies decem ad appellandum currunt de momento ad momentum.
- 7 Absens appellans post 20. dies à tempore latae sententiae praesumitur appellasse intra decem dies à tempore scientiae.

INTERIS sententia condemnatus à appellare hodie debet intra decem dies, & conversationis de appellatione l. 2. C. de tem. p. appell. quando non apparet quo tempore fuit appellatum, an praesumatur intra decem dies interposita appellatio? Et praesumi scripserunt Baldus in Laporte. §. si re. ff. de except. tutor. Francus in c. 20. de apell. Rimin. in fin. in fin. C. qui adiut. & Caspola in cartella 19. Quando offi. lata, in fin. Caterum à predictis dissentit Petrus, ut idem Baldus libi parum constans in Authen. hodie, in prelo. C. de appell. cum dixit, quod probatio huius negatiua: tu non appellasti intra decem dies, non incumbit appellatio, sed appellanti. Non ergo praesumitur appellans intra decem dies appellasse, sic & Compofcellanus in c. cum dilectus, de elict. & videri Butr. in fin. Geminia. in c. Romana, §. si verò, col. 2. de apell. in 6. Paulus Eleaz. in c. tertio loco, col. 2. de probat. Franc. in c. 1. col. 4. de apell. Rota in decis. 30. in tit. de apell. in noua, & in decis. 39. in fin. de consens. p. ab eund. anteq. Arretin. in c. si quis laici, in 4. not. ab. de testib. & videri Felin. in c. 1. idem Felin. in c. quod ad consultationem, num. 25. de sent. & re iudic. Lambertin. in tract. de iure patron. lib. 2. par. 2. art. 21. i. questio prima, num. 3. in fin. Tyrachus de retractu consanguini. §. i. gloss. 16. num. 2. My fingerus lib. 3. singular. obseruat. cap. 15. vers. per 2. tertium. Et huius quidem sententiae ea est ratio,

quia appellare intra decem dies, est quaedam extrinseca solennitas, quae non praesumitur, quaeque, in fin. de publicis. in rem. ad. Et praeterea tempus hoc appellandi t intra decem dies, secundum alios, censetur quodammodo de substantia ipsius appellationis: quod alibi probari debet ab eo, qui appellasse sic aliter. Ita Innocent. in c. qualiter, de accusat. His declaratur statum Papae primum in ciuilibus, dum statuit, intra quatuor dies à lata sententia esse appellandum.

Extenditur haec sententia, ut locum habeat etiam si in actis scriptum est, t Caui appellasse à grauius sibi noto à decem diebus citra. Nam adhuc non praesumitur appellasse intra decem dies. Ita Rota in decis. 39. §. postea, de appell. in noua, & Felin. in d. c. quod ad consultationem, num. 25. vers. tertia conclusio, qui huius rigore, non autem acquitate vera esse scripserunt. Illud etiam addunt, quod quando in actis legitur, t Caui à decem diebus & citra appellasse: t Nam tunc praesumitur appellasse intra decem dies, quia illa dictio, & t significat temporum continuationem. Crediendum t dictioem, & t stare augmentatiua, iuxta l. ea tamen adiecto, de leg. 3. & respondit Paris. in consil. 79. num. 29. lib. 3. & propterea significare, quod & intra decem dies, & post appellauit.

Extenditur secundo, ut locum habeat in eo, qui in die decima appellauit. Nam & tunc non praesumitur appellasse intra decem dies, quia t decem ipsi dies, currunt de momento ad momentum, & Authen. hodie, c. de appell. c. quod ad consultationem, vbi Abbas num. 4. de sent. & re iudic. Idem fieri potest, quod sententia fuerit lata de prima Iulij, hora duodecima, & tamen appellatum sit die decima Iulij, hora 11. Ita Castren. in Authen. hodie, c. de appell. Commens. & Angel. Arret. in l. 2. §. dies, ff. quando appellat, si, qui secutus est Felin. in d. c. quod ad consultationem, num. 26. Idem affirmat Andr. Gail. lib. 1. praebit. arum obseruationum, obser. 139. num. 5. Ceterum traditio huius Pontificis recipi possunt appellationis interposita post momentum temporis, seu per totam ipsam diem decimam. Ita scribitur Orlan. in v. f. in praxi in dicatore, lib. 7. num. 27. & Bald. Senensis in tract. de temp. iur. & continuat. cap. 3. num. 1. vers. hoc tamen tempus. Et cum Pontificiam legem non existimem localem, idem ceteris in curijs Pontificijs obseruandum erit.

Declaratur primo non habere locum etiam quando de appellatione constaret ex appellati confessione. Cum enim appellatus fateatur appellationem fuisse interpositam, praesumitur etiā quod fuerit interposita intra decem dies. Ita decidit Rota in decis. 30. de apell. in noua. & si recte pendatur, idem sentit Aegidius Bellam. in consil. 68. 3. num. 3. vers. sed non placuit aliter, & si Felin. in d. c. quod ad consultationem, num. 25. aliter inter existeret ipsum Aegidium.

Declaratur secundo non habere locum, quando t absens qui appellat post viginti dies à tempore late sententiae, praesumitur appellasse intra decem dies à tempore scientiae: quia scientia non praesumitur. Ita Felin. in d. c. quod ad consultationem, num. 25. vers. & add. de post. Aegidium Bellam. in consil. 349. num. 1. Idem sentit ipse Bellam. in d. c. consil. 68. 3. num. 4. vers. sed hic oportet simile Harton. Gabr. in consil. 5. num. 7. lib. 2.

PRAESVMT. XCVI.

Appellationem non esse desertam praesumi.

SVMARIA.

- 1 Appellans intra tempora praesentia à lege appellationem prosequi debet.
- 2 Appellatio in dubio non praesumitur desertae, & quatuor sit, num. 3.

QUAE appellatio, necesse habet appellationem prosequi intra praesentia t tempora à lege, ut extat consuetudo l. 2. C. de tem. p. appell. alioquin deserta pronunciarur appellatio, & sententiam esse exequendam. Cum verò in dubio versamur, deserta an sit appellatio, vel non, praesumptio t sumenda est, deserta non esse: sicut scribitur Castren. in l. 1. num. 4. ff. si quis eam. & ibidem Lasman. 16. Dec. in c. vi. de iur. i. lib. 1. de appellat. & in consil. 310. num. 1. Paris. in consil. 117. num. 1. lib. 1. Securus tunc in consil. 117. libro 1. & in consil. 31. in fin. libro 3. Crauer. in consil. 254. in fin. V autem in tractatu de nullitate, in titol. Quibus modis sententia nulla defendit. num. 125. qui alios refert, & Lasman. Robertus Lancusium in tractatu de attentatu, cap. 12. ampliat. 1. num. 22. qui multu egregie exemplum explicat. & Ioan.

Et 10. m. Raptiſta ſibi in praxi iudicium, cap. 14. Et huius quidem traditionis ea eſt ratio, quia ſic præſumendo, vtrique partium eſt magis conſultum, & ſatiſfactum.

PRÆSVMP. XCII. NOVA.

Litigioſa res quando præſumatur effecta, & de litigioſi vitio, effectibus, ac quando litigioſi vitium finiatur.

SYMMARIA.

- 1 Vitium litigioſi non contrahitur per ſolam ſupplicationem principi oblatam.
- Contrahitur tamen petita in integram reſtitutionem, num. 2.
- Non autem per compromiſſum in arbitros, num. 3.
- Et quomodo iſtud intelligatur, num. 4.
- Et an coram iudice incompetenti, aut coram ſequeſtrario, numer. 5. & 6.
- 7 In actione reali efficitur res litigioſa per litis conſtationem.
- 8 Sola citatione contrahitur vitium litigioſi, ſure Pontificio.
- Et quid iure Caſareo, in quo contraria opinio, num. 9. & 10.
- Et quomodo ac quando id procedat, num. 11. & 12.
- 13 In iudicio poſſeſſorio contrahitur vitium litigioſi, & quomodo & quādo diſtinguitur.
- 14 In actione perſonali pro re aliqua ipſa actio per litis conſtationem efficitur litigioſa.
- Et quid de re que petitur per huiusmodi actionem, num. 15. vbi contraria citantur opiniones.
- Et quid quando agitur pro opere faciendi in e. re, numer. 16. & contra ſubditos ad preſtandum obedientiam, num. 17.
- 18 In actione perſonali in rem ſcripta quando contrahitur vitium litigioſi, vbi exemplum declarat.
- 19 Actio perſonali in rem ſcripta habet effectum mera reali, & redditur contra quemque, ſuſceptoria.
- 20 Quando agitur actione hypotheſaria, res ipſa non efficitur litigioſa, alio tamen ſi, num. 21.
- 22 Quando agitur actione mixta in iudicio vniuerſali, res ipſa & alio efficitur litigioſa.
- Et quando iſtud non procedat, num. 23. & 24.
- 25 Quando agitur actione mixta in iudicio ſingularibus, res & alio efficitur litigioſa per litis conſtationem.
- Et quid in actione conſoſoria, num. 26.
- 27 Actio conſoſoria retinet naturam realem, & dicitur rei perſecutoria.
- 28 Quando agitur iudicio officio, quomodo contrahitur vitium litigioſi, & ibi exemplificatur.
- 29 Officium iudicis obtinet naturam actionis perſonalem.
- 30 Vitium litigioſi non contrahitur quando agitur criminaliter.
- 31 Effectus præſumptiui vitii litigioſi eſt, vt rei eo affecta alienari non poſſit, & quomodo & quando procedat, num. 32. & 33. & 34.
- 32 Alienationis nomine continetur omnis actus quo ipſius rei dominium transfertur.
- 33 Vitium litigioſi interruptit præſcriptionem, ſicut vt cadens à poſſeſſione non poſſit eam recuperare, num. 36. & vt annulletur inſtrumentum alienationis facta, num. 37. & quando iſta non procedat, numer. 38.
- 39 Sententia lata contra alienantem rem litigioſam, exequi poteſt aduerſus illum ſuſceptorem.
- 40 Privilegium ſuper re litigioſa non valet.
- 41 Vitium litigioſi exiungitur tranſactione partium à lite diſcedenti, quibus alij caſibus, vbi, ad finem explicatur.

Non eſt incongruus hic locus, vt diſſeramus de præſumptionibus & coniecturis, que circa rem litigioſi vitio affectam verſantur, nam & Pandectarum, & Codicis compoſitores poſtius iudicatas, & earum exceptiones in litigioſa titulis collocarunt. Et nos libenter hoc in loco diſputationem hanc adieciſſimus, non realioquo conſcriptam & iam edictum perturbaremus ordinem, tunc etiam, quia ſtatim in ſeq. libro ſumus diſputatione de præſumptionibus, que verſantur circa contractus, ad quos etiam pertinet hæc diſputatio: cum agatur de alienatione rei litigioſa facta in fraudem, vt ſcribit Ripa in c. e. m. m. Ferrariefis, num. 193. de conſtit. Ioan. Baptiſta Ferretus in c. 12. num. 6. & Robertus Lancelotus in traſſ. de aſſertat. in prima parte, c. 4. num. 453. qui dixerunt, eſe diſputationem & materiam conſecturalem.

Menoth. Præſ. mpt.

Hic quatuor nobis ex ordine explicanda ſunt. Primum quidem coram quibus cauſarum iudicibus contrahatur vitium litigioſi. Secundum ſuper qua actione contrahatur. Tertium quid vitium litigioſi operetur. Quartum, quibus modis finiatur. Ita ordinem hunc ſere animaduertiſſe ſuſſe obſeruatum ab eruditifſimo M. An tonio Peregrino Patuino ſumma mihi amicitia conuenit, in cō mentarijs de iure ſſi, lib. 4. tit. 6. & in ſingulis huius diſputationis capitulis, alia & ſane plura explicabimus.

Et quod attinet ad primum, dicimus, litigioſi vitium non contrahi coram Principe, ſola ſupplicatione ei oblata. Ita Baldus in c. 505. Donum Mediolani, in ſin. lib. 5. Henric. Buci in c. cauſam de reſcrip. & atteſtat. quem corrupte allegat Guido Papa in queſto. 337. colum. 2. verſic. ſed an ſupplicatio, & Peregrinus in d. tit. 6. num. 17. Contrahitur tamen litigioſi vitium, ſi petita à Principe reſtitutione in integram, Bald. in l. 1. c. ſi in integrum reſtit. poſſibile. & Afflicti in commentarijs ad conſtitutiones Neapolit. in rubr. 1. 1. num. 10. Non etiam contrahitur litigioſi vitium in compromiſſo in arbitros factis; vt ſcribit Baldus in l. 1. c. commun. d. uid. Alex. in l. ſolus familiaris, §. diu. num. 38. de leg. 1. laſ. in l. 2. colum. penſ. de edic. Afflicti in d. rubr. 41. num. 9. Natta conſ. 2. num. 4. Peregrinus in d. tit. 6. num. 28. Ceterum diſſentit Robert. Lancel. in d. c. 4. num. 100. vbi num. 502. declarat poſſe procedere in compromiſſo in arbitros factis, ſic etiam coram iudice ordinario ſi incompetenti non contrahi litigioſi vitium ſcripſit idem Lancelot. in d. c. 4. num. 459. Ita etiam non contrahitur vitium litigioſi coram ſequeſtrario; vt reſpondit Natta in c. 2. quem ſecutus eſt Lancelotus prædicto in loco, num. 497.

Secundum caput diſputationis eſt, ſuper qua actione vitium litigioſi contrahatur. Hoc in capite diſtinguendi ſunt plures caſus, ſicuti plures ſunt actiones, circa quas vitium litigioſi verſatur.

Primus eſt caſus in actione reali, qua agitur de rei dominio, vt in rei vindicatione; vel de quali dominio, vt in publiciana. Hoc caſus res efficitur litigioſa ſi lite conteſtata ſuper ipſa reſiſcitur certum eſt, & paſſim omnes admittunt. Dubitatio ſola eſt an ſola citatione facta vitium hoc litigioſi cauſetur, & quidem olim non cauſabatur, l. 2. c. de litigioſis. Hodie iure Pontificio clarum eſt, ſola citatione contrahi hoc vitium, clem. 1. vt lite pendente verò non vo Celareo magna eſt dubitatio. Nihil ſcripſerunt rem ipſam litigioſam effici, non autem actionem. Ita Bald. & Salicet. in l. 2. c. de litigioſis. Abb. in c. ecleſia, num. 7. vt litig. poſt. Ioan. Andream. e. vltim. eod. tit. Guido Papa queſt. 337. num. 6. Felin. in c. dilecte, lib. 2. c. de iurid. in ſub. lib. 5. & alij conſilia Peregrino in d. traſſ. de reſcrip. tit. 6. num. 3. verſic. ſed alia opinio, qui tellatur, hanc eſſe receptam opinionem. Ita ratione ſi vi ſunt, quod ſi ſola citatione res ipſa efficitur litigioſa, multo magis actio, quo per ipſa redditur, & rurſus, quia actor non debet eſſe melioris conditionis in actione, quā ſit reus in re pro qua conuenitur.

Extenditur primò hic caſus, vt locum habeat etiam quando agitur ſi reali actione pro rebus incorporalibus, vt puta ad iurisdictionem, vel prebendam. Hoc ſane caſu idem eſt dicendum, neminem perem & actionem eſſe litigioſam. Ita inuoc. Bald. in l. 1. Abb. Caſtr. & Deia. relati. Peregrinus in d. tit. 6. num. 7.

Extenditur ſecundo, vt non procedat, quando agitur ſi actione reali ad aliquem hereditatem, ſi mota eſt actio conſeſoria, vel negotiorum; vt dicimus in ſin. in 2. caſu.

Secundus eſt caſus, quando agitur actione reali ad ſolam poſſeſſionem, ſicuti quando intentatur locus iudicium poſſeſſoriũ vel hypotheſaria ad auocandum poſſeſſionem. Hoc ſane caſu poſſeſſio ipſa efficitur litigioſa, ſi & ob id alienari non poterit. Ita Abb. & Deia. in c. 1. de conſtitut. viti. vel iurid. Peregrinus in d. tit. 6. num. 5. ſic quoque & actio ipſa hypotheſaria & poſſeſſoria per litis conſtationem litigioſa efficitur, vt. c. de litig. & ſeruitut. Doctores, quos ſtatim reſeram. Res verò ipſa litigioſa non efficitur etiam per litis conſtationem, & ob id alienari poterit, & ab hoc, in authent. de litigioſis. & tradunt Bart. Bald. Angel. Salic. & Abb. conſilia. & ſecuti à Peregrino in d. tit. 6. num. 4. Quibus accedunt Felin. in c. dilecte, num. 3. de exceptio. Afflicti, in commentarijs ad conſtitutiones Neapolit. in rubr. 41. num. 3. Carrius in c. conſ. 163. num. 1. Caſſiodorus in deſ. 6. num. 2. in tit. de reſcript. & in deſ. 9. num. 10. in tit. de cauſa poſſ. & propriet. Comes in regula Cancellaria, de triennali poſſeſſore, queſtio. 13. Ioan. Baptiſta Ferretus in c. 12. num. 4. Paſſebus in c. 107. num. 2.

84

53

Quartus est casus, quando agitur actione personalis in rem
transacta contingit, quando pro iure praelationis mota est litis,
vt si dominus directi vult praeferri alteri emptori in re, cuius
est dominium, vult vendere emphyteuta, vel vallibus, vt etiam: est
quodam sanguine coniunctus, vel vicinus, disponente flatu,
vult praeferri alteri emere volenti rem sui sanguinis coniuncti,
vel vicini. Hoc quidem casu reddi actionem personalem in rem
scriptam affirmat *Capollan in conf. 43. num. 5. & in conf. 65. nu. 3. in causibus*. Chaffan. in *commentariis ad consuetudines Burgundiae*, in tit. de reat. §. 1. num. 3. & *Trayaculus in tract. de reat. act. consequm.* §. 4. §. 3. num. 6. qui dixit, hoc verissimum esse, si suaderet ea
ratione, quia venit ex legis dispositione licuti oriuntur aliae ac-
tiones personales in rem scriptae, vt *egregie tractat Calpren. in l. 1. §. 1. et vti §. 1. primi §. 1. de aqua pluvia arc. et alijs commentarijs ad Ty-
ragielum praetato in loco*. Quare finis actione personalis in rem
habet effectum mere realis, ex quo rem ipsam afficit: et ob id
redundat contra quemcumque succedentem, l. 4. §. 4. et *amper persona-*
lis, ff. ad exhibendum. & multis confirmat *Trayacul. in d. gloss. 3. num. 8.* qui ostendit, actionem hac respectu ipsius rei sequi na-
turam reales actionis: & de eadem iudicari, quod de ipsa reali.
Porro cum (vt diximus *supra in primo cap.*) agitur actione reali ad
rei dominium & proprietatem, res ipsa dicitur affici vti litigio
fidem dicendum est nostro in casu, atque ita secundum hanc o-
pinionem respondi prioribus annis, vt *legitur in conf. 127. lib. 2.*
& *saluis* fuit et in opinione, quod imo pro iure hoc praelationis
redderetur actio vel conforatoria, vel mere personalem. Id quod
mutata, vt decet, opinione, in eo respon. 2. eo. ostendi verum non
esse, & in specie nostra, quod scilicet litigij vitium contrahatur
hoc in casu post Sebastianum Neopolum scriptis Afflictijs in
tractatu de iure probemij §. 3. incipiens commentarijs ad finem, num. 123.
Dixit Afflictijs, rem effici litigiosam, quando possessor tenetur
vendere auctori, qui possideret ipsum ad vendendum in iudi-
cio contra eum: quia quando flatu causum est, quod coniunctus
san guine possit recuperare praedium vel vrbianum, vel rusticum
ab emptore, si enim is coniunctus, secundum Afflicti. in iudicio
petit ab emptore iud. vt bi reuodet, & est emptor, lre super hoc
contestata, alteri vendidit, venditio illa retractatur, tanquam fa-
cta lite pendente: cum res dicatur effecta litigiosa. Nec obstat si di-
catur, vt aliquando argumentabar, duo hac alienatio scilicet em-
phyteusis, census, feudi, vel alterius rei, pro qua datur alius cuius
praelationis esse duo, quorum vnum stare sine altero potest:
cum stare possit ipsius census sine illo alienatione praelationis. Et
ob id licet ipsa praelationis effectum sit alienatio praelationis. Et
ob id effecta litigiosa res ipsa: sicuti diximus *supra in secundo casu*,
quod cum proprietates & possessio sunt duo separata, lite mota su-
per possessione, proprietates non dicitur effecta vitio litigiosi.
Nam respondetur, quod cum per actionem personalem in rem
scriptam concessam pro hoc praelationis iure agatur ad ipsius rei
dominium in fe auctorem transferendum, res ipsa dicitur affici
vitio litigiosi: vt diximus *supra*. Nam etiam repugnat quod re-
spondet Romanus in *conf. 170. num. 2.* cum dixit, quod licet super iure
connexo ipsi domino & proprietati, non inducit vitium litigiosi
super ipsi domino. Erat enim in casu Romano dicitur disputari
super iure praelationis, vt ex principio illius responsi colligi po-
tuit: tunc super consecione instrumenti venditionis, atque ita super
iure conexo ipsi proprietati. & Romanum fecit iur. Curtius
iur. in *conf. 165. num. 3.* Ioan. Baptista Ferrerius in *conf. 122. num. 1. in*
conf. 123. num. 3. in conf. 170. num. 6. & in conf. 192. numer. 9. & Prosper
Paf-

res communis est, vt declarat Lancellotus in d. c. 4. n. 469. qui dixit, hanc esse translationem factam cum rerum vniuersitate, quæ & si litigio res esset, transferri tamen potest. vt scribit Iean de Mili in reperiario in verbo, litigiosus, et in fine idem affirmant permoliti, quos recensit & sequitur Cephalus in conf. 6. n. 15. lib. 1. Quintus est casus commemoratus in d. l. vlt. in fin. C. de litig. nempe legati

41 et fideicommissi. ¶ Sextus adiungitur casus, quando vni fuit res litigiosa cum altero tertio iudicata. Non enim tunc quoad

42 tertium dicitur commissa pena contra eum, qui per sententiam fuit coactus in aduersaria suum rem transferre. Itaprobet l. pen. ff. de pet. hered. & l. i. ad qua ff. de re vend. Hac translatio facta dicitur volente & permittente iudice, obid valet. vt scribit Angel & Castren. in l. Dimas ff. de petito. hered. in capella in cautela 191. Res Afflicti in commentarijs ad constitutiones Neapol. rubr. 41. De alienatione rerum in iudicio deducarum, nume. 26. qui intelligit, quando index iussu de causa sententit. Peregrinus in tractatu de iure fisci, lib. quarta, titulo 6. nume. 26. qui tamen num. 33. scripsit, requiri superioris confirmationem.

43 Septimus est casus, quando alienatio est ¶ necessaria, sicuti est illa, quæ fit per bonorum publicationem. Ita Iaffredus, Bal. in decis. 16. & Lancellotus in d. c. 4. nume. 474. & sic ob in causa dissentit Afflicti. in d. rubr. 41. num. 31. & de alijs alienationibus necessarijs idem scripsit Afflicti in d. rubr. 41. nume. 27. Verum dissentit Peregrinus in d. tit. 6. nume. 42.

44 Octauus est casus, quando litigantes ipsi ¶ consenserunt alienationi. Ita Bald. & Castren. in l. c. commun. diuid. & Peregrinus in d. tit. 6. num. 26.

45 Declaratur secundò, vt non procedat in alienatione ¶ rei litigiosæ facta tertio, hæc enim iure valet. Cum respectu ipsius tertij non dicitur affecta vitio litigiosæ. Ita Bart. in l. ff. de litig. Bald. in Legi. C. de pet. hered. & in l. 2. vers. adde quod vbiq; C. ne liceat petenti. Arg. in Auth. de litigiosis, col. 1. Curt. sen. in conf. 79. num. 9. Ofas. in decis. 14. num. 7. & hoc fecutus est Lancellotus in d. c. 4. num. 527. & his accedit Afflicti in d. rubr. 41. num. 25. & 29.

46 Declaratur tertio, vt locum non habeat quando alienatio facta fuit perempta infantia ¶ causa. Ita Afflicti in d. rubr. 41. num. 24.

47 Declaratur quarto non procedere in ¶ alienatione fructuum tantum. Ita Afflicti in d. rubr. 41. num. 33. qui dixit, quod & si res ipsa litigiosa est, non tamen rei fructus.

48 Declaratur quinto, vt locum non habeat, quando euidenter constat de non ¶ rei aduersarij. Ita Bart. Rom. in decis. 2. in fin. de re rem permutata. in antiquiorib; Cassidors in decis. 7. in tit. de dolo & cautela. & in decis. 3. nume. 3. in tit. vt lite pendet. Gomez in regula cancellaria de anali possessore, quæst. 45. Iean. Baptista Ferret in consil. 12. num. 6. & Lancellotus in d. c. 4. num. 472. & idem copiosius in eodem c. 4. in limitatione. & idem ego ipse respondi in consil. 79. num. 27. lib. 1. Et his accedit Afflicti in d. rubr. 41. nume. 34. cum dixit, litigiosi vitium pendere à futuro eueni, si declarabitur, quod iuste sit fuerit mota. Et Afflicti, secutus est Palaeus in consil. 197. in fine, sentit Afflicti, quod quando etiam pendente lite, consilietur aduersarius per calumniam agere, non impeditur rei alienatio.

49 Declaratur sexto nõ procedere, quando res litigiosa iam fuit ¶ ferens alienata, & reuocata minime fuisset. Nam si iterum alienationem, non impeditur hæc secunda alienatio. Ita Lancellotus in d. c. 4. num. 483. qui copiose explicat.

50 Declaratur septimo non habere locum in ¶ re litigiosa, alioquin tempore peritura. ¶ Ita Lancellotus in d. c. 4. num. 486. ex sententia Alexand. in conu. ad Bart. in l. vlt. C. de litig. & his accedunt Cephalus in cautela 191. Res litigiosa & Antonius Boverius in singulari, in verbo, vitium litigiosi, qui tamen intelligunt, quando iudicis permissione, & consensu sit alienatio, quæ de re diximus etiam supra.

51 Declaratur octauo non procedere, quido lis fuisse ¶ mota per falsum procuratorem. Ita Lancellotus in d. c. 4. num. 490. Post Ofasum in decis. 14. num. 3.

52 Declaratur nono non habere locum quoad dominij acqui- sitionem, etiam possessor litigans facere potest. Ita Bal. in l. 2. C. ne lite pendens Iean de Mili in reperiario in verbo, litigiosus, & Lancellotus in d. c. 4. num. 528.

53 Declaratur decimo non habere locum, quando cessaret ¶ ra-

tio, quæ impeditur hæc alienatio. Nam tunc cessante ratione impeditiva cessat impedimentum, et contra c. de nuptijs, vbi Bald. & Sali. & tradit Tyrag. in tract. quid cessante causa cesset effectum, in parte, num. 118.

Declaratur vndecimo, vt locum non habeat quando lis mota est super inhabilitate ¶ persone tantum. Nam tunc nõ impeditur rei alien. Ita Io. Baptista Ferretus in consil. 22. & consil. 3. Mandatum in reg. Cancellaria, de non subrogandis litig. an. q. 3. quos fecutus sum in consil. 29. num. 27. lib. 1. & idem affirmant Lancellotus in d. c. 4. num. 477. & attingi supra in l. 2. §. primi capiti.

Secundus est effectus vitij litigiosi, vt interruptatur prescrip- tio. ¶ Ita Bart. in l. vlt. C. de litig. & in l. vlt. C. eod. & post Pan. sum. 55 & Rotam Roma. scribit Lancellotus in d. c. 4. num. 510.

Tertius est effectus, quod si possessor caderet à possessione, nõ ¶ posset eam recuperare. Ita Bart. in d. l. vlt. ff. de litig. & in l. vlt. C. de & ibid. Sali. Ange. in Auth. de litigiosis, Lancellotus in d. c. 4. num. 510. & Peregrinus in tract. de iure fisci, lib. 4. tit. 6. num. 33.

Quartus est effectus vitij litigiosi, quod ¶ annullatur instrumentum alienationis facta, l. vlt. C. de litig. & tradit Lancellotus in d. c. 4. num. 510. atque ita contractus redditur nullus, & si, qualicunque suo iure adeo priuatur, vt re ipsam nequeat redibere, vt docuit Bart. in d. l. vlt. Dissidentiam actum ratiorum Peregrinus in d. tit. 6. num. 29. Ceterum omnino cessat effectus ille, quando magna est dubitatio, ¶ an res effecta sit litigiosa, vel nõ. Nam tunc ob probabilem dubitationem cessat suspicio, quod per fraudem alienauerit, & ideo cessat pena annullationis contractus & priuationis sui iuris. Ita respondit Crauet. in consil. 279. nume. 2. qui num. 2. subiunxit, hoc maxime procedere, quando alienatio facta fuit publice & palam. Quod ratione comprobauit ipse Craueti, vt apud eum.

Quintus est effectus vitij litigiosi, quod sententia lata contra alienantem ¶ exequi potest aduersus eius successorem. Ita Bald. in l. 1. si inter ff. de litig. & in l. vlt. vbi etiam Sali. C. eod. Bald. in l. 2. in fin. C. eod. de litig. & in l. 1. colum. 2. commun. diuid. Abbas in c. ecclesia, num. 10. vt lite pendens. Ro. in consil. 34. num. 12. lib. 1. Bero in consil. 155. num. 40. lib. 1. Natta in consil. 350. num. 3. Capicium in decis. 128. num. 6. Socin. iun. in consil. 92. lib. 3. Porcius in l. nolem in l. 2. Didac. in lib. prall. quæstio c. 15. nume. 6. Andrea Gallius in lib. 1. prædictarum obseruationum, obferuat. 18. & Peregrinus in d. tractatu de iure fisci, lib. 4. titu. 6. num. 27.

Sextus est effectus vitij litigiosi, quod priuilegium super reip- ¶ sa litigiosa non valet. Ita Gallius in d. obser. 18. in fin.

Quartum est caput huius dispositionis, quibus modis & causis vitium hoc litigiosum finatur atque extinguitur, & primo quidem finitur transactione ¶ partium à lite decedentium, l. eorum mota. C. de transact. vbi Bartol. Decius in l. 2. nume. 38. C. de ed. post Alex. eodem ibid. Peregrinus in d. titu. 6. nume. 40. & Lancellotus in d. c. 4. num. 246. vbi declarat. Secundo finitur atque extinguitur vitium litigiosi, renunciatione litis facta ab ipso actore. Ita Abbas in signifi- catione, colu. 3. de testib. Dec. in d. l. 2. num. 10. §. C. de litig. Crauet. in consil. 279. colum. 1. Ofasum in decis. 14. nume. 6. & Peregrinus in dicto titu. 6. num. 40. adducit text. l. postquam liti C. de petit. & copiosius Lancellotus in d. c. 4. num. 242. vbi refert extingui & declarationes.

Tertio extinguitur atque finitur vitium litigiosi, finita atque ¶ perempta instantia cause. Ita Bartol. in l. 1. §. finit ff. de litig. & in l. vlt. C. eod. vbi etiam Bald. & Sali. Lascari. in l. 2. num. 19. & ibidem Decius num. 19. C. de ed. & ibidem Ripa num. 18. Guid. Papa quæst. 337. Afflicti in decis. 331. nume. 2. Franc. Bal. in tract. de prescript. parte 6. in 3. part. quæst. 4. num. 44. Crauet. in consil. 12. nume. 4. & in consil. 279. num. 1. Peregrinus in d. tit. 6. num. 39. Hieron. Gabriel in consil. 32. num. 8. lib. 1. & his constat, hæc esse opinionem magis receptam, & si Robertus Lancellotus in tract. de attentatib; in par. c. 4. nume. 506. & num. 508. duas alias opiniones commemorat, & tandem num. 509. versus quid dicendum, nouam à se excogitatam opinionem recenset, vt apud eum.

Quarto finitur atque extinguitur vitium litigiosi, lata senten- ¶ tia absolutoria pro eo conuenito. Ita Bal. in consil. 391. apparuit in fine, lib. 3. Alberic. in l. 1. col. 3. C. non liceat petenti. Bero in consil. 18. num. 26. lib. 1. & in consil. 34. num. 18. lib. 3. Crauet. in consil. 279. num. 1. Peregrinus in d. tit. 6. num. 41. & Lancellotus in d. c. 4. num. 213. qui deinde vlt. ad m. 242. & 243. censet esse limitationes, quas non prosequitur.

D. IACOBI MENOCHII

IURISCONSULTI

DE PRAESVMPITIONIBVS, CONIECTVRIS, SIGNIS,
& indicijs, quae versantur circa contractus,

LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.

SUMMARI.

- 1 Contractus matrimonij vt omnium antiquior, ita nobilior, & aliorum veluti fons & origo.
- 2 Matrimonij prima institutio, in paradiso deliciarum contractualis fuit.
- 3 Matrimonij institutio secunda extra paradisi iura facta.

IN differendum nunc nobis sit de praesumptionibus, coniecturis, signis, & indicijs, quae versantur circa contractus exordium nobis esse ab eo existimamus, qui vt est omnium f antiquior, ita est & nobilior, ac aliorum veluti fons & origo, hoc est, à contractu matrimonij. Est enim certum, matrimonij contractum à Deo Opt. Max. inter

primos nostros parentes institutum, Genes. cap. 2. cuius quidem contractus institutio prima in paradiso deliciarum facta est, vt f esset immaculatus thorus, & honorabiles nuptiae, ex quibus sine ardore concupiscentiae conciperent, sine dolore parerent. Institutio verò secunda f propter illicitum motum eliminandum, extra paradisi facta est, vt in infirmitas prona ad ruinam turpitudinis, honestate exciperetur coniugij. Ita Diuus Hieron. super Lucam, relatum in c. scitur, 32. q. 2.

PRAESVMP. I.

Matrimonium quibus praesumptionibus, & coniecturis contractum praesumatur.

SUMMARI.

- 1 Matrimonium non praesumitur, ideo id afferens probat, num. 2.
- 2 Matrimonium contractum, vel verum, vel praesumptum probationibus demonstratur.
- 3 Matrimonium aliud verum, aliud praesumptum dicitur.
- 4 Matrimonium praesumptum quomodo dicitur.
- 5 Matrimonium per sponsalia praesumitur contractum, copula carnali subsequente. Eadem dicitur iure, & de iure praesumptio, num. 7. contra qua non admittitur contraria partis confessio, num. 9.
- 6 Actum faciens, praesumitur facere ob causam praecedentem obligationem.
- 7 Confessione litigantium in causa matrimoniali non statim ad inferendum matrimonium contractum.
- 8 Confessione illius, qui pro matrimonio contendit, quando adhibetur fides vel non.
- 9 Matrimonium dissolvere non est in coniugum potestate.
- 10 Matrimonium contractum praesumitur non ea quae quia ex sponse incerti carnaliter cognovit. Et eo vsq. procedit, etsi propter coitionem se matrimonio consentire nolle sit protestatus, num. 15.
- 11 Sponsalia sub conditione contracta, transgressi in matrimonium copula subsequente.
- 12 Actum, qui sine peccato mortali fieri possunt ob spem nuptiarum, si protestationem sequuntur, non inducere praesumptionem matrimonij.
- 13 Sponsalia si sint contracta cum duobus, in prauidicium primae sponsae, praesumitur matrimonium si secunda fuerit carnaliter cognita.

- 14 Sponsa post sponsalia ante coitionem cum sponsa, etiam cum alio fornicante, nihilominus ob subsequentem copulam matrimonium contractum praesumit. Et ratio assignatur, num. 19.
- 15 Maritus post adulterium ab uxore commissum cognoscendo eam carnaliter, dicitur venissse iniriuriam, criminis, accusatorem.
- 16 Mulier inuito viro tradita si patitur se carnaliter cognosci praesumitur in virum tamquam maritum concessisse, idq. praesumptione iuris & de iure, num. 22.
- 17 Sponsam, cum qua de futuro quis contraxit, rapiendo, & coeundo praesumitur quis matrimonio concessisse.
- 18 Sponsus timore mortis cognoscens carnaliter sponsam, tamquam in uxorem praesumitur concessisse. Aliquando tamen dissentientibus, num. 25.
- 19 Coitus subsequens, non arguit matrimonium contractum, si sponsalia, vel matris confessio, vel alia legitimè ante coitionem fuerint dissoluta. Idem si eo iustum impedimentum nulla fuerint, num. 27.
- 20 Probatio indirecta aduersus praesumptionem iuris & de iure admittitur.
- 21 Coitus subsequens matrimonium contractum non praesumitur, si in foro conscientiae sponsus non maritali affectu, sed fornicatio ad sponsam sese dicat accessisse.
- 22 Matrimonium ex defectu consensus, non indicatur in foro conscientiae.
- 23 Re dubia, & saltem anima tangente, tutius eligendum est, ubi praesumptio conceditur electio.
- 24 Factum subsequens, declarat voluntatem dubiam praecedentem.
- 25 Matrimonium in foro conscientiae non censeri contractum etiam per verba de praesenti si maritus non animo contrahendi, sed in copulam alienandi causa secessisse afferat. Et quando credendum illi sit, num. 34.
- 26 Voce sua, quod quis dilucide protestatur est, indignum est in eundem casum proprio posse testimonio inferre. Quod tamen in foro conscientiae non procedere asseritur, num. 41.
- 27 Lingua quod loquitur, lex praesumptione violenta indicat esse in corde.
- 28 Verba tribus praesumptionem faciunt eorum quae in corde sunt.
- 29 Facta ad declarandum hominem voluntatem efficacia sunt.
- 30 Coitus antecedit sponsalia, non praesumit matrimonium contractum, reiecta opinione contraria, num. 44.
- 31 Sponsalia sunt futurum non nuptiarum promissiones.
- 32 Matrimonium carnalis copula non sequitur, quibus casibus Papa dissolvendo potest dissolvere, huiusmodi posse etiam in eo quod copula carnalis praecessit.
- 33 Matrimonium ex cohabitatione viri & mulieris quoad filium legitimationem tantum praesumitur.
- 34 Concubitus in dubio sponsalia subsequens esse, non praesumit praesumitur.
- 35 Coitus solus ad concubitus, non sufficit vt matrimonium praesumatur contractum.
- 36 Pubes propriè dicitur adolescens.
- 37 Virginitatem sponsa cum sponso, non nisi per matrimonium perditur, lex praesumit.
- 38 Extensio non debet fieri in materia excoibitanti, et contra cōsummes in re regulas.
- 39 Praesumptiones non admittunt extensionem.
- 40 Sponsalia impuberum contracta etiam per verba de praesenti, intelliguntur de futuro.
- 41 Coitus solus ad copulam, etiam prope aetatem peractam, non sufficit matrimonium.
- 42 Sponsus sponsam ad domum tradens, matrimonium praesumitur contractum.

- contraxit. *Nonne praesumptione iure Casarum non Pontificio intraducitur.* nu. 16.
- 17 Trahitur: ad donum praesumuntur sponsalia fuisse de praesenti.
- 18 Traditio solenniter facta, & eo modo quo vxores deduci solent, matrimonium praesumit contractum esse iure Pontificio.
- 19 Sponsalia contracta de futuro, velis consensum praesentem exprimentibus, quibus signum in matrimonium praesumatur tractasse.
- 20 Sponsalia de futuro, aliquando dicuntur re & verborum. Aliquando verborum de praesenti, sed iuris interpretatione de futuro, nu. 61.
- 21 Sponsalia re & verborum de futuro, ex aliquibus signis contrahentium in matrimonium.
- 22 Sub ratione per annulum facta, quando praesumatur contractum matrimonium.
- 23 Sponsalia interpretatione iuris de futuro, quibus signis transiunt in matrimonium.
- Ex quo tempore illa signa apparere debeant, nu. 65.
- Id autem in contrahente minore septuaginta non obtinere locum, nu. 66.
- 24 Cohabitatione viri & mulieris matrimonium praesumi contractum. Idg. procedere de iure civili, nu. 68.
- Iure autem pontificio quoad virum & mulierem potius praesumi cohabitacionem, nu. 69.
- Aliud esse quoad legitimacionem liberorum, nu. 70.
- 25 Cohabitatione longam decem annorum, nu. 71.
- 26 Matrimonium iure patris fuisse praesumi.
- 27 Cohabitatione longa non praesumitur contractum matrimonium, nec iure civili, si mulier corpori sui quiescentem fecit.
- Aut si maritum mulierem non tractat, hominifque eo modo quo solent tractari vxores, nu. 74.
- Vel balneum non uerit in eadem, idem, nu. 75.
- Aui cohabitantes coram testibus factaque coniuges cohabitare non dicuntur, nu. 76.
- 28 Cohabitatione via de fustis, etiam iure pontificio quoad liberorum legitimacionem, in matrimonium praesumitur.
- Legem civilem & canoniam quoad legitimacionem, & successorem liberorum, eorum qui simul cohabitauerunt.
- 29 Matrimonium inter cohabitantes, quia de causa lex Pontificia non praesumat.
- 30 Matrimonium contrahentes sub conditione copulae carnalis se committentes, pure contraxisse praesumuntur.
- Atq. hoc praesumptio iuris, & de iure dicitur, nu. 81.
- 31 Matrimonium contraxisse praesumuntur vir & mulier inuicem sese tamquam coniuges tractantes. Eam autem praesumptionem hominum tantum esse, nu. 84.
- 32 Facta verba antequam.
- 33 Matrimonium praesumuntur contraxisse, sese inuicem nomine mariti vel vxoris qui designant.
- Idem si liberos natos filios nominent ut legitimos, nu. 86.
- Aut tamen illa praesumptio iuris, & de iure, nu. 87.
- Et quod denominationes huiusmodi faciant praesumptionem, nisi alio contrarium concurrant, nu. 88.
- 34 Matrimonium ex literis inuicem datis, quibus se coniuges nominant, praesumitur contractum.
- 35 Matrimonium contractum ex instrumentis dotali praesumitur, si in eo expressum sit, nu. 91.
- Procedit id autem quoad contrahentes solum, vel virum & mulierem, non alios, nu. 92.
- 36 Mulier habet & vestit honorifico vteri, quibus uti solent vxores similes, non arguit matrimonium contractum.
- Idem praesumitur ex gestacione annu, nu. 94. si tamen aliquis tractatus matrimonium praescribit, nu. 95.
- 37 Annulli gestatio quando faciat coeundum matrimonium contractum.
- 38 Mulierem male iudicat & consensient ea qua vir vxorem facere non permittit & nuptiae cohibet tunc non praesumuntur.
- 39 Mulier nolo consensient copulae nisi honorifice & cum honore, viro consentiente, matrimonium praesumatur.
- 40 Matrimonium omnia praesumpta, etiam praesumptione iuris, & de iure, hodie ex dispositione comitis Trileue, subacta esse.
- 41 Filios ex matrimonio praesumpto quam praesumptione, hodie legitimum non esse, nec successibile.
- 42 Rapto & rapta solui in matrimonium consensientes, rapto penam erant.
- 43 Matrimonium praesumitur, quem habet effectum ex consensu dissolutione.

MATRIMONIUM inter virum & mulierem contractum quidem non praesumitur, cum quid facti sit, quemadmodum in specie scripserunt Bart. in cons. 42 lib. 1. Cor. in cons. 68. num. 13 lib. 3. Alex. in cons. 150. num. 1. & in cons. 154. num. 1. lib. 6. Capella in cons. 18. Dec. in l. si emancipati, nu. 3. C. de collatio. & in cons. 315. colum. 1. Paris. in cons. 19. num. 1. & in cons. 61. num. 1. lib. 4. Soc. in l. 10. cons. 36. nu. 5. & in cons. 88. num. 7. lib. 2. & Palat. in tradi. de verbis p. r. n. g. filijs, cap. 20. num. 1. & 6. & idem ego respondit in cons. 109. num. 2. lib. 2. Qui ergo aliter inter aliquos contractum fuisse matrimonium, probare id debet. Cum autem altero de duobus modis probari solcat celebratum matrimonium iuris vel iudicis & praesumptis probationibus, inde fit, ut a nostris matrimonium appelleretur aliquando iuris, nempe à veris probationibus, aliquando praesumptum, à probationibus praesumptis. Ita lo. Lup. in tradi. de matrimonio. par. 1. num. 32. Praesumptum matrimonium (ut omnimoda disputatione de verbo huc non pertinet) aliquando dicitur praesumptio iuris & de iure, aliquando solarius praesumptio, aliquando hominis, ut infra dicendis apparebit.

Prima itaque est praesumptio & conclusio, quia praesumptum contractum fuisse matrimonium, quando i inter eos iam contracta fuerunt sponsalia, & deinde secuta est copula carnalis, sicuti diffinitum est in c. si quidem, de sponsal. Id hanc esse praesumptionem iuris & de iure, affirmantur glo. & Dec. ibidem Spec. in p. de sumpt. §. species, numer. 5. Abbas & Doctores in c. quanto, de praesumptio. lo. Lup. in tradi. de matrimonio. par. 1. num. 52. Eueras. in c. contraria legali, in loco a versum, nu. 19. Alciat. in tradi. de praesumpt. reg. 3. praesumpt. 38. Dida. in epitome de sponsal. in par. 4. §. 1. nu. 1. & ex Theolog. Durand. in 4. sent. dist. 28. q. 1. quod esse dixit, quando sponsalia sunt vere de futuro. Idem dixit Idem. in l. pen. nu. 3. C. de episc. & cler. Hanc autem praesumptionem lex introductit, quia existimauit ex illa carnali coniunctione, nouum superueniens consensum, atque ita voluisse perducere ad effectum promissionem illam in sponsalibus factam, aliquos ex solapili copula carnalis, fornicatio, atq. ita mortale peccatum causarent. Hanc rationem considerauit Didac. in d. §. 1. desumptum, ut opinor ex Calder. & Zabard. in c. vit. de sponsal. Et comprobatur eo quod dicimus, legis esse praesumptionem quod facies actum i praesumatur facere ob causam praecedentis obligationis. Liquidum est de re ueniendi, Bartol. in cons. solum, in fin. ff. de viciis p. 1. Eueras. in cons. 122. num. 7. lib. 4. & Crauet. in cons. 202. numer. 18. Actus ergo subsecuta copula praesumit hic factus ob causam praecedentem sponforum & simile tradit lo. And. in c. 1. nu. 4. ad finem, de sponsal. cum dixit, matrimonium praesumi contractum ex causa antecedentis tractatus.

Extenditur hac praesumptio, ut procedat etiam si ipse vir, vel mulier, qui vel quae contendit matrimonium fuisse contractum, sua deinde confessione affirmaret, se non coisse animum contrahendi matrimonium. Nam adhuc praesumitur hoc matrimonium Cum confessio hac t non admittitur contra praesumptionem hanc iuris & de iure. Ita Abb. in d. §. si quidem, de sponsal. & Felin. in d. c. quanto, sume 3. de praesumpt. & Alciat. in tradi. de praesumptio in 2. praesumptio, numer. 5. in fine. A ratione ij modi sunt, quia in causa matrimoniali non statim confessio i litigantem ad infirmandum ipsum matrimonium iam contractum, & super eo de quo cogno. cons. ang. vxo. sua.

Ceterum ab hac opinione dissentit Didacus in d. §. 1. num. 4. [Nam licet (ait Dida.) confessioni litigantis contra matrimonium credendum non sit, tamen confessioni illius, qui contendit matrimonium esse contractum, & valuisse, dari debet aduersus ipsum matrimonium.] Ita gloss. in c. attestaciones, de desponsal. in p. quoniam ibi Abb. nu. 4. §. 1. figurare esse dixit, & idem asserunt Roman. in singul. 620. Idem tradit Vngli. & Abb. in c. pen. de ap. & Decim. in cons. 135. col. 1.

Verum responderi potest, quod aut agitur solum pro separatione thori, & tunc confessio i illius, qui pro matrimonio contendit, fides adhibetur contra seipsum. Aut agitur de dissolutione penitus ipso matrimonio, & tunc non creditur illius confessioni. Ita post Abbatem declaratum in commentariis de arbitray iudicium, lib. 2. c. 1. nu. 7. & 8. & 9. & 10. & 11. Et postremum illius causae rationem esse dixit, quia non est in coniugum i potestatem dissolvere matrimonium. Cum itaq. existimem Didacum loqui etiam de postremo hoc casu, quippe quod absolute negat ob hanc confessionem adesse matrimonium: ita consideratio non satis tua videtur. Credendum tamen alio probabilius ratione Abbatis, & sequacium traditionis veram non esse. Est enim magna differentia inter causam d. c. super eo, & d. c. si quidem. Nam in c. super eo, conceditur verè ob adhibiti consensu.

consensum fuisse contractum matrimonium, sed illud esse vel ex toto dissolventem, vel separandum thorum, ob aliquod impedimentum, de quo impedimento non statim confessioni cōtingit, ad illam matrimonium omnino dissolvendum, cum (vt diximus) in eorum potestate id positum non sit. Dixerim est in casu nostro, seu d. c. si idem. In quo agitur, an matrimonium censetur contractum, & lex præsumit fuisse contractum, ob cōsentum præsumptum, vt diximus *supra* ex eisdem *Didac.* sententia, ex subsecuta copula. Cum ergo vir & mulier fuerint cōiuncti alio animo quam contrahendi matrimonium, iam sublevis est ille præsumptus consensus, atque ita matrimonium non dissolvitur, sed contractū nō fuisse declarat. Huic tamen confessioni fides adhibenda nō erit, si aliqua aderit fraudis suspitio, sicuti annuaverit *Didac.* & annotatus in prælegato *casu* 103. in fine.

13 Extenditur secundo, vt procedat etiā hæc præsumptio, quando si sponsa esset incerta, puta, si quis iuravit ducturū vnam ex tribus sororibus in vxorem: & deinde eorum vnam carnaliter cognovit. Hoc in casu lex præsumit contractum esse cum ea matrimonio. Ita *Hofst.* & *Abb.* in c. ex literis, l. 2. de sponsalib. *Diui Antoninus* in summa, in verbo, matrimonium, l. 2. q. 1. r. qui communem esse dixit. *Didac.* in epitome de sponsal. par. 1. cap. 4. §. 1. m. 17. Et ratio prima moti iuranti: quia cum ille sponsus teneatur ex vi promissionis vnam illam ducere in vxorem, præsumitur illam, quam cognovit, vxorio atque maritali affectu cognovisse, ex d. c. si quis fidet.

14 Et præterea sponsalia hæc sunt, & incerta dicantur antefactam electionem, atque ita ante euentum huius conditionis potestatiue. Atque sponsalia f. sub conditione contracta, transeunt in matrimonium secuta copula, & *super eo*, & c. per tuas, de cond. appof. Ergo & hæc sponsalia incerta, ob electionem transeunt in matrimonium, secuta ipsa carnali copula. His intelligimus minus recte à prædicta traditione diffusisse glo. Ioan. Andr. Butrium, Henricum, & Cardin. in d. c. ex literis, l. 2. de sponsalib. Qui quidem ea ratione adducti sunt, quod hæc dici non poterunt sponsalia cum muliere illa cognita. Ergo nec matrimonium. Illud antecedenter probatur ex c. i. in prin. de sponsal. in 6. vbi ex sponsalibus certis, quamvis nullis, oritur impedimentum publice honestatis iustitie. Et tamen ex his sponsalibus incertis nullum oritur impedimentum: quandoquidem ante copulā carnalem potest quamlibet ex eis ducere. Ergo hæc non sunt sponsalia, si enim essent sponsalia, oritur ex eis impedimentum. Huic cōsiderationi respondetur secundū *Didacum* & alios: quod immo hæc sunt sponsalia quibus incerta. Quæ sanè sponsalia incerta nō operantur impedimentum publice honestatis iustitie: ex quo electione non plus vi quam alteri dicitur facta promissio. Veruntamen sponsalia hæc operantur, vt cōsi ille possit vni ex illis eligere. Quam quidem electionem facili præsumit lex, ex ea subsecuta carnali copula.

15 Extenditur tertio, vt procedat hæc præsumptio, & etiam si sponsus protestetur, presente, & consentiente ipsa sponsa, se nolle per coitum matrimonio consentire. Nam adhuc præsumitur contractum matrimonium, si sequatur copula: siquidem canon præsumit propter coitum sponsos ab hac protestatione recessisse. Ita glo. in c. per tuas, de cond. appof. quam ibi amove recipimus. Abb. in c. cum M. Ferrarienti, num. 20. de consuet. & ibid. Fel. nu. 30. & Ripa nu. 97. qui afferit, hæc opinionem esse communem. Idem scripsit *Aret.* in consil. 1. 2. nu. 3. vers. tertia conclusio est. Iafin. non solum §. morte, nu. 24. ff. de oper. nov. mun. & ibi Rub. nu. 225. idem in consil. 10. nu. 3. Nicol. *Aret.* in addito ad alioi in tract. de presumpt. in 1. præmissio, num. 20. *Didac.* in epitome de sponsal. par. 1. cap. 4. §. 1. m. 18. & diximus *supra* lib. 1. q. 76. in prin. a declaratione secundæ casus. Ea est ratio, quia ex protestatione induceretur peccati mortale, si illa haberet effectum: quod dicendum non est. Quocirca *Aret.* in d. consil. 142. nu. 3. vers. tertia conclusio declarat hæc extensionem non habere loci quando ageretur de illis i. actibus, qui sine peccato mortali fieri possent, ob spem nuptiarum, sicuti sunt amplexus, oscula, cohabitatio, & similia, hæc sanè si sequantur protestationem, nō inducunt præsumptionem contracti matrimonij. Id quod rationibus com probat *Aret.*

17 Extenditur quarto, vt hæc præsumptio locum etiam habeat, quando sponsalia fuissent contracta i cum duabus, & secunda deinde cognita fuisset carnaliter. Nam cum hæc secunda præsumitur contractum matrimonium, in præiudicium illius primæ sponse. Ita Ioan. Andr. & Butr. in d. c. si quis sciam, de sponsal. & ibid. *Præp.* nu. 5. qui tamen ambigunt. Idem *Præp.* in c. de illa, c. pen. de sponsal. *Brunei.* in tracta de sponsal. q. 2. m. 3. *Sylvius.* Prior. in summa, in verbo sponsalia, quest. 10. Ioan. Maior in 4. sententiarum, dist. 27. quest. 5. casu 2. & *Di-*

das. in epist. de sponsal. parte 1. cap. 4. §. 1. m. 10. Quæ sententia probatur primò ex c. pen. de sponsal. & ex c. licet, & c. vlt. de sponsa. duobus coniugium primum nondum copula carnali consummātum, non tollitur per secundum, etsi consumetur carnali copula: quia in primo coniugio iam aderat consensus coniugal. si ergo in primo non intercessisset coniugalis ille consensus, sed tantum coniugio tolleretur per secundum, quod hic datur ex coitu. Comprobatur secundò ex c. duo pueri, de despons. impube. vbi *Præp.* colum. 1. Eo enim canon constituit esse ipsa sponsalia tolli per matrimonium, quod ab initio vim ipsaliorum tantum habuit sed successu temporis effectum est coniugium: tametsi ergo matrimonium ex secundis sponsalibus statim contractum non fuerit: sed tantum sponsio quadam futuri consensus, attamen quia ex coitu, consensus ille coniugal. datur: præsumptio legis, tollitur priora sponsalia. Et quamquam obijci aliqua possint huic traditioni: attamen cum satisfaciatur satis abunde *Didac.* non est quod plura scribam.

Extenditur quintò hæc præsumptio, vt locum habeat, etiam si post sponsalia ante coitum cum sponso fuerit sponsa f. cum alio fornicata. Nam adhuc ob secutam copulam cum ipsa sponsa, præsumitur contractum matrimonium. Ita *Didac.* in epitome de sponsal. par. 1. c. 4. §. 1. m. 3. ex sententia *Henrici* *Reb.* & *Præp.* in d. c. de illa, de sponsa. duo rescribit contraria opinione *2. c. in an. lib. 2. Sylva* nuptia. num. 12.

Ea ratione ij moti sunt, quod etsi ob secutam fornicationem dissoluti possint ipsa sponsalia, quæmadmodum, de iure in an. Attamen donec iudicio Ecclesiæ fuerint dissoluta, manet sponsaliorum vinculum, d. c. de illa. Cum ergo vinculum hoc dissoluti ex causa fornicationis non petierit sponsus, sed sponsam carnaliter cognoverit, dicitur ei remissile omnem culpam & delictum fornicationis atq; ita in eam, vt in vxorem cōsensus legitime dicimus: ubi ea commissit, dicitur ei remissile iniuriam, & criminis; & accusatorem, l. castitati, & *Crimen* c. ad leg. vlt. de adulter.

Extenditur sexto, vt procedat hæc præsumptio, etiam in muliere f. quæ etsi iniuncta tradita est viro, attamen h. deinde patitur vel ab illo carnaliter cognosci, præsumitur in eum tamquam in maritum consensile, atque ita cum eo matrimonium contrahit, & significatur de eo, qui dicit in matr. quam pollicetur pro adulter. & c. in super. qui matr. accusat poss. Est enim purgata omnis vis & metus, sicuti dicimus infra in præsumpt. 4. in fin.

Et hæc præsumptio nō est iuris, & de iure scripserunt *Spec.* in tit. de præsup. p. 1. §. species, nu. 1. vers. per eodem modo, & *Luarar.* in centuria legalis, in loco a versumit. nu. 19.

Extenditur septimò habere quoque locum in eo, qui sponsam ipsam facit sponsalibus etiam de futuro rapit, & cum ea coituit. Ita *Castrum.* in l. pen. num. 3. C. de episc. & cler. ex text. cap. pen. de rapto.

Extenditur octavo hæc præsumptio, vt locum etiam habeat, quando timore mortis sponsus f. coactus fuit cognoscere carnaliter ipsam sponsam. Nam & tunc præsumitur contractum matrimonium. Ita *Hofst.* in c. si quis sciam, de sponsal. *Petrus* de Palude in 4. sent. dist. 29. q. 1. art. 4. *Didac.* d. 4. §. 1. m. 11. *Soto* in 4. sent. dist. 29. q. 1. art. 3. col. pen. vers. sed quia.

Verum diffident iur. Abb. & *Præp.* in c. consultatione de sponsal. Butr. & *Henric.* Boic. in d. c. si quis sciam, de sponsal. & ibidem *Præp.* colum. 4. num. 1. in fin. *Parisi.* in consil. 68. num. 69. lib. 4. & ex Theologis *Diui Antoninus* in summa, par. 3. titu. c. ap. 7. ad finem, & *Durand.* 4. sentent. dist. 29. quest. 2. Quæ de re differemus infra præsumpt. 4. in 3. epist. vbi disputabimus de purgatione metus in matrimonio.

Declaratur primò, vt non procedat hæc præsumptio, quando constat, sponsalia i illa ante coitum fuisse mutuo consensu, vel alia legitime soluta, iuxta cap. 2. de sponsal. Nam tunc ex subsecuto coitu non præsumitur contractum matrimonium. Idem est, quando certum esset, sponsalia f. fuisse nulla, ob aliquod iustum impedimentum. Ita declarat *Abb.* in d. c. si quis sciam, de sponsalib. *Præp.* in c. de illa, num. 4. vers. & sic notatur de cond. appof. *Felin.* in c. cum M. Ferrarienti, colum. penul. de consuet. & *Didac.* in epitome de sponsalib. parte 1. cap. 4. §. 1. m. 7. Hæc enim probatio vel dissolutionis, vel impedimenti ipsaliorum, dicitur indirecta quæ admittitur t. aduersus præsumptionem iuris & de iure, sicuti explis amovet *supra* lib. 2. quest. 65.

Declaratur secundò, vt non procedat hæc præsumptio in foro t. interiori animæ, quem conscientia appellat, quando

scilicet sponsus diceret se ad sponsam accessisse, non quidem affectu maritali, sed fornicario. Hoc sane casu non iudicatur contractum esse matrimonium. Ita explicat Abb. in d. c. si qui fidei, de spons. et ibi Butt. & Propos. Anb. in c. possessor, colum. 7. de regul. iur. in 6. *Scin. sen. in conf. 23. tit. 4. lib. 1. & Didac. in epitome de sponsalibus in prima parte, cap. 4. §. 1. nu. 9. qui ex Theologi conuenienter dicitur Thomam in quodlibet quinto, artic. 25. & Syluestrum Priorem in summa, in verbo, matrimonium, l. 1. quæst. 15. Idem affirmat Durandus in 4. sentent. dist. 23. quæst. 1. Et quidem adducti sunt ex c. tua nos, de sponsalibus, ubi quod forum conscientie creditur assertioni viri, si consuevit animo fornicario, non autem maritali, & propterea non dicitur matrimonium contraxisse. Et textum illum sic intelligunt ibi Doct. & Socin. sen. in conf. 119. lib. 3. & alij, quos infra referam. Accedit, & ratio, quod ecclesia in foro conscientie iudicat matrimonium non esse ex defectu consensus, c. cum locum, de sponsalibus, de quo sane defectu consensus constat ipsi ecclesie ex confessione sponsi cuius assertioni creditur, ex quo est de his, que in animo suotantum sunt, text. a glo. in §. alia. iust. de act. & capioe diffinitio in §. ubi a glo. per sumpt. Atque in foro conscientie ex veritate, non autem ex præsumptione res iudicatur, vt diximus supra lib. 1. quæst. 31. Hanc declarationem intelligit Syluester etiam procedere, quando sponsus asserit, se omnino dubitare, an tempore coitus effectum habuerit coniugalem, vel fornicarium. Verum à Syluestro dissentit Didacus ea ratione, quia certius est, habuisse animum contrahendi matrimonium, quam fornicandi, vt euitare peccatum mortale, iussit probat ratio illa d. c. si qui fidei, de sponsalibus, l. 1. quæst. 31. Hanc declarationem intelligit Syluester etiam procedere, quando sponsus asserit, se omnino dubitare, an tempore coitus effectum habuerit coniugalem, vel fornicarium. Verum à Syluestro dissentit Didacus ea ratione, quia certius est, habuisse animum contrahendi matrimonium, quam fornicandi, vt euitare peccatum mortale, iussit probat ratio illa d. c. si qui fidei, de sponsalibus, l. 1. quæst. 31. Hanc declarationem intelligit Syluester etiam procedere, quando sponsus asserit, se omnino dubitare, an tempore coitus effectum habuerit coniugalem, vel fornicarium. Verum à Syluestro dissentit Didacus ea ratione, quia certius est, habuisse animum contrahendi matrimonium, quam fornicandi, vt euitare peccatum mortale, iussit probat ratio illa d. c. si qui fidei, de sponsalibus, l. 1. quæst. 31.*

31 Item si quis, de pen. dist. 7. Cum enim res dubia est, & tangit salutem animæ, oportet eligere certius, ubi præcisa cõceditur electio, vt probat text. d. item si iudiciu tradidimus Dini Antonius in summa arte prima tit. 3. cap. 10. colum. 3. & Nauarra in c. si qui autem, num. 34. de pen. dist. 34. Cederem etiam dici posse, propter certum matrimonium, cum altera subsecutum, illam animi dubietatem satis esse declaratum, quod scilicet cum prima non affectu maritali, sed fornicario coeui: quandoquidem factum subsecutum declarat voluntate dubiam præcedentem, c. Penam. iust. de rerum diuis. cum similibus. Et hanc Didaci declarationem confirmat auctoritas, & ratio Duran. in 4. sentent. dist. 28. q. 1. c. pen. vers. quænam ad secundum.

32 Hæc declaratio, & Doctorum traditio, ni fallor, locum etiam habet, quando matrimonium fuit per verba expressa de præsentia contractum, & deinde alter coniugis, puta vir autem fecit copulam asserit, quod licet protulerit verba illa contractus matrimonij, non tamen habuerit animum contrahendi: sed id egisset, vt extorqueret copulam carnalem. Nam adhuc in foro conscientie, quoad ipsam virum, vt in mox declarabo, non dicitur matrimonium. Et quo hoc facili intelligatur, due hic inspectiones considerantur. Vna est, an hoc censetur matrimonium, si constat virum hunc non habuisse animum contrahendi. Et certum est, hoc non esse matrimonium ob defectum consensus, d. c. tua nos, de sponsalibus, & affirmat D. Thomas in 4. sentent. dist. 27. q. 1. art. 2. & quæst. 4. & ibidem dicitur Syluester Priorem in summa, in verbo, matrimonium, l. 1. num. 3. & Dominicus Soto in 4. sentent. dist. 27. quæst. 1. & c. ex negr. Socin. sen. in conf. 22. num. 2. lib. 1. & in conf. 119. lib. 3. & Socin. sen. in conf. 86. in §. lib. 2. Altera est inspectio, an huic viro asserenti non habuisse animum contrahendi matrimonium, credi debeat in foro conscientie & animæ. Hic ergo subdividitur duos alios casus.

34 Primus est, quando agitur de adhibenda fide ipsi viro respectu mulieris, vt scilicet ipsa mulier debeat credere viro, & ei credendo non censetur alligata illi matrimonio. Secundus est 35 f casus, quando agitur de adhibenda fide ipsi viro respectu suæ personæ.

Illo primo in casu loquuntur Ricard. in quarto sententiarum, dist. 29. q. 3. Do Soto in 4. sentent. dist. 27. quæst. 3. art. 3. col. 8. vers. quo ergo gradum, & c. quod si mulier habet certitudinem quandam moralem, quam bõnis coniecturis causari dixit Soto post Ricardum, vt quia ipsa sit multo inferiori conditionis & fortis, & vir sit nobilis & probate vix, debet mulier illi fidem adhibere, præsertim si illico ipse vir negauit. Et propterea libere mulier illa potest nubere, cum non sit alligata primo. Si vero mulier non habet moralem hanc certitudinem, vt si coniecturæ sunt vehi-

mentes, quippe quod nõ sint condicione mulierum dispares, & talibus verbis, & modo vir consentit, vir ipsa sapientium consilio possit non credere, illam consensisse, præsertim, si post notabile tempus id negat. Hoc casu (inquit Soto post Ricardum) non debet mulier adhibere fidem ipsi viro etiã ad illas nuptias transmitti, & ob id ipsa mulier manet ligata, si que libere non potest, saluta sua conscientia, alteri nubere. Et ratio quare mulier hæc fidem adhibere non debeat viro, illa est (inquit Soto) quia nimis indigium est, vt habet in c. per tuas, de probat. vt quod sua quisque voce f dilucide protestatus est, in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare.

Alter est si que secundus casus, quando agitur de adhibenda fide ipsi viro respectu suæ personæ. Hoc casu dicendum est indistincte, credendum esse ipsi viro ita asserenti, & si eius verba iam prolata aliud significauerint. Nam supponamus virum dixisse, se ducere in vxorem mulierem per verba de præsentia: Hæc verba sunt quidem clara in se: sed nil plus possunt operari, quàm vt significent animum, & voluntatem ipsius loquentis, iuxta l. habes §. de supplicat. legata. Et hec significatio est propriè presumptione violenta quidem, quam facit lex præsumens id esse in corde, f quod loquitur lingua: non aut significatio illa est verè & propriè consensus, & voluntas, vel animus: cum aliud (vt dicti solent) esse poterit in ore, aliud in corde. Et multi reperiunt, & in dies (quod vitia ita non esse) reperiuntur, qui alia quàm in animo habent, loquuntur. Verba itaque oris f significant, & presumptionem faciunt eorum, quæ sunt in corde. Et quidem cõprobat auctoritate Aristot. lib. 1. Peri Hermias f ius de interpretatione, c. 1. Cum scripserit hæc verba. [Ea igitur, quæ voce veritatem signa sunt afficiunt, quæ in animo sunt, & ea, quæ scribuntur nota sunt eorum, & quæ in voce versantur.] Dixit ergo manifestè philosophus, verba esse signa voluntatis: signa aut sunt species presumptionis vice coniecturæ, vt his nominibus aliquando appellantur à Cic. Quintili. & alijs, commemoratis supra libro primo, quæst. 7. Et Aristotelem secutus est Bald. in c. mandatum, num. 1. de rescriptis, et idem respondit Socin. sen. in conf. 10. num. 2. lib. 1. Ea est ratio, quia voluntates non sunt manifestæ, vt inquit id Aristoteles lib. 10. Ethicorum, cap. 3. & dicitur Dicitur Thomas quem & supra citauimus, Qualibet quinto, artic. 15. dum de hac voluntate in contractu matrimonij vera faceret: Verba latere in his, quæ pertinent ad interiora cordis quæ humanote testimonio probari non possunt; est aliqua figura exteriora de his possint aliqua coniectura haberi. Cum ergo & voluntas illa significata expressis verbis sit quid à lege præsumptum, vehementer quidem presumptione inde fit, hoc etiam appellari matrimonium præsumptum, vt in specie ita appellat Ricard. in 4. sentent. dist. 29. q. 3. prima distinctione. Hinc etiã sequitur, quod in foro conscientie cedit ipsi veritati, demonstratur per contrariam assertionem eiusdem dicentis, ita esse pro anima suæ salute. Id eo quod ad hoc nil differt hic casus à casu, d. c. tua nos, de sponsalibus. Ita enim hic adest voluntas præsumpta, & significata, vt in casu illo cedit diffidentia, quod modo quod causata est ipsa presumptio. Illa est ex factio quod causata fuit, hæc ex verbis: Illa videtur tacita quædam declaratio voluntatis: hæc verò expressa: attamen quod vim declaratiuam eadem esse videtur: Cum facta fuit valde efficacia ad declarandam hominis voluntatem, vt probat l. Paulus §. si rem iuratum haberi, & tradit D. in c. 2. §. 2. cap. 2. nu. 9. & capioe Crau in conf. 119. nu. 9. Cæteros omitto. Sit itaque nil differt casus ille noster à casu, d. c. tua nos, sequitur necessario concludendum, adhibendi esse fidem asserenti viri, cum dixit, se nõ habuisse animum contrahendi matrimonium. Nec repugnat ratio illa ducta d. c. per tuas, de probat. quod minus indignum sit, quod quisque suæ voce dilucide protestatus est, in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare. Quæ quid sit, i generaliter, in f. c. de non num. pecu. Nam respondetur, f quod licet indignum hoc videatur in foro contentioso, nõ tamen in foro conscientie, ubi sola veritas, omni præsumptione reiecta, spectatur, adeo indignum est, quin attendi id debeat. Et si in foro conscientie præcederet sententia d. c. per tuas, malè etiam scripserit Soto in primo illo casu, quod mulier habere debeat fidem, quando vir altioris conditionis & fortis, illico id præsertim asseruit. Est quidem durum, quod infirmari possit vel debeat confesio illas sed etiam durum, quod infirmari possit vel debeat confessionibus non credatur in hoc ipso foro conscientie: & tamen verò non creditur, vt diximus supra. Quæmadmodum ergo reiectis illis præsumptionibus, creditur assertioni ita asserentis de suo animo. Idem dicendum est in isto casu.

Declaratur tertio, vt hæc præsumptio locum non habeat, quan-

quando i coitus ante fuit sponsalia. Nam tunc ex eo non præsumitur contractum matrimonium. Ita Abb. in c. veniens. l. 2. de spons. Henr. Bona. m. attestat. v. c. vlt. de spons. impub. Socus. sen. in conf. 28. num. 6. ibi. Sylvestr. Prius in forma in verbo, duorum. q. 1. Et in verbo sponsalia. q. 1. Item. Major in c. sen. d. l. 21. q. 1. Dicitur, in epistola de sponsal. cap. 4. §. 1. Item. Et horum sententiam probant textus à sensu contrario. In d. c. veniens. ibi. [si] post fidem prestitam cognoverit. Et in d. c. is qui fidem. ibi. [carnali] copula subsecuta. Præterea considerari potest ratio, quod ipsimet sponsi ob sponsalia contracta post coitum declarare dicuntur, se non contraxisse matrimonium per coitum, sed velle in futurum contrahere: ex quo sponsalia sunt futurum nuptiarum promissiones. Ita c. l. 2. ff. de sponsal. et hinc fit, quod si testis dixit. Caium eius sponsam carnaliter cognovisse, non concludit, vt ex ea copula iudicetur matrimonium. Potuit enim eam cognoscere ante sponsalia. Si enim opus probare, quod post sponsonem eam cognoverit, vt scribit Abb. Butr. & Præpos. in d. c. veniens. Dec. in c. ex præsentia. m. 2. de prob. Crat. in d. reg. m. 288. & Gram. in conf. 26. col. 1. in c. lib. quos fecit. off. Dida. etiam in loco. Quibus intelligimus male sensisse Maril. in sing. 100. cum scripsit, etiam ex coitu precedenti, et præsumitur contractum matrimonium subsecutus deinde sponsalibus. et huius opinionis commemorat Claudius Seyfellum in rubr. ff. solut. matrim. num. 12. & Nuc. lib. 2. Sylva nuptiar. num. 12. qui tamen, vt etiam animadvertit Dida. hoc non scribitur. Solum argere videtur argumentum, quod ex ipso Claudio colligitur, cum ait matrimonium censeri copula carnali consummatum etiam ex coitu precedenti: et propterea sicuti Pontifex Max. non potest dispensare, vt dissolvatur matrimonium copula carnali consummatum, quando copula post matrimonium contingit, ita nec dimittere potest matrimonium, cui præmissa fuit cōmixtio carnis. Et huius opinionis Claudius citat Bald. inc. in fo. de transla. episc. Verum respondet, et recte Dida. quod immo matrimonium non censetur consummatum ex coitu precedenti, sed is coitus dicitur fornicarius, vt probat Soc. sen. in d. conf. 28. nu. 6. lib. 1. & sensu Ne. me. in d. lib. 2. Sylva nuptiar. num. 12. Nec repugnat auctoritas Baldi, quia id non affirmat. Hinc aduersus Claudium loquitur, quod illis in casibus, in quibus potest Papa et dispensare & dissolvere matrimonium nondum carnali copula consummatum, potest etiam dissolvere hoc, qui præcedit carnali copula. Quandoquidem hæc copula non reddit ipsum matrimonium, vt dici possit omnino perfectum. Non etiam obstat tex. in c. tanta, qui filij legit. cum etiam citatur Marfilus. Nam illud statum fuit ab ecclesia favore prolis suscepta, vt legitima sit ex matrimonio subsecuto post eorum natiuitatem, non tamen ex eo fit, quod matrimonium per eam copulam fuerit contractum. Ita etiam videmus ex cohabitatione viri & mulieris, non præsumi et matrimonium quoad eos, præsumi tamen quoad filiorum legitimatem. Abb. in c. later. num. 6. qui filij legit. & dicitur paulo infra. vt si vera esset (ait Dida.) Marfilij opinio, sequeretur, quod filij suscepti, non solum legitimi dicerentur per subsequens matrimonium, sed etiam per sponsalia de futuro: quia eo modo hoc est, per copulam precedentem, secundum ipsum Marfilium diceretur contractum matrimonium: & tamen falsum est, quia solummodo est filij reddunt legitimi ex ipso subsecuto matrimonio, vt expresse sanctum fuit in d. c. tanta.

Ex prædictis inferitur declaratio ad d. c. 2. de conuers. coniug. quod cautum est sponfam posse coniugali consensu præfinito, ante copulam religionem profiteri, etque ex hæ professione dissolui coniugium illud. Idem enim erit dicendum, si ante cōsensum coniugalem copula carnalis intercessit. Illa enim coniugalis non fuit, sed fornicaria. Ita Dida. in d. c. 1. nu. 16. aut vtiat. Cof. in l. pen. num. 3. c. de episc. & cler. & Ioan. Baptista lib. 2. de nupti. col. 2. num. 1. et videtur non Impedire, ut ea copula precedenti religionis professio: quæ quidem impeditur, si vera esset Marfilij traditio. Cum vero ambigitur, an conubitus antecefferit, vel subsecutus sit sponsalia, præsumendum est subsecutum fuisse, vt præsumitur concubitus factus tempore licito. Ita decida Rota Romana referent v. c. rallo in d. conf. 21. q. 2.

Declaratur quarto, vt procedat hæc præsumptio, quando verè carnalis copula secuta est: secus verò si solus nixus, & tentatio. Non enim solus ille i conatus sufficit, vt præsumatur contractum hoc matrimonium. Ita Ioan. And. Gemma. & Frax. in c. 1. §. 1. in d. de sponsal. impub. Abb. in c. vlt. num. 2. de sponsa. & ibi. Præpos. Præterea videretur, et ipse Dida. in c. 1. §. 2. num. 3. Sylvestr. Prius in verbo matrimonium. l. 2. q. 1. ff. de iur. iur. dicitur in tract. de præsum.

Metu. Præsumpt.

regul. 3. præsumpt. 28. num. 1. v. c. f. q. d. & Dida. in epistola de sponsal. part. 1. c. 4. p. 2. §. 2. num. 19. Et bas fecitum iure supra. lib. 1. q. 1. §. 2. Aliter text. d. c. vlt. de sponsal. Nec obstat interpretatio Calderini ibi, cum dixit text. illum loqui, quando sponfus non potuit periclitari secundum cursum naturalem: quia erat impubes, non autem quando non potuit secundum accidens, puta quia mulier erat nimis arcta, atque ita text. videtur intelligendus in impuberibus in quibus cessat ratio præsumpti consensu ad matrimonium. Non inquam, obstat hæc interpretatio, quandoquidem ex ea nimis restringeretur, atque impropiaretur contextus ille, qui loquitur de adolefcentibus de facto pubere. Proprie enim i pubes dicitur adolefcent. Aureo. n. §. 1. vbi Butr. ff. de liber. a. lege.

His intelligimus veram non esse contrariam opinionem Calderi & Præpos. in d. c. vlt. qui ea ratione vti sunt, quod sponfus iste facere non potuisset conatum illum sine peccato, ad evitanda igitur peccati suspicionem præsumendum est, quod animo contrahendi matrimonium conatus illi fecerit: cum solus ipse consensu nuptias perficiat. I. nuptias de reg. iur. Huius rationi satisfaciunt Alciat. in d. præsumpt. 38. num. 1. v. c. f. q. d. quod ratio hæc non procedit hoc in casu, vbi etiam agitur de periculo anime. c. inuens. de sponsal. Et præterea (ait Alciat.) nec text. in d. c. is qui fidem fundat se simpliciter in hac ratione, quod apparet, quia illa procedit secundum simplicem præsumptionem, dispositio autem d. c. is qui fidem, secundum præsumptionem iuris, & de iure vi dixi. me. supra. Et potuit (subiungit Alciat.) illud esse introduci, quia lex præsumit, quod si virginitas sponse non sit perditæ: cum sponso, nisi per matrimonium. Et de tali voluntate vtriusque præsumit ex actu subsecuto, & super præsumpto disponit. Et præterea respondetur, quod in d. c. is qui fidem, solum est expressum de copula carnali, quod intelligi debet cum effectu, nullum autem verbum de solo conatu, & attentione. Et cum finis in materia hæc exorbitanti, contra conatus iuris regulas non debet fieri extensio. c. qua à iure de reg. iur. Et præsertim in præsumptionibus, et quæ extensionem non admittunt. Abb. in d. c. vlt. m. 3. de sponsal.

Hæc declaratio locum habet etiam in sponsalibus et impuberum contractis per verba de præfinito, quæ quidem ob artem defectum intelliguntur de futuro. nec a. attestaciones. de sponsa. impub. si enim impubes, qui ita contraxit, pluries nixus fuerit ad copulam, attamen adueniente ætate perfectæ poterit à sponsalibus his recedere, cum verè ex eo nixus, & conatus non transierit in matrimonium. Ita explicat Dida. præfinito in loco, c. 2. attestaciones. Et idem scripsit Aret. in c. 1. §. 2. nu. 6. v. c. f. q. d. c. 1. & affirmat Rota. in conf. 203. nu. 2. v. c. f. q. d. c. 1. §. 1. lib. 1. Hoc tamen locum non habet, quando impubes proximus pubertati consensisset, post illum nixum ad copulam, etiam si i nixus præcessisset multo ante consummationem illam. Nam tunc transiit in matrimonium. Ita Butr. Cardin. Abb. & Præpos. in d. c. attestaciones. & Dida. in d. §. 1. num. 20. v. c. f. q. d. c. 1. §. 2. num. 6. v. c. f. q. d. c. 1. §. 1. num. 9. Ea est ratio, fe undum Præpos. & Dida. in c. 1. §. 1. num. 9. quia hic duo concurrunt, nempe discretio ad consensum, ratione ætatis proxime pertinet, secundum potentia, quæ colligitur ex nixu ad copulam. Illud etiam annotandum est ex Dida. relictæ Præpositi opinione, solum i conatus ad copulam etiam, prope ætatem perfectam non efficere matrimonium. Quandoquidem nixus ad copulam, significat quidem coeundi potentiam, non tamen significat consensum, sine quo matrimonium non contrahitur.

Secunda est præsumptio, & coniectura, quæ dicitur præsumi contractum fuisse matrimonium, quod si scilicet sponfus i sponfam ad domum propriam traduxit. I. mulierem. ff. de ritu nuptia. Et tradunt Ioan. And. in c. vlt. de sponsa. Angel. in §. vlt. in asth. quibus modis natural. offic. legit. Dec. in c. 1. §. 1. num. 6. & de probat. Alciat. in tract. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 38. num. 1. Palao. de nupti. §. 1. r. §. 1. c. 19. & Dida. in c. 1. §. 1. num. 6. & de probat. Alciat. in c. 1. §. 1. num. 1. Et quidem intelligunt hanc præsumptionem esse à iure i Caserio iudicandam: non à iure ipso Pontificio, quod non approbatur, sicut manifestius asseruerunt Calder. Butr. Abbas, & Præpos. in d. c. vlt. Aret. in c. 1. §. 2. num. 6. & Bal. Nolet. in tract. de date. parte 1. in 2. membro, qui communem esse sententiam testantur. Ita etiam videmus ius ipsum Pontificum non præsumere matrimonium ex cohabitatione viri, & mulieris, sicuti infra suo loco dicemus.

Declaratur primo illa iuris canonici dispositio, quæ est traditio non præsumit matrimonium, vt non habeat locum, quod etiam dubium, in præcesserint sponsalia de futuro vel de præfinito: itante enim hoc dubio ex traditione i ad domum præsumi

T

37

88 & de iure, sed iuris tantum, quando tamen in publico instrumento, vel sua manuscripto, triumque testium subscriptione comprobato, alicuius pater illum esse filium suum. Quandoquidem solemnibus istis denominatio, & professio. Dixerunt autem et in simplicibus ipsius denominationibus quae ipsam sunt inter virum & mulierem. Nam tunc denominationes istae habent quandam praesumptionem faciunt: & propter parum profunt, nisi aliae coniecturae concurrant. Ita *Curt. in conf. 279. nu. 17. & Hier. Galv. in conf. 21. & in conf. 25. nu. 44. quos facit solum in conf. 199. nu. 31. veris respondet*. Et ibid. alias nonnullas declarationes commemorat, quas hic referre nunc superfluo. Et dixi solum procedere, inter ipsos virum & mulierem hic de denominationibus, non autem pro ad alios.

89 Octava est coniectura & praesumptio contracti matrimonii, quae fit sumitur ex literis inuicem datis, in quibus le inuicem appellarunt coniuges. Ita in specie scriptum Parisius in conf. 5. nu. 1. lib. 4. Soc. in conf. 299. col. 1. & 2. lib. 2. & in conf. 3. nu. 7. lib. 2. Caraf. lib. 3. m. Jella. nu. 1. 4. nu. 7.

Verum praesumptio haec parum & superius differt, cum illa & voce viva, haec & mortua solum descendit.

90 Nona est praesumptio & coniectura contracti matrimonii, quae colligitur ex instrumento dotali. Ita *Rom. sig. 4. ab. Barba. in conf. 82. lib. 3. lib. 2. Soc. in conf. 9. nu. 5. & in conf. 1. lib. 4. Curt. in conf. 95. nu. 20. Parisius in conf. 199. nu. 1. lib. 4.* Est tamen dubia haec praesumptio ex traditis ab Innocentio, & alijs in *l. d. de praesumpt. Et intelligitur*, quando in eo instrumento dotis expressum fuit matrimonium fuisse contractum. *Bald. in rubr. C. de priuileg. dotis. col. ult.*

91 Et rursus procedit solum fit inter ipsos virum & mulierem non autem quod ad alios. *Bald. in l. 2. nu. 8. c. de executio. reind. Et idem dictum in denominatione, ut ait supra.*

92 Decima est praesumptio & coniectura, quae sumitur ex habitu & vestitu, ut si mulier incedit vestibus honorificis, quibus uxores filium incedere solent. Ita respondit post alios *Caphal. in conf. 435. nu. 67. & 68. lib. 3. Ita et annuum f. ferre coniecturam contracti matrimonii facit. Aret. in conf. 13. nu. 4. lmo. in conf. 161. nu. 6. Capol. in conf. 5. nu. 14. & 15. in similib. Gram. in conf. 16. nu. 14. & Caphal. in conf. 435. nu. 62.*

93 Ceterum gestationem hanc annuli, & non facere coniecturam contracti matrimonii, nisi praecesserit alius actus & tractatus contrahendi matrimonium. Ita declarat *Parilius & Didac. de spons. quod secutus sum in conf. 199. nu. 12. veris praeterea & secundo lib. 2. ubi paulo supra scripti quod ita demum annuli & gestatio coniecturam hanc facit, quando mulier sciente, & patiente viro secum habitante, annulos ita deferat, quod dixi scripsisse Butrium, Abbatem, Alexan. & Parisium in locis ibi commemoratis. Ita et contra quae d. vir habuit & mulierem male indutam, & patientem facere quae non conuenienter ei foret vxor, non praesumitur ab eo dicta in vxorem. Ita *Capella in conf. 5. nu. in ciuilib.**

94 Undecima est praesumptio, & coniectura contracti matrimonii, quando & priusquam vir carnaliter cognosceret mulierem, mulier ipsa dixit le nolle ab eo cognosci nisi honeste, & cum honore, & vir consensit. Ita *Barba. in conf. 6. col. 4. lib. 1. qua de re dubitatur valde post alios Neuz. lib. 4. Sylva imp. infu.*

95 Duodecima coniectura, quae sumitur a fama vicina. *c. illud de praesumpt. c. si virum dicit in conf. 13. du. in conf. 163. nu. 3. & Masc. in tract. de proba. col. 102. quod si a ad rem tradit.*

96 Praedicta tamen praesumptiones, & coniecturae omnes nihil hodie prodesse possunt, ut tanquam matrimonium obseueretur, Quandoquidem sacrosancto oculo Tridentino sess. 24. c. 1. de reformatione matrimonij sancitum est, matrimonia non censi legitime contracta, sed omnia clandestina, & ob id nullam praesentem Parochum, vel alio faciente, de ipsius Parochi, seu ordinarij licentia adhibitis alijs solemnariis fuerit contractum. Ex quo sequitur hodie matrimonia omnia & praesumpta, etiam praesumptio-

97 nalis, & de iure subacta esse quemadmodum in specie scriptis eruditius Martinus Naurus, qui dum in nostri commentarij excuderetur, decessit Romae hoc anno 1668. die 13. Iunii, cum centesimum, & octauum, ut creditur, artificio annuum: Natusque, inquam, in manuali Confessor cap. 25. nu. 144. qui manifeste dixit loci amplitudine hodie non esse dispositionis & si qui manifeste dixit loci amplitudine, ut hodie filij & nati ex matrimonio praesumpto, quauis praesumptione, legitimi non sint, & consequenter inaccessibiles, ut respondit in conf. 199. nu. 17. lib. 2. sic ut nec illegitimi nati non legitimum obsequens matrimonium clandestinum. Boer. c. 107. & idem ego ipse respondi in d. conf. 199. nu. 40. veris. imo extra post

Curtium, quem ibi commemorat. Ita & *Caphal. in conf. 82. nu. 26. & in conf. 276. nu. 3.* qui eiusdem opinionis alios plures recenset.

98 Ex hoc etiam sequitur, quod et olim rapor & rapta, consentientes in matrimonium fuisse ex praecedenti, siue ex subsequenti actu, earent penam raptae, raptoque ille esse delinqueret. *c. cum causa, de rapta. lib. 4. & in d. Caphal. in rapto. nu. 3. C. de episc. & cler. attamen hodie illi rapto esse non desinit, nec raptores penam effugit, nisi matrimonium, obseuerata praedicta Concilij forma contraxerit. Et etiam obstruendum, quod etiam matrimonij praesumptum est in se nullum, ita disponente sacro ipso Concilio Tridentino, non tamen & caret effectu. Nam matrimonium dicitur quod ad hoc, ut inter eos qui se contraxerunt, non possit deinde contrahi, cum effecti sint inhabiles: sicuti eos inhabiles reddit quodlibet aliud matrimonium clandestinum: ut concilio ipso sancitum legitimus in sess. 24. c. 1. de reformatione matrimonij. Quae sane sacri concilij constitutio, declarata fuit ab Illust. do. Interpretibus, ut intelligatur illi effecti inhabiles, ad hoc denotat contrahendum, non autem ut sint omnino inhabiles, interpretationis verba haec sunt. [Ordinarius iudicare debet matrimonium illa esse nulla, quae praesente Parochum, vel alio sacerdote de ipsius Parochi, vel Episcopi ordinarij licentia, & de duobus vel tribus testibus contracta non sunt. Statuere autem non debet, quod illi, qui non seruata forma praedicta contraxerunt, sunt inhabiles ad rursus contrahendum, Quia est contra dispositionem c. c. Sess. 24. Concilij Trid. de reformatione matrimonij nam verba illa decreti ad se contrahendum, non intelliguntur, quod qui ex formula decreti matrimonium non contraxerant, impliciter inhabiles fiant ad rursus contrahendum, sed ad contrahendum licite, nempe cum in modum sine Parochum, & testibus. Quam obrem, qui in contrahendis matrimonijs decreti formulam secuti non sunt, rursus contrahere si velint ex decreti praescripto, adhibito Parochum & testibus, hoc ordinarius concedere debet, nisi sanguinis coniunctione aut propinquitate, aut alijs sacrorum Canonum exceptionibus excludatur. Quidem ordinarius, in eos qui matrimonium sine Parochum, & testibus contraxerunt tam in eos etiam qui istiusmodi contrahibus interfuerunt poena arbitraria animaduertere debet.]*

PRAESUMPTIO II.

Matrimonium an praesumatur contractum annuli traditione, vel immisione, vel gestatione, diligens explanatio.

SUMMARIA.

- 1 Annuli traditioem signum esse equiuocum.
- 2 Annulo tradito expresso consensu accedente, vel sponsalia vel matrimonium contrahitur coniectur.
- 3 Annuli traditio regulariter secundum expressa verba, & actum procedentem.
- 4 Annuli si mulieri tacenti traditi sunt a viro, verba matrimonium significat, praesumitur matrimonium contractum. Id etiam procedere, in muliere non intelligente viro verba sed matrem tantum porrigere, non.
- 5 Annulo tradito si cum suis secundum loci consuetudinem, vel matrimonium vel sponsalia praesumuntur.
- 6 Annulo tradito in apparatu matrimonij, praesente sacerdote, vel ad fauces ecclesiae, in matrimonium praesumitur, etiam in locis ubi annuli traditio nihil significat.
- 7 Et quod si eo in loco traditi sunt, a patre, sine matrimonij apparatu, &.
- 8 Annulum mulieri tradente filium, eiusque digito immittente, non in apparatu matrimonij, quod praesumatur.
- 9 Annulum quando deferret quidem, ad digito non immittitur, non praesumitur.
- 10 Annulus traditus esse non immixtus digito penula, quando tamen praesumatur faciat matrimonium contractum, & nu. 12.
- 11 Annulum gestari mulierem viro cohabitanti, si de traditione a viro facta non constet, matrimonium non praesumitur.

EST & frequens disceptatio, an matrimonium praesumatur contractum traditione, vel immisione, vel gestatione annuli, & quemquam annuli traditio sit signum equiuocum, ut tradit *Abb. me. ubi in d. de sponsalia impub.* Verum tamen per se per se insignificat contractum fuisse matrimonium. Quod autem haec actus explicentur, constituto atque distinguo aliquot casus.

Primum

Primus est quando traditus est annulus i expreffo confenfu
accidente, quo vel fponfalia tantum vel matrimonium con-
trahere declarant vir & mulier. Hic cafus eft clarus, quod licet fit
vel matrimonium, vel fponfalia, quibus expreffus confenfus fignifi-
cat. Ita Hoff. n. de p. p. f. & quot. fuit p. b. Aque alibi. 5. n. m. 7.
Eius. n. 1. n. 8. v. d. p. p. f. & Ab ibi. n. de f. p. p. m. p.
P. a. f. n. c. m. 4. n. 1. b. b. de a. q. 6. & Dicit. in e. p. t. o. n. de p. f. a.
4. n. m. 1. n. 3. Inclaris enim non eft opus conſuetudinis illarum
ille. 3. n. v. d. b. 3. Regulariter enim annuli traditio fecundum
exprefſa verba, & precedentem actum.

4 Secundus est casus, quando traditur est annulus, i adhibitis
verbiis viro significantis matrimonium, & mulier tacet. Hoc
casu praefinitur matrimonium. Ita affirmatur glossa in cap. tunc, &
in cap. si fuerit de sponsa. Bort. in d. q. si fuerit viro, p. si enim in cap. tunc.
8. v. si si fuerit, subarato intercedit sponsa, & ibi. Ab his fin. de sponsa.
impub. Dicitur in d. d. q. 3. Est ratio, quia tacens hoc casu pro-
sentiente habetur, imo factio ipse consentit, dum patitur annu-
lum immitti. argum. d. Pauli si fuerit ratum habet. Solent enim puellae ob
verecundiam, praefertim si adfuit parentes tacere. Imo scribit
poff. Holt. Lapsus ad p. 6. v. m. 3. quod etiam si mulier non intelli-
5 git verba viri, sed pergit nuptias, vnanusculo digito immittit
torturam, contractum esse matrimonium. Idem scripsit Praepos. in d.
c. vlt. m. 3. de de sponsa. impub.

6 Tertius est casus, quando traditus est anulus, & nihil fuit dictum, & sumus in loco, in quo annuli traditio, significat vel sponsalia, vel matrimonium. Hoc casu presumitur vel matrimonium, vel sponsalia, secundum loci consuetudinem. Ita Bar. in d. c. vlr. num. 3. vers. quandoque inuenitur subtrahit. Abb. in i. tra. de presumpt. l. apo. in d. alleg. 16. nu. 14. & 16. Aret. in conf. 15. nu. 4. Capellani in conf. 14. nu. 14. vers. etiam in similib. Ber. in d. c. 6. col. vlr. vers. per secundum id. Dida. in d. cap. 4. x. in fine. Paris. in conf. 15. lib. 4.

Quare in *et Zabarella in d. c. inter. q. 2. de sponsa. Et in d. c. viti. quasi. d. de sponsa. impub.* quod cum hic Padus extet consuetudo, vt detur annulus in contrahendo matrimonium, in dubio annullatreditio a viro facta significabit matrimonium fuisse contractū. Et Aretin. in *conf. 3. num. 4.* inquit, hanc consuetudinem esse in tota Italia notoriam. Imò fortius affirmat *eo loci Aret.* quod annuli immisio, significat præsumptum matrimonium.

7 † nihil significat, & annulus est traditus in apparatu matrimonij, præfente sacerdotē, vel ad fores ecclesiæ. Hoc casu præsumitur matrimonium. Ita *Batr. in c. ult. nu. 2. vers. si nihil disponi. Aret. in cons. 12. num. 4.*

8 ¹¹² Quintus est casus, quando fumus in loco, in quo a tanuli tra-
ditio nihil significat, & annulus est traditus in patre, sine apparatu
monitioni. Hoc casu est clarum, quod non præsumitur ma-
monium. Ita Butr. in d. c. vii. m. s. vers. aut hoc fit. d. de pñsa. in pñ-
sam. quo loci Butr. vel subibit loquitur, vel Codex est corruptus,
vel, legitur enim in noue impressis, [aut hoc fit in apparatu].
Existimo esse legendum negatue [aut non fit]. cum paulo superi-
posuerit casum affirmatiuum. Et hic casus apud me non habet du-
bitationem. Imò crediderim, quod etiam si pater tradidisset an-
nulum in ipso apparatu monitioni, nil egisset, nisi consensu fili-
i tradidisset.

Sextus est casus, quando ipsemet filius t in non apparatu matrimonii, tradidit annulu[m] mulieri, & immittit in eius digito. Hoc casus, inquit Butr. *præstat in loco*, præsumitur contractum matrimonium. Ego certe valde dubito, quandoquidem vbi non fuit in apparatu matrimonii, videtur potius id actui calui futuri matrimonii, atque ita præsumi debent sponsalia. Nisi dicamus, Butr. inquit loqui, quando in loco extat consuetudo, quod annuli immixtio significet matrimonium.

Septimus est casus, quando defertur annulus † & digito non immittitur. Hoc casus non præsumit matrimonium, sed spon-
dit. Ita *Barr* in d. s. vlt. nu. 8. *verum autem defertur de deponsa. impu-*
Idem in c. illud nu. 7. de presumpt. Nam talia munuscula (inquit *Barr*)
quandoque interueniunt inter virum & mulierem. *Idem respond.*
Aret. in cons. 13. nu. 4.

Octauus est casus, quando fumus in apparatu matrimonij, uerba prolata sunt dubia, an significant matrimonium, vel spon-
 81 salla, & traditus est annulus, sed non immissus digito puellae, sed
 non constat de loci consuetudine. Hoc casu crediderim praesum-
 matrimonium, quamquam annulus non fuerit immissus digito
 puellae. Nam immissio requiritur, nisi falsis tignis praecedentibus
 aut sequentibus significetur matrimonium. *Ita, ferunt Cepoll.*

conf. 1. num. 14. Verum etiam in caulis. & Paris in conf. 55. num. 44. & conf. 66. num. 42. lib. 4. & apertius Bar. in q. 6. col. um. vii. per praetera. Idem vero fensit Lapus alleg. 2. 96. num. 17. verfed quando factum. quem fecit fensit Abb in c. illud num. 13. de praefam. & Bar. in conf. 6. col. um. 12. & 17. lib. 1. & omnium clarus Praep. in d. 6. vlr. nu. 4. prope modum de deponfa. impub.

Nonus est casus, quando furtus omnino in dubio an annuli immisio, vel traditio significet matrimonium. Hoc casu inquit Buter. *ind. c. ult. nu. 8. in fin.* iudicandum est erit pro matrimonio, *c. ult. de reud. vel* confutendus erit princeps, *inst. c. 1. de transfat.* Ita & Abb. *ind. c. ult. in fin.* Et accedit quod Aret. *ind. conf. 13. num. 4. c. 1. post* aliquos respondit, solam ipsam annuli immisionem, sui natura significare matrimonium fuisse contractum.

Decimus est casus, quando non constat de aliqua f. annuli traditione à viro facta: sed mulier cum viro illo habitans, gestat anulum. Hoc casu non presumitur cum viro illo contraxisse matrimonium. Ita Oidra. in cons. 159. num. 6. Ieso. in pralud. fendo. num. 12. vers. ad contrarium. Et scripsimus supra hoc lib. presump. 1. in consuet. 10.

PRÆSUMPſIO III.

Matrimonium vel sponsalia, quibus verbis contractum praesumatur.

S V M M A R I A

- 1 Matrimonium præsumitur contractum, quando verba præferuntur de
 præfenti, veluti accipiuntur in vxorem, &c.
 2 Sponsalia contracta facta præferuntur, quando verba sonant in fu-
 turum, & significant principium alius tantum.
 3 Matrimonium an præsumatur contractum, quando verba sonant in fu-
 turum, sed tamen significant executionem alius perfecti, & con-
 summati.
 Et quid si præfenti verba significant sponsalia n. 4.
 4 Matrimonium præsumi contractum, quia verba præcedentia sunt
 dubia, sequentia verò certa matrimonium significat.
 5 Sponsalia tantum præsumi contracta bu verba de vobis accipere te in
 sponsam & vxorem, & sic intencit per verba de vobis.
 6 Matrimonium contractum censeri bu verbum, nolo habere aliam in
 vxorem, nisi te.
 Item per verba promitto quod nolo habere aliam vxorem, nisi te, n. 1.
 7 Matrimonium potius, quam sponsalia in casu dubio præsumitur.

PROFERRI saepe solent verba, tum à viris tum à mulieribus quibus maxime ambigitur, an matrimonium, vel sponsalia tantum cōtrahere voluerint, & propterea dubitatur, an præsumatur matrimonium, vel sponsalia. Quocirca, vt hac de in foro perutilia aliqua scribam, aliquot casus distingnam, ex traditione Abbatis in *c. ex parte, m. 2. de sponsa. et aliquot alibi*

Primus est casus, quando [¶] verba in contractu proferuntur de
presenti, vt si vir dicit, [accipio te in vxorem, & e contra.] Hoc
casu contractum dicitur matrimonium. ^{c. pen. de sponsa.} Ita docet
Abb. in c. ex parte. num. 7. in primo casu de sponsa. & ibi Zabarel.
in l. nota. & apertius Butr. num. 10. versum quando. & Ang. Clau-
sius in summa in verbo matrimonium. d. 2. m. 8.

Secundus est casus, quando i verba sonant in futurum, & significant principium actus tantummodo, vt si vir dicit, promitto quod te ducam in uxorem. Hoc casum loquuntur promittentes contra tractat sponsales de illis, & c. p. de sponsa. Abb. in d. c. ex parte, num. 7. vers. quando, verba sonant in futurum, & tunc ait &c. & idem apertius scripserunt ibid. Zabarella in q. 2. & Butr. num. 10. vers. secundum casum. Alex. in conf. 153. num. 2. lib. 5. & Ioan. Bapt. Ferret. in conf. 159. num. 1. & in conf. 281. num. 2.

Terminus est ius, quando t verba sonant in futurum, sed tamē
significant executionem actus consummati seu perfecti: & alia ve-
ba non præciterunt. vt fi vir dicat, promitto, & habere debet
prolegitima vxore. Hoc casualitatem est opinio: contractum
præsumi quædam censeat matrimonium. Ita Abb. dicit. *ex pte m*
7. v. 1. quandoq; verba sonant in futurum, sed debeat. dicit. d. c. & ibid. x
barell. m. c. & Butr. m. c. v. 1. quandoq; proferunt verba execu-
tiua. Et ratione vii sunt, quando non potest vir habere illam pro
legitima vxore, nisi præcedat matrimonium. Hæc enim verba signifi-
cant executionem matrimonij unde tacite videtur de præfatis
contrahere, ex quo obstat f. d. ex executione. c. de dot. d. l. 1.

ponat. Et subiungit Abb. quod hic casus maxime procedit, si apponantur haec verba, ab hoc tempore, vel de cetero, vt si dicit, promitto, quod habebote de cetero pro legitima vxore.

Quartus est casus, quando verba sonant in futurum, & significant executionem actus consummari atque perfecti: sed tamen praecedunt verba significanti sponsalia [vt si vir dicit promitto quod ducite in vxorem. Et tenebo te pro legitima vxore.] Hoc casu ceterum tractat sponsalia tantummodo. Itatradunt Abb. in d. c. ex parte, nu. 7. *verf. hoc procedunt, nisi & ibid. Butr. nu. 10. verf. fecim. verbe dicam. Roma. fing. 3. Alex. in conf. 172. vnu. a. & in conf. 173. vnu. 3. lib. 3. Dic. in c. an aut. in 3. no. de probat. Ioan. Baptif. Ferrer. in conf. 28. nu. 3. & Didac. Censur. in epistole de sponsa. parte 2. c. 4. §. 1. nu. 3. in fine qui ad resert. Et vlt sunt ratione, quia illa verba dubia significantia actus executionem & perfectionem, declarantur atque restringuntur a verbis praecedentibus claris, sponsalia tantum significantibus. *argum. l. yltim. §. si datus f. de vino reitico alione legat. cap. sedes. de rescript. & clem. non potest. de procurat.**

Quintus est casus, praeter Abbatem & alios in d. c. ex parte, quod verba vtriusque praecedentia sunt dubia, vt quia possunt significare sponsalia, & matrimonium: sequitur verum tamen certa, matrimonium significancia, vt si vir dicit: Non ducam aliam in vxorem: & accepto pro vxore. Hoc casu verba prima dubia recipiunt interpretationem a frequentibus certis, sicuti diximus superius casu, verba dubia frequentia recipere interpretationem a praecedentibus claris. Et in specie respondit Ioan. Bapt. Ferrer. in d. c. conf. 8. nu. 1. & nu. 2. qui consilii, ceterum tunc fuisse matrimonium his verbis. [Sic vos contenta d'eller mia moglie, secondo ch'altre volte in hautee promesso.] Et mulier respondit, [che li.] Et ceterum illa verba. [Secondo ch'altre volte in hautee promesso.] sunt verba praeteriti temporis & significantia sponsaliorum ratum cum ista subsequencia, [Sic vos contenta d'eller mia moglie.] significanti contractum matrimonij: respondit Ferrer. esse matrimonium. Et illo in loco declarat traditionem Abbatis ibid. c. ex parte, & Alex. in conf. 153. mon. 3. lib. 5. Et in specie, sic & ego ipse respondi in conf. 366. nu. 36. *verf. quatuor est casus.*

Sextus est casus, quando vir ita dicit, [volio accipere te in sponsam & vxorem, & in te consentire pro verba de praesenti.] Hoc casu respondit Corn. in conf. 91. vnu. 1. lib. 3. contracta cenferi sponsalia tantum, tamen prima verba significantia sponsalia: postrema verum matrimonium, vt ipse Corn. ibid. nu. 1. scripsit. Ceterum aduersus Cornueum, quod etiam illa postrema verba significant sponsalia tantum continem esse sententiam tellatur Ferrer. in d. conf. 28. col. pen. *verf. super illud respondet.*

Septimus est casus, quando vir dicit, [nolo habere aliam in vxorem, nisi te.] Hoc casu dicitur contractum matrimonium: cum verba huius praesentis temporis. Et Abbatem fecuti sunt reliqui omnes sicuti tellatur Aldat. in rescript. 13. nu. 3. Et illis accedit Ang. Claudius in summa in verbo matrimonium il. 2. nu. 12. Et huc facit quod scripsit Bald. in l. 2. col. 25. *verf. notat tamen quod d'esser a se de in curand. cum dixit, quod si qui iurat tractare aliquem in vxorem, cenferi contractum matrimonium: cum sit consensus verbis expressis.*

Octauus est casus, quando vir dicit, [promitto, quod non habeo aliam vxorem, nisi te, vel quam te.] Hoc casu dicitur contractum matrimonium. Itatrop. Spee. & Ioan. Butr. docum. Abb. in d. c. ex parte, nu. 8. de sponsa. & ibid. Propos. 6. tellatur communem esse opinionem. Alex. in conf. 172. vnu. a. & in conf. 173. vnu. 3. lib. 3. Barba. in conf. 6. lib. 1. Syluester in summa in verbo matrimonium, nu. 10. Viguerellus in additioib. ad Priorem Claudium in verbo matrimonium, il. 2. nu. 12. Lafor. Dec. & Curt. in l. ad iudic. C. de test. fact. Alcat. in d. rescript. 13. nu. 3. *verf. tamen contra an. & Didac. Censur. in epistole de sponsa. parte 2. c. 4. §. 1. nu. 4. & Rota Rom. in decis. 43. nu. 1. par. in nouissime impref. Quorum quidem auctoritate constat hanc esse communem sententiam, quia libet dissentire Butr. in d. c. ex parte, nu. 7. & Cap. de conf. col. pen. in cumb. Quia quidem Capellanus in col. pen. *verf. tertio non obstat.* concedit communem illam opinionem esse veram, quando praesentibus aliquis tractatus de matrimonio contrahendo, vel traditus futurum illis, qui dari solet in contrahendo matrimonium. Et simile tradit Didac. in d. c. 4. §. 1. nu. 3.*

Nonus & vltimus est casus, quando verum sumus in dubio. Hoc casu casu praesumitur potius matrimonium quam sponsalia. Ita Butr. in d. c. ex parte, nu. 10. *verf. quod vbi praesentatur verb. dubia, de sponsa. l. vbi allega. 15. nu. 1. Claudius in d. verbo, matrimonium, il. 2. nu. 4. & ibid. Viguerellus in additioib. nu. 12.*

Matrimonium metu contractum, quando praesumatur, & quando metus praesumatur continuatur, & quando purgatur.

SVMARIA.

1. Matrimonij testis est libertas, vt si metu contractum in ipso iure reddatur nullum. Idem, adeo verum est, vt cum alia deinde contrahens eadem obligetur, nec ad primum adstringatur. nu. 2.
2. Metus qui matrimonium impedit, qualis esse debeat.
3. Metus regulariter non praesumitur.
4. Metus illatum probari conuincitur.
5. Metus praesumitur illatus, quando de eo inferendo tractatur praesentibus, etiam in ipso matrimonij actu non apparet.
6. Adolescenti deprehensio in facinorae praesumitur illatus metus.
7. Metus illatum praesumitur, si ad ostium domus, vbi matrimonium contrahitur, armati homines adhibiti sint.
8. Vbi in ea sunt iustus clamor, nu. 9.
9. An inueniatur qui contraxisse dicitur, extiterit palinurus & tremebundus, nu. 1.
10. Metus illatum praesumitur ei, qui in contractu matrimonij lachrymatur, nisi aliqua sit in ea causa adfuit.
11. Metus consensu praesumitur, quod verisimile non est eo tempore matrimonium contractum, nisi hoc causa factum apparet. nu. 13.
12. Matrimonium clam contractum, metu & timore contractum praesumitur.
13. Metus contraxisse praesumitur, qui postquam in loco tuto & secreto est, fuerit de ea praesentatus.
14. Metus illatum praesumitur, quando inter contrahentes magna est impatiens.
15. Metus contraxisse ce-ssatur, qui in loco vt contraheret fuit conclusus. Idem si postquam contraxisset, auferat. nu. 18.
16. Vbi qui contraxerit mandante Principe, qui voluntatem, & mandata sua consuevit exequi, nu. 19.
17. Contraxisse praesumitur puella per vim raptam.
18. Metus contractum fuisse matrimonium praesumitur, si publica extet vox, & fama.
19. Metus ratione & causa perdat an, ipse etiam metus perdat an praesumitur.
20. Osculum quod benevolentia signum est, verum metum in rapta cessare significat.
21. Metus ex longa cohabitatione purgatus praesumitur, data recedendi facultate.
22. Qui autem ex longa cohabitatione relinquit arbitrio iudicis, nu. 25.
23. Metus illatum purgatus praesumitur, quando contrahens de loco patuit rito recedere, idem, non fecit.
24. Item si post aliquod tempus petiti sibi dotem numerat, nu. 27.
25. Metus purgatus in contrahente praesumitur, qui aliquem altum omnino voluntarium & insolitum fecerit.
26. Vbi qui post aliquot dies visum est bilis, & tripidare, nu. 29.
27. Copula carnalis voluntaria praesumitur purgatus omni metu praesentibus.
28. Atque id locum habere in vi etiam inuito, vt sponsalia illius in matrimonium transiunt, nu. 31. reuocata opinione contra a. nu. 34.
29. Moris potius eligenda, quam praesentibus consentiendum.
30. Fornicatio affectu compassione se afferens, non potest dici viri consensum.
31. Copula carnalis sollicita in muliere, non potest metum purgatum.
32. Vbi praesentibus quid sit, & quid conditionalis, seu casualis, nu. 37.

Est de metu, qui in vniuersum inferri solet in contractibus, dicturus sum infra in hoc libro: attem placet hoc in loco differere de metu, qui foret aliquando interuenire in matrimonio. Qua in disputatione tria capita distinguo.

Primum est, quando metus praesumatur in isto actu contrahendi matrimonium, illatus.

Secundum, quando metus iam illatus, praesumatur coelutuatus.

Tertium, quando praesumatur purgatus.

Primum caput vt explicem, sciendum prius est, tantum esse matrimonij libertatem, vt si metu contractum sit, nullum ipso iure reddatur, cum libertas, & veniens, illa de sponsa text. nu. in c. significauit, de eo qui ducit in matrimonium, quoniam potest per adulter, & asseruimus glossam in cap. 2. de his qui vt metum causa, l. ad inuol. in c. 19. nu. 12. de sponsa. l. ad inuol. in conf. 3. nu. 1. lib. 1. qui communem esse testatur. Cuius in conf. 38. nu. 7. d. 2. Syl. Prior in summa, in verbo, matrimonium.

1 *invenit. 3. in 1. ver. c. si credita tamen. Par. in cons. 170. in fin. lib. 4. Dicitur in Epist. de sponsa. in 2. part. c. 3. §. 1. no. & adeo est nullum matrimonium metu contractum, ut si is, qui ita coactus fuit, cum secunda deinde contraxit, obligatur secundo matrimonio, non autem primo, si c. significavit. ubi Abbas & Bona. & Sylvest. precit. in loco.*

2 Porro, metus illicitus esse debet, qui cadere possit in conscientiam virum, pro iudicium tamen arbitrio, inspecta qualitate personarum. Ita post alios Dilaconi in Epist. de sponsa. 1. parte secunda, c. 3. §. 3. & 6. & multo sequentibus. & Martino Nauarum in manuali Casellensi, c. 22. num. 17.

4 Metus autem regulariter quous in actu non praesumitur, ut dicitur in Epist. de sponsa. 34.

5 Verum cōiectura, & praesumptionibus deegitur illatus metus. Alex. in cons. 156. in lib. 5. Capella in cons. 2. num. 5. in c. in lib. & Alciatus in respons. 3. num. 3.

6 Prima est cōiectura, quando praecessit tractatus, & de inferendo metu, ut contraheretur matrimonium. Nam etsi deinde non appareat, quod in ipso actu contractus matrimonij, fuerit illatus metus, nihilominus praesumitur. Ita in specie Capella in cons. 2. num. 5. versicul. prima cōiectura, in c. in lib. Petrus Barbozum inter cōfissa matrimonialia, in cons. 24. num. 7. lib. 1. c. Cranes in cons. 117. num. 6.

7 Secunda est cōiectura, quando adolescens fuit deprehensus in ipso facinore, quo iuste timere potuit occidi. Ita Abbas in c. p. veniens, in fine, de sponsa. Capella in dicto cons. 2. num. 7. quoniam, versicul. secunda cōiectura a. Alex. in cons. 99. in princip. lib. 3. Petrus Barbozum in d. cons. 24. num. 5. & Parisius in cons. 60. num. 20. lib. 4. Riminald. lunt. inter cōfissa matrimon. in cons. 77. num. 21.

8 Tertia est cōiectura, quando ad ositum domus, in qua matrimonium fuit contractum, adhibiti fuerunt homines armis muniti, qui facile vim inferre poterant, sic respondit Alciatus in cons. 2. num. 5. versicul. tertia cōiectura, & Corneus in cons. 41. num. 11. lib. 2.

9 Quarta est cōiectura, quando in eo loco contractus matrimonij auditus fuit clamor, & armorum strepitus. Ita Capella in d. cons. 2. num. 5. versicul. quarta cōiectura. Alex. in cons. 38. num. 5. & in cons. 99. num. 3. lib. 3. & late Parisius in cons. 60. num. 17. lib. 4.

10 Quinta est cōiectura, quando adolescens fuit qui dicitur cōtraxisse matrimonium, exiit e domo illa, facie pallida, & trementibus. Ita Capella in d. cons. 2. num. 5. versicul. sexta cōiectura, & Petrus Barbozum in dicto cons. 24. num. 22.

11 Sexta est cōiectura, quando in ipso actu contractus matrimonij, vel illa lachrymabatur, sic respondit Alciatus in respons. 304. num. 5. ex lib. 3. §. 2. c. de iur. & delict. Id quod declarat ipse Alciatus, ibid. num. 7. versicul. non obstat prima, non procedere quando iusta aliqua fuisse causa illius fletus, quae significaret, non causam metus, sed fletum, exemplum est secundum Alciatus, in puella nupta ea die, quae eius pater decesserat. Nam praesumitur, quod fletus eo mortem patris.

12 Septima est cōiectura, quando non est verisimile, quod eodem tempore quis cōtraxisset matrimonium, utpote in filia, quae ea die, quae pater mortuus est, ab ipsa, matrimonio tradita fuit. Hoc sane casu praesumitur, quod metu & iniuria consensit. Ita Alciatus, in dicta respons. 304. num. quinto. versicul. deinde quia. Est exemplum memorabile secundum Alciatus apud Liliam, lib. 3. tertia Decade, de Malinissa, qui Sophonisbam Syphacis uxorem duxit. Hanc tamen cōiecturam intellexit Alciatus in dicta respons. 304. num. 7. versicul. nec obstat, quod tam cito: procedere, nisi aliqua iusta affuisset causa, tam cito contrahendi, ut suo illo in casu considerabat Alciatus. Illam illam nupti traditam ea die, quae decesserat pater, ob dubium quod fubaret, nea quibuldam commissariis, alteri viro per vim matrimonio collocaretur.

14 Octava est cōiectura, quando matrimonium fuit clam contractum. Nam & tunc metu & timore praesumitur contractum, ut respondit Capella in d. cons. 2. num. 5. versicul. septima cōiectura. qui intellexit, clam dici cōtraxit, ut si nociti tempore fuit factum. Id est quando adhibiti non fuerunt tempore coniuncti, & amici, sicuti adhiberi consueverunt. Nam & tunc metu contractum praesumitur. Ita consilium Alciatus in respons. 3. num. 3. versicul. tertia cōiectura, & in cons. 99. num. 5. versicul. ad hoc in genit. & Cranes in cons. 38. num. 11. & 20. lib. 2.

15 Nona est cōiectura, quando is, qui cōtraxit matrimonium, statim ipsa contractum matrimonium illatum, praesumitur aliquibus insignis purgatus. Quia de dicendum est, plura esse signa, quibus colligitur, metum fuisse purgatum. Est sane primum signum, quando vir & mulier diu simul cohabitauerunt, cum tamen ira vixus alter potuisset recedere. Est enim difficilis sit mulieri recedere a

questa est. Et similibus, cum probabilius infirmitas praesumitur.

Decima est cōiectura, quando adest imparitas, vir quia vir est admodum nobilis & dives, mulier vero vilis & pauper. Hoc est casu praesumitur, quod vir metu contraxerit. Ita Capella in dicto cons. 2. num. 7. §. cōiectura 4.

Vndecima est cōiectura, quando quis fuit clausus in loco, in quo deinde contraxit matrimonium. Ita Abbas in c. in loco clausus, in fine, de sponsa. Sylvest. Prierius in Summa, in verbis, matrimonium, in 2. num. 11. in fin. Corn. in d. cons. 41. num. 11. lib. 2. Parisius in cons. 41. num. 19. lib. 1. Petrus Barbozum in d. cons. 24. num. 21. Parisius in cons. 60. num. 11. lib. 4. & Riminal. lunt. in d. cons. 77. num. 9. Intelligitur autem Abbas, in d. c. in loco clausus, in fine, si reclusus adfuit, ut cōtraheret matrimonium, sed si ubi aliam causam.

Duodecima est cōiectura, quando is, qui cōtraxit dicitur matrimonium metu, post ipsum contractum aufugit. Nam reus praesumitur, quod metu contraxerit. Ita Petrus Barbozum in d. cons. 24. num. 7.

Decimatercia est cōiectura, quando contractus fuit matrimonium iussu & mandato Principis, qui consuevit exequi sui voluntatem & mandata. Ita Abbas in vlt. quicquid vel vult. Sylvest. Prierius in Summa, in verbis, matrimonium, in 2. num. 11. Idem dicimus ceteris in contrahentibus, qui metu gelli praesumitur, quando Principes qui cōsuevit exequi iussu, ita mandata fuerint dicimus infirmitas in praesump. 126. num. 24. Hinc Soc. Sen. in cons. 143. num. 1. lib. 1. post Bal. in l. eam quanti, num. 21. C. de fideicom. respondit, quod natus ex tyranno uxori ex coitu accusabili, succedit matri, quia mater praesumitur vim passā. Sic & de nato ex ferua, affirmat eadem in loco Socinus.

Decimaquarta est cōiectura, quando puella fuit vi rapta. Nam tunc praesumitur matrimonium etiam ex post contractum fuisse metu contractum. Ita Cranes in cons. 38. num. 12. lib. 2.

Decimaquinta est cōiectura, quae communi voce & fama ducitur. Nam & hoc casu metu praesumitur. Ita in specie respondit Capella in d. cons. 2. num. 5. in c. in lib. Corn. in cons. 41. num. 11. lib. 2. & Alciatus in respons. 304. num. 5. versicul. confirmatur etiam.

Secundum est huius dispositionis caput, quando metu iam illatus in matrimonio, praesumitur cōtinuus. Hic primum dicendum est, quod quādo eadem causa & ratio illati metu perducitur, perdurare etiam praesumitur metus. Ita Abbas in c. super hoc, de iur. & delict. cum dixit, quod etiam si puella vi rapta sit, dum desponsatur raptori, eumque est deosculata, attamen ex quo durabat eadem causa metus, praesumitur adhuc metu consensisse, & rissum illum finxisse, & Abbate in fecutus est Alciatus in cons. 3. num. 14. Idem respondit Barba. in cons. 4. c. vel pen. lib. 4. Ita quoque in matrimonio metu contractum, subsistit metus, si statim ferat dotis instrumentum cui consentit ille metu compulsus, adhuc praesumitur durasse metum in ipso instrumento dotis statim confecto. Ita Cald. in cons. 2. in tit. quod met. caus. Anchor. in cons. 200. facit debum, quos fecimus est Alexander. in cons. 98. in lib. 3. qui num. 7. idem dixit de alio actu simili, quo alioque confirmatum videtur matrimonium. Ita pater idem Alexan. in cons. 99. num. 6. lib. 3. respondit, quod est post matrimonium metu contractum, si metu coactus deosculatus est coniugem, attamen praesumitur metu deosculatus esse. Idem scripsit Abbas in d. c. super hoc. Quid verum esse exillimo, etsi Capella in cons. 2. num. 16. in fin. lib. 2. respondit, ob subsistentem osculū, quod est benevolentiae signum, praeiungi metum cessasse: sicuti etiam (subsistit Capella. num. 7.) est tactus manus. Quorum utrumque; filium est, quando ipsi actus, ut dicebat Alexander) facti sunt, durante eadem metu causa: secus, si post aliquod tempus, quando metus causa omnino abfuit, ut sequenti in capite dicemus. Ita etiam Barba in cons. 97. c. vel. 4. lib. 2. pariter respondit Corn. in cons. 21. num. 15. lib. 2. quod si vir metu compulsus fuit minis, & armis fecit contrahere matrimonium, praesumitur quod toto illo tempore constantis matrimonij perduraret metus, ex quo extitit semper causa eadem metus, nempe maritus, qui potuit illam verberare, & corporis cruciatibus afflicere. Est etiam respondit Ruinus in cons. 122. num. 11. lib. 4. & accedit Cranes in cons. 38. num. 12. lib. 2. qui consilium praesumit metum illatum a raptore contra raptum continuare, etsi ipsa rapta consensit in facie ecclesiae contractui matrimonij.

Tertium est caput huius dispositionis, quando scilicet metus iam ipsa contractum matrimonium illatum, praesumitur aliquibus insignis purgatus. Quia de dicendum est, plura esse signa, quibus colligitur, metum fuisse purgatum. Est sane primum signum, quando vir & mulier diu simul cohabitauerunt, cum tamen ira vixus alter potuisset recedere. Est enim difficilis sit mulieri recedere a

est voluntas libera & spontanea sed coacta, atque ita secundum quid, si mulier & finitur, si quod metum causa, & meritis. *l. q. aff. i. Bald. in l. penul. C. quomo. & quando iudex. Abb. in c. p. de muliere. de sponf. Datus Thomas in 4. sententia dist. 29. Al. uonum qui supra. Et enim voluntas ipsa quantum in se est, simpliciter voluntas dicuntur voluntatem actiones ipsae, quia timore & metu sunt, missa sunt, fuiti de lazar. D. Thomas in 1. q. 2. q. 4. art. 6. b. & D. id. in c. 4. s. 1. num. 12. Ex quo sequitur hanc voluntatem liberam nec spontaneam esse, & ob id non sufficere in matrimonio, in quo omnino libera esse debet. Nec obstat acuta illa consideratio Didaci in d. 4. s. 1. num. 12. cum dixit, actiones has missas, licet, voluntatem non liberam magis assimilari spontaneis quam coactis: quia coram principium est in nostra voluntate. Na respondetur, quod est respectu principii assimilatur spontaneis non tamen respectu finis, qui considerari debet alioquin sequeretur: quod omnes actus, qui ob metum rescinduntur, male rescinderentur, vel potius contra voluntatem agentis. Quomodo ergo lex decernit irritos actus hoc metu affectos, multo magis, & matrimonio non esse contractum: ex quo iam constat debere spontaneum consensum a lege in matrimonio conferendo omnino requiritum.*

Est ergo cõcludendum, quod si mulier vi & metu cogita fuit carnalis, non praesumi consensisse matrimonio. Quod verò vi & metu mulier inuita, & reluctans cognosci possit carnalis, exemplum sit manifestum, vi in vincitis pedibus, manibusque; corruptatur, & iam non semel enuisse compertum est.

PRAESUMPT. V.

Dotis fauore stipulatio interposita an praesumatur, vel fingatur in dotali instrumento, pro ipsius dotis restitutione.

SYMMARIA.

1. Dos matrimonij causa datur, cuiusq; dicitur accessoria.
2. Dotem marito numerari, nulla stipulatione adhibita, lex tamen adhibita voluit.
3. Idq; praesumptione iuris, & de iure. num. 3.
4. Quam tamen stipulationem alij fuisse esse voluit. num. 4.
5. Distinguit Baldus. num. 5.
6. Stipulationem in dote adhibitam, etiam quod mariti commodum, fingi.
7. Idem in patre filia, cui promissa est dote restituit. num. 7.
8. Stipulationem, qua in dote mercedem interuenisse legitur, exequendam esse statim, vel instrumenta habere paratam executionem.
9. Fidem fore datam de conferenda, vel restituenda dote, fingitur interuenisse stipulatio.
10. Stipulatio in dote interuenisse non fingitur, in eo qui expresse stipulatus non potest.
11. Idem in extraneo dotante, ad cuius commodum non fingitur interuenisse. num. 11.
12. Dotis promissione facta de re incerta, stipulatio non fingitur interuenisse.
13. Item si constaret matrimonium mariti eam alteri restituere promissum fuisse, facta delegatio. nu. 13.

PRO MATRIMONIO superest vt de dote, quæ matrimonij causa datur eiusq; accessoria dici solet, discipamus. Cum autem dotis fauor maximus si iure factum est, quod si vel mutuo, licet, vel qui mulieris nomine dote in marito numeratur, nullam adhibuit stipulationem de dote reddenda, lex eam introduxit, & pro adhibita esse voluit, vnde C. de re iur. actio. & hanc esse praesumptionem iuris & de iure scripti Ioan. Andr. in addit. ad Spec. in tit. de re iur. sponf. §. sponf. num. 5. in verbo, in prae. tra. cõterit, qui dixit, idem affirmat Martinum de Pano. Idem tradiderunt Bart. in l. i. in princip. ff. de iur. qui in testat. de iur. & in d. l. i. in prin. num. 4. ff. de rei v. oblig. & d. d. Ripa num. 12. Crau. de acq. temp. in a. particula prima. partu principium. num. 40. etiam Doctores ab eo allegari præter Bartolum aliter scribunt. Et ij quidem adducti sunt verbis d. l. vnicæ. §. accedat, vbi Iulius, stipulationem praesumptam appellat. Verum recte ibi glossa exponit, praesumatur, id est fingatur.

Altera fuit opinio eorum qui verius existimant hanc non esse praesumptam, sed fictam potius stipulationem. Ita gl. in d. l. vnicæ.

in princip. C. de re iur. actio. Ioan. Baptista de sancto Blasio, in l. i. de dote, centuria prima, num. 1. & centuria tertia, numero 27, qui communem esse opinionem dicit. Alexand. in consil. 127. num. 3. & nu. 3. lib. 6. Sacri Senatus in consil. 290. in fin. lib. 2. Baldus Novell. in tracta. de dote, parte sexta, privilegio secundo. Campog. in tracta. de dote, parte prima, quæst. 37. Gallia in l. i. in princip. numero 36. ff. de verbo. oblig. & ibid. Jacob. Niger num. 73. & num. 74. Cera. nu. 3. Alciatus nu. 19. & Soci. l. m. 22. Idem placuit Alberto Bolog. in commentarijs ad rub. ff. de verbo oblig. c. 29. nu. 2. & 3. Hos rectius sensisse existimo. Nam Iul. in d. l. vnicæ, in prin. C. de rei vxo. actio statuit, stipulationem subintelligi etiam quando omnia fuit: Cum certum est, stipulationem non fuisse adhibita, illa a lege subintelligitur. Est ergo fictio, quæ contra id quod est veritas lege inducitur. Et vilis quidem est doli, quod fingatur stipulatio, cum tunc aduersus eam non admittatur probatio in contrarium, etiam per confessionem mulieris, quod in praesumptione iuris & de iure non contingit, vt supra loca dicuntur. & in spec. re adit Bal. Novel. qui supra. Quamquam non ignoret Ioan. Baptista a sancto Blasio in d. tracta. de dote, centuria tertia, num. 272. post Pratum scriptum, nec contra hanc praesumptionem iuris & de iure admitti probationem in contrarium per confessionem mulieris ob fauorem dotis.

Tertia fuit opinio Baldi in d. l. vnicæ in prin. C. de rei vxo. actio, qui distinguit, quod aut apparer stipulationem fuisse interpolatam, & tunc non est locus praesumptioni, vel fictioni. Aut verò non fuit interpolata & tunc fingitur. Aut est dubium, & tunc praesumitur. Hanc Baldi distinctionem probant Ang. ibidem, lib. §. fter. 4. nu. 55. infra de actu.

Ceterum superuacuum est praesumere stipulationem in casu dubio: cum iustitiam statuerit facere subintelligi. Et distinctionem hanc in specie improbatur Iacob. Niger, & Alba. Bolog. præcitatus in locis. Quarta fuit opinio Emanuelis Coisæ, in l. i. ff. ex cautione, nu. 4. versus, iur. Casares. C. de non numerat. pecun. quia explebimus infra in præf. nu. 145.

Extenditur primò hæc fictio, vt locum etiam habeat ad beneficium & commodum mariti, cui promissa est dote. Ita Baldus Novellus in d. tracta. de dote, parte sexta, privilegio secundo, nu. 6. & Campog. in tracta. de dote, part. 1. q. 77.

Extenditur secundo, vt procedat etiam in patre filia, cui promissa est dote restituit. Bal. Novel. in d. privilegio, 2. nu. 7.

Extenditur tertio, vt locum etiam habeat quando cautum esse statuto, quod instrumenta publica paratam habeant executionem. Nam & tunc ficta hæc stipulatio exequenda est. Ita Bal. Novellus præcitatus in loco. num. 17. versus. Ibi dicit, post Baldum quem citauimus, 7. rat. Et subiungit Bald. Novellus, quod ita non foret, quando stipulatio esset a lege praesumpta. Id quod verum non esse existimo ex his, quæ scripti supra lib. 1. q. 45. in fin. post Purpuratum, quem retuli.

Extenditur quarto, vt locum etiam habeat quando datur iussu de iussu pro dote conferenda, vel restituenda, iuxta ea, quæ scribitur Doctores in l. si complante. §. quoties. ff. solut. matrim. Nam & hoc casu fingitur stipulatio. Ita Bald. Novellus in d. privilegio, 2. nu. 11. versus. in fideiussore doli.

Declaratur primò, vt non habeat locum in eo, qui non potest expresse stipulari, vt in mutuo, vel fudo. Na pro his nec fingitur stipulatio: ex quo non occurrunt extrema habilita. Ita Baldus Novellus in d. privilegio, 2. nu. 3. & Campog. in tracta. de dote, parte 1. q. 77. nu. 2.

Declaratur secundo, vt locum non habeat in extraneo i. doli. Nam ad eius commodum non fingitur stipulatio. Ita Baldus Novellus in d. privilegio, 2. nu. 7. versus. doli i. athen.

Declaratur tertio, quando dotis i. promissio facta fuisse de re incerta. Nam tunc stipulatio non fingitur; ne duo specialia concurrant. Ita Bal. Novel. in d. privilegio, 2. nu. 11.

Declaratur quarto, quando dotis i. promissio facta fuisse de re incerta. Nam tunc stipulatio non fingitur; ne duo specialia concurrant. Ita Baldus Novellus in d. privilegio, 2. nu. 11. versus. adde etiam.

PRAESUMPT. VI.

Dos quando omnibus in bonis, vel in eorum parte praesumatur constituta, vel vxore marito, diligens & perutilis explanationo.

SUMMARIA.

1. Mulier cuiquam nupta, etate minor, non præsuntur omnia bona sua in dotem dedisse.
Et huiusque sit ratio. nu. 2.
Quamvis etiam efflata maior patetetur marito bona possidere & adiuvari fratre. nu. 3.
Quod tamen non procedit, si efflata maior marito post quinque annuum quod addidit, aliquibus præsuntur accedat. nu. 4.
2. Mulier etate minor, solum habet bona nobilia, quae servando observari nequeant, præsuntur ea in dotem dedisse. Et quid si habeat immotum. nu. 5.
3. Bona mobilia minores quae servando servari nequeant, sine praeiudicio de-creto & alijs solemnitatibus alienantur.
4. Dotem quam primo marito dedit mulier, eandem secundo nubens tradisse præsuntur. Reddunt rationes voluntatis. num. 12. & 13.
5. Alienationis prohibitio rerum minorum, vitium in rem sui vel personam.
6. Alienare prohibitum a testatore, nec inter vivos distrabit, aut testamentum relinquat, habet tamen haereditatem in testamento.
7. Dispositio legum non dicitur, quia bona recedere, & pro arbitrio dis-ponere potest.
8. Viduas efflatas quam virgines nubere consuevit.
9. Mulier etate maior nubendo, an omnia bona in dotem dedisse prae-sumatur, si ante statuta, ut sine consensu propinquorum vel iudicis au-ctaritate non oblegentur.
Et quando statum id non habeat locum. nu. 15.
10. Dotem marito consuevit, etiam si non esse mulieris non vult.
11. Statutum requiritur consensum propinquorum, in contrahendo mulie-rius, an etiam locum habeat in dote. & nu. 18.
12. Matrimonium sine dote esse potest.
13. Statuti correctio & obliqua verba de causa vero non sicut intelligun-ter.
14. Statutum disponens circa dotes valet, dum non sit matrimonij impe-ditum.
15. Consensus etiam propinquorum iuxta formam statuti, in contractu mulieris accedente, non tamen omnia bona in dotem dedisse prae-sumitur.
16. Dote non venit in consuetudinem necessariam matrimonij.
17. Mulier cum propinquorum consensu dotem in omnibus bonis consti-tuitur eandem secundo viro tradere præsuntur. & nu. 25.
Idque extenditur, & si primo matrimonium de iure fuerit nullum.
num. 26.
Vel in secundo non fuerit adhibitis propinquorum consensu. nume-ro 27.
Videtamen cautelam. nu. 31.
18. Statuti dispositionem semel observatam esse sufficit.
19. Res Ecclesiae semel data in x-physism, solemnitate adhibita, si ad eam redeat, abique nona solemnitate, eodem pacto alienari po-test.
20. Dote maiori vidua, quam virgo indiget.
21. Mulier ex primo matrimonio habens filios, marito secundo non prae-sumitur omnia bona in dotem consuevit, quae iam primo dedit. nu. 35. & 36.
22. Voluntas potestatem non operatur.
23. Mater pietas & amor erga filios tantum est vel praeiudicium non sit, quod bonis eorum exuere, & secundo viro tradere voluerit.
24. Dotem marito per duello, eam præsuntur consistere mulier, quam immediate praecedenti constituerat, si plurius nupta fue-rit.
25. Alimentum relicta a testatore, prout in viro consueverat, post eamque secundum annos immediate praecedentes.
26. Officium concessum alicui a principe secundum salarium consuetum, intelligitur de eo quod habuit immediate praecedente.
27. Mulier expressum dotem secundo viro constituit, cessat ea qua de prima erat praeiudicium.
28. Expressum facit cessare tacitum.
29. Dotem secundo marito traditam esse eam, quae primo constituta fue-rit non procedit quando de prima dote constitutione vera non ap-paret.
30. Dotem viro secundo traditam esse eamque, quae prior erat consti-tuta, tunc procedere sequenti statum illius vir cognoverit, si eam igno-verit.
44. Indebitum scilicet solvens præsuntur donare.
45. Debitum nomina in dote data non præsuntur.
46. Quo tamen casu ea etiam tradita præsuntur. nu. 46.
47. Consensum circa translationem actionum idem operari, quod traditio facit circa translationem domus.
48. Dotis nomine res corporales data non domum censetur, ubi traditio interuenit sic nomina debitorum seu actiones ubi cessat.
49. Mulier nubendo primo viro, si expressum debitorum nomina non dedit aut actiones cessat, in dote ea dedisse non præsuntur. Quibus autem si ubi primo maritus heredes pro dote quantitate obligati sunt, an illud nomen secundo viro in dotem dedisse præsuntur. nu. 50. 51. & 53.
52. Nomina debitorum inter bona communentur.
53. Mulier etate minor, nubendo primo viro non præsuntur omnia bona sua dote nomine constituisse.
54. Actum aliquo posito, non sequitur necessario posito alterum, qui ab ea po-terit esse remotus & separatus.
55. Maritus bona mulieri administrare potest, abique eo quod in dote sua sibi concessa.
56. Mulieres sui naturae avarae sunt.
57. Consensus viro casu, in rebus consensu prohibetur.
58. Datus constitutus est contractus, qui autem, aut verbis, aut consensu canitur.
59. Consensus vel verbus vel eute, vel iuramento declarat.
60. Mulierem nubendo bona sua in dotem dedisse, vel aliqui opinantur, et-eraneum deconvulatur.
61. Aristoteles, vel Cicero antioritatis deferendum est illi in casibus qui-bus lex eam approbat.
62. Dotem non esse accessionem matrimonij.
63. Contractus qui consensu contrahitur sola patientia & usu can-sari.
64. Sponsa promittens contrahere matrimonium, non præsuntur promi-ssae dote constitutionem.
65. Mulierem nubendo bona sua in dotem dare voluisse non prae-sumi, si aliqui ad iudicium coniectura, & quatuor recensentur coniecturae vsq; ad num. 73.
66. Vir dives & senex, mulierem iuvenem & formosam, & si pauperem, sua dote dare voluisse præsuntur.
67. Dote mulieris satis opulenta, forma egregia atq; iuuenilis.
68. Patientia mulieris in permittendo viro administrare bona sua, non prae-sumit ea dote nomine constituta. Neg, etiam vi præsuntur pro-missa dote congrua. nu. 76.
69. Mulier sine dote mpta ad eam constitutionem viro nequit compelli.
70. Maritum mulier nolle timet & veretur.
71. Patientia mulieris in permittendo viro administrare bona sua, dote constituta censetur si in locis ubi statuta canent, bona mulieris in do-tem data censeri.
72. Idem si ad iudicium aliqua coniectura quibus consuevit, eam in dotem dare voluisse. nu. 78.
73. Mulier passa bona a viro administrari, formi quadam patientia, in dote dedisse præsuntur.
74. Mulier nubens nulla facta mentione dotis, præsuntur volunta-tem suam voluisse conformem esse statuta, si ea de re in illo loco ex-stant.
75. Mulier inferioris conditionis a viro an omnia bona in dotem dedisse ce-senda sit.
76. Mulier bona sua in catalogo viro describi permittens, in dote censetur ea dedisse.
77. Mulier extrajudiciali seipsum affirmans, si bona sua in dote tradidisse marito praeiudicium facit.
78. Mulier an per has verba, Dedit mihi, & mea, præsuntur omnia in dotem dedisse.
Vel si dicat, affigro tibi bona mea, nu. 86.
Vel tradidit me & bona mea, nu. 87.
79. Verbum, do, significat dominij translationem.
80. Mulier affirmans bona sua in dotem data esse nisi consuevit instru-mentum publicum, eo consuevit data præsuntur.
81. Bona aliqua relicta mulieri dote nomine, ea nubente, viro in dotem data præsuntur.
82. Dote mulieris iam ante nupta, etsi nil dicatur, viro secundo eadem data præsuntur.
83. Filia cui pater dotem in testamento reliquit cedendo actionem ma-rito ad eam consequendam, præsuntur dotem constituisse.
84. Cedens actiones personarum in suum locum non reputetur dote, & do-monium transferre.

Rolandus à Valle intra tract. de luro doti. quæstio 77. numero 6. & Phanucius in commentariis de luro doti in gl. 10. in 31. qui subiungit, censeri repetitur etiam, quod ad omnes qualitates. & inf. à d. cenn. & R. 12. Rolandus in decis. 176. numero 10. in 2. parte, in consue-
tudo edita. Et quidem mori sunt ex l. dotem, que in prius. ff. de iure dotum. Cuius verba hæc sunt. [Dotem, quæ in prius matrimonium data est, nõ aliter conuenit in posterius matrimonium data dicendum est. quàm cum hoc agitur, dum hoc agi semper interpretetur, nisi probetur, aliud conuenisse.] Nec dicendum est, restringi hoc responsum Pauli, a subsequente responsio Papiniani, vt dicebat Corn. in conf. 214. lib. 1. Nam d. l. dotem. generale quædam dispositionem continet, quæ cõplectitur duos casus, nempe illum, quando re ipsa contrahitur matrimonium cum secundo viro, & illum, quando primum matrimonium diuortio soluitur reintegratur, vel verius iterato cum eodem primo viro cõtrahitur. Qui quidem casus quod ad effectum non differunt, ex quo reuera præsupponitur vt quid, matrimonium primum esse à secundo diuersum.

Secundus autem ille casus, est ille, qui à Papiniano restringitur, vt si intelligatur, quando verè diuortium est subsecutum, fecus si aliquod iurgium tantum, hoc est lis & contentio de diuortio fortè factò, vel quæ diuortij causam præbere poterat. Et eandè sententia probant l. Diuus, & l. post diuortium. ff. de iure doti. l. c. maritus. §. Titius. ff. de pactis doti. & l. pen. §. vi. ff. sol. matr. quæ etiam loquuntur de secundo matrimonio reintegrato cum eodem viro, attamen cum eadem sit ratio, quæ & in secundo matrimonio, cui alio viro cõtracto, ex quo ad effectum est diuersum matrimonium, idem dicendum est, de vno casu, quod de altero. Quibus intelligimus, minus rectè sensisse Corneum in consil. 254. num. 3. versus per amittendum. lib. 1. & Calstr. in consil. 61. Vbi si tractat communis Vicentie. lib. 1. Cum dixerunt, sententiam hanc iure non probari, ex quo prædictæ leges omnes loquuntur de secundo matrimonio cum eodem primo viro reintegrato. Non rectè sitis ij senserunt, tum ob generalitatem d. l. dotem. tum ob id, quod nulla est differentia inter vnum & alterum casum.

26 Extenditur primò hic casus, vt locum etiam habeat, quando i primum illud matrimonium fuit nullum, vt pote de facto tantum contractum, non autem de iure, sicuti cõtingere posset nostra ætate quando contractum fuisse matrimonium non obseruata dispositione sacrosancti Concilij Tridentini, sessione 24. c. 1. de reformatione matrimonij. Nã & hoc in casu dos data in eo matrimonio præsumitur repetita in secundo matrimonio, licet & rectè celebrato. Ita Bart. in d. q. 7. Mulier habens amplum. col. 6. R. in rub. ff. sol. matr. nu. 204. & in consil. 254. nu. 5. lib. 1. Rolandus in tract. de luro doti. q. 77. & Phanucius in commentariis de luro doti. in gloss. 10. in 31. versus quod amplius. ex l. si feruor in prim. ff. de iure dotum.

Extenditur secundo, vt locum etiam habeat, quando extaret in ciuitate statutum, quod mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum, & in primo matrimonio, & dotis constitutione, adhibitus fuisset primus ille consensus. Nam contracto secundo matrimonio, adhuc præsumitur eadem dos repetita, & si nullus intercesserit propinquorum consensus. Ita verè sentit, & rectè quidem Phanucius in tract. de luro doti. in gloss. 10. in 27. Hic duo considerantur, voluntas mulieris, & illius potestas. Quo ad potestatem exilimo vna cum Phanucio, mulierem hanc sine propinquorum consensu, dare potuisse secundo viro eandè dotem, quam dederat primo. Cum suffi- ius obseruatum fuisse femel i statuti dispositionem, quemadmodum ciuitatis, quod si res inuolabilis minoris venditur, adhibita iuris folemnitate, & ea venditio effectum non habet, forte ob pretium non numeratum, poterit etiam tutor ipse vel alius, absque noua folemnitate emere l. tutor rerum. vbi Bart. ff. de admoss. tut. Soc. sen. & l. c. m. l. 1. §. item de quibus. ff. de ac. q. 99. Et ad rem magis pertinere, quod res fidei esse femel data in emphyteusim, obseruata folemnitate, si ad ea reuocatur, iterum eodem pacto, absque illa folemnitate alienari poterit. Ita Alex. in consil. 35. col. 10. vltim. lib. 2. & Dec. in Authen. qui tem. num. 19. in fin. C. de sacrosanct. eccles. Ita in hac dotis constitutione (inquit Phanucius) sufficit, obseruatum fuisse folemnitatem in primo contractu matrimonij, cum præsertim i viciu indigeat maiori dote, quam virgo, vt respondit Bald. in consil. 102. Mulierem. lib. 4. Et propterea tandem eandem dotem, quæ cõgrua ei fuit, cum virgo nupta, non potest dici lesa. Id quod lego intelligigerem, quando i secundus vir paris esse conditionis cū primo

30 viro. Quo vero ad mulieris voluntatem dicendum est, præsumi eandem dotem dare voluisse secundo, quum dedit i primo. Nã et si

Menech. Præsumpt.

concederemus, mulierè obligari non potuissè impedire statuto attamen actus ipse nullus non facit, quum voluntas eadem sit. Imò dicimus, voluntatem ex actu etiam nullo declarari. l. vlt. vbi Bart. ff. de reb. extran. 4.

Extenditur tertio, vt præsumatur etiam data dos secundo marito, eadem cum qualitate & modo, vt dedit primo, vt si tradidit fundum æstimatum, vt emptioem faciat, sic & secundo, vt dice-

mus i si in præsumpt. 74. in tercia extensione.

Declaratur primo hic casus, vt locum non habeat, quando i mulier habet filios ex illo primo marito. Nam tunc non præsumitur dedisse in dotem omnia illa bona, quæ iam primo viro dederat, sed solum vt secundus vir tantum habeat quantum vnus filiorum primi matrimonij. Non enim quod ad præiudicium filiorum, præsumitur voluisse dare omnia ipsa bona in dotem. Ita Bart. in d. q. 7. Mulier habens amplum. in solutione. col. 1. vers. 2. casu. Alexand. in consil. 144. nu. 3. lib. 5. R. in consil. 151. num. 1. lib. 5. Curt. in Auth. præerea. num. 13. C. vnde vir & vxor. Ofas. in decis. 17. col. vltim. qui alios namollos recenset. & idem tradit Phanucius, in commentariis de luro doti. in gloss. 10. in 4. 23. versus item intellige. Et subiungit idem Phanucius hoc non habere dubium in terminis, in quibus expressim nõ potuissè mulier dare omnia bona in dotem secundo marito, ob prohibitionem l. hac edictali. C. de secund. nupt. Cum voluntas, i si ne potestatem nõ operetur. Imò idem est, quidò statum permissit dari posse omnia bona in dotem secundo marito, in præiudicium filiorum primi matrimonij. Nam hoc etiam in casu non præsumitur eam dotem secundo viro dedisse, sicuti responderunt Iason in d. ff. sol. lib. 1. Curt. Sen. in consil. 79. De vna Etasch. in ead. Qui quidem ambo sic declarant statum Papie tit. in ciuitib. rub. de luro matrimonialibus. Idem scripserunt Curt. Iun. in d. Auth. in præerea. num. 16. Roland. à Valle in tract. de luro doti. q. 34. in fin. Ex est ratio, quia tanta est maritis pietas & amor erga filios, vt præsumendū non sit, quod eos voluerit bonis spoliate & secundo viro tradere. Et ideo cum diuersa sit ratio inter hunc casum, in quo mulier habet filios ex primo matrimonio, & illum cum non habet, vt manifestum est, sequitur dicendum, non concedi extensionem de vno ad alterum, iuxta ea, quæ scripsi suprà lib. 1. q. 14. in 2. casu, vbi explicauimus, præsumptionem non extendi de casu ad casum ob diuersitatem rationis.

Declaratur secundo, vt procedat hic casus solum quod ad quæsitum ipsam tandem primo marito, tamen illi ipsam primi viri heredes, loco quantitas prædia restituisse, nisi tamen eadem prædia secundo viro tradidisset. Ita scripsit Corn. in consil. 172. col. 2. in 4. dubio lib. 1.

31 Ita pariter si mulier nondum exegit dotem hæc heredes primi viri præsumitur dedisse in dotem non ipsam nomen debitoris, sed ipsam quantitatem. Ita Corn. in consil. 157. nu. 8. & in consil. 254. nu. 18. lib. 1. Bald. Nouell. in tract. de luro doti. parte 2. prauale 71. & Phanucius in tract. de luro doti. in gl. 10. in 32.

Declaratur tertio, vt procedat hæc præsumptio vt mulier præsumatur dedisse viro nouè dotem, illam quam dedit viro immediate, præcedenti non autem quam dedit, vel primo, vel secundo, si pluribus fuit nupta. Ita Caltra in d. m. in fin. q. vltim. vers. sed quid sit, & in pen. §. si vxor ff. sol. matr. Bald. Nouell. in tract. de dote par. q. prauale 77. R. in consil. 137. col. 1. lib. 4. & in consil. 16. nu. 7. lib. 5. Par. in consil. 34. nu. 2. lib. 4. Rolandus à Valle in tract. de luro doti. q. 75. & Phanucius, in commentariis de luro doti. in gloss. 10. in 33. Et ij quidem moti sunt ex l. Mela. §. 1. ff. de aliment. & cib. lega. vbi similia refert Vipian. quod ij testator reliquit Titio alimenta, qui ei in vita præstabat, præsumitur, quod intellexerit de illis alimentis quæ præstabat postremo loco, hoc est, tempore mortis suæ. Quod dedit dicimus in folioque titi lib. 1. in præsumpt. 63. Est simile quod docuit Bald. in l. vltim. in fin. C. de aduoc. & in d. in d. in fin. §. principes concedit officium saluicius fecundum salarium consuetum, i salarium fuit variu, i fecundum de eo salario quod habuit immediatus prædecessor. Et Baldum fecit ius Iason in l. dedit summa. nu. 18. ff. de officio assessor. & ibi. Cagnol. num. 97. qui testatur communem esse opinionem. Conferretur c. consilium in d. de iure patro. quod dicimus, vltimum officio esse spectandum. Hinc docuit Bald. in l. §. iura. C. de iur. iur. vltim. statum filie esse attendendum, vt exheredari non possit si vltimo loco effecta est vita honesta, etiam antea parum pudicè vixerit. Et his similia congerit Roland. in tract. de luro doti. q. 70.

Declaratur quarto, vt locum non habeat quando iam ipsa mulier expressim consensuisset dotem secundo viro. Nam tunc cessat illa tacita & præsumpta constitutio, tum quia non est veritas, v

41 mlti, duplice dotē dare voluisse, et etiā quā expressū facit cessare tacitum. l. vii. c. de p^{re}sum. in l. i. in specie respondit. Corn. in consil. 137. lib. 1. quem fecerat et Phancium in comment. arg. de iuro duci. in l. i. no. 43. qui intelligit, nisi dos expresse promissa fuisset ab eius patre, vel alio, quia tacita constitutio dotis, quam deinde facere praesumitur mulier, videtur ad augendum ipsam expresse promissa. ex sententia Cornei in consil. 132. l. i. Soci. Sen. in consil. 100. lib. 4. Guido Papae q. 375. & Boer. q. 132.

42 Declaratur quintō, ut non procedat hic casus & praesumptio, quando apparet verē de prima dote constitutione, ut patet, si primus vir solum confessus est in testamento, sed etem recepisse ab vxore. Hoc sanē casu si mulier ista nubit secundū, non praesumitur ei dedisse hanc dotem. Ita ex sententia Bart. in sua q. 9. noster habens amplum. Alex. in consil. 122. num. 8. lib. 7. qui citat & Bald. in l. i. no. 16. c. de iure dotum. Item scriptum Rolan. in tract. de iure dotum. q. 80. no. 4. Phancius in comment. arg. de iure dotum. in l. i. no. 35. & M^oteratius in comment. arg. ad stat. a Bononia lib. 4. rub. de dote. restituentis. §. item dicimus. in §. consilia.

43 Declaratur sextō hic casus & praesumptio, ut locum habeat, quando ipse secundus vir se scit quantitatē dotis datam à muliere primo viro, sed si ignorat. Ita declarat Comen. in consil. 109. Dominica Ioanna & Ruin. in rub. ff. sol. matr. num. 207. Et ratione vili sunt vii, quod aut dote tenens est aut opulenta, si tenuis, non praesumitur, quod ei secundus iure vir se scivisset, si tenuis, non acceptat. Aut est opulenta, & tunc quia sapit quamdam donationē, illa non inducit, nisi si maritus sciat. sicut in simili dicimus, quod si ceter solvens indebitum, praesumitur donare, quādo is qui soluitur, id scit. ut scribit Bart. in l. i. ff. de donat. Castr. in l. i. dispensatorem. ff. de sol. Alex. & Laf. in l. i. ego ff. si cert. per. & dicimus in praesumpt. 23. vbi agimus quādo donatio praesumatur.

45 Declaratur septimō, ut locum non habeat hic casus, quod ad nomina debitorum, si in dote data non praesumuntur. Ita post alios ab eis allegatos, scribit Rolan. in tract. de iure dotum. q. 91. & Phancius in comment. arg. de iure dotum. in l. i. no. 45. vers. tertio non praesumitur. Hac re crediderim primum, quod esse consideranda, nempe seu commodum nominis debitorum: & actiones seu exercitium actionum, quibus debitorum compelli solent solvere quemadmodum distinctionem hanc inserunt in specie nostra Bald. Nouell. in tract. de dote. parte sexta. prin. q. 71. no. 3. & Ruin. in consil. 132. num. 29. vers. & quamvis lib. 1. Hoc sic expósito distinguendi sunt aliquot casus.

46 Primus est, quādo agitur de nominibus debitorum, quae iam erant ipsius mulieris, antequam nuberet primo viro, & cui quidē expresse iam in dote dedit, cedito etiam expresse actiones seu eorum exercitū. Hoc in casu eliminari et huic secūdo viro praesumi dotis nomine data debitorū nomina, & cessum actionis exercitium. Nam generalis illa praesumptio, quae est, quod mulier nubens secūdo viro, praesumatur ei dedisse in dote bona data primo viro d. l. dote quae prius. ff. de iure dotum. cū sup. allegatis, locum etiam habet isto in casu. Id quod ex doctrina Baldi in c. i. in §. an maritus succedat vxori in beneficio. quem Doctores allegant, satis comprobari potest. Bal. eo loci sensit cessionē idem operari circa translationem actionū, quod operatur traditio circa trāslationem dominij rerum corporalium. Et hoc manifestē affirmavit Corneus in consil. 127. no. 3. Inquit ergo Bal. quod res corporales praesumatur date in dote, quādo traditio interuenit, secūs si non interuenit. Ita nomina debitorum seu actiones non praesumuntur date in dote, id est translati in maritum, nisi fuerint cessae. & Baldum in specie fecit et Guido Papae, q. 465. col. pen. vers. quare viderit. cum ergo in casu nostro, lex quod corporalia praesumatur faciem traditionem d. l. dote quae prius. Ita etiā dicitur praesumere cessionem.

49 Secundus est casus, quādo mulier nupsit primo viro, & ei expresse nō dedit in dote nomina debitorum, nec aliquas actiones cessit, hoc in casu nō praesumitur dedisse ea nomina in dote, & multo minus cessit actiones. Ita verē loquitur Bald. in d. c. i. in §. an maritus succedat vxori in beneficio. Et ratione vili est Bald. l. i. ex quo nulla intercessit traditio. c. i. mulier bona. ff. de iure dotum. Ita nec translati praesumuntur actiones contra debitorum, quia nulla est facta cessio. in l. i. vlt. c. de p^{re}sum. & l. vlt. c. de repud. heredi.

Tertius est casus, quādo mulier iam nupsit primo viro, qui pro quantitate dotis ab ipsa vxore libi enumerata debitor existit

arq. ita obligatos relinquit haec dos suos: & deinde mulier fecit id viro nubit, an hoc in casu praesumatur haec mulier dedisse in dote nomina horum debitorum. Hoc in casu (ut attigimus super) duo considerantur, nempe nō minima iporum debitorum, & exercitū ipsarum actionum, quae dantur pro exactione crediti. Quod ad ipsarum seu nomina debitorum, verē existimo illa praesumi data in dote huic secūdo viro, quādo quidē actio seu ius ipsum consequendi hoc creditum, dicitur esse loco quantitatatis illi primo viro data in dote. i. actionem. ff. de regu. iur. Et propter generalis illa praesumptio, de qua diximus supra, quod mulier praesumatur dedisse in dote ea omnia, quae dedit primo, comprehendit etiam nomina debitorum quae inter bono communerantur. L. bonae. m. vbi Bart. & reliqui. ff. de verb. bono significatio. Et scribit Bald. in l. i. ff. de statu bonae & Alexand. in l. d. Dno Pio. §. in venditione ff. de re iudic. & Laf. quod & in specie nostri huius casus, ita manifeste censuit Baldus Nouellus in tract. ad d. parte 6. prin. q. 71. num. 2. vers. unde inuenit. Cū dixit, quod vili est in casibus in quibus bona praesumuntur data in dote, veniunt etiam nomina debitorum, non tamen (subiungit ipse Baldus) possit agere ipse vir contra debitorum, nisi facta cessione actionū. Quas quidem actiones, voluit ipse Baldus cedit posse etiam pendente iudicio inter maritum & debitorum illos, dummodo data non sit sententia, aut in causa conclusum. Hoc idem fecit Alex. in consil. 152. numero 10. lib. 7. & apertius Corneus in consil. 127. numero 3. lib. 2. & Ruinus in consil. 132. num. 28. lib. 1. Quibus intelligimus minus recte sensisse Rolandum & Phancium praesumit in l. i. c. cum absolutē dixerunt, haec nomina debitorum non praesumi data in dote huic secūdo viro. Quo vero ad exercitium ipsarum actionum, illud non dicimur translatum, ex sententia Baldi Nouelli, Alexandri & Cornei, nec nō & Rolandi praedicti in locum idem affirmavit ipse Corneus in consil. 25. a. no. 3. lib. 1. Verū dissentire Ruin. in d. consil. 132. num. 27. & 28. lib. 2. ex l. 2. c. de act. & oblig. cui nō video, quomodo bene responderi possit. Nam illa ratio, quod duo specialitates non possint concurrere, nō videtur habere locum favore dotis. l. i. c. de p^{re}sum. & quia vna venit in cōsequentiā alterius. Quare valde dubito de Baldi Nouell. Alex. Cornei opinione.

Quartus est casus principalis, quādo mulier testatē maior & nubit primo viro, nulla ei constituta dote expresse, an ei praesumatur dedisse bona sua omnia dote nomine? Receptae vera est Dotorum sententia, nō praesumi dedisse ea omnia bona dotis nomine & causa. Itaque in mulier bona. ff. de iure dot. Bart. in praet. ca. quod 7. Mulier habens amplum in solutione. colum. 1. vers. al. 2. casu Bald. i. mulier bona. & m. i. in fine. an maritus succedat vxori in benef. & idem in consil. 100. Muliere in maritu dicit lib. 4. & in consil. 185. p^{re}sum. lib. 5. Angel. in consil. 335. Roma in consil. 14. num. 3. & in consil. 14. col. 1. Imola in l. i. consil. ff. sol. matr. & ibid. l. 1. no. 219. Alex. in consil. 14. lib. 5. & in consil. 122. num. 7. & in consil. 142. num. 2. lib. 7. Cal. in consil. 11. Soci. Sen. in consil. 81. col. vltim. lib. 3. & in consil. 80. lib. 4. Corn. in consil. 127. lib. 4. Baldus Nouellus in tract. ad d. parte 6. prin. q. 14. Canpegus in tract. de dote. part. 5. q. 99. Ruin. in rub. ff. sol. matr. no. 203. idem in consil. 223. num. 7. lib. 1. & in consil. 133. num. 27. lib. 2. in consil. 112. & in consil. 113. lib. 3. & in consil. 160. no. 7. & in consil. 151. no. 1. Dec. in consil. 521. no. 11. Persp. in consil. 34. col. 1. lib. 3. Marfil. singul. 548. Boer. q. 137. Cur. Jon. in consil. 168. num. 4. idem in Authen. praeterea num. 12. c. vnde vir & vxor. & ibidem Fern. Pepu no. 345. Ioan. Labellus de Leonardis in res. c. soluta Bruni in consil. 4. num. 345. Goulium Mayrino in Linamiguo. num. 183. ff. de regu. iur. Stephan. Forcatulus in Necoyma. dialogo 27. Dicitur autem in epitome de sponsalibus. part. 1. cap. 5. num. 1. Rolandus ad l. vlt. in tract. de iure dotum. quod 71. num. 2. qui commentum esse sententiam testatur. Phancius in comment. arg. de iure dotum. in gloss. no. 36. Moneremus in comment. arg. ad stat. a Bononia. lib. 4. rub. de dote. restituentis. §. praeterea ordinamus. in gloss. communia bona. Et quidem moti sunt multis rationibus. Argumentis. Et primo ex l. i. ego. q. doctis. ff. de iure dotum, cū dixit Vlpianus dotis causa accipi qui in dote datur. Expresse ergo datio requiritur.

Secundō apertius probat text. in l. vlt. c. de diuor. & in §. si quis autē in Auth. de nup. vbi mulier, quae nupsit, non confectis instrumentis dotalibus bona retinet apud se nec dotalia censetur. Tertio accedit, quod ad possessionem alicuius actus nō sequitur potest alterius contractus, vel quasi contractus, quā nō ipso actu potest alter motus & separatus. l. pro herede. §. l. i. Papae. num. 6. vlti. & l. cum bona. ff. de acq. heredi. & l. quae sunt. ff. de sepulchris violat. Atqui isto in casu, duo sunt actus, qui separati & diuisi esse possunt, nempe

de nuptijs. Et in h. q. si autem in Auth. quod mod. natural. effi. At quille qui patitur aliquem ingredi suam possessionem, quam ei tradere non tenebat, patientia non praesumitur consentire, sed pro contradicte habetur. l. qui v. q. v. etate. ff. de fortu. c. l. 3. C. de acq. poss. Ergo hac mulier paritudo maritum administrare bona sua, non dicitur eam dotem dedisse.

75 Tertio, & vltimo suffragatur, quod si mulier iussu timet, & reueretur maritum. l. 1. q. de contrahendo. ff. quod non verum alio. non datur, ubi dicit. Et late Tyrac. de legibus con. moral. in l. 1. num. 25. Atqui ubi quis patitur cum, quod reueretur, timet, aliquid ex suo possidere, vel facere, non habetur pro consentiente, sed potius pro contradicte, vt in l. 1. in fine. C. de bonis mater. ubi filius qui patitur patrem sub cuius potestate est, de suo contractum aliquem facere, non praesumitur ei consentire. Ergo nec mulier dicitur consentire marito, vt dotis nomine habeat bona haec, quae possidet, seu administrat.

76 Extenditur praedictum, vt procedat etiam, vt nec praesumatur si promissa de congrua. Ita Bald. Nouell. in tr. de dot. in 6. part. priuileg. 14. col. vlt. vers. c. casus. Et alios commentatur Roland. de lucro dotis. q. 7. a. num. 9. & Phauus in de lucro dotis, in gloss. 10. n. 17. vlt. ad contrarium opinio Curtij in m. Auth. per praeter. num. 13. C. vnde vir & vxor.

77 Declaratur primo, vt locum non habet haec praesumptio in illis locis, in quibus cauti esse statuit quod bona mulieris censentur data in dotem, sicuti Bononius lib. 4. vlt. de doli. refutandus, ff. praeter omnia, ubi Montentius in gl. Mulieris. Kriptillam esse fictionem legis fundat in praesumptio voluntate mulieris; ob significationem verbi interpretatur quod fictionem significat. Ergo scriptum super. l. 10. n. 5. ubi etiam arguit, quod in casu l. cum aus. ff. de cond. & demon. & l. iam hoc iure, ff. de vulga. eff. praesumptio, non autem fictio, vt sequenti lib. explicabimus.

78 Declaratur secundo his casus, vt locum non habet, quando si coniecturis conici potest, mulierem voluisse dare bona sua marito dotis nomine. Nam tunc dicitur esse, ita dare voluisse. Et coniecturas sufficere responderunt Bald. in conf. 183. Penitib. lib. 5. Abb. in conf. 46. num. 3. l. 1. & Calcanes in conf. 1. c. 3. vers. adhuc accedat. & aliquos infra commemorabo. Coniectur autem hoc in casu colligi solent vel ex facto, vel ex verbis, sicuti ex ordine eas referemus.

79 Prima est coniectura a facto sumpta, quando si mulier passa fuisset, patientia quamdam formam maritum possidere bona sua. Ita Bart. in d. q. 7. Mulier habens amplum in p. vlt. in fine. c. 2. vers. sed si tu p. neres. Et quia intelligitur, vt maritus ita possidens dicebat, audiente, & diligente ipsa muliere, bona illa, quae possidebat, & administrabat, esse bona ibi data in dotem. Nam haec patientia, quoniam formam appellat Bart. arguit mulieris consensum, ex sententia gloss. in l. Causi. ff. de pigno. alio. ac Cyni in l. inuicem. C. de procurat. & Dy in c. i. qui tacet. de regu. iur. in 6. Hanc coniecturam apertius probant Bald. in conf. 100. Mulierem maritum. lib. 4. Ang. in conf. 335. statuto conuenio Bononia. Calcanes in conf. 11. c. 3. vers. adest & alia praesumptio. C. 2. vers. adest etiam praesumptio. Bal. Nouell. in tr. de dot. part. 6. priuileg. 14. in fine. Roland. in tr. de lucro dotis. q. 7. a. in fine. Phauus in commentariis de lucro dotis in gl. 10. n. 40. Caeterum dubitant Dd. qui temporis cursum hoc in casu requirunt. Aliqui dixerunt, quod requiritur decennium, alij modici temporis, sicuti commemorat Phauus, cum quo sentio, modici scilicet temporis cursum sufficere.

80 Secunda est coniectura, quando in ciuitate extaret consuetudo, quod mulier nubens censetur dedisse bona sua in dotem. Nam tunc mulier nubens, nulla facta mentione dotis, praesumitur voluntatem suam, voluisse esse consensuendi consuetudinem, atque ita ea bona dotis nomine maritum dare. Ita affirmant Bald. in Auth. res quae. num. 12. vers. sed nuptia. C. communis de legat. Alex. in conf. 14. a. numero 2. lib. 5. in conf. 122. numero 9. & in conf. 142. num. 8. lib. 7. Corne in conf. 127. num. 5. lib. 3. Curt. in in Auth. per praeter. numero 13. vers. limitat etiam. C. vnde vir & vxor. & Roland. in tr. de lucro dotis. quest. 7. in fine. Caeterum dissentire videtur Phauus in tr. de lucro dotis. in gloss. 10. num. 39. vers. sed tunc, qui tamen subiungit, hanc esse posse leuem coniecturam. Ergo certe magis dubito, ob summam difficultatem, quae est in probanda hac consuetudine, quae multa requirit, vt apud omnes in l. de quib. ff. de legibus, & alibi script.

81 Tertia est coniectura, quando mulier esse longiori inferioris conditionis viro, qui verisimiliter non duxisset illam in uxorem nisi bona sua omnia dotis nomine dedisset. Ita Bald. in l. nulla, a. 2. vers. ff.

si autem. C. de iure dot. Alex. in conf. 122. num. 7. lib. 7. Calcanes in conf. 11. col. 3. vers. c. praesumptio est. Soc. in conf. 81. num. 6. lib. 3. Decius in conf. 3. 21. num. 8. & Curt. in in conf. 168. num. 7. Hanc etiam esse leuem coniecturam dixit Phauus in commentariis de lucro dotis. in gloss. 10. num. 39. Ergo certe satis probabiliter & vergetem existimo. Et eo magis locum habet, quando bona ipsa mulieris essent litigiosa, & maritus esset vir diligens & in foro versatus, vt considerat Calcanes praesentat in conf. 11. c. 3. vers. vltima adest. & vers. prima praesumptio.

82 Quarta est coniectura, quando maritus & mulier vna simul curantibus, bona ipsa mulieris, in effinio & catalo ipsius mulieris posita, describi in effinio & catalo ipsius viri vel mariti. Ita Calcanes in d. conf. 11. num. 7. vers. item non reperitur. & Corne in conf. 282. column. 3. vers. corroboratur. hoc, lib. 1. qui quidem Corneus intelligit, nisi ipsa mulier sit atate minor, quae dum expresse non potuisset confirmare dotem hanc, ita nec tacite. Et coniecturam hanc probauit etiam Phauus in commentariis de lucro dotis, in gloss. 10. num. 45.

83 Quinta est coniectura, quando mulier si saepius extrajudicium affirmasset, se dedisse bona sua in dotem marito. Nam et si consensio hac extrajudicialis absente marito facta, non faciat plenam fidem attamen inducit praesumptionem. Ita scripta Bald. in conf. 150. Mulierem maritum. lib. 4. vlt. cum declarat & intelligit Roland. in tr. de lucro dotis. q. 7. a. num. 12. & 13. qui receperit & Soc. in in conf. 81. num. 19. lib. 2.

84 Sexta est coniectura ducta a verbis, ex quibus colligitur praesumptum voluntas mulieris, quod voluerit constituere dotem. Primum est exemplum quando si mulier dixit viro. [Ego do tibi me & mea] alio non expresse. Nam tunc bona omnia praesumuntur data in dotem. Ita Baldus in l. nulla, a. num. 2. C. de iure dotum. & in l. vlt. in m. 10. C. de sentent. quae sunt certa quantitas. Roman. in conf. 44. num. 4. Alex. in in conf. 4. a. 1. Rolandus in tractatu de lucro dotis. q. 7. 1. & Phauus in commentariis de lucro dotis. in gloss. 10. num. 46. Cum enim verbum do, significet dominij translationem, ff. si ita, in iustitia. de alio. sequitur dicendum dotem per ea verba constitutam esse.

85 Secundum est exemplum, vt si mulier dixit, [assigno tibi bona mea.] Nam & tunc praesumitur ea dedisse in dotem. Cui verbum assigno limpoat dominij translationem. l. dota fructus. ff. vltim. cum l. sequi. de iure dotum. & comprobatur auctoritate multorum in conf. 201. num. 6. lib. 3. ubi de egregia facti specie pro Serenifili Regina Daniae respondit.

87 Tertium est exemplum, quando mulier dixit, [trado tibi me & bona mea.] Hoc etiam casu bona illa censentur data in dotem. Ita tradit Bald. Nouell. in tr. de dot. parte sexta. priuileg. 10.

Verum in Baldo Nouello dissentient ex recentioribus Rolandus a Valle in tr. de lucro dotis. q. 7. 3. & Phauus in d. gl. 10. num. 46. adducti auctoritate Baldi in l. vlt. in m. 18. C. de sent. quae sunt certa quant.

88 Quartum est exemplum, vt si mulier dixit, si quod non intendebat bona sua esse data in dotem, nisi consecraret publicum instrumentum, si ergo conficiatur instrumentum, censentur data in dotem. Ita Curt. in in conf. 168. num. 7. vers. adest & alia. qui & similem ex alijs verbis coniecturam colligit.

89 Septima est coniectura, quando si mulieri relicta fuissent a patre vel alio testatore aliqua bona causa dotis, & ipsa deinde nupsisset, nulla expressa mentione facta ipsius dotis. Hoc sane casu praesumitur, quod bona illa in dotem dederit viro. Ita Rainus in rubr. ff. solut. matrimonij in l. eadem antiquissima epistola anno 1546. numero 3. quam voluit allegare Boer. & melius idem Rainus in l. iura noua. m. 228. & in conf. 224. a. 5. lib. 1. Et idem respondit Soc. in in conf. 3. num. 2. & 13. lib. 2. qui ff. declarat statum Mantuae de lucris matrimonialibus. Et hoc fecerunt etiam Phauus in d. tractatu. de lucro dotis. in gl. 10. num. 45. vers. alio etiam in casu, idem scriptum Montentius in commentariis ad statuta Bononiae. lib. 4. rub. de doli. refutandus. ff. praeter omnia. vltima gl. omnia bona, qui intelligit praedictos Doctores, vt mulier praesumatur dedisse in dotem illa bona legata, & nihil ultra.

90 Verum in praedictis dissentit Perouus in conf. 40. num. 52. lib. 1. qui de eadem facti specie de qua fuerat interrogatus Soc. in in super dicto statuto Mantuae, contrarium respondit. Quicquid. m. 54. distinguit quatuor casus. Quorum primus est, quando si mulier seu alius eius nomine dotem primo viro dedit, vel promissit. Deinde mortuo primo illo viro contraxit cum secundo, nulla facta dotis promissione. Hoc casu praesumitur, secundo marito promissa cadem dos, quae primo data fuit. Hunc casum explicauimus supra in quaer.

Dotata an præsumatur mulier, quæ iam nupta reperitur.

SUMMARIA.

1. Dotata non præsumitur mulier, & æssenti probandi onus incumbit.
2. Matrimonium non dote, sed æssentibus contrahitur.
3. Matrimonium sine dote esse possunt.
4. Maritus constituit, & ex ipse dote præsumitur (speciatur numerationem consensu esse.
5. Argumentum ab usu & solitis, recitissimum est.
6. Dotem mulieri numeratam fuisse, coniectura sufficiens.
7. Dotata mulier præsumitur, cum maritus dum alione at præstitit. Dubia tamen ea est præsumptio.
8. Dotem suam mulier in testamento legans alicui, coniectura præbet, dotem am fuisse.
9. Afferens aliquid in articulo mortis, ad detrimentum alterius, non adhibetur fides.
10. Verba enuntiativa alicuius instrumenti, mentionem æssentia de dote eam præbent.

DEBITARI etiam contingit, an mulier si nupta præsumatur dotata? Dubitationis huius exemplum afferri & proponi potest si statuto causum sit, quod si illa dotata excludatur à successione, si nupta, eueniente causa successione, petat adempti & masculi afferant eam excludendam tanquam dotatam, an ex quo nupta est, præsumatur dotata, ut excludatur. Lucas de Peña in l. 3. in præsum. §. C. de apcho publ. lib. 10. scriptum reliquit, mulierem non præsumi dotatam, ut à successione excludatur, sed si qui vult eam excludere, probare debet dote ei fuisse numeratam. sic & Corn. in conf. 49. num. 10. in conf. 212. num. 6. vbi. & idem l. 1. & in conf. 94. colum. 3. lib. 2. & prius Baldus in Auth. in re. que sol. 2. C. de numerat. de legat. & hoc fecit etiam Bruns. in tract. at. Quod si nupta masculi ratione non succedat, art. 6. v. 227. Et hoc quidem sententia etiam ratione fulcitur, quod afferens, non autem negans, incumbit probandi onus. l. 2. §. de probat. & l. 1. de test. C. de cap. & possunt. reuer. Et rursum matrimonium non dote, sed affectibus contrahitur. l. 3. §. de iure dotum & l. vltim. C. de test. sed. Possunt enim matrimonium à esse sine dote. Et idem iussurgetur à fortiori illa recepta sententia, quod quando maritus constituit, re secepisse dote, non præsumitur re ipsa causa numeratio, sed quod sit confessus ipse futura numerationis, ut dicimus in l. 1. in præsumpt. 12. si ergo non præsumitur præsumitur numeratio marito, qui ita est confessus, quanto minus præsumitur numerata mulieri, quæ confessus non est? Nec hic repugnat quod Campegio in tract. de dote, parte 5. §. 977. motus auctoritate Anch. in conf. 184. scripsit, imò mulierem præsumi dotatam. Idem quoque respondit Decianus in conf. 49. num. 4. lib. 2. adductus auctoritate Cornelii in conf. 212. lib. 2.

Nam repōdetur, Ancharanū nil ad rem scripsisse eo in conf. 164. nec in alio, quod hæcenus videre poterimus, etiā vñs fms aliquid diligetia in eo perquirere. Cornes vero in d. conf. 282. num. 6. contrarium respondit, ut etiam præsumi retuli. Non etiam obstant aliqua, quæ hac pro opinione à Luca, & à Cæpego adductæ sunt. Et primo l. vlt. §. si facio. in fine, ff. quæ in fraudem crediti lib. 1. cum si indotata vxore ductus non fuerit. JEt in l. apud Celsum. §. sed et mulier. & in l. pur. §. si cum ff. de doli mali numerat. responsum est, non admitteri exceptione doli contra maritum petentem dote, quod præsumptio sit, quod nūc dote, & promissa ei fuisset, non duxisset illam in vxorem. Nam repōdetur, præsumptionem quidem esse, quod vir ductus non sit in vxorem sine dote: Non tamen inde sequitur, quod mulieri nupte numerata fuerit dote.

Secundò adducitur l. si pater. §. 1. & l. si liberis. ff. de pactis. dotal. Verum nil ad rem pertinent, cum solum ibi dicatur, non vole-re hæc, quo mulier indotata maneat, atque præsumitur dote tam fuisse promissam, vel numeratam.

Tertiò Campegio argumentatur ab usu, & solitis quod testamenti genus receptissimū est l. ceteris conditæ. §. si in manu. vbi Decian. ff. si cert. petat. Atqui viri consueverūt ducere vxores dotatas.

in quarta casu. Et casus ille omitti poterat à Beronio, cum non multum ad rem hanc pertineat.

Secundus est casus, quando filia, cui pater in testamento dote reliquit, actiones sibi competentes cessit marito seu sponso, ut petere & consequi possit quod sibi dotis causa fuit relictum. Hoc casu dicitur mulier bona illa relicta, dotis nomine dedisse marito. Ita Beron. prænotato in loco. Quam quidem traditionem ea ratione confirmo, quia cessit actionum significat, mulierem voluisse quod maritus haberet jus in eo relicto, alioqui satis fuisset, consisteret cum procuratore, vel operari ut tanquam maritus, socius & procurator à lege constituitur, experiretur ad ipsius mulieris commodum. Item qui actiones cedit, reponere dicitur cessionarium in sui locum, & consequenter trāsire in eum bonorum dominium. Alex. in l. provinciali. §. si ego. iur. 9. ff. de operis noui munt. & confirmatum conf. 201. num. 13. lib. 3.

Tertius est casus, quando filia filii pater reliquit dote in testamento. ante contractum matrimonium petiit illud legatum, & præstitit cautionem, de conuertendo legatū illud in dote: deinde cōtraxit matrimonium, nulla dotis expressa promissione facta. Hoc sane casu, præsumitur mulier hæc, dedisse bona illa in dote. Ita Beron. in d. conf. 40. num. 58. vers. 3. casu, qui scribit, idem fensile Ruin. in d. rub. ff. solat. matr. in lectura antiqua. num. 8. & in uenia. numer. 228. Potest afferri ratio, quod præsumitur quæ obseruare voluisse promissa, atque ita dote constituitur, sicuti facere tenebatur.

Quartus est casus, quando filia, cui pater dote reliquit in testamento, mortuo ipse pater non petiit relicti sibi præstari, sed nupti viro, cui nihil expressè dotis causa promittit. Hoc in casu sunt opiniones. Beron. in d. conf. 49. num. 58. vers. 4. casu, respondit mulierem non præsumi dedisse bona illa in dote. Et motus est Beron. traditione Bar. in d. 7. 4. §. 1. & 2. colum. 1. ut retulimus supra in principio huius quinti casu. Nulla enim (vult dicere Beron.) est differentia inter casum Bar. & sequacium, & hunc nostrum. Ceterū à Beronio (vt dixi supra) differentium Ruin. in d. rub. ff. solat. matr. in lectura antiqua. num. 8. & nota, num. 228. & in d. conf. 224. num. 5. lib. 1. & Soci. iur. in d. conf. 2. num. 2. & 13. lib. 2. Inquit enim Ruin. in d. rub. num. 228. quod licet mulier dote non constituerit marito in eo credito, quod nihilominus cōpelli poterit à marito, agere ad cōsequendam legatā, & illud conuertendum in causam dotis, sicut & alias hoc modo agitur. in l. cum plures. §. mellem. ff. locati. l. Iulianus. §. pen. ff. de acq. empti. & l. si ff. vltim. ff. de leg. 1. Et illis in locis Bar. annotat. Hæc consideratio non respondit Beron. cum eo tempore quo ipse reddidit illud responsum in d. conf. 40. adhuc non esset impressio potestatis committari ipsius Ruini ad d. rub. solum. Matro. Quocirca responderem ego, diuersos admodum esse casus illos d. mellem. §. pen. & §. vlt. à casu nostro. Illis enim in casibus certū, & clarum est, quod illi colono competeat actio cōtra dominū, vt efficeret, quod posset vel re sibi locata. Ita quoque in casu d. Iulianus. §. pen. actio cōpetebat emptori contra venditorē, pro dāno dato ab inquilino, cui ab ipso venditore reueruata fuerat habitatio. Ita & in casu d. l. si ff. vltim. actio competeat legatario contra hæredem, vt legatum sibi præstetur. Non est ergo mirū, si illis in casibus colonus dominum, emptor venditorē, & legatarius hæredem, compellere poterūt, agere contra eos qui dānum dederunt, & legatū præstare tenebūt. Sed diuersum est in casu nostro, in quo non est certū, nec apparet, quod maritus ius habet cōtra mulierem, causa huius legati. Nil enim illa illi promittit. Nil enim illi à testatore ipso fuit relictum. Non etiam multum vrget consideratio Socii. iur. in d. conf. 8. num. 4. §. 1. & 16. lib. 2. dum argumentatur à verisimili, & à solitis, quod scilicet verisimile sit, maritū voluisse dote sibi constitui, & non sive ducere vxorem indotatam. Et consueuere viros querere prius, & ante nuptias, de dote. Non inquam, vrget hæc cōsideratio, quia id est dicendum in casu principali huius quinti casus, aduersus Bar. in d. 7. 4. §. 1. & 2. casu, & alios, qui Bar. secuti sunt. Crediderim tamē verisimile esse hæc Ruini, Socii & Pharnacij opinionē, & ab ea non esse recedendum. Cum (vt dicebat Socii, in d. conf. 8. num. 4.) videatur hoc in casu habita quādā relatio ad testamentū patris, qui dote legauit, quæ admodum similis sit relationi, quando mulier succedens nubi, dicitur promittere dote, dum primo, etiam cum habita censetur relatio quædam, sicuti diximus fup. in quarto casu. Et accedit, quod filia censetur voluisse exequi voluntatē patris, qui legatum fecit, vt dotis causa haberet. Ex quibus cellat illa Beronij consideratio, quæ non habet locum, quando alia extat contraria cōiectura, sicuti hic extare diximus.

Quarta, dotalia regulariter reperi non possunt constante matrimonio: Paraphernalia verò possunt, solum enim dicitur maritus habere tantum mandatum administrationis à muliere, *l. si. C. de pad. conuent.* & dicuntur in sequenti præsumpt. quod sine mandatum ad libitum potest reuocare. Different etiam inter se paraphernalia, & extra dotem. Nam (vt diximus) paraphernalium custodiam habet maritus: extra dotem verò non habet. Ceterum Aretinus in *confilio 159. numero 5. sentit*, t nullam hodie esse differentiam inter paraphernalia, & extra dotem: & Aretinus secutus est nouissime Theissus in *de eis. lib. 2. sed ab Aretino dissentit Socin. sen. conf. 82. num. 19. lib. 4. & cum Socin. sentiunt alij, quos in subsequenti præsumptione commemorabo*. His expolitis, dicendum est, an & quando bona data à muliere marito, præsumantur, vel dotalia, vel paraphernalia, vel extra dotem. Et primum agemus quando est dubium, an sint dotalia, vel paraphernalia. Deinde explicabimus, quando constat non esse data in dotem, an præsumantur paraphernalia, vel extra dotem.

Quod attinet ad primum caput, dum ambigitur, an bona mulieris præsumi debeant dotalia, vel paraphernalia, quæ ab eo promissa, vel tradita fuerint marito, ante vel post consummatum traditum quod dotem. Quoniam sanè in capite, tres præcipue casus distinguunt Bald. Nouel. in *tr. de d. in 6. par. prin. lib. 4. & Ruin. in rub. ff. fol. matr. nu. 166. vers. circa p. postquam*. Ergo verò clarioris traditionis gratia, quatuor consueuimus.

Primus est casus, quando t mulier tempore matrimonij, vel post, nulla dote data, vel promissa marito, ei promissit bona sua simpliciter, nulla scilicet expressa causa. Hoc sanè casu præsumitur, quòd causa dotis, nulla illa promiserit. Ita manifestè Bald. Nouel. in *d. prin. leg. 1. q. col. 2. vers. 1. & Ruin. in d. rub. ff. fol. matr. nu. 166. vers. ergo autem puto*.

Primo affertur text. l. quod autem, ff. de iure dot. cuius verba in bene emendatis codicibus sic leguntur: [Quia autem in stipulatione non est necessaria dotis addictio, etiam in datione tantum ducimus.] Ibi patet dationem & promissionem à pari procedere: vt quæmadmodum in datione bonorum facta à muliere marito, causam dotis exprime necesse non est, ita nec in promissione, quia satis præsumitur. Nec repugnat consideratio *gl. lib. & Bart. in sua dist. 7. mulier habens anulum, in solutio. nu. 1. in fin. quod iam antea actum fuerat inter partes, de dote constitutenda, quia interpretatur hæc diuina, sicuti animaduertunt Bald. Nouel. & Ruin. præcitat in loco, qui item subiungit, restituerunde mulieri soluto matrimo. non conuenire literæ textus, nec illi titulo.*

Secundo suffragatur text. l. tritum, ff. de verb. oblig. quod probatur secundum Bart. h. quod promissio facta sine causa valet, quando præcessit aliquis contractus, quia præsumitur facta promissio ex illa causa. Atqui hic præcessit contractus matrimonij, quod fuit illa causa requirit & dotem. Ergo promissio simpliciter facta à muliere præsumitur causa ipsius matrimonij, & sic dotis.

Tertio confert, quòd promissio t sine causa facta declaratur ex qualitate personæ, cui facta est, sicuti dicitur, quòd promissio annua t facta pauperi & inopi sine causa, declaratur ex qualitate personæ pauperis, quod scilicet causa alimentorum facta fuerit, vt traditur Bart. in *l. Stichum. §. 1. ff. de verb. obi. lib. 4. in Lauitiana. nu. 6. de vifig. & alios plures congegit in conf. 122. lib. 5.*

Atqui nostro in casu qualitas personæ, cui facta est promissio, est ipse maritus, cui dos solet & debet præstari. Ergo præsumitur causa dotis facta promissio.

Nec obstat, quòd hoc in casu videatur facta quædam donatio à muliere marito, quæ t constante matrimonio prohibetur. Nā respondet Bald. Nouel. præcitat in loco, multis modis, quos hic non repetam, ne ex scriptis scripta conficiam.

Secundus est casus, quando t mulier ante vel post contractum matrimonium simpliciter, & sic nulla expressa causa, tradidit bona sua futuro marito, cui nullam dotem promiserat. Hoc etiam casu traditio illa præsumitur facta ex causa dotis. Ita in specie scripsit Bald. Nouel. in *d. prin. lib. 1. q. col. 2. vers. 1. & Ruin. in d. rub. ff. fol. matr. nu. 166. vers. ergo autem puto*.

Secundo ex ratione vius est Bald. Nouel. quòd quando præsumi potest alia causa, quàm donationis, nunquā præsumitur t donatio. l. si verò non venimus ad §. item Papin. ff. mand. l. cum asserit. ff. de sol. & late scripsi in lib. 2. de arbit. ad §. 1. nu. 1. Atqui hoc in

casu præsumi potest alia causa, quàm donationis, præsumi enim potest causa dotis. Ergo illa debet præsumi. Cæterum hæc argumentatio non concludit, vt recte animaduertit Ruin. in *d. rub. ff. fol. matr. nu. 195. vers. & per prædicta*. Est enim donatio non præsumitur, vt & nos concedimus, non tamen inde sequitur necessarium, quòd præsumatur dos cum præsumi possint paraphernalia.

Tertio itaque & melius confert d. l. tritum, arguendo à promissione ad traditionem, iuxta l. vi. Cad. l. Falcid.

Quarto suffragatur & illud argumentum considerandum supra à Ruin. per traditionem Bart. in *d. l. Stichum. §. 1. ff. de verb. obi.* Nec obstat quòd Bald. in *conf. 276. habet stat. col. 2. vers. sequitur videtur lib. 5. contrariam opinionem probauerit secundum Ruin. in d. rub. ff. fol. matr. nu. 195. vers. fol. contrarium, qui Bal. ipsum sequitur. Et respondit Bald. mulierem præsumi dedisse fructus, non autem proprietatem, quæ videtur concessa ex alia causa (inquit deinde Ruin.) hoc est, vt paraphernalia: Cum t præsumendum sit, id quod minus est damnosum mulieri, vt dicemus infra. Quæ sanè ratio nil vrget: quia huic præsumptioni repugnant alia supra commemorata: & accedit, quòd nec præsumi debet contra maritum, quòd scilicet voluerit ducere vxorem indotatam.*

Extenditur primum hic casus, vt locum etiam habeat, t quando bona essent excellentia, & vltra dotem congrua. Ita Bald. Nouel. in *d. prin. lib. 1. q. col. 2. vers. 1. & Ruin. in d. rub. ff. fol. matr. nu. 166. vers. ergo autem puto*.

Extenditur secundo, vt locum etiam habeat, quòd t diu potest contractum matrimonium tradita fuisse hæc bona. Ita Bald. Nouel. in *d. rub. ff. fol. matr. nu. 166. vers. ergo autem puto*.

Tertius est casus, quando mulier t vel ante, vel post contractum matrimonij, & dote iam data, vel consueto marito, eidem simpliciter, & sic nulla expressa causa, tradidit bona sua ipsi marito. Hoc sanè casu præsumitur non causa dotis, sed vt essent bona paraphernalia, tradidisse. Ita *gl. 3. l. de pact. conu. & in fin. C. de iure dot. col. 1. Bald. in l. multa nu. 2. vers. breuiter. C. de iur. dot. & in vi. nu. 1. vers. sed non p. d. præsumitur. C. de sent. quæ sine cert. qum. Bald. Nouel. in d. prin. lib. 1. q. col. 2. vers. secundus casus principalis. Ruin. in rub. ff. fol. matr. nu. 195. vers. ff. verò d. et in conf. 222. nu. 1. in p. & nu. 6. lib. 1. & de iur. in conf. 131. nu. 10. qui etiam de eadē facti specie responderit aduersus ipsum Ruin. in hoc tamen eo conuenit. Idem scripsit Phanuc. in *tr. ad d. de iur. dot. in l. 1. nu. 47. Et sententiæ hæc probat. l. si ergo, §. dotis, ff. de iur. dot. ibi. fidei cum non puto hoc agi inter viri, & vxorē, vt dominium ad eum transferatur. Idem probat l. vi. C. de pact. conu. Et accedit ratio, quia t dotis constitutio maius præiudicium, & detrimentum affert mulieri, quàm traditio in causam paraphernalia: cum (vt diximus supra) dotis fructus efficiantur marito, qui & dñs rei dotalis est, constante matrimonio paraphernalia verò non, sine volutate mulieris, vt dicemus in subsequenti præsumptione. Non ergo præsumitur, quòd mulier, t quæ sui natura dicitur avara, vt alius diximus, voluerit transferre dominij, atq; in dotē constituere. Cōterit, & ratio, quòd dos t in certis bonis designata, & constituta, in reliquis esse nequit, arg. l. maritus. C. de procur. & l. stipulationes cōmodissime. ff. de verb. obi. & facti regulæ l. cum preter §. 1. ff. de iudic.**

Declaratur hic casus, vt locum non habeat, quòd aliquibus t ex verbis, & signis colligitur mulierem voluisse etiam hæc bona esse dotalia. Ita probat d. l. si ergo, §. dotis ibi, ff. de iur. dot. vt flant, efficit mariti. Et manifestè respondit Ruin. in *d. conf. 222. nu. 7. lib. 1. & senerunt alij, quos statim commemorabo*. Primum est signum, quòd mulier vlti fuerit significatibus translatione dominij, vt si dixisset do tibi hæc bona mea. Ita in specie docuit Ruin. in *d. rub. ff. fol. matr. nu. 195. vers. secundus casus. Nam verbi ff. do* significat dominij translationē & sic itaq; in *tr. de ad. et ibi ipse Ruin. dubitet. Et simile tradit Dec. in l. si donatione nu. 38. C. de collat. quòd pater dat filio rem aliquam, non vt peculium, sed vt donatum, dedisse præsumitur, cum vius fuit verbo, [do]. Quæ de re dicemus infra.*

Idem est quando mulier dixit, quòd assignat bonis sua marito, Cum enim hoc verbum, [assigno] significat t dominij translationem, l. adu. fructu. §. vlt. cum l. seq. ff. de iur. dot. & scripsi supra in *6. præsumpt. in 7. conu. sequitur dicendum, bona præsumi data in dotem*. Verum Ruin. in *d. conf. 222. nu. 2. & col. vlt. vers. & quantum, lib. 1.* in specie non admittit, quòd his verbis dicitur constituta dos. Idem est, quando t mulier dixit, quòd maritus habere debet bona ad vtendum, fruendum, & sciendum perpetuo, quicquid placuerit. Ita in specie respondit Ruin. in *d. conf. 222. nu. 27. simile est* vt responderunt Grat. in *conf. 20. lib. 2. & Paris. in conf. 39. mm. 21. cum dixerunt, patrem censeri donasse filio, non aut in peculium concessi*.

concessisse, quando dixit [ad habendum, tenendum, & quicquid placuerit faciendum] Iqua de re dicemus infra in d. *presumpt.*

Ceterum dissente in specie nostra Decius in d. *conf. 622. num. 11. vers. ultimo* non inquit, quod (vt dixi supra) de eodem facto respondit contra Ruin. Inquit enim Decius, prædicta verba, ad vendendum, intelligi solum respectu fructuum, & ideo subsecutiva verba, & facienda perpetuo, intelliguntur, id est, donec vixerit. Quæ sane consideratio non concludit: cum fructus paraphernalium ab initio non concedatur marito, vt de eis possit ad libitum disponere, sed vt habeat custodiam, & administationem, & ea impendat pro communi vii vxoris, & proprio, vt diximus supra. Et ideo verba hæc magis continent fructibus dotis, quos ipse maritus suos facit, & ad libitum de eis, dum vivit, disponit. Non hic commemoro alia verba prædictis similia, quibus dominijs translatio, & consequenter dotis consensio significari potest. Multa enim haberi possunt ex his, quæ dicemus infra in *presumpt. 29. ad fin. vbi de re a patre data filio in peculium, vel donata, distinemus.*

30 Secundum est signum, quod colligitur ex his verbis, [pro supradictis]. Nam supradictus dicitur quoddam dotis argumentum, Ita sentit, & pro absoluto habuit Ruin. in d. *conf. 222. nu. 7. lib. 1. Verum de eademmet facti specie interrogatus, dissente Decius in d. conf. 321. num. 11. vers. non obstat quod.* Cum dictio, [supra] exponatur, id est, ultra, & ex conditio, & si vii tenentur, vt sed si habet ff. *locati. & l. diuorto. §. ob donationem, vers. tenentur locatio ff. sol. matrim.* Quæ quidem consideratio nil vrget: quia etiam si exponimus ultra dotem, non tamen fit, quin dici possit argumentum dotis, quod est proprie ultra dotem principale.

32 Tertium est signum, quando dos ipsa iam data marito effectus tenet, cui si coniungeretur, deinde traditum ab ipsa muliere, efficeretur quo congrua, & digna illo marito. Ita sentit Bald. in d. l. nulla nu. 2. in fin. C. de iur. dot.

Nec quicquam vrgit considerationes Ruin. in rubr. ff. *sol. matr. nu. 191.* quia et si mulier nupta, non sit magis obligata ad dotem, quam ad consignationem paraphernalium, intelligi etiam potest, quod traditio facta fuerit causa paraphernalium. Nam respondetur, quod cum agatur de interpretanda mulieris dubia voluntate, dicendum est, cum voluisse causa dotis tradere, vt dotem congruam, & viro dignam constituat, atque id faciat, quod iuri & æquitati conuenit.

33 Quartum est signum, quando maritus i dotem sibi iam constituta recipit alia bona ab vxore, & eius virtutem percipiendos omnes fructus tam naturales, quam industriales, & illos pro sui voluntate consumit, etiam ad propriam sui utilitatem, sciente & patiente ipsa muliere. Nam tunc præsumitur, quod bona illa, & quibus fructus percipit, fuerint sibi tradita non vt paraphernalia, sed vt dotalia. Ita docuit Ruin. in rubr. ff. *sol. matr. nu. 193. vers. tertio limitari.* Et motus est Ruin. simili traditione Salic. in l. *filice cuius. C. fam. l. erit. & in l. si donatione. C. de collat.* cum dixit, quod licet traditum a patre filio, præsumatur in peculium: at tamen si diu, vtputa per decennium passus est pater filium percipere & consumere fructus, præsumitur patrem donasse bona illa. Quæ de re copiosius disceptamus infra in d. *presumpt. ad fin.*

34 Quartus est casus, quando mulier i nullam dotem viro constituit, vel promittit, sed bona sua, que non tradidit marito expressè, passa est aut possidere, & de fructibus ad libitum disponi, vtque ad eius mortem. Hoc casu non præsumitur titulus dotis, sed potius quod concesserit vt bona paraphernalia. Ita Bart. in d. *disputa. 7. in solutione. nu. 3. Bald. Nouel. in d. quæstio 14. sol. vii. vers. tertio est casus. & Ruin. in d. rubr. ff. *sol. matr. nu. 193. vers. tertio est casus.* Ea ratione motum, quia ex ipsa patientia, etiam si i se sit diuturna, non igitur præsumptio tituli, quando agitur de magno præiudicio, vt est de amissione domini l. nulla C. de re vend. & l. diuina. C. de præscr. long. temp. & in specie idem annotat ubi Bart. in l. cum de re in rem verso. nu. 2. vers. vii traditum de magno ff. de viro. quæ de re differemus infra in *presumpt. 121. num. 9.* vbi explicabimus totam illam traditionem Bart. in d. l. cum de re in rem verso. Et hæc quidem opinio retinenda est, et si Bald. in *conf. 50. mulierem maritus, lib. 4. contrariū responderit.**

36 Declaratur hic casus, vt locum non habet, quando i maritus publicè, & palam, sciente muliere afferuit se possidere, & retinere dicta bona, vt dotalia vxoris suæ. Nam tunc dotalia præsumuntur. Ita Bald. Nouel. prædicto in l. i. cum de re in rem verso. in l. nulla. C. de iur. dot. Idem sentit Calca in *conf. 1. sol. 3. vers. ad iur. in rem alia.*

Secundum caput huius disputationis est, quando constat bona

non esse dotalia, quippe quæ nec verè, nec præsumptiue data fuerint in dotem: an modo præsumantur paraphernalia, vel extra dotem? Et dicendum est, in dubio præsumi i extra dotem. Ita respondit Comen. in *conf. 104. queritur nulla.* Est ratio, quia vt dicatur i paraphernalia, requiritur (vt dixi supra) aliquis actus vel traditio, vel illatio in domum: qui sane actus non præsumuntur, cum sint quid facti, l. in bello §. facta. ff. de capt. & possim. reuer. Hæc tamen traditio locum non habet, quando bona illa diu fuisse ad administrata tanquam paraphernalia. Ita declarat Comen. in d. *conf. 104. cum multis subseripserit. Et idem sentit Insa in l. maritus, in fine. C. de procurator.*

PRÆSUMPTIO IX.

Fructus bonorum dotalium, paraphernalium, & extra dotem, an & quando præsumatur mulierem, ita concessisse marito, vt dicatur eos superlucrat.

SYMMARIA.

- 1 Paraphernalia bonorum administrari & custodia, mandata dicitur marito.
- 2 Secus in bonis extra dotem, nu. 2
- 3 Paraphernalia bonorum, & eorum quia mulier habet extra dotem, quoad fructum perceptionem nulla est differentia.
- 4 Dotalia bonorum fructus, matrimonio constante, mariti efficiuntur.
- 5 Vnfructum rei mariti dotis nomine tradens, non vnfructum marito concessisse præsumitur, quod solum matrimonio est constitutum.
- 6 Paraphernalia bonorum fructus, aut extra dotem, si aduoc. extant, mulieri vel eius hereditas sunt restituenti, nec maritus eos lucratur.
- 7 Paraphernalia bonorum fructus, igitur muliere consensum maritus, sine naturalibus, sine industrialibus, sine ciuilibus sunt, restituere tenetur.
- 8 Ratio redditur nu. 3.
- 9 Possessor quilibet mala fidei omnes fructus, vel eorum estimationem restituere tenetur.
- 10 Paraphernalia aut bonorum extra dotem, fructus industriales, valente muliere maritum consensum, ad estimationem non tenetur.
- 11 Contraria refertur opinio, nu. 12.
- 12 Tertia opinio, quia distinguitur, nu. 15.
- 13 Vnfructum lucrum in bonis est, & odiosum.
- 14 Refertur, verbum esse, & firmiter stare.
- 15 Possessor bone fidei quod dicitur.
- 16 Fructus naturales in rem valorem, quando restituit maritus.
- 17 Et quid de modici, nu. 17.
- 18 Fructus qui in rem vel modici valorem, arbitratibus index.
- 19 Paraphernalia in bonis aut extra dotem, nec consentiens, nec contradiens mulier, quoad fructuum perceptionem, & consumptionem, tenetur maritus ad restitutionem tam naturalium, quam industrialium.
- 20 Taciti habetur pro consentiente, quando vii tacuit maritus in interuenit aliquis alius possessor.
- 21 Paraphernalia bonorum fructus præsumitur mulier viro habere voluisse, nullam quando dotem constituit. Idem præsumitur, si maritus sui possederit, nu. 22.
- 22 Fructus non præsumuntur consumpti, sed adhuc extare.
- 23 Res quævis mobilis extare præsumitur, nisi probetur amissa.
- 24 Fructus quando extare, vel consumpti præsumantur, indicia arbitrio tribuendum.
- 25 Fructus qui, & quos percepti sunt, conueniunt probari posse.

EXPLICAVIMVS superiore præsumptione, quæ dicantur bona dotalia, quæ paraphernalia, & denum quæ extra dotem, & quando præsumantur talia. Nunc differendū est de eorum fructibus, an scilicet & quando præsumantur acquiriti, & facti ipsius mariti? Præsumuntur tamen hoc explicem, repetendum est hic vnum, quod paucis exposui superiore præsumptione, bona scilicet extra dotem, quod bonorum i con videri differi a bonis, quæ dicuntur extra dotem, quod bonorum i paraphernalium custodia, & administratio mandata dicitur marito, l. vii. C. de pact. comen. & amplexu respondetur Ruin. in *conf. 222. nu. 2. lib. 1. & Dec. in *conf. 321. num. 11. qui ambo de eadem factis respondunt.* Cum enim mulier illa marito tradit, vel in domum in iuri, dicitur committere, & mandare custodiam ipsi marito, Ita Bald. in l. vii. nu. 3. C. de iur. quæque cert. quænt. Non verè quæ extra dotem custodia, & administratio non habet maritum, sed solus mulier, quæ bona illa non tradidit marito, nec in*

inter in domum inleuitur et de larat Bald. prae. in loco. Et idem respondit Conesin in conf. 4. queritur in loco. in. cui alij multi Doctores subfcripserunt.

Caterum Franc. Aretin. in conf. 19. num. 8. fecit nullam hodie esse differentiam inter bona paraphernalia, & extra dotem, quam generalis esse videtur consuetudo, quod mulieris bonorum quorumcumque suorum administratio, & custodiam permittant maritis. Dissentit ab Aretin. Socin. sen. in conf. 32. num. 19. lib. 4. qui respondit, non constare hac de consuetudine generali, sed iudicium difformem esse obseruantiam: cum aliquibus in locis mulieres concedant administrationem horum bonorum viris suis: alijs vero in locis non. Id quod indicant (ait Socin.) redditā docto-ribus responsa, de fructibus paraphernalium, & bonorum extra dotem. Ita sane de iure respondendo, differentiam hanc constituerunt Bald. in conf. 293. factum si proponitur in fin. lib. 3. & in conf. 279. quod an sint res, lib. 3. Alex. in conf. 42. num. 3. ver. ex his, lib. 4. qui quidem dixit, statutum loquens de paraphernalibus, non habere locum in his extra dotem. Crediderim quoad praesentem disputationem fructuum, nullam esse differentiam inter bona paraphernalia, & extra dotem, sicuti nec statutum Patavinum, sub rub. de succ. sponsum mulierum, & si aliqui accipere videntur, constituit differentiam inter vnum & alterum genus bonorum quoad effectum hunc. Et si enim paraphernalia ea esse dicuntur, quorum administratio mandata & concessa est marito, vt diximus, ita quod inde sequitur, virum fructus eorum percipere, & consumere posse. Attamen idem est de bonis extra dotem, quorum administratio etiam mulier non coëdit marito: nihilominus dum in fructus percipit, & consumit, ea sciente, & patiente, dicitur tunc ipsi viro mādare perceptionem, & consumptionem. Et propterea Bart. in l. pen. in prin. ff. ad l. Falcid. in ea tractatione, quando maritus lucrum fructuum bonorum quae mulier habet ultra dotem, non distinguit inter fructus bonorum paraphernalium, & bonorum extra dotem. Et si consideramus diligenter De omnes, quos infra commemorabimus, intelligentes eos assimilare, distinctione illius Martini Sillima, qua vltus est Bart. coëntem tamen fructibus bonorum extra dotem, quā bonorum paraphernalia. Et nos planius exponemus.

His explicatis, dicemus nunc: De fructibus bonorum dotalium. Non est ambigendum, quin illi efficiantur mariti cōstante matrimonio, dōtin fructus. Et 1. pro queribus ff. de vir. dot. & in speciere respondit Socin. sen. in conf. 32. num. 3. ver. piam praesentia lib. 4. & idem 299. scripti in conf. 33. num. 7. lib. 1. Idem est dicendum, quando maritus habet solum 1. rei vltus fructum, quem dotis nomine marito dedit, fructumque illi dedidit vltus fructus in dotem, vt illud solum maritini, reliquos fructus vero ex eo vltus fructus percipit ipsius mariti fiant, pro oneribus matrimonii. Idem 2. ff. de fructibus ff. de iure dotalium. Et hanc esse iuris praesumptionem scripsit lo. Andr. in additamento ad Spec. in iur. de praesumpt. ff. species. nu. 5. in verbo, impraesumptio. com. d.

De fructibus bonorum paraphernalium, & bonorum extra dotem, multae sunt traditiones, & distinctiones Doctorum: Illa tamen Bart. in l. pen. in prin. ff. ad l. Falcid. est magis recepta, sicuti testantur ibid. Alex. col. vlt. ver. quae videtur. & Afflict. in decis. 44. num. 7. ver. tamen distinet. & secundum eam fuisse iudicatum scripsit Guido Papae in q. 468. colom. 2. Et mihi etiam maximè probatur. Quo tamen clarius eam explicem distingo primum duo capita.

Primum quorum est, quando fructus consumpti non sunt, sed extant. Hoc in capite communis est omnium sententia, maritum non consequi hos fructus, sed esse restituendos ipsi mulieri, vel ea mortua eius haeredibus, de fructibus naturalibus & industrialibus scripserunt Bart. in l. pen. in prin. ff. ad l. Falcid. Bald. in conf. 276. Verbo statutorum in fin. lib. 3. & in conf. 278. Quod an sint res, lib. 3. Salic. in l. vlt. C. de pactis conuen. Castren. in l. pen. in prin. & ibidem Alex. col. vlt. ff. ad l. Falcid. Socin. sen. in conf. 12. num. 2. ad finem. ver. circa secundum, & num. 9. vbi de industrialibus expressim se respondit. lib. 4. Iason in l. maritus in fin. C. de procurato. Afflict. in decis. 44. num. 5. Idem dicitur de fructibus ciuilibus, hoc est, de vltus: vt respondit Socin. sen. in conf. 32. ver. circa primum. & de praedictis omnibus idem respondit Corn. in conf. 126. col. 4. ver. apud iudicando itaq. lib. 4. qui dixit non habere dubium. Idem de omnibus his fructibus censuit Tiliassus in decis. 287. num. 3. Et haec quidem traditio probatur primò, l. si stipulata. §. 1. ff. de don. inter virum, & vxor. vbi si vxor praestiterit marito annuum, hoc est, fructus annuos, mortuo marito mulier consequitur quod exat, id est, fructus non consumptos, sed extantes. Probatur secundo l. vlt. C. de pactis.

conuen. vbi datur facultas marito expendendi fructus paraphernalium in communes vtus, suos, & vxoris. si ergo non expendit sed extant, mulier illis consequitur. Et rursum in fine datur facultas vxori, con & vtendi vtus, sique fructus ab ipsiusmet debitoribus non obstante mandato marito facto: si ergo mulier potest non exactis exigere ergo poterit, & exactis existerent, consequitur cum suo nomine exacta fuerint. Accedit et tertio ratio, quod cum dominium horum bonorum sit ipsius mulieris, & scientiam eius sunt fructus ex illis provenientes, quos mulier vendicare potest, l. solum. §. menum. ff. de euid. [Meum est (inquit Celsus) quod ex re mea super est, cuius vt vindicandi his habeo.]

Secundum est caput, quando fructus sunt viro consumpti. Hoc in capite dubitandum sunt aliquot casus.

Primus est quando maritus 1. consumpsit contra voluntatem ipsius mulieris. Hoc in casu, maritus tenetur hos fructus restituere siue sint naturales, siue industriales, siue ciuiles. Ita absolute tenetur Bart. in d. l. pen. in prin. num. 3. ver. aut sunt consumpti. ff. ad l. Falcid. & ibidem Cast. Alex. colom. vlt. Ratum in nob. ff. solut. maran. nu. 292. Socin. sen. in d. conf. 32. num. 9. ver. aliquando & secundo sunt consumpti. lib. 4. qui expressim de industrialibus respondit sic & Afflict. in decis. 44. num. 5. Et ij quidem mori sunt textu l. de his in fin. C. de donat. inter virum, & vxor. quod quidem responsum est clarum, & aperum: conferet secundum Socinum, quod cum fructus fuerint percipi ex bonis ipsius mulieris, vendicari illi possunt, aut eorum estimatio. d. l. solum. §. menum. ff. de euid.

Tertio suffragatur, quod quando mulier declarat suam voluntatis non esse, quod fructus sic consumferuntur, dicitur reuocasse mandatum custodias, & administrationis cum & tacita voluntate mandatum reuocetur. ante laem. & l. si quis cum procuratorio. §. vlt. ff. de procur. & respondit ad rem Deum in conf. 33. num. 12. cum ergo maritus administratione carens consumperit, tenetur eos seu eorum aestimationem restituere: sicuti tenetur quilibet 1. malefidei possessor, vt scripti in commentarijs de recuperanda possessione, l. cum de 15. num. 399. num. 601. & num. 625. vbi demonstrat, possessorem malefidei teneri restituere fructus, tam naturales, quam industriales, & ciuiles.

Secundus est casus, quando maritus consumpsit fructus, volente, & consentiente vxore. Hoc in casu quod ad fructus industriales tres sunt Doctorum opinionēs. Prima fuit eorum, quia libet dixerunt, quod maritus 1. non tenetur hos fructus seu eorum estimationem restituere: sed dicitur illos superlucratos, quia mulier praesumitur donasse. Ita Bart. in l. pen. in prin. num. 3. ver. aut percipit ff. ad l. Falcid. Bald. in d. conf. 276. Verbo statutorum in fin. lib. 3. post Cynum & Rayn. in in. vlt. C. de pactis conuen. & ibidem l. vlt. Guido Papae in q. 468. col. pen. ver. & ibidem Alex. col. vlt. Afflict. in decis. 44. num. 5. Quae quidem traditio probatur eo tex. d. l. vlt. C. de pactis conuen.

Caterum respondit Cast. conf. 199. super primo reperio lib. 2. d. l. vlt. loqui in vtus quae, et inter fructus solent connumerari, vt scripti in commentarijs de recuperanda possessione, in c. de iudic. 15. num. 623. Nihilominus diuerfam admodum rationem habent 1. reliquis fructibus industrialibus. Nam in industrialibus non est tantus labor vt in vtus, quia & debitoribus iniuriis exiguntur. Et rursum lucrum 1. vturum est odiosum, & inhonestum: & ideo facilius à muliere remittitur. argu. cum pass. in prin. ff. de iure dotalium, & l. qui semel fecit. & l. cum quidem. §. 1. ff. de vtus. Quae sane considerationes leues admodum mihi videntur. Nam ita par labor, & industria considerantur in percipiendis fructibus industrialibus quā in exigendis vtus. Ita enim fieri potest, vt debitoris finem facilius exactiois, & fructuum industrialium perceptio difficilis, ob temporum iniuriam. Quod vero inquit Castrensis, lucrum esse odiosum, & inhonestum, nil ad rem nostram pertinet, cum praesuppondi finem termini habiles, quod scilicet agatur de vtus honestis & iure permittis: alioqui nec iure aliquo exigi possent. Quocirca dicendum est d. l. vlt. C. de pactis conuen. ita posse & debere intelligi de fructibus industrialibus, sicuti & de vtus: cum ita illi, vt haec possint concedi à muliere marito; & si industria collocat in his percipiendis, vt in his exigendis. Confer secundò tex. l. fructus. ff. de vtus, quod loci respondit Pompon. quod si maritus percipit fructus, ex re sibi donata ab eius vxore, quae sine donatione non consistit l. si ff. de don. inter vir. & vxor. & sic dominium maritum apud mulierem, maritus ille non restituit fructus industriales. Confer tertio d. l. de his. C. de don. inter vir. & vxor. vbi si mulier ni-

mulier nihil repetit ex proprietate paraphernalium a marito consumptis, ipsa muliere consentiente, multo minus repetit fructus ex illis bonis perceptos, & consumptos.

12. Secunda fuit opinio eorum, qui dixerunt, maritum indistincte, & absolute teneri restituere hos fructus industrialium, seu eorum affirmationem. Ita glo. in l. aduoc. C. de iure dotium. & ibid. Bald. & idem in l. vlt. de pactis conuen. & ibi etiam Angelus, & manifestum Cas. fuit in d. conf. 199. super prioris opinione. 2. v. v. breuiter ipsa diffinit. lib. 2. & eadem ratio est probare Socin. sen. in d. conf. 32. num. 30. v. v. terius fuit opinio. lib. 4. Et primò quod adducti sunt text. d. l. pen. in principi. ff. ad l. Falcid. quod loci respondent Scacuola, quod si maritus administrat paraphernalia vxoris, & ea ea fuit hares in totum inflatus, & grauius, vt decem vinctis filio, duas verò nepoti restitueret, debet ipse maritus, vt sciri possit, an locus sit falcidiz, computare in patrimonio ipsius maritis, quod ex bonis illis paraphernalibus administratis consecutus est. Loquitur (inquit Cas. fensis) absolute Scacuola tam de fructibus industrialibus quam de naturalibus, & tam de extantibus quam de consumptis. Nec vrgit interpretatio Bart. cum dixit, Scacuola affirmare quidem esse de his fructibus reddendam rationem, sed tamen non affirmare, quod restitui illi debeant. Nam inquit Cas. fensis non conueniet responsio facta in interrogationi. Interrogatio fuit Scacuola, an fructus illi sibi restituerent: si ergo diceremus, Scacuola respondit, reddendam esse rationem, responsio non conueniet in interrogationi. Quare consideratio Cas. fensis, quia Scacuola respondit, esse reddendam rationem, & non dixit, esse restituendum, dicitur respondisse negativè ipsi interrogationi, quod ad restitutionem. Socin. in d. conf. 32. num. 10. in fine. acutius considerauit, quod frustra redderetur ratio perceptionis & administrationis fructuum, si nulla fieri debet eorum restitutio. Rectius & verius responderi potest primo, Scacuola loqui eo in casu, in quo fructus ipsi extabant: sicuti significat illud verbum, [restituere]. Est enim restituere id esse & firmius stare. Vel & secundò, si intelligimus fructus fuisse consumptos, dicere possumus, d. l. pen. nil ad rem nostram pertinere. solum enim respondit Scacuola, in mulieris patrimonio, quod in rationem ille appellat, venire, & computari, quod maritus debuisset ex administratione bonorum vxoris. Porro quid deberet, vel non, Scacuola non definit. Nec definire potuit, cum ei propostum non fuisset, quales ij essent fructus, & an extarent, vel consumpti essent. Vult ergo dicere Scacuola, videndum prius esse, quomodo fructuum debitor esset maritus, & eos deinde in mulieris patrimonio computandos esse.

13. Secundò motus est Cas. f. in d. conf. 199. col. 3. v. v. patet ratio suadeat & refert, ac probat Soc. sen. in d. conf. 32. num. 12. maritum non facere hos fructus suos, ex quo non est bonæ fidei possessor, cum ex rebus alienis percipiat. Ille enim bonæ fidei possessor, qui possidet tanquam dominus, sicque cogitatione domini, hoc est, quod credatur dominus. L. apud antiquos. C. de furt. Sed quando quis scit non esse dominum, & percipit tanquam de re aliena, videtur percipere nomine domini. arg. l. ab vno ff. de neg. gest. & l. fam. ff. fam. ere. ubi Bart. Et idem ij fructus (dicunt Cas. f. & Socin.) ita ut illi fructus vxoris, perinde ac si ipsa perciperet, & extantes potarent vendicare, consumptos verò condicere. C. de iur. C. de reuend. Verum respondetur, quod cum mulier cōfenserit administrationi & cōsumptioni factæ a marito, presumitur ei donasse fructus illos cōsumptos: atque ita esse fructus maritum ipsorum fructuum consumptorum dominum.

14. Tertiò motus est Cas. f. prædicto in loco, & Soc. in d. conf. 32. num. 12. v. v. confirmat prauis, quod si de pomis & sic fructibus naturalibus ratio est reddenda, etiam modici sint valoris, & quam vt plurimum consumuntur in promiscuis vñs, quanto magis de fructibus industrialibus: qui multi valoris sunt. R. respondetur cōsiderationem hanc non concludere: cum fructuum naturalium alia sit ratio. Nulla enim ibi exitus maritis industria. Nec verum est, tenuis valoris restitui, vt dicimus infra.

15. Tertia fuit opinio eorum, qui distinguunt, quod aut ij fructus industriales tunc consumpti fuerint in vñs ipsiusmet vxoris, vel in communes vñs: & tunc non restituantur. Et hoc casu locū habet prima illa opinio Bart. & sequamur. Aut fuerint consumpti in vñs proprios ipsius mariti, & tunc tenetur restituere. Ita procedit opinio glossæ & aliorum, qui eam secuti sunt, qui distinguunt Bald. in l. vñs in matre. C. de bon. matre. & in conf. 495. Quædam sunt res. lib. 3. Ang. & Imol. in d. l. pen. ff. ad l. Falc. Fran. de Albergo. et in conf. quod est velatum in addito ad Bart. in conf. 127. lib. 3. Idem tra-

dunt Campeg. in tr. ad de dot. parte 1. q. 7. & Corn. in conf. 129. col. 4. lib. 4. Hæc distinctio non probatur lege: & quemadmodum primo in casu non fit restitutio, ita nec etiam in secundo. Cum enim in communes promiscue vñs, maritus consumit hos fructus, recte id facit, lege scilicet permitte. d. l. vñs. C. de pact. conuen. Ita [Et vñs aut quidem eorum, in casu & vxorem expendere.] Secundo verò in casu maritus etiam recte consumit, cum permittente consentienteque ipsa vxor faciat.

De fructibus naturalibus perceptis & consumptis a marito cōfistente vxore, distinguit Bart. in d. l. pen. num. 3. v. v. vñs fuit fructus, quod si vñs fructus multo valoris & non presumuntur donati a muliere ipsi viro, qui propterea eos tenetur restituere, in quantum factus est locupletior. Idem affirmant Bald. in conf. 293. falcis sic proponitur. col. um. vlt. v. v. quoniam ad primum. & in conf. 437. super dubio. col. 2. v. v. & breuissimè lib. 3. Alexand. in d. l. pen. in prin. col. vlt. v. v. quæ videtur. Soc. sen. in d. conf. 32. num. 8. v. v. scilicet a secundum. lib. 4. Aff. et in d. conf. 44. num. 5.

Et motus est Bart. textu l. i. stipulata. §. 1. ff. de donatio. inter virum & vxor. vbi si mulier quod annuum, id est, fructus annuos, vt diximus supra, præstiterit viro, & ex eis factus sit locupletior, condicit mulier. Intelligi hic locus debet de fructibus naturalibus, seu de fructibus annuis, qui præstuntur a muliere sine industria mariti. Intelligi etiā debet, quod fructus sunt multi valoris quia modici valoris nō repetit mulier, sicuti probat l. h. quod. §. ff. qui ff. eod. tit. Hæc sententiā manifestus probat responsū eiusdem Vlpiani in l. ex annuo. §. eod. de donat. inter virum & vxor. [Ex annuo vel menstruo, inquit Vlpianus, quod vxori maritus præstat, quod superfluo reuocabitur, si satis immodicum est] id est, supra vires dotis. si maritus, cuius maior est liberalitas. d. l. ff. stipulata. §. 1. multo magis condicit ipsa mulier. Conducit ergo quod est magnum, non autem quod est modicum vt statim dicemus. Consert l. vtrum. ff. eod. tit. de don. inter vir. & vxor. arguendo ab expensis ad fructus. Ibi enim ex genere & modo impensis, si coniectura. an cum donauerit maritus, vxoris negotium gerens si enim magna est donasse non censetur, sicuti nec fructus. Cum dixerim ex Bart. & sequamur sententiā, maritum restituere prædictos fructus naturales magni valoris, quantum ex eis factus est locupletior, obseruandum non existimo, maritum præsumi factum locupletiore. Ita Bald. in d. conf. 293. & conf. 437. Naturales vero fructus percepti, & consumpti a marito cōfistente muliere, si modici valoris erant, non restituntur: sed donati presumuntur. Ita Bart. in d. l. pen. in prin. num. 3. v. v. etiam in par. & ibid. Alexand. col. vlt. v. v. quæ videtur. Aff. in d. conf. 44. num. 5. & alij, quos supra commemorauimus. Et probat d. l. si de quod. §. ff. de donatio. inter virum & vxor. Consert. etiam l. vtrum. ff. eod. tit. cum similibus l. l. omnino. ff. de impens. in reb. data. falc. qui autem multi vel modici sint valoris fructus, credo & felici iudicis arbitrio: sicuti colligitur ex d. l. vtrum. quam hic visus est interpretari Euerard. in centuria leg. l. in loco a versimili. num. 10.

Tertius est casus, quando sumus in dubio, vt quia nō appareat, quod mulier cōfenserit, vel contradixerit perceptioni, & cōsumptioni fructuum. Hunc casum omisit Bart. in d. l. pen. vlt. ff. ad l. Falcid. sicuti aduertit Socin. & alij, quos nunc referam. Hocin casu dicendum est: non præsumi mulierem cōfensisse & propterea maritum teneri restituere omnes fructus, tam industriales quam naturales. Ita Bald. in conf. 293. falcis sic proponitur. col. um. vlt. v. v. quoniam ad primum. lib. 3. Andreas. Alphus. etiam consilia Baldi in conf. 366. Ad eundem locum dicendum. 2. Franc. de Albergo in d. conf. relato in additionibus ad Bart. in d. conf. 127. Alexand. in d. l. pen. in prin. num. 4. v. v. aut voluit a muliere esse ff. ad l. Falcid. Idem in cons. 42. num. 2. v. v. ff. de voluntat. lib. 1. & in conf. 63. num. 7. v. v. aut voluit a lib. 2. Item. Campeg. in tr. de dot. parte 1. q. 9. Rum. in conf. 162. num. 26. lib. 3. & in h. ff. solut. maritum. num. 192. v. v. vñs vero. Socin. sen. in conf. 32. num. 3. v. v. aliquando & tertio. & num. 35. v. v. ff. de quando voluntat. lib. 4. Alciat. in resp. 234. num. 3. Gratius in conf. 344. num. 42. & 46. lib. 1. & Cracet. in conf. 193. in fine. & Thefaurus in conf. 187. num. 4. & 5. vbi restatutur hic indicæ senatus Taurinensem. Nec prædictis dissentit Comen. in consilio. Queritur nunquid, & l. in m. mariti. in fin. C. de procurat. quos hic refert Aff. in d. conf. 44. num. 8. Cum Comen. & l. ason non loquantur de fructibus, sed de re ipsa principalis, an scilicet debeat dici paraphernalis vel extra dotem: & respondit, quod ob longam administrationem a marito factam, permittente ipsa muliere, præsumitur paraphernalis: sicuti diximus superiore presumptione, in fine. Et licet Aff. illi dixit Consilium illud Neapolitanum ita petran filius in hoc

In hoc dubio tam ex illius officium sentit de dubio principali, quod si erant, illa bona essent paraphernalia: ut dubium hoc propositum ab Afflicto. *mon. 3. verummodo videtur. & num. 4.* Nihil itaque est, qui haec tenus ad praedicta recepta opinione dissentit. Quapropter in iudiciis observanda erit a meti rationes & argumenta, quibus ad eam firmandam vi sunt Doctores, facili negotio possent eam. Et primò quidem adducitur d. l. pen. in principi. ad l. Falcid. quam diximus supra, nisi ad rem pertinere. Secundo, quod donatio non praesumitur, l. cum de indebito. ff. de probat. tum maxime in muliere, quae sui natura dicitur anara. *l. si ego ff. ad s. c. v. l. ebra. & l. si filia, in fin. ff. de iure dot. Quid sane regula vera est, nisi alia repugnet fortiori coniectura, qualis haec est, quando mulier passa est fructus consumi à marito pro libera eius voluntate. Tertiū etiam argumentum nil virget, cum dixerunt ex congruentia, quia vir debet alere vxorem ex propriis bonis, non autem vxor debet alere virum, nisi maritus sit inopis, ut dixerunt Bald. in conf. 371. *quodam rem. lib. 5. & Socin. sen. in d. conf. 82. num. 12. lib. 4.* Nam respondetur, & concedimus argumentum, quod non concludit: effe enim mulier non teneat alere maritum: non tamen sequitur, quin possit ipsa fructus suos dare viro, vel pati, ut eis utatur vir ad communem vsum.*

Quartum argumentum, quod dicitur praedicti Doctores, mulierem haberi pro dissentiente, ob id, quod mariti reuerētis perterrita alius non est contradicere, *inst. l. 1. §. quae eneranda. ff. quae verum act. non datur. & tradit Bart. in l. quae datur, in fin. ff. solut. matrim.* Ceterum non concludit, quia quod de vno disputamus, reliqua praesupponuntur habilia, *qui testantur ff. de testam. & c. 1. de atate, & qualita. in 6.* Hic etenim praesupponendum est, quod mulier potuerit consentire, & quod consensus fuerit verus & liber, alioquin frustra disputaremus, an consensus remissi, & donati fructus illi à marito consumpti. Praeterea sola reuerentia non sufficit, sed requiruntur verbera, vel saltem minae, *ut declarat lafon in d. l. quae datur, num. 96.*

Quintò & vltimò argumentatur praedicti Doctores, quod hec consumptio fructuum respicit praedictum mulieris, ob id illa tacens habetur pro contradicente, *l. qui vni. §. veteris. ff. de furt. Nō ergo mulier dicitur remissae, & donasse hos fructus, sed tenetur eos restituere, seu totum ad satisfactionem praestare. Hoc etiam argumentum non virget, quia tacens habetur pro consentiente, quando vltra taciturnitatem interuenit aliquis actus positius. Ita post alios explicat lafon in d. l. quae datur, *num. 97. ff. solut. matrim.* sicuti interuenit in casu nostro, nempe consumptio ipsorum fructuum. Hic autem casus locum multo magis habet in muliere minore, quae legitimo consensu carere dicitur. Ita in specie aduertit Canejus in d. quest. 9. *vers. accedens etiam.* His declarat utrumque Bononia *lib. 4. sub Rubr. de dotibus restituendis. §. praeterea.* Quod caurum est, quod praesumatur mulier consensisse marito, qui fructus percepit, nisi voluntas contraria legitime probetur.*

Praedictum statutum corrigit primū ius commune, quando mulier est aetate maior: cum (ut diximus) secundum ius commune non praesumatur consentire. Quando vero mulier est aetate minor, locum non habet statutum, quod in ea non potuit praesumere consensum, ex quo consentire nec expresse potuisset. Et quod in muliere aetate maiore statutum praedictum corrigatur commune, in specie respondit Gratius in *conf. 54. num. 43. lib. 1.* Et dum requirit legitimam probationem contrariae voluntatis, an respicit praesumptiones, respondit ipse Gratius in d. *conf. 54. num. 53. sed Monesterius in additio. 10. ad statutum, conciliat. Et ad rem aliqua scripsi supra lib. 4. quest. 37.*

Declaratur praedicti omnes casus, ut locum non habeant, quando mulier nullam dotem constituit marito. Nam tunc praesumitur, voluisse habere fructus loci dotis. Ita respondit Bald. in *conf. 276. verba statutorum, ad fin. vers. sequitur videre, lib. 3.* quem fecit ruin. in *Rubr. ff. solut. matrim.* *num. 190. vers. sed contrarium potest & num. 20. vers. sed si nulla.* & Crauet. in *conf. 193. in fin.* Et inquit Ruin. d. *num. 20.* hoc praeteritum locum habere, quando mulier maritus dum possidet dicta bona. Et subiungit ibidem Ruin. *num. 201.* quid in fructibus percipiendis. Quae de re nunc non dispero.

Est etiam hic aduertendum, fructus non praesumi consumptos, sed adhuc extare: & ideo maritus, qui asserit fuisse consumptos, probare debet: cum consumptio sit quid facti, quod non praesumitur. *Lim. libello. §. facti. ff. de cap. & postum. reuoc. & dicitur in l. 1. lib. 4. praesumpt. 28.* Et praeterea res et quantum mobilis sit, praesumitur extare, nisi amissa probetur. *l. si quis ex argentariis. §. an vero,*

*ff. de den. & explicat ibidem infra lib. 6. praesumpt. 34. vbi agitur, quando praesumatur rei amissa. Et in specie notata sit perfructus Bald. in conf. 293. factumque praesumitur, eorum vltim. vers. quantitas ad aliud. lib. 3. & Alexand. in d. l. penult. in princip. eorum vltim. vers. cum autem. ff. ad leg. Falcid. Ceterum à praedictis differenter Salicet. in l. vltim. C. de pacis conuocet. Comen. in *conf. 194. col. 2. vers. quoniam autem, & est subscriptio Floriani. & Soc. sen. in conf. 32. num. 22. lib. 4.* Ea ratione moti sunt, quod fructus indes consumuntur, nec praesumuntur durare ultra triennium.*

Crediderim hac re esse multum tribuendum iudicis arbitrio, qui pro qualitate fructuum, personarum, & temporis incalculabilis, an consumpti, vel extare dicantur: fieri namque potest, ut tenues essent fructus, & satis inopis maritus, & iam multo tempore percepti fructus, ut verisimile sit, consumptos illos fuisse. Fieri etiam potest e contra, quod multi magnique valoris sint percepti, & maritus diues. & non satis multo tempore fuerint percepti, ita quod probabile sit, non fuisse adhuc consumptos.

Qui autem, & quot fructus percepti fuerint, coniecturis probatur. Ita Bald. in *conf. 323. praesumitur quod domum, in fin. lib. 2.* qui dixit, quod sicut ex fructibus colligitur valor rebus ex valore rei colligi posse fructuum perceptionem. Ita dicitur expensis coniecturis probari. *Bart. in l. cum seruus. ff. de verb. obli.*

Praedictae omnes disputationes cessant hic in ciuitate Paduae, in qua extat statutum, *sub Rubr. de successib. mulier. c. si aliquis acceperit vxorem.* quo cautum est, quod maritus lucratur fructus omnium bonorum paraphernalia vxoris: & vndeque venientium, qui fructus de iure communi praestarent vxori. Quod quidem statutum apparet in multis correctiorum iuris communis.

PRAESVMPTIO X.

Dos quando à muliere donata praesumatur stipulatore ab illa adhibito, ut soluto matrimonio dos ipsa ei restitueretur, luculenta, & diligens explicatio.

SUMMARI A.

- 1 Coniectura in clara non est opus.
- 2 Stipulator adhibitus ad reddendam sibi dotem in soluto matrimonio morte mariti praesumitur reddidit et inquam mandatur.
- 3 Et quod sit si morte mulieris matrimonio soluto sibi reddi stipulatus, num. 5.
- 4 Donatio non praesumitur in dubio.
- 5 Dotem mulier virum expresse possit alteri donare.
- 6 Donatio in muliere virum, quam in viro praesumitur.
- 7 Stipulatorem ad dotem sibi reddendam adhibentem, matrimonio soluto simpliciter tanquam procuratorem adhibitus censeri.
- 8 Stipulator adhibitus ad reddendam sibi partem dotis, matrimonio intacto mulieris soluto, animo donandi censetur adhibitus.
- 9 Iura, & actiones de iuncti transiunt in heredem suum.
- 10 Falsi quoque sunt, non praesumuntur.
- 11 Hae si mulieris non patitur, ut indicunt subsecutae frequentes.
- 12 Testator relinquentis aliquid creditoris velot animo, non animo componendi, sed ut verum, & habere, praesumitur relinquisse.
- 13 Idem si testator non esset debitor, num. 13.
- 14 Debitum nec cessatum legatum creditoris, praesumitur animo componendi relitum.
- 15 Haec aetate agnoscens, cessi damno sam, legat. & praestare adhibitur.
- 16 Donationem in totum in parte praesumitur, quomodo intelligendum.
- 17 Stipulator adhibitus ad reddendam sibi dotem, & si quo matrimonio per mortem mulieris solueretur, donandi animo interuenisse praesumitur ex opinione Bar.
- 18 Dotem sibi reddi, in ad stipulandum quoque possit adhiberi, alio casu quo matrimonio morte mulieris soluto. & in 19.
- 19 Mulier sibi in dote in parte ad iudicare potest.
- 20 Dotem ad iudicem consensu filiae patris sibi appropriare potest.
- 21 Dotem sibi reddi stipulandum adhibitus, quando procurator non nomen factum praesumitur.
- 22 Alio ad causam praedictam factum praesumitur.
- 23 Si stipulator sibi dotem reddi non adhibuit à muliere, sed ex patiente, animo donandi non praesumitur.
- 24 Dotem sibi reddi adhibens ad stipulandum agnoscens, animo donandi mulieris testis praesumitur.

In ea l. mater habebat Seiam, & Pollam filias, & nuptui collocavit Pollam, quam patris est stipulari sibi reddi partem dotis proprio marito numeratam, quæ alioqui erat restituenda matri donorum parte. Dubitatum fuit, an Polla petere non posset: quia matrem illa dotis. Et respondendum videbatur, petere non posse: quia matrem instituendo Pollam ipsam, in tertia parte sua hereditatis, videtur voluisse compensare eam ea portione dotis stipulata à Polla sibi reddi: *uxta textum l. huiusmodi. §. cum pater delegat. 1. & l. si cum dotem. §. si pater. §. soluto matrimonio. & viro, in loco scribitur interpretet. Contrarium tamen fuit definitum ab Antonio Imp. quod imò Polla consequi posset partem dotis sibi reddi stipulatam, atque ita locum non esse compensationi. Ratio est, quia quantum testator relinquit aliquid creditori voluntario, præsumitur reliquisse non animo compensandi, sed vt vtriusq; habeat, *l. creditori. §. delegat. 2. & l. vna. §. sciendum. C. de rei vxo. al. v. Et rursum**

12. præsumitur à testatore relicti animo compensandi, si quando ipse testator non erat debitor, vt respondetur *Cirne in consil. 218. col. vi. vers. insuper non adit. l. 1. & Soc. in consil. 99. num. 83. & nu. 12. lib. 3. qui alios commemorat. In casu itaq; d. l. quod Polla debebat, debitum erat voluntarium mariti Seix, non autem necessarium matris. Et ideo locus esse non potuit compensationi. Quod autem esset tibi debitum voluntarium mariti Seix apparet, quia & voluntate matris dotantis, & consensu ipsius mariti adhibita fuit Polla ad stipulandum quæ ita debet habuit initium voluntarium, licet voluntarium verò dicitur, iuxta declarationem in l. si cum dotem. §. si pater. §. soluto matr. & Alex. in l. huiusmodi. §. si pater delegat. 1. & scripsi in commentariis de arbitrar. indic. lib. 2. casu 12. num. 3. & in consil. 16. num. 35. lib. 1. Et præterea fuit debitum alienum, nempe mariti ipsius Pollæ, quia mater dotans iam animo donandi (hæc pars ad rem nostram pertinet) permixsit Pollam stipulari sibi reddi partem illius dotis, atque ita titulo donationis, pars illi dotis effecta fuit propria ipsius Pollæ, ob id locus esse non potuit compensationi. Ille autem animus donandi non ex alio sumi potest, quam ex eo, quod passus est mater Pollam filiam stipulari sibi reddi partem dotis, sicuti contingit in casu d. l. quæ dotis. §. soluto matr. de qua diximus supra. Non enim aliunde donandi animus colligi potest illo in casu. Nec obstant d. l. huiusmodi. §. cum pater, delegat. 1. & d. l. si cum dotem. §. si cum pater, soluto matrimonio. allegata supra pro ratione dubitandi, quia illa procedunt, quando debitum fuit necessarium, vt tibi omnes declarant.*
14. Nam tunc legatum ipsi tibi creditori, præsumitur animo compensandi relicti.

His intelligigimus, minù rectè sensisse antiquos illos interpretes, qui opinati sunt, hoc in casu præsumi adhibendum hunc stipulatorem non animo donandi, sed tanquam mandatarium & procuratorem: Sicuti hac in opinione fuit glossa prima in d. l. quæ dotis. §. soluto matr. dum ita est interpretata responsum illud, idem fensentur alij qui glossa illam fecerunt sunt, & aperte Iason *ibidem num. 5.* Horum argumenta leuia sunt. Nam adducti sunt: Primò ex d. l. quæ dotis, & secundo ex d. l. C. de iure dotium, quæ tamè iura contrarium probare diximus supra. Nec illa verba, (donandi animo, ipsa in d. l. sunt verba simpliciter narrativa, vt possit alios scripsi *l. si in d. l. quæ dotis, num. 1.* quia verius est verba affirmatiua, quæ pro constanti præsupponunt donationem fuisse factam, alioqui certum esset Pollam non posse consequi partem illam dotis sibi reddi stipulatam, sed debuisse reititui pro contingenti portione alteri fori coheredi.

Tertiò loco adducit text. cum maritus. §. vlti. ff. de pactis dotal. vbi mulier, quæ marito dotem constituit, fraterm adhibuit ad stipulandum dotem sibi reddi, post mortem ipsius mulieris, deinde ipsa mulier mortens legauit marito res quadam dotalis, & scripsit quibusdam libertatem. Dubitatum fuit, an legata essent præstanda, Respondit Scauola præfata esse. Quæ quidem non præstarentur, si donatio facta fuisset illi fratri adhibito ad stipulandum. Nam semel effecta illius frateris reuocari ab eo amplius non potuissent.

Verum faciliè respondetur. Et primò Scauolam tibi loqui in eo, qui stipulatus est tibi reddi totam dotem, quo in casu donatio non præsumitur, vt demonstrauimus in tertio casu, vbi & responsum hoc adduximus. Præterea & secundo respondetur, fraterem illum fuisse heredem institutum ab ea muliere fori sua, & ideo agnoscendo tibi hereditate, etiam si damna fuisset, omnino afflictus fuit præstare legata, sicuti respondit Scauola in vltimis verbis illius responsi.

Menoch. Præsumpt.

Quartò allegatur text. l. Seia. ff. de dote præleg. vbi similis est casus, de quo in d. l. cum maritus. §. vlti. Et propterea responsiones adductæ supra, hoc perinent.

Quinto adducit text. in l. cum quis decedens. §. nuptura. ff. de legat. 2. Mater duos habens filios ex primo viro, nuptui secundo, & permixsit filios illos stipulari dotem sibi reddi, soluto matrimonio, constante matrimonio decedit vnus filiorum, Mater per epistolam petijt à filio superfluo, quod partem illam dimidiam dotis se mortui acciperet, contentusque esset, alteram verò partem dimiserit marito. Deinde decedit maritus superfluit: Dubitatum fuit, an filius ille deberet consequi partem illam dotis à se stipulatam. respondit Scauola, ex fidei commissio per epistolam relicto, posse retinere partem illam. Ecce, quod filii stipulatus fuerat filius ille, solummodo partem dotis, & tamen ei non debetur titulo donationis, sed fideicommissi. Non ergo præsumitur ab initio donatum filio, sicuti eo loci glossa vlti animaduertit.

Verum respondetur, quod casus d. §. nuptura. est valde diuersus à nostro. Nam est filius ille stipulatus fuerat, sibi reddi partem dotis tantum: & tamen aliam partem non vult stipulata mater, sed alter eius filius, adeo ita ambo ipsi filij vnus tantum integram dotem sibi reddi, & ideo perinde est, ac si vnus tantum filius stipulatus totam dotem sibi reddi, quo in casu donatio non præsumitur, vt diximus supra in tertio casu. Nollet autem casus est quando mulier adhibuit aliquem ad stipulandum sibi reddi partem dotis, & alteram partem pro se ipsa muliere retinuit, vt declarat post alios *l. si in d. l. quæ dotis, num. 12. ff. soluto matr. vbi.* Cum enim nulla ratio considerari possit, cur partem retineat, & altera ab altero stipulari passus sit, quam causa donationis, donatio ipsa præsumi debet. Id quod non contingit in casu d. §. nuptura. vbi nihil pro se ipsa mater retinuit.

Sextò virgine videtur ratio, quod donatio nō præsumitur, nec in toto, nec in parte, *l. cum de iudic. §. si de probat. & l. si cum aurum. ff. de solutio.* & diximus supra, hoc maxime procedere in muliere, quæ vi natura auræ creditur.

Ceterum respondetur, id procedere, t quidò sumi potest alia coniectura quam donationis, vt datur in d. l. si cum aurum. scilicet verò quod nulla alia præsumptio quam de aurum sumi potest sicuti contingit in casu nostro, vt supra de aurum sumi.

Sextus est casus, quando sumus in dubio, & stipulator ille fuit adhibitus, ad stipulandum in vnum casum tantum, & vnus in casum t soluti matrimonij per mortem ipsius mulieris. Hoc casu præsumitur ille stipulator adhibitus animo donandi, secundà Bar. in d. l. quæ dotis, num. 3. & ibidem *l. si in d. l. si cum aurum. & Salic. in l. 3. col. 2. vers. si tunc. C. de iure dotum.* quæ sic intelligit d. l. cum maritus. §. vlti. ff. de pactis dotali. quæ quidem locum interpretationem superiori in casu commemorat non probat hanc Bartoli traditionem. Recitius itaque ac melius probat ratio, quod stipulator hæc facta in vno casu tantum, non habet aliā coniecturam quam donationis. Nō enim reddi posse videtur alia ratio, quare voluerit stipulatorem illum stipulari sibi reddi dotem illo in casu, non autem in ceteris.

Ceterum ab hac traditione Bartoli dissentit reliqui, vt restantur *l. si in d. l. quæ dotis, num. 3. & ibidem Bologn. 42.* Et si quidem moti sunt per text. in l. post dotem. ff. soluto matr. vbi pater adhibuit fuit ad stipulandum dotem datam filiz, eam sibi reddi in vnum casum tantum, nempe diuorij, & tamen non præsumitur adhibitus animo donandi. Verum respondetur *l. si in d. l. si cum aurum, num. 1. d. l. post dotem loqui in patre, cui filia stipulatione illi competit vsu repediti dotem, quam feruare debet filiz, vt iterum possit nubere, *authen. quædam. C. de rei vxo. actio.* Nec repugnat, quod dicebat Bologn. in d. l. quæ dotis, num. 42. quod in ipse adhibito ad stipulandum non præsumitur dotatio, tamen si aliquid iam ei competat, quantum minù præsumi debet in extraneo, qui nullum ius ante ipsam stipulationem habebat. Nam respondetur maximam esse differentiam inter patrem & extraneum. In extraneo nulla alia coniectura, quam donationis sumi potest, vt diximus. In patre verò coniectura sumitur, quod ea stipulatione con firmare voluerit sibi competens in exactione dotis, vt eam magis conseruet filiz, ne alias ex proprio iterum eam dotare teneatur, *l. authen. quædam. C. de rei vxo. actio.* Secundo aduersus Bartolum mouetur Bologn. vbi supra de ratione, quod adhiberi non potest tibi ad stipulandum dotem, in omnem euentum & casum: fed solum in casu soluti matrimonij, morte mulieris, *l. si de pactis dotali. & l. quædam. C. cod. C. de rei vxo. actio. in 2. notat. & ibidem Bologn.**

nu. 25. & sic semper tacite vel expresse in casum mortis mulieris. si ergo est vera Bar. traditio, semper adhibetur ad stipulandum, presumitur animo donandi adhibetur. Et tamen hoc est falsum secundum ipsum Bartol. quia adhibetur censetur procuratorio nomine, nullis in casibus, ut diximus supra. Ergo falsa etiam hae Bartoli traditio de stipulatione facta in vno casu tantum. Verum responderetur, quod adhiberi potest ad stipulandum dotem sibi reddi, etiam alio casu soluti matrimonij quam per mortem mulieris, ut in casu diuorij, vel etiam mortis mariti. Nam potest mulier et quod sui detrimentum sibi prejudicare in dote sua, quae proprium eius patrimonium dicitur, l. 3. §. sed virum ff. de m. no. Et ideo videmus, et filiam posse consentire patri, ut sibi appropriet actionem dotis, l. quousque. l. post dotem, & l. pen. §. si vestra ff. sol. matr. Nec obstat d. l. 1. ff. de pactis dotal. & l. quamuis. C. eod. quia verè illae procedunt ne detrimentum marito inferatur. Ita declinat Iason in d. l. qua doti, num. 2. & ibidem Claudius Seyffell. num. 2. & Imol. in l. penult. ff. soluto matrimonio. Et ideo ratio d. l. 1. & d. l. quamuis. ne mulier maneat indotata, non est generalis, sed particularis in eo casu tantum, & si aliter sentiat Bologn. nu. 25.

Septimus est casus, quando sumus in dubio, & is, qui stipulatur dotem à se datam nomine mulieris, adhibetur ad stipulandum eam sibi et restitui suscepto mandato ab ipsa muliere. Hoc enim casus praesumptio est, quod is stipulator fuerit stipulatur dotem sibi reddi procuratorio nomine ipsius mulieris. Ita in specie declarat Bald. Nouell. in tract. de dote parte 2. §. primus leg. 69. num. 2. quem secutus est Iason in d. l. qua doti, num. 2. ff. sol. matr. sic intelligentes tex. l. idemque. §. si cui mandauerit, verbi si mater. ff. mandati. vbi mater dotem filiae constituit, deinde mandat à filia suscipit, ut stipularetur dotem sibi restitui, atque ita stipulationem interposuit. Dubitatum fuit, an animo donandi adhibita fuerit, ad stipulandum vel potius procuratorio nomine. Et nomine procuratorio fuisse adhibitam respondit Ibi Vlpianus ex Papiniani sententia. Ea est ratio, quia factus praesumitur factus ob causam praecedentem, l. qui in alio. §. si de acqui. hered. Et in specie est glo. in l. post dotem. in 3. l. si sol. matr.

Declaratur hic casus, ut locum non habet, quando filia simpliciter admittit, passivaque, matrem stipulari dotem à se datam sibi restitui. Nam tunc non praesumitur admitti, ad stipulandum procuratorio nomine. Ita declarat Bald. Nouell. in d. §. primus leg. 69. num. 2. motus l. si non remunerandi. §. idem Papinianus. ff. mandati. vbi, si nihil aliquid donasse, & postea te adhibeo ad stipulandum certam summam, vel quid aliud à meo debitor, praesumitur te fuisse adhibitum animo donandi, non autem tanquam procuratorem meum. Et tradit Bar. in l. eam qui, num. 7. ff. si certam petat. Et in d. l. qua doti, nu. 3. ff. sol. matr.

Octauus est casus, quando is, qui stipulatur est dotem sibi restitui non fuit adhibitus à muliere, sed mulier ipsa passiva est illum sibi stipulari. Potest asseri egregium exemplum, quando frater, qui dispositione statuti excludit forem à bonis patris, et tamen dote constituitur sicuti dispositum est statuto 95. Papiniani in ciuilibus, soluitur. Quod mulierem maritae, &c. quando inquam frater dotem pro sorore pumerat eius marito, & stipulator sibi eam restitui, decedente sorore sine filijs. Hoc casu filia mulier non praesumitur donasse ipsi fratri dotem, cunctis casu ipsius restitutionis. Ita in specie docuit Lucas de Penna m. vnic. soluti penult. verbi sic factum ad questionem. C. de imponen. lura. de script. lib. 10. qui mulieris taciturnitas perpendit. Et propterea inquit Lucas, quod mulier potest suo testamento de ea dote ad libitum disponere, cum non liceat fratri adire illud onus restitutionis. Et Lucam fecerunt est sicrum concilium Neapolitanum, teste crudelissimo Vincentio Franco in decis. 196. quo quidem fuit decusum, quod bona filia frater graue non potuerat, secundum Baldum in l. si auia, nu. 10. C. de re dotali. Quo verò ad bona quae vltra paternam, ex proprio fratre dederat, decide ipsum sacrum concilium, licet illi fratri onus restitutionis imponere, & consequenter forem de eis restitui non potuisse. Quae sententia, ut vera, rationi, aequitate maxime consentanea est, sic digna fuit amplissimo illo concilio, in quo praeer eximios ipsam Francus, sedet & Hieronymus Ozianus Pataulius, nunc Proprius meritis illius, cuius ergo linguarum eruditionem, summamque integritatem summo opere admiratur. Etsi enim perillustrem sapientissimumque virum, de facie nunquam nouerim, eius tamen doctrinam scripta, quae p. sua singulari humanitate mihi benignè comu-

nicare dignatus est, in tantum me traxerunt admiratione & spei certam, ut dubitem nequequam, quin Praefidis locum sit aliquando ingressurus.

Nonus & vltimus est casus, quando descendens et adhiberit ascendente ad stipulandum. Hoc casus praesumitur, quod animo donandi adhibuerit. Ita Bart. in d. l. qua doti, nu. 11. & ibidem Iason. ff. sol. matr. & Lariu Campeg. in tracta. de dote part. 3. quest. 112. & Rum. conf. 171. nu. 19. lib. 1.

PRAESVMTIO XI.

Donatio inter viuos, vel causa mortis, an praesumatur illa quam mulier facere dicitur stipulatore, qui est stipulator dotem sibi restitui in casu dotis restitutione.

SYMMARIA.

- 1 Donatio qua stipulator de dote vendenda facta praesumitur, quando crescat inter viuos, nu. 2. & 3.
- 2 Et quando mortis causa donatio praesumatur, nu. 4. & 6.
- 3 Mortis mentione facta, causa solum donationis, donatio censetur inter viuos.
- 4 Donatio causa mortis, quibus de causis reuocari queat.
- 5 Mulier adhibens stipulatorem pro se suam, heredes, de reddita dote, inter viuos praesumitur donasse.
- 6 Legatum pendente conditione non transmittitur.
- 7 Stipulator stipulatur dote reddi, matrimonio morte mulieris soluto, viuos donatio inter viuos ex parte mulieris praesumatur. l. el potius causa mortis, nu. 14.
- 8 Mulier coniugata inter viuos donare, in detrimentum mariti nequit.
- 9 Donationem causa mortis, penitentia donantis reuocari.
- 10 Donationem inter viuos, maritus voluntatis donatoris, non reuocari.
- 11 Donationem causa mortis, admittere falsitatem & detractionem.
- 12 Inventarium quando conficitur, non confunditur actiones.
- 13 Inventarij beneficium vel l. vti. C. de iure delibe. non est inuentum tempore l. qua doti ff. sol. matr.
- 14 Trebellianicam non detrahunt heredes, inventario non confesso.
- 15 Debitor voluntario legante creditori, compensationi non est locus.
- 16 Dote sibi reddi stipulatur mixtum soluto matrimonio, vel diuorij, vel morte mariti, aut mulieris, an donatio mortis causa, vel inter viuos praesumatur.
- 17 Stipulans simpliciter dicitur stipulari in omni casum.
- 18 Expresio eorum qua tacite insunt, nihil operatur.
- 19 Dos alteri soluto matrimonio reddi stipulata, si filiorum inter se donationem eam non reuocari, inter viuos censetur.
- 20 Dos vtrius stipulatori donatione inter viuos, vel mortis causa tradita praesumatur per multum interelli.

DISSERVIVS superiore disputatione certis in casibus, adhibitum ad stipulandum dotem datam mulieri, sibi stipulatori reddi soluto matrimonio presumi adhibitum animo donandi ipsi stipulatori, sicut diximus in quinto, sexto, & septimo casu. Nunc dubitari contingit, an donatio hae praesumatur inter viuos, vel causa mortis facta? Quae disputatione diffiniri sic potest, diffiniendo & constituendo aliquot casus ex sententia Bar. & aliorum, quos suis locis commemorabimus.

Primus itaque est casus, quando vel clari verbis, vel manifestis coniecturis constat mulierem adhibuisse stipulatorem illi, ut ei donaret inter viuos: Hoc casu cessat omnis dubitatio, atque ita dicitur donasse inter viuos. Ita Bart. in d. l. qua doti, num. 3. verbi nam habet.

Exemplum adferri potest, quando sunt verba clara, ut si dixit, se adhibere stipulatorem ad stipulandum pro se ipso et irrevocabili. Hae enim verba manifestè significant, donationem esse inter viuos. Ita Bald. in l. 2. nu. 2. verbi primo causa. C. de iure dotali. Qui dicit, hanc esse donationem inter viuos collatam post mortem mulieris, ex vbi ita donatur ff. de don. cau. mor. Ita in specie Cap. in tracta. de dote parte 3. quest. 110. nu. 15. in fin. & alios plures reuert & sequitur. Ita in d. l. qua doti, nu. 31. qui nu. 30. subiungit post Aret. & alios.

3 & alios, multò magis locum habere, quando t adhibuit etiam fuit iuramentum.

Secundus est casus, quando stipulator est adhibuit ad stipulandum, ut pro se habeat t post mortem ipsius mulieris. Hoc in casu praesumitur adhibuit ille stipulator animo donandi causam. Ita Bart. in d. l. que dotis, cum 3. vers. aut debitor ff. solut. matr. Bal. in d. l. 2. m. 3. C. de iure dotum.

Cum enim fit meto mortis in donatione illa, praesumitur causa mortis facta, l. seia ff. de dot. praeleg. de qua tamen dicemus infra suo loco, & motus probat text. in l. seia ff. de donat. causa mortis.

Declaratur hic casus, ut locum non habeat, quando facta est mentio t mortis, causa dilationis. Nam tunc non praesumitur facta donatio causa mortis. Ita Bald. in d. l. 2. m. 3. inf. C. de iure dotum. & l. asin l. que dotis, cum 40. & d. adducti textu l. seia, inf. ff. de dona. cau. mortis.

6 Tertius est casus, quando t nulla est facta mentio mortis, sed dictum est, quòd non posset vno in casu reuocari, vtpote per reuocalescentiam. Hoc in casu donatio non praesumitur causa mortis. Ita Bald. in d. l. 2. m. 2. vers. secundo casu. C. de iure dotum. Cum enim donatio t causa mortis reuocari possit multis de causis, hoc est, reuocalescentia donantis, penitentia eiusdem donatoris, & premortuo ipso donatorio, l. non omni ff. si cert. pet. & declarat Bald. in d. l. 2. m. 2. vers. secundo casu. C. de iure dotum, si ergo mulier haec, promittit non reuocare in causa reuocalescentia, firma manet facultas reuocandi ex alijs causis, & consequenter dicitur donatio causa mortis. Ita Bart. praesumit in loco.

8 Quartus est casus, quando mulier adhibuit stipulatorem ad stipulandum pro se & suis heredibus. Hoc in casu praesumitur donatio inter vivos. Ita Bald. in d. l. 2. m. 4. vers. quid enim fuisse filio. C. de iure dot. l. asin l. que donatio, cum 8 ff. solut. matr. Aret. consil. 74. m. 5. vers. tertio mueri. Soc. Sen. consil. 13. m. 5. lib. 1. Ex ratione motus est Baldus, quia mentio heredum conuenit donationi inter vivos, quae ad heredes transiunt, non autem donatio causa mortis, quae donatio habet naturam legatis: quod t pendente adhuc conditione non transmittitur, ff. si & alius in l. si de donat. & tradunt Doct. in l. vlt. C. de pactis.

Quintus est casus, quando verò sumus in dubio, sicuti quando stipulator a muliere adhibuit stipulatori sibi reddi partem dotis solu. matr. motu ipsius mulieris. Hic casus habet multum dubitationis. Nam multi existimant, hanc praesumi t donationem inter vivos. Ita Bart. in d. l. que dotis, cum 3. prope finem ff. solut. matr. & apertius Bald. in d. l. 2. m. 4. C. de iure dot. & Camp. in tract. de dot. par. 3. q. 10. imprin.

Primo adducitur text. l. que dotis. ff. sol. matr. praesupponendo, quòd ibi stipulator ille fit adhibuit animo donandi, licet demonstratimus superiore disputacione. Quia tunc donationem praesumit inter vivos, ex eo colligitur, quòd Paulus Iurisc. appellat mulierem illam debitoricem, quae dici nò posset debitorix, si donatio fuisset mortis causa facta, quia expectanda fuisset eius mors, atque ita pendente ipsa conditione, dici non posset debitorix. Et propterea stipulator ille appellatur creditor, dum inter ceteros creditores enumeratur. Ergo donatio fuit inter vivos, quia si esset causa mortis, ille stipulator non diceretur creditor, còditione (vt dixi) pendente.

Verum responderi potest, quòd imò non praesumitur donatio causa mortis: Quandoquidem mulier illa erat coniugata, t & propterea non poterat donare inter vivos, quia detrimentum fuisset illatum marito, iuxta l. si ff. de pactis dot. & l. quamvis. C. eo. Ergo fuit donatio mortis causa.

Nec obstat, quòd mulier ibi appellatur debitorix: & ille stipulator connumeretur inter creditores: quia responderetur mulierem appellari debitoricem respectu aliorum creditorum, quoniam causa dixit Iurisc. consultus hereditatem fuisset damnosam, & paulò post mentionem facti creditorum. Ille verò stipulator appellatur creditor, posteaquam conuenit causa donationis.

Secundo adducitur text. l. cum maritus, ff. vlt. ff. de pactis dot. l. mulier pacta est cum marito, quòd si ipsa prius moreretur, dos restitueretur fratri suo, mulier decedens res quasdam legauit marito, Ille frater petebat a marito res dotales ei legatas sibi restitui. Dubitatum fuit an restituendus esset. Et respondendum videbatur, nò esse restituendus, quia mulier adhibendo fratrem donauit ei post mortem suam, & ideo videbatur donatio causa mortis facta quae penitentia donantis reuocari potest, l. non omni ff. si cert. pet. & l. seia ff. de dona. causa mortis. Cum ergo mulier res quasdam ex dotibus legasset marito, videtur penituisse donationis factae Menoch. Praesumpt.

fratri suo, rem legatam ff. de adm. lega. Contrarium deciderit Scaxola in d. l. cum maritus, ff. vlt. quòd imò maritus teneatur restituere res illas dotales sibi legatas, iam donatas fratri. Ratio est, quia illa donatio censetur facta inter vivos, & si collata post mortem; & consequenter irrevocabilis, & ob id mulier legare nò potuit ipsi marito.

Verum respondetur primò vna cum Bart. d. l. que dotis, cum 3. vers. sed contra ff. solut. matr. quod in casu §. vlt. ob id existimatur Scaxola, donationem fuisse inter vivos, quia geminatus actus stipulationis & promissionis intercessit. Vnus fuit mulieris erga fratrem ipsum fuisse alteri marito erga eundem vxoris filio fratrem. Et hanc Bart. interpretationem probant ibidem l. asin. m. 3. & Bolog. m. 46. vers. potest etia. Aret. in consil. 74. col. 2. vers. secundum vocem. Soc. Sen. in consil. 13. m. 4. vers. confirmantur praedicta, lib. 1. Nec repugnat consideratio Imole aduersus Bart. quia illi responderet Bart. praesumit in loco, quòd probat & l. asin d. l. que dotis, cum 3.

Respondet secundo l. asin d. l. que dotis, cum 3. quod in casu §. vlt. tria concurrant, nempe geminata stipulatio, & promissio, & sanguinis coniunctio. Nam mulier illa donauerat proprio fratri. Quae quidem interpretatio vera non est, quandoquidem Scaxola fundamentum non facit in illa sanguinis coniunctio.

Responderi tertio potest & rectius, quod in casu §. vlt. pro constanti praesupponit Scaxola, donationem illam fuisse inter vivos. Nam forte aduersum verba satis certa & clara, significatiua donationis inter vivos. Non enim de hoc erat dubitatio apud Scaxolam fidei solium, an legatum a muliere factum marito, confisteret. Hanc interpretationem probant gloss. ibi, & Bolog. in d. l. que dotis, cum 46.

Tertio allegari solet text. l. 2. C. de iure dotum. vbi Baldus cum 4. scribit ibi expresse diffiniri, hanc esse donationem inter vivos. Et eandem interpretationem prius probauit Ioannes antiquus glossator, vt refert Bald. Salic. l. cum 3. vers. adeo Ioannes. Ibi enim filia stipulata est partem dotis a matre dote: Deinde mater filiam ipsam vna cò filio haeredes infirmis, & etiam filiar prelegata relinquit, insinuat, cum tacitam, & contentam ex portione & praelegatis esse, causa illius partis dote a se stipulatae, atque ita maritum esse liberum a restitutione illius portiones dotis. si ergo dicebat Ioannes, & post cum Salic. proberetur, filiam agnouisse praelegatae petitione dotis submouebitur, atque in ex repelli nò potest illa a petitione portiones dotis, quòd donatio illa inter vivos reuocari non possit: sed ex eo, quòd agnoscendo praelegatum, ipsam excludit.

Verum responderi potest, quòd imò in casu d. l. 2. erat donatio causa mortis. Id quod significat illa verba, scilicet dimidiam dotis post obitum matris filiam stipulari. Hic autem apparet de aliquibus verbis significantibus donationem inter vivos: & facta est mentio mortis. Ergo praesumitur donatio causa mortis, iuxta l. seia ff. de dona. causa mortis. & dixi supra. Hoc idem inuenit. Cum dixit Antonius Imp. filiam matris haeredem ex multo minori portione repelli non posse exceptione dolitissimi liquidò probetur, matrè mutasse voluntatem. Ille pro constanti praesupponit Antonius matrem illa potuisse mutare voluntatem. Ergo fuit donatio causa mortis: quia donatio t inter vivos mutatione voluntatis donatoris reuocari non potest, l. per seia. C. de donat. quae sub modo. Nec hic obstat, quòd post Ioannem dicebat Salic. vbi supra, hanc donationis reuocationem fieri, ex eo quòd filia agnouisse praelegatae, se ipsam excludit. Nam respondetur, Antonium referre verba illa, mutasse voluntatem, ad personam ipsiusmet matris, quae donauit: Et ideo nò possunt intelligi de mutatione seu reuocatione ex facto, & acceptance filiae donatariae.

Contrariam itaque sententiam, quòd imò haec fuit t donatio causa mortis, probant Azo, quem recenset Bart. in d. l. que dotis, cum 3. qui quidem Azo ita intellexit d. l. que dotis. Idem fuisse glo. in d. l. 2. C. de iure dotum. Idem etiam sentit sacrum consilium Neapolitanum referet Vincentio Franco in decis. 196. m. 1. post Neopodanum, quem allegat.

Primò ex d. l. que dotis, quae dixi supra probare hanc sententiam, ex quo ibi facta est mentio mortis. Nec obstat consideratio Bart. in d. l. que dotis, cum 3. Cum dixit intelligi non posse de donatione causa mortis, ob id quòd donatio t causa mortis admittit deductionem falcidia. l. §. si quis mortis ff. quor. illa & l. adnotam. C. ad falcid. si ergo esset donatio causa mortis, & admitteret deductionem falcidia, dici non posset in casu d. l. que dotis, quòd ille maritus teneatur ultra vires hereditarias. Nam responderetur quòd maritus ille non conuenit tamquam haeres mulieris, quoniam

In casu locus effect ipsi detractiōni falcidie, d. l. s. §. si quis mortis. sed conuenit maritus tanquam promissor illo locus non est falcidie. Et licet maritus debitor hereditatis beneficium inuentarii proinde possit, non teneatur ultra vires hereditarias, vt dixit glo. penult. in d. l. s. quod dicitur. attamen d. beneficium inuentarii, ad ipsam falcidiam argui non potest illo in casu, tum quia eo iure adhuc inuentarii beneficium non fuerat introductum, l. ult. c. de iure delib. tum etiam quia in inuentario agitur de damno euacuando, d. l. s. §. si inuentarii. In falcidia vero detractio agitur de lucro consequendo.

rufus accedit, quod vbi conficitur f inuentarium, non cōfundun-
tur actiones, quas deinde debitor ille cedendo liberatur. Id quod
non contingit adita hæreditate sine inuentario, vt fic adita fuerat

et causat. que dicitur, cuius Tempore (vt dixi) nondum illud in-
 ventum fuerat. Atque ita aliud hereditate tunc in totum, ipse
 si donatio fuerit caula mortis. Ita enim dicitur, quod heres ad
 aliud hereditatem, non confectio inuentorio, nō potest deualere et T
 et hereditatem, ex quo per additionem line ipse inuentorio, censetur
 re oblige ad restitutionem totius hereditatis, & solutione de-
 bitorum: Sicuti tradunt Bal. Inola & Comenian. *in causa de ff. de
 cond. & demoli. ad Salic. & de iur. in arch. fol. cum testator. C. ad l.
 Falcid. & Iacini. Iur. vt sum. c. Culmine delicti. qui dicit effectum fir-
 mant in detractione mortis filiorum. Non etiam oblat, quod si
 fuerit donatio caula mortis, illa cēterum reuocata ex eo, quod mul-
 ier donans instituerit heredem ipsum maritum, vt scribit Aug. &
 Cypri. in l. quod dicit, in ff. Nisi recipitur, quod donatio illa pra-
 ueretur reuocata, quando ipse marito debitor relicta fuisset li-
 beratio, alioquin ad effectum infuturo, vt declarat Cyprien. in l. cum quis de-
 testatur. c. de iur. de leg. 2.*

Secundo hanc sententiam probat tex. l. 2. C. de iure dotum, ubi dicitur superius. Et præter illi dicta alia mouet ratio, vt dicam, donatione hanc fuisse causam mortis. Nam si fuisset donatio inter vivos, res parum dubitationis habuisset quin potuisset Polla illa, cõsequi portionem hereditatis matris, & dimidiam dotis à se sitipulata, quoniam tunc donata inter vivos, esse necesse esset, fuisse, po-

Non in ali in donatione causa mortis facta, quia illa adhuc vt non debita, tempore confecti testamenti à matre compensari, (cu illuc loc. ad illud litem dicitur.

Tertio maxime confert text. in l. Scia. ff. de dote praeg. Scia
rupit i. Lucio Titio, cui doris nomine centum aureos dedit. Debi-
t. adhibuit Q. Murtium Iulpatorem, qui Iulpatul. est dorem li-
ber. adhib. his verbis si morte mulieris soluti fuerit matrimoniu[m].
Scia mox i. Lucio Titio marito legauit. Lucio Titio marito meo
vltima dorem quam si dedit, centum dori volo. Quisnam Murtius Iul-
patulor mortua Scia, fili, or diciturque, conuenit. Licet Murtius Iul-
patulor maritum pro doris restitutione. Dubitatum fuit, si mari-
tum contendi. Quinto Murtio poterit, vel repelli debeat, ob
id, quod ipi. Lucio Titio Scia reliquerit centum vltima dorem. Di-
stingue Paulus duos casus.

Primus est, quod si Quintus Mutius adhibitus est ad stipulan-
dum, procuratorio nomine ipsius Seia repelli omnino debet à
iudicio Q. Mutius. Est ratio, quia ipsi Q. Mutio nullum ius fuisse
ex ea stipulatione acquisitum, potuit Seia liberè de eadete testa-
tione inter se et legatè Lucio Titio magis libe-

Secundum est casus, quod si Q. Murtus fuit adhibitus à Scia animo donandi, hæc donatio àit Paulus, est casus mortis: Et idem Q. Murtus censetur gravatus relictore per fidei commissum ipsi L. Lucio Titio marito. Exce quod Paulus interpretatur illa verba ipsi Titio, si morte mulieris solum fuerit matrimonium, fit constat deinde animo prolata, significare donationem casus mortis. Nec hic dicendum est, faciatis est mentionem mortis in ipsa donatione, *ut dicitur Bar. in d. l. quodam, v. m. 3. et Salu. in d. l. col. 2. l. 1. de testat. quia* verus est mortis mentionem esse faciendam in solo casu relictionis dotis, vi superaretur ille casus ab eo, quidam matrimonium fuisse solutum morte mariti. Atque ita casus est verus dubius, carens omni extrinseca coniectura, significante donationem casus mortis. Et hæc mortis mentio est facienda in genere, non aures in specie, & idco non sufficit, *ut declarat Alex. in d. quia, v. m. 1. in f. i. m. 1.*

Sextus est casus, quando sumus in dubio, & stipulator mixtim stipulatur dotem sibi reddi solut. matrimon. vel morte mariti, vel mulieris. Hoc in casu scribit Salicet. in d. l. 2. infra. C. de re iur. aliquos existimasse, donationem iudicandam esse vel inter

viuos, vel causa mortis, secundum casum contingentem. Nam si solutum erit matrimonium morte mariti, donatio erit inter viuos, si verò morte mulieris, donatio erit causa mortis.

Ita quod dixerunt i argumētū. i. preb. C. de impube. & alij sub-
stitu. vii. Bar. & reliqui tribum. vulgarem substitutionē expre-
ssam, continere & non continere tamē pupillarem secundū
euentū casus. Nam si mater est in medio, non continet ipsam
pupillarem taciē, ne mater excludat, si verō mater non est in me-
dio, comprehendit ipsam pupillarem. Quā de re dicimus sus-
sequenti libro p. i. §. 36. Caterum iā p. dicta opinio diffinit
sacile. l. 2. m. c. de iure dotum. & cum eo Campeg. m. d. rati de
dote. p. 3. q. 110. vñ. stem. p. l. i.

Primum ca ratum, quod si stipulandū simpliciter dicitur stipu-
lari in omnē casum. Et ideo donatio dicitur inter vivos, & fidei-
teratur in euentum mortis. *l. qui dedit f. fol. mar.* Ergo idem lit-
in casu, quando stipulatus est mixtum omnibus in casibus, necp-
se soluat matrimonii diuortio, quæ morte natus vel mulie-
ris. Est enim hæc expressio totorum, quæ tacite insunt, & ideo ni-
hil operatur, *in xxi. l. non reus. C. de fidei.* Verum respondetur vno
verbo d. l. quæ dedit v. diximus xxi. probare contrarium.

Secundo meum est. Sicut, quod illi confitatur mulierem donare voluisse illi stipulatori, quod, matr. fe. ipa vultus. Quo quidem in casu censeatur iacta donatio inter vivos. Ex hoc casu sumitur cōstitutio, quod donatio etiam voluerit inter vivos in alio casu, nempe folo matrimonio modo mulieris. Et quod verba hæc, [morte mulieris,] nō sint apposta casu immutatis donatio- nibus, sed matris euidencie, et voluntatis p. lenioris demonstrati- da est. Verum re. ponderatur, negando in primo illo casu esse donationem inter vivos: Non enim prefatum donatorem inter vivos cum in preiudicium mariti donare ita nequeat, sed s. ff. de iud. d. de l. inquit, et. sed.

Septimus est casus, quando † concurrat interesse filiorum, quo-
rum inter se donationem non revocari, tunc præsumitur dona-
tio inter vivos. Ita egregie Bald. in l. pro hereditariis, in fi. de acq. heredi.
sed Campeg. in tract. de dote par. 3. q. 110. dubitat.

Huius dispositionis summa est veritas. Nam illis in casibus quibus est donatio inter vivos, mulier de ea dote disponere non poterit, cum iam sit acquiritum huius stipulatoris irrevocabiler. Illis vero in casibus in quibus est donatio causa mortis, potest mulier testari, et disponere de dote jacta libere. Ita Lucas de Pernis in d. l. viii. c. col. pen. vers. hac facia ad quæstionem. C. de impoendi l. i. de sep. l. ii. r. et Vicemum Francens in d. decis. 196. m. 7. et probat. cum testat. l. i. de leg. 2.

PRAESVMPATIO XII.

Dos confessata à marito, quando praesumatur nume-
rata, in eius, & hæredum suorum detrimen-
tum, & præiudicium.

SUMMARIA.

- 1 *Maritus ante nuptiarum matrimonium, dosandi animo dotem recipi-*
 2 *endi co-ſiſſe ſibi non præſtat.*
 3 *Doſe ſine matrimonio coſſe non poteſt.*
 4 *Donatio inter viros & uxorem, matrimonio conſtante, inequit coſſiſſe.*
 5 *Ignobilis dotem à muliere nobili coſiſſim recipere, an & quomodo ſi-*
 6 *bi præſtat.*
 7 *Donatio ſine inter viroem & uxorem reſtitutionis cauſa coſſiſſe,*
 8 *et quando non.*
 9 *Nobilis mulier habendo à nobili, amitti nobilitatem.*
 10 *Dotem recipiendi maritus coſiſſe, an dubio ſine reſtitutionis ſpe,*
 11 *id intelligit ſcripſiſſe. Idq. etiam non à nobili ducente nobiliem dote,*
 12 *id intelligit ſcripſiſſe.*
 13 *Quid tamen muliere capere, quæ dotem non accipere nequit? ſol-*
 14 *uam.*
 15 *Donationem recipere, quando maritus auidatur.*
 16 *Dotem non præſtat, ubi aliqua cauſa quid ſcilicet conſoci po-*
 17 *teſt.*
 18 *Liberalitas in neceſſitate nemo.*
 19 *Conſocio reſtitutionis proprium bonotem, non præſtatum a viro d. non*
 20 *de conſiſſe.*
 21 *Veſtes quæ maritiu bonotia ſua cauſa mulieri dedit, an præſtatue*
 22 *deſiſſe.*

- 15 Onere duplixi quem onerare se velle, non est verisimile.
- 16 Exceptio doti non numerata a marito sivei enunciatus, eam nequit amplius opponere.
- Idq. praesertim si ex intervallo facta sit, nec incontinenti danti scilicet in praesentem doti confecta fuerit, cum.
- Vel si lapsus sit tempus eam opponendi, nu. 19.
- Aut subsequens sit confessio doti praemissionem precedentem, numero 20.
- 21 Dotem sibi numeratam, maritus in instrumentis quatenus confectus, nonquit exceptionem eam non numerata opponere. Atque praesertim si ultra confessionem indicia & coniectura doti numerata appareant, nu. 22.
- Qua autem sint coniectura, nu. 23. 24. 25. & 26.
- 27 Dotem sibi numeratam iuramento asserenti, amplius exceptionem nonnume opponit, non auditur. Idq. praesertim si facta iuramentum iurauerit, nu. 29.
- 28 Turpitudinem propriam detegere, iure non est permittum.
- 29 Renuntiatio in contracta appoſita, tacitam habet confessionem conditionem.
- 30 Doti recepta confessio in fraudem creditorum facta, marito prauidet, & heredi eius, nu. 34. Limitat tamen 35.
- 32 Bonam fraudem sibi alienam, ea non potest reuocare.
- 33 Mulier danti augmentum in rebus mobilibus, non potest assumere in se omni probandi, rem se modicam didisse.
- 34 Dotem in re immobilis, etiam non affirmato dante, recipere maritus asserens, excipiendo de non numerata, non auditur.
- 37 Maritus post contractum matrimonium, confessionem recipere dotem animo donandi, sibi non prauidet, post mortem tamen illius confessionem confirmata donatio, nu. 38.
- Nisi tamen excedat auctores quingentes, nu. 39.
- 40 Donationem inter coniuges, non confirmatam ultra quingentes auctores, morte non confirmat, ne pro parte quidem.
- 41 Instrumentum confirmatorium quid sit.
- 42 Instrumentum assertorium quid.
- 43 Dotis confessionem animo donandi factam, etiam iuramento confirmatoris mariti, valet. Alia opinio receperunt, nu. 45. Quid autem sit iuramentum assertorium, simuliter sunt opiniones, nu. 46. & 48.
- 44 Instrumentum non confirmat actum simulatum.
- 45 Instrumentum super alio simulato praestans, simulationem tanquam turpitudinem propriam non potest allegare.
- 49 Danti recepta confessio constanter matrimonio, facta in ultima dispositione, animo donandi facta praesumitur. Idq. tamen tunc demum si testatur labores in extremis, nu. 50.
- 51 Dotem recipere confensum, matrimonium constanter, ei, renuncians, vel exceptionem de non numerata, praesumitur animo donandi facere. Ratio redditur, nu. 52.
- 53 Dotem praemissionem ante matrimonium contractum, eo constanter subsequente confessionem donationis animo, nec numerationem hie emissam praesumitur sed quod reuera fuerit non numerata. Contraria est opinio Socini, nu. 55.
- 54 Confessio geminata exceptionem non numerata dotis excludit.
- 55 Obligat & renuntiat quilibet, quidem quod reueri a donet.
- 57 Simulationis exceptio perpetua est.
- 58 Dotem constanter matrimonium recipere simpliciter confessus, secundum aliquos animo donandi praesumitur fecisse. Contraria est opinio, nu. 60. prima tamen opinio asseritur, nu. 66.
- 59 Confessio de dote, facta in ultima voluntate, differt ab ea, quae in actu inter vivos.
- 60 Confessio facta inter personas quibus donatio interdicta est, suspecta praesumitur.
- 62 Spiritus repertus possidere bona, quae a patre emisit, praesumitur fraudulenter.
- 63 Lex ad ea quae frequentius sunt, ad aptatur.
- 64 Exceptio doti non numerata etate proposita, confessor maritus velle dotem etiam non numeratam restitui.
- 65 Actus faciens quidvis casu permisso, altero prohibito est praesumitur impermissum facere.
- 67 Confessio mariti de dote, pro praesentis confirmatur, absq. alia rei traditione.
- 68 Confessio de dote, non tribuit mulieri in hypotheca, aut ius praedationis.
- Enq. per maritum, expresse vel tacite ante mortem velle reuocari, nu. 69.
- 70 Confessio mariti de dote facta constanter matrimonium, etiam in instrumentum quatenus animo non prauidet. Rationes redditur, nu. Meuch. Praesumpt.

- 71 Tacitum expresse plus non debet operari.
- 76 Confessio etiam geminata de dote, post matrimonium contractum, non prauidet marito.
- 77 Confessionem mariti ignobilis de dote, matrimonium iam constanter, ipsi prauidet.
- 78 Confessio facta a marito, matrimonio iam constanter, de recepta dote ab alio quam muliere, praesumitur eo quod vere numerata sit, & non esse, secundum Baldum, & sequaces, idq. respectu exceptionis de dote non numerata. Contraria probatur opinio, nu. 79.
- Quid autem sit, an animo donandi fecisse praesumatur, nu. 80.
- 81 Instrumenti verbi, quia vera praesumuntur standum est.
- 82 Maritus are alieno gratum, dotem recipere confensus a coniunctis mulierum, non danti animo confessus fingitur. Simile est si a socio, cui aequi atq. xxi. donare prohibetur, nu. 83.
- Vel ab alio extraneo, cum quo in eternum tractatus de dote mulieris donanda, nu. 84.
- Vel si extraneus ille statim mulieri ius suum confessus, nu. 85.
- 86 Confessio de dote matrimonio constanter facta marito, cui facer alio instrumentum dotem confectam solvere promittit, facta praemissionem praesumitur emissam.
- Idem si confessionem sequatur promissio de soluendo ante tempus opponendi exceptionem, lapsus, nu. 88.
- 87 Actum duo facit alter post alterum censetur correctum.
- 89 Heredes mariti, qui dotem a socio recipere confensus erat, hic futura numerationis in instrumentum, vel alia promissione, verum liber enter cedendo alii, vel soluere teneantur teneantur decem ipsam, nu. 90. cum seqq.

EST admodum vtilis & frequens in foro & iudicijs haec exceptio, quando dos a marito confessata, praesumitur enumerata in praedictum & detrimentum ipsius mariti ac heredum suorum. Quam quidem disputationem diligenter absoluit Bartholomaeus Socinus in l. n. nu. 70. & multis sequentijs ff. solu. matr. Nos magna ex parte fecimus ordinem & traditionem ipsius Socini, alla pro ingenij mediocritate & diligentia adiungimus.

Duo tempora hic primum vna cum ipso Socino distinguemus primum scilicet ante contractum, secundum, post contractum matrimonium.

Quoad primum tempus, distinguit Socinus, plures conclusiones, nos pauciores casus constitutimus.

Primus est, quando constat, quod vir, qui ante t matrimonium confensus est recipere dotem, nondum animum habuit. Hoc in casu confessio non nocet ipsi marito. Ita Socinus in l. n. nu. 70. qui huiusmodi receperet Baldum & Salicetum in l. C. de donat. ante nupt. & testatur idem Socinus esse communem opinionem, quam quidem probant etiam Grotius in conf. 28. nu. 31. Verquid id dicit.

Et haec quidem opinio fulcitur textu d. l. i. C. de donat. ante nupt. ubi si donandi animo dotem auerit maritus, nihil dictum, & ob id a muliere quod in dotem (inquit text.) datum non est, repeti non potest. Et accedit, quod licet & ostendat haec animo donandi facta sit ante matrimonium tamen ex quo constat in tempore matrimonij, licet d. ff. de C. cum i appelleretur, quae tempus matrimonium esse non potest, l. vi. C. de don. ante nupt. Et donatio t constanter matrimonio consistere non possit inter virum & uxorem, l. 1. & 2. ff. de donat. inter virum & uxorem, sequitur dicendum, confessionem hunc veris donationem hanc non obesse marito, qui tam reuocare possit, donec viui, l. 2. C. de donat. ante nupt. si vere praemortuit maritus, confessione illa non reuocata, confirmatur tanquam donatio, l. 1. C. de donat. ante nupt. licet & de stipulatione tradit Bart. in l. si mortui, nu. 3. ff. de verb. oblig. Et dicitur confirmari non ex verbis, sed ex mente legis, l. item hic statui, §. si sponsus, ff. de donat. inter virum & uxorem, quae perpendenda sunt in l. si mortui, ff. solu. matr. & Socinus in d. l. n. 71. in fine, ff. solu. matr.

Declaratur primo, vt locum non habeat hic casus, quando ignobilis sit licet dotem recipisse a muliere nobili. Hoc in casu confensio prauidet ipsi viro, qui dicitur hic confensus animo donandi, & donatio ipsa valet; quippe quae remuneratoria dicitur. Ita Ang. in l. ff. solu. matr. quae ibi refert Socinus, nu. 72.

Hic duos casus considero vna cum Aretino in super eod. d. l. n. nu. 8. de testib. & prius Salicet in l. 2. colum. 2. verfic. aut probatur. C. de dote causa non numer. Primus est, quando constat trans-

de sententia Bart. & aliorum in lex cantione, C. de non num. pecun. Verum idem Socinus in d. l. 1. n. 83. vult eis dissimulare etiam eo casu, quo super renunciatione additum fuit iuramentum, quia de re dicemus infra in d. declar.

- 19 Declaratur secundo, vt non procedat, quando § lapsum est tempus opponendi exceptionem ipsam dotis non numerata, ita Bald. in d. l. 1. n. 306. & ibidem Socinus n. 77. ff. solut. matr. qui etiam respondit in cons. 82. n. 1. lib. 3. qui alios refert. Et ego ipse in d. cons. 7. n. 9. ex eiusdem opinionis commemorari Gotard. Afflicum, Nattam, Crauet. & Roland. Et huius sententiae a est ratio, quia quando lapsum est tempus opponendi ad opponendum hanc exceptionem, lex ipsa praesumit, & pro constanti habet, quod dos verè fuerit numerata, vlt. cum a. lib. subsequeus, C. de non num. pec.

- 20 Declaratur tertio non habere locum, quando iam praecessisset promissio dotis. Nam tunc subsecuta § confessio praesumitur facta causa praeterite solutionis. Et hoc quidem in praedictum mariti, & successorum, ita post Specul. & Bald. scripserunt Baldus Nouellus in l. 1. Socin. in d. l. 1. n. 78. ff. solut. matr. qui huius opinionis recenset Ioan. Andr. in additione ad Specul. idem respondit Crauet. in cons. 40. n. 1. verfic. secundo, quia, qui dixit sic respondisse Casti. in cons. 38. verfic. secundum casus lib. 1. & alios nullo. Et hoc quidem declaratio comprobatur opinione eorum, qui dixerunt, etiam nocere marito, quando confessio hac facta fuit post contractum matrimonium, sicuti expresse abimus in secundo capite, in prima declar. creditoribus mariti prauidicare confessionem hanc. Quia de re copiose differemus infra in subsequenti praesumptione, in declaratione tertia.

- Declaratur quarto, vt non procedat, quando vir sic confessus est in instrumento quarentigatio, quod dispositioe statuti haberet vim rei iudicatae. Nam tunc dos adeo praesumitur numerata, vt nulla exceptio non facta numerationis obijci possit, ita Bald. in l. vltima. n. 4. C. de priuileg. dotu. & in l. pecunia. C. de soluto. quem fecit Ioan. Andr. in cons. 73. n. 4. lib. 2. Baldus Nouellus in l. 1. n. 210. & ibidem Socinus n. 79. ff. solut. matr. Et idem à fortiori affirmant illi, qui scripserunt, confessionem hanc nocere marito, qui post contractum matrimonium sic confessus est, sicuti dicemus in seq. capite, in i. extensione sexti casus. Cōprobat fortius auctoritate eorum, qui extitimarunt confessionem hanc mariti, nocere etiam filiis creditoribus. Quia de re differemus infra in subsequenti praesumpt.

- Declaratur quinto, non habere locum, quando vltra confessionem § apparent indicia & coniecturae dotis numerata, ita declarant Bald. in l. vltima. C. de priuileg. dotu. quem fecit vir multi quos conuicti in cons. 7. n. 10. lib. 1. & vlti. accedunt alij conuicti à Bald. in l. vlti. n. 1. variat § solut. cap. 7. n. 5. verfic. sic ex confessione. Et sufficit leuiss coniectura, secundum Curt. in cons. 69. column. 1. Et primam coniecturam praedicti afferunt, § vt vir vxori tanquam dotatae alimenta exhibuit. Ita Bald. & reliqui à me citati in d. cons. 7. n. 10. quod loci scripti, male ab hac recepta opinione dissimulasse Socinus in d. l. 1. n. 11. m. 10. et cum eo sentierit Baldus Nouellus, Felinus, Crotus & Gozad. quos recenset & sequitur Digad. praecitato in loco. & hac posterior opinio non mihi magis probatur. Nam (vt ex praedictis aliqui scribunt) videtur maritus amore potius coniugalitatem aluisse, quam ratione receptae dotis.

- Secunda est coniectura, § quando vir ille in testamento reliquit aliqua legata, & dixit, ea legata relinquere vltra dotem suā. Ita respondit Abb. in cons. 73. n. 1. lib. 1.

- Tertia est coniectura, § si confat partem illius dotis quam confessus est maritus recepit, verè fuisse numeratam. Nam tunc praesumitur maritum totam dotem recepit, ita Didacus in lib. 1. variat § solut. cap. 7. n. 5. verfic. sic ex confessione. & vno verbo sensu Crauet. in cons. 40. n. 1. in fine. & apertius Socinus. cons. 82. n. 2. lib. 3. & Decius in cons. 36. n. 10. Sed dubia est hac coniectura ex his quae tradit Ripa in l. 1. ad n. 2. n. 125. ff. de iure iurand. & dicemus infra in praesumpt. 1. vbi de libro rationum agemus, & ex Curt. seniore in cons. 3. § super duobus, column. 4. verfic. videtur.

- Quarta est coniectura & indicium, § vltra mariti confessionem acceleret § vnius testis testimonium, ita Didacus praecitato in loco.

- Declaratur sexto, vt locum non habeat, quando vir iurasset dotem sibi fuisse numeratam, ita Bald. & Salic. in l. vltima. C. de non num. pecun. Castren. in cons. 33. circa primum column. 2. verfic. non autem lib. 3. Et illos fecit fusi Paris. Gozad. & Crauet. quos commemorari & probari in d. cons. 7. n. 11. accedunt Ratin in cons. 190. n. 1. lib. 1. & in cons. 132. n. 7. libro 1. Emanuel. Costa in l. 1. § ex cantione, in 9.

fallentia, n. 2. verfic. sed & Bartholomaeu Socium. C. de non haberi p. cin. quo loci n. 1. in specie exceptio non numerata pecunia refert alios, qui fecerunt § Bald. & Salic.

Verum Socin. sen. in d. l. 1. n. 82. ff. solut. matr. ea ratione dubitat, quia exceptio non numerata dotis, non impeditur quibuscumque verbis prolatis à creditore, tempore contractus, ita Bald. in d. l. 1. § ex cantione, column. 4. C. de non num. pecun. cum dixit, quod si creditor aliter, vel per receptile, nihilominus non impeditur, quo minus opponere possit exceptionem non facta numerationis. Ergo idem dicendum est (inquit Socinus) quando creditor ipse iurauit se receptile. Verum respondendo, maiorem esse vim iuramenti, quod verè receperit. Nam iuramentum habet religionis sacramentum, aduersus quod ita venisset maritus, qui iurauit, detegeret propriam turpitudinem, § id quod iure permissum non est, l. alia § de iurur.

Hac etiam declaratio locum habet multò magis, quando vir asseruit sibi numeratam fuisse dotem, & renuntiavit § exceptioni dotis non numeratae, & super tali renunciatione praestitit iuramentum, ita Bart. in d. l. vltima. C. de non num. pecun. quem fecit Salic. in l. § ex cantione, § solut. 4. C. de ad. n. 28. n. 25. Verum dissensit Socinus in d. l. 1. n. 58. ff. solut. matr. I. ratione, quia sicuti renuntiatio § apposita in contractu, habet tacitam conditionem, quam habet confessio: ita ergo & iuramentum appositum super renunciatione, arg. l. vlt. ff. qui testif. cog. Respondenti potest, vt diximus supra, iuramentum reddere efficacem hanc confessionem, cum iam accedit, & renunciationi maior vis dicitur adiecta. Reliqua à Socino considerata, satis leuia sunt.

Declaratur septimo, vt locum non habeat, quando constat virum fecisse confessionem illam in fraudem creditorum. Nam tunc confessio praedicta ipsi marito, ne agere & renouare eam confessionem possit, statuitur Soci. in d. l. 1. n. 84. verfic. quia & vltima conclusio § solut. matr.

Ea ratione motus est Socinus, quia si maritus ageret ad renouandum donationem hanc, allegaret propriam turpitudinem, & ob id repelleretur, § sicuti in fraudem cred. & creditoribus, C. de seru. pign. dato manumisso.

Confert quod docuit Bart. in l. post contractum, n. 8. ff. de denat. cum scripsit, quod ille qui § alienauit bona in fraudem fisci, non potest ea renouare. Et Bartholomaeu fecit fisci. Art. in cons. 159. n. 12. late Socin. sen. in cons. 264. column. 2. lib. 2. Dec. in cons. 189. n. 10. verfic. secundum respondentem. Gozad. in cons. 94. n. 1. & Tyrac. de retractu con. cap. 1. § l. 2. n. 11. & ff. de lib. n. 20. & 24.

Huc etiam facit quod tradit idem Bart. in authent. sed iam necess. ff. C. de donat. ante nupt. vbi affirmat, quod mulier, § quae dedit augmentum in rebus mobilibus, non potest assuere in se onus probandi se modicam rem in veritate dedisse.

Et hoc quidem declaratio locum habet etiam in herede ipsius § mariti: sicuti docuit Socin. praecitato in loco, ex l. vendidit, § C. de reb. alien. non alienan. vbi successores venditoris renouare nō potest alienationem à suo antecessore factam, & comprobati copiose in cons. 19. n. 37. lib. 1.

Ceterum § si maritus exsuperet, solummodo praedictam confessionem factam ad fraudandum creditores, eum non impedit, quinominus renouare possit ipsam confessionem. Ita Socin. in d. l. 1. n. 84. verfic. secundum probatur, qui intelligit, etiam si mulier fuit fraudis participes.

Declaratur octauo, vt locum non habeat hic casus, § quando maritus confessus est recepit dotem in ea aliqua immobili etiam pro aestimato dote. Nam tunc nulla fraus praesumitur, ita Bald. in l. vltima, n. 4. C. de priuileg. dot. & in l. in contradi. n. 1. § in q. 1. C. de non num. pecun. & Didacus lib. 1. n. 9. § l. 7. in fin.

Secundum est huius dispositionis caput, quod confiteri post contractum matrimonium maritus confessus est recepit dotem, an praesumatur quod confessus sit fuerit animo donandi, atque ita quod voluerit sibi praedictare, vel potius se future numerationis Distinguit atque constituit Socin. in d. l. 1. n. 97. ff. solut. matr. plures conclusiones, nos casus appellabimus.

Primus est casus, quando constat, vel praesumitur, quod maritus sic confessus fuerit animo donandi. Hoc in casu dubitatio amplius non est de voluntate, sed potestate. Et propterea dicitur confessionem § non nocere ipsi marito, qui cum donare non poterit constanter matrimonio, nec etiam donandi animo se confiteri potest. Renouari itaque poterit ipsi marito § confessio, seu donatio hac, donec vixerit, non autem post mortem, quia eius morte censetur donatio cōfirmata, ita probat l. 2. C. de dona. can. 2.

non num. vbi gl. & Doff. & tradit Socin. in d. l. num. 97. ff. solut. matrim. quod fecit sunt Bellon. in conf. 4. num. 2. & in conf. 48. nu. 1. Cratet. in conf. 4. num. 1. & Didac. lib. 1. variat. resolut. cap. 7. num. 4. verfic. quod d. conf. 5. f. 1.

- Cæterum, quod si dictum fuit, morte confirmari hanc confessionem seu donationem, intelligitur atque declaratur, vt non procedat, quando donatio excederet quingentos aureos. Nam licet donatio ultra quingentos aureos non infinuata, non valet, infra quingentos tamen valet, si qui argentum, C. de dona. Et rursus licet donatio infra quingentos aureos facta inter virum & vxor morte donatoris confirmetur, d. l. 2. vbi gl. f. Attamen quando facta fuit ultra quingentos, non confirmatur. Etiam infra quingentos, & sic pro parte, morte ipsius donatoris. Ita Salicet. in l. donationis quæ parentis. C. de donat. inter virum & vxor. Socin. in d. l. num. 97. ff. solut. matrim. sentit laf. in conf. 3. in fin. lib. 3. Qui quidem sic interpretati sunt d. l. donationis. ibi, [nam amplioris quantitas]. Et idem respondit Bellon. præcitatus in locis.

- Secundum est casus, quando confessio hac dotis facta est animo donandi, vel quando præsumitur animus ipse donandi, & iuramento comprobatus est. Hoc etiam in casu non dubitatur de voluntate, sed de potestate, an scilicet maritus ipse liceat donare potuerit. Hac in re Socin. in d. l. num. 98. amodo num. 102. verfic. quare & vltimo. ff. solut. matrim. dicit linguit duas species iuramenti, confirmatorium scilicet & afortorium. Confirmatorium illud a nobis appellatur iuramentum, quando is qui contraxit, vel confessus est, confirmat iuramento promittendo, & id observaturus, sicuti in casu nostro, quando maritus confessus est se recepisse de tem, & iurando promittit, non contrahere, atque hoc iuramentum respicit futurum. Afortorium vero iuramentum est, cum quis iurando asserit & affirmat ita esse: sicuti in casu nostro, si maritus iurando assereret & affirmaret se dotem recepisse, scilicet, respicit præteritum. Ita differentiam hanc iuramenti confirmatorii & afortorii constituit & declarat in specie nostra Bald. Nouel. in trall. de dote. part. 10. nu. 10. verfic. refert ergo.

- Quo itaque ad iuramentum confirmatorium, duæ sunt opinionēs. Prima fuit Cyni, Ioan. Andr. & Bart. quos secutus est Socin. in d. l. num. 98. confessionem contra hoc iuramentum non confirmari, vt valida reddatur donatio ex rebus, cum simulata donatio sit. Et hanc fectati sunt Rom. in conf. 137. num. 3. lib. 4. & in conf. 14. num. 3. lib. 5. Parisius in conf. 26. num. 47. lib. 3. Carr. in conf. 9. num. 3. lib. 3. Ruben in conf. 116. in fin. & in conf. 119. Cratet. in conf. 81. num. 1. Didac. in lib. 1. variat. resolut. cap. 7. num. 5. Et huius sententiæ ratio est, quia iuramentum non confirmat actum simulatum, ita gl. & Doff. in l. 3. C. plura valere quod agitur.

- Secunda fuit opinio, quod si imò hac confessio reddatur valida hoc iuramento. Ita Baldus Nouel. in trall. de dote, in parte 10. num. 10. verfic. tamen hæc iura. & c. qui dixit, se ita respondisse, & videlicet alios idem cõsultasse. Et inquit, idem sentisse Imolam in c. cum contraxit, in 10. membro. num. 85. de iuramentis. idem affirmant Io. l. luptus in vbi. exit. de donat. inter virum & vxor. §. 51. num. 4. Ripa libro 3. resolut. cap. 8. Cratet. in conf. 81. num. 3. & Alicia, in c. cum contraxit, in 10. membro. cap. 8. Et ratione vfus est Baldus Nouellus, quia quod iuramentum non firmat actum, prout est in apparenitiæ & sic quod non est verum, non ex alio procedit, quæ in quod in eo actu apparenti, & non vero, non ex alio procedit partium consensui. Attamen actum firmare dicitur, cum in eo partes consenserint. Verum respondetur, non esse certum quod maritus consenserit, vt illa confessio effectum habeat donationis. Et ex vnoctui facti præsumptiones non colliguntur. Ita respondit, sustinentem & clarum Didacum in d. c. 7. num. 5. verfic. ego tunc. Quod verò ad iuramentum afortorium, quando scilicet maritus iurando asseruit se recepisse ipsam dotem, sunt etiam opinionēs.

- Vna fuit eorum, qui si scriperunt confessionem, & consequenter donationem reddi validam: atq. ita maritum non posse conueniri, emig. vt simulatum reuocare. Ita sentit Caltr. in conf. 383. cor. 4. vbi gl. 2. verfic. non auctem, lib. 2. Socin. in conf. 82. num. 2. lib. 3. Et ratione ipsi moti sunt, quia l. præstans iuramentum super actum simulatum, non potest simulare simulationem, quia allegaret, & derogaret propriam turpitudinem, contra l. alios, vbi Doff. ff. de in iud. in glo. de leg. 1. l. ius in conf. 31. num. 20. lib. 3. & late Parisius in conf. 53. num. 37. & in conf. 5. num. 11. & num. 39. lib. 1.

- Secunda fuit opinio eorum, qui exilimantur confessionem hac, & consequenter donationem ex ea proueniētem, non

reddi validam: atque ita maritum posse illi contrahere, ita Socin. in d. l. num. 103. ff. solut. matrim. & eorum ac apertius Baldus Nouel. in trall. de dote, in dila. part. 10. num. 10. verfic. Nec obstat dictum Cyni, quod fecit sunt. Rursum in conf. 30. num. 4. & in conf. 100. num. 3. lib. 1. Parisius in conf. 4. num. 3. lib. 1. Bellonius in conf. 47. num. 7. & in conf. 48. num. 4. & Didac. in lib. 1. variat. resolut. cap. 7. num. 5. sic etiam Emanuel Cossia in l. 1. ex causatione, in §. fultet. in fine. C. de non numer. pecun.

Tertiū est casus, quando confessio dotis recepte constante matrimonio, facta est in vltima dispositione, vt in testamento & codicillis. Et ambiguitur quo animo facta fuerit, an scilicet sub spe futuræ numerationis, vel donandi animo? Hoc in casu recepta est Doctorem sententia, præsumi animo donandi factam confessionem, ita post Alexan. in l. si diuortio. num. 5. ff. de verb. oblig. scriptis Soc. in d. l. num. 99. ff. solut. matrim. Et præter Socin. idem asserunt Bartol. in l. cum quo decedens, §. Titia, in fin. de legat. 3. Roman. in conf. 4. §. 5. Caltr. in conf. 383. circa primum, column. 3. l. bro 2. Alexan. in conf. 14. 2. num. 4. libro 5. Parisius in conf. 62. in fin. lib. 3. Idem ego respondit in conf. 81. num. 15. libro 1. vbi etiam censui sic affirmare. Et ij moti sunt l. qui testamentum, ff. de probat. & in d. l. cum quis decedens, §. Titia. Et accedit ratio, quia quando testator in testamento, vel codicillis sic confitetur, nulla subest spes futuræ numerationis, vt inquit glof. in l. vltim. C. de falsa causa adiecta legat. cum dixit fingentem Bald. in titul. de pace Constantia, in verbo, valat. Cum ergo non præsumatur facta confessio spe futuræ numerationis, sequitur dicendum præsumi factam animo donandi. Cæterum ratio hac omnino concludere tantum videtur, quando testator laboraret in extremis: scilicet verò si esset sanus: quia tunc spem futuræ numerationis habere potest.

Quartus est casus, quando maritus constanter matrimonio confensus est se recepisse dotem, & renunciat exceptioni dotis non numeratæ. Hoc in casu, dispositio est de voluntate ipsius mariti contentis: an scilicet confensus licet fuerit spe futuræ numerationis, vel animo donandi? Recepta Doctorem sententia est, quod donandi animo si confensus fuerit, ita docuit Socin. in d. l. num. 100. ff. solut. matrim. post Imolam in l. si constanter si solut. matrim. & Aretin. in l. si diuortio, de verborum obligat. & in conf. 38. num. 3. & his accedit Alexan. in conf. 14. 2. num. 5. lib. 5. qui communem esse testatur, & ait consensum & iudicando non esse ab hac recedendum. Ita quoque Rursum in conf. 130. num. 1. & in conf. 190. num. 5. lib. 3. in conf. 132. num. 15. in conf. 139. num. 6. lib. 4. in conf. 16. num. 4. & in conf. 163. num. 4. lib. 3. Gozad. in conf. 28. num. 21. Bellonius in conf. 4. num. 2. & in conf. 47. num. 3. & in conf. 48. num. 1. Parisius in conf. 86. num. 37. lib. 3. Didac. lib. 1. variat. resolut. cap. 7. num. 4. verfic. ego opinor.

Et huius quidem traditionis ratio est, quia si maritus renuntiando ipsi exceptioni dotis non numeratæ, significat ipse non habere quod libi numeretur: & propterea non potest dici confessio facta spe futuræ numerationis, sed donandi animo. Comprobatur hac opinio ex his, quæ dicemus in prima extensione sublequentis casus, vbi facta confessio & lapso tempore opponendi exceptionem non numeratæ dotis, præsumitur facta confessio animo donandi, cum maritus permittendo libi tempus ad opponendum prædictam exceptionem, censetur tacite illi renunciale, iuxta glof. in l. ego si de neg. gestis id contrarium in tacita illa renunciatione, multo magis idem dicendum est in hac expressa, iuxta gl. notab. in l. 2. C. de dote promiss.

Nec obstat quod docuit Bart. in l. ad iudic. C. qui prior, in pignor. habet. cum dixit, confessionem mariti licet factam cum hac renunciatione, operari ne maritus possit opponere eam exceptioni dotis non numeratæ. Nam respondit Socin. in d. l. num. 100. in fine. Bartolus loqui confessione facta ante contractum matrimonium. Quæ de re diximus in precedenti capite in l. declarat. secundum casus. Et hunc casum intellexit Bello. in d. conf. 4. num. 3. procedere etiam illa facta sit renuntiatio.

Quintus est casus, quando dos ante contractum matrimonium fuit promissa: deinde post contractum ipsum matrimonium maritus confensus est recepisse dotem ipsam. Hoc in casu recepta est Doctorem opinio, quod si maritus sic confensus sit, non spe futuræ numerationis, nec animo animo donandi: sed quia vere dotem ipsam receperit, ita Petrus, Cuius, Fufesius, Salicetus, & Caltr. in l. in contr. alibus, §. sed quoniam, C. de non numer. pecun. Bartol. in Authent. de tempore non solute pecun. in princip. num. 7. & Roman. in conf. 443. num. 7. & in l. si constanter, in princip. num. 44. ff. solut. matrim.

matrimon. Casteren. in l. penult. §. si vir, num. 3. ff. de solut. matrim. Et in cons. 393. circa primam quo celum. i. verfic. secundum casus, lib. 2. Anchoran. in cons. 307. Alexan. in d. l. penult. §. si vir. Baldus Novellus in tract. de dot. parte decima, num. 18. Felius in c. fiantio, num. 2. de fide instrum. Affili. in decr. 402. num. 2. Ruben in cons. 71. in fin. Cravet. in cons. 40. column. i. verfic. secundo quia. & Didac. lib. i. variar. resolut. cap. 7. num. 6. vbi conveniens esse testatur. Et multi ex predictis eiusdem opinionis recentior Ioan. Andrea, quem alter est interpretatus Socinus, ut dicam infra.

Et quidem motu sunt, primo text. d. l. in contractibus, §. sed quoniam, ubi illis etiam iuraturibus, qua post confessionem dotalem instrumentorum de soluta dote, vel ex parte, vel in solidum exponuntur, nullam non numeratam pecuniam exceptionem penitus opponi. Et licet illa verba, [dotalium instrumentorum], possint intelligi secundum gloss. Bartolum, Baldum, & Alberic. ibi, quod maritus fecit confessus fuerit receptisse dotem, & ita

44 geminatam esse confessionem, i. quia exceptionem non numeratam dote excludat: attamen intelligi etiam possunt, vt significant, dote promissionem processisse. Secundo rationem predicti perpendunt, quia non videtur hoc fieri spe futura numerationis, quia priusquam maritus habeat vxorem obligatam ad ipsam dotem, iam habet, quod affectatur, nempe vxorem dotatam, quam vxorem potest ad libitum conuenire pro solutione dotis. Quæ sane ratio cessat, quando maritus sic constituit ante contractum matrimonium, quia viri vt plurimum inducuntur ad constitendum receptisse dotem ad hoc, vt ipsam vxorem habeant, sperantes postea sibi solummodo rem dotem.

51 Contrariam tamen opinionem t. veriore esse scripsit Socinus in d. l. i. num. 10. 2. verfic. sed cum. i. sibi mihi non quærit. §. solut. matr. qui quidem num. 9. iam dixerat hanc confessionem præiudicare marito confitenti, & eius successores: sed ibi Socinus loquitur de confessione receptionis, facta ante contractum matrimonium: Hic vero post ipsam matrimonium. Hæc volui dixisse, ne inconstanter arguat Socinus, sic etiam Emanuel Cogan. i. si ex cautione, in solut. matr. ego subnotum. d. 2. num. 2. et in.

Primo ex ratione motus est: quia illæ rationes quæ reddunt suspicam hanc confessionem, vt scilicet presumatur facta animo donandi, locum habent etiam quando iam præcessit promissio ipsius dotis. Et præsertim, quia facilius quis se obligat & remittit, quam quod re ipsa donet, l. si ego, ff. de leg. 2. vbi. & tradit. Bart. in l. si dote ff. de verb. obligat. Verum responderi potest, quod si maritus habuisset animum donandi, non curasset sibi fieri promissionem illam dotis ante contractum matrimonium: sed eo tempore confessionis fuisse eam receptisse, id quod est magis verisimile. Cum vir minus tunc impediatur donare, quam post contractum matrimonium.

Secundo mouetur Soc. quia d. l. in contractibus, §. sed quoniam, tollit quidem exceptionem dotis non numeratam, non autem simulationis: ita perpetua eff. l. si sub specie, C. de possol. Respondetur & negatur prædicta ratio, quod hic addit simulationis.

7 Terio mouetur Socinus, quod quando maritus confessus est se perceptisse dotem, illa confessio significat, quod numeratio facta fuerit tempore illi confessionis: sicut docuit Bart. in l. post dotem. quæst. 1. §. solut. matrim. atque ita tempore iam contractum matrimonium, i. quo sanè tempore videtur mulier nihil ex suo tradidisse: cum omnia bonapropia mariti esse presumantur, l. etiam, C. de iure dotium. Ergo maritus presumitur sic confessus animo donandi.

Cæterum Iouis est Socini consideratio, quæ solum posset habere locum, quando ipsammet mulier, quod non apparet videri habere bonam dotem ipsam promississe. Secus vero quando vel a patre, vel alijs promissa fuit dos nomine mulieris: vel ipsamet mulier, quæ bona habere.

Quarto mouetur Soc. auctoritate Ioan. Andr. in additionibus ad Specul. aut. de dote. inter vxorem & vxorem. cui sic distinguit. Aut confessio illa facta constanter matrimonio, & tunc presumitur facta animo donandi. Aut fuit ante contractum matrimonium: & tunc distinguit Ioan. Andr. aut præcessit promissio, aut non, sensu ergo Ioan. Andr. quod quando confessio facta est constanter matrimonio, non est distinguenda, an præcesserit vel non, promissio dotis.

Verum facile respondetur, quod est Ioan. Andr. ita non distinguatur, in confessione facta constanter matrimonio, attamen relictur supra citati interpretes distinguunt.

Sextus est casus, quando maritus constanter matrimonio sim-

pliciter confessus est receptisse dotem: et dubitatur, an animo donandi, vel spe futura numerationis sic confessus sit. Hoc in casu sunt opinionis Doctorum. Vna fuit eorum t. qui ex illiusmodi confessionem hanc fuisse factam animo donandi. Ita affirmant Ioan. Andr. in additionibus ad Specul. matr. de d. nat. inter vxorem & vxorem. Bart. in l. si dote, num. 3. ff. de verb. obligat. & in l. Papianus. ff. de donat. inter vxorem & vxorem. Arctius. in §. fuerat, num. 1. 4. in fine sit. de adto. lib. 2. in c. si necesse est, column. 2. de dote, inter vxorem & vxorem. Alexan. in cons. 40. num. 3. lib. 1. Baldus Novellus in tract. de dote, part. 10. num. 6. 7. & 8. Secus in d. l. i. num. 10. ff. si solut. matr. & in cons. 393. lib. 1. Claudius Seyferus in d. l. si dote, num. 7. ff. de verb. obligat. Pan. in c. 1. §. 3. num. 1. & in cons. 390. num. 1. lib. 1. Cravet. in cons. 39. num. 2. & Helius in cons. 3. num. 1. in cons. 47. num. 1. & in c. si necesse est, num. 1. & Mouerentur in conuenientiam ad statum Romanum, lib. 4. matr. de dote, i. receptissimam. §. si maritus, in glo. 1. ff. de dote.

Primo asseritur text. l. quod de suo, C. de dote caut. non num. qui quidem non probat, solum enim decidit Alexander, quod si maritus constanter matrimonio donandi animo in dote adscripserit, &c. Quod autem modo in dote scripturæ: ita quod modo conflet de donandi animo, non declarat Imperator ille.

Secundo perpendi solent l. qui testamentum, ff. de probat. l. cum quis decedens, §. 1. Titia. ff. de legat. 2. ducto argumento à dispositione vltima, ad actum inter vivos, iuxta l. quæ de legato, de legat. 2. cum vultur. Illi etiam in responsis habetur, quod si maritus in testamento vel codicillis constituit se receptisse dotem ab vxore, cum ipsa numeratione aliter non appareat, presumitur quod ei donauerit. Idem ergo dicendum est, quando in act. inter vivos sic confessus est. Cæterum facile responderetur, d. l. qui testamentum, & d. l. cum quis decedens, §. 1. Titia, loqui t. in confessione facta in vltima voluntate, quæ quidem nullum differt, à facta in actu inter vivos. Non enim cum in vltima dispositione fit, subest illa spes futura numerationis, quæ exat in confessione facta inter vivos.

Secundus fuit opinio, præcedenti contraria, quod si scilicet maritus confessus t. sicut non iuravit, vt donaret, sed sibi spe futura numerationis. Hanc præbuit Rom. in l. si dote, num. 6. ff. de verb. oblig. vbi Imola & Areddus interpretantur, sic & ipse Romanus. in cons. 44. 3. num. 7. Salic. in l. i. de dote, part. 1. & ipse Romanus. in cons. inter. 307. Cæmp. in tract. de dote, part. 1. cons. 32. ibi. in §. fuerat, num. 9. in Inst. de dote, l. i. in c. si dote, num. 2. de fide instrum. Cravet. in cons. 39. col. 1. & Didac. Caus. lib. i. variar. resolut. cap. 7. num. 4. verfic. sed quid. etiam matrimonium. Et hæc quidem sententia mihi magis probatur. Primo ea moti sunt ratione, quia quando sumi potest conclusura, quod alia ex causa quam donationis facti quid sit, sumi illa debet, non autem donationis. l. cum de inchoat. in prim. ff. de probat. & l. si cum auctus, ff. de solut. & scripsi lib. 2. de arbitrio. indicum. casu 88. column. 1. Atque in nostro in casu sumi potest conclusura, quod spe futura numerationis facta sit confessio. Ergo per se mihi ita debet, non autem donatio. Verum respondet Socin. mod. l. i. num. 10. ff. solut. matr. quod cum dos requirat numerationem, l. 2. C. de dote caut. non numeratam, confessio facta inter vivos, inter quas prohibita est donatio, suspensa presumitur, ut in l. qui testamentum, ff. de probat. & in simili consert. l. i. C. de sponsal. l. i. C. de natura liber. & quod docuit Bart. in l. si in quibus, ff. de leg. 2. & post. §. si, cum dixit, si spiritus reperitur possidere bona patris, empti ab eo cui pater vendiderat, fructus presumuntur.

Hæc Socini consideratio, si fallor, magis confirmat argumentum, quam illud impugnet. Si enim prohibita est donatio inter virum & vxorem: non est credendum, quod maritus voluerit aliquid facere contra legem, quia esset præsumere delictum, contra l. meritis, ff. pro socio, sed secundum eam. Et idcirco sumi potest debet interpretatio, quod confessus sit fuerit, ob spem future numerationis. Non repugnat d. l. qui testamentum, ff. de probat. quia ibi sumi non poterat alia præsumptio, quod aliam iustam ob causam sic confessus fuerit, quam vt legaretur, qui capere non poterat. Sic etiam citatur d. l. i. C. de sponsal. & l. i. C. de natura liber. & traditio Bart. in d. l. si in quibus, ff. de leg. 2. qui loquitur pariter in spurio, cui pater nullo modo relinqueretur potest.

Secundo vel ex eo argumentatur, quod si diceremus hanc confessionem factam fuisse alio animo, quæ spe futura numerationis, ferè nunquam locum haberet tit. C. de dote caut. non num.

Non repugnat consideratio Socini d. l. i. num. 10. quod in d. i. titulus potest multoties habere locum in confessione facta marito ante contractum matrimonium: sicut post Ioan. Andr. & alios diximus supra in præcedenti capite, in secundo casu. Nam recipiari

plicari potest, has confessiones frequentius fieri post cōtractum, quam ante cōtractum matrimonium, quemadmodum quotidiana ipsa experientia docet. Et significant permulta iuriscōsulitū reddita responsa, quae sunt de his confessionibus factis post cōtractum matrimonium, ita scilicet *Antonia* in d. cōf. 307. *Roman.* in cōf. 4. 5. num. 5. *Alexan.* in d. cōf. 2. libro 5. *Ruin.* in cōf. 130. & in cōf. 190. lib. 1. & alij supra commemorati. Cratet in cōf. 40. col. 1. cū tamen per pauci responderint de confessionibus factis a viro ante cōtractum matrimonium.

Quare cū frequentius contingat confessiones fieri post cōtractum matrimonium; verisimile est, quod de his intellexerint Imperatores in d. titul. C. de dote cauta non numer. cū lex ad ea, quae accidunt frequentius, magis adaptetur, arg. l. nam ad ea, ff. de legib.

Terriū adduci solet text. §. fin autem, verfic. vbi enim. in *Authen.* de tempore non soluta pecunie super dote. quo loci statuit Iustinian. quod elapso tempore opponendi exceptionem §. dotis non numerata, censetur maritus velle, quod dos ipsa non numerata relictur. Non ergo maritus sola ipsa confessione, sine cuius temporis velle videtur, quod dos praedicta relictur; & consequenter non praefumitur facta. Nec vergetio Socini *praeiudicat in loco*, cum dixit, Iustinianum loqui de confessione facta ante cōtractum matrimonium. Nam replicat Socini interpretatio nem repugnare clavis verbis ipsius Iustiniani ibidem in §. i. ergo eius duobus. Et his cessata alia consideratio, quam perplexa & obscuri subingit Socini.

Quartū confert text. l. si voluntate, C. de dotis promiss. qua sancitur est, maritum petere posse dotem, quam confessus fuerat. Et recipi. Ergo confessio illa praefumitur facta sub spe futurae numerationis: alioqui si animo donandi praesumeretur facta, locus non esset illi petitioni. Non hic repetit alio argumentum.

Quintū suffragatur a fortiori auctoritas & ratio eorum, qui (ut citatū supra in *secunda causa primi capite*) scripserunt, quod quando vir ante cōtractum matrimonium confessus est receptio dote, dicitur hic confessus spe futurae numerationis: non animo donandi, cū tamen ita permittit ei esse donatio, sicuti confessio. Ergo a fortiori idem dicendum est in casu nostro, in quo donatio prohibita est, constante scilicet matrimonio. Cū enim quis facit actum, qui potest vni casu esse permittus, alio verò casu prohibitus praesumitur factus in casu permisso. Ita *Bart.* in l. de populo §. sed ut reprobari, num. 7. de oper. noui inst. & ibidem *Alexan.* & *Lafon.* sic & hic, cū confessio hac possit intelligi facta in casu permisso, hoc est, spe futurae numerationis, vel in casu prohibito, nempe causa donationis inter virum & uxorem, praesumi debet facta causa futurae numerationis. Non hic repetit aliud argumentum, quod ex *Aretino* collegit & consultauit Socini. in d. l. i. num. 10. vergetio etiam quod ff. sol. matr.

Et quamquam secunda hac opinio vior sit, attamen difficultas est in foro recedere ab illa prima magis recepta. Qua quidē probata in feruntur multa secundum *Didac.* in lib. 2. var. resol. cap. 7. num. 4. vergetio §. confessio.

Primo infertur, quod confessio hac spe donatio confirmatur praeuisione ipso marito donatore: absque alia traditione rei, cū confessio hac, traditionis viam habeat, ita glossa in l. 2. C. de dote cauta non numer. vbi *Bart.* & ibidem in l. P. p. num. ff. de donat. inter virum & vxor. & in d. l. cū quis decideret, §. Titia, ff. de legat. 3. *Lafon* in l. solutio, num. 9. de verbor. obligat. alio refert *Didac.* in praedicto in loco.

Infertur secundū non competere mulieri ob hanc confessionem ius tacite huius potestatis, nec ius praedictae nec eius causam altere tractandum fore, quam tractari solent causa donationis inter vir & vxor. Ita *Didac.* in d. l. 7. num. 4. vergetio huius apparatus, post *Calderin.* *Alex. Bald.* *Nouel.* *Socin.* & *Compey.*

Infertur terciū, hanc confessionem tunc fuisse donationem ex ea praesumptam, renouari posse a marito expressē, vel tacite ante mortem, & vergetio censeri, quod ad bona post confessionem alienata, si maritus, C. de don. inter vir & vxor. Ita refert *Didac.* *praeiudicat in loco*, vergetio idem apparet. Alias illationes *Didaci* ac etiam *Socini*, explicabimus in subsequētibz extensionibus & declarationibus.

Extenditur primū hac communis opinio, vt locum etiam habeat, quando confessio facta fuit in instrumento quauentigato, quod habet vim rei iudicatae dispositione thurati. Hoc etiam casu confessio praesumitur facta animo donandi, & propterea non

praeiudicat marito, ita scripsit Socini in d. l. i. num. 12. ff. solut. matrimo. quem secuti sunt *Ruin.* in cōf. 56. num. 9. libro quinto, & *Parisi* in cōf. 16. num. 36. lib. 3. Et ratio huius traditionis prima est, quia quando principalis cōtractus praesumitur simulatus, sic & quicquid simulata praesumitur. Secunda est ratio, quia ex quo confessio iuris praesumptio apparet §. simulata, opponi potest *Bald.* *Sals.* & reliqui in l. 1. C. plus valere quod agitur.

Extenditur secundū, vt locum habeat praedicta opinio, etiam si maritus §. constante ipso matrimonio, & post factam confessionem praestitit alimenta ipsi vxori. Hoc etiam casu confessio hac praesumitur facta animo donandi, & ob id ipsi marito non praedictat, ita docuit Socini. in l. 1. num. 102. vergetio secundum correlationem, ff. solut. matrimo. quem secuti sunt *Ruin.* in cōf. 183. num. 5. lib. 1. *Parisi* in cōf. 16. num. 36. *Got.* ad m. in cōf. 28. numer. 23. vergetio, septimū fortissimē, & num. 32. vergetio ad sextum dico, & Cratet in tractatu de antiquis temporibus in prima parte principali, in particula tertia, quae incipit, Propositiū nostrum, num. 72.

Ea ratione motus est Socinus, quia verisimile est, quod si maritus voluit donare dotem quod est plus, multo magis voluerit etiam donare alimenta. Et si lex fultur de dilapidatione principalis, sic etiam multo magis fultur de accessoriis. Et accedit, quod si praestatio hac alimentorum, nil etiam circa confessionem factam ante cōtractum matrimonium, quae vt diximus est minus suspecta, operatur: secuti explicauimus supra in primo capite, in quinta declaratiue secundi casus, multo minus operari debet in casu nostro.

Extenditur terciū, vt locum habeat hic casus etiam, si quando elapsus esset tempus opponendi exceptionem non numerata dotis. Nam lapsus ipse temporis, magis & magis arguit animum donandi, ita *Bald.* in l. vnica, C. de privileg. dot. *Imola* in l. si constante, in prae. num. 47. ff. solut. matrimo. *Castres.* in cōf. 383. circa primum, num. 2. libro 2. *Angelus.* *Aretin.* in §. fuerat numer. 15. in Institut. de adie. & hoc fecimus est Socini in d. d. l. i. num. 102. vergetio secundū limitat, ff. solut. matrimo. quae refutatur sic etiam respondisse *Capran.* & *Petrucium.* Et idem, reuera communis opinio, quod animo donandi fuerit confessus, scripsit *Didac.* in lib. 1. var. resol. cap. 7. num. 5. vergetio idem.

Et si quidem moti sunt primū de rationibus, quia si ex confessione praesumitur donatio, & consequenter confessio dicti simulata, lapsus dicti temporis nihil oportet queri potest: cū obliet exceptio simulationis, quae per petua est, vt dictum fuit supra.

Secundū accedit, quod cū confessio facta praesumatur animo donandi, lapsus temporis ad opponendum exceptionem dotis non numerata augere magis videtur, quam tollere hanc praesumptionem, argum. *Authen.* de tempore non soluta pecunie super dote, §. fin autem mag. vergetio exim. Eo enim animo quo donare voluit cōtendo, eodem etiam voluit labi tempus opponendi praedictam exceptionem.

Terciū suffragatur, quod plus operari non debet tacitum, quā expresse, vt tradunt *Doctores* in l. cū quid, ff. certum petat. & in l. 3. ff. de leg. 1. Atque quando maritus est expressē confessus, recipiē dotem, sumitur praesumptio & interpretatio, quod ita confessus sit animo donandi. Ergo idem dicendum est in tacita hac confessione, resultant ex lapsu temporis.

Ceterū si probamus opinionem illam, quod de iure virorem esse diximus cum Romano, Socino seniore, sibi contrariis in cōf. 82. num. 2. lib. 3. & sequibus, quod scilicet hac confessio praesumatur facta spe futurae numerationis: tunc ea confessio marito eiusve herediibus nocet, post elapsa tempora opponendae exceptionis non numeratae dotis, ita ad rem declarat *Didac.* in d. lib. 1. var. resol. cap. 7. num. 5. in fin. vergetio quod si velimus, qui eiusdem sententiae receperit *Emanuel* Costam in §. ex cautione, in 9. fallent. C. de non num. pecun.

Extenditur quartū, vt procedat hac traditio, etiam si confessio esset §. gemināte facta, post cōtractum matrimonium. Nam adhuc praesumitur facta animo donandi, ita tradunt *Petrus* & *Ob.* in l. in contralibus, §. sed quoniam, C. de non numer. pecunia & ibi apertius *Castres.* idem est Socini *senior* in l. 1. numer. 93. vergetio scilicet tenendo, ff. solut. matrimo. Dissentiunt tamen alij congehi ab *Emanuele Costam* in §. ex cautione, in fallentia 4. C. de non num. pecunia.

Declaratur primū, vt non procedat, si quando maritus esset ignobilis & mulier nobilis. Ita *Caltr.* in cōf. 383. circa primum, col. 1. vergetio tertius casus, lib. 2. & Socini in d. l. 1. num. 103. vergetio limitat, qui

si iuris dotum Petri. Idem in cons. 145. Roman. in d. l. penult. §. si vir. & in d. cons. 445. vers. secundum quod. Salicet. in l. si absentia. C. si cert. p. post. Baldum ibid. Bar. in cons. 19. lib. 2. Curt. sen. in cons. 34. incipit super diebus col. 2. vers. sed per consensum. & col. 3. qui late hanc tuetur. Eandem opinionem vixim esse probare Afflicti. in l. 1. num. 21. vers. sed iuxta hoc non autur. de sendo dato in vicem legi commissi.

Ea praecipua ratione ius moti sunt, quod eo tempore facte promissionis nondum huius quæsitum perfectè fuit ipsi mulieri: cum aduerfus eam potuisset obijci exceptio dotis non numeratae, l. 2. & l. vlt. C. de dote cauta non numer.

- 90 Secunda fuit opinio eorum, qui dixerunt, heredes mariti teneri restituere dotem ipsam, & ob id nō liberari, cedendo actionem. Ita Bar. in d. l. penult. §. si vir. ff. solut. matr. & ibidem Castren. & Alexan. Bald. sibi parum consenti. in cons. 224. Vir fuit confessus, libro 5. Abbas in cons. 73. num. 3. libro 2. Alexand. in cons. 36. column. lib. 1. & in cons. 142. column. libro 5. Corneus in cons. 151. in 2. dubio lib. 1. & in cons. 279. alia vltim. libro 3. & in cons. 109. libro 4. Socin. sen. in cons. 179. column. 4. vers. confirmatorem postremo, libro 2. in cons. 64. column. penult. libro 3. in cons. 27. num. 2. & in cons. 183. num. 2. in cons. 330. num. 8. libro 4. Iafon in cons. 122. libro 1. Ruy. in cons. 197. ad finem. libro 1. Nent. in libro 5. Sylva in cons. 122. num. 73. qui testatur se iudicasse Senatum Mediolanensem. Afflicti in des. 323. num. 1. Campesini in tractatu de dote, in prima parte, questio 72. Ispa in l. vltim. numer. 116. C. de renouand. donat. Crauet. in cons. 253. in fine, in cons. 282. numer. 3. vers. septimo, & in cons. 285. column. penult. vers. non obstat quod sciendum. Ea praecipua ratione ius moti sunt, quod maritus recipiendam illam promissionem, censetur loco solutionis dotis acceptasse nomen debitoris, atque dote creditum transiisse & nouasse in aliam causam promissionis.

His constat postremam hanc opinionem esse magis receptā, & ob id in iudicando sequendam. Et haec quidem opinio multo magis locum habet, quando focer, vel alter dotans, promissit ex alia causa se soluturum pecuniam illam, quam maritus confessus fuerat recipere, vtputa causa mutui, vel vt ex ea percipiat annuū censum. Nam tunc praesumptum facta nouatio, atque ita pecunia manet apud debitorem periculo ipsius mariti, ita Socin. senior in cons. 330. num. 19. vers. & postea, libro 4. Et rursum opinio hec multo magis locum habet, quando maritus recipit eam promissionem a focero, vel alio dotante, quomodo sciebat non esse soluendo, vel cum non soluendo esset, diluili, & is factus est soluendo. Ita Roman. in dicto cons. 445. column. 2. versicul. & hac opinio mihi placet.

- 91 Declaratur primò, vt locum non habeat prædicta opinio, quando maritus confessus esset erga mulierem, vel erga focerum & extraneum dotantem, consentiente ipsa muliere, ipsi deinde factae promissioni. Nam tunc heredes mariti cedendo actiones ipsi mulieri, liberantur. Ita declarat Alex. Castren. in d. l. penult. §. si vir. numer. 3. ff. solut. matr. Corneus in cons. 109. num. 3. lib. 4. Soc. Sen. in cons. 297. column. 3. per. vers. non obstat postremo, libro 1. & Nent. in d. lib. 2. Sylva in cons. 122. num. 73. in fin.
- 92 Declaratur secundò, vt locum non habeat, quando focer, qui post confessionem a genero factam promissit soluere, succedat ipsi filiae. Hoc sanè casu maritus cedendo inanes actiones focero solui, liberatur. Ita egerit descriptum fuit in cons. Neapolitani, testis Afflicti. in des. 323. vbi Vissini. Idem est econtrà, quando mulier succedisset patri suo dotanti, vel alteri, qui dotem constituit, erga quos maritus esset confessus. Nam & tunc sufficit, si heredes mariti cedant inanes illas actiones, ita Corneus in cons. 109. num. 3. lib. 4. qui sic intertextat Argem. in d. cons. 145. & Corneus in cons. 151. in d. lib. 2. Sylva in cons. 122. num. 73. in fin.

- 93 Declaratur tertio, vt non procedat prædicta opinio, quando post factam illam promissionem apparet, quod pars ipsius pecuniae fuit ab illo promissione soluta. Nam tunc vere praesumptum confessionem in illam primam, factam fuisse solum per subsecutae deinde promissionem, & numerationis future, ita in specie Curt. senior in d. cons. 74. super dubio, column. 4. vers. si ad certum praesumit, adducit Alex. & Bar. in l. 2. C. de non numer. pecun. vbi etiam Salicet. annot. vlt.

Tertius est casus, quando promissio facta fuit post elapsi tempore opponendi exceptionem non numeratæ dotis. Hoc sanè casu sine controuersia heredes mariti tenentur restituere dotem, nec cedendo actiones liberantur. Ita Roman. in d. cons. 445. num. 4. in fin. vers. tertius quod. Nam tempore receptæ promissionis perfectè acquiritur fuit ius ipsi mulieri. Et hunc casum multo ma-

gis admittit Bar. & qui eum fecuti sunt. Rarior opinio nemine vere probauit Afflicti. in d. c. 1. num. 20. vers. sed iuxta hoc non autur, de sendo dato in vicem legi commissi.

PRAESVMPPTIO XIII.

Dos confestata à marito, quando praesumatur ei numerata, in detrimentum & praedictum creditorum ipsius mariti.

SUMMARI A.

- 1 Confessio de dote facta, quibus casibus marito non nocet, neque ipsi prauidet ad creditorem.
- 2 Confessio mariti ante matrimonium contractum, domandi animo facta creditoribus non obest.
- 3 Idem si confet eam animo defendendi factam esse, nu. 3.
- 4 Confessio mariti cum in dubio sit futura numerationis facta praesumatur, creditoribus exceptionem non numeratæ dotis opponere possunt.
- 5 Maritus cum confessione, renouat etiam exceptionem non numeratæ dotis, ad creditores tamen non prauidet.
- 6 Pactum vnius non extenditur contra alterum, nec facti vnius alii praegratur.
- 7 Renunciatio interu renouatam solum, non alij nocet.
- 8 Dotis recepta confessio, etiam instrumeto guarantigato facta, non tamen prauidet ad creditores.
- 9 Guarantigia sicuti tertio nominato prodesse nequit, ita nec obesse potest.
- 10 Sententia contra creditores lata, non nocet marito, & econtrà.
- 11 Statutum exorbitans, non debet ad alias personas extendi.
- 12 Confessio mariti facta fauore mariti, prauidet confessioni facta pro creditoribus.
- 13 Dos impari causa creditoribus prauelet.
- 14 Dotem receptam confessum ante contractum matrimonium, lapsa tempore opponenda exceptionis, tam ipsi, quam creditoribus prauidet. Dissentiente tamen Baldo, & alij, nu. 15.
- 15 Beneficio alteri concessi, nemo ipso iure vt potest.
- 16 Dotis recepta sola confessio prauidet ad creditores, si numerata fuisse stentur in respondendo possibilibus.
- 17 Dotem confestat. ante matrimonium contractum, verè numeratam praesumit in praedictum creditoribus habentium solummodo actionem personalem.
- 18 Idem si aliunde aliqua dotis numerata coniectura, vel indicia, numer. 19.
- 19 Alimentum mulieris praestans maritus, an mariti alij potius affectione, quàm causi dotis receptae facere praesumat.
- 20 Dotis receptae confessio subsequens, promissionem factam ante matrimonium tamen arguit dotem venerat numeratam in praedictum etiam ad creditores.
- 21 Alijs contrariam tuentibus, num. 23.
- 22 Vide distinctionem, nu. 24.
- 23 Excepti non numerata pecunia, contra confessionem depositi nequit opponi.
- 24 Dotem receptam in re immobili, etiam dato appositum, confessum maritum ante matrimonium contractum, verè datam praesumit, in praedictum quoque creditorem.
- 25 Dotis numerata confessio matrimonium iam constante, facta animo domandi ante defendendi creditores, ipsi non prauidet. Idem est de confessione dotis augmentata, nu. 27.
- 26 Dotis augmentata, cum de praedictis creditoribus non agitur, nō praesumitur factum in finem.
- 27 Dotis numerata confessio matrimonio constante, facta à marito qui soluendo non esset fraudulenter praesumitur.
- 28 Confessio mariti de dote recepta, matrimonio constante, si fuerit numerationis praesumitur, nec creditoribus nocet. Et quoniam passus fuit labi tempore opponenda exceptionis, nu. 31.
- 29 Vbi cum confessione, etiam exceptioni renouatam, nu. 32.
- 30 Id. procedit etiam si confessio facta sit instrumeto guarantigato, num. 33.
- 31 Vel sit etiam facta extraneo cuidam, nu. 34.
- 32 Quibus tamen casibus locum id non habeat, remissum, nu. 35.

EXPLICAVIMUS superiore praesumptione, quādo dos confestata à marito, praesumatur ei ad sui detrimentum numerata. Nunc

Nunc differendum est, quando praesumatur ipsi marito numerata in praedictum & detrimentum creditorum ipsius mariti. Quia in re praesumendum est prius, quod illius in casibus in quibus haec confessio non nocet marito confitenti, multo minus nocet ipsi creditoribus, qui non dicuntur illi confessioni consensisse: & qui in quendam consequentiam, & per modum accessorii veniunt. Ita in specie declarat Alexan. in conf. 142. num. 1. lib. 5. His praemissis, distinguimus nunc, ut & super iore praesumptione duo tempora, hoc est primum ante contractum, & secundum post contractum matrimonium. Duo itaque sunt capita. Primum ante contractum, secundum post contractum matrimonium.

Quo ad primum caput, Soc. sen. in d. l. 1. num. 85. ff. solut. matr. distinguit plures conclusiones, quas nos casus appellabimus.

1. Primus itaque est casus, quando f. constat quod maritus, qui confessus est ante matrimonium se recepit dotem, habuit animum donandi. Hoc casu (inquit Soc. in d. l. 1. num. 85.) confessio mariti non nocet creditoribus, cum suo facto eis nocere non possit, iuxta regulam iuris, alteri per alterum iniqua conditio inferri non potest, & alteri, de reg. iur. in 6. Et accedit, quod si confessio haec non nocet ipsi marito, siue dictum super in precedenti, nec creditoribus illius nocet.

2. Secundus est casus, quando f. constat maritum sic fuisse confessum, ut fraudaret creditores. Hoc casu res clara est, quod scilicet confessio haec non nocet ipsi creditoribus, ita Soc. in d. l. 1. num. 86. quem secuti sunt consensu in Tyraguelo, in tractatu de reatibus confusum. §. 1. glof. 18. num. 89. Quam quidem sententiam probant l. alidius, C. qui potior in pignori habeant. & l. post hac, C. de bono proscripti.

3. Tertius est casus, quando f. sumus in dubio. Hoc in casu praesumitur facta spe futurae numerationis, ita Soc. in d. l. 1. num. 87. ff. solut. matr. item affirmant Ar. in conf. 86. num. 3. & 4. Alexan. in conf. 142. num. 5. lib. 5. Didac. lib. 5. var. resolut. cap. 7. num. 6. versic. de creditoribus. Et si quidem moti sunt textu l. vltim. cum authent. ibi posita, C. de non numer. pecun. Ex quo sequitur, quod creditoribus non nocet, cum opponere possint exceptionem ipsam dotis non numeratae, sicut docet Soc. novae text. l. in cui, C. de non numer. pecun. de cuius sensu differemus infra.

Extenditur primo, ut locum habeat hic casus etiam quando maritus ipse in confessione recepit dotem, rehusitanti ipsi exceptioni non numeratae dotis. Hoc etiam in casu f. non praesumitur dos vere numerata in praedictum creditorum, ita reiecta Butrigar. Ramerij, Bart. Saliceti, & Angeli opinionem in alidius, C. qui potior in pignori habeant. Caster in conf. 385. coram prope num. 1. lib. 2. & Campeggi in tract. de dote, parte 1. quesi. 53. num. 4. recte scripserunt Alexan. in d. l. 1. ff. solut. matr. num. 88. In l. si sit stipulatus, §. Chryzogenus, si de verborum obligat. Benedictus Plambinus in dissolutione, quae in p. f. statu civitatis, quos refert & sequitur Soc. sen. in dicta l. 1. num. 89. ff. solut. matr. item, Gor. ad in conf. 28. numer. 21. Ea ratione moti sunt, quod non debet esse in facultate mariti, sua confessione & renunciatione, fraudare creditores, l. 1. §. si culpam, ff. si quid in fraudem cred.

Secundo accedit simile, quo dicitur, debitorem non posse agnoscere debitum in praedictum fideiussoris, l. 1. cum mandatoris, C. de non numer. pecun. Ita & renuntiatio mariti nocere non debet creditoribus, ne pactum vnus extendatur contra alterum, aduersus l. si vnus, §. ante omnia, ff. de pactis. & ne facta vnus, alter praeiudicet, contra regulam l. alteri, de reg. iur.

3. Tertiò suffragatur, quod renuntiatio f. iuris ab vno facta, et tantum, & non alijs nocere debet, ut scribit Bart. & reliqui in l. 1. C. de palli. Atqui ius creditorum est separatim a iure mariti, l. si cui, C. de non numer. pecun. Ergo renuntiatio facta a marito nocere non debet creditoribus.

Quarto & vltimò confert d. l. i. cui, quae constitutum est, quod si maritus condemnatur erga vxorem restituere dotem contractatam, non obstante exceptione numerationis non factae, non tamen sententia illa nocet creditoribus, tamen sententia illa non tamen suspensio careat. Ergo a fortiori nec renuntiatio a marito facta, quae suspensio non caret, nocere debet ipsi creditoribus.

4. Extenditur secundo, ut locum etiam habeat, f. quando confessio facta fuit in instrumento guarantee, quod dispositio (statuti) habet vim rei iudicatae. Hoc sane casu, adhuc confessio haec mariti non praedictum creditoribus, quia adhuc, quod ad eos, praesumitur facta spe futurae numerationis. Ita, reiecta opinione Baldi in l. 1. num. 93. ff. solut. matr. Bald. Nouel. in tract. de do-

86. na. 3. Soc. in d. l. 1. num. 93. ff. solut. matr. Bald. Nouel. in tract. de do-

Menoch. Praesumpt.

12. part. 10. num. 20. & Gozad. in conf. 28. num. 29. qui scribunt, statum operari in praedictum mariti, non autem creditorum, quia sicuti guarantee non prodest tertio non nominato, secundum Baldum in l. si pro te, C. de test. promiss. Ita etiam tertio non nominato non nocet, ut tradunt idem Bald. in l. haec edicta, in prin. C. de secand. nupt. & Imola in l. vi. ff. qui appellat non licet. Et accedit secundum Socin. quod sicuti sententia lata f. contra creditores non nocet marito, §. si cui, in fin. C. de non numer. pecun. & contra, lata pro marito non nocet creditoribus, iuxta l. si f. de re iud. in quoque qua rentigia, quae sententiae cuiusdam loco est, vimque habet contra maritum adhibita, nocere non debet creditoribus. Et rursum praedictum statutum f. tanquam exorbitans, non debet extendi ad alias personas, ne duo exorbitant, (ut egregie cõsiderat Bal. Nouellus) ab eodem statuto introductum. Imò scriptum Bald. ipse Nouellus praecitat in loco, num. 21. hoc locum habere etiam si statuto tribuit executionem guarantee contra quicumque.

Declaratur primo, ut locum nō habeat casus iste, quando creditores praetenderent creditum suum, ex confessione sola ipsius mariti. Nam tunc f. confessio facta fauore mulieris, atque ita pro dote praeualet, siquē praedictum confessioni factae pro creditoribus, ita Bald. Imola, & Alexand. in d. l. 1. ff. solut. matr. quos secuti est ibi Socinus numer. 88. Corne in conf. 20. numer. 5. in finibus 3. & idem affirmant Angel. Ar. in d. §. fuerat, numer. 15. & ibidem l. i. §. non numer. 91. in l. i. §. de re iud. in finibus 3. & d. l. 1. num. 28. & Didac. in l. 1. var. resolut. cap. 7. num. 5. versic. ex praesumpt. glof. Ea ratione iij moti sunt, quod cum par causa f. dotis & creditoribus, debet praeualere ipsa dote.

Ceterum Baldus Nouellus in tract. de dote parte 10. num. 16. dubitat, ex quo quod confessio facta ad commodum priorum creditorum, nullam habet fraudis suspitionem: cum apte se non adit dotis confessio, sed confessionis. Quae fit causi dotis pro illis creditoribus, non caret doli suspitione, ob ipsos creditores mariti anteriores. Responderi potest, confessionem dotis non presumi factam in fraudem aliorum creditorum, ex quo de eorum credito non constat verè, sed per solam confessionem, quam etiam si fuisset mulier, vel qui eius nomine dotem numerat, probabiliter credere poterimus, non esse iustum legitimumque creditum.

Declaratur secundo, ut locum non habeat casus iste, f. quando ante contractum matrimonium maritus confessus est recepit dotem, deinde passus est elabi tempus opponendi exceptionem dotis non numeratae. Nam tunc dos praesumitur vere numerata, etiam in praedictum creditorum, ita Bartol. in l. si f. in fine, numer. 100. ff. solut. matr. item, & Imola in l. 1. §. si pignori habeat. & ibidem Angel. & Salicet. & secuti sunt Imola in l. 2. ex l. i. in finibus 12. & ibidem Angel. & Salicet. in conf. 86. num. 2. Alexan. in l. 1. num. 31. ff. solut. matr. & in conf. 90. num. 5. lib. 3. Baldus Nouellus in tract. de dote, parte 10. numer. 12. Affilius in decis. 402. num. 10. Rebus in conf. 78. num. 4. & numer. 9. Ar. in conf. 402. numer. 6. qui hanc esse communem sententiam. Et in specie hanc veritorem, fecit ut Didacus in libro 1. var. resolut. cap. 7. num. 2. versic. quod si confessio data, qui testatur pariter esse communem. Et his accedunt Baldus in l. 1. d. l. 1. num. 28. ff. solut. matr. Roland. in conf. 37. num. 4. lib. 4. Riminaldi in iur. in conf. 180. num. 4. & 7. lib. 2. & Verallius in decis. 196. parte prima, qui testatur esse communem, & sic Rotam Romanam iudicasse. Quae quidem sententia fultur text. l. si duobus, in prin. ff. de iur. iur. quod loci dicitur fideiussorem postea aduersus principalem debitorem agere ratione soluti debiti, si probauerit solutionem etiam sola creditoris confessione, & elapsi deinde triginta diebus concessis ad opponendum exceptionem, iuxta l. si contra tribu, C. de non numer. pecun. Ita hoc in casu, cum adhuc contractum non sit matrimonium, non praesumitur fraus aliqua, nec donatio istius tunc erga vxorem.

Contrariam opinionem f. probant Bald. in l. i. §. C. de compen. & in l. generaliter, solon. 2. C. de non numer. pecun. Imola in l. si stipulatus, §. Chryzogenus, num. 11. ff. de verb. obligat. Roman. in l. 1. numer. 22. ff. solut. matr. & in conf. 245. Ar. in d. l. 1. num. 9. & ibidem Soc. Sen. num. 90. Idem scripserunt Angel. Ar. in d. §. fuerat, numer. 15. & ibidem l. i. §. non numer. 91. in l. i. §. de re iud. in finibus 3. & d. l. 1. num. 28. & de fide iur. in finibus 3. Et hac pro opinione perpenditur text. d. l. i. cui, C. de non numer. pecun. vbi dicitur, quod non prohibetur tertij creditores opponere exceptionem tunc pecunie non numeratae, etiam debitor principalis ex exceptione nunquam fit vius, ut diligenter explicat Socin. praecitato loco. Decurio ergo tempore opponendi exceptionem non numeratae dotis, & poterunt creditores eadem vi aduersus vxorem, quoniam maritus eius vis

non fuerit intra legitima tempora. Verius esse existimo cum Salsicet, in d. l. si cui, Alex. in d. l. 1. num. 31. ff. solut. matrim. Rube. in d. conf. 72. num. 4. & Didac. in d. 7. num. 6. veris, sed alia, d. l. si cui, hunc habere sensum, quod licet alius nemo possit vi beneficio t alteri competenti, eo initio, si fides circumstantia, ff. de minor. attamen creditor initio debitor, vi poterit exceptione non numerata pecunia ipsi debitori competenti, loquitur itaque text. d. l. si cui, quando debitor ipse superfluet, differt, atque ita moram interponit, vel recusat opponere exceptionem non numerata pecunia. Nam tunc alij tertij creditores poterunt pro suo iure opponere. Non autem loquitur d. l. si cui, quando elapsa sunt tempora opponendi exceptionem. Hunc sensum indit vltima illius responsi verba, quae ita se habent: [Vt neque principali debitori, neque fideiussori eius aliquid praedictum generetur, si is, qui ei exceptionem opposuerit, victus fuerit, sed possunt illi postea, si conueniantur, intra statuta scilicet tempora, eadem se exceptione tueri.] Hactenus Iustinianus, qui significat, licere tertijs ipsis creditoribus opponere exceptionem non numerata pecunia, quam debitor principalis recusat, vel differt opponere. Et hoc quidem finis praedictio ipsius debitoris, quia etiam illi creditores succumbunt, non tamen debitor impeditur ex sua persona, exceptionem denudò opponere. Quod procedit etiam elapso tempore à lege praescripto ad opponendum hanc exceptionem, si modo constat creditores ignorasse confessionem illam a marito factam, quia tunc per restitutionem in integrum daretur ei facultas opponendi hanc exceptionem, vt tradit Alex. in d. l. 1. num. 31. circa med. solut. matrim. et si iur. quest. 330. dubit. at.

17 Declaratur tertio, vt locum non habeat casus ille, si quidō creditor ex respondendo positionibus, fateretur dotem fuisse numeratam, licet in instrumento continetur sola confessio, ita post Angel. & Alex. quos recenset, Aduer. Soc. in d. l. 1. num. 91.

18 Declaratur quarto, vt locum non habeat, quando creditores haberent folium actiones personales. Nam tunc ad eorum praedictum praesumitur, quod dos constellata ante contractum matrimonium, verè fuerit numerata, ita Castren. in l. 1. an sine ff. solut. matrim. post Cyrum in authent. sed iam necesse, C. de donat. ante vult in quaestio. 4. quaevis intelligit & declarat Didac. in libro 1. v. ar. ref. ca. 7. nu. 6. vers. 3. alia, qui & hunc sententiam recenset Bald. Nouel. in trad. de dote, part. 1. nu. 10. vers. 2. ca. 1.

Ceterum diffinitio Socini, in d. l. 1. num. 62. post recentiores, quos ipse, suppressis eorum nominibus, commemorat, sic etiam diffinitio Ripae in l. 1. quae sit, ff. de sponsa. in fin. ff. de priu. credit. Et motus est Socini, text. d. l. si cui, C. de non numer. pecun. quae absolute loquitur, tam de creditoribus ex personali, quam ex alia qualis actione, cum non distinguat vnam ab altera. Pervendit etiam Soci. textum Lasiduis, C. qui pot. in pign. habet. Verum illis respondet, & diligenter satisfact Didac. praeterea in loco.

19 Declaratur quinto, vt locum non habeat casus ille, si quando adesset aliqua indicia & coniecturae dotis non numeratae. Nam tunc confessio hac iunctis illis indicijs, adeo arguit, dotem verè fuisse numeratam, vt praedictum aliquod afferat ipsis creditoribus. Ita Baldus in l. vnc. 1. nu. 4. C. de priu. dot. qui indicium & coniecturam illam considerat, quando maritus praestitit alimenta ipsi mulieri. Et Baldum secuti sunt alij, quos commemorat spe. vnc. praesumptio, in quinta declaratione secundae c. 1. Verum Socini, in d. l. 1. num. 94. ff. solut. matrim. ea ratione coniecturam hanc rejicit, quod si probabilis non est aduersus ipsummet maritum & qui (vt in dicta 1. 5. declaratione diximus), praesumitur t potius praestitisse alimentum affectione maritali, quam quod dotem fuerit consecutus, sic & multo minus recipienda est coniectura hac aduersus creditores. Alias coniecturae recensit supra in dicta declaratione. Illa quarta, quomodo commemorat, casui nostro satis potest adaptari, quando scilicet vlti mariti confessionem, accedit vnus testis testimonium. Nam & hac coniectura aduersus creditores recipienda est.

21 Declaratur sexto, vt locum non habeat, quando iam ante confessionem promissa fuit dos. Nam tunc t subsequuta dotis recepta confessio, arguit dotem verè fuisse numeratam, etiam in praedictum creditorem. Ita Castren. in d. l. 1. ff. solut. matrim. Roman. in l. si conf. ante in princ. num. 100. & in l. si verò, d. de vxo. in 31. fallen. ff. de solut. matrim. & in conf. 443. & Socini, senior viderem num. 93. dixit, in iudicando & consulendo non esse recedendum ab hac opinione, quod secutus est Afflicius in decis. 402. num. 9. vers. sed in contrarium. Et fultur primò sententia hae text. in tractatibus, ff. de quoniam, vers. ideoq. C. de non num. pecun. cuius verba haec sunt: Ideoq.

fancimus instrumentum quidem depositum certarum rerum, vel certe pecuniarum, securitatemque publicam functionum, siue in solidum, siue ex parte soluta esse conficiantur, illis etiam securitatis quae post confessionem dotalium instrumentorum de soluta dote ex parte, vel in solidum exponuntur, nullam exceptionem non numerata pecunia penitus opponi. [His manifestè significat Iustinianus nullam opponi posse exceptionem non numeratae dotis, cum securitatis, hoc est, confessiones dotis numeratae, factae sunt post dotalia instrumenta, id est, post dotis promissionem. Et accedit, quod si fuit contra confessionem depositi t opponi non potest exceptio non numerata pecunia, vt ibi dicitur. Ita etiam nec contra confessionem dotis factam post promissionem dotis. Hac sane duo aequaliter determinat Iustinian. in d. 6. sed quoniam, dum ambo sub eadem verborum structura comprehendit. Verum text. d. 6. sed quoniam, loquitur de confessione ipsa facta in praedictum ipsius mariti, non autem creditoris, sicut colligitur ex principio d. l. in tractatibus. Vt perperit Socini, praeterea in loco.]

Secundò adducitur ratio, quia cum maritus ex promissione habeat obligatam uxorem, necesse non habet confiteri se receptisse spe future numerationis, seu solutionis, vnde verisimile est, quod sibi solutum fuerit, respondetur, hoc verum esse, quod ad ipsam maritum non quod ad creditores, quibus suspecta est promissio, & confessio.

Ceterum contrariam opinionem in puncto iuris veriorē esse scripsit Socini, in d. l. 1. num. 95. vers. sed in puncto, ff. solut. matrim. & eo prius Baldus Nouellus viderem num. 213. vers. aut quoniam. Et idem in trad. de dote, parte decima, num. 18. vers. aut quoniam an talis, & num. 99. sic etiam diffinitio Emanuel Coita, in l. si ex cautione, in l. 1. 4. num. 3. vers. ff. de nihilominus, C. de non numer. pecun. Ea ratione motus est Baldus Nouellus, quia cum tempore confessionis immineret magnum sa alienum, praesumitur quod maritus sic confessus fuerit, vt potius fraudarentur creditores, quàm vt recognosceret bonam fidem. Et sententiam hanc probant l. scripturas, C. qui pot. in pign. habet. quam allegauit Bald. Nouellus, & diligenter perpendit Socini, qui dixit ipse fancimus fuisse, quod si probatur debitum aliquot per publicum instrumentum cum hypotheca, & deinde approbat debitum alterius per scripturam manu debitoris, quae 1. duobus testibus fide dignis approbatur, & apparet facta prior in tempore: attamen praefertur creditore posteriori, qui probat per publicum instrumentum. Et hoc (inquit Socini) factum est ob suspicionem, quod illa scriptura priuata fuerit vera facta post instrumentum, sed falso ei addita dies prior illo instrumentum. E ergo in probanda praealatione (inquit Socini) hypotheca, factum debitoris approbatum etiā per duos testes est suspectum, quanto magis debet esse suspecta confessio hac facta à solo debitorē.

Verum si rectè perpendatur d. l. scripturas, aliter statuit. Est sane constitutum, quod in praealatione hypothecae praefertur publicum instrumentum posteriori apocha anteriori, nisi (inquit Imperator) apocha illa fuerit munita subscriptione trium testium fide dignorum. Cum ergo apocha caret testibus, suspecta est, quia ab ipso debitorē & creditore potest esse conficta, ad fraudandum anteriores: sed in casu nostro nulla est fraus contra creditores, cū appareat de promissione dotis per publicum instrumentum, antequam causaretur creditum aliorum creditorum.

Est hic distinguendum, t quod aut non promissionem apparebat magnum sa alienum, aut non apparebat. Illo primo casu procedere potest secunda Baldi Nouelli, Socini, & Coita opinio, quod scilicet maritus voluerit fraudare creditores, & potius bona fide deferri mulieri, quam ipsis creditoribus. Nec hoc casu antecessit dotis promissio ad rem pertinet: quia non illud debet, sed hoc confessionis, factae receptionis, spectari debet.

Secundò verò casu quando tempore confessionis non apparebat sa alienum, nec probabiliter de eo dubitari poterat, tunc procedit prima opinio Castrensis, & sequium, quod scilicet receptio promissionis vera praesumatur. Ita etiam diffinitur potest illa traditio & declaratio, de geminata confessione recepta dotis, de qua differunt Soc. & Coita praeterea in loco.

Declaratur septimò, vt locum non habeat casus, quando maritus confessus est receptisse dotem in re immobili, etiam si facta sit pro altissimo. Nam tunc praesumitur verè data etiam in praedictum creditorem, sicut sensu Didac. in lib. 1. v. ar. ref. ca. 7. in fin. ex sententia Baldi in l. vnc. 1. nu. 4. C. de priu. dot. & in l. in

contradictibus, in primis q. i. C. de non num. pecun. & probat text. auth. sed iam necesse, veritas si debitor, C. de donat. ante nupt.

Secundum est caput huius disputationis, quando scilicet maritus post contractum matrimonium confensus est receptifus dotem. Hoc in capite Socin. in d. l. i. num. 105. distinguit atque constituit plures conclusiones: Nos casus aliquot constituemus, atque explicabimus.

Primus est casus, quando constat maritum habuisse animi donandi vxori, vel fraudandi creditores. Nam tunc dabitur non est, quia confessio illa nil nocet creditoribus, quia si non nocent confessiones hoc modo factae ante contractum matrimonium, sicuti superiore capite in primo & secundo casu diximus, ita etiam multo magis nocere non debent, factae post contractum matrimonium, cum magis suspecta sint, ut scribit Socin. in d. l. i. num. 105. & in l. 16. & idem sequitur Ruin. in cons. 183. n. 2. lib. 1.

Secundus est casus, quando confessio facta fuit de dotis augmento, haec etiam non nocet creditoribus, quia in eorum fraudem facta praesumitur. Ita Socin. in d. l. i. num. 107. verfic. tertia conclusio, ff. solut. matrim. qui dixit, hanc esse praesumptionem iuris & de iure, introducamus a Iustiniano in §. aliud, in Authen. de aequalit. dotis, repositum in Authen. sed iam necesse, in fine. C. de donat. ante nupt. vbi Barolus manifeste idem docuit. Idem respondit Ruin. in cons. 137. num. 6. lib. 4. sic & Carpius in tract. de dote, parte 1. quae. 166. & 67. vbi declarat. Cum vero non agitur t. de praedictio creditorum, augmentum dotis non praesumitur factum in fraudem. Ita Doctores in d. d. Authen. sed iam necesse, & Campeg. vbi supra, quae. 166. & 67. & rursus, quod diximus confessionem mariti de dote, vel dotis augmento, non nocere creditoribus tunc tempore confessionis existentibus, fecit vero quod ad creditores futuros, sicque causatos post confessionem illam. His sane nocet confessio mariti: cum non praesumatur facta ipsa confessio in horum creditorum fraudem, nisi aliunde fraudis suspicio probetur. Ita Bart. in d. Authen. sed iam necesse, num. 2. & ibidem Angel. & Salicet. colum. 2. Alex. in cons. 16. numer. 2. lib. 7. Corne. in cons. 120. numer. 6. & apertus in cons. 183. numer. 3. lib. 3. Baldus Novellus in l. 1. num. 209. ff. solut. matrim. Cratet. in cons. 4. q. 1. num. 1. & in cons. 520. in fine. Petrus Antonius Anguissola in cons. 74. numer. 3. lib. 2. Roland. in cons. 74. numer. 11. lib. 4. & Riminald. minor in cons. 180. num. 6. folio 2. Coniectura autem fraudis fuit, quando statim ferè maritus ipse magnam alienationem contraxit cum alijs creditoribus, vel quando confessio mariti erga vxorem fuisset de magna summa & excessiva: sicuti scribitur praetati Doctores, praesertim Roland. & hu. declarat. responsum Alex. in cons. 142. num. 7. lib. 5. & Cai. ad in cons. 25. num. 25. in fin.

Tertius est casus, quando maritus constante ipso matrimonio scit non esse soluendo, vel videt fore non soluendo. Hoc etiam casu t. confessio ab eo facta, praesumitur in fraudem creditorum facta, ita Socin. in d. l. i. num. 108. post gloss. & Doct. in d. Authen. sed iam necesse.

Quartus est casus, quando sumus in dubio. Hoc etiam casu praesumitur, solum quod facta sit t. confessio spe futurae numerationis, sicuti praesumitur, quando facta fuit ante contractum matrimonium, vt diximus in tertio cap. praecedentis caput. Et ideo (vt ibidem dixi) non praedicitur creditoribus, quin opponere possint non numerate dotis exceptionem. Et in specieresponderunt Ruin. in cons. 137. num. 4. lib. 4. & Bellon. in cons. 1. n. 2.

Extenditur primò hic casus, vt locum etiam habeat, quando maritus qui sic confessus fuit, passus est elabi tempora t. opponendi t. exceptionem ipsam non numerate dotis. Nam adhuc illatum non censetur praedictum ipis creditoribus, quin possint ipse t. exceptionem hanc opponere. Ita Didac. in lib. 1. var. resol. 6. n. 6. verfic. quomobrem breui.

Extenditur secundò, vt procedat etiam, quando maritus ipse in confessione receptae dotis, t. renunciat t. exceptioni dotis non numeratae, sicuti diximus supra in primo cap. in extensione terti casus, & in specierespondit Bellon. in cons. 1. n. 2.

Extenditur tertio, vt locum habeat etiam si confessio facta fuisset in instrumento quarentiario, vt dixi in secunda extensione dicti terti casus. Hæc enim extensiones locum multo magis habent in confessione facta constante matrimonio, quam ante, ob maiorem supervisionem, sicuti §. 2. declarat animo.

Extenditur quarto, vt locum etiam habeat in confessione facta t. erga extraneum. Nam hoc non nocet creditoribus, ita Bart. & Salicet. in auth. sed iam necesse, C. de dot. ante nupt. & apertus Bellon. in cons. 8. num. 6.

Menoch. Praesumpt.

Declaratur nunc hic casus, t. vt locum non habeat in aliquibus casibus illarum declarationum, quibus in precedenti capite retulimus. Non repeti illas quæ huc pertinent, studiose quilibet facile intelliget, quæ ad rem hanc faciunt.

PRAESVMP.T. XIII.

Das ad quem peruenisse praestatur, quando pater & filius eodem in instrumento confensu sunt, re. receptifus dotem vxoris ipsius filii.

SYM.MARIA.

1. Dotem receptifus vna cum patre confensus filius sunt et ipsi & mulierem contentio sit, pro vtriusque restituere teneantur.

Idq. etiam in pluribus articulis, num. 3.

Item & eo casu, quo filius in ipsa patris dote receptifus, num. 4.

2. Privilegiatum in casibus non privilegiatum iure communi, vti in dote non procedit, quæ regulat. et est privilegiata.

3. Dotem receptifus confensus in instrumento pater & filius, si inter ipsos contentio sit, ad filium pertinetque praesumitur, causa quo filius negat dote admissit.

4. Reus duobus sese obligantibus, si ad vnum eorum negotium pertinet in principio, alter si de iure obligatus est.

5. Alii numerationis dotis sit contentio, ut in articulo.

6. Actus secundum ius communis dispositionem factum praesumitur.

7. Rei debendi duo non constituitur, nisi expressio ita agatur.

8. Patre & filio dote receptifus promittitur, causa quo inter ipsos contentio sit, ad patrem pertinetque praesumitur, si ipse solus famulum admittit.

Reiecta alij opinionibus, num. 9. & 15.

Quid autem sit, cum ambo confensus recipere, & administrare, num. 16.

12. Vtriusque bonorum dote alienat ad patrem pertinet, quousque filius cum eo commoratur.

3. Argumentum a soliti, in iure receptifum esse.

14. Dotem rem vxore & marito vendentibus prout, ad maritum pertinetque praesumitur.

P R A E S U M P T. Euenit, quod pater, & filius recipiunt dotem vxoris ipsius filii, & in eodem instrumento statim re. receptifus dotem illam, sed dubitatur ad quem praesumatur hoc habere peruenisse? Hac in re, vt perplexæ Doctorem traditiones clare explicentur, distinguenda sunt ante omnia duo capita. Quorum primum est, quando lis & contentio inter mulierem ipsamque eius nomine dote numerata, & confessio facta, & ipsos, patrem, & filium, qui confensi sunt. Secundum vero est caput, quando lis, & contentio est inter ipsos solos, patrem & filium.

Primo in capite dicimus, receptam esse ac veram opinionem, praesumi pecuniam peruenisse t. ad vtrumque, patrem scilicet, & filium, qui ambo ab ipsa muliere, vel eius hereditibus conueniri possunt, vt quilibet pro virili teneatur restituere. Ita manifestè scripserunt Alex. in additionibus ad Bartol. in l. in duobus, §. vbi duo, num. 15. ff. de duobus reis. Sigonol. in cons. 76. si etiam respondit Carue. in cons. 303. libro 4. & apertus Baldus Novellus in tractatu de dote, in septima parte privileg. 38. in fine. Curtius in cons. 54. Sap. & sequenter, colum. 2. verfic. sic opinio. Cratet. in cons. 91. num. 3. Bonhellus in l. reos, §. cum in tabulis, num. 29. verfic. aliud offit. ff. de duobus reis. Est ratio: quia voluit mulier quique numerari, & ad vtrumque eorum confiteri, quo magis sibi cautum esset. Non ergo habet illa querere, & diuinare, in cuius arcanis confecta fuerit pecunia illa. Nec hic repugnat illa consideratio Crotti in cap. l. si constante, num. 5. ff. solut. matrim. cum probat & Ronchegallus in l. reos, §. cum in tabulis, num. 22. ff. de duobus reis. cum dixerint, privilegiatum vti iure communi, in casu, in quo non reparatur privilegiatus, l. item veniunt, §. in praeiudicium, ff. de petit. heredit. Nam respondetur dictum §. in praeiudicium, procedere in his qui sunt privilegiati aliquibus in casibus, non autem in dote, quæ est regulariter privilegiata, vt diximus supra in praesumptione 6. Et hæc quidem traditio, mea quidem sententia, summa æquitate fulcitur.

Extenditur primò, vt praesumptio hæc locum etiam habeat in duobus, t. vel tribus fratribus, qui confensi sunt receptifus pecuniam dotalem vxoris alterius eorum. Nam mulier habet vtrum.

Y 2 que

que eorum obligatum. Ita in specie respondetur Signor. in d. conf. 76. & Corn. in consil. 1. inf. lib. 1.

- 4 Extenditur secundo, ut habeat locum etiam, quando filius iussu patris recepit pecuniam. Nam praesumitur numeratum contemplatione tantum patris, quam filij, ut uterque sit obligatus. Ita post alios Bald. Nov. in tra. de dote par. 7. in prin. 37.

Secundum est caput, quando lis & contentio est inter ipsum patrem & filium, vel haeredes eorum. Hoc in capite distinguendum sunt aliquot casus.

- 1 Primus est, quando pater & filius simul confessi sunt receptisse dotem: sed folus ipse filius gerit & administrat negotia domus. Hoc in casu pecunia illa dotalis praesumitur in totum peruenisse ad eum. Ita Cynus in l. cum dote, §. transgrediamur ff. solut. matrim. Caneq. in tra. de dote, in 3. parte, quæst. 169. & idem sensu Curt. Senor in d. conf. 45. ad finem. Et hæc quidem traditio præter rationes, quibus iudicatur subsecutus casus, ubi dicemus, habet & hæc præcipuam, quod cum dos ipsam tantum marito acquiratur confluente matrimonio, iuxta l. dote ancillam, C. de rei vendi. sic praesumendum est, quod ipsum eum receperit, & apud se retineat. Nam tunc quando duo rei se obligant, & ad vnum eorum negotium pertinet, si principaliter obligatur, alter vero est loco fiduciariorum, l. vir vxori, §. vltim. ff. ad vellem. & post Bart. Caltrini. Fulgiosum, & Cornueum, in specie præter respondit Crauer. in d. conf. 4. num. 2. Et accedit, ut dicat ibi Crauer. ibid. num. 6. attendi debere non ipsa verba, sed cuius contemplatione fit actus, l. si quidem, §. vlt. ff. quod metus causa, cum similib. sed actus tunc numerationis dotis, sit contemplatione mariti, & sic filij. Ergo ad eum, non autem ad patrem praesumitur peruenisse pecunia. Et rursus (ut dicebat ibi Crauer. in d. conf. 6. num. 8.) actus tunc praesumitur factus secundum dispositionem iuris communis, l. quæro, §. inter locatores ff. locati, & alienum infra hoc libro, in praesumpt. 33. ubi declaratur, d. si inter locatores. sed de iure communi pecunia dotalis pertinet ad maritum, d. l. dote ancillam, C. de rei vendi. & l. pro oneribus, C. de iure dot. num. Ergo praesumitur ad ipsum filium maritum peruenisse. Et demum cessat hic illa ratio, quod Doctores, quos insequenti casu referam, dicunt, pecuniam praesumi peruenisse ad patrem, quia ipse pater gerit negotia domus, cessat, inquam, hæc ratio, cum hoc in casu praesupponamus, administrationem esse penes filium.

Secundus est casus, quando pater, & filius simul confessi sunt receptisse dotem, & pater ipse solus administrat. Hoc in casu tres sunt opinioniones.

- 1 Prima fuit Iacobi de Arena in l. si constante ff. solut. matrimo. qui dixit, hoc tunc patrem, & filium esse duos reos debendi, atque ita utrumque in solidum censeri peruenisse pecuniam. Hanc reiecit comes, & in specie Curt. Sen. in d. conf. 34. in prin. Et ratio, quia duo rei debendi non constituntur, nisi expressim ita agatur, l. 2. & l. cum reos vbi Bald. ff. de duobus reu. Adcedit, quod impossibile est, pecuniam in totum peruenisse ad vnum, & ad alium, iuxta l. si vti teris, §. si duobus vehiculum ff. commod.
- 2 Secunda fuit opinio, tunc quod hæc pecunia peruenierit ad solum patrem. Ita Cynus in l. si cum dote, §. transgrediamur ff. solut. matrimo. quem secuti sunt Angel. Arctin. in §. ell & aliud. num. 2. in l. sit, de donat. & Curtius Sen. in d. conf. 34. colum. 2. verfic. ego autem, qui dixit, hæc opinionem æquitate conuenire, quod facient Bald. & alij, quos infra referam. Et hæc quidem mihi magis placeat.

Primo ratione, quia pater ipse administrabat negotia domus, & matrimonio onera sustinebat in alendis, filio, nuru, & eorum familia.

Praesumitur ergo quod apud se pecuniam esse voluerit, ut posset onera ipsa sustinere.

- 3 Secundo accedit, quod ad patrem pertinet ususfructus t bonorum dotialium, donec filius cum eo commoratur. Non ergo est praesumendum, quod voluerit pater pecuniam esse apud filium, atque ita perdere ipsum usufructum, argum. l. cum de iudicio ff. de probat.

- 4 Tercio suffragatur argumentum ad solitis, t quod in iure receptissimum esse scribitur omnes in l. ceteris conditio, §. si munus ff. si cert pet. & latissime Euerard. in cetera legali, in loco a solitis. Atqui vii computum est, pecuniam dotalem, sicut & aliam cõsueuissse peruenire in manibus patris familias, qui negotia domus gerit, & administrat, sic ergo & hoc in casu dicendum est. Ita etiam dicimus, quod quando vna simul maritus & vxor vendunt rem dotalem, pretium praesumitur peruenisse ad maritum, cum soleant

mariti pecuniam illam recipere, vt explicabimus infra in praesum. 22.

Tertia fuit opinio eorum, qui t dixerunt, quod imò hoc in casu praesumitur pecuniam peruenisse pro dimidia ad patrem, & pro altera dimidia ad filium. Ita Dynus, Petrus, Raynerius, Baldus, Albericus, & Roman. in l. si constante in prin. ff. solut. matrimo. idem Roman. in consil. 462. num. 2. Consensum in consil. 462. C. de iure in consil. 393. num. 10. lib. 4. Barbat. in consil. 43. num. 20. lib. 2. Crot. in d. l. si constante, in repet. num. 84. Raim. in consil. 186. num. 7. libro 1. & in consil. 3. parte, libro 2. Eandem viam sequi Caneq. in tra. de dote, in 3. parte, quæstio. 169. Benvenuto. Stracha in tra. de mercatura, in tit. de contrahitio mercatorum, num. 10. & Ronchelallus in l. reus, §. cum in tabula, num. 28. & 29. ff. de duobus reu. Et ij quidem moti sunt, quod cum vna simul confessi sint reeceptisse pecuniam, praesumitur etiã, quod ad vtrumque pro dimidia peruenierit, argum. dicto l. reus, §. cum in tabula, ff. de duobus reu. & l. vir vxori, §. si duo, ff. de fideiussor. l. cum apparbit, ff. locati, & l. vir vxori, §. vltim. ff. ad S. C. Velleian. Verum responderi potest, quod est verborum rigor, & proprietates id significat, attamen contrarij coniecturis, ob solutum, & æquitatem ab eis recedendum esse.

Probata itaque secunda illa opinio Cyni, & sequacium, dicendum est, illam multò magis habere locum, quando concurrunt alia coniectura, quibus colligit potest, ad patrem peruenisse pecuniam illam, vt respondit Curt. Sen. in d. conf. 34. in fin. sicuti quod appareret, patrem paulo post emisse aliquid necessaria pro ipsa naru sua, vel alias impensis fecisse.

Tertius, & vltimus est casus, t quando pater & filius, qui vna simul confessi sunt receptisse pecuniam dotalem, ambo gerbant, & administrabant negotia domus, & ita vna alter conueuerat recipere, & impendere pecunias, que eis numerabantur. Hoc sane casus, secundum tertiam Dyni, & sequacium opinionem con trouersia dirimi potest, vt tam ad filium, quam patrem peruenisse praesumatur, si que pro portionibus suis ad restitutionem sint obligati, gratæ allegati in tribus.

PRAESVMP. XV.

Dos à patre data, vel promissa pro filia, an & quando præsumatur ex bonis patris, vel filia constituta, diligenter explicatur.

SVMARIA.

- 1 Dos data, vel promissa simpliciter à patre pro filia, ex bonis patris præsumitur.
- 2 Eaq. est præsumptio iuris & de iure, vt. s.
- 3 Verbum, intelligitur præsumptionem denotare.
- 4 Vultur, verbum præsumptionem notare.
- 5 Quasi, dictio, est significatiua dubitationis.
- 6 Dicatur filium, officium paternum est, & quandam habet annexam necessitatem, vt. s.
- 7 Sanguinis communionem solum ad præsumendam donationem non sufficit.
- 8 Donationem propter nuptias faciens pater pro filio, ex suis non filij bonis facisse præsumitur.
- 9 Idq. etiam obstat in emancipato, vt. s.
- 10 Dos & donatio propter nuptias à patri procedunt.
- 11 Sanguinis vinculum, & officium paternum, emancipatione non tollitur.
- 12 Vidua iterum nubens, ex bonis patris dotata præsumitur.
- 13 Dotans vel donans propter nuptias pater, ex suis bonis facere præsumitur, etsi esset administrator bonorum filij filiae.
- 14 Contraria re censetur opinio Bart. nu. 16.
- 15 Factum præsumitur ab eo, cuiusq. nomine, qui facere tenebatur.
- 16 Dotem etiam exsecutum promittendo pater, de suo præsumitur promississe, dummodo solendo sit.
- 17 Idq. procedit, etsi non super sit ipsi, vel aliam deinde filiam daret, vt. s.
- 18 Dos à patre promissa pro filia, de suis bonis intelligitur, etsi post promissionem factam, de bonis filia id intelligi velle protestatur.
- 19 Et ibidem ratio, nu. 20.
- 20 Protestatio ante vel in ipso actu fieri debet, vt in alterius præiudicium protestantem admet.
- 21 Dotem promittit de patris filia ex proprijs bonis, & ex bonis filia simul, & huiusmodi de suo in totum constitutus præsumitur.
- 22 Dicitur, Et si natus a copula aquales.
- 23 Dotis expresse & clari verbum de bonis filia quomodo constituit pater.

Extenditur sextò, vt locum habeat hac praesumptio etiam, quando pater habet quidem tot bona, quae possunt sufficere ad dotandum filiam illam, cui dotem constituit, sed tamen non habet tot, vt deinde possit in solutorem dotare alias filias. Nam adhuc dos habet praesumptionem constituta ex bonis ipsius patris, ita dicitur *Affid. in decis. 99. quem fecit aff. Parisius in cons. 80. num. 3. lib. 3.* Non enim (inquit Affid.) patris paupertas et inopia hoc in casu absolute considerat, sed respectu illius certi casus donationis. Id quod multis similibus probat Afflictus, quem fecit ut Parisius in *num. 116. ff. solut. matr.*

Extenditur septimò, vt locum etiam habeat hac praesumptio, quando pater post ipsam dotis promissionem, vel solutionem protuleratur, se omnino de bonis filiae id egisse, ita respondit Angel. in *cons. 209. Petr. de Sanna, quem fecit f. dret. in d. l. 1. num. 15. ff. solut. matr. et ibidem Ripa num. 88. & Bologn. num. 109. vers. tertio ampliat. & hoc fecit in cons. 370. num. 4. libro 4. Ita ratione mortis iuri, quod iam ex praecedenti casu promissionis, vel solutionis acquiritur et si ius filiae, quod scilicet praesumatur pater de suo promississe. Vnde post ius quatuor frustra pater protuleratur, gloss. l. vna. & acced. C. de ver. solut. alio. & probat Lex morte, in fin. C. de pact. conuent. Nam i protellatio fieri debet ante actum, vel in ipso actu, alioquin non iuuat protellamentum, in alterius praedictum, pro barede, & Papinianum ff. de acquir. barede. & C. de consuetud. regular.*

Extenditur octauò, vt procedat hac praesumptio etiam, quando pater constituto dotem filiae dixit dotem constituit ex propriis bonis, & ex bonis filiae. Nam & hoc in casu praesumitur, patrem in totum constituisse dotem ex bonis suis propriis. Ita fuit iustitiano in d. l. vlt. C. de dotis promiss. & in ali. dubit. a. i. v. Et si enim illa i dictio, & filia nara copulet aequaliter, l. v. & cum in tabula ff. de duob. res. attamen in casu d. l. vlt. non retinet naturam copulae, sed potius significat ordinem successuum, ob ordinem charitatis & affectionis, iuxta l. Gall. §. i. ff. de liber. & posthum. Dicitur ergo pater constituisse dotem ex propriis bonis, si illa sufficit, si vero non sufficit, successiue dicitur constituisse ex bonis ipsius filiae. Ita interpretatur omnes in d. l. vlt. & in d. l. 1. & manifeste Bald. Nouel. in tract. de dot. part. 6. primò. 6. Alciat. in tract. de praesumpt. regul. & praesumpt. 26. & Hieron. Gabr. in *cons. 156. num. 20.* qui quidem considerat aliam rationem, quam dixit colligi ex lege l. 1. C. de bonis matern. vbi constitutum habet administrationem, nisi filijs ipsius consentientibus. Quare voluit lex, quod pater ipse speciale faceret mentionem, quae bona filiorum dicitur, nec eorum consensus esset super ambiguo: sed fuit per errorem. Et propter eam pater promittendo eo modo dotem, non esset totum promissile de bonis filiorum, nisi in subdium, vt statuit iustitiano in d. l. vlt. C. de dot. promiss. Quo quidem in loco, ipse iustitiano nullam adhibuit differentiam inter has verba, [ex rebus paternis, & maternis,] & illa verba, [ex rebus tam suis quam maternis.] sensu sane iustitiano illas dictiones, [tam & quam,] significare idem quod dictionem, [et] sic ordinem successuum. Ita in specie d. l. vlt. videtur et interpretari Alciat. in *respons. 487. incipit, Constitutio bonis maternis.*

Declaratur primò, vt locum non habeat hac praesumptio, quando pater dando, vel promittendo dotem, claris verbis declarat, quod ex bonis filiae dabit, vel constituet dotem. Non enim in claris opus est coniecturis, l. centum. §. cum tu d. de verbor. obligat. cessabit itaque hoc casu dispositio d. l. vltim. C. de dotis promiss. quae (vt in initio diximus) fundata est in sola praesumptione voluntate patris.

Difficultas hic versatur, assignare exemplum, vt dici possit, patrem vnum fuisse claris verbis. Et primò assertur, vt si dixit, quod centum ex suis bonis assignabat, fuit dabit, & alia centum ex bonis ipsius filiae. Hoc exemplum probant verba d. l. vltim. in fin. ibi. [Vt et vera appareat, quod ipse velit dare, & quid de substantia filiorum proficiat.] Recipiente quod exemplum hoc ex nostris Socin. Junior in d. l. 1. num. 178. Vel si dixisset, [promitto mille, quorum dimidium ex bonis meis, alteram vero dimidium ex bonis filiae meae.] sicut scribit Socin. Ruin. in d. l. 1. num. 142. Socin. Iun. num. 178. & Hercul. num. 25. sed dissentit Bologn. num. 11. vers. item inferitur. Adhuc iter & secundum exemplum, vt si pater dixit, se constituit, vel promittit eam summam, computato in ea omni, & toto eo, quod ipsi filiae debetur, tam ex bonis maternis quam paternis. Ita scripserunt Maria. Socin. in *scio me me, de iussu. f. d. Cor. in cons. 16. num. 4. lib. 3. Bulgar. in l. 1. & ibidem*

Ruin. num. 140. & Socin. Sen. ff. solut. matr. & ibidem Taf. & idem in §. fuerat num. 103. in iussu de actio. Ripa in d. l. 1. num. 92. & ibidem Socin. Iun. num. 177. Parisius num. 151. Alciat. in tract. de praesumpt. regul. & praesumpt. 26. in fin. Corral. in l. qui laboro, num. 1. & ff. de ritu nup. & Hieron. Gabr. in *cons. 158. num. 26.* & hanc sententiam sum & ego fecutus in *cons. 370. num. 32. lib. 4.* Et aliquot similibus confirmat Ruin. in d. l. 1. num. 140. ff. solut. matr. & in *cons. 16. num. 2. lib. 3.* Et hoc quidem recepta magis est sententia, & si ab ea dissentiant Baldus Nouellus in tract. de date in sexta parte principalis, primò. 6. Socinus Sen. in d. l. 1. & ibidem Hercul. num. 27. Socin. Iun. num. 167. & Bologn. num. 11. solut. matr. Allicet in *decis. 798. num. 13.* & Paris. in *cons. 50. num. 4. lib. 3.* Horum quidem rationes, & argumenta facile diluuntur. Adducti enim sunt ex d. l. vltim. C. de dotis promiss. in illis verbis [Vbi autem ex rebus tam suis, quam maternis, vel alijs, quae non acquiruntur, vel ex filijs debitis dixerit, se fecisse huiusmodi liberalitatem, tunc si quidem penitus inopia tentus est, vel illi videri rebus dotem, vel ante nuptias donationem esse datam, quod ad filios vel filias pertinet:] ita vero & ipse substantiam idoneam possidet. Hoc casu quia de suo patrimonio dotem, vel ante nuptias donationem dedisse intelligitur. Hae verba (dicunt praedicti Doctores) clare significant patrem voluisse constituisse dotem etiam ex bonis filiae, illa enim verba, [tam ex suis, quam ex maternis,] habere videtur maiorem vim, quam habeant illae ex rebus paternis & maternis, de quibus paulo supra dixerat Iustitiano. Verumtamen quia clare expressa non fuit quantitas, statuit Iustitiano, promissionem illam praesumi factam ex bonis patris tantum. Idem dicendum est hoc in casu, in quo quantitas expressa non fuit. Ita enim hic sumus in dubio, ex quo quantitas expressa non fuit, sicuti in casu d. l. vlt. Et verba, [computato in ea omni, & toto eo, &c.] intelligitur (aiunt praedicti Doct.) & operantur, quando pater effert inops, atque ita ex suo patrimonio doli illa praestari non possit, sicuti in casu d. l. vlt.

Ceterum huic considerationi respondetur, quod casus d. l. vltim. verbi vbi autem. est longe diuersus a nostro. Nam prae consideratione Socin. Iun. in d. l. 1. num. 177. vers. tu consideras dicimus, vt declarauimus supra in 7. extensione. quod illa verba, [tam suis, quam maternis, & alijs,] non differunt ab illis verbis ab eodem Iustitiano paulo supra relatis, [ex rebus paternis & maternis.] Et ideo has verba sunt aequae dubia vt illa, sicuti praedictum in loco dixi, non repetam ista dicta. Diuersum est in casu nostro, in quo haec verba, [computato omni, & toto eo, &c.] sunt clara, & cum comprehendant omnia ipsa bona filiae. Et certum ac clarum illud dicitur, quod redditur certum per relationem ad aliud, l. certum, vbi Deci. ff. si certum pet. Et quemadmodum clarum esset, quando dixisset, constituo dotem pro dimidia ex bonis meis, & pro altera dimidia ex bonis filiae, sicuti dixi supra. Ita quoque est clarum & certum, quando omnia bona ipsius filiae assignare voluit. Concilian do tamen opinionem, distinguunt aliquot casus Ripa, & Socin. in d. l. 1. solut. matr. lib. num. 92. ff. de num. 174. & ante eos Hercul. num. 29. & attingemus infra.

Tertium est exemplum, quando pater iam dotauit primam ex filiabus, & ei clare constituit dotem pro dimidia ex propriis bonis, & pro alia dimidia ex bonis ipsius filiae, deinde nupti collocat secundam, & dotem simpliciter constituit, praesumitur quod eodem modo voluerit eam dotare, sicuti dotauit primam, ita scripsit Socin. Sen. in d. l. 1. ff. solut. matr. & cum eo Rotundus ibidem num. 144. Praesumitur enim, si patrem voluisse feruare aequalitatem inter ipsas filias, iuxta l. vltim. C. communia virgine ind. & l. vt liberi, vbi Deci. C. de collationib. & in specie amotant Socin. Iun. in d. l. 1. num. 39. in fine. Caphal. in *cons. 188. num. 20. lib. 2.* & Zancharius in l. heredes mei, §. cum tu a. in 1. parte, num. 44. ff. ad Trebel. quo loci multa his similia de aequalitate inter filios feruenda commemorat. Ceterum Ripa in d. l. 1. num. 93. distinguit duos casus.

Primus est, quando pater constituens dotem secundae filiae dixit, se dare dotem ex bonis proprijs, & ipsius filiae. Hoc casu (inquit Ripa) illa copula, quae alias non copulabat, nisi ordine necessitatis, d. l. vlt. C. de dot. promiss. acquiritur copulabit, tum propter naturam ipsam, tum propter aequalitatem seruandam. l. quatuor. §. sed est Papia ff. de fundo. m. r. l. i. strum. leg. Et hoc in casu (ait Ripa) procedere potest Socin. Iun. exemplum & declaratio. Et cum Ripa idem senserunt Socin. Iun. num. 175. & Bologn. num. 109. vers. 2. limita.

Secundus est casus, quando pater constituens dotem secundae filiae, simpliciter dotem constituit, nullo facto verbo, se dare vel promittere ex bonis proprijs, & filiae. Hoc casu (inquit Ripa) non habet locum declaratio, & exemplum Socini cum sola con-

coniectura ferenda æqualitatis hunc effectum operari minime possit. Idem cum Ripa sentit Socin. Iun. ibid. nu. 17. *versic. sed ubi verba*. qui tibi dubitat, quando quiritas huius scilicet dotis eade esset cum illa prime dotis. Est simile quod dicitur, quod si debens 1 centum, simpliciter legat centum ipsi suo creditori, præsumitur compensandi animo legasse, ob quantitatis paritatem, sicuti *seruone à me condicti in confil. 370. num. 2. 4. lib. 4. vbi in specie propè sit respondi, & recessu in consil. sententia Ruin. in confil. 222. num. 3. lib. 1. Quamvis* asserti possent exemplum, quando pater inops est, 1 & dotem constituit filia ex bonis propriis, filia vel tam ex bonis propriis quam filia. Hoc casu præsumitur dedisse dotem etiam ex bonis filia. Ita dicitur *Institum. in d. l. vlt. C. de dote promiss. in vers. vbi autem*. Et casum hunc admittunt ibi omnes, & Campe. in *tratt. 4. de dote, parte prima, privilegio 16. num. 2. Hercula. in l. 1. m. 26. ff. solu. matr. & ibidem Socin. Iun. nu. 167. & Paris. nu. 115. Quintum exemplum considerauit Socin. Sen. in d. l. 1. m. 37. *soluta matris*. quando pater dixit, 1 se promittere dotem nomine filia. Nam tunc præsumitur promittere ex bonis filia.*

Verum dissentit, & rectè Ruin. in d. l. 1. m. 1. 4. §. quia illa verba, [nomine filia], possunt multipliciter intelligi, est tanquam administrator vel negotiorum gestor ipsius filia. Est secundum hanc expositionem (ait Ruinus) procederet exemplum Socini. Possunt etiam intelligi, [nomine filia], id est, ad utilitatem filia, sub obligatione tamen propria ipsius patris, vt tradit Bar. in d. l. 2. §. quod si in patris §. *soluta matris*. Et idem cum verba sint ambigua, trahi possunt ad vtrumque sensum, & consequenter in dubio præsumitur patrem ex suis bonis tantum dotem constituisse, vt statuit *Institum. in d. l. vlt. Sextum exemplum attulit idem Socin. Sen. in d. l. 1. m. 38. *soluta matris**. quando 1 filia ipsa promissit primo dotem, & deinde pater eam simpliciter soluit. Hoc casu (inquit Socinus) præsumitur soluisse ex bonis filia, iuxta doctrinam Bar. in l. vlt. rem, §. pater natur. ali. de leg. 3. & iuxta l. tritum de verb. oblig. Verum à Socino differunt Ruin. & in d. l. 1. m. 18. *versic. & similiter*. qui rationibus comprobant.

Prædicta exempla significant quidem patrem non soluisse in totum ex suis bonis dotem, sed etiam voluisse obligare bona ipsius filia. Non tamen oportuerit illi declarationes, & protestationes patris, quod ipsa filia censetur obligata, nisi & ipsa expresse consentiat dationi vel promissioni facit pater. Etenim secundum Ripam in d. l. 1. m. 92. & Socium Iunio. nu. 175. & prius. Herculanum. nu. 26. distinguendum ita est. Aut primo queritur, nunquid pater ex sua illa promissione teneatur de bonis suis totam illam dotem præstare? Est dicendum est non teneri, cum, adhibita protestatione declarauerit, nolle teneri, nisi pro certa parte. Est idem vltra suam promissionem non obligatur. Aut secundo queritur, an bona filia pro dote sic promissa sint obligata? Est dicendum est, quod non, cum deficiat filia consensus, qui omnino requiritur, l. *profecticia. §. vlt. ff. de iure dotum*. Nisi (ait Socinus) pater vultisset gessisset negotii filia, tunc illa filia obligata erit. Aut tertio queritur, an pater sit liberatus ab onere dotandi? Est tunc si filia non consensit, non est liberatus, si verò consensit, liberatus censetur. Non enim fola patris promissio dotique constitutio, sine ipsius filia consensu eam obligat, nec se ipsum à vno nexu liberat pater, sicuti posuit Aretium in d. l. 1. *soluta matris*. Scripserunt ibidem Ruin. nu. 36 Socin. Iun. nu. 174. & nu. 175. in fin. & idem docuit ibidem Herculanum. nu. 24. qui scripsit, quod ad fugiendam omnem dubitationem debet pater in dote constitutione efficere, vt filia expresse consentiat. Idem docuit eodem in loco Bolog. nu. 112. & respondit Hier. Gabr. in confil. 156. nu. 26.

Declaratur secundo, vt locum non habeat, quando pater promittit dotem non generis, sed ipsius filia. Hoc enim casu, præsumitur promississe etiam ex bonis ad ipsam rem filiam pertinentibus, vt pater ex dote matris. Ita declarat Hier. Gabr. in confil. 156. nu. 25.

Declaratur tertio, vt locum non habeat hæc præsumptio in patre 1 naturali, qui pro filia dotem dedit, vel promissit. Nam tunc non præsumitur dotale ex propriis bonis, sed ex bonis ipsius filia. 3 Ibi Bar. in l. 1. ff. solu. matr. & ibid. Bald. & ad relati. ab Alexandro, & communem testatur ibi Ruin. nu. 147. Herculanum. nu. 32. Socin. Iun. nu. 181. *versic. & ex prædictis*. Paris. Iun. 124. Bolog. nu. 11. adduci vultur ex l. xv. rem. §. pater natur. ali. de leg. 3. Vt prius prædicti intelligunt, quod cum hodie secundum iuris pontificii constitutionem in eam habetur, de eo qui duxit in matrimonium quæ pater per adult. pater tenetur præstare alimenta filijs naturalibus, sic pariter tenetur dotem constituitur, cum illa loco alimontorum succedat, & consequenter hodie pater ipse naturalis dotando filiam, præsumatur ex pro-

prijs bonis dotasse. Cuius hæc tenus de patre dotante filiam scripsi, locus habet etiam in aucto, & in matre, illis scilicet in calib. In quibus tenentur dotare neptem vel filiam, in specie scripserunt Bald. & Satic. in d. l. vlt. C. de dote promiss.

PRÆSUMP. XVI.

Dotem datam, vel promissam à fratre pro sorore, præsumitur datam, vel promissam, ex bonis ipsius fratris, sicque cum donasse, & quid in patruo dotante neptem ex fratre.

SYMMARIA.

- 1 Dotem forori datus frater qui debitor illi existat, quando non donare, sed compensare voluisse præsumatur.
- 2 Frater debens centum forori, tantum quantum attulit in dotem promittendo, non præsumitur dotare.
- 3 Frater forori debitor ex causa dote, dotando fororem præsumitur compensare.
- 4 Patruus dotando neptem au donasse præsumatur, & quomodo & quando nu. 1. 6. 8. & 9.
- 5 Filia vniui ex socijs omnium bonorum, est de bonis communibus dotanda.

POSTVLAET hic locus, vt differere, an dos data, vel promissa à fratre, præsumatur de bonis dos data, vel promissa, sicque donata, vel de bonis ipsius fororis. Verum cum satis copiose explicauerim in libro 2. de arbitrarj iudicij. §. 38. nu. 36. ea propter hic differere superfluo. Illud vnum tantum addendum nunc censui, quod quando frater 1 est debitor ipsius fororis, & coniecturis constat, quod animo compensandi dotem dedit, vel promissit, non præsumatur voluisse donare, sed compensare. Ita respondit Ruin. in confil. 223. nu. 2. lib. 1. qui sic pariter declarat, & intelligit statum quo causum est, quod si promittens dotem sit debitor mulieris, pro qua promissit fu soluit, intelligitur promississe, vel soluisse de eo, in quo esset debitor mulieris vltq ad concurrentem quantitatem, quod non vendicet nisi locum in ascendentibus masculis, vel fratre vel filio fratris mulieris, qui intelligitur de suo dotasse, nisi contrarium appareat. Inquit Ruin. statum hoc intelligi, nisi coniecturis collat frater voluisse dotare ex bonis ipsius fororis, sicque cum eo, quod illi debet, compensare voluisse. Nā & appareat satis hoc dicitur, quando coniecturis appareat. Coniecturas nonnullas illo in loco considerauit Ruin. Quarum vna est, quando 1 frater debebat centum, & tantam quantitatem promissit, vel dedit. Nam tunc ob eandem quantitatem præsumitur animus compensandi, ex sententia Bar. in l. tritum rem, de verb. oblig. Et Ruinum secutus sum in confil. 370. nu. 2. lib. 4. vbi alios recessus. Ruin. conf. 200. num. 3. lib. 5. Socin. Iun. in confil. 79. nu. 7. lib. 3. & Alciat. 1. 159. nu. 498.

Declaratur etiam quando statim sibi prouidit stipulandam dotem sibi reddi. Socin. Sen. confil. 121. nu. 12. lib. 1. Est & secunda coniectura secundum Ruinum, quando frater 1 est debitor ex causa dote, & deinceps heredem scilicet in omnibus bonis, & forori legasset centum causa dote: Nam præsumitur legasse animo compensandi. Ita Ruin. in d. confil. 124. nu. 4. ex sententia Barto. & Alex. in l. tritum rem, §. cum pater de leg. 1. & dicens in ista l. sequenti præsumptio. nu. 83. vbi differemus de coniecturis, quibus testator præsumitur legasse suo creditori voluntario compensandi. Et ibi plures enumerabimus coniecturas, quibus compensandi animus colligitur, & quæ casui nostro possunt adaptari.

Potest hic adiungi alia non abissimis disputatio, an quando patrus constituit dotem nepti ex fratre, dicatur cum donasse 1 vel fratri, vel ipsi nepti, existimo distinguendum esse tres casus.

Primus quorum est, quando fratres ipsi viuentes non sunt socij omnium bonorum. Hoc casu cum censetur inter se tantum extranei, dos in dubio præsumitur 1 donata, l. vna. 4. §. accidet. C. de rei vx. ali. & scripsi in d. casu in d. nu. 36. Porro donatio hæc præsumitur facta contemplatione fratris, non autem neptis. Ita Cosin. in confil. 96. §. de illa Cornelia. nu. 2. *versic. nam de diuidia lib. 2. quem sequitur* in confil. 311. nu. 2. lib. 2. vbi alios recituli.

Secundus est casus, quando fratres in humanis existentes sunt socij omnium bonorum. Hoc de casu respondit Caltr. in d. confil. 96.

6 *non. 2. frater hunc dotantem filiam fratris non praesumi* f. donat. sed voluisse dare, vt deinde frater suus conferat & ipse in dotanda propria filia, vel vt soluta societate ante partem tantundem ex bonis communibus recipere. & Caltrensem secutus est Ruin. in *conf. 179. nu. 2. lib. 1.* Verius esse existimo, patrum hunc voluisse pro sua contingenti portione dotem constituere nepoti, quia quemadmodum pro dimidia tenebatur eam alere, sic & dotare. Ita post Ruinum in *conf. 104. lib. 2.* respondit Roland. in *conf. 91. nu. 42. lib. 1.* qui num. 43. subiunxit veram non esse eorum opinionem, quia Caltrensem illud responsum minuit, quod licet frater in diuisione bonorum possit deducere tantundem, vt fuit quicquid dotis datae filiae fratris: cum verior sit cōtraria opinio eorum, qui dixerunt filiam vnus ex socijs omnium bonorum fuisse ex bonis communibus dotandam. & aduersus Caltrensem responderunt etiam idem Ruin. in *conf. 61. nu. 6. lib. 3.* Soc. Sen. in *conf. 291. nu. 12. lib. 2.* & Alciat. in *respons. 13. in causa dotis. nu. 3. vers. & opinio Socini.*

7 Tertius esse casus, quando patrum constituit dotem nepoti ex fratre mortuo. Hoc casu censetur patrum ipse donasse hanc dotem ipsi nepoti, l. vnica. §. accedat. C. de reuoc. actio. & affirmant multi, quos retulit in lib. 2. de arbitris iudic. casu 83. num. 36. & hac quidem sententia procedit multo magis, quando ipse patruus dixit se suo nomine, vel ex proprijs bonis dotem constituere. Ita Socin. l. un. in *conf. 79. nu. 47. & 54. lib. 3.* ex sententia Bar. in l. comp. §. 1. vers. venio ad secundam partem. de adm. l. i. i. i. & fortius scripsit Socin. hoc locum habere, etiam si patruus ipse erat curator & administrator bonorum nepotis. Et de eadem facti specie interrogatus cum Socino idem respondit Alciat. in *respons. 498. Mutuo amore. nu. 3. vers. iudat etiam.* Itetiam Albi in *conf. 12. nu. 8. & nu. 11. & ibidem vers. quia.* quia cōsiderat Albi praesumi donationem, quando is administrator excessit terminos & officium administratoris, faciendo aliquem actum non respicientem ipsam administrationem. Et propterea multo magis locum habet hac praesumptio donationis, quando patruus ipse multum diligebat ipsam nepotem, vt respondit idem Soc. l. un. in *conf. 79. nu. 51. lib. 3.* qui num. 63. & num. 33. duplici ratione & augmento comprobauit. Et rursum fortius, locum habet hac praesumptio, quando patruus ipse constituit dotem excedentem vires patrimonij relictæ patri dicte nepotis, vt in specie respondit Ruin. in *conf. 200. nu. 4. vers. & hoc praesumit. l. i. & demum multo magis locum habet hac praesumptio in illis ciuitatibus in quibus esse statuta, q. multa acquirat sibi donæ daram, vel promissam, etiā si dotans stipulatus sit dotem ipsam sibi reddi, sicuti extat fratrum hoc Bononiae sub rub. de dotibus restitendis. §. item dicimus, quod mulier, pro qua data est &c. & in annotationibus ad ipsam statutum aduersus Mamerentius, & idem ego ipse respondi in *conf. 770. lib. 8.**

8 Declaratur nunc casus iste, vt locum non habeat, quando patruus ipse & curator & administrator nepotis, quae habet opulentum patrimonium, dotem simpliciter constituit. Nam tunc praesumitur dotasse ex bonis ipsius nepotis. Ita Bald. in l. vlti. nome. 12. C. de dotis promiss. & alio retulit in lib. 2. de arbitris iudicibus, casu 88. num. 47.

PRAESVMP. XVII.

Dos ab auctore data promissa pro nepote, an & quando praesumatur promissa contemplatione filij, vel ipsius nepotis.

SUMMARIA.

- 1 Dotem ab auctore constitutam nepoti, alij profectitiam, alij aduentitiam volunt. nu. 2.
- 2 Auctore dato nepotem, patre illius dumtaxat existente, censetur non filij sed nepotis contemplatione, & sic aduentitiam dotem constituere. Retulit Natta & Caphal. distinctione. nu. 4.
- 3 Auctore nepoti nondum nato, vel inueniente in testamento dotem filij contemplatione patris praesumitur relinquere.
- 4 Auctore dato nepotem, patre existente paupere, profectitiam dotem dicitur, etiam obtinere in auctore materno. nu. 7.
- 5 Auctore relinquente dotem in testamento, quo filium heredem scripsit absolute, praesumitur solui nepotis contemplatione relinquere.
- 6 Auctore dato nepotem ex filio casu quo contemplatione filij non possit, impedimento iuris obstat casu filij nepotis contemplatione dotasse praesumatur.

- 10 Nepoti filio, legatum filij contemplatione factum non subsistere. Retulit reliquens auct. in testamento, vt post auctorem suum euenerit de casu 2 se dispositio praesumitur, sola nepoti contemplatione praesumitur facere.
- 12 Dos intestamentore relicta, nepoti nondum nuptis, aduentitia praesumitur.
- 13 Dos constituta a nepoti ab auctore, quibus signis contemplatione nepotis facta praesumatur.
- 14 Dos constituta ab auctore pro bonis maternis, contemplatione nepotis praesumitur data.
- 15 Dos nepoti contemplatione tantum constituta praesumitur, ubi alias afferret detrimentum filio.
- 16 Auctore habens plures filios, & ex eorum vno nepotem eam dotando nepoti contemplatione tantum facere praesumitur.
- 17 Auctore dato nepotem ex filio exheredato, filij contemplatione dotare non praesumitur.
- 18 Auctore instituendo filium & dotando nepotem, sola nepotis contemplatione dotem relinquere praesumitur.
- 19 Nepoti dotem filij ab auctore contemplatione patris constitutam, in legitimam computat.
- 20 Dos data nepoti ab auctore contemplatione filij, imputatur in filij legitimam.

CONTRouERSA admodum & difficilis est hac disputatione, an auctore dato nepotem praesumatur contemplatione filij, vel ipsius nepotis dotasse. I sunt enim hac de dubitatione opiniones. Prima fuit multorum, quos longa serie enumerari in *conf. 183. nu. 10. lib. 2.* qui opinati sunt, dotem praesumi contemplatione ipsius filij constitutam: & ob id esse f. profectitiam. Secunda fuit opinio praedicte omnino contraria, quod imò praesumitur dotasse contemplatione ipsius nepotis: & propterea esse f. aduentitiam. Hanc probant alij multi, quos congei in *conf. 183. nu. 32.* à quibus illo in loco non dissensit, eoque in responso longam cum textu hac de dubitatione disputationem. Tertia & verior quidē est sententia distinguendum duos casus.

Primus est, quando pater & filius diues & commodè potest dotare filiam, sicuti qui nepotem. Hoc casu, si auctorem filij nepoti constituit, praesumitur constituisse contemplatione ipsius nepotis, nō autem filij, atque ita dos illa censetur aduentitia, non autem profectitia. Ita in specie Alex. in l. in quartum. nu. 28. vers. dicitur tamen. ff. ad leg. Falcid. & in *conf. 138. nu. 3. lib. 3.* cum dixit, dotem hanc censeri aduentitiā. Idem apertius affirmat Soc. Sen. in *conf. 33. nu. 17. lib. 3.* quem secuti sunt Ripa in d. l. in quartum. nu. 20. 4. & ibidem Bolog. num. 365. & idem respondit Crauet. in *conf. 219. num. 3.* qui eiusdem opinionis recenset Decium in *conf. 81. colum. penul. & communem allerit Anton. Gabr. in lib. 3. consilium. in tit. de iure dotum. consil. 3. nu. 15.* & secutus est Cuchus in tract. de legitima p. 52. nu. 36. Idem docuit Coraf. in l. frater & fratre. in prima parte. nu. 68. ff. de cond. indebit. ubi sic intelligit l. dedit dotē. ff. de collat. dotis. Quocirca male f. Natta in *conf. 36. a. in fin. lib. 2.* & Caphal. in *conf. 101. a. nu. 29. & 30. lib. 1.* Scripserunt, communem Doctorum opinionem esse, quod aut pater est diues, & tunc auctore dato nepotem, dicitur contemplatione filij dotare. Aut pater est pauper, & tunc dos data ab auctore praesumitur sola ipsius aut contemplatione. Est sane reiicienda hac Natta, & Caphal. distinctio, & retinenda praecedens, secundum quam procedere potest opinio Cornei & sequacium, qui dixerunt, dotem praesumi constitutam contemplatione nepotis. Et huius casus, & sententia ea est ratio, quia quando pater est diues, non tenetur auctore dotare nepotem: sicuti multorum auctoritate scripsi in *conf. 183. nu. 14. & in conf. 81. nu. 48.*

Declaratur hic casus, vt locum non habeat, quando auct. f. suo in testamento reliquit dotem nepoti nondum nato. Nam tunc reliquit reliquissae contemplatione filij: cum nulla alij affectio erga nepotem nondum natum possit considerari. Ita Bar. *conf. 131. lib. 1. p. 2. conf. 89. nu. 2.* Alex. in *conf. 179. nu. 3. lib. 1.* Dec. in *conf. 81. nu. 42. lib. 1.* Dissentire tamen videtur Alex. in *conf. 2. nu. 10. vers. aliter etiā, lib. 3.* & Natta in *conf. 363. nu. 10.*

Secundus est casus, quando pater est pauper, tunc auct. f. dotando nepotem praesumitur eam dotasse contemplatione ipsius filij sui, sicuti: patris dicte nepotis. Ita affirmant Doctores supra in primo casu cum eorum auct., & manifeste Ruin. in *conf. 171. nu. 4. lib. 1.* & in *conf. 20. nu. 10. lib. 2.* & Picus in l. in quartum. nu. 224. ff. ad leg. Falcid. & ibid. apertius Ripa num. 20. a. Marzan. in *conf. 1. nu. 6.* Marchabrunus in *conf. 21. nu. 40.* Et hoc in casu procedere, & intelligi potest, prima illa opinio, quod auct. praesumatur dotasse cōtem-

platione filij. Et hic adaptari possunt illius opinionis argumenta, quæ copiose congesti in d. conf. 133.

7 Extenditur hic casus, vt locum habeat etiam in tauto materno. Nam & si præsuntur eodem modo dotasse neptem, quando eam pertinet dotandi omnis, vt et, quando ipsius filie pater & mater inopes fuerit. Ita respondit Alex. in conf. 17. num. 4. lib. 6. repet. in conf. 114. colum. 1. lib. 7. quem sequitur et Anton. Gabr. in d. conf. 133. num. 12.

8 Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat quando auit ipse filio in testamento legauit nepoti dotem à filio ipso hærede instituto præsuntur. Hoc in casu ab auiti præsuntur dos si relicta, non contemplatione ipsius filij instituti, sed solius ipsius nepotis. Ita respondit in conf. 183. num. 12. lib. 2. post Ruin. quæ citauit, ibij rationem cum eo deduxit, & cõtraria auctoritati Cephalij respondit. Et præter ibi scripta existimo, Cephalij interpretationem procedere solum, quando plures filij fuerunt hæredes instituti, & quòd datus est substitutus si ergo filius ipse solus est institutus, nullo dato etià substituto, concedit Cephalus legatui non valere & cõsequenter illud censeri relicto, contemplatione ipsius nepotis.

9 Declaratur secundo, vt non procedat hæc præsumptio, quando doctus obstat aliquod iuris impedimentum, quo dotis constitutio nullo modo valeret, si intelligeremus eam fuisse factam contemplatione filij, non autem nepis. Potest afferi exempli, quando auit constituit dotem nepoti puræ ex filio suo legitimo. Hoc sine casu, si diceremus hunc auitum constituisse hanc dotem contemplatione filij non substituti dotatio, vt ergo valeat, dicendum est præsumi auitum dotasse contemplatione ipsius nepis. Ita in specie declarat Ant. Gabr. in l. 3. consilij. in tr. de iure doti. concl. 5. num. 13. ex sententia Bartol. in l. Gallus §. quòd si, ad fin. vers. sermo assu. §. de lber. & posth. cum scripsit, quòd si auit reliquit nepoti spurio, non valet legatui, si appareat factum contemplatione filij alij vero valet, si non filij contemplatione. Et Bartolum secuti sunt ibidem Ruin. num. 22. Capra in conf. 2. num. 6. & Declus in conf. 462. num. 19. & alij, quos referam infra in præsumpt. 28. dum explicabimus, quando donatum filio præsuntur donatum patris contemplatione in quarto casu.

11 Declaratur tertio, vt non procedat hæc præsumptio, quando taus constituit dotem filio in testamento, viliã præsuntur potius mortem suam euentus casu illo si de dispositio. Nam tunc præsuntur relicta contemplatione ipsius nepis, non autem filij. Ita post Ruin. respondit in d. conf. 182. num. 2. vers. secundo & cedit, lib. 2. vii rationem ex illo deduxit.

12 Declaratur quarto, vt locum non habeat hæc præsumptio, quando auit dotem constituit, vel in testamento reliquit nepoti non dum nubili. Nam tunc non præsuntur constituisse dotem contemplatione filij, sed solius nepis, atque ita dos hæc præsuntur aduentitia, non autem prospectiva. Ita auctoritate Ruini non vno in loco respondit in d. conf. 182. num. 13. quo loci dissolutioni obiectionem Cephalij dissentientis.

13 Declaratur quinto, vt non habeat locum hæc præsumptio, quando extaret præsumptiones, seu signa, quibus intelligeremus, auitum hunc constituisse dotem contemplatione ipsius nepis tantum, sicuti quando ex verbis ipsius auiti conijceretur, vt si dixisset, quòd ipse dotabat. Hæc enim verba significat, ipsum auitum intermediare & personaliter dotare voluisse. Ita post Soci. Ruin. respondit in d. conf. 183. num. 16. vbi etiam aliorum plurium auctoritate adiunxit aliud signum, quando scilicet in ipsa dotatione dixisset auitus, quòd eam dotem constituebat, & dabat pro omni & toto eo, quòd nepis ipsa petere, & consequi posset ex bonis ipsius auiti. Nã hoc significat dotem fuisse datam contemplatione ipsius nepis, aliqui dixisset auitus, quòd nepis ea dote cõtenta esse deberet, pro omni & toto eo, quòd petere, & cõsequi posset ex bonis filij sui, sicque patris ipsius nepis. Et illo in conf. 183. num. 13. declarauit traditionem Ripæ, quæ aliquos repugnat & videbatur.

14 Declaratur sexto, vt non procedat hæc præsumptio, quando hæc dos constituta fuisset pro bonis maternis, atque ita subrogata fuisset loco bonorum aduentitiorum. Nam tunc dos præsuntur aduentitia, & consequenter constituta contemplatione ipsius nepis. Ita post Crauet. respondit in d. conf. 183.

15 Declaratur septimo, vt locum non habeat hæc præsumptio, quando t aliqui dos ipsa afferret impedimentum ipsi filio instituto, vt potius quando alias ipse filius impediretur alienare suam legitimam, vt declarat in d. conf. 183. num. 20.

16 Declaratur octauo, vt cesset hæc præsumptio, quando t auit haberet tres vel quatuor filios, quorum vnus haberet filiam. Hæc

filia dotanda est ab auit, non autem à patre, & cõsequenter dos hæc dicitur aduentitia. Ita Dec. in conf. 166. col. ult. vers. tertio principaliter. & idem sentit Aretin. in conf. 17. vers. ad septimum igitur, quos secum sumit in d. conf. 183. num. 24.

Declaratur nono, vt non habeat locum hæc præsumptio in nepte ex filio exhereditato. Nam tunc auit non præsuntur in dotasse contemplatione ipsius filij exhereditati. Ita de dotatione facta nepi ex filio exhereditato docuit Imol. in l. in altera, §. interdu, vers. nota gloss. de acqui. hæred. Verum ab Imol. dissentient multi consilij ab Anton. Gabr. in lib. 3. consilij. quia de iure dos conclus. 5. in fine.

Declaratur decimo, vt non procedat hæc præsumptio, quando t auit instituit filium, & nepi dotem reliquit. Nam ex quo filio prouidit, cum instituendo præsuntur dotem reliquisse nepi sola contemplatione ipsius nepis. Ita in specie respondit Socin. lun. in conf. 133. num. 1. lib. 1. qui egregia ratione motus est, et similis quod respondit Deci. in conf. 462. num. 20. Cum dixit, quòd quòd pater prouidit filio spurio, & aliquid deinde reliquit nepoti ex illo, non dicitur et reliquisse contemplatione filij spurij, sed ipsiusmet nepotis tantum.

Tertius est casus, quando non constat, an pater sit diues vel pauper, atque ita quando sumus in dubio, & nulla extant cõtieturæ, ex quibus colligi possint, an auit voluerit relinquere dotem nepi, vel filij contemplatione. Hoc sane in casu dubio præsuntur dos relicta intuitu filij. Ita Bartol. in conf. 131. num. 2. lib. 1. Angelus in conf. 76. num. 1. Ruin. in conf. 138. num. 1. ver. & tamò magis lib. 2. Deci. in conf. 81. num. 5. Rubi in conf. 124. & Crauet. in conf. 219. num. 1. Cephal. in conf. 481. num. 1. nu. 67. & nu. 71. lib. 4. Marzani in conf. 11. nu. 46. Marchabrun. in conf. 21. nu. 40. Burfat. in conf. 147. nu. 1. & 2. & Simon de Pratin. in conf. 21. nu. 40. Burfat. in conf. 147. nu. 1. & dubit. 12. num. 24. & ratio est, quia filius tanquam sanguine coniunctior, magis dilectus præsuntur, quam nepis, iuxta ea, quæ scripi infra lib. 4. præsumpt. 16. an 3. comedit.

Ex prædictis infertur primò, quòd illis in casibus, in quibus dos nepi constituta, præsuntur contemplatione filij constituta, necesse habet ipsa nepis tibi imputare in legitimam, quam cõsequi debet ex bonis patris. Ita auctoritate in modum scripturæ Alex. in tr. ad præsumpt. 17. m. 1. & Rip. in l. in quartam, nu. 206. ff. ad leg. Falcid.

Intertur secundo, quòd dos ista ab auit data nepi contemplatione filij, imputatur in legitimam ipsiusmet filij. Ita post alios tradit Alex. in d. præsumpt. 17. num. 3. & disputat Ripa in l. in quartam, nu. 202. Non est hic locus, vt hæc de re differam.

PRÆSUMPTIO XVIII.

Dotem quam maritus confessus est in dotali instrumento recipisse, tempore confessionis recipere præsuntur.

SYMMARIA.

1 Dotem qui confessus est habuisse, præsuntur conf. sibi in temporis confessionis.
Et huius quæ ratio, num. 21.

CVM maritus in instrumento dotali confessus esset, se habuisse & recipisse nulle nomine dotis quæ promissa patri restitueretur, dubitatum fuit, an is maritus præsuntur eam summam recipisse t tempore illo confessionis factæ. Qua in re Bartol. in l. post dotem, num. 20. sicut maritum docuit, præsuntur eo tempore recipisse. Et illud fecit Iul. Bald. Angel. & alij, vt refert ibi Iafon. num. 85. qui post Alexand. restatut esse communem opinionem, idem scripserunt Campeg. in tr. ad de dote, par. 3. quæst. 166. Alex. in tr. ad de præsumpt. 35. m. 1. præsumpt. 35. m. 7. quos secutus Iun. in conf. 97. num. 68. lib. 1. Ea præcipua ratione, reliquis reiectis motus est Alex. quòd nisi intelligamus ita hæc verba habuisse & recipisse esse significatiua confessionis temporis, stipulatio illa à patre adiecta, nihil ad eius fauorè operatur. Nihil enim ei acquireretur, ex quo tam acquiritum fuisset ipsi filij, quæque, in primis, verba confessionis ipsius maritum. Quod ergo valeat stipulatio, & proinde patri, cuius causa adiecta fuit, dicendum est, prædicta verba intelligi, quòd tunc facta fuit dotis numeratio. Et quia quàm à prædictis alij dissentiat, & po.

& postremo loco Ioan. Bologn. in d. post dotem, num. 74. attamen
 & recepta opinione recedendum non est.

PRAESVMTIO XIX.

Donatum à sponso sponſae, praesumi donatum, si se-
 quatur matrimonium.

SYMMARIA.

- 1 Sponsus datus sponſae ad futurum matrimonium, praesumitur do-
 nare.
 Et quantum sit hac praesumptio, nu. 2.
- 2 Donatio sponſi facta sponſae, antequam matrimonium sequatur, non
 fortiter obligacionem efficit acem.
- 3 Dotis promissio, sub tacita quadam conditione praesumitur facta, sili-
 cet si sequatur nuptiae.
- 4 Sponsa donans extraneo, non praesumitur donare sub tacita condi-
 tione, videlicet nuptijs secutus.

1 **C**um sponsus sponſae donat, praesumptio est donasse, si mo-
 do sequatur matrimonium, l. cum veterum. C. de donat. ante
 nupt. Et hanc esse praesumptionem iuris, & de iure, affirma-
 vit Ioan. Andr. in addito. ad Speculat. in tit. de praesumptio. §. specier,
 num. 5. in verbo, in praedictis concord. vers. adducit ad idem. Esse solam
 praesumptionem iuris existimo, cum contrarium probari pos-
 sit. Est autem hac conditionalis quadam donatio. & ob id hinc ef-
 ficatur, quod antequam sequatur matrimonium, orta non est ef-
 ficax obligatio. Ita glo. in d. cum veterum in glo. vlt. scietiam dicimus
 in promissione praesumptio. & dotis, quae dicitur facta sub tacita conditione, si
 nuptiae sequantur. & ideo interim non nascitur obligatio, l. si p-
 lationem. l. tali. Et promittendo ff. de iur. dotium. & tradit Bal. Noel.
 in tract. de dote, par. 6. prim. leg. 76. nu. 2.

Declaratur praesumptio, ut locum non habeat in extraneo
 3 praesumptio, vel promittente donante sponſae, vel sponſo. Non enim
 tunc praesumitur donare sub tacita illa conditione, si nuptiae se-
 quantur. Bart. & Bald. in l. qui se debere ff. de condi. ob causam. &
 propter scribunt, quod nuptijs non secutus non rescinditur donatio.
 Quae de plura doct. & acutè scripti Bal. Noel. in tract. de dot.
 in 6. part. prim. leg. 89. Quando autem nuptijs non secutus rescinda-
 tur donatio, explicat Bald. & Salicet. in d. l. cum veterum. & in l. si
 sponsa. C. de donat. ante nupt. & Campegius in tract. de dote, part. 1.
 quest. 79.

PRAESVMTIO XX.

Patrem alienando bona omnia, praesumi refer-
 uasse filiis lucra matrimoialia.

SYMMARIA.

- 1 Pater alienando omnia bona, praesumitur filijs lucra matrimonialia
 referuisse.
- 2 Esiq. hac praesumptio iuris, nu. 2.

1 **C**um pater alienat omnia bona, praesumitur praesumitur praesumitur
 lucra matrimonij filijs, Authen. nunc autem. C. de secund. nupt.
 quam ita annotavit Alich in tract. de praesumpt. regul. 1. pre-
 sumpt. 1. Et hanc esse praesumptionem iuris dixit Ioan. Andr.
 ad specul. in tit. de praesumpt. §. specier, num. 5. in verbo, in praedict. con-
 cord. Et scripsit Salicet. in d. Authen. nunc autem. idem esse, quando
 pater alium heredem in omnibus bonis facit. Et eo loco decla-
 rat Salicet. statum Ferrariz, quod causum est, quod nullus foren-
 sis acquirere possit immobilia in Ciuitate, & Ducatu, si pater in-
 stituit sibi heredem forensis, & filiae, quae cuius est, nihil prae-
 dotem reliquit, filiae censetur referuata bona immobilia, quorum
 capax non est forensis.

PRAESVMTIO XXI.

Mulierem pro alio intercedentem, praesumi aliquan-
 do pro sui commodum id fecisse, & ob
 id Velleiano non iuari.

SYMMARIA.

- 1 Senatusconsulto Velleiano mulier quando non admettur.
- 2 Mulier intercedens pro alio, & post biennium confirmans obligati-
 nem praesumitur non alterius, sed propria causa intercedere.
- 4 Mulier intercedendo pro altero aliquid accipiens, Velleiano non
 iuuatur.

Cum mulier sua ipsa causa praesumitur si subijcit, S. C. Velle-
 iano non iuuatur, l. 2. & l. si fideiur. C. ad S. C. Vellei. Quo-
 circa statuit Iustinian. in l. si mulier. l. 2. infine. C. ad Velleian.
 quod quando mulier pro altero intercessit, & post biennium
 eam obligationem confirmauit, praesumitur non alterius causa, sed
 sua propria intercessisse, & se obligasse. Hanc esse iuris, & de iure
 praesumptionem, affirmavit Io. Andr. in addit. ad Spec. tit. de praesump.
 §. specier, nu. 5. in verbo, in praedictis concord. vers. secundum in muliere.
 Nec hoc casu requiritur, quod mulier sit certiorata de huius S. C.
 beneficio, secundum Baldum & Salicet. ibidem. Et inquit Salicet.
 confirmationem non retrahit, sed obligationem fumere vires
 ad die ipsius confirmationis, scripsit Bald. in Authen. si qua mulier, in
 fin. C. ad S. C. Vellei. Ita quoque fanciuit iudex Iustinian. in l. antiqua,
 in princ. C. eod. ad Velleian. quod si mulier praesumitur pro altero,
 rem aliquam accepit, non iuuatur eo S. C. cum praesumatur sua
 causa intercessisse. Hanc esse praesumptionem iuris, & de iure,
 scripserunt glo. ibi & Doct. & Ioan. Andr. praecitato in loco, & ob
 aliter uerunt Bald. in l. postdotem, num. 6. C. de probat. Socin. in tract. sal-
 den. reg. 314. & Alich in tract. de praesumpt. in praed. in 2. part. & scripsi
 supra lib. 1. q. 60. in fin. & par. 65. num. 8.

PRAESVMTIO XXII.

Mulierem non praesumi pretij partem recepisse,
 etsi vna cum marito rem alie-
 nauit.

SYMMARIA.

- 1 Dotale praedium marito & muliere venditum, pretium ad maritum
 praesumitur peruenisse.
- 2 Vxor in eodem instrumento se obligauit cum marito, non tenetur nisi
 quatenus in vii uisitatatem versum est.
- 3 Mulier confect. en. viro alienanti fundum dotale, dicitur fidei in-
 uisio nomine confectisse.
- 4 Mulier viro subiecta dicitur.
- 5 Experientia quotidiana rerum omnium magistra.
- 7 Mulier alteri regulariter non obligatur.
- 8 Dotalis praedij pretium ad solum virum peruenisse praesumi, etiam in-
 ramento mulieri accedente.
- 9 Fallit si in sua uisitatate conuersum esse, mulier eorum indice cog-
 natus, nu. 9.
- 10 Vel aliter confect. partem in eiu uisitatate confect. nu. 10.
- 11 Idem si bona vir & vxor habeat communia, tunc enim pro dimidia
 ad singulos praesumitur peruenisse, nu. 11.

CONVENIT ut hoc loco explicemus praesumptionem il-
 lam, quae dicimus, quod quando maritus & vxor vna simul
 venderunt praedium dotale, & pretium fuit ab emptore
 numeratum, praesumitur praesumitur praesumitur illud peruenisse ad ipsum ma-
 ritum, & propter se maritus, vel eius haeredes afferunt, partem
 illius pretij ad ipsam peruenisse, probare id debent. Ita scripserunt
 Spec. tit. de oblig. & solut. §. ante omnia, vers. sed pone vir. Gemin. in
 l. 2. colum. 7. de pen. in 6. Friderice de Senis in consil. 18. & consil. 241.
 Domino de Papi. Imolan. c. cum contingat, colum. 27. vers. iuxta praedi-
 cta, de iur. iur. qui dixit, ita aliquando fuisse iudicatum in ciuitate
 Bononiae. Idem affirmant Bald. Alberic. & Castren. in Authen. si qua mulier. C. ad Velleianum. Idem Castren. in consil. 41. li-
 bro 2. Signorolus in consil. 41. Roman. in l. si cum dote ff. de trans-
 gressum ff. soluto matrimonio. Abbas in consil. 44. colum. 1. lib. 1. Alexan-
 der in consil. 109. lib. 4. & in consil. 172. num. 16. lib. 7. Franc. Aret. in l. 1. reo,
 §. cum in tabula ff. de duob. res. Aug. Aret. in §. est & aliud genus, in
 Inst. de donat. qui testatur, sic apud Regium fuisse obseruatum. Idè
 scripserunt Soc. Sen. in consil. 15. nu. 7. lib. 1. Campeg. in tract. de dote,
 in 4. part. q. 10. Ita quoque iudicauit Concilium Neapolitanum, & de
 Affili. in decis. 209. Eandem probant Mar. in sing. 2. Patifien.

Donatio facta inter virum & vxorem, an & quando
presumatur reuocata, vt donantis morte con-
firmata dici non possit

S V M M A R I A.

- 1 Donatio inter coniuges, matrimonio constante, probata, morte tamen, nisi reuocata appareat, confirmatur. 2.
- 2 Donatoris penitentia & reuocatio non presumitur.
- 3 Mutatio voluntatis non presumitur, sed vrgenti probatur signis & coniecturis. 4.
- 4 Legata & donationes à pari procedunt, & etiam penitentia & reuocatio tractatur probatur.
- 5 Donator tradens rem donatam pignori, vtrum presumatur donationem reuocasse.
- 6 Et quid sit in legata. 8.
- 7 Odo graui inter maritum & vxorem subsequente, donatio vel legata reuocata non presumitur.
- 8 Idem in testatore & legatario. 10.
- 9 Adulterium committente muliere, donatio à viro facta presumitur reuocata.
- 10 Idem si rapuerit suum, vel de seculari se passa sit. 12.
- 11 Donator maritus, rem vxori donatam alteri donans, presumitur priorem donationem reuocasse.
- 12 Id autem de qua donatione accipiendum. 14.

DONARE non possunt inter se maritus & vxor constanter matrimonio, l. ff. de donat. inter virum & vxor. vbi Vlpia. rationem reddit, & aliam commemorat Paulus ibi col. 2. & post Alciatum & Coras. scripsi in lib. 2. de arbitrar. iudic. casu 12. num. 2. Et quoniam constante ipso matrimonio donatio hac fit omnino nulla, l. 3. §. siendum ff. de donat. inter virum & vxor. Nihilominus subsistentiam quandam habet & propterea tunc reuocata non confirmatur, cum hic statim, in prin. cod. tit. Nisi reuocata appareat donatoris penitentia. Quae sane t penitentia & reuocatio non presumitur, d. l. cum hic statim, §. sed vix fecit. & in specie tradit lo. Lup. in Rubr. extr. de donat. inter vir & vxor. §. 69. num. 11. Et quidem est, quia voluntatis t mutatio non presumitur, l. qui test. mentis ff. de proba. & copio e. coprahimus inf. à lib. 6. praesumpt. 28. Quae itaque donationem penitentiis, & donatore reuocasse afferre, probare id debet.

Extenditur procedere etiam, quando extaret aliquid signum, quo posset intelligi facta reuocatio, vel non facta, vt in notabili exemplo, quando maritus constante matrimonio est confensus habuisse dotem, quia ex confessione resultat donatio quaedam tacta, si deinde maritus affirmat, se eam dotem non accepisse, non tamen ex hoc inferri reuocatio donationis. Ita Rom. in sing. 399. tu seu quid donato. & Lup. in d. §. 69. num. 11. qui testatur ita fuisse in iudicio obseruatum.

Ceterum mutatae fuisse voluntatem & reuocatae donationem probari potest t vigentibus signis & coniecturis, sicut & in legatis, quae à pari cum donatione t procedere respondit Vlpian. in d. l. cum hic statim, §. penitentiam. Penitentiam & reuocationem in legatis probari coniecturis affirmat Curt. Iun. in conf. 103. num. 2. & Hieron. Gabr. in conf. 102. num. 8. ad fin. & nos differemus subsequenti in lib. in praesumpt. 82. Multa hic penitentiae & reuocationis signa coniecturari possunt.

Primum est signum & coniectura, si donator t rem donatam pignori dedit, d. l. cum hic statim, §. si maritus. quo loci Vlpia. respondit, recedi ab hoc signo & coniectura, si conici potest, donatorem voluisse locum esse donationi, non obstante pignoratione facta, vt si donataria, quae remanet in possessione, parata est suis facere creditoribus. In legato t adhiberi solet distinctio. Nam aut res legata pignori data est tantum ob summam, quae vel excedit, vel aequat pretio ipsius rei, t presumitur reuocatum legatum: aut verò fuit pignori data & hypothecata pro minori summa, & tunc non presumitur reuocatum legatum. Ita Bart. in l. rem legatam, in fin. ff. de aduen. legat. & l. si in l. 3. num. 3. C. de lega. alias commemorabimus subsequenti in lib. in praesumpt. 82. Et in specie nostra faciemus distinguere lo. Lup. in Rubr. extr. de donat. inter vir & vxor. §. 69. num. 7. vsq. ad illa sua.

Secundum est signum & coniectura, quando superuenit grauis
t odium

Parisiens. in tra. de vsu. mon. 218. Crauet. in conf. 91. num. 11. vers. de eodem istam. Boer. in q. 33. nu. 6. & 7. Rolan. in conf. 64. nu. 4. lib. 1. Roncheg. in Leandem, in prin. num. 59. ff. de duob. reis. Olaf. in decis. 40. & Hieron. Gabr. in conf. 53. num. 1. lib. 2. Et horum quidem sententia, quae mihi magis probatur, multis fulcitur argumentis, tum maxime, in Authen. si qua mulier. C. ad Velleia. quo sancitum est, quod quidam maritus & vxor se obligauerunt t in eod. instrumento, non teneatur mulier nisi quatenus sit versum in eius vtilitate: cum ergo non appareat, hoc in casu partem illius pretij versam fuisse in vxoris commodum, dicendum est, ad eam non presumi peruenisse.

Secundò accedit text. Auth. siue à me. C. eod. ad Velleia. quo constitutum legitimus, quod quando mulier t consensit viro alienanti fundum dotalem, dicitur fideiussorio nomine consensisse. Ita ergo hic dicendum est, vt pro maiori cautela emptoris adscribitur sit nonien vxoris, quae videtur fuisse hypothecae renuntiassse, & quidam color adhibitus dicitur iuxta l. vi vxori. §. vltim. ff. ad Velleian.

Tertiò suffragatur ratio, quod mulier t est viro subiecta, vt capies distinet t yrag. in tra. de legib. comm. l. 1. nu. 2. & 3. Et propterea cum ipsi viro exhibere debet reuerentiam, consensisse dicitur, vt magis placeat viro, quàm vt pretij partem consequatur. Et hoc quidem compobat ipsa quoddam experientia, quam reum t omnium magistrum appellat Summus Pontifex, in c. quibus, de elect. in 6. Et in specie se rationem hanc pendunt Castren. & Gemin. quos supra reuelli. Et hac quidem sententia retinenda est, tamen si ab eamulti differerint, affirmantes praesumi pecuniam pro dimidia peruenisse ad vtrumque. Ita sane t Bartol. in conf. 124. punctum quatuor, col. 1. lib. 1. Bald. in l. 1. col. 2. vers. praedicta faciunt. & in l. marit. tra. col. 5. vers. sed hic querit. C. de rei vend. C. §. in l. lreos. §. cum in tabulis ff. de duobus reis. & apertius in conf. 296. col. 1. & in conf. 340. col. 1. lib. 1. & in conf. 362. lib. 2. Fabia. in tra. de empt. & vendit. in 3. q. prin. q. 38. Curt. Sen. in conf. 54. col. 2. vers. pro qua parte. Ludo. Bolog. in conf. 4. col. 2. vers. quod etiam.

Et h quidem adducti sunt praecipue argumento sumpto à d. lreos. §. cum in tabulis. ff. de duobus reis. Qui respondetur, loqui in his, qui se possunt libere obligare, id quod non contingit in muliere, q. t regulariter alteri obligari non potest, d. Auth. si qua mulier. C. ad Velleian. Respondet & secundo Crauet. in d. conf. 91. in fine. & comprobat Ronchegall. in d. l. eandem, in prin. num. 59. & 60. ff. de duobus reis. & ibi num. 61. & 62. dissoluit alia nonnulla huius opinionis argumenta.

Extenditur primò, vt hac praesumptio locum etiam habeat, quando t adhibitum fuit iuramentum. Ita Bal. in d. Auth. si qua mulier, col. 2. vers. pone ergo, quod vir. C. ad S. Velleian. & alij relati à Ronchegallo in d. l. eandem, in prin. nu. 58.

Extenditur secundo, vt locum habeat etiam, quando vna simul maritus & vxor receperint pecuniam, atq; ita non appareat, quae certa summa ad vxorem perueniret, praesumitur quod totam summam acceperit ipse maritus. Ita respondit Hieron. Gabr. in conf. 38. num. 3. & 4. lib. 2.

Declaratur primò, vt non procedat hac praesumptio, quando mulier t coram iudice confessa est, pecuniam illam, quam recepit afferri, fuisse in sui vtilitatem conuersam. Ita praesertim in l. 10. Idem est, quando t inter consilares, eam partem fuisse versam in vtilitatem mulieris, §. seferunt affid. in d. decis. 209. nu. 3. & Campeg. in tra. de dete. par. 4. q. 1.

Declaratur secundo, vt non habeat locum praesumptio hac, quando maritus & vxor t habent bona communia, quippe qui se pacto matrimonium contraxerint. Nam tunc pretium rei venditae simul praesumitur ad singulos pro dimidia peruenisse. Ita Moderni. Parisiens. in commentar. de vsu. in quest. 38. quem fecit etiam Ronchegall. in d. l. eandem, in prin. num. 62. ff. de duobus reis.

Declaratur tertio, vt locum non habeat, quando vxor sola eum consensu mariti vendit, sola recipit pretium, & sola promittit de euictione. Hoc sane casu praesumitur, quod tota pecunia ad ipsam vxorem perueniret, & nihil ad maritum. Ita Imol. in c. cum contragat. num. 26. de iureiur. Alexand. in conf. 38. col. 1. lib. 2. Roland. in conf. 64. lib. 1. Boer. in quest. 33. quos fecit etiam Hieron. Gabriel. in d. conf. 53. num. 3. lib. 2. qui refert etiam Natr. in cen. 145. nu. 4. lib. 1. & dixit Gabr. hoc procedere etiam si ipse maritus promittit, atque ita fideiussit pro ipsa vxore, & ibi nu. 19. declarat Alex. in conf. 38. col. 1. lib. 2.

9. *Idem inter maritum & uxorem, sicuti quidam mala gratia subsecutum est diuortium. Hoc etiam casu praesumitur reuocatum legatum. d. l. cum hic statu. §. si diuortium. Idem dicitur in legato, quod ob superueniens odium & inimicitiam inter testatorem & legatarium praesumitur reuocatum, l. 3. §. vltim. & in l. inimicitia. ff. de adimen. legat. & differretur infra subsequenti in libro, in praesumpt. 33. Et in specie nostra sic etiam distinguit Ioan. Lup. in d. Rubric. extr. de donat. inter virum & vxor. §. 29. num. 1. Est & aliud exemplum, vt si mulier commisit adulterium, l. 1. vxor. C. de donat. inter virum & vxorem. & tradit Lupus d. §. 23. num. 2. qui multis comprobatur. Et nonnulli idem esse dixit, quando t mulier turpiter luit, vel passa est se deofculari, & alia familia ad rem illo in loco congerit, quae non repetit.*

13. Tertium est signum, quando t donator rem ipsam donatam alteri donauit, d. l. cum hic statu. §. qui quasdam. ff. de donat. inter virum & vxorem. Idem est in re legata, l. rem legatam. ff. de adimen. legat. Id quod intelligit, t quando eadem res in specie donata vxori, donatur a marito alteri scilicet vxori, quando vna re donata vxori, maritus alteri faceret donationem omnium bonorum, Nam tunc non praesumitur reuocata donatio rei specialis. Ita Lupus in d. §. 69. num. 10. vers. ex quibus omnibus. motus inter alia text. l. quoties. C. famil. c. c. c.

PRAESVMP.TIO XXIII.

Maritus an & quando praesumatur donasse vxori ea, quae illi tradidit.

SVMARIA.

1. Maritus vxori sponsus sponse aliquas tradendo, in dubio non praesumitur donare.
- Id. §. maxime in marito paupere, vel rustico, m. 2.
3. Maritus nobilis & diues res vxori tradit, an praesumatur donasse.
4. Diuitia sola ad donationem praesumptiuam non sufficiunt.
5. Maritus plebeius & ignobilis, vestes, iocula, & similia tradendo, aut mittendo mulieri, praesumitur donare.
- Et de quibus id vestibus aut ioculis intelligatur, m. 6.

EVENIT per sepe, vt maritus res aliquas tradat vxori, vel sponsum sponsam, & ignoratur quo titulo traderit, an scilicet donationis, vel alio. Quia in re pro regula constitutum est, non t praesumi titulo donationis, cum illa in dubio nō praesumatur, l. cum de indebito, in prom. ff. de prob. & coposē scripsi in lib. 2. de arbitrar. iudic. c. 33. c. 3. Est hac quidem regula multo magis procedit t in marito paupere, vel rustico scilicet in specie tradit Io. Lupus in Rub. extr. de donat. inter virum & vxor. §. 9. m. 7. adductus text. l. si duobus. §. si coeunda. ff. pro foc. vbi rusticus non praesumitur praestare operas suas gratis.

Receditur a praedicta regula coniecturis & signis, quibus colligitur, spōsum sponse, vel maritum vxori donare voluisse.

3. Primum est signum & coniectura, quando maritus t est nobilis. Nam in donasse praesumitur res illas traditis vxori. Ita in specie affirmatur Bald. in c. non aut, solum. vlti. de probat. Ioan. Lup. in d. §. 9. num. 7. & num. 18. & alios quoniam plures eiusdem opinionis recentiores Tyrac. in tra. de nobilit. cap. vlt. m. 47.

Ceterum scripsi in comment. vlti. de arbitrar. iudic. lib. 2. casu. 32. num. 49. esse dubiam, & ibidem declaravi, quo in casu locum habere potest.

4. Secundum est signum & coniectura, quando maritus t est diues. Nam solas diuitias sufficere ad praesumendum donationem, scripserunt glo. in l. sed f. ego, in fin. ad Velleia. Bal. in l. in fin. C. rod. & Ioan. Lup. in d. §. 9. num. 11. vers. quoniam.

Tertium est signum & coniectura, quando t maritus plebeius & ignobilis dedit mobilem, & c. misit localia, vestes, & similia. Nam tunc praesumitur, quod maritus ea donauerit. Ita Bald. in l. C. de don. promiss. & alios commemorat & sequitur Lup. in d. Rubric. de donat. inter virum & vxor. §. 20. qui paulo supra §. 9. num. 19. vers. adde. idem scripserat.

6. Verum subiungit idem Lupus in §. 2. intelligi, quando t vestes & localia sunt modici valoris: vel quid sit quotidiani usus, quia de re scripsi etiam ego ipse multa in lib. 2. de arbitrar. iudicium, casu 218.

PRAESVMP.TIO XXV.

Maritus an & quando donasse & remisisse praesumatur alimenta & viuras seu interesse sibi debitum, causa dotis non soluta.

SVMARIA.

1. Alimenta aut interesse debitum loco dotis sibi constituta, gener non praesumitur donasse vxori, si intra modicum tempus, & si infra decennium non petierit.
- Quid autem sit, si praeter lapsum sit decennium, m. 2. & 4.
3. Viuras etiam appetantur illa, quae doti nomine praestantur in alimentis mulieris.
4. Actiones personales, vel officium iudicis non tolli nisi 30. annorum cursu.
6. Maritus non petens interesse loco dotis sibi debitum, toto vitae tempore praesumitur donasse. Id. §. procedit, vt etiam in foro Canonico facit liberetur. m. 9.
7. Dominus qui ob caducitatem expellere poterat emphyteutam, nō declarando mortem, dicitur remississe.
8. Filius in vita non conquisitus de matre transiente ad secundas nuptias iniuriam sibi illatam dicitur remississe.
10. Viuras dotis pacto expresso promissas, an censetur remississe gener, si toto vitae tempore non petierit.
11. Viuras dotis gener remississe non censetur socero, si ob aliquam causam toto vitae tempore non exegerit.
12. In quod sibi competere quis ignorat, nemo dicitur remittere.
13. Viuras dotis sibi debitas, censetur remississe gener, recipiendo sortem absq. protestatione de his conquirendum.
14. Mulier cui certapenna promissa fuerat, si certo tempore dos non solueretur, lapso tempore dotem sine protestatione recipiendo, praesumitur penam remississe.
15. Dominus recipiens canonem ab emphyteuta praesumitur caducitatem penam remittere.

DOTIS opulentes, & plus quam ferunt vires patrimonij, solent interdum parentes, filibus constituisse, & dum non possunt promissam summam praestare, interesse loco alimentorum, generis quotannis pendunt. Euenire autem aliquando solet, vt maritus ipse diu differat petere hac alimentam, & ob id dubitatur, an ea donasse & remisisse socero praesumatur. Hac disputatio egregia & vtilis admodum est, quare vt eam explicem dilucidius ac nostri faciunt, distinguo atque consilio aliquot casus.

Primus est, quando t decursum est modicum temporis, videlicet biennium, vel triennium, vel sexennium, iuxta vt nō attingat decennium. Hoc in casu nemo est qui dissentiat, quod nō censetur facta donatio, & remissio dictorum alimentorum & interesse. Et probat text. l. cum quidam. §. Diuus. ff. de viur. de quo statim dicemus, vbi requiritur cursum longi temporis, ergo cursus minoris temporis non sufficit.

Secundus est casus, quando elapsum est t decennium. Hoc in casu sunt opiniones. Vna fuit eorum, qui scripserunt, maritū praesumi remississe & donasse praedicta alimenta & interesse. Ita Dionys. Perusinus inter consil. Baldi in conf. 474. post biennium, lib. 3. & idem verē sensu Bart. in l. cum de in rem verso. m. 7. vers. si verō tradatur de praesumendo ff. de viur. Alex. in conf. 9. num. 2. vers. secundum principaliter, & col. vlt. vers. similiter ex alio lib. 3. Carne in conf. 206. col. vlt. vers. & pro dicta consensione lib. 2. Alciat. in tra. de praesumpt. reg. i. praesumpt. 32. num. 4. vers. qui t tenendum, Tyracel. in tra. de praesumpt. §. 1. glo. 4. vers. ostendit istud. & eundem opinionis alios recentius Olaius in decis. 132. m. 11. ver. hanc opinionem. Ibi enim commemorauit etiam Cremen. in fing. 3. Gomez. in §. actione, num. 6. in legi. de adio. Campeg. in tra. de dot. par. 2. §. 6. Marfil. in fing. 360. Soc. iun. in conf. 114. m. 40. lib. 3. & Caplin. in conf. m. 13. lib. 1. Refert & alios nonnullos, qui contrarium probant, vt dicemus infra.

Primo adducitur text. l. cum quidam. §. Diuus. ff. de viuris, cuius verba haec sunt. [Diuus Pius ita rescriptit: Parum iuste praeteritis viuras petis: quae omisit te longi temporis intervallum indicat: qui cas a debitor tuo, vt gravior apud me videlicet esses, petendas nō parati. Iloquitur hic textus simpliciter de viuris, nō distinguendo viuras debitas ex causa lucratua, a debitis ex causa onerosa, vt animaduertit praesato in loco Ale. Quidcirca, cum eadē viurae t appellentur, quae loco alimentorum mulieris praestantur, 3

Oportet, & vltimus effe casus, quando verum sumus in dubio, vt quia nulla extant coniectura, quibus possit conijci, fuisse donati causa, & contemplatione mariti, vel ipsius vxoris, vt vel vni, vel alteri acquiratur. Cum inquam verum verum in dubio dubia est Doctorum disputatio.

Vna vtriusque opinio eorum, t qui scripserunt, praesumit donatum contemplatione mariti, vt ei & non mulieri acquiratur. Ita Bartol. in d. consil. in fin. & idem Bartol. Castren. & Alexand. in l. sed plures. §. in arguto. ff. de vulg. & pup. substit. & idem Iason in §. ad substitutos, quem legi cum d. §. in arguto vbi num. 9. restat hanc esse iurisdictionem, & in praxi difficile effe ab ea recedere. Idem Iason in l. vbi liberis. C. de collat. Angel. Aret. in §. fuerat, num. 12. versic. quid erit de donationibus, in l. ius de actio, & ibid. in §. l. et vbi accedunt Nota Rom. in decis. 1. nu. 8. versic. & si ex vbi in titu. de donat. inter viri & vxor. in antiquioribus. Butr. in consil. 31. num. 4. Corne. in consil. 81. col. penult. li. 1. Barba. in consil. 43. col. 3. li. 1. Ruino. in consil. 223. nu. 10. & 11. lib. 1. Dec. in l. vbi liberis, num. 23. C. de collat. & in consil. 280. Item Tapu in rub. extra de donatio inter viri & vxor. §. 45. Roland. in consil. 10. num. 11. lib. 1. Et hac pro opinione afferri perpendi quae solet text. d. l. sed plures. §. in arguto. ff. de vulg. & pup. substit. quo loci Vlpianus respondit, substitutum filio arguto consequi quae ipsi arguto dedit pater argutor : & iter ab eo data connumerari, quod ab amico vel cognato relictum filio ipsi arguto. Et ratio est, quia illa relicta praesumuntur legata contemplatione patris argutoris, & propter ea tanquam ex eius bonis transeunt ad substitutum. Verum, relictis aliorum interpretationibus, respondet Iason in d. §. ad substitutos, nu. 10. ita responsum fuisse ab Vlpiano eo in casu, in quo duo concurrerant. Vnum quod fuerit legatum contemplatione argutoris alterum, quod legatum fuerit contemplatione eius, cui statim de iure acquiratur. Et prius ita sentit Bald. in l. cum te, num. 3. C. de donat. ante nupt. Iaf. secus est Alciat. in tractat. de praesumpt. regul. 1. praesumpt. 18. Dixerunt effe (aiunt praedicti) in casu nostro, quo tunc primum illud occurrit quod scilicet donatio fuerit facta sponae contemplatione mariti : non tamen occurrit secundum, cum de iure quidquid acquirat vxor non acquirat marito, sicuti filius acquirat patri. I. placet. ff. de acqui. heredit. Nec obstat quod inquit Alex. in d. §. in arguto, quod in casu illius responsi non effe patri potestas, quae efficit, vt relicta filio acquiratur patri argutori : fed effe id, quia eius contemplatione legatum filio. Nam respondetur secundum Iaf. quod immo ipsa potestas effe in causa huius acquisitionis, coniuncta tamen ipsa contemplatione.

Id quod ex eo, (inquit Iason) probatur, quia si patria potestas non esset in consideratione, sequeretur, quod si mortuo patre argutore, con sanguineus vel amicus legaret aut donaret huic filio pupillo arguto, contemplatione ipsius patris, substitutus pupillariter huic filio consequeretur bona haec : id quod falsum est, cum substitutus iste solum consequatur bona donata filio arguto, viuenti ipso patre argutore.

Ceterum dubia est interpretatio, quia quidquid acquirat filius argutor, non dicitur acquirere patri t argutori : sed sibi. I. cum aliter. & l. in vbi verbi ff. de adoptio. Respondet secundum Alciat. in d. praesumpt. 18. in fin. quod in d. §. in arguto, agebatur de aliquo favore pupilli arguti, quod scilicet pater ei posset substituire pupillariter, nedum in bonis sibi a patre prouenientibus, sed etiam a cognatis & amicis. Nec propter hoc filio arguto ei priuatur : id quod non contingit in casu nostro, vbi mulier etiam viuens cogere non relinquit marito.

Secundo adducit text. in l. si legat eorum. in princip. vers. in quibus ff. de leg. v. vbi si maritus legauit vxori, quod sui causa comparata sunt, in hoc legato veniunt etiam ea, quae focer, nurus nomine comparauit. Ergo non erant ipsius nurus : sed mariti. Ita textum hunc ad rem perpendit Lupus in d. §. 45. nu. 3. Verum nec text. ille satis probat, quia & in legato vxori facto contingit etiam ea, quae fuerunt nurus ipsius testatoris : non tamen definit illo in loco Vlpian. quomodo res illae quae nurus fuerunt, sibi acquisite fuerint. Nam heri potest, quod ei soluerit pretium, vel nurus ei donauerit. Nec ibi declarat Vlpianus, quomodo res illae effectae fuerint illius nurus, quis scilicet ei reliquerit, vel donauerit, vel si ipsa emerit.

Tertio melius suffragatur, quod ad cognoscendum, cuius t contemplatione aliquid fuerit legatum, vel donatum : inspicitur & consideratur affectio donantis & legantis. I. donationes in cunctis. nu. 5. specul. ff. de donat. cum ergo amici & con sanguinei mariti moti sint affectione & beneuolentia, quae profecti sunt mariti

Nemo. Praesumpt.

ad donandum eius vxori, cui alias non dasset, sequitur dicendum, praesumit donasse contemplatione ipsius mariti. Verum respondetur, quod etsi donatur contemplatione & causa ipsius contracti matrimonii, ob affectionem quae prosequatur con sanguineum, non tamen inde sequitur, quod noluerit acquiri ipsi mulieri, sicuti dicemus infra. vtr. arguente subiectionis opinio.

Contrariam opinionem t quod scilicet praesumatur donati vxori seu sponae contemplatione ipsius finiet, non autem mariti, probatur Bald. in l. cum te, nu. 3. C. de donat. ante nupt. & in c. 215. Facit super quibus lib. 4. Comen. & Aretinus in d. §. in arguto, Angelus & Romanus in d. l. vbi liberis. C. de collat. idem Roman. in consilio 172. num. 2. Zafius in libr. 2. intellectuum singula. cap. 9. & Alciat. in tractat. de praesumpt. regul. 1. praesumpt. 18. Et haec quidem opinio mihi magis probatur : & si multa sunt eius argumenta, quae nil vrgent.

Primo adducitur text. l. si seruus communis. ff. de don. inter virum & vxorem. vbi res quae erat communis t mariti & duorum fratrum, donata fuit mulieri ab ipso viro, praesentibus & consensibus fratribus suis : id quod perinde est ac si duo illi fratres expressae donasset partes suas. Etsi ergo maritus in ea parte, quae sua erat, dici non possit, quod ipsi ipsius contemplatione donauerit attamen in duabus alijs partibus, quae erant fratrum, qui donasse dicuntur, contemplatione mariti fratris eorum censetur donasse. Et tamen Alphenus Iurifconsultus ibi dubitat, qui acquiratur duae illae partes. & tandem respondit, acquiri ipsi mulieri. Ecce ergo Alphenum affirmasse donata vxori cōtemplatione mariti, acquiri ipsi vxori, non autem marito.

Ceterum respondet Iaf. in d. l. sed plures. §. ad substitutos, num. 8. in fin. ff. de vulg. Iurifconsultum Alphenum in d. l. si seruus communis. definire quidem donationem in alim valere, etiam viuenti ipso marito; quia cessat ratio prohibitionis donationis inter virum & vxorem. Non tamen definit, qui mortuo ipso marito, res illa donata acquiratur.

Nec obstat (inquit Iason) textus ibi in fine, verbo, [reddere,] quia Iurifconsultus habuit respectum ad id, quod maritus iam tradiderat rem donatam : & ideo pro parte pertinente ad maritum reddit, pro alijs verò duabus partibus fratrum mariti non reddit. Non hic commemoro aliorum interpretationem, quam consuevit Alciat. in d. praesumpt. 18.

Secundo Aret. in d. §. in arguto. in fin. citat l. 3. §. socru. ff. de donat. inter vir. & vxor. l. si constante, & l. si in vacuum. C. eod.

Verum mea quidem opinio, nil vrgent. Nam facile concedimus socrum t donare posse nurui, & statim valere donationem. Cum prohibito legis, quia maritus donare non potest vxori, cesset hoc in casu : Non tamen inde fit, quin donatio censatur facta contemplatione ipsius mariti, eo tamen animo, vt nihil marito possit dici acquirunt.

Tertio Bald. in d. consil. 215. alleg. l. i. ff. de mater. C. de donat. ante nupt. vbi quod t socrus donauit genero suo sponso id efficitur proprii ipsius sponsi, & illud ad suos haereditas transmittit.

Ceterum respondetur, iura illa procedere in casibus claris, in quibus constabat, socrum donare voluisse ipsi genero, & de eius enixa voluntate apparebat, ex quo dicit, fe donare animo repetendi, & cum etiam in possessionem induxit. Id quod forte contingit, quia socrus voluit remunerare generum, quem nacta fuerat ex animi filio sententia, cui pro meritis forte dote non constituerat.

Quarto mouetur Alciat. in d. praesumpt. 18. eo simili, quod dicimus donata t per aum nepoti, praesumit aduentitia atque ita donata, vt ipsi nepoti acquiratur, sicuti commune est sententia in Legatione de leg. 1. Ergo idem t fortiori dicendum est hoc in casu, cum facilius filius acquirat patri, quam vxor marito.

Verum respondetur, dissentire ab ea opinione multis, & nos superiore praesumptione distinximus, t quod aures aliquas sunt merita nepotis, & tunc praesumitur ei donatum sui causa & contemplatione. Aut nulla eius extiterunt merita, & tunc praesumitur ei donatum contemplatione filij ob maiorem dilectionem, quam habet auus donans erga filium ipsum. Ita in casu nostro cum nulla sint mulieris benemerita erga donantem, praesumitur quod is ob affectionem & sanguinis coniunctionem, quae sibi cum marito intercedit, donauerit eius vxori.

Quinto argumentatur Alciat. in d. praesumpt. 18. nu. 3. vers. secundum mouere, quod donata t legatis quos Ambasciatores vulgo appellamus, non praesumuntur donata contemplatione principis, qui legatos misit : sed causa & contemplatione ipsorum legatorum. vt tradit Id. in l. si verbi §. ite quidquid ff. sol. mat. & Alex. in d. §. in arguto.

Verum respondetur, dissentire multos, sicuti in *subsequenti præsumptione* explicabimus, ubi distinguemus multos casus.

Sexto movetur Alciatus *in præsumpt. 18. num. 4. vers. tertio ego*. quod iure non probatur, quod donando uxori acquiritur marito. Non enim promissio, non traditio, fit marito: Non ergo dici potest, quod res donata sint marito. *tr. ad titulum. C. de pact. Et casus specialis est inquit Alciat. in l. quintus ff. de donat. inter virum & uxorem* ad evitandam turpem suspicionem. Quæ ratio cessat hoc nostro in casu. Nec obstat uxori donatum esse in contemplatione & causa ipsius mariti, quia respondetur, ex hoc non sequi, quod acquiri debeat marito. Nam (inquit Alciat.) quæ sit contemplatione alterius, solum considerantur in filiisfamil. qui quidquid acquirunt, patri acquirunt. *Ita loquitur l. cum potest. in princip. ubi Baldus, num. 1. C. de bonis qua libe. & dicemus infra*. Non ita est in alijs. Et hæc quidæ Alciati consideratio comprobatur text. l. socii qui in eo. §. ultim. ff. pro socio. ubi donata socio propter ipsam societatem atque ita contemplatione societatis, non tamen acquiruntur societati, sed propria efficiuntur ipsius socii, cui donatum est. Nec dici potest, ut dicebat Abb. in cap. postulat. de concess. prob. & Lup. ind. §. 43. num. 8. ibi fuisse clarum, illum donatum voluisse donare filio, ut ei acquireretur, quia verus est casum fuisse dubium; quia donator ille simpliciter donauerat illi donatario, et si motus fuerit propter ipsam societatem. Ita ergo & nostro in casu dicendum est, quod est consanguineus mariti. motus fuerit ad donandum illi uxori sui consanguinei, ob id, quod contraxit matrimonium cum eius consanguineo, & quod non donasset, si ei non nupisset, attamen dicitur donasse, ut eius proprium fiat, quod donatum.

Ultimo hic considerandum est, quod casus iste donationis factæ a consanguineo, uxori consanguinei sui, multum differt à casu donationis factæ ab eo, qui donat filiofamil. contemplatione eius patris. Illo enim in casu ita regula quod quidquid acquirit filius, acquirit patri. *l. pater ff. de acquir. her. cum filiis.*

Et licet ab hac regula excipiantur aduentitia, attamen qui vult assertere aliquid esse aduentitium, acquirere donatum filio, ut sit proprium filii, probare id debet, alioqui in dubio standum est regulæ. *ut post elias tradit Dec. in l. 1. num. 7. ff. de regul. iuris*. Diversum est hocin casu, in quo quidquid acquirit mulier, cum apparet vere honestè habuerit, sibi non autem marito acquiri, ut dicemus infra, ubi de clarabimus. Quintus ff. de donat. inter virum & uxorem, cum ergo hic versemur in dubio, atque ita non appareat donantem voluisse acquiri marito, quod donavit eius uxori, sequitur dicendum, non esse à regula recedendum, quod scilicet acquiratur ipsi mulieri, mulieri donatarie.

PRÆSUMPTIO XXVII.

Donata legatis, an & quando præsumantur eorum contemplatione & causa, vel contemplatione principis donata, ut vel eis, vel principi censeatur acquisitum.

SYMMARIA.

1. Donationi legatæ à principe in quem eorum exstant merita, vel quæ tamprædemptu benevolentia proferebantur, ipsi non autem mittenti acquirunt.
2. Idem est in donis ipsi solo commentitibus. *nu. 2.*
3. Donata adita legatis, sibi prout mittenti convenientia, non legatis, sed principi acquiruntur.
4. Donata adita legatis, vel principi vel legatis, secundum loci consuetudinem acquiruntur.
5. Donatum vii legatorum sub nomine proprio si soli acquirunt.
6. Donatum legatis vii commentitibus principis mittenti, acquiruntur principi.
7. Legatum donatum in dubio ipsorum contemplatione præsumitur datum, ceteris, acquiruntur.
8. Legatum Reipublicæ venetæ donata, non ipsi sed Reipublicæ acquirunt.

EST omnino similis præcedenti hæc disputatio, dum ambigitur an & quando donatum legatis, vulgo legatis Ambasciatoris appellari, præsumatur eorum causæ & contemplatione donatum, ut eis acquiratur? Quæ in re, omnibus aliorum traditionibus, distinguere atque constituit plures casus.

Primus est, quando princeps donat legatis iam antea sibi co-

gnitis, quos benevolentia proferebantur: vel quia exstant aliquam in principem illum merita. Hoc si casu præsumitur donatum causæ & contemplatione ipsorum legatorum, ut eis, non autem illi principi, quo missi fuerunt, acquiruntur. Ita Bar. & Castren. in l. dotalem, ff. solut. matrim. manifestè Bald. in cons. 94. præsumitur verbi, col. 2. vers. item etiam in honorem lib. 2. Cald. & Burr. in c. postulat. de prob. & Conrad. Brun. in commentarijs de legationibus lib. 4. c. 6. vers. alij sic. Quæ quidem sententia confirmatur ex his, quæ scripsimus in primo casu præced. præsumpt.

Secundus est casus, quando nulla extant legatorum merita, sed res t donatæ eis, & non principi soli cõsentunt, ut si donatæ sunt vestes ipsis Legatis convenientes. Hoc etiam casu præsumitur donatum causæ & contemplatione ipsorum legatorum, ut eis acquiratur. Ita Bar. & Castren. Cald. Burr. & Conrad. Brun. quos superius casu allegavimus. Et conferunt quæ scripsimus in 4. casu præced. præsumpt.

Tertius est casus, quando res t donatæ non conveniunt ipsis legatis, sed Principi qui eos misit, ut si donatum fuisset Caltrum, vel aliqua insignia animalia, vtpotè equi insignes, vel Leones, Pantheras, & similia. Hoc casu præsumitur donatum causæ & contemplatione Principis, ut ei acquiratur. Ita præcitat Doctor. perferimus Alexan. in d. §. in arrogato, num. 12. vers. 2. limit. & l. Lup. introit. extra de don. inter vir & uxorem §. 45. num. 9.

Quartus est casus, quando extat consuetudo, ut quod donatum t legatis eis acquiratur, vel contra, quod acquiratur Principi. Hoc sanè casu servanda est consuetudo. Ita Bald. in cons. 94. col. 2. vers. item quia consuetudinem. Et conferunt, quæ scripsi in sexto casu præcedentis præsumptionis.

Quintus est casus, quando existentibus duobus, vel pluribus legatis, t donatum fuit vii eorum tantum filii proprio nomine. Hoc sanè casu præsumitur eius sola causæ & contemplatione donatum, ut ei acquiratur. Itæ respondit Bald. in d. cons. 94. col. 2. vers. amplius, quod hic.

Sextus est casus, quando donatum est legatis t sub commemoratione Principis, qui eos misit. Hoc sanè casu dicitur donatum illi Principi, atque ita ei acquiritur. Ita in specie Alex. in d. l. sed si plures, §. in arrogato, 12. post Ang. ibi. Et conferunt quæ diximus in tertio casu præced. præsumpt.

Ultimus est casus, quando verè sumus in dubio, puppe quod nulla ex prædictis coniecturis concurrunt. Hoc in casu l recepta est Doctorum sententia, præsumi donatum causæ & contemplatione ipsorum legatorum, ut eis acquiratur. Ita gloss. & Cy. in l. manifestè glossum. C. de fur. Gul. Cam. l. qui proprio, §. procurator. ff. de precu. Bar. in l. si vero §. quidquid ff. solut. mar. l. 10. An. & Imolenc. postulat. de concess. prob. Salic. in l. cum aliqui. C. de iure debite. Alex. in l. sed si plures §. in arrogato. nu. 12. ff. de vulg. & pupil. sub l. 10. l. 1. in d. introit. extra de dona. inter vir & uxorem §. 45. num. 6. & num. 9. Ricard. in tract. de præsumptione v. g. t præsumpt. 18. vers. secundo movetur. Roland. in cons. 94. nu. 1. & Vin. Franc. in decis. 192. nu. 3. Quæ sententia probatur text. l. cum multa. C. de bon. que lib. quam perpendi. superiore præsumptione in 7. casu. confert & l. Socium qui, in cod. §. ult. ff. pro soc. Et accedit, quod legati consueverunt donari. l. in m. ff. de bon. dam. & ab annualium scriptoribus non vno in loco memoriter proditum est, ex quibus exempla collegit ad rem nostram Conrad. Brun. in d. lib. 5. de legationibus c. 6. Lege t Venetæ (ut audio) consensum esse, donata omnino legatis Sereniss. Reip. acquiri ipsi Reipublicæ. nisi ei placuerit legatos ea retinere.

PRÆSUMPTIO XXVIII.

Donatum filiofamilias, an & quando præsumatur donatum sui, vel patris, contemplatione.

SYMMARIA.

1. Donata t acquiruntur ei, cuius contemplanone data sunt.
2. Donatio causæ mariti, effectum habet mortuo eo, cum contemplanone facta est.
3. Filiofamilias donatus facta mentione patris & potestatis patris præsumitur contemplatione patris donatum.
4. Donatum filiofamilias facta quidem t testatam mentione, sed collata dispositione in terminis quos filius sui iuris sit, patris acquiruntur.
5. Donatum filiofamilias facta mentione patris & filij, si tale sit quod filio aliqui nequeat inuicem patris datum præsumitur.

Decimus est casus, quando donatum fuit simul patri & filiis: sicuti quando quando princeps donauit patri & filiis castrum, vel feudum, & extant benemerita tam filiorum quam patris. Hoc sane casu praesumitur donatum tam contemplatione & intuitu filiorum, quam patris. Ita affirmant Iserius, Angel. Socin. Sen. Affl. & C. *Isid. quos secutus sum in d. conf. 161. nu. 21.* Ex quo inferitur, quod non potest pater hoc in casu alienare hoc feudum in praedictis filiorum, vel vni eorum totum praelegare. Ita respondit in d. *conf. 161. nu. 11. & 12. vbi multorum auctoritate & ratione comprobatur.*

Vndecimus est casus, quando donatum fuit patri & filiis simul, vt superiori casus: & nullius eorum extant benemerita singularia, quibus moueri potuerit ad donandum: sed causa tantum extitit communis & specialis, vt si donauit castrum vel domum patri & filiis, vt in eorum familia conseruetur. Hoc sane casu praesumitur donatum tam contemplatione filiorum quam patris. Ita respondit auctoritate iuristarum in *conf. 151. nu. 13. & nu. 15. & in conf. 161. nu. 33. & nu. 36. lib. 2.* Ex quo inferitur: quod nec hoc casu potest pater in praedictis ipsorum filiorum alienare, vel vni eorum praelegare. Ita intelligi & declarari possunt illi multi Doctores, quos recensui & secutus sum in d. *conf. 161. nu. 15.* Et ex praedictis dissolui potest illa questio, quam aliquando euensile scripsit Bald. in *l. unum patris, nu. 3. vbi & simul. C. de sac. eccl. & cum commendae etiam Iason in l. cum aliquis, nu. 2. C. de iur. delib. & conuallum fuit privilegium patri, vt ipse & eius filii esse possent consilarij: reuocatum fuit privilegium patris: dubitatum fuit, an etiam diceretur reuocatum privilegium filiorum? Inquit Bald. censeri reuocari, ex quo privilegium cōcessum filijs, erat potius patris. Rectius dicendum est ex praedictis, quod aut ademerit merita patris: & tunc privilegium filiorum pendebat ab illo patre, aut erant pares omnes: & tunc non poterat dici reuocatum, quia ita principaliter filijs, ac ipsi patri fuerat concessum.*

Duodecimus est casus, quando donatio facta fuit simpliciter filio, & nulla filij, vel patris extant benemerita, nullaque singularis affectio, vel alia causa, qua consilij possit, quod donator plus vni quam alteri donare voluerit, atque ita verè sumus in dubio. Hoc sane in casu, praesumitur donatum sola contemplatione & intuitu filij. Ita verè senserunt Bart. in d. l. filiusfamil. la. 2. num. 1. ver. si verò potest queri. ff. de donat. causa mortis. & in l. vit. num. 3. C. de vicijs. & ibid. gloss. vlt. & Bald. num. 6. in fine, idem affirmant. Salic. col. 2. vbi contra hanc sententiam obiicit Bart. in l. cum aliquis num. 2. C. de iur. delib. & ibid. Castren. nu. 2. & Salic. col. 2. Inuola in d. l. filiusfamil. la. 2. num. 2. & 3. Socin. Sen. in *conf. 72. num. 1. ver. sed predictum nō obstatum.* lib. 3. idem sensu Ratin. in *conf. 29. d. 2. num. 1. lib. 2. & in conf. 24. nu. 1. lib. 3.* Idem scripsit Rota in l. frater ascripto in i. parte. nu. 62. ver. Altera doct. in i. ff. de condit. indeb. & An. Paul. in l. quamuis, nu. 4. C. de fideicom.

Et hic accedit Bald. in l. vit. num. 5. C. quib. ad lib. procl. non licet. cum scripsit, donatum, vel legatum alius, praesumitur contemplatione & intuitu eius personae, & non alterius.

Nec hoc in casu repugnat illa simplex commemoratio patris, quia illa dicitur facta causa demonstrationis, sicuti praestati d. d. *seru. b. praeserim Bartol. & Socin. in d. l. filiusfamil. ff. de cond. & de monst.*

Declarat hic casus, vt locum non habeat, quando donatum fuit filio l. id ad quod eius pater tenebatur, sicuti quando aius donauit dotem nepoti ex filio. Nam tunc contemplatione ipsius filij dicitur donatio. Ita Anton. Quae. de iur. conf. in tit. de iur. dotum. *conf. 5. num. 22.* Quae de re abunde differimus supra in praesump.

PRAESVPTIO XXIX.

Donatio inter patrem & filium an & quando consistat, & praesumatur vel ob filij benemerita: vel alijs ex causis, consilia & diligens explanatio.

SYMMARIA.

1. Donatio inter patrem & filium iure non consistit.
2. Prostitutionem est, donatum in patre filio, cuius praesumitur adquirent.
3. Filio in ciuili filiatione censetur atque corpori patri.
4. Donatio facta filio a patre ob benemerita virum consistit. & nu. 5.
5. Donatio inter coniuges matrimonium constanter prohibita. & nu. 7.
6. Donatio est vtilissima beneuolentiae signum.
7. Donatio inter commutatores est accepti benefici merces.

8. Benemerita filij erga patrem, nulla posse considerari, qua mercede debeat. *gust. nu. 12.*
9. Donationem factam a milite concubino, ob benemerita consistere.
10. Merita qua dicantur.
11. Filium omnia patris debet.
12. Obsequium & reuerentiam iure diuino. nu. 15.
13. Alimenta iure gentium vel natura. nu. 16.
14. Et omnia alia quibus pater vita sustinetur & defenditur. num. 17.
15. Secus si faxit, exhiberi a patre iure leges civiles. nu. 18.
16. Mortem oportere debet pro patre, necessitate urgente, secundum Ciceronem. nu. 19.
17. Omnia qua ab homine homini praestari possunt, secundum Platonem & Aristotelem. nu. 20.
18. Benemerita filij, vt ob ea donatio a patre facta consistat, qualis esse debeant.
19. Permissum ob causam, censetur quatinus ea viget, & non vitra, praesumptum.
20. Limitata causa limitatus effectus.
21. Benemeritorum filij, sola patris assertio, donationem consistere non facit.
22. Et quae ratio. num. 23.
23. Testator cui legare non potest, si vbi debuit relinquere se assertat, alio modo illi probandum est.
24. Clerici assertio de benemeritis concubino non adhibetur fides.
25. Pralato alienanti bona ecclesiae non creditur, si ob iustitiam in se causam facere assertat.
26. Vel scisse se praecedenti tractatibus requisitum. nu. 29.
27. Aut si assertat se in feudum castrum aliquid pro vbi ipsum ante eosse tenuerunt. nu. 30.
28. Benemerita filij praescripta si ad finem conuertatur, creditur patris assertio.
29. Marito fundum emens uxori uxoris absentis, si assertat precium sibi ab ea traditum, quando uelatur.
30. Et quid in patre emente nemo filij. nu. 32.
31. Marito donanti uxori ob benemerita, a creditur conuictio crediti.
32. Dotem concessam vera dotis privilegia non habere.
33. Ecclesia non obligatur ex mutuo, nisi probetur numeratum, & in eam utilitatem conuersum.
34. Pralato asserti precium in ecclesia utilitatem conuersum, conuictio accidentibus credit.
35. Ipso asserti precium se ob benemerita donare alicui, ob aliquas conuictio credit.
36. Patris assertio iusta se de causa filium exheredat, quando creditur. Idem si minus vni quam alij relinquat. nu. 40.
37. Donati pater filij, nulla causa expressa si exenti filij benemerita, ob eadem donare praesumitur. Reicitur opinio Baldi. nu. 46.
38. Idem si dicat, donum filio meo dicto ob amorem & beneuolentiam quam ei prosequor, & ob benemerita illum. nu. 51.
39. Frater institutus in fratre committente, nullitas potius quam fraternitatis causa, censetur institutus.
40. Affectio conuersationis assidue arguitur.
41. Miles armis viginti annos, ob iustitiam causam manumittere potest.
42. Alius dubij interpretacionem recipit, vi ualeat pater quum percat.
43. Legatum factum pralato committente, non contemplatione Ecclesiae, sed causa quoniam iure ratione factum praesumitur.
44. Causa non oralis in concursu cum actibus adiectis praesumitur.
45. Causa & qualitas potuerunt praesumitur.
46. Causa potuerunt esse quae actum faciunt potest.
47. Item quae benignior est. nu. 51.
48. Item quae pro e. non quae nocet. nu. 52.
49. Excommuniatio quando potest esse in iudicio.
50. Causa specialis generalis est potenter.
51. Causa dubia concurrentibus quorum vna nocet, altera prodest, illa qua nocet praesumitur. Alia tamen refertur opinio. nu. 59.
52. Si uenit communis stipulatus aliquod dominum suum, quomodo ipse acquiritur.
53. Dispositio quae secundum vnum modum valere potest, secundum alium non, eo quo potest non modo consistit.
54. Causa quae uel nocet, vel prodest, pro subiecta materia & varietate rationum, inter duas praesumitur.
55. Delinquere aliquem, lex non praesumit si palam praesertim actum faciat.
56. Eligere modum, quo dispositio sua fulmineat, iur. nemo praesumitur.
57. Dispositio in uia per mittente, altera prohibente, praesumitur prohibere: Nisi permissa sit potenter. nu. 64.
58. Donatio facta filio simpliciter, est propter legem, non contra eam.

- 63 Stipulatio patris pro filio tanquam bene merito, verum valet.
- 64 Donatio pro filio facta filio, potius donatori conformatur.
- 65 Idem est si filium potius emancipet, no. 67.
- 66 Et quæ ad hæc donatio pertinet, no. 68.
- 67 Pater donator in eadem voluntate viget, ad mortem peruenisse dicitur, si tacito vel expresse cum non reuocatur.
- 68 Voluntas in mutata in parte donatio filio ob beneficentia, non præsumitur.
- 69 Voluntas mutata in signa in donatore quæ sunt, num. 72. et 73.
- 70 Donatio facta filio causa dotis vt minor, conficitur, vide num. 81.
- 71 Donatio patris filia vt maritus debitum potius perfoluisse, quam donasse dicitur.
- 72 Et quandoquod præcedit illa donatio, no. 80.
- 73 Donatio filio facta propter suspectam validam est, cum doti adquirenda sit.
- 74 Donatio filiam in nuptias pater, in augmentum dotis donasse præsumitur, vt augmentum conficitur.
- 75 Dotis augmentum non a pari cum ipsa dote procedit.
- 76 Donatio filia filia dotis nomine, etiam matrimonio non subsequente aualeat.
- 77 Bona dotis causa data, non sequitur matrimonium, dot alia dicitur necque nisi destinatione qualitas.
- 78 Dote dicitur etiam, et privilegia sua habet, ante matrimonium sequitur.
- 79 Dote causa quando patrem filie donasse verisimile sit, iudicio arbitrio concedit.
- 80 Donatio patris facta filio, studiorum causa valet.
- 81 Filio pro maioribus suis defunctis, tenetur pater præstare impensam.
- 82 Vnde iungitur bonorum aduentus filiorum filium habere permittens, pater, donec etelle præsumatur. Alibi tamen distinctione, no. 88. pp. 91. et seqq.
- 83 Tacitum aut non infert conuersum, vbi de amissione iura sui agitur.
- 84 Prociui futuris sunt quæ d. n. s. m. p. p. et extrin.
- 85 Vnde iungitur acquiritur habet causam successionem.
- 86 Pater repudiatur quod filius erat acquirendum, vt acquiratur filio, aduentum dicitur non profectum.
- 87 Donatio facta filio, pater princeps conficitur. Et quando id secundum Baldum versus sit, no. 91.
- 88 Principem sapientia potestate aut regia vti voluisse, non præsumitur.
- 89 Præcepti lege postulat non ligatur.
- 90 Lex prohibens virum donare vxori, principem non ligat.
- 91 Donatio facta filio pro legitima, valet secundum quosdam, dissentientium relati, item 109.
- 92 Filius in potestate præsumitur.
- 93 Legitima sue filii creditur dicitur.
- 94 Legitima non præstare pater, filium post mortem tenetur.
- 95 Dote et legitima sunt quodammodo idem et trinum. Est tamen inter illas differentia, no. 107.
- 96 Assignare potius portionem suam, pater ante mortem potest, et a tamen assignatio reuocabili est.
- 97 Donare pater filio, alimentorum causa non potest, no. 111.
- 98 Donare potest pater filio secundum aliquos consentiendo vti ex filio demum patri facti ex bono profectus. A qua opinione alij dissentiunt, num. 113.
- 99 Donatio patris erga filium, iuramento confirmata quando subijciatur.

[illegible]

PRAESUMPTIO. XXIX. 271
 & superuacaneam. Aliam rationē, hac prima reiecta, attulit Iul.
 d. l. f. r. a. t. i. o. n. e. i. n. l. e. g. i. s. n. u. m. 44. p. b. b. Probabilior uia mihi semper
 fuit ratio illa, quā confiderauit Vacuosius *(lib. 4. de declar. iur. c. 57. num. 31)* nempe factum id esse, ob eam ueritatem quae t. inter-
 e. l. i. n. t. e. r. p. a. t. r. e. m. & f. i. l. i. u. m. cum filius censetur pars corporis pa-
 tris, ex hēctione quadam filii ciuiliū: & ob id ea ex donatione non
 oriuntur aliqua ciuiliū obligatio, etī nascatur naturalis sola, quae as-
 sionem non paritatur: ita inuolū redditur donatio. Hac tamen
 ē iuris regula aliquot excipi solent casus, in quibus donatio inter-
 patrem & filium confistit.

Primus est, quidam patre donat filio ob eius benemerita. Hoc sane factum donatio conficit. Ita dicitur *serviunt Bart. in d. l. frater §. hunc, num. 57. & Hudem Ioan. Baptista & Sando Senerrio, num. 64. l. 1. tit. l. i. led. num. 44. Crotius num. 75. Cagnoli num. 319. & Corfius item. 40. Idem affirmant Decius in §. l. donatore, num. 6. C. de colla. Talis Clarus in §. donatio, q. 4. & alios commemorat Roland. in censi. §. 10. d. 4. l. 1. r. 1. Quae fane sententia est receptissima fore: non tamen nec iure, nec ratione probatur. Nam primum argumentum, quod ducunt Doctores à text. Authen. vnde si patres. C. de inoffic. testam. qui defumpsi est ex Nouella 173. de immensis donatio. est admodu leue. Et si enim addiderit Iustinianus donationem à patre filio factam, quando immensa non est, & alij filij suis non fraudetur portionibus, non tamen concedit Iustinianus donationem suam consistere ob id quod filij benemerita præcefferint. Quocirca restat intelligere possumus, I donationem illam valere, cupatis morte, vel alio modo de iure promissa, confirmata est. Et nota quidquam vrget argumentum sumptum à donatione inter virum & vxorem, ad donationem inter patrem & filium, textual. donationes quod parentes. C. de dona. inter vi & vxor. vt quemadmodum donatio facta inter virum & vxorem regulariter est prohibita. l. §. sed de dona. inter virum & vxor. attamen valere, quando fit ob vxoris benemerita. l. quod autem. §. hunc vi. f. cod. & tradunt Curt. Scen. in consil. 67. l. 1. l. §. in l. ex hoc iure, num. 55. f. de iustitia & iure. & in §. l. pater. col. 1. C. de inoffic. testam. Deci. in §. l. donatore, num. 3. C. de colla. & Roland. in d. consilij. num. 44. l. 1. r. 1. Ita etiam donatio à patre filio benemerito facta valet. Non inquam, vrget hoc argumentum si quidem non licet argumentari, ab illa donatione facta à marito vxori, ad hanc factam à patre filio, nisi certis calibus, & cum eadem adest ratio, quae cessat hinc in casu. Nam donatio illa inter virum & vxorem consistente matrimonio non valet, ne mutuo amore & inhonesto, f. inuicem spoliis, donationibus non tepentes, sed profusa erga fæ facilitate abutentes. d. l. §. de donat. inter virum & vxor. vel vt idem Vlpian. in l. §. submoneo, ne concordia pretio conciliari videretur vel melior in paupertate incidere, & deterior diuiter ferret. Vel vt ex illiusdem Plotarch. in problemate 7. cuiusdam item consilij Corasius lib. 5. misella. nris. s. n. 2. quod vltimissima scilicet beneuolentia signum donatio: donator enim & alieni, & qui non amant. Hæ rationes cessant, quod maritus ob benemerita vxori donatum non donare, sed debuit proferre dicere. Et si tunc donatio & remuneratoria accipit beneficij merces. l. Agni. Regulum. ff. de dona. & l. sed eius. §. consilij. §. de periti heredit. & scribitur co. §. si Clarus in §. donatio. q. 3.*

Porro dixerat et ratio, non permittit donationem patris erga filium, *vt diximus supra*, & quæ quidem ratio non cessat etiam ob benemerita, *vt diximus infra*. Et præterea nulla filius benemerita erga patrem (vt mox ostendemus) considerari possunt. Et propterea non licet hoc in casu argumentari à donatione illa ad hanc patris erga filium. Non etiam ad rem multum pertinet recti argumenti, quod dicitur Doctores à donatione facta à filio concubinae, quæ est regulariter non valere, l. 2. c. de donat. inter virum & vxor. consilium tamen ob concubina benemerita, *in fine, in princip. de vir. num. 10. de re vel. et tradunt ceteri filii*, donationes, ff. de dona. antea. m. cons. 247. *Deum in cons. 132. & Affirm. in discip. 171.* Nam facile diluitur hæc argumentatio, cum ob concubina benemerita, quæ consideratione digna lex exlimatam, ceteris ratio illa spoliatur militibus, quæ lex eam donationem prohibuit, l. 2. donatio enim miles ob benemerita, debetur (vt diximus) soluit. Id quod non cõtingit in patre, qui filio illi ob benemerita debet. Esti quid deberetur totum filii reacquirere. Quocirca isti hæctenus extiterit nemo quod quicquid à receptivum opinionem dissentientibus crediderim, nunc, scilicet dubium illi reddi. Et hoc quidem cum argumeto, quod nulla à considerari possunt merita filii erga patrem, quæ digna sint mercede & recompensatione. Nam merita illa esse dicuntur, quando quis sua sponte aliquod facit, *vt præstat*, ad quod non tenetur. *Disput. Thomasi in 2. question. 7. verba c.*

No enim de me benemeritis dicitur ille, qui quod mihi debebat non enim de me benemeritis erit, quia liberalitate aliquid donauit. Porro cum omnia patri debeat filius, de patre dici non poterit benemeritis, quāquam omnia debet ab homine possunt praestari in patrem conferret. Cum ad omnia erga patrem teneatur filius: si spectemus externa opera & obsequia quae reuerentiae appellamus, ea praestare patri teneatur filius iure iurpo diuino, vt in lege Deo obligat, & Exodi c. 20. honorabitis patrem, vt is loquitur. Et mox Platonis ac Aristotelis auctoritate confirmabimus. Si etiam operatur effectus alimenorum confideramus, eadem quoque filius teneatur patri praestare. *l. i. §. pater filii de heredi agn. quo loci Bart. exilimauit iure gentium iura sacrum, & idem Bartol. in l. i. §. in natura, num. 7. ff. de insti. & iure. & ibidem Calpren. num. 12.* Alij vero iure natura sic statum censuerunt, vt *Alphonso de Cast. de insti. hered. punita. cap. vltim. & Didaco Coniart. in Epitome de personis in secunda parte, cap. 8. §. 6. num. 4. & ma. ff. de probat. l. vltim. §. filij autem. C. de bonis quae liberis.* Et huc pertinet quod egregie scriptum reliquit Aristoteles lib. 1. *Oeconom. cap. 3.* his verbis: *Maximeque in homine id conspiciatur, quod non essendi causa solus, verum etiam bene essendi, mas, & femina, oportet coniunguntur, filiosque procreant non solum vt iura tribuunt ferant, verum etiam vt commodis exinde vti possint.* Valentes enim ipsi, imbecilles suis labore tuerentur & alunt mox imbecilles ob senium facti a valentibus eadem reportant. *¶* Hic ille cui adimplatur Xenophon in *economicis* his verbis: *[M]ihi propter videtur Deos ipsos multa quidem sapientissimi, praeferunt iugum hoc [matrimonium appellat iugum Xenophon] [instituisse].*

[Primum quidem ne animantium genera deficeret: Deinde vt haberemus, à quibus nostra senectus aleretur.] Si deinde consideramus reliqua opera, debet patri vita sustineretur & defenditur, ea multo magis praestare debet filius, alioqui vt ingratum & exheredari à patre potest, sicuti quando captiuum patrem filius non redimit, vel furor mentis infania laborantem, vel agitudine languentem, cui opem non ferat, sicuti statim iustitia in *6. aliquid quoque capitulum in Aeneid. vt cum de appetit. cetero.* Hae omnia, quae enumeramus, si praestabit filius, de patre benemeritis dici non poterit: cum iure illi praestare teneatur.

Quinimo si quid ferret necessitas, pro patre filij morte operetur, iura diuina & humana cogere, memorie proditi est à M. Cicerone in *oratione pro Sexto Roscio Amerino*, cuius verba adscripsi. [Et enim si id quod praecelare à sapientibus dicitur] vultu saepe laedit pietas: quod supplicij satis acceperit in cuius morte obitulerit patris, pro quo mori ipsi suis postulare, iura diuina atque humana cogeant. *¶* Et deinde si iura omnia, quae ab homine homini possunt praestari, patri debere, scriptum reliquit diuinus Plato lib. 3. *de legib. Dialogo qu. 2. & 3.* his verbis: *[E]rgo fas est patribus, prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorum persolvere. Putare. n. quisque debet omnia quae possidet. eorum esse, qui genuerunt & educarunt, ita vt illis hic omnia pro viribus ministrare debeat, primum quidem extrema bona, deinde etiam corporis postremo quod ad animum pertinet. Hae omnia videlicet mutuo data persolues, & pro curis, doloribusque praevidis parentem in senectute vices, reddens, quando maxime indiget. In verbis quoniam per totam vitam parentes venerari maxime decet.]* Hae Platonis ex Platonis praecceptis subfribit discipulus Aristoteles in *l. 8. Ethicorum, c. vlt. ff. locutus est.* [Nec enim in omnibus est, vt in honoribus erga Deos, aut patres, nemo enim vnquam dignum reddere potest. Sed qui quoad potest, obsequitur, bonus & equus esse videtur.] Quapropter constat, patre quidem non licere filio abdicare, filium autem patri licere. Debet enim reddere oportet. At quidquid egerit, nihil vnquam illi dignum fecerit quae patre suscipit. Quare semper debet. Quibus autem debetur potestas est dimittendi, igitur & patri. *[Et idem Aristoteles lib. 1. mag. ethic. in nota ad cap. 3. de legib. Dialogo qu. 2. & 3. ita scriptum reliquit. [A] filio erga patrem & seruo erga dominum, vbi vltim non esse videbitur. Neque enim puero mox aduerbum me, neque manui, neque iudem alium membro. similiter igitur habere videbitur, & filius erga patrem.]* Ex Aristotelis quoque sententia, quem supra commemorauimus scripsit D. Thomas post tertium in *summa, in q. 1. art. 2. a. filium reddere non potest, qualiter quod patri debet, & patrem nunquam efficit filij debitorum.* His fit vt concludamus, nulla esse benemerita filij erga patrem. Et si illa admitteretur, quae iudicamus digna mercede, & premio, illud totum ius, illudque premium resciretur patri, & proinde concludendum est, rationem impediti-

uam donationis patris erga filium, obflare filio benemerito, ne etiam adhuc donare possit patrem.

Ceterum admissa recepta interpretum opinione, patrem scilicet donare posse filio benemerito, dubitari cōtingit qualis esse debeant hac benemerita. Et ex omnium sententia dicendum est, debere aequilare rei donatae. *[Itaque scriptum Bart. in l. si quis pro eo. §. 1. ff. de fide iuss. Decius in l. penult. numer. 16. C. de patris, & in l. si donatorum, numer. 16. C. de collat. Raim. in consil. 46. numero 16. lib. 3. Lapus in rub. extra de donat. in vir & vxor. §. 10. num. 29. Chaganeus in consil. 7. m. 1. Tyraquellus in l. si vnquam in verbo donatum, m. 10. C. de reuoc. donat. l. 1. m. 1. in l. si frater & frater §. quoniam, numer. 51. ff. de condit. indeb. & in l. m. Clarus in §. donatio. quest. 3. versicel. sed non quid. idem eorum in l. in consil. 12. numer. 13. lib. 2. Idem scriptum Mascardus in consil. 186. Et huius traditionis ratio est, quia seruati meriti excedi non oportet. C. relati in ff. de test. Et accide, quod quando aliquid est permissum, tunc aliquid ob eum, permissum id censetur quatenus causa illa vrget, & non vltima, permissum concessum est minori necessitati causa alienare bona immobilia, intelligitur et hoc licere, quatenus vrget necessitas, & non vltima. mag. p. v. o. item prator ff. de rebus eorum. Et similibus de causis extant plurimae, in l. senatus, ff. de iust. p. in l. vlt. in l. vlt. de fidei iuss. sed est restitutor. §. sed est restitutor. §. ff. de iudic. in l. vlt. in l. vlt. de fidei iuss. & si ff. de exercit. actio. C. de quod pro necessitate. §. 1. q. 1. & tradit Bartol. in l. §. mutatio numer. 23. ff. de oper. in uerbo. Corn. in consil. 33. in fin. lib. 2. l. 1. m. 1. quae Roma, §. si quis, numer. 2.2. versicel. per illa ff. de verb. oblig. ita huc facit vulgata illa regula, quod causa limitata limitatum effectum parit. *[In agris ff. de ac. re. du. quam regulam vltim exornant Fel. in c. cum videretur de testat. & latissime Tyraq. in tradit. quod cessant causa cesset effectus in l. p. m. 1.47.]**

Rursus traditio hac intelligitur, quando verè constat benemerita praecedisse. Nec non sufficeret, si ipsa assertio patris, sicuti aperte scripserunt Bartol. in l. si forte ff. de C. p. testat. Oldr. in consil. 235. Quodam Episcopo, colum. vltim. Alexand. in l. si donator numer. 4. C. de collat. & in l. 1. m. 1. Decius in l. in finibus propriis huius opinionis Doctores commemorat. Et illis accessit iur. C. Sen. in consil. 67. colum. 2. Miril. singu. 600. Cremon. in l. 137. Lupind. §. 30. n. 29. Challa in d. consil. 7. v. p. Paril. in consil. 28. n. 16. lib. 2. & latè Tyraq. in l. si vnquam in verbo. donatio numer. 18. C. de reuoc. donat. & Corasius in d. l. si frater & frater §. quoniam, numer. 12. ff. de consil. indeb. & Mascard. in consil. 18. m. 1. 5. Qui cum deo & Corasius ex sententia Baldi in l. vlt. ff. de exercit. & in l. illud §. 1. c. de sacrosan. eccles. intelligunt procedere, etiam si patrem in specie exprimeret filij benemerita vt diceret, se redemptum ab hostibus. Idem ego ipse respondi in d. consil. 112. m. 1. 7. Ita huius sententiae ratio, tunc alioqui facile fieret fraus legi, & effect semper in patris donationis potestatis positus, facere vt effectum habeat donatio, quod iure permittitur non est. *[Ita si forte ff. de Cast. pecul. & in testat. notat. m. 1. c. de don. ante op. ibi. [videtur restitutor] & ibi notat. R. de post. cum Soc. Sen. in consil. 66. numer. 3. l. 1. & conferet testat. in l. qui testat. m. 1. ff. de prob. vbi non adhibetur fides adfectioni testatoris, qui cum non possit legare aliquid, dixit se ei relinquere, quia eiusque debitor. Nam debitum aliter quam adfectione illa probari debet.]*

Huc pertinet quod egregie docuit Bartol. in l. cum quibus decernit. §. 7. ff. de leg. 2. cum dixit, quod si maritus confilissit, habuisse dotis nomine a muliere mille, eius assertioni non creditur: cum praelatum id dictum in fraudem legis, prohibetis vbi relinqui vxori quam vnus filiorum, infra hae redit. c. C. de secundis nuptis. Quia de re copiosius dileximus infra subsequenti libro, praesumt. 3. a.

Ita quoque dicimus, quod assertioni Clerici, si tunc non potest (vt diximus supra), donare concubinae, non adhibetur fides eius ipsius concubinae benemeritis. Ita a. ib. n. d. 1. 7. Dubium facit. Decius in consil. 232. & Ripa in l. si plagi, col. vlt. ff. de verb. oblig. & Mascard. in consil. 1. m. 1. 6.

Sic quoque dicere solemus, quod cum praelatus ecclesiae non possit iure iusta causa obligare bona ecclesiae, & debet ecclesiae non aliena & sine exceptione, §. 1. quest. 2. si ea bona obligat, afferendo iustam subesse causam, non creditur. *[Ita respondit Arch. in consil. 301. col. 2. & Soc. Sen. in consil. 23. col. 3. lib. 2.]* Et huius valde prosum quod docuit Bar. in d. si forte ff. de Cast. pecu. cum dixit, non credi praelato asserti, si alienasse re ecclesiae praecedentibus tractatibus sine quibus alienari bona illa non possunt, & Bart. secutus est Gram. dec. 9. a. m. 20. Et demum (vt hic finiam) est simile quod 1

nulla, vel saltem reuocabilis. Ergo sumenda est hæc interpretatio, quod donare voluerit ob benemerita. Cum efficacius etiam valeat. Est hic factum simile ex Soci. *in l. cum finitum*, num. 8. ff. de rebus dubijs. cum dixit, donationem præsumi inter viuos, vel causa mortis factam, vt valeat.

- 46 Contrariam itaq; opinionem male probauit Bald. *in Auth. ex testam. C. de collat.* quoniam secutus est Cora. lib. 2. in c. l. i. i. i. 4. & idem censuit Roma. *in q. 646. Donatum. C. in d. l. i. donatione. Barba. in cons. 41. col. pen. lib. 1. 10. Lupus in rebr. extr. de dona. inter viuos. C. vno. q. 4. 1. n. 16. vers. quamuis. idem Kripit. Dida. in c. requisiti. num. 8. in fine. de testam.*

Primo ex l. tutor. §. quæ tutoribus. ff. de excus. tut. quo loci Papi-
nian. respondit, legatum à patre filio tutori, non censi legatum
tamquam tutori, atq; ita contemplatione tutelæ, sed causa & cõ-
templatione filiationis. Ergo & idem nostro in casu. Est huc text.
singularem esse dixit Rom. *in d. f. 4. 4. 6.*

Respondent Alex. & Iac. tribus modis, vt apud Iasonem *in d. l. i. h. donat. c. 3. vers. in secunda parte.* Probabilior videtur esse respo-
sio Decij. *ibidem. n. 4.* Cum dixit, ob id loci fumi eam interpre-
tationem, quia vtroq; casu legatum valeat: ficut in casu nostro in
quo non valerit si intelligeremus factam donationem, contem-
platione consanguinitatis.

- 47 Secundo adducitur text. in c. requisiti. de testib. quo loci ait
Pontifex Max. legatum factum Prælato ecclesie consanguineo,
præsumi factum contemplatione consanguinitatis, nõ autem ec-
clesiæ: & ideo ipsi Prælati vt persone priuata acquirunt. Verum
respondit potius, vt supra ex Decij. sententia.

Tertio & vltimo vtget, quod causa hæc filiationis dicitur esse
quædam causa, & qualitas naturalis. Illa vero causa & qualitas be-
nemeritorum, est qualitas accidentalis. Atque certum est, quod
48 in consensu præualeat causa naturalis. Ergo & hic præualere de-
bet causa filiationis, vt ob eam cessaret facta donatio. Illa minor
propositio probatur ex l. §. ff. de tutel. & ibid. Bart. idem Bart. *in l. vlt. ff. de off. procu. Socin. Sen. cons. 116. n. 2. lib. 4. Alcia. in reple. l. 2. in prin. nu. 31. de verb. oblig.*

- 49 Ceterum respondit potest, quod illa causa, & qualitas præ-
feratur, itque potentior est. *l. quæritur ff. de statu hom. l. 1. generaliter ff. de iudijs.* Potentior autem causa & qualitas dicitur, primò
illa, quæ facit valere actum, vt diximus supra. Secundò est potior
51 illa, quæ benignior est. *l. si pupillus. vbi Bartol. ff. ad l. Falc. vbi con-*
sideratur quod hæres magis cõsequatur pecuniam à pupillo tam-
quam debitor naturaliter, quam tamquam datæ causæ conditio-
nis implendæ, quia id benignius est, hoc enim modo legatarij cõ-
sequuntur integra legata, secundum vltimam testatoris. Ita no-
stro in casu erit benignior, vt filius secundum patris voluntatem,
obtineat rem donatam.

- 52 Tertio, causa potentior illa dicitur quæ prædest, quæ illa quæ
nocet. Ita Bart. & ceteri *in vlt. de except. C. in c. intelleximus de iud. cum dicunt*, quod si excommunicatus esse non potest in iudicio
tamquam actor, sed solum tamquam reus: si iudicium sit duplex,
sicut est iudicium famil. eriscum. in quo quilibet est actor, &
53 reus, poterit excommunicatus esse in iudicio, quia attenditur illa
qualitas quæ prædest. Est in specie nostra ita annotauit Ioan. à
Platea *in l. cum allegas. C. de Cassens. pecul. lib. 12.* Hæc autem qualitas
benemeritorum prodest, vt valeat donatio illa, ergo attendi
debet.

- 54 Quædo potentior est causa specialis quam generalis. *l. si feru-
pimus. §. vlt. de l. 3. omnes in l. Titia testator. C. de leg. 1.* cum ergo causa
benemeritorum specialis sit: & illa causa filiationis sit generalis,
præualeat debet causa illa benemeritorum.

- 55 Extenditur prædicta communis opinio, vt locum etiã habeat,
quando pater ipse i donis ita dixit, *idono filio meo à me dilecto
ob amorem & benevolentiam*, quibus eus prosequor: ac ob eius bene-
merita. Et hoc etiam casu præsumitur donasse ob benemerita.
Etiã enim duas causas expressit pater, quarum vna, nèp illa fan-
guinis, impedit donationem: altera vero, id est, benemeritorum
donasse. Et *in d. l. i. donatione. num. 12. C. de collat. C. Alciati*
in d. l. i. p. 1. in prin. nu. 31. de verb. oblig. Et huius sententia ratio est, quoniam & supra com-
muni. vt actus & fidei donatio valeat. *d. l. quæritur. ff. de rebus du-
bijs.* Et præterea accedit secundum Alcium, quod illa causa amo-
ris & benevolentia: non sit expressa, à patre principaliter, sed
accessorie quodammodo, ad significandum, actum sibi esse de-
siderium donandi causa benemeritorum, ab ipsa amoris & bene-
volentia affectione. Quæ de re dicimus statim.

Nec huic sententiam quam veram esse existimo, repugnant
rationes dissentientium; nempe Caltren. *in consil. 346. circa bona
quæ fuerunt. numer. 2. lib. 1.* Alexand. *in d. l. i. donatione. numer. 3. C.
de collat. Felini in l. 1. num. 10. vers. vide si pater de senten. C. de iudic.
& Igne in l. 3. §. conditionis. vers. et alius. num. 71. & 75. ff. ad
S. C. Syllam. q. qui communem esse testatur. Et accedunt Soc. Sen.
in consil. 295. colum. 4. vers. ult. sextus casus. lib. 2. & Challaues
in consil. 7. num. 15. Non inquam horum rationibus & argumenta ob-
stant.*

Et primò quidẽ sic argumentatur. Hic due concurrunt cause
donationis, quarum vna prodest, vt scilicet valeat donatio, nèp
causa benemeritorum: altera quæ nocet, vt scilicet nõ valeat, hoc
est affectio sanguinis. Atqui quando concurrunt due cause, quarum
vna prodest & altera nocet, præualeat illa, quæ nocet. Ergo & hic
præualeat debet causa affectionis sanguinis. Illa minor probatur
auctoritate multorum, nempe Bart. *in l. 3. §. vltim. ff. ad S. C. Syllan.
& in l. si vir. ff. pro donato. Baldi in l. 2. C. de liberti & eorum li-
beris C. in proamio Decretalium. num. 12. Angeli in l. emancipatum. ff. de
senato. Imola in c. cum super. numer. 2. de off. deleg. Cast. in l. si rem.
ff. de except. rei iudic. Alexand. & Iason in l. adoptiuum. ff. de
in ius vocan. & Alciati in l. 2. in prin. num. 37. ff. de verbo oblig. & alior
censet in lib. 1. de arbit. iudi. q. 80. n. 27. Et itj quidem traditione hanc
credunt probari. filio. ff. de liberis & posthum. l. 3. §. eleganter.
ff. ad S. C. Syllam. l. si vir. ff. pro don. & l. Fulcin. §. quid ergo. ff.
ex quibus caus. in post. eatur.*

Ceterum responditur primò ex sententia Iasonis *in l. quod di-
citur. la. 2. numer. 20. ff. de verb. oblig. & Alciati in d. l. i. p. 1. num. 30. n. 4.
vers. nec obstat ratio. C. q. quod hic possunt concurrere ambe ipse
cause: cum illa sanguinis paternæque dilectionis, fit in augmen-
tum voluntatis & desiderij patris donandi filio ob eius beneme-
rita. Dubitabit tamen videtur hæc cõsideratio, quia si pater mo-
do fuisse ob benemerita. & in augmentum sui desiderij protulisse
illa verba, [ob amorẽ & dilectionem]. Prius dixisset, si ob be-
nemerita donare, ac ob amorẽ & benevolentiam, sicuti in simili
in l. si seruus communis ita. ff. de stipula. seruo. vbi si seruus f
cõmunis aliquid stipulatur suis dominis, & ignoratur, quid & qui-
57 tas acquiratur filio dominis, an scilicet pro parte dominica singu-
lis, vel in virilis, insipid debet, quod nõmẽ præcessit in stipulatione
nisi nomina propria præpositi seruus, ac quod in virilis, si ap-
pellatus in dominicis dicitur stipulatur, quod ergo prius fuit nõ
minatur, significat & declarat animum loquentis. Defendi po-
tesset autem Alciati cõsideratio declaratione Bartol. *in l. si seruus cõ-
munis. numer. 2. vers. quæro. quando.* quod quando id stiposito po-
tesset valere secundum vnum modum & causam, & secundum al-
ium non, tunc non incipitur, quod præcedit: sed debet disposi-
tio ipsa valere eo modo quo potest. *l. quæritur. ff. de rebus dubijs. C.
& Bart. secutus est Deci. in d. l. i. donatione. num. 12. C. de coll. & consil. 404.
numero 8. in fine. alios sciens omitto.* Nostro itaque in casu donatio
est perinde esse, ac si testator præposuisset causa benemerito-
rum.*

Respondetur secundò aliorum fuisse opinionem præcedẽ
contrariam, quod in d. quando due cause concurrunt, quarum
vna prodest, & altera nocet, illa quæ prodest, attendi spectarique
debet. Ita Bart. *in c. intelleximus. de iudic. C. in vlt. in fin. de excepte.
Ioan. à Platea in l. cum allegas. C. de Cassens. pecul. lib. 12. & Comen. in l. si
vir. num. 3. ff. pro donat.* Quorum opinionem satis clare probat l.
emancipatum. in fi. ff. de senato. ibi. [Et magis est, vt debeat, vt aut
potius ei dignitas proficit quam obstat casus patris.] Idem habetur
in l. 3. §. emancipatus. il. in fi. ff. de bono. poss. contr. tabu. ibi. [Ne-
que enim minus in hoc nepote, is qui de inofficio cogniturus
est. merita nepotis, quam patris eius delicta pendet.] §. sic & in
l. 3. §. si quis palam. ff. de iure fisci. & alia mox releuam.

Tertia etiam fuit opinio Io. Igne. *in d. l. 3. §. conditionis. vers. et
si alius. nu. 97. ff. ad S. C. Syllam. qui distinguit duos casus, quorum
primus, quando due cause & actus sunt fidei in incompatibiles.
Hoc casu intelligit Igneus causam quæ non spectat debere, il-
lamque præualere sic ille explicat d. l. 3. §. eleganter.*

Secundus est casus, quando causa ipse fuit compatibilis: &
tunc præualeat causa, quæ factorabilior est, vel etiam quæ maiori
tatione & aequitate solum suffulta est. Et hoc quidem intelligit
Igneus præcatus in loco, numer. 99. dummodo causa illa in odium
concedentis non retorquetur. sic ille explicat d. l. emancipatum,
in fine. ff. de Senat. & d. l. 3. §. si quis palam. ff. de iure fisci. Ergo
vtrius crediderim, consilium non posse certam regulam: sed pro
obiecta materia, & varietate rationum, aliquando præualere cau-
sam,

[illegible]

est ratio, quia in dubio lex non presumitur alteri
perire, ff. *pro socio*. et præsertim quando potius facit actum l. *pe-*
nitent, ff. *de iur. nupt.* Ita quom alie species considerari possunt
rationes in casibus l. *ademptum*, in fin. de iur. vocan. l. 3. ff.
de interdictis & releg. in l. *diui fratres* ff. de iure puto in l. 2. ff.
de his, ff. de Decurio in l. in l. 1. ff. de aucto tutor. Contra dicimus in
casibus l. *lilio*, ff. de liberis & posthumis l. *Fulcinus*, ff. quid ergo,
ff. quib. ex causis in poss. tutor. l. 3. ff. *elegantior*, ff. ad S. C. Silia & l.
si vir, ff. pro donat. alie sunt rationes, quas ne nimis lim. non cō-
memorato, quib. responsum est causis que nocet præstare. Quo-
circa in casu nostro dicendum est, ipsam esse causam que pro-
destitit nemo præsumitur eligere modum quo sua dispositio
liberetur l. 3. ff. *de militari testam.* Respondet tertio Decius in
l. *de donatione*, in §. *de collato*, quod quando causa que prodest,
est potentior causa que nocet, illa prevalet. Porro hæc causa be-
nemeritiorum, que prodest, alit. ut potentior, quia l. *beni diximus*
per, ff. de iur. valere condonatum. Et præterea est benignior, sicut
expl. casu *supra* ex iur. l. *Baron* ad *hispall.* l. 1. *Baron*.

Secundo hinc optimis Calrensis & Iequicum suffragari videtur alia traditio, penè similes precedenti, nempe quod quando deus concurrat causa & dispositione, si quid viua permittit, altera vero prohibet, illa que prohibet potest dici licita. l. 3. §. libertas filie speijta m. et tradit. l. et de iur. m. l. Rayn. C. de testam. m. n. m. m. l. 4. §. m. p. Atqui noliro in calda die sunt causas, quarum via permittit donationem inter patrem, & filium, hoc ell, causa benemeritorum, altera, que prohibet, nempe fanguinis cõtinuatio Ergo causa connexionis fanguinis prevalere debet.

Respondetur primum, legem non prohibere, quod pater donet
filio, sed dicitur non approbare ipsam donationem, atque in do-
natio⁶² patris facta filio simpliciter, est prater legem, non autem
contra. *vi declarat l. usum filii pater & filius, in prima lectura, col. ante
primi, vers. 2. l. i. d. ff. de consi. in d. ebr.*

Respondetur secundo, quod causa, seu dispositio prohibitiua non praeuult permissiua, quando permissiua est potentior. *vt declaratur Decius in dicto l. si Regium, n. 12.* Potentior enim esse causam permissiuam in casu nostro, supra abunde demonstrauimus.

Tertio haec pro optimis virgine videtur, quod sanguinis conjunctione & affectu paterna, est naturalis quoddam causa. Illa verò benemeritorum est affici entialis. Atqui causa naturalis praeterea accidentali, i. e. j. f. de tertia. Ergo hoc causam coniunctivam sanguinis, donatum praefinitur. Verum respondemus secundum Alciat. in p. p. q. m. s. ut si ea d. l. que habet, quod hic causa naturalis adiuncta accidentale, cum patre donatur principaliter ob benemeritum, donandi tam voluntas & desiderium, fuit amore info paterno, sanguinisque conjunctione ac munus.

Quarto hac pro opinione adducitur traditio Bart. *in l. si frater, §. si pater non agat, ff. de pater. cum dixit, quod si pater stipulator filio ob benemerita collata in ipsum patrem, non valet stipulatio, quia censetur stipulator tanquam extraneus, et tamen li caperetur presumptio quod esset stipulator tanquam filio, stipulatio valeret.*

Verum responderi potest, aduersus Bartolum esse receptam magis Doctorum opinionem: sicuti testantur lafon in d.l. quod dicitur, nu. 20. & Alciat. in d. praenapt. 30. ad finem.

Secundus est casus, in quo valet donatio facta a patre filio, quando scilicet pater ipse periculiatur in eade voluntate vix; ad mortem. Non morte ipsius patris donatoris confirmatur donatio, non apparet patrem mutasse voluntatem. Ita tradunt Bart. et alij. *per dyaste, m. 20. ff. de cond. indeb.* Et ibidem Lason in l. *licet auctoritate vixit, c. 10. et titulum* alientium. Idem affirmat non ibidem Crest.

67 *qu. 23. p. 1. c. de donat. inter virum & uxorem. Idem est & quando subsecuta est filij donatarij emancipatio, l. donatones. §. pater. ff. de don. l. 2. c. de inoff. don. & l. si filius emancipatus. c. de donat. Et tunc ad hoc praeiudicium locum.*

Nec repugnat text. l. i. §. si pater, ff. pro donato. cuius verba ha-
sunt si pater filio, quē in potestate habet, donato, deinde de deced.
filio pro donato non capit vim quoniam nulla donatio fuit. Non
respondetur multipliciter à Doctoribus, ut refert & dilapsum G.
ratius, quem supra retuli, qui secutus est Cynus alter sententiam
6. si pater, donatum fuisse rem alienam, quod admodum divina

filium. Prius nec ex eo, quod res donata sit filiali, motus est
 Paulus, ut diceret, donationem esse nullam cum et res aliena legiti-
 accedat possit, *l. rem alienam. C. de legatis, § cum et vendi, ubi Doct.*
 sed dixit, esse nullam, quia pater filium donare non potest, si
 maritus uxori, *ut ibi dicitur*. Quare, ut omittam alios aliorum in-
 terpretationes, quos Corasius ipse confutavit, verius crediderim
 Accursio et alij nonnullis, iure filio Digellorum constitutioni non
 fuisse, quod donatio a patre filio facta iugiter patris morte confir-
 maretur. Id quod deinde flauit Iulij, *in d. donationes quas pater*.
 Nec repugnat, iure Digellorum donationem inter virā & uxorem,
 quae quippari huius factae a patre filio, morte donantis
 confirmari, *cum ibi dicitur, in prius. § si de donato, inter virum & uxorem*.
 Nam responderetur d. l. cum ibi flatus. Iohi solum de donatione
 ista facta inter virum & uxorem, quae quide donatio eo iure non
 fuerat acquiritur donationi inter patrem & filium: cuius a
 acquiritur facta deinde fore etiam Impp. *in d. donationes quas pa-*
ter.

Hunc tamen casum intelligunt Doctores nostri perferendum quomodo duo concurrunt, nempe traditio rei donatæ, & perferenda voluntas donantis vix, ad mortem. De traditione hic scribitur glossæ. l. 2. q. 3. ubi ait, vel sibi, & alios refert Crotius in d. l. si res aliæ, numero 8. Dissentit Corauius in libr. 5. in c. 2. iura, c. 2. i. n. 4. quæ rectius sensisse exillimo de perferentibus nemo dubitat. Ita sibi manebat probant d. l. cum hic status, in principis, de donatio inter virum & vxor, & d. l. donationes, quæ patentes. Eadem. Perferuisse autem patrem donantem in eadem voluntate dicitur, quando vel expressè, vel tacite non renouauit, & quia nulla pœnitentia causæ superest. d. l. cum hic status, 3. pœnitentia ubi æquiparat has donationes legitimas, quæ tacite voluntatem renouant glossæ. l. 2. de de causa non mutata. Item in dubio non potest sumitur habitus in donatione mutata voluntas. d. l. cum hic status, 3. vbi senel probat etiam in l. 3. & d. ubi s. de alien leg. & in alia vltima voluntate probat l. qui testamentum, s. de proba. & dicemus in s. sub q. 2. ubi loquitur, in p. m. 9. 4. Porro signa mutare voluntatis hominum hæc sunt.

Primum, si donator rem donatam pignori dedit d. l. cum h
statu. §. si maritus. Idem est in legato secundum distinctionem B r
in l. rem legatam in fin. ff. de adimen. leg. & lason in l. 3. m. 3. C. de leg
& dicimus hoc 2. dicemus etiam in ista in subsequenti lib.

Secundum est lignum, quando superius in graue odium. d. c. m. b. s. f. r. a. q. uod si diuertimur. à sentia contrariò. Idem in legat. l. 7. §. vlt. et l. i. in iniunctis ff. de adm. leg. et co. fort. l. quid. ff. de don. inter vir. et vxor. Et vberius explicabimus infra sequenti libro, ubi dicemus quando testator præsumatur reuocasse legatum ob iniunctam litemque penitentem.

Tertium est signum, quando donator rem ipsam donatam a
 teri donauit, d. l. cum hic stat. & q. i. quod l. v. Idem est in re lega-
 ta, l. rem legatam, ff. de adim. leg. & d. item infra subsequens d. Et ali-

[illegible]

Extenditur primò hic casus, ut locum habeat, quando pater donauit filio propter nuptias. Ita gl. in d. l. 2. C. de iuss. dona. & r. in d. l. 1. r. ad fratrem, in 60. Est ratio, quia donatio propter nuptias non est in 60. Est ratio, quia donatio propter

Extenditur secundum, ut procedat hic casus etiam quando pater
filiæ iam nuptæ & deinde conlante iplo matrimonio, domi
alia bona. ita postulat Cret. in d. frater a fratre, no. 25. Et ratio
quia præsumitur donalæ in augmentum dotis, ut actus potius
leat quàm pereat. l. quous ff. de reb. dub. Et augmentum dotis p
cedit a partem cuius ipia dote. Inter socium, ff. de pactis d
& l. etiam. C. de iure dotum.

Extendo tertiū procedet et si non sequatur matrimoniu
Ira Alex in l. si uxor dorem in quito nota ff. solut. matrim. l. si in li
transue. non. ubi ff. de condi. ad. data. Et in l. si frater a fratre in
lura. col. ante penult. ubi si uxor tertiū colligitur: de ibi. em. Can.

nam. *6.* Et ij quidem moti sunt eo text. d. l. extraneus in fine, qui tamen nō videtur affirmare, quod is pater donauerit. Affertur & rex. l. 2. §. ult. ff. de priuile. cred. & idē habetur in l. si sponsa dotē. ff. de iur. dot. vbi priuilegium concessum dicit, intelligitur etiam non secuto matrimonio, sed illud eo in casu contingit, quia alioquin mulier illa maneret indotata, nec alteri posset nubere, sicuti subiungit Paulus in *subsequenti lege*. Id quod non contingit in casu nostro, in quo etiam nō valet hac donatio, nō tamen manebit indotata filia, quia pater dotare omnino tenetur. l. qui liberos. ff. de iur. nupt. Et aduerfus hac extensionem repugnare mihi videtur l. promittendo. ff. de iure dotium. l. qui se debere, & melius. l. si donatorius. ff. de condit. causa data. & quod post alios scripsit Tyrac. de retrad. con. §. 2. gloss. 1. num. 3. q.

Declaratur secundum Castren. in consil. 346. Circa bona. col. 2. versicul. *primo quia. libro 1.* vthabebat locum predicta 1 donatio, quando pater dedit genero causā dotis filie, vti illa solutio matrimonii actionem habet. Et specialitatis dotis est, hoc in casu (inquit Castrensis) quia in alio actio ipsi patri acquiritur. Nō autem hoc habet hac donatio, quando Pater donauit ipsi filie antequam nubat; vbi ipsa det in dotem sibi donata. Non enim tunc acquiritur filie. Et hanc declarationem dixit Castrensis probari in d. l. Pomp. Philadelph. ff. fam. cre. libi. (Redditus eorum genero solui, si gener ibi exitit, Jergo erat cotractum matrimonium, proprie loquendo.

Præterea accedit ratio, quia bona donata non possunt dici dotalia, & dotis causa data, nisi secutum sit matrimonium. l. *in ius cōtum.* §. *Triu genere.* ff. de condi. & demonst. a. libi (ante nuptias). Nisi dicamus, dici dotalia, ob destinationem. Dos enim dicitur, & dotis habet priuilegia etiam ante secutum matrimonium, vt scribit Doct. arubr. ff. solut. matrim. Verior itaq; videtur ratio eundem Castrensis, quod si permissa esset donatio hac ante matrimonium, facile fraus fieri posset legi, fingendo causam dotis, vel donationis ante nuptias. arg. text. l. i. §. si cum filia. ff. de transact. Et hac ratione adductus, sic etiam respondit Socin. Jun. in consil. 4. num. 3. lib. 1. immemor illius responsi Pauli Castrensis. Respondit sane Socinus, quod si pater aliqui donauit filie effectū videtur, nondum secundo nuptias, non valet donatio, cum facile fieri posset fraus legi; & quia dici non potest dos, vnde nō adit matrimonium. Crediderim hic multum versari prudentis iudicis arbitrium, quā considerabere, an verisimile sit, quod pater donauerit filie causā dotis, vt contrahere posset matrimonium.

Quartus casus, in quo pater potest donare filio, est quod si donat causā studiū, quibus filius carere nō potest, vt studiū grammaticæ, iux. l. 1. de bonis. §. non solum. vbi Bartol. ff. de carb. editio. & l. qui filium. ff. vbi pupill. testari debet. Hoc sane causā valet donatio. Ita respondit Crotius in d. l. frater a fratre. num. 87. ff. de condi. indeb.

Idem quando pater 1 iam destinauit filium alij studiū grauioribus. Nam tunc tenetur pater præstare ei impensas, & necessaria. Ita gl. in l. sed Julia. §. quod dicitur ff. ad Macedon. & in l. Macedonem. infra. C. de Bald. in l. omnino. §. impetari. C. de iussu. testam. Et in specie affertur Crotius in d. l. frater a fratre. num. 87. Ripa in l. in quantum. num. 173. ff. ad l. Alodiam. Et dicitur in l. Luc. in l. Julia. §. d. ius. num. 85. de leg. 1. Socin. in tract. fallen. reg. 103. fallen. 3. Rebuffus in tract. de priuilegijs Scholarum. in priuilegi. 60. num. 2. Petrus Dueras in reg. 47. nu. 1. & in reg. 223. infra. qui alios plures effert opiniois recepit. Et si lason in d. l. frater a fratre. col. ante. versic. quarta saltem. securus Imol. & Alex. dissentiant. Quorū quidem opinio intelligi potest, quando pater adhuc non destinauit filium studiū. subiungit tamen lason ex sententia Bart. in l. in bonam. C. de silentio. l. 12. patrem d. onare posse filio pro impensis Doctoratus: cum illud efficitur peculium quasi Castrense.

Quintus casus, in quo pater 1 donare potest, & præsumitur filio, est, quando patitur filium ipsum habere vsumfructum bonorum aduentitiorum. Quia dicit scribam Bart. in l. frater a fratre. infra. ff. de condi. indeb. Bald. in l. 2. C. de iussu. donat. & in Authent. ex testamento. num. 9. C. de cellaria. Baldus Nouellus in tract. de dote. par. sexta. priuilegi. 36. num. 2. & alij quatuorque ius commemorati in consil. 212. num. 32. lib. 3. Crediderim nunc esse distinguendos aliquot casus, vt clarius, & dilucidius hæc tractatio explicetur.

Primus est, quando 1 pater nondum acquisit vsumfructum, sicuti quando ab initio noluit cōferre filio adire hæreditatem, vel acceptare legatum, iux. l. 1. de leg. 1. §. cum ius. & §. finis. in d. C. de bonis quæ liberis. Hoc hæc casu pater potuit donare seu remittere, quia non remittit quod suum esset, sed dicitur nō acquisiuisse.

atque ita dici non potuit ille vsumfructus profectus iux. l. profectus. ff. de iur. dot.

Secundus est casus, quod pater tacite iam acquisiuit vsumfructus, hoc est, quando expresse nō dixit, se consentire filio adire hæreditatem, sed passus est filium aliquot annos percipere, & habere vsumfructum ipsum. Hoc casu non præsumitur patrem donasse ipsum vsumfructum filio. Ita respondit Anch. in c. 6. §. 176. num. 2. Ea est huius sententia ratio, quia hactenus patris consensus solum infert, quod voluit sibi acquirere vsumfructum, nō autem repudiare. l. si filius. C. de pet. her. edita. Et præterea accedit, quod taciturnitas 1 non infert consensus, quando sequitur de preiudicio, & amissione iuris sui. l. filius amil. §. inuitus ff. de pre. & l. qui vai. §. veter. ff. de iur. & seruitut. emm. in l. qua dotis. ff. solut. matrim.

Tertius est casus, 1 quando pater iam expresse consensit filio adire hæreditatem, vel ipse pater aliquot annos percepit fructus, deinde passus est aliquod tempus filium percipere alios fructus, & dubitatur, an præsumatur patrem donasse filio fructus ab ipso met filio perceptos? Et dicendum est, præsumi donasse. Ita probat text. l. cum oportet. §. fin. autem rei. C. de bonis quæ liberis, de quod. cemo. infra. Et hoc casu cessant rationes Ancharam, quas superiore casu retuli. Nō enim hic præsumitur patrem passum esse filium percipere fructus, vt consentiret filio adire hæreditatem, vel acceptare legatum, cum præsumamus, iam ei expresse consensisse.

Quartus est casus, quod pater permittit filium habere aliquot annos fructus, deinde non amplius vult pati, quod habet alios fructus futurorum, an prohibere id possit pater. Et respondit Anch. in d. c. 6. §. 176. num. 3. patrem prohibere potest. Item scripsit Castren. in d. §. fin. autem rei. & Boerius in questio. 196. num. 3. Ea vult esse ratioe Anch. quia pater nō dicitur donasse fructus, sed præteritos filium. d. d. l. cum oportet. §. fin. autem rei. Et præter Ancharam accedit, quod consensus ille patris dicitur tacitus, qui restringitur ad actum factum, nec ultra extenditur. Decius in leg. non vult heres esse. numer. 10. ff. de regul. iur. 1. Atqui fructus futuri sunt quid diuersum à præteritis, argum. l. 1. §. naterum ff. de usufructu acce. Ergo consensus ille præstatur respectu futurorum peccatorum, non infert donationem futurorum. Nō enim pater patiendi filium percipere fructus filios, dicitur remittere iuri vsumfructus, sed solum illis solis fructibus perceptis.

Quintus est casus, quod pater 1 ambigitur, an fructus illos præteritos quos passus est filio percipere, præsumatur pater eos donasse filio donatione inter viuos, vel post mortem, an scilicet valeat dum pater viuit, vel morte eius tantum cōsumitur? Recepta est opinio, præsumi donasse inter viuos, eamque donationē valere. Ita Bartol. in l. frater a fratre, in fin. ff. de condi. indeb. Bal. in l. 1. C. de iussu. donat. & in l. cum oportet. §. fin. autem rei. C. de bonis quæ liberis. Crotius in d. l. frater a fratre. num. 80. & ibidem lason in l. sellu. colum. ante. vers. 3. fallit. Et ibidem Caguel. num. 323. & Africanus Clemen. in tract. de patria potestate. effectus secundo. num. 32. & alij plures commemorati in consil. 202. num. 32. lib. 3. Et primo adducitur text. d. §. fin. autem rei.

Verum respondet Crot. probare contrariū quia ibi post mortem patris alij fratres coheredes, nō possunt petere fructus illos, id quod contingit, quia morte ipsius patris confirmata est donatio. Et confirmationem hæc diligenter ita ferri pendemus. Secundo ea ratione, & argumento, quod vrgens, & pulchrum esse opinari est Crotius, acquisitio vsumfructus habet causā successiua, quia vsumfructus quotidie nascitur, & quotidie intermoritur, & extinguitur. l. 1. §. interdu. ff. de usufructu acce. Ite ergo pater à principio vel ex post potest remittere vsumfructum, nō dicitur diminueret patrimonium suum, sed dicitur non lucrari, id est, non acquirere. Atqui quando pater dedit repudiatur quod ei erat acquisitum, vt filio acquiratur, illud nō est profectum, nec de bonis patrisque aduentitium. l. profectus. §. si pater repudiatur. ff. de iure dotum. Ergo cum fil. aduentitium potest consistere donatio, inter patrem, & filium.

Ceterum crediderim, non vrgens, sed leue esse Crotii argumentum, imò repugnare d. §. fin. autem rei, dum ibi dicitur, patrem non retinere vsumfructum: ergo præsumi iam acquisiuisse ipsum vsumfructum. Rursus dicit, patrem donare. Ergo suū erat ius vsumfructus.

Contrariam itaq; opinionem probatur Azo in summa. C. de in. §. si donati. §. 1. l. 2. C. fam. ar. §. Cypus in d. l. cum oportet. §. fin. autem rei. C. de bonis quæ liberis & ibidem Bart. sibi parum confans Anch. in c. 6. §. 176. num. 3. & in consil. 176. num. 3. Boer. in questio. 196. num. 1.

196. *num. 1.* Et in puncto iuris hæc opinio vtro mihi videtur. Nā regula fiat, quod pater non potest donare filio inter vivos, vt diximus supra. Nec reperitur exceptus casus illi remissionis fructuū ea propter à regula in dubio non esse recedendum, vt post alios dicit Decius d. l. *num. 7. ff. de regul. iur.* Et præterea tex. d. §. si nāter probat, donationem hanc valeat, modo mortem patris interueniat, probant verba illa: [Nullum pater obitum eius licentiam, &c.] & paulo post ibi. [Ita causa intelligitur, vt eandem vsum fructum pater obitum patris ipse lucratur.]
97. Sextus casus, in quo pater potest donare filio, est, quando pater est princeps. Nam eius donatio filio facta valet. Ita Oldra. in *conf. 217. dicit, nil placet, ff. de acquir. hered. Roma. in conf. 456. 1. spon. in d. l. §. nāter dicitur, eodem in sexta salsentia. ff. de condit. indebit. Decius in *Authen. ex testamento, numer. 7. C. de callat. & alios refert Duaren. in regul. 225. in prima salsentia.* Verum Baldus in *cap. 1. §. item facta antea. num. 19. de pace tenenda. h. oc* verum esse intelligit, quādo princeps expresse, quod donationem facit ex suprema, & regia potestate, loquū quidam esse inuulda. Nec presumitur, quod Princeps & Rex vii voluerit regia potestate. Et Bald. fecit sunt multi, quos retulim *conf. 219. num. 1. l. l. §. sed ibi. num. 46. commemorat Alexandrum, & Alciarum* dissentientes, affirmantesque verius esse, in dubio præsumi principem sic donatorem, vt voluit regia potestates, quia si donaret vt pater, non valeret donatio.*
100. Et huius sententia cā est ratio, quia princeps tñ ligatur lege potestatis. *princeps. ff. de leg. & scriptis plur. in d. conf. 219. numer. 21.* Et propterea videmus, legem prohibentem viri donare vxori, nō ligare principem. *pen. C. de donat. inter vivos. & exo. sic* lex quæ vult vñm fructum aduentitium acquiri patri, locum non habet, quando princeps donat filiofam. *l. cum vñm. C. de bonis quæ libera.* I. licet tamen casus colloccandos esse potius inter gesta principum, quam patrum erga filios.
102. Septimus casus, in quo pater potest donare filio, est, t quādo donat ipse filio pro eius legitima. Ita Angelus *in l. si non mortui. ff. de inoffic. testam. quem secuti sunt multi* conuincit à latine in d. l. frater à fratre in prima lecti. eodem. *pen. versum. 7. l. amia. ff. de condit. indebit. & ad Duenā in d. regul. 225. in salsen quinta.* Et si quidem adducti sunt eo responso d. l. si non mortui, à quo Iustinian. desumpsit leg. i. quando §. & generaliter. C. de inoff. testam. Et quāquam Arret. *in l. placet. ff. de acquir. hered. & in conf. 17. numer. 4. scriptis* loquū de filio emancipato, qui pater donauit, tamen est diuinatio, cum præsertim filius præsumatur esse in potestate. *l. filius. ff. de probat. Nec repugnat l. filium quem habet. C. fami. c. c. cum* quod pendebat Arretinus, quia variis viri illius responsi sensus: & magis receptus videtur, quod ibi non fuerit facta donatio, sed concessio peculii. Nil etiam virget confideratio Roderici Soarez in l. *quoniam in primum. in eund. et alibi. numer. 1. C. de inoffic. testam. cum dicit, in casu d. l. si non mortui, & d. §. & generaliter* non disputari an valeat illa donatio, vel non, arque ita ibi nō determinari, quod valeat, vel non valeat. Nil sane virget hæc confideratio, cum iurico confult. in d. l. si non mortui, & Iustinian. in *dicto §. & generaliter.* præsupponat pro constanti, validam esse donationem. Et si etiam inuulda, dubio procul ipse filius deberet esse imputare in legitimam, quia verò essent bona patris annullata ipsa donatione. Recūsū dici posse exilium, donationem illam valere ob id quod morte patris fuit confirmata: *mixta ea quæ diximus supra ex l. donationes quæ parentes. C. de donat. inter vivos & vxor.* In illis enim responsis d. l. si non mortui, & §. & generaliter, agebatur de excludenda inofficiosa querela ac de impugnando ipsam donationem in legitimā. Qui quidem actus post patris mortem solum pertractantur. Alferri loquitur secundū argumentū ex eo ductū quod pater teneret post mortem relinquere legitimam filio, qui ob id dicitur ipsius legitimæ creditor. *l. & quia. ff. pro socio. l. si quis legatum in fin. ff. de iust. & l. vltim. §. in autem. C. de iur. iur. & vtr. ad Bart. in l. vltim. ff. de lib. agnos. & probat. l. vltim. C. de impenenda lucratia descript. lib. vi.* Quando ergo pater donat filio pro legitimā, dicitur potius solvere debitum, ante tempus, quam donare, & propterea valet, sicuti valet in casu d. l. si vir. §. quod vir. ff. de do. inter virū & vxor. quod responsum hāc rē maxime facere videtur, ductū argumentū à donatione inter virū & vxorē, id donationem inter patrem & filium, *mixt. d. l. donationem quæ patrem ex C. de donat. inter vivos & vxor.* Verum nec argumentatio hæc satis fōda est, quidē cum pater teneret præstare legitimam filio, solū post mortem, vt diximus, & manifeste probant *l. cū quo. §. vltim. ff. ad l. Falcid. & l. quoniam inuulda. C. de inoffic. testam. & tradit Baldus in l. si mortui. C. ad l. Falcid. ob id incertum est, quanta esse debeat ipsa*

Menob. Præsumpt.

legitima, & fieri possit, quod vel nulla, vel tenuis esset, ob informationem, quæ hominibus euenire solent. Non ergo potest pater luere, quod incertum est. Id quod non contingit in casu d. l. si vir. §. quod vir. vbi erat certa quantitas in diem debita.

Tertio itaque, & melius virgere videtur, quod sicuti dotis causa donatur à patre vater, vt diximus supra ex l. Pompeiana Philadelph. ff. fami. ercisc. Ita & donatum causa legitima, cum dos & legitima sint quodammodo vnum & idem. Nam dos legitima & legitima est, Bartol. l. tria centum. §. tria genero, *num. 6. ff. de condi. & demo. fratr. & scriptis libi secundo, de arbit. viri & vxor. in casu 149. numero 9.* Ceterum nec confideratio hæc defendi potest, cum magna sit in casu nostro differentia, inter dotem & legitimam. Nam dos etiam viuentis patris filie præstata est. *l. qui liberis. ff. de iust. nupt.* Legitima verò (vt diximus supra) post mortem patris tantum. Cum ergo pater donat causā dotis, dicitur solvere quod de presenti quodammodo solvere tenetur, cum verò donat pro legitima, dicitur præstare quod incertum est post mortem suam.

Quarto solet adduci traditio Baldi in l. libid. quest. 3. C. de sacro. sancti. exco. & apertum l. cum oportet. §. non autem. C. de bonis, quæ lib. cum dicit, patrem posse ante mortem suam assignare t filio portionem sibi contingentem, & validam esse assignationem. Verum nil ad rem pertinet, cum non sit illa donatio, sed assignatio reuocabilis, quemadmodum in specie scripse idem Bal. in l. 3. col. 1. C. pro dora. & l. 1. quoniam. C. de fideicom. quem fecit vir post alios Ruin. in *conf. 95. in §. 1. Decius in conf. 16. num. 8. & Parisius in conf. 34. num. 42. lib. 2.*

Contrarij itaque topinionem aduersus Angelum, & sequaces probantur Fran. Arret. in l. placet ff. de acq. hered. & in *conf. 17. num. 4. Decius in conf. 16. num. 8. & Parisius in conf. 36. num. 35. & 37. lib. 2.* quos sequor. Et si sciam eorum argumentationes nil virgere.

Primò Arcetinus viuis est eo argumento, quod pater viuentis tenetur præstare alimenta filio. *l. si quis ex libris in princip. ff. de lib. agnoscent.* Et tamen pater non potest t filio donare causā alimentorum. Ita Bald. in d. 2. num. 5. in fine. C. de inoffic. d. & alios refert, & probat Antonius Corbius in d. l. si quis ex libris in princip. *num. 12.* Ergo idem dicendum est in casu nostro. Non est solida hæc argumentatio. cū probabilis sit, nō autem necessaria Baldi auctoritas. Et præterea, ratio esse potest, quod pater alimentis non possit donari, quia t dietis alimentis debetur, & fieri possit quod donatione itam facta, si filius deederet, atq; ita donatum fuisse datum fuisset non debuit.

Secundo adduxit Iason text. l. cum de bonis. C. de don. vbi si pater donat filio portionem bonorum suorum, non valet donatio.

Verum responderetur, patrem ibi nō donasse filio pro legitima ipsius filij, sed impliciter tantum, & idē nimirum filio donato fuit inutilis & nulla. Esti dicitur saltem valeat deinde quod ad portionem legitimā, responderetur eam non fuisse donatoris metem. Et rursum habuit Imperator ille pro indubitato, donationem illam non consistere, cum dixit, non esse incerti iuris eam donationem non valere. Non enim ita certi iuris esse, si pro sola legitima donatum fuisset.

Tertio citauit Iason l. si filia. §. si pater. ff. fami. ercisc. & l. pen. §. si pater. ff. pro socio. Verum nil ad rem pertinet, cum nō de donatione, sed de simpliciter diuisione loquantur. Et illa valet itaqum dispositum in testamento. *l. vltim. C. fami. ercisc.* Retinenda tamen est postrema hæc Arcetini, & sequacum opinio, quod sicuti iuris regula, quod pater donare non possit filio, vt supra diximus. Nec ab hac regula exceptus legitur hic casus, quando pater donat pro legitima. est ergo regula standum, vt diximus supra ex sene etia Decij post alios in l. 1. n. 7. ff. de reg. iur.

Octauus casus, in quo pater potest donare filio est secundum aliquos, quidō ipse pater consentit vñ filiori donamī fratri suo bona vel profecticia, vel alia bona ipsius patris. Ita Oldradus in *cap. 26. numer. 1. & Ioan. Andree in additio. ad Specul. iuris. de instrument. edition. §. postea. num. 3.* Verum dissentient reliqui quos recensent Iason in d. l. frater à fratre, prima salsentia. eodem vltim. in octaua salsentia. ff. de cond. indebit. & Duemas in d. reg. 223. in secunda salsentia. quibus assentior. Non enim illa ratio considerata ab Oldrado quidquid virget, cum dixit, consensum patris quod ad hunc actum idem operari quod operatur emancipatio quod ad omnes alios actus. *uxor. l. si pater. ad Macedo. & l. tam in. ff. de donat. causa mortui.* Non enim virget hæc confideratio, cum consensu filij illa patris non operetur idem quod emancipatio. Nā hoc iure non probatur. Est sita etiam multo fortius operaretur quando ipsem pater donat,

A2

ret. quia

rei, quia videtur emancipare. Id quod verum non est. Et qui non potest per se, nec etiam potest per alium. Et praeter est auctoritatem Oldradum loqui in donatione causa mortis, sicuti aduertunt Alexan. in consil. 105. num. 3. lib. 1. & Dec. in consil. 245. num. 4.

714 Nonus est casus, in quo velatio donatio facta à patre filio, quando filius pater donationem ipsam iuramento confirmat. Ita tradunt infiniti prope quos longa serie consensit Iulius Clarus. §. donatio. quæstion. 2. ad finem. Existimo verius esse, patrem ob iustitiam tenei obviare donationem, non tamen donatio ipsa esse valida, sicut ex sententia Cornei & aliorum scripsit Cora. in d. l. i. si pater à fratre. in §. si de cond. indeb. qui effectus & differentiam recognoscit, quod contractus reddatur iuramento validus, vel quod obstrui debeat. Id quod declarat & Iason in Authen. Sacramentum a pueris, num. 28. C. si aduersus vendit. Et hac quidem sententia multo magis locum habet, quando pater donatorem expressè promittit, se non receptum reddatur iuramento iure patris potestatis, sed ex libera relictum filio. Ita Alstius in eadem consil. 245. vob. res. §. si inferat. de iur. iur. de.

PRAESVMP. XXX.

Pater dando, tradendo, vel concedendo rem aliquam filio, quando ei donare, vel ut peculii loco habeat, concedere praesumitur.

SVMARIA.

- 1 Donare pater filio emancipato expresse potest, nec in legitimam impetratur. Idem est in filio existente in potestate. num. 2.
- 2 Donatio facta filio in potestate, quando differat ab ea, quæ filio sit emancipato.
- 3 Donatio patris facta sub verbis, Dono filio meo per centum non donatio, sed ab ea effectus venditio indicatur. Idem est si repugnet subiecta materia, m. 5.
- 4 Donatio dicitur qualificata, si fiat à patre filio, ut in peculio habeat.
- 5 Donatio non praesumitur in patre emente rem nomine filii, si eam non tradat. Aliud est, si rem emptam tradiderit, m. 3.
- 6 Rem vero nomine emptæ, ante traditionem in mibi non acquiritur.
- 7 Emens nomine filii pater, non praesumitur de per eum restitutione cogitare. Quod procedit etiam, quando pater filio pecuniam tradiderit, vt emere nomine filio, num. 11.
- 8 Donatio filio patris non praesumitur, rem ipsam nomine emendo, si inter filios in aqua iustitiae et in equalitate. Item si extenit coniectura ex utraque parte donare voluisse, num. 13. Quæ autem sunt coniecturae, m. 14. & 15.
- 9 Donatio filio praesumitur pater ipsam nomine emendo, si causa subest fauorabilis. Idem si pecuniam filio, vt emerit, tradiderit, num. 17.
- 10 Emens pater nomine filii, donare non praesumitur, si pater ipsam bona aduentitia, capitis vel quæ sit, extiterit. Aut ad hoc aliqua coniectura, quæ patrem donare veluisse demonstrat, et num. 20.
- 11 Mater bonorum filii aduenit fratri, ex bono filii, non propter hoc, vt ipsam mater praesumatur impendisse.
- 12 Pater pater et mater, si simpliciter tradendo filio, non donasse, sed in peculium praesumitur concessisse. Idem si nomine filii eam concessit, sed non tradidit, m. 22.
- 13 Pater pater filio si designato emere, et tradere tenetur, quæ ratione tradidit donationem non refert.
- 14 Mater filiam tenetur pater, non tamen dotando dotem censetur donare.
- 15 Littere conferre & communicare cum fratribus, quibus ab ipso filio non tenetur.
- 16 Donare pater non praesumitur rem à se iam possidentem, aut nuper emptam, filio in potestate existenti simpliciter tradendo.
- 17 Causam expressam causam doli non praesumitur concessam.
- 18 Testamentum patris declaratur aliam.
- 19 Donatio inter partem et filium, regulariter non praesumitur. Idem, praeteritum, si verba donationem non denotant, num. 31. Vel in traditione verbi sit verbum, quibus per modum propositi sit tradere dicatur, m. 32. Aut rem si dicat filio assignare, num. 33.

- 20 Emancipatum filium comparatur extraneo.
- 21 Donare etiam filio vnicuique pater in rem tradendo non praesumitur.
- 22 Actus alienius duabus rationibus impeditur extraneis, vna coactio impedimentum non tollitur.
- 23 Traditio patris facta filio etiam emancipato, non praesumitur donatio, de actione facta.
- 24 Denotans actus in filio emancipato, patri donamini plus quam in potestate existenti, grauius habet.
- 25 Emancipatio dissoluit vinculum patris potestatis, & in re simili impeditur, facit filium esse loci extranei.
- 26 Donare patrem voluisse, quæ verba significant.
- 27 Dare, verbum, significat donum in translationem.
- 28 Concedere, verbum, dominium transmittit, & donationem significat in dubio.
- 29 Tradens pater filio inter, & cum omni commodo, praesumitur donare. Idem si dicat filium a portione contentum esse debere, num. 43. Aut quod possit a liberto disponere, eam. 44. Aut ad habendum tenendum, & faciendum quicquid placuerit, numer. 45.
- 30 Vel praesumitur ex in re legitimam defensionem, num. 46.
- 31 Item si tradat cum clausula omni meliori modo, et m. 47.
- 32 Vel alii verba quæ ex proprio actu colliguntur, num. 48.
- 33 Item si dicat se in possessionem et in possessione, & in proprietate, num. 49.
- 34 Item si dixerit iure proprio, num. 50.
- 35 Vel domito, & vel xco, num. 51.
- 36 Et demum, si librum suum filio referat, m. 52.
- 37 Tradita in re simpliciter, si filium fructus percipere, & liberè disponere pater permittat, donasse praesumitur. Item si praesumitur iuris, & de iure, num. 56.
- 38 Actus sequens amissionem praecedentem de non fratre.
- 39 Fructus sui natura sequuntur dominium.
- 40 Donatio facta à patre filio, non praesumitur creditoribus.

DUBITANT nostri iuris interpretes, an & quando pater praesumatur donasse filio, cum rem aliquam ei dat, vel tradit, vel concedit. Existimo tamen distinguendos esse aliquot casus. Primus est, quando pater expresse dicit se donare filio filio si à se emancipato. Hoc casu line controversia donare dicitur. Ita Bald. in l. filio cum, num. 5. C. famulercy. Bart. in l. si donat. e. C. de collat. & ibid. Dec. in m. 30. ad ff. de i. dem. a. fortiori affirmant. sic & Rp. in l. in quartam, num. 109. ff. ad leg. Falci. Et hac quidem donatio statim valet, & (inquit Ripa) propterea non imputabitur ei in legitimis, l. si quando. §. & generaliter. C. de inoff. testam. Hic tamen casus recipit declarationes, quas in subsequenti referam.

Secundus est casus, quando pater filio filio in potestate existente, donauit expresse. Hoc etiam casu line controversia donare dicitur, sic docuit Bart. in d. l. si donat. num. 4. C. de collat. & ibid. manifeste Dec. num. 37. Idem affirmant Bald. in l. filia cum, num. 4. C. famulercy. & ibid. Salicolum 3. versu. 2. ignot. casu. Rp. in d. l. in quartam, num. 170. Grat. in consil. 7. numer. 22. lib. 2. & Paris. in consil. 33. num. 37. libr. 3.

Et idem est dicendum, quando pater vltus est alij verbis significantibus donationem ipsam, vt copiose dicemus infra in d. declarat. vltimo casu.

Hæc autem donatio sic facta filio existenti in potestate, in eo differt ab illa facta filio emancipato, quod illa statim valet, hæc vero ab initio non valet, sed morte patris confirmatur, vel nisi iuramentum sit appositum, quod quidem reddit ipsam donationem statim validam, vt inscribere scripti Ripa in d. l. in quartam, num. 172. ff. ad leg. alio. & eorum Salic. in l. filia cum. col. 4. versu. 1. casu quando. C. famulercy. Vel nisi etiam pater donauit filio Doctores, vel Licentios liberos. Nam tunc statim valet ipsa donatio, vt late explicat Ripa in d. l. in quartam, num. 170. & num. 171.

Declaratur hic casus, vt locum non habeat, quando effectus rei repugnat rei verbi, vt pater disixit. I. Dono filio meo pro centum. Nam hæc non praesumitur donatio, sed ab effectu iudicari debet venditio. Ita simili in eam docuit Bald. in l. 2. num. 2. C. de mod. & in Rubr. C. de iure emphyteutis. Ab aliis, consensum, vel penam delicti. Item & in specie Dec. in d. l. si donat. num. 37. C. de collat. Grat. in d. consil. 1. u. lib. 2. Idem est, quando pater vltus est verbo donum, sed tamen constat subiectis ipsam materiam repugnare. Nam & tunc praesumitur facta concessio ad vltum. Ita Bart. in l. 2. num. 1. consil. 1. u. versu. 1. casu quando. ff. de collat. Dec. in d. l. si donat. num. 37. Decla-

Corn. conf. 228. num. 11. lib. 4. Grat. in d. conf. 7. m. 16. lib. 2. quod declarat Parit. in d. conf. 33. num. 8. lib. 3. nisi prius dixisset, se causa dignis, vel simili eum contentum esse velle.

44 Sexto idem ostendunt verba hæc, [vt] in perpetuum possit ad
utrumque disponere.] *Gratus in d. conf. 7. num. 18.*

45 Septimo, quando dixit, [ad habendum, tenendum, & quicquid
placuerit faciendum.] *Grat. in d. conf. 7. nu. 20. lib. 2. & Paris. in confi.*
22. nu. 21. lib. 3.

46 Octauo idem est, quoddot pater promissit legitimam defensionem. *Grat. in d. conf. 7. an. 24. lib. 2. vel promissit non contravenire, Paris. conf. 24. lib. 3.*

47 Non idem dicimus, quando tradiecit clausulam, [quod tradit
omni meliori modo, &c.] *Corn. in d. confi. 228. nu. 10. lib. 4. confi. 7. n.*
26. lib. 2. & Paris. in d. confi. 33. num. 26. lib. 3.

48 Decimo, ex verbis t proxiimatus. *Paris. in d. consil. 33. num. 17. lib. 3. ubi regere. & Corn. in consil. 228. num. 9. versic. nam ratio,*

49 Undecimò, si dixit, †[se consignationem, & traditionem facere in possessione, & in proprietate.] *¶ Arist. in d. conf. 33. nu. 18. Corn. in d. conf. 228. num. 11.*

50 Duodecimò, si dixit, † [iure proprio.] *Paris. d. consi. 33. nu. 19.*
51 Decimotertiò, si dixit, † [dimisit & relaxauit.] *Idem Paris. num.*

Decimoquarto, quando dixit, [se ¶ retinere vsum fructum.
Paris. d. cons. 33. nu. 31. lib. 3. et si dissentiat Ceph. in cons. 494. num. 34.

Decimoquinto & vltimo, si dixit, quòd filius teneatur solu-
re onera, & gabellas. Ita respondit Corn. in confil. 228. n. 1. verfic. 12.
ad solvendum lib. 4. Et hac quidè declaratio locum habet, etiam
verbis clari repugnaret solemnitas actus, ita Grat. in d. confil. 7. n.
22. lib. 2. Cùm dixit, quòd si pater verbis apertis significauit, si do-
nare, licet obiter statum requirit infirmationem, vel aliam so-
lemnitatem: tamen magis præsumitur pro verbis, quàm pro inob-
seruata solemnitate.

Declaratur secundū vt locum non habet hic casus, quādo al-
 qua ex cōiectura ex gēlis fūpta, que significat patrē donatū
 re voluit. Et prima est, qđ pater res simpliciter filio tra-
 passus est, filium fructus percipere, et de illis ad libitum disponere.
 re. Hoc fācē casū pręsumitur patrē donasse. Ita Salic. in filie suc-
 cussor. l. 4. vers. fidei quo. c. 4. m. ers. et in l. si donauit. in f. c.
 cella. et fil. Dec. iun. 39. vers. 3. limitatur. et idem Dec. in l. scieris am-
 num. 9. c. de pāp. et filius in l. 1. m. 1. 4. vers. p. extorrene. dissentit
 non videtur Raim. in Rub. ff. de matr. m. 194. ff. de Pute. in dec. 8. l. 3.
 3. lib. 2. idem manifeste respondit Grat. in cons. 7. m. 2. lib. 2. q.
 dixit, hanc cōiecturam multo magis locū habere, quādo pater
 patiente, filius dī possit non solum fructū, sed etiā de ipsa por-
 prietate. Et p̄dicti quidam modi iūnt arg. 1. cūm de in re
 versio. ff. de iur. Nec repugnat, quod locum illa non habet, quā-
 do agitur de translatione domini, quia aduersus Aduer. respon-
 Dec. id verū est, quādo nulla est facta res traditio: sed eo ver-

54 ditione facta. Est et ratio huius declarationis, quod exacta tunc
quidam demonstrat, quousque fuerit preceps animus. *6. p. an. m.*
Infitur de ver. diu. Hic ergo pactus patientie patris demonstrat,
donare voluisse filio. Et hæc quidem declarationi loci habet mu-
to magis, quando filius percipit fructus bonorum aduentitiorum
quorum proprietatem ipse filius, vniuersumque verò patris. *Ita*
lib. 1. cum oportet. §. fin. eum. c. de bon. que lib. ver. Ang. Sal. Sal.
Corn. & Reliqui. lib. 1. c. de iussu legat. Ancha. in conf. 1. 16.
Corn. in conf. 285. m. a. lib. 1. & in conf. 78. num. 21. lib. 1. c. 1. et in conf.
num. 13. lib. 1. & eorundem declarat abo. in conf. 12. et pen. ver. scipio in
secutum. lib. 1. & Boer. §. 196. num. 3. Et rationem reddit Ang. in d.

55 *fin autem ipsi fructus sui natura sequuntur dominium, l. ex*
uerso ff. de reuend. & gloss. l. fructus. C. de fruct. & latius expen-
dit. ob id facile pater dicitur remittere, cum non ex re propria
tris promouisse intelligitur. Et presumptio hac, quod pater
nalle praefumit predictos fructus, permittendo filio ipsi pec-
 56 *ad administrationem, est presumptio iuris, & de iure, quam fil-*
ius, fin autem res, colligit Ioan. Andream in additum, ad specula-
rum de presumptiombus, §. species, numer. 5. in uerbo, in praedictis
cond. an.

37 Ceterū prædicta donatio nō præiudicabit creditoribus.
Anch.in conf. 106. n. 4. Hæc, quā hactenus retulimus, longa dispo-
 sitio, inter multas vitilitates hāc habet, quod si pater donauit, & huius
 delictum committit, quod bona fructu publicatū, etiam hæc
 nata publicabuntur. Si verō causa peculii tantum est concessio

Measles Præsumpt.

publicari non poterunt. Ita Bal. in l. executorum, nu. 32. C. de executor.
rei ind. & Alex. in l. si donatione, nu. 15. vers. quando autem. C. de collat.
quos secutus sum in d. consil. 431. in prin.

PRAESVMP. XXXI.

Donare quando præsumatur is qui soluit, & præstat
quod non debet.

S V M M A R I A.

- 1 *Dotare filiam mater non tenetur, & scienter dotando, donare præsumitur.*
- 2 *Dot data ab extraneo, donare præsumitur.*
- 3 *Heres: scienter totum hereditatem ab alijs, quanta de re alienatione restituitur, præsumitur cum fidei commissario donare.*
- 4 *Solvens scienter promissum, & tempem causam donasse præsumitur.*
- 5 *Solvens scienter fidei precavitor alium, præsumitur donare valuisse.*
- 6 *Mortuus defuncti cum patre, ut novum constituitur, solvens præsumitur donare.*
- 7 *Solvens indebitum scienter, etiam in re aliena, transiit per vicioprius conditionem adneris domini.*
- 8 *Solvens indebitum, donare præsumitur, si tamen daret, quam accipiens indebitum fiat: sed, si minus ex ipso creditur debitum.*
- 9 *Solvens indebitum necessitate quodam compassus, non præsumitur donare.*
- 10 *Solvens indebitum nomine alieno, non compassus, donare.*
Idem si falsa coniectura quodam donationis sumi potest, num. 11.
- 12 *Solvens indebitum donare non præsumitur, si sita solammodo rei traditione intercurrente, veluti per constitutum.*
Idem si non solvat ob contractum principalem, sed accessionis tantum, mox. 13.
- 14 *Solutum indebiti scienter non præsumitur donatum, si tunc daret, & recipiens alienum sit, ut consilio de indebitis, repetita sit.*

Et si pro regula traditum est, donationem non presumi, quod admodum legitur, rationibus, & Doctorum autoritatibus copiose demonstrat in *Commentarijs de arbitrio iudicandi*, lib. 2. c. 64. col. 1. Hactenus regula & presumptio locum non habet multo in casibus, quo longa serie enumerantur in d. c. 64. §. 1. Inter alios recensit lib. 26. §. 1. illum, quando si scienter soluit debitum, dum declarat i. Campus, ff. de operis liberto. Et accedunt multo ex i. l. cum de cond. indebit. & l. qui se debet re. C. eo. confert etiam l. cum de indebito, in principi. de probat. & l. scien. per errorem. ff. de reg. iur. lib. 2. cum de iudic. scriptur. l. scien. in c. 63. §. 1. mo. lib. 1. & l. in l. ex hoc iure, num. 77. ff. de iust. & iure. C. l. 1. §. 1. col. 1. ff. de condi. indebit. Herculani. *Quo tenetur probare negotium*, num. 114. & Mascard. in concl. 54. §. 1. infim. Ita etiam dicimus, quod mater i. scienter dotando filiam, vincit et dotem ipsam donatam, ex quo donare non tenetur. Ita etiam dicitur i. l. presentis. C. de probat. ubi scripti Lucas de Penna in l. 3. in pr. §. 1. mo. §. 2. C. de prob. pub. lib. 1. Et hoc facit, quod scriptum in d. c. 64. §. 1. mo. §. 2. cum explicat, dotem datam ab extraneo, qui dotare non tenetur, presumi donatam.

[illegible]

Declarat primo, vt locum habeat, quando ita tam solvens qua recipiens scit indebitum solui, secus vero si vnus scit esse debitum, alter vero credit esse debitum. Itaq; vlt. in d. l. 1. num. 1. ff. de cond. ind. et Dec. in l. cum per errorem. nu. 1. ff. de reg. iur. et ibid. Cagn. nu. 1. et Guliel. Mayer. nu. 31. et 32. Idem Dec. in l. specum. col. 1. ff. si cert. per. et Heruol. in tract. Quis teneatur probare negatiuum.

Declaratur tertiò, vt habeat locum hæc præſumpcio, quando
 To quis ſoluit nomine proprio: ſecus verò ſi nomine alieno, vtpotã
 nomine procuratorio. Hoc tunc caſu nõ præſumitur ille donare.
*Ita Bar. in l. 1. §. hæc verba ff. ne vi fiat. et Bal. in d. l. 1. col. 2. ff. de condi-
 tion. et ob. vbi laſ. num. 2. verſi. tertiò luncta. qui alias Baldi auctoritates
 conſiderat.*

Declaratur quintò, vt locum habeat hęc præfumpcio, quando interuenit vera & naturalis traditio: fecus si ficta, & vtpotà contri-
tutum. Nam tunc non præfumpitur donaffe. Ita Bart. in l. frum ali-
quod ff. de acq. poff. & alios plures commemorat & fequitur laf. in l. i. m.
12. ver. 6. l. i. m. ff. de cond. indol.

Declaratur septimò, vt locum non habeat hæc præsumptio,
quando inter ipsum soluentem scienter indebitum, & recipientem
est actus, vt posset repeti, si appareret indebite solutum.
Ita vult m. d. l. cum. rz. vñ. q. l. m. t. ff. de condit. indeb. c. vñ. c. f. s.
gloss. l. 2. & l. quid qm. sciens, et tuc ac Alber & Baldum in ius. f. q. 9. q. 9.
vñ. diffinitur præcitate in loco. Fulgo.

in rebus factis æstimandis, egregia
explanatio.

expensum, vel male. Et manifeste sicut Castren. in d. l. domus. nu. 4. in fin. munda. nu. 6. Cum, declarando d. l. domus. dixit, quod quando impensa facta sunt ad perpetuum rei utilitatem, habetur respectus ad id quod valet res de praesent. & apertius idem affirmavit nu. 7. quicquid intellexit Angelum. Dixit dicit Castrensis, quod si ob impensam, & sic ob melioramenta res effecta est maioris pretii, inficitur tempus praesentis, hoc est restitutionis: non autem tempus quo impensa fuit facta. Sic quoque Raphael Comenl. in d. l. domus. nu. 1. scriptis hae verba. [Nota impensam non repeti quatenus facta sunt, aut quatenus res est melior tempore impensis, sed quatenus melior reperitur tempore restitutionis.] Et Comenl. in secutus est Alexan. in d. l. domus. nu. 7. sed bene hinc. Idem docuit Imol. in d. l. domus. nu. 2. Cum dixit, quod valor redditus in quo facta sunt melioramenta, attendi debet secundum valorem temporis quo res debet restitui. Sic quoque responderunt Comenl. in conf. 56. in fin. Ruin. in conf. 1. nu. 3. vers. contra autem dicitur. & in conf. 38. nu. 25. lib. 1. in conf. 117. col. 2. vers. contra autem dicitur. & in conf. 165. n. 6. lib. 4. qui quidem Ruin. semper manifeste respondit, spectandum esse tempus restitutionis: siue causa impensis auctus fuerit valor rei, siue diminutus, & quod omne augmentum pretii contingens propter dictam impensam: quantumcumque illam excedat, detrahi debet ab haerede grauat. Sic quoque manifeste affirmavit Boer. in d. l. domus. nu. 12. & in 13. Moderni. Ruin. in comment. arg. ad consuetud. Parisien. in tit. 1. §. 1. gloss. 5. nu. 92. Crauet. in conf. 292. nu. 12. & Roland. in conf. 28. nu. 14. lib. 1. Et sententiam hanc praeferit d. l. domus. quae omnibus praedictis intellectum, probat Ruin. in d. l. conf. 17. ratione ducta ab aequitate naturali: quod si cuius haeres non deducit impensam, quando tempore restitutionis res non est aucta in valore: sed quantum res ipsa tunc temporis valet: & sic patitur haeres damnum. Ita e contra si ob impensam auctus est valor rei, consequi debet lucrum ex eo augmento proveniens, iuxta regulam l. secundum naturam. de reg. iur. Hanc quoque sententiam probat Ruin. tex. l. & in totum. de leg. 1. quem praefer alios perpendit. His constat veram & receptam esse traditionem hanc, etiam Marzarius in conf. 11. nu. 8. & in epistole de fideicommissis. gloss. 61. & Burlat. in conf. 71. nu. 23. lib. 1. opinati sunt, tempus restitutionis fideicommissi considerari solum ad detrimentum haereditis grauari, vel in melioramenta effecta sunt deteriora, solvantur secundum tempus restitutionis fideicommissi, si verò res meliorata effecta est pretiosior & maioris valoris, solvantur impensa, non autem ipsa aestimatio. Et quidem huius opinionis recentem Castrum, Capitulum, Curtium, Cagnoletum & Silvanum. Hae sane opinio retinenda non est. Nec Castren. in conf. 270. v. 6. puncto supra scripto, in fin. lib. 2. id scripsit: sed folium respondit de alio bonae fidei possessore: videlicet conductore, emphyteuta, & simili, qui multum differat ab haerede grauatore restituere fideicommissum: si cui differtentiam constituit Ruin. praesent. in loc. Et Castrensem fidei intellectus Tyracquel de retractu conventionali §. 7. gl. 1. nu. 3. Ita quoque loquitur Curt. iun. in conf. 144. in fin. Capic. in dec. 93. nu. 3. Cagnolet. in l. 2. nu. 114. C. de patris iure emp. & vend. Silvan. in co. §. 4. nu. 75. & Natta in conf. 256. nu. 2. Imò etiam in creditore, solvendum esse restitutionem praesentis temporis, ut omne augmentum cedat ad eius commodum. Ita Nigant. in tract. de pignori bus. in l. membro principalium. nu. 21. quae secutus iuxta eruditissimi Didac. Coar. lib. 1. variis remissis cap. 8. nu. 3. vers. etiam. & Vincent. de Franchis in dec. 38. nu. 5.

Declaratur secundo, ut locum non habeat haec praesumptio in vasallo qui in re feudali impendit & meliorationes fecit. Nam & hic donasse non praesumitur: sed eueniente casu restitutionis feudi domino, vel alicui ex agnatis haeres defuncti vasalli deducere potest impensam: cum illam donasse non praesumatur. c. 1. §. si vasallus. hic finit. l. deinde incipit consuetud. regni. & ibidem adnotatur Iseria col. 1. Alvarus. Prap. & Affili. nu. 1. & 7. & idem Affili. in cap. 1. §. si qui de mansu. nu. 4. de contr. iur. in fin. Ruin. in conf. 14. nu. 3. in conf. 24. nu. 10. & in conf. 32. nu. 4. lib. 1. Parisien. in conf. 2. nu. 51. & in conf. 4. nu. 40. lib. 1. quo loci dicit hoc carere dubio attor. Idem in conf. 105. nu. 6. & in conf. 106. Moder. Prap. in comment. arg. ad consuetud. Parisien. in tit. 1. §. 1. gloss. 5. nu. 75. Tit. Clarus §. sententia. §. 21. Decian. in conf. 29. nu. 1. & in fin. lib. 2. & ita vbi & consuetudinem, servari iussit Guido Prap. 189. quem fecit sint Beron. in quest. 96. nu. 4. & vbi iussit autem solum. & Alexan. in respo. 176. in fin. secundum impensam antiquam Castrensem. & Burlat. in conf. 295. nu. 1. & in conf. 295. nu. 4. §. 1. idem quoque est respondit in conf. 45. nu. 2. lib. 5. Idem de emphyteuta scripserunt multi: quos con-

gestum comment. de recipi. poss. rem. 15. n. 502. & illis accedunt Ruin. in conf. 135. nu. 16. lib. 3. & in conf. 165. nu. 4. Decian. in conf. 138. nu. 2. Modern. Parisien. in d. gloss. 5. nu. 75. & Decian. in conf. 51. in fin. lib. 2. & simile est quod dicitur melioramenta facta in re supposito, tracta, esse eius qui fecit, non autem cedere solo & fundo, vbi scripta poss. alios Tyracquel de retractu conventionali §. 7. nu. 2. & 3. & obiterandum est quod melioramenta illa quae non possunt auferri sine deformitate ciuitatis & oppidi, periculum debent illis qui ea fecerunt. Ita post alios servari Ruin. in conf. 24. nu. 10. circa l. medium. lib. 1. & Moderni in d. gloss. 5. nu. 75. in fine. & consuetudinem Prap. in c. 1. §. vbi iussit. in fine. de iussu. de re aliena facta. Nec praedictis in casibus imputatur percepti fructus in ipsa ipsa melioramentorum. Ita Prap. in d. §. si vasallus. in fin. Modern. Parisien. in d. gloss. 5. nu. 78. Ruin. in conf. 132. nu. 4. lib. 1. & Parisien. in conf. 2. nu. 51. lib. 1. qui de vasallo fidei censetur. & de emphyteuta Iason. l. 2. nu. 32. C. de iure emphy. & de haerede grauatore fideicommissi dixi supra nu. 4.

Declaratur tertio, ut locum non habeat haec praesumptio in legatario, qui in re sibi legata sub conditione, aliquid impendit propter rei conservationem, ut eam eueniente conditione consequi possit. Hanc sane impensam non dicitur legatarius legalis haereditas, quod quem exat res: cum non donandi animo, sed conservandi rem ipsam praesumitur impendisse. Itaque alii, in sumptu. de leg. 1. & ibidem late post alios declarat Ruin. 1.

Declaratur quarto, ut non procedat praesumptio in custode Caltri, vel oppidi, qui perpetua custodia & vtilitatis loci causa impendit. Nam & ille praesumitur impendisse non donandi animo, sed rependi. Ita declarat Ias. in d. l. si quis. nu. 7. de legat. 1. qui nu. 8. subiungit idem esse quando impendit in munitionibus Caltri, vbi in machinis & tormentis bellicis. Diversum verò est, quando in cultus causa simpliciter tempore aliusque custodie impendit. Hae sane impensas donasse praesumitur, sicut Ias. praesent. in loc. nu. 6. testatur communem & veram esse opinionem.

Declaratur quinto, ut non procedat praesumptio in marito, qui impensas & meliorationes facit in re dotali. Nam nec in donare praesumitur, tamen dos ipsa solut. matrimonio. restitui debeat. Itaque alii, in sumptu. de leg. 1. vbi Bar. Alex. Ias. & reliqui. Idem Ias. in sumptu. nu. 3. & in Ruin. in conf. 165. nu. 4. lib. 4. & Rol. in conf. 28. nu. 15. lib. 1.

Declaratur sexto non habere locum in eo qui donare non potest. Ita Bar. in l. in sumptu. nu. 11. de iure vend.

PRAESUMPTIO XXXIII. Donationem in certis casibus praesumi.

SVMARIA.

- 1 Res suas non defendendo donare quis praesumitur.
- 2 Pupilli legatarii, & affectionis potestatem aliquid erogant donasse praesumitur.
- 3 Fidei committens & fundo alieno suo in pensis colligit, eam donasse fundi donare praesumitur.
- 4 Frater tuus in communi, si fraterem heretorem vrsilium in uxorem tradit, totum ex pecunia communis numerat, imputata sua donasse praesumitur.
- 5 Affinitas & coniunctionis ratione, donationem in aliquibus casibus praesumitur.
- 6 Patronus committens nuptias liberta iuxta legem de are praesumitur.
- 7 Alius a uxore propter affinitatem praesumitur donata.

EXTANT & alij casus, in quibus aduersus regulam donationis praesumitur. Est sane primus casus, quando quis res suas non defendit. Nam tunc casus praesumitur donare. l. permissi. §. 1. ff. de acquir. poss. & §. eadem. in Auth. vbi Eccles. Romana, & in respo. annotat Lucius de Penna l. 3. in praesumptio. 73. C. de episc. public. lib. 10.

Secundus est casus, quando quis gessit negotia pupilli, & affectionis potestatem aliquid in eius causam erogavit. Nam id donasse praesumitur. Ita Lucius de Penna l. 3. in praesumptio. 73.

Tertius est casus, quando collegit sua impensa fructus matris & fundi domini. Hoc casus praesumitur donasse impensam illam domino fundi. l. servum servum. §. si olimus. ff. ad leg. 1. in fin. Et hanc esse praesumptionem iuris & de iure annotat Ias. l. And. in loco praedicti.

- 4 Quater est casus, quando ꝑ frater viuens in communione cū fratre, equo cohonoratur, vtilitatem matrimonii collocat, & patitur dotem ex pecunia communi numerari, praesumitur donasse portionem suam. Ita Socin. sen. in conf. 29. num. 12. vers. 3. dum dicitur lib. 3. quem sic declarat Crauet. in tract. de antiq. temp. in prin. in octava parsula, qua incipit. Vidimus. num. 4. & simile est, quando frater plus quam aliter in causam familie impendit, ei a fratre donatum praesumitur. Ita Socin. sen. in conf. 40. num. 3. lib. 4. & Paris. in conf. nos. num. 25. lib. 2. Et ob id similitudinis & coniunctionis affectionem, praesumitur donatum certis in casibus responderunt Ruin. in conf. 162. num. 3. & 11. & 13. lib. 3. & Alet. in respons. 2. num. 16. secundum causam impendit. Alia scripta in lib. 2. de arbitrio casu 88. num. 9. Et ibi dicitur accipit Carpolla in conf. 40. num. 3. & 6. in ciuilib. qui respondit, ex qualitate & quantitate rei praesumi aliquando donatum, aliquando non, ob sanguinis affectionem.
- 6 Quintus est casus, quando ꝑ patronus consentit nuptiis libertae, praesumitur ei donasse us operam. I. siuit. ff. de operis liberti. & dicitur Alet. in l. cum quid. num. 39. vers. ceterum. ff. de vtriusque petat.
- 7 Sextus est casus, quando maritus ꝑ praestitit alimenta vxori aegre, & morbo laboranti. Nam hoc casu praesumitur illa donasse pietatis causa, & amore coniugali: & ideo repetere non poterit. quod in vxorem. C. de negotio gestu. vbi Alex. colum. 1. & idem in conf. 31. num. 10. lib. 6. Socin. iun. in conf. 114. num. 4. lib. 3. Olaus in decis. 132. nu. 17. & Mascard. in conc. 77. Qui num. 2. subiungit non praesumi donata, quando protestatus est se ea praestare animo repetendi. Existimo hanc intelligi, & procedere, quando maritus vltra debitum modum, & plus quam ferant vires acceptae dotis ac forte sui patrimonij, exhibuit alimenta: non accepit ꝑ pro dotis quantitate & debito maritali aluit vxorem suae sanam sine egram. Nam tunc non est disputandum, an donauerit, vel repetendi animo exhibuerit: cum ex omnino praestare teneatur. I. cum dote. §. fin. autem in fauore filij. foli. matr. iuncta l. ex anno. ff. de donato. inter viros & vxor. & declarat Bartol. in d. §. fin. autem in fauore. mouer. 5. vbi Alex. num. 7. & alij multi, quos congegit Anton. Cordub. in l. si quis ex liberis. §. si quis ex bo. num. 19. ff. de liber. agnosc. vbi plura ad rem prosequitur.

Septimus est casus praecedenti satis proximus in l. vxori. §. vlt. ff. de leg. 3. vbi si maritus cōcessit aliquid nomine vxoris, donasse ei praesumitur.

Octauus casus, quando quis impendit in causam funeris, praesumitur causa pietatis impendere, & ob id donasse. I. vt si quis. §. sed interdum. ff. de relig. & sumpt. funer. vbi Doct.

PRAESVMPTIO XXXIV.

Donatio, vel mutuum, vel quis alius praesumatur causatus contractus, cum quis amico dixit tolle, sume tibi hanc pecuniam, diligens admodum & accurata explanatione.

SUMMARIA.

- 1 Mutuum praesumitur contractum secundum quod dicitur, si quis amico dicat: tolle aut sume hanc pecuniam.
- 2 Alij voluerunt contractum esse innominatum. nu. 6.
- 3 Alij nullum contractum esse causatum, sed dari actionem possessoriam veritatem nu. 9.
- 4 Alia est opinio, quod depositum sit. nu. 13.
- 5 Vltima opinio, quod donatio sit. nu. 17.
- 6 Si praesertim per se, quae qualitas id faciat. nu. 28.
- 7 Vel additum sit verbum donationem sapiens. nu. 30.
- 8 Depositum quid sit.
- 9 Mutuum quid dicatur.
- 10 Aestimatio redditu numeratio domini translatationem significat.
- 11 Innominatus contractus est in dubio conseruatus in serui.
- 12 Innominatus contractus est alij respectu, alij vero non.
- 13 Translatio mutui est contractus, qui speciale nomen non habet.
- 14 Promissa nulla causa non exprimitur, non obligat.
- 15 Actio vt valeat, interpretatio iurum iudicanda est, quando intelligendum.
- 16 Favorabilis quod est praesumptio.

- 17 Contractum nominatum innominatum favorabiliter.
- 18 Via magis iura, & quae vtriusque patrum consilium exigentia est.
- 19 Indebitum datur nisi id exprimat, animum repetendi non praesumitur habere.
- 20 Donatio est rei condictio data.
- 21 Donatum dicitur, nullo iure cogente concessum.
- 22 Concedo verbum generale est, & ad multas causas transit.
- 23 Et significat donationem. nu. 31.
- 24 Interpretatio contra dictum sumitur in dubio.
- 25 Tacite non nemo praesumitur, ideo indubitum solvens, causam & errorem probare debet.
- 26 Conditio sine causa condictio soluente per errorem, aut falsa causa expressa.
- 27 Paterfamilias diligens tam factum non praesumitur, vt iactare suum voluerit.
- 28 Conditio sine causa cessat, vbi donationis causa praesumi potest.
- 29 Traditio nulla quae dicatur.
- 30 Scholaris acceptor pecuniam numerans in dubio praesumitur donasse.
- 31 De verbum, domini translatationem significat.
- 32 Altum & contractum iudicium talem, qualem praestationis verba ostendunt.
- 33 Scholaris meriti artem pecuniam tradens, non donasse vel mutuo dedisse se sed deposuisse praesumitur.

VENIT non semel, quod tanta est verborum obscuritas, vt dubium & ambiguum valde sit, quod contractus nomen illi tribui debeat: quemadmodum extat exemplum, tam apud nostros conuenerim, quando aliquis dixit amico: tolle, sume hanc pecuniam: Dubitari, inquam foli, an in donare, vel mutuo aut commodato dare, vel quid simile agere voluerit? Hanc rem permulta sunt, & quidem conuenerunt Doctores opiniones.

Prima quorum est, quod praesumatur contractum ꝑ mutuum. Quia sane in opinione fuerunt Cyn. in l. iudicandum. C. si certum ꝑ t. Bart. Angel. & Castren. in l. cum quid. ff. de. & ibidem Alex. num. 12. Iam. nu. 19. Dec. in l. datur, nu. 23. & m. 2. nu. 33. & ibidem Curium. nu. 16. testatur communem esse opinionem. Quam quidem probant etiam Butr. in conf. 165. & Rom. in conf. 131. num. 3. & in conf. 290. num. 6.

Primo adduci foli text. l. ceteri conditio. §. quoniam. vers. numerat. ff. si cert. pet. quod loci simplex pecuniae numeratio infert contractum fuisse re celebratum, siquidem mutuum.

Veram respondentur apud Vlpianum debitum non fuisse super illa numeratione, quam habuit pro constanti, factam fuisse causa contrahendi mutuum: sed dubitatio fuit, an ex quo is qui numerauit, stipulatus fuerat, pecuniam illam alij reddi, posset agere certi conditione pro restitutione mutui? Et respondit Vlp. agere posse, ex quo illa stipulatio tanquam inutilis non est operata, vt acquireretur actio ei, cuius nomine stipulatio facta fuerat. Id quod significant & alia exempla ab ipso Vlpiano commemorata.

Secundò assertur l. Lucius. la. ff. de positi. vbi differentia constituitur inter depositum & mutuum. Est factum depositum, ꝑ quod pecunia numeratur & deponitur, seu commendatur, vt illam met, eam suscipiens, restituit. Mutuum verò dicitur, quando pecunia simpliciter numeratur.

Ceterum hic text. nil penitus probat: quandoquidem ibi depositum non mutuo fecerunt ob id quod in mutuo adhibuit factum pactum, quod tantumdem restitueretur, depositi verò, quia expressè creditor dicitur commendasse, id est, apud debitorem depositisse.

Tertio perpendunt praedicti Doct. textum l. in nae Sauphe. l. in prin. vers. l. idem iuris est, ff. locati. cuius verba haec sunt: l. idem iuris esse in deposito. Nam si quis pecuniam numerat illa depositus fuit, vt neque causam neque obligatam traderet, sed adnumeraret, nihil aliud debere, apud quod deposita esset, nisi tantumdem pecuniae soluere, &c. His verbis significat videtur Alphenus numerationem ostendere ꝑ mutuum irregulare. Responditur, ibi iam constabat ipsius actus substantia, quae vnum ex duobus significabat, hoc est, vel mutuum, vel depositum. Dubitabat itaque quem contractum magis ostenderet, & responsum fuit magis significare depositum irregulare, quod alio nomine appellatur mutuum. Sed diuersum est in casu nostro, quia verba, tolle hanc pecuniam, non sunt restricta ad duas species contractus, vel vt vna, vel altera significat.

Vltimò assertur argumentum, quod sicuti ꝑ estimatio significat vendi.